

**Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ  
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА  
В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ  
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів  
VII Міжнародної науково-практичної  
Інтернет-конференції**

*Випуск 12*



**Вінниця 2023**

## УДК 373.2/.3(100)(06)

### А 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №6 від 01.06.2023 року)

#### Редакційна колегія:

<b>Пахальчук Н.О.,</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського ( <i>голова редакційної колегії</i> )
<b>Демченко О.П.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського ( <i>співголова редакційної колегії</i> )
<b>Більська О.В.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Імбер В.І.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Карук І.В.,</b>	доктор філософії, асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Колесник К.А.</b>	доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Колосова О.В.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Комарівська Н.О.</b>	кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Кривошея Т.М.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Петришина Т.Ю.</b>	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Поповська О.А.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Стахова І.А.</b>	доктор філософії, старший викладач кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
<b>Шикиринська О.В.</b>	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

#### Технічна редакційна колегія:

**Бондарчук О.О.** старший лаборант кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

#### Рецензент:

**Шахов В.І.,** доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

А 43 Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 12. 523 с.

A 43 Actual problems of the teacher's creative person forming in the context of continuity of preschool and primary education: Collection of the International Scientific Internet Conference (Vinnytsia, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 28-29 March 2023) / ed. O. Demchenko, N. Pakhalchuk; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Faculty of Preschool and Primary education. Vinnytsia: Ltd «Mercury-Podillia», 2023. Issue 12. 523 p.

*До збірника включені наукові статті з актуальних проблем професійно-творчої підготовки педагогів у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, які підготовлені викладачами і студентами України та зарубіжжя у межах наукового співробітництва.*

*Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО, педагогічним працівникам початкової школи та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями навчання й виховання дітей.*

*The collection includes scientific articles on actual issues of professional and creative training of teachers in the context of the tasks of implementing the continuity of preschool and primary education, prepared by teachers and students of Ukraine and the foreign countries within the framework of scientific cooperation.*

*The publication is oriented on lecturers and students of universities, teachers of primary school and institutions of preschool education, and everyone who is interested in problems of education and upbringing of children.*

Статті публікуються в авторській редакції.

УДК 373.2/.3(100)(06)

## ЗМІСТ

### РОЗДІЛ 1. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

<b>Бондарчук Марина, Крутій Катерина.</b> Аналіз поняття «діалогічне мовлення»: лінгвістичний аспект.....	10
<b>Боровська Дар'я.</b> Особливості планування та проведення занять у закладі дошкільної освіти з використанням інноваційних технологій.....	13
<b>Венгер Надія.</b> Творчий підхід до організації навчання та виховання дітей дошкільного віку як засіб їх особистісного зростання.....	16
<b>Власюк Анастасія.</b> Формування у дітей старшого дошкільного віку умінь орієнтуватися у просторі засобами технології «геокешинг».....	18
<b>Волинець Марія.</b> Український ігровий фольклор та його вплив на формування особистості дитини.....	23
<b>Геденач Оксана.</b> Педагогічні умови використання авторської казки, як засобу виховання гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	27
<b>Глухенька Ангеліна.</b> Проблеми розвитку соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку.....	31
<b>Громлюк Юлія.</b> Формування рухових якостей у дітей старшого дошкільного віку...33	
<b>Головащенко Вікторія.</b> Поняття «монологічне мовлення»: наукові погляди та підходи до визначення.....	37
<b>Головня Юлія.</b> Психолого-педагогічний вплив ляльки на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку.....	41
<b>Гуменюк Аліна.</b> Роль ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку у розвитку їх активності.....	43
<b>Добролюбова Наталя.</b> Співпраця вихователя з батьками щодо ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у логіко-математичному розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	46
<b>Дудник Юлія.</b> Особливості естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку через музично-театралізовану діяльність.....	49
<b>Дука Вікторія.</b> Особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору.....	52
<b>Євдоченко Вікторія.</b> Проблема формування естетичних почуттів дошкільників в історії педагогічної думки.....	55
<b>Жарук Ольга, Жарук Дарина.</b> Логіко-математичний розвиток дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема.....	58
<b>Жучкова Анастасія.</b> Виховання у дітей старшого дошкільного віку почуття доброти: діяльнісний аспект.....	61
<b>Задорожна Юлія.</b> Формування патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку засобами української народної казки.....	66
<b>Клименко Вікторія.</b> Специфіка розвитку навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку.....	69
<b>Кривошея Михайло.</b> Клітинно-автоматна модель інтелектуальних ігор та задач із геометричним навантаженням як засіб розвитку просторової уяви і логічного мислення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.....	73
<b>Коновалова Надія.</b> Мотиваційний аспект оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю.....	77
<b>Коцман Марина.</b> Особливості застосування філософії М. Монтесорі для розвитку предметно-практичної компетентності дітей середнього дошкільного віку.....	80
<b>Коцулим Тетяна.</b> Особливості розвитку образного мислення в дітей старшого дошкільного віку в процесі вивчення математики.....	82

<b>Марчій-Дмитраш Тамара.</b> Організаційно-педагогічні умови формування мотиваційної готовності до шкільного навчання у дітей страшого дошкільного віку...	86
<b>Маціборчук Вікторія.</b> Активізація творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних технік малювання.....	89
<b>Мельник Світлана.</b> Ранній вік як сензитивний період розвитку мовлення дітей.....	93
<b>Музика Ольга.</b> Арт-освіта як засіб творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	95
<b>Огінська Наталія.</b> Історико-педагогічний аналіз проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	99
<b>Окладнюк Марія.</b> Індивідуалізація освітнього процесу: теоретичний аспект.....	103
<b>Панчук Віта.</b> Уплив народознавчих матеріалів на виховання національно-патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.....	106
<b>Паранкевич Анна.</b> Наступність національного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	111
<b>Петришина Тетяна.</b> Творчий підхід як складова організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.....	113
<b>Романишина Дар'я.</b> Знайомство дітей дошкільного віку з різними видами технік малювання на ігрових засадах.....	117
<b>Росляк Вікторія.</b> Історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	119
<b>Сердюк Олена.</b> Педагогічні аспекти формування комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку.....	123
<b>Сіранчук Тетяна.</b> Застосування музично-ритмічних ігор на заняттях у закладі дошкільної освіти.....	126
<b>Скрипник Ілона.</b> Роль народної казки у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку.....	129
<b>Сулима Анастасія.</b> Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	131
<b>Ткач Ольга.</b> Логоритміка як засіб корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.....	135
<b>Топчій Аліна.</b> Творчий розвиток дітей середнього дошкільного віку засобами рольової гри.....	138
<b>Хавтирко Карина.</b> Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку під час експериментально-дослідницької діяльності.....	141
<b>Чернявська Інна.</b> Роль мистецтва в художньо-творчому розвитку дошкільника.....	144
<b>Шаталюк Тетяна.</b> Творчий підхід до організації естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі організації дозвілля.....	148
<b>Ярмошкіна Майя.</b> Творчий підхід у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	151

## **РОЗДІЛ 2. ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ**

<b>Астахова Аліна.</b> Розвиток інтелектуальних здібностей у молодших школярів на уроках читання.....	154
<b>Бамбура Анастасія.</b> Упровадження технологій інтерактивного навчання в освітній процес початкової школи.....	156
<b>Бондар Карина.</b> Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами медійних текстів.....	159
<b>Вархов Софія.</b> Творча активність вчителя початкових класів Нової української школи	

як умова реалізації продуктивної освітньої стратегії.....	162
<b>Вацьо Михайло.</b> Музично-творчий розвиток молодших школярів в системі сучасної освіти.....	165
<b>Вишневська Юлія.</b> Естетичне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського.....	170
<b>Воронюк Анжела.</b> Формування просторових уявлень молодших школярів в контексті європейських підходів.....	171
<b>Гнідунець Наталія.</b> Дозвіллева компетентність у системі професійних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи.....	176
<b>Григораш Діана.</b> Проектні технології формування соціальної компетентності учнів початкової школи.....	178
<b>Дуб Ілона.</b> Розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі нової української школи.....	182
<b>Загородська Ірина.</b> Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.....	185
<b>Іщик Аліна.</b> Виховання культури здоров'я молодших школярів ігровими технологіями.....	188
<b>Коваль Карина.</b> Інтелект-карти на уроках у початковій школі як інструмент діяльнісного підходу.....	192
<b>Коваль Тетяна, Граб Оксана.</b> Особливості інтеграції дисциплін мистецького циклу в професійній підготовці майбутніх учителів нової української школи.....	195
<b>Коломієць Богдана.</b> Читання як складова читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	198
<b>Комарівська Надія, Кубляк Марина.</b> Словниково-лексична робота як засіб розвитку мислення молодших школярів.....	200
<b>Коноваленко Марина.</b> Розвиток навичок усного мовлення молодших школярів засобами сторітелінгу.....	203
<b>Лясківська Тетяна.</b> Роль мультимедійних засобів навчання в процесі творчого розвитку молодших школярів на уроках дизайну та технологій.....	206
<b>Мальов Сергій.</b> Формування естетичної компетентності дітей молодшого шкільного віку як умова реалізації освітньої стратегії Нової української школи.....	210
<b>Марчук Валерія.</b> Педагогічні умови розвитку в молодших школярів умінь розв'язувати проблеми й конфлікти.....	213
<b>Мельничук Людмила.</b> Бісерне плетіння як засіб формування творчої компетентності молодших школярів.....	216
<b>Наумчик Сніжана.</b> Розвиток творчої активності вчителя початкових класів у процесі організації ігрової діяльності на шкільній перерві.....	219
<b>Нідзельська Марина.</b> Формування творчих здібностей молодших школярів засобами інноваційних технологій.....	223
<b>Петелько Віталіна.</b> Ігрова діяльність молодших школярів як основа розвитку творчих здібностей.....	226
<b>Пугач Аліна.</b> Розвиток творчого потенціалу молодших школярів як психолого-педагогічна проблема.....	228
<b>Рябко Кароліна.</b> Психолого-педагогічні особливості процесу формування навички читання.....	231
<b>Серова Галина.</b> Організація продуктивної діяльності учнів з питань зміни клімату.....	233
<b>Сорочан Анжела.</b> Інтегрований підхід до організації уроків літературного читання в початковій школі.....	236
<b>Тараненко Анастасія.</b> Формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках ЯДС за допомогою інноваційних технологій.....	239
<b>Тарасюк Анна.</b> Протидія булінгу як умова реалізації творчого потенціалу дітей	

молодшого шкільного віку.....	241
<b>Тодосієнко Наталія.</b> Формування мистецької компетентності майбутнього вчителя початкових класів у контексті вимог нової української школи.....	245
<b>Тополук Юлія.</b> Творчий підхід педагога до розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами дослідництва.....	249
<b>Тютюнник Марина.</b> Європейський досвід використання інтеграції мистецтв в освітньому процесі початкової школи.....	252
<b>Хавтирко Наталія.</b> Роль самостійної роботи в навчанні молодших школярів.....	255
<b>Хмарук Вікторія.</b> Особливості вивчення оповідань у початковій школі в контексті розвитку читацького сприймання молодших школярів.....	257
<b>Хутченко Діана.</b> Вплив формувального оцінювання на становлення самооцінки молодших школярів.....	259
<b>Шарандак Вероніка.</b> Художньо-педагогічні технології як засіб формування мотивації навчання молодших школярів.....	263
<b>Шиманська Ганна.</b> Реалізація творчих здібностей вчителя в розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.....	265
<b>Шпеко Анна.</b> Творчість учителя початкових класів у контексті створення цифрового вмісту для адаптаційного періоду першокласників.....	269
<b>Ябурова Ганна.</b> СЕЕН вправи на уроках англійської мови для розвитку самосвідомості у молодших школярів.....	273
<b>Якушенко Інна.</b> Технологія «щоденні 5» як засіб розвитку читацького інтересу учнів початкової школи.....	276

### **РОЗДІЛ 3. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

<b>Бадіца Марина.</b> Імплементация європейських підходів у практику підготовки майбутніх менеджерів дошкільної освіти до творчої діяльності.....	279
<b>Василіук Алла.</b> Бар'єри та умови формування креативної компетентності в шкільній освіті: європейські дослідження.....	282
<b>Гаврілова Людмила.</b> Використання чат-ботів в освіті як один із перспективних напрямів сучасних науково-педагогічних досліджень.....	285
<b>Демченко Олена.</b> Підготовка майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей в умовах євроінтеграції вищої освіти України.....	288
<b>Дичківська Ілона.</b> Інноваційні наукові проекти як засіб формування творчої особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти.....	293
<b>Ішутіна Олена.</b> Розвиток медіаграмотності як важливий аспект сучасної європейської освіти.....	296
<b>Помирча Світлана.</b> Освіта як віддзеркалення гендерної картини світу.....	300
<b>Шикиринська Олександра.</b> Використання технології BYOD за умов дистанційного та змішаного навчання у вищій школі.....	303
<b>Юркова Альона.</b> Особливості професійної підготовки майбутніх хореографів в освітньому процесі закладів вищої освіти України.....	306
<b>Яремчук Наталія.</b> Формування готовності до реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою вчителя початкової школи в умовах професійної дистанційної підготовки.....	309

### **РОЗДІЛ 4. СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

<b>Анзилевич Наталія, Поповська Оксана.</b> Особливості мовлення дітей з розладами аутичного спектру.....	313
---	-----

<b>Глімбовська Катерина.</b> Творче самовираження дошкільників із порушенням мовлення.....	315
<b>Матвеева Наталія, Клепар Марія.</b> До питання розвитку творчого потенціалу учнів з ООП у закладах загальної середньої освіти.....	319
<b>Парій Христина.</b> Створення освітнього простору для творчої самореалізації – один з ключових аспектів підтримки та розвитку самовираження дітей з особливими освітніми потребами.....	322

## **РОЗДІЛ 5. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ**

<b>Барановська Ірина.</b> Формування мистецької компетентності вихованців творчих колективів.....	325
<b>Білоконь Яна.</b> Вінницький театр опери та балету в 30-х роках ХХ столітті.....	329
<b>Бондар Катерина.</b> Формування творчої особистості молодшого школяра в процесі театралізованої діяльності.....	322
<b>Бродецька Катерина.</b> Використання театралізованих ігор у роботі з молодшими школярами (на основі передового педагогічного досвіду).....	335
<b>Вакарчук Олександра.</b> Корифеї українського театру.....	328
<b>Вірвківна Марина.</b> Особливості використання заохочення молодших школярів у процесі організації театральної діяльності.....	341
<b>Гарник Маріна.</b> Інноваційні підходи до вивчення народних традицій на уроках у початковій школі (досвід країн Європи).....	343
<b>Гоменюк Тетяна.</b> Театралізована діяльність як засіб розвитку мовлення молодших школярів.....	347
<b>Дубина Катерина.</b> Театралізація як засіб формування комунікативних компетентностей молодших школярів.....	350
<b>Drabyniuk Snizhana, Derflová Agadise.</b> Implementation o the European experience of forming the emotional intelligence of children with sen in the process of staging a theatrical performance.....	352
<b>Євдоченко Людмила.</b> Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з музично-театральним мистецтвом на засадах інтегрованого підходу.....	356
<b>Єрмошкіна Яна.</b> Патріотичне виховання дітей засобами театралізованої діяльності.....	359
<b>Іщенко Катерина.</b> Використання театралізованих ігор для розвитку soft skills учнів початкової школи.....	363
<b>Комарчук Анастасія.</b> Розвиток soft skills молодших школярів на основі досвіду інтернаціональної школи в Хельсінкі (Фінляндія).....	366
<b>Маркевич Вікторія.</b> Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів засобами театралізації.....	368
<b>Комарівська Надія, Матійчук Надія.</b> Організація естетичного виховання молодших школярів у процесі театралізованої діяльності.....	371
<b>Мельник Альона.</b> Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театральної діяльності.....	374
<b>Мельник Дар'я.</b> Особливості формування soft skills у молодших школярів на уроках математики.....	377
<b>Мороз Юлія.</b> Стимулювання допитливості та інтересу до пізнання екологічних проблем у дітей засобами театралізованої діяльності.....	380
<b>Пеньківська Алла.</b> Розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей у дітей молодшого шкільного віку засобами театральної діяльності.....	384
<b>Печуляк Анна.</b> Закономірності створення сценарію театралізованих заходів для дітей.....	386

<b>Романенко Тетяна.</b> Розвиток soft skills дітей старшого дошкільного віку засобами театрального мистецтва.....	389
<b>Соболь Ганна.</b> Використання театральної діяльності у роботі з учнями початкової школи.....	393
<b>Шостак Ольга.</b> Особливості театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти.....	395
<b>Черевань Юлія.</b> Театр для дітей як школа почуттів.....	397

## **РОЗДІЛ 6. СТВОРЕННЯ ВІДКРИТОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ПРОСТО НЕБА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ**

<b>Береженна Ліна, Снісар Леся.</b> Зелене середовище як фактор розвитку рухових якостей дошкільників.....	400
<b>Дементьєва Ксенія.</b> Особливості організації піших прогулянок в умовах закладу дошкільної освіти.....	402
<b>Гордійчук Наталія.</b> Забезпечення підтримки дітей з особливими освітніми потребами.....	406
<b>Гусак Юлія.</b> Рухливі ігри на природі для мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	409
<b>Дзюбак Діана.</b> Створення відкритого зеленого середовища і заходів для дітей на свіжому повітрі: європейський вимір та українські традиції.....	411
<b>Кандаєва Анастасія.</b> Емоційно-чуттєвий розвиток дошкільників у природі.....	414
<b>Колеснік Катерина, Чамлай Ганна.</b> Використання фольклорного матеріалу на свіжому повітрі.....	418
<b>Костюк Каріна.</b> Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку: європейський контекст.....	420
<b>Крутій Катерина, Деснова Ірина.</b> Усвідомлений ризик та безпека дошкільників у природному довкіллі: європейський контекст.....	424
<b>Лісневська Наталія</b> Вплив екотерапії на здоров'я та розвиток дітей дошкільного віку та особливості її застосування в умовах закладу дошкільної освіти.....	428
<b>Павлуш Анастасія.</b> Ранкова гімнастика просто неба.....	430
<b>Пахальчук Наталя, Федорук Олексій.</b> Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейських практик роботи з дошкільниками в природі.....	433
<b>Петрунець Анастасія.</b> Використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку: роль творчості педагога.....	436
<b>Stucchi Simona.</b> Promoting outdoor activities to create the right environment for high – quality education and care.....	439

## **РОЗДІЛ 7. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ**

<b>Білик Тетяна.</b> Інвайраментальний підхід до організації екологічного виховання молодших школярів.....	441
<b>Граб Ольга.</b> Аналіз поняття «екологічна компетентність».....	444
<b>Карук Інна.</b> Інноваційні технології екологічної освіти дітей: європейський досвід.....	447
<b>Карук Інна, Софія Коваль.</b> Гра як засіб екологічної освіти дітей: європейські практики.....	450
<b>Кисла Оксана, Коваль Вікторія.</b> Наступність у формуванні екологічної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами куточку живої природи.....	452



<b>Лупол Катерина.</b> Сучасні тренди в дошкільній еколого-природничій освіті в контексті аналізу зарубіжного досвіду.....	456
<b>Мокрій Оксана.</b> Використання завдань природничого характеру як засіб формування екологічного світогляду молодших школярів: європейський досвід.....	460
<b>Семко Леся.</b> Інтегрований курс «Я досліджую світ» як засіб формування екологічної компетентності молодших школярів.....	462
<b>Соборова Юлія.</b> Екологічне виховання дітей з особливими освітніми потребами.....	465
<b>Стахова Інна.</b> Європейський досвід екологічної освіти майбутніх учителів (проект програми Erasmus + Jean Monnet Module EcoEdEU-101085524).....	469
<b>Marcin Białas, Marta Holeksa.</b> Odpowiedzialna wolność w twórczej działalności nauczyciela.....	471
<b>РОЗДІЛ 8. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СЕРЕДОВИЩІ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІНКЛЮЗІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ</b>	

<b>Артеха Анастасія.</b> Аналіз методів інклюзивної освіти у країнах Європейського Союзу.....	480
<b>Гнатюк Анастасія.</b> Використання інноваційних підходів у процесі розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС.....	483
<b>Григоренко Вероніка.</b> Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	485
<b>Горкушова Еліза.</b> Участь громадських організацій у становленні інклюзивної освіти в країнах Європи.....	488
<b>Колосова Олена.</b> АРТ-технології як засіб розвитку креативності здобувачів вищої освіти.....	491
<b>Кошелева Наталя.</b> Європейський досвід інклюзивного підходу в освіті (на прикладі Фінляндії).....	494
<b>Кушта Вероніка.</b> Європейський досвід підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі.....	498
<b>Пилипенко Ярослава.</b> Стан сформованості педагогічної просвіти батьків дітей з особливими освітніми потребами.....	501
<b>Поліщук Тетяна.</b> Використання дидактичної гри як методу навчання дітей з особливими освітніми проблемами.....	504
<b>Потєєва Ольга.</b> Особливості формування у старших дошкільників здоров'язбережувальної компетентності.....	506
<b>Саранча Ірина.</b> Європейські підходи до соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у контексті різноманітності та інклюзії: аналіз та порівняння..	510
<b>Чабанюк Світлана.</b> Особливості навчання мистецтву молодших школярів з особливими освітніми потребами.....	514
<b>Юхимець Богдана.</b> Вплив PECS на розвиток комунікативної компетентності дітей, які мають РАС.....	518
<b>Васильчук Тетяна.</b> Роль народної казки у розумовому вихованні дітей старшого дошкільного віку.....	520

## РОЗДІЛ 1. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

### АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ»: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

**Марина Бондарчук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

**Катерина Крутій**, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «DIALOGUE SPEECH»: LINGUISTIC ASPECT

**Maryna Bondarchuk**, master's student

**Kateryna Krutii**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of  
Preschool Education Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті подано аналіз поняття «діалогічне мовлення», схарактеризовано лінгвістичні аспекти визначення поняття «діалогічне мовлення». Автор статті зазначає, що безпосередність та персоналізованість діалогічного мовлення, виступають провідними властивостями діалогічного мовлення та окреслюють способи передачі інформації паралінгвістичними засобами під час діалогу.*

***Ключові слова:** діалог, діалогічне мовлення, лінгвістичний підхід.*

***Abstract.** The article analyses the concept of «dialogic speech», and the linguistic aspects of the definition of «dialogic speech» are scattered. The author of the article notes that immediacy and personalisation of dialogic speech are the leading properties of dialogic speech and outline the ways of information transmission by paralinguistic means during a dialogue.*

***Key words:** dialogue, dialogic speech, linguistic approach.*

Ефективна взаємодія суб'єктів у просторі соціуму не може відбуватись без комунікації. Обмін думками, ідеями, враженнями під час взаємодії визначають зміст діалогу, діалогічного мовлення. Розглянуті наукові доробки І. Борецько, А. Загнітко, Т. Кравченко, С. Куранової, Н. Скрипник, І. Хом'як та ін. вказують на те, що діалогічне мовлення є формою мовленнєвого спілкування суб'єктів з окресленої теми. В означених наукових доробках досить широко представлено різноаспектні дослідження діалогічного мовлення, що розглядають структуру, мовні засоби діалогу, стратегії поведінки учасників діалогу. Відтак, надамо визначення понять «діалог» та «діалогічне мовлення».

Слово діалог походить від грецького слова «dialogos» і складається з двох частин: префікса «dia» – крізь, через і кореня «logos» – слово, значення, мова. Великий тлумачний словник української мови подає таке визначення поняття «діалог» – це форма усної мовленнєвої комунікації, що являє собою спілкування двох суб'єктів за допомогою мовлення. Це процес взаємного спілкування, коли репліка змінюється відповідною фразою і відбувається постійна зміна ролей [2, с. 117]. На думку І. Борецько та Т. Кравченко, діалог – не тільки форма зв'язного мовлення, але й різновид мовленнєвої поведінки [1, с. 40]. Для діалогу властиве реплікування: говоріння одного співрозмовника чергується з говоріння іншого (або інших), це чергування відбувається або в порядку зміни (один «завершив», інший «починає» тощо), або в порядку переривання, особливо під час збудженого емоційного стану мовця.

Словник-довідник з дошкільної освіти визначає поняття «діалогічне мовлення» як одну з форм мовлення, за якої кожне висловлювання прямо адресовано співрозмовнику та виявляється обмеженим безпосередньою тематикою розмови, що схарактеризовується відносною стислістю окремих висловлювань та відносною простотою їхньої синтаксичної побудови [3, с. 57].

Психологічний словник найсучасніших термінів визначає діалогічне мовлення як первинну за походженням форму мовлення, що виникає під час безпосереднього спілкування двох або декількох співрозмовників і виявляється переважно у вигляді обміну репліками [7, с. 178]. Словник іншомовних слів формулює поняття «діалогічне мовлення» у якості системи реплік (окремих висловлювань), що складається з ланцюга послідовних мовленнєвих реакцій [9, с. 214].

Лінгвістичний підхід (Ф. Бацевич, С. Куранова, А. Загнітко та інші) визначає діалогічне мовлення як структурну одиницю діалогу. У лінгвістиці існує поняття «діалогічна єдність» – особливий вид зв'язку сусідніх реплік у діалозі. «Реплікування» – характерна риса діалогу. Репліка розглядається як першоелемент діалогу.

Діалогічне мовлення досліджується в лінгвістиці в контексті розмовного мовлення. Притаманні розмовному мовленню безпосередність та персоналізованість спілкування, виступають провідними властивостями діалогічного мовлення та окреслюють способи передачі інформації паралінгвістичними засобами під час діалогу. Український лінгвіст А. Загнітко вважає, що діалогічне мовлення складається із взаємних спонтанних реакцій двох індивідів, що спілкуються між собою та є обумовленими конкретною ситуацією або висловлюваннями співрозмовника [4, с. 76].

С. Куранов визначає діалогічне мовлення з погляду специфіки мови як особливу, функціонально-стилістичну форму мовленнєвого спілкування, якій властиві: наявність двох або кількох учасників, що обмінюються висловлюваннями; пришвидшений темп мовлення; стислість реплік; лаконічність та еліптичність побудов у середині реплік» [6, с. 42]. Н. Скрипник та І. Хом'я розглядають діалогічне мовлення як одну з форм мовлення, під час виникнення якої кожне висловлення прямо адресоване співрозмовнику виявляється обмеженим безпосередньою тематикою розмови [8, с. 89]. Т. Хома схарактеризовує діалогічне мовлення як поєднання усних висловлювань, що послідовно породжуються двома або більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування, що окреслюються ситуацією та особистісними намірами мовців [10, с. 174]. Отже, у лінгвістичних наукових джерелах діалогічне мовлення визначається як форма мовленнєвого спілкування у вигляді висловлювань двох і більше співрозмовників.

Особливість діалогу як форми зв'язного мовлення полягає є чергуванні говоріння одного співрозмовника із слуханням і подальшим говорінням іншого. Важливо, що в діалозі співрозмовники завжди знають, про що йдеться, і не потребують розгортання думки та висловлювання. Діалогічне мовлення відбувається в конкретній ситуації і супроводжується жестами, мімікою, інтонацією. Звідси й мовленнєве оформлення діалогу. Мовлення співрозмовників під час діалогу може бути неповним, скороченим, іноді фрагментованим. Для діалогу є властивою розмовна лексика і фразеологія; стислість, недомовленість, уривчастість; прості та складні безсполучникові речення; короткочасне попереднє обмірковування. Зв'язність діалогу забезпечується двома співрозмовниками [1, с. 41].

До основних лінгвістичних особливостей діалогу належать: велика кількість запитальних і спонукальних речень серед стимулювальних реплік, наявність повторів і перепитувань у репліках, що відображають реакцію того, до кого було звернене мовлення, їхня синтаксична неповнота, що компенсується за рахунок попереднього висловлювання. Наприклад, запитальні репліки: «А я звідки знаю?», «Звідки мені знати?», «А я знаю?», «Чому я знаю?» – еквівалентні негативній відповіді – «Я не знаю». Для діалогічного мовлення типовим є змістовний (запитання/відповідь, згода/заперечення) і конструктивний зв'язок реплік. Діалогічне мовлення передбачає не тільки наявність адресата й адресанта, формальну та змістовну єдність реплік, а й конститутивний момент – формування мовного складу висловлення адресанта під впливом адресата.

Мета учасників спілкування під час утворення діалогу є спільною. Це обмін інформацією у формі висловлювання з використанням певного «мовного коду». Злагожденість діалогу забезпечують два співрозмовники. Їм важливо знати мету спілкування.

Діалогічне мовлення може бути як ситуативним, так і контекстним. Так, діалог відбувається в конкретній ситуації, а мова мовця супроводжується жестами, мімікою та інтонацією[10, с. 175]. Він характеризується розмовною лексикою та фразеологією, неповними простими та складними реченнями, коротким попереднім обмірковуванням, мовленнєвими стереотипами та спілкуванням за допомогою виразів, які часто вживаються в конкретних повсякденних ситуаціях. Отже, ситуативне мовлення пов'язане з конкретною наочною ситуацією і не відображає повністю змісту думки в мовленнєвих формах. Воно зрозуміле тільки за умови врахування тієї ситуації, про яку розповідається. В контекстному мовленні на відміну від ситуативного його зміст зрозумілий із самого контексту. Складність контекстного мовлення полягає в тому, що тут потрібна побудова висловлювання без врахування конкретної ситуації, з опорою тільки на мовні засоби.

Отже, поняття «діалогічне мовлення» вживається у декількох значеннях, а саме: продукт мовленнєвої діяльності особи у вигляді висловлювання; первинна природна форма мовленнєвого спілкування; мовленнєва діяльність суб'єкта. В діалозі співрозмовники завжди знають, про що йдеться, і не потребують розгортання думки та висловлювання. Діалогічне мовлення відбувається в конкретній ситуації і супроводжується жестами, мімікою, інтонацією.

### Список використаних джерел

1. Брецько І. І., Кравченко Т. М. Діалогічне мовлення – основа для розвитку здібностей міжособистісного спілкування. *International scientific journal*. 2016. № 1. С. 39-42.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000. / авт. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: Перун, 2004. 1425 с.
3. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
4. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. 338 с.
5. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. 2022. №8(346) Ч.1), 16-28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
6. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
7. Психологічний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.
8. Скрипник Н. І., Хом'як І. М. Лінгвофілософські засади концептуалізації поняття «мовлення». *Publishing House «Baltija Publishing»*. № 4. 2021. С. 89-102.
9. Словник іншомовних слів / укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкаралупа. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
10. Хома Т. Поняття мови, мовлення та культури мовлення у науково-лінгвістичній літературі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. № 20. 173-175.
11. Kruty K. Chorna H. Samsonova J. Kurinna A. Sorochynska O. & Desnova I. (2022). Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language / *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* Volume 14, Issue Sup1, P. 495-528. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>

## ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дар'я Боровська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF PLANNING AND CONDUCT OF LESSONS IN AN INSTITUTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Daria Borovska, bachelor's student (master's student)

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В даній статті висвітлено особливості планування та проведення занять у закладах дошкільної освіти з використанням інноваційних технологій, як одна з головних складових професійної компетенції педагога.

*Ключові слова:* інноваційні технології, компетентність, принципи, діти дошкільного віку, заняття.

*Abstract.* This article highlights the peculiarities of planning and conducting classes in preschool education institutions using innovative technologies, as one of the main components of a teacher's professional competence.

*Key words:* innovative technologies, competence, principles, children of preschool age, classes.

Не лише навчальний процес, але уся діяльність педагога – це щоденний прояв творчості та пошук нових способів впливу на дитину. Компетентний та творчий педагог завжди знаходить можливості на основі традиційних методів навчання, які вже багато років доводять ефективність їх використання та показують високі показники знань дітей, визначає шляхи підвищення ефективності своєї роботи використовуючи новітні технології, досвід інших педагогів та методів у роботі.

Інноваційні технології — це сукупність нових форм та методів навчання, виховання та розвитку дітей, що відповідають сучасним вимогам, є новаторськими та оригінальними [3, с. 194].

Якісно нова система розвитку особистості ґрунтується на індивідуальному стилі педагогічної діяльності та передбачає використання гнучких форм професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації вихователя. А впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій процес дозволяє уникати зайвих труднощів у засвоєнні дітьми знань та вмінь, визначених Державним стандартом дошкільної освіти, вибудовують цікаву та змістовну освітню взаємодію між дорослими і дітьми, турбуючись про розум, душу й тіло кожної дитини. Впровадження інноваційних освітніх технологій є специфічним і доволі складним процесом, що вимагає від педагогів закладів дошкільної освіти особливих знань, навичок та здібностей [1, с. 20].

Підвищення якості освітнього процесу шляхом упровадження інноваційних технологій на основі компетентного підходу до навчання та виховання дітей вимагає реалізацію гуманно-особистісного підходу до дітей; використання в освітньому процесі інноваційних технологій, ефективного педагогічного досвіду; створення сприятливих умов для забезпечення фізичного, психічного та духовного здоров'я дітей [2, с. 60].

Використання сучасних інноваційних технологій в закладі дошкільної освіти ґрунтується на таких принципах:

- доцільність;
- взаємодія виховання і навчання;
- орієнтація на співпрацю;
- особистісно-орієнтований підхід;
- диференціація методів, прийомів роботи із дітьми [4, с. 160].

Мета застосування інноваційних технологій у роботі з дошкільниками:

- мотивація дітей до освітнього процесу та засвоєння нової інформації;
- формування компетентності дітей працювати діалогічно, в активному спілкуванні;
- розвиток здатності до рефлексії та самооцінки;
- стимулювання ініціативи;
- розвиток творчості та креативності у дітей;
- створення умов для самореалізації кожної особистості;
- формування компетентностей, не лише отримання нових знань.

Існують такі інноваційні форми та підходи до роботи з дітьми дошкільного віку [7, с.236]:

- впровадження нетрадиційних форм заняття (комбіновані, інтегровані, проекти);
- нестандартні заняття (мандрівки, години ввічливості, уроки милування природою, заняття-пошук, заняття-казка, заняття-тренінг);
- нетрадиційні свята та інсценізації;
- фізкультурно-оздоровчі заходи (піші прогулянки, сміхотерапія, пальчикова гімнастика).

Для ефективного впровадження інноваційних технологій педагогам слід:

- визначити основну мету, якої потрібно досягти за допомогою технології;
- обрати найбільш оптимальну та доцільну технологію;
- ознайомитися з особливостями обраної форми роботи та методикою її

впровадження;

- дослідити досвід, публікації та матеріали колег, які мають досвід використання інноваційних методів;
- проаналізувати набуту інформацію;
- створити в освітньому середовищі необхідні умови для застосування певної інноваційної технології;
- застосувати обрану технологію;
- після її впровадження обов'язково проаналізувати, чи були досягнені результати, які очікувалися та що потрібно вдосконалити [6, с. 3].

Для прикладу педагоги та спеціалісти сучасних закладів дошкільної освіти вже активно використовують такі інноваційні технології у своїй роботі з дітьми як:

- навчання дошкільників зв'язного мовлення, розповідання за допомогою схем, сюжетних картин мнемотаблиць тощо;
- широке впровадження логічних блоків Дьєнеша для формування логічного мислення;
- методика раннього розвитку Г. Домана (використання карток);
- технологія фізичного виховання дітей дошкільного віку «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» М. Єфіменка;
- методика формування у дітей навичок читання за кубиками;
- технологія гуманізації освітнього процесу;
- технологія розвивального навчання та виховання;
- педагогіка М. Монтессорі;
- метод проектів;
- технологія інтегрованого навчання та виховання;
- технологія раннього інтенсивного навчання грамоті;
- ігрові технології;
- інтерактивні технології («ажурна пилка», «мозаїка», «мозковий штурм», «мікрофон», «незакінченні речення», «дерево рішень», метод «ПРЕС», «займи позицію», «неперервна шкала думок», «континуум» тощо);
- використання інформаційно-комунікаційних технологій (презентації, перегляд відео, мультфільмів з подальшим обговоренням, онлайн-платформи для дистанційного навчання, тренажери, додатки тощо);

- здоров'язбережувальні технології (су-джок терапія, стретчинг, гладинг тощо);
- лепбуки, лепбокиси;
- палички Кюізенера;
- STREAM-освіта;
- Lego-технології;
- технологія розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання Л. Шульги;
- Технологія формування діалогової компетенції у дошкільників» І. Чапленка;
- Вальфдорська педагогіка Р. Штайнера [5, с. 129].

З огляду на вищесказане, використання в освітньому процесі інноваційних технологій навчання дітей є вимогою часу. Це пов'язано з тим, що потік інформації з кожним роком збільшується у геометричній прогресії. І стає неможливим вже надати всю інформацію дітям. Тому, педагоги можуть лише навчити дитину здобувати нові знання за допомогою власного мислення та сучасних методів навчання та засобів – комп'ютера, телевізора, книг та інше.

Отже, володіння технологіями – одна з головних складових професійної компетенції педагога. Використання педагогічних технологій дозволяє наповнити освітній процес закладу дошкільної освіти конкретним змістом, а ціннісно-орієнтовані педагогічні ідеї збагачують професійну свідомість вихователя. Інноваційні освітні технології можна розглядати не лише як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Вони забезпечують умови для розвитку особистості, реалізації її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу та на свободу саморозвитку.

#### **Список використаних джерел**

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: науковий керівник: А. М. Богуш. Київ, 2021. 38 с.
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
3. Волинець Ю. О., Дорохова Д. О. Інноваційні технології навчання в державних закладах дошкільної освіти: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2021. № 4(92). С. 194–197.
4. Ємчик О. Комп'ютерно-орієнтовані технології у роботі з дітьми дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 18. С. 160–163.
5. Смольникова Г. В. Особливості інноваційної діяльності в закладах дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 4. С. 129–133.
6. Смолюк С. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 3. С. 3–8.
7. Шахіна Ю., Садова Д. В. Інноваційні педагогічні технології в дошкільній освіті: переваги та особливості використання. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. *Педагогічні науки*. 2020. № 1. С. 236–240.
8. Шикиринська О.В. Котошук Ю.В., Манько Н.В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема // Наука, освіта, технології і суспільство: актуальні проблеми теорії та практики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 жовтня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. с. 19-21.
9. Шикиринська О. Методичні аспекти ознайомлення майбутніх вихователів з ресурсом Genial.ly для створення інтерактивного контенту // Матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021». Київ, 2021. с. С.101-103.
10. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., Dabizha, L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference 2022. May 27th-28th, (I volume). P. 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

## ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСІБ ЇХ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Надія Венгер, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## CREATIVE APPROACH TO THE ORGANIZATION OF EDUCATION AND UPBRINGING OF PRESCHOOL CHILDREN AS A MEANS OF THEIR PERSONAL GROWTH

Nadia Venger, bachelor's student

Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розглядаються основні аспекти творчого підходу до організації навчання та виховання дітей дошкільного віку, що є передумовою для їх особистісного зростання. Представлено шляхи реалізації цього процесу.

*Ключові слова:* творчість, креативність, розвиток творчості, особистісне зростання.

*Abstract.* The article examines the main aspects of a creative approach to the organization of education and upbringing of preschool children, which is a prerequisite for their personal growth. Presents ways of implementing this process.

*Key words:* art, creativity, development of creativity, personal growth.

Кожна особистість поєднує в собі безліч різноманітних якостей, включаючи як позитивні, так і негативні. Одні з них полегшують життя, надають йому яскравих фарб, допомагають впоратись з труднощами, рухатись далі, а інші ж, навпаки, забирають сили та енергію, роблять життя одноманітним, позбавленим будь-яких радощів. При цьому кожна з них є невід'ємною складовою.

Сучасний шалений ритм життя вимагає від особистості швидкості дій, гнучкості мислення, ініціативності, готовності до багатозадачності. Основи формування цих навичок беруть початок у закладі дошкільної освіти в процесі навчання і виховання дітей. Звичайно, не менш важливу роль відіграє також і оточення дитини, сім'я, родина, але саме перед вихователем стоїть відповідальне завдання – організувати творчий підхід до навчання та виховання дошкільників, оскільки саме це сприяє особистісному розвитку дитини. Важливо вчасно розпочати розвивати творчість, оскільки дошкільне дитинство є найбільш сприятливим періодом для цього, так як саме у цьому віці відбувається формування особистості.

Сучасний світ робить дедалі актуальнішою тему розвитку творчості. При вивченні цієї теми неодноразово зустрічається поняття креативності. Саме креативність є передумовою творчості, також вона є синонімом творчої активності. Чому ж відбувається саме так і що взагалі означає бути креативним та творчим? Кожен трактує поняття «творчість» по-своєму. Для когось воно стосується суто напряму пов'язаних видів діяльності, як от, наприклад, музичне, театральне мистецтво тощо. Але у контексті організації навчання і виховання дітей дошкільного віку поняття «творчості» рівнозначне «виявити своє «Я»», показати свою індивідуальність, оригінальність. Творчість – це свого роду м'яз, який піддається тренуванням, тому над ним необхідно наполегливо працювати та ні в якому разі не залишати його без уваги.

Особливого значення темі творчості надано у програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Навіть сама назва уже говорить сама за себе, оскільки як було вище зазначено, бути творчим означає сміливо проявляти своє власне «Я». Творчість є невід'ємною складовою змісту програми, оскільки у ній закладено єдність таких компонентів: когнітивний досвід, досвід практичної діяльності, досвід ставлень і досвід



творчої діяльності. Відповідно, вилучивши хоча б один компонент не можна буде говорити про сформовану особистість.

Що ж несе в собі поняття творчості? Саме програма допомагає виділити такі складові:

- здатність до варіювання;
- плекання креативності;
- діяльність в уявному плані;
- уникання шаблонів;
- самостійне висування елементарних гіпотез;
- генерування оригінальних ідей;
- неординарне розв'язання проблем;
- прояв самобутності та раціоналізаторства [1, с. 9].

Дитяча творчість поділена на етапи, умовно можна виокремити такі стадії прояву дитячої творчої активності:

- перша стадія - характеризується тим, що дитина наслідує, копіює готове. Зрозуміло, що вона не зможе створити щось нове, якщо не буде ознайомлена з прикладом. Саме зразок допомагає направити дитину;

- друга стадія - має назву творчого наслідування. Дитина починає вносити новизну, проявляти самодіяльність, при цьому дитина не вносить істотні зміни у запропоновані зразки, схеми дій, ідеї. Це надважливий етап, тому що дитина вперше заявляє про себе;

- третя стадія репродуктивної творчості - саме на цьому етапі дитина виявляє вміння на основі запропонованого створити щось нове, своє, зі змінами;

- четверта стадія справжньої творчості та створення нового [2].

Звідси можемо зробити висновок, що творчими не народжуються, творчими стають. Звичайно, реалізація становлення творчості залежить від того, як саме буде організовано процес навчання і виховання. Спробуємо визначити, що саме потрібно для розвитку творчості. Найперше, надзвичайно важливим в цьому процесі є ранній початок. Зрозуміло, що ефективніше розвивати дитину у світі креативності та творчості з самого початку її життя, аніж познайомити з цими поняттями, наприклад, уже в шкільному віці, коли це вже не буде таким цікавим та матиме менший результат. Наступним кроком буде оточення дитини середовищем та особливою системою стосунків, які певним чином будуть стимулювати творчу діяльність. Також розвиток творчих здібностей вимагає максимального напруження сил і свободи вибору діяльності. Не менш важливим пунктом у цьому процесі є участь дорослих, а саме їх доброзичлива допомога, оскільки ми знаємо що зростання особистості базується і на взаєминах дорослих з дитиною [3].

Психолог В. Моляко знайомить нас з ефективними формами реалізації творчого виховання дітей. Він рекомендує використовувати різноманітні творчі задачі, пошук максимальної кількості варіантів відповідей та виділення серед них найкращої, використання спеціальних прийомів творчого тренінгу. Не менш важливим є сприяння ознайомленню з національними художніми надбаннями, народним мистецтвом. Оскільки колективна діяльність є важливим соціально-психологічним чинником розвитку творчої особистості, корисною буде постійна участь дитини у ній [2, с. 119].

Створення чогось нового спонукає до того, що дитина відчуватиме свою важливість, певне місце у суспільстві та, в свою чергу, це стимулюватиме подальший активний розвиток. Варто пам'ятати, що важливо зробити так, щоб творчість не була обов'язком у розумінні дитини. Вона не повинна творити для того, аби бути оціненою. Саме вільна від оцінки атмосфера, без фіксації правильного, спонукає дітей бути креативними. Як зазначено в темі, творчий підхід в організації навчання та виховання дітей дошкільного віку є передумовою його особистісного зростання. Творча активність спонукає дітей до розвитку мислення, прояву ініціативності, пошуку виходів з проблемних ситуацій, до відчуття успішності, значущості, визнання. Беззаперечно, все це сприяє саме становленню особистості та її зростання.

Отже, творчий підхід до організації навчання та виховання дітей в закладах дошкільної освіти повинен бути невід’ємною складовою розвитку та, зокрема, особистісного зростання дошкільника. Вихователям, як безпосереднім організаторам цього процесу, необхідно знати його основні аспекти та застосовувати їх у своїй роботі з дітьми.

### Список використаних джерел

1. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. М. та ін. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
3. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С.36-42.
4. Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Карасьова К. В. та ін. Дитина у сучасному соціопросторі: навчальний посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
5. Тадеєв О. П. Обдарованість і творчість особистості: Американський підхід. Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2008. 240 с.
6. Шикиринська О.В. Котошук Ю.В., Манько Н.В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. Наука, освіта, технології і суспільство: актуальні проблеми теорії та практики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 жовтня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. с. 19-21.
7. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth’s creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference 2022. May 27th-28th, (I volume). P. 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.
10. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. p. 708-719. <https://cutt.ly/k1LSFrz>

### ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УМІННЯ ОРІЄНТУВАТИСЯ У ПРОСТОРИ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ «ГЕОКЕШИНГ»

Анастасія Власюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### DEVELOPING THE SKILLS TO ORIENTATE IN SPACE IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE USING «GEOCACHING» TECHNOLOGY

Anastasiia Vlasiuk, master’s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В статті розкрито особливості формування у дітей старшого дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі засобами технології «Геокешинг».

Наведено приклад розробки авторського квеста, який має на меті формування просторових орієнтацій у старших дошкільників.

**Ключові слова:** *уміння орієнтуватись у просторі, технологія «Геокешинг», діти старшого дошкільного віку.*

**Abstract.** *The article reveals the peculiarities of the formation of the ability to navigate in space in children of older preschool age by means of the "Geocaching" technology. An example of the development of the author's quest, which aims to form spatial orientations in older preschoolers, is given.*

**Key words:** *ability to navigate in space, "Geocaching" technology, older preschool children.*

Орієнтування в просторі має універсальне значення для всіх сторін діяльності людини, охоплюючи різні сторони її взаємодії з дійсністю, і є найважливішою властивістю людської психіки. Пронизуючи всі сфери взаємодії дитини з навколишнім середовищем, орієнтування у просторі впливає на розвиток самосвідомості особистості, в такий спосіб, є складовою процесу соціалізації. Гармонійний розвиток дитини неможливий без розвитку в неї здатності до орієнтування у просторі. Розквіт просторових уявлень у дітей – процес дуже складний, тривалий, послідовний.

З психофізіологічної точки зору сприйняття простору є складним процесом, в якому почуттєві й розумові компоненти подані в складній єдності і взаємопроникненні. У сприйнятті просторових властивостей речей значну роль відіграють різні відчуття, зокрема зорові та рухові, які є головними, і тактильні та слухові, які виконують додаткові функції. [3, с.168]. Сприйняття простору включає: сприйняття відстані чи віддалі, на якій предмети розміщені від нас і один від одного; напрямку, в якому вони знаходяться; величини і форми предметів. Цікавими і педагогічно доцільними засобами і формами формування уміння орієнтуватися у просторі є блоки Дьєнеша [2], математичні головоломки [8], палички Кюїзенера, освітні ситуації [4], квести [1], інноваційні технології [5; 6] тощо .

Основним фактором сучасної цивілізації став стрімкий розвиток нових технологій, в першу чергу – інформаційних. Технічні засоби стали відігравати значну роль не тільки для дорослих, але й для дітей. Все частіше можна побачити з телефоном в руках навіть дітей раннього віку. Велика кількість дошкільників користується інтернетом, проводить багато часу з різними гаджетами, які замінюють ігри з однолітками і в той же час поглинають час для самостійної ігрової діяльності. Не можна забувати і про те, що гірше відбувається становлення просторового мислення, а це в свою чергу нерозривно пов'язане і з процесом набуття соціальних навичок, адже розвиток дитини відбувається в русі. Відомо, що соціалізація здійснюється в основному тоді, коли дитина виявляє власну ініціативу, коли має місце непрогнозована педагогічна ситуація. Тому нові реалії вимагають від педагогів створення таких умов, які будуть позитивно впливати на уміння орієнтуватись у просторі. На зміну заняттю має прийти освітня ситуація, яка дозволить розширити горизонти навчання та виховання.

На думку К. Крутій, освітня ситуація – це ситуація так званого «освітнього напруження», вона може виникати спонтанно або організовано. Розв'язання її передбачає організацію та спільну діяльність усіх її учасників. Мета її полягає у тому, щоб створити певний освітній результат і ході спеціально організованої діяльності. Наприклад цікаві версії, задуми, способи вирішення тої, чи іншої проблеми або ситуації [9, с. 35]. Це визначення повною мірою дає характеристику освітній ситуації у дошкільному закладі. Тому вихователь повинен вчасно помічати, а за потреби й створювати ситуації, які будуть у невимушеній формі сприяти розвитку дитини, а саме – формувати просторові навички. Часто освітнім ситуаціям надають ігрового характеру, це допомагає зацікавити дітей, успішно розвивати уміння орієнтуватись у навколишньому середовищі, а також залучити до діалогу пасивних або сором'язливих дітей.

Освітня ситуація не обмежує педагога у просторі та часі. Він може створити спеціальні умови для розвитку уміння орієнтуватись у просторі, як у групі дитячого садка,

так і на дитячому майданчику, під час прогулянки. Дитина гуляє із задоволенням, якщо вона не нудьгує від бездіяльності. Ігри, квести, завдання, спрямовані на спостереження за природою, просторовим розташуванням рослин, птахів, тварин, явищами навколишнього життя, спілкування з однолітками, посильна праця в природі, спортивні розваги – все це збагачує прогулянки дітей на повітрі та допомагає дошкільнику правильно орієнтуватися у просторі. Від дорослого залежить, яким змістом наповнити дитячу прогулянку відповідно до сезону, віку дитини. Прогулянка слугує не тільки оздоровчим фактором, а й фактором, що виховує та навчає.

Відомо, що одна з характерних рис дітей дошкільного віку – швидка стомлюваність не від рухів, а від неможливості рухатись або від одноманітної діяльності. В основі цього явища лежить швидка втома окремих груп м'язів і відповідних їм центрів нервової системи. Якщо діяльність дитини різноманітна, то, отже, і робота відповідних груп м'язів та нервових центрів змінюється. «Не працюючі» в даний момент м'язи та нервові центри як би «відпочивають», набираються сил. Коли дитина довго перебуває у статичному стані (довго стоїть, сидить, слухає тощо), то навантаження падає на одні й ті ж групи м'язів та нервові центри, які швидко втомлюються. Тому педагогу доцільно організовувати діяльність дітей так, щоб якомога більше залучати їх до фізичної активності, формуючи при цьому просторово-орієнтувальні навички. Допоможе в цьому технологія «Геокешинг».

Геокешинг – це активна гра на відкритому повітрі, в якій учасники використовують навігаційні прилади, зазвичай GPS-приймачі, для пошуку схованих «скарбів» або «кешів» [7]. Учасники геокешингу, відомі як геокешери, спочатку знаходять координати місця, де прихований кеш, і потім намагаються знайти його, дотримуючись підказок та вказівок. Геокеші можуть бути розташовані в різних місцях: у міських парках, на гірських вершинах, біля водойм, в лісах та інших природних місцевостях. Кеші можуть бути різного розміру та складності, від невеликих контейнерів, які містять лише реєстраційний журнал для відвідування, до більших контейнерів з обмінними предметами, де геокешери можуть взяти предмет і залишити інший на його місці. Геокешинг став популярним хобі для багатьох людей, оскільки він комбінує фізичну активність, пригодницький дух та взаємодію з природою. Це також відмінний спосіб вивчати нові місця та викликати свої навички навігації. Геокеші можна знайти в усьому світі, і деякі геокешери навіть спеціально подорожують, щоб знайти кеші в різних куточках світу.

Використання технології геокешингу в закладах дошкільної освіти може бути цікавим та пізнавальним досвідом для дітей, може допомогти дітям вивчати навколишнє середовище, розширювати свої знання про природу та історію, розвивати здібності до співпраці та співробітництва. Відмінною особливістю є відсутність роботи GPS-пристроєм, а взамін цьому використовуються, картки, схеми, мітки. Ось кілька способів, як геокешинг може бути використаний в дошкільній освіті:

1. Вивчення природи: Діти можуть вирушити на прогулянку з картою, чи схемою, на якій стоять мітки або позначки. Кожен геокеш може бути пов'язаний з конкретною природною або екологічною темою. Наприклад, вони можуть шукати геокеші, пов'язані з рослинами, тваринами або різними природними явищами. Під час пошуку діти можуть спостерігати оточуючий світ, збирати природні матеріали (листя, каміння тощо) та обговорювати їх пізнавальні властивості.

2. Розвиток когнітивних навичок: Геокеші можуть бути організовані таким чином, щоб сприяти розвитку когнітивних навичок дітей. Наприклад, вони можуть містити загадки, питання або завдання, які діти повинні вирішити, перш ніж знайти геокеш. Це стимулює логічне мислення, спостережливість та проблемне мислення.

3. Організація прогулянок: Діти можуть шукати приховані геокеші на майданчиках ЗДО.

4. Розробка геокешів, креативність: Вихователі можуть допомогти дітям створювати власні геокеші, зокрема через малювання та виготовлення контейнерів з різними предметами, які можуть бути обміняні на інші дітьми.

5. Фізичний розвиток: Геокеші можуть включати фізичні завдання або перешкоди, які діти повинні подолати, щоб знайти контейнер. Це сприяє розвитку моторики, силових та рухових навичок, загального фізичного здоров'я.

6. Соціальний розвиток: Геокеші можна організовувати в групах, що сприяє співпраці, комунікації та розвитку соціальних навичок. Діти можуть працювати разом, об'єднуючи свої знання та вміння для пошуку геокешів.

Геокешинг може бути чудовим засобом розвитку логічного мислення у дошкільників. В основі геокешингу лежить розв'язання завдань, розуміння інструкцій та використання логічних навичок для пошуку прихованих геокешів. Ось як геокешинг сприяє розвитку логічного мислення у дошкільників:

– Проблемне мислення: Геокеші вимагають від дітей розв'язування різних головоломок, загадок або завдань, щоб знайти сховані контейнери. Це розвиває їх здатність до проблемного мислення, уміння шукати рішення та застосовувати стратегії для досягнення мети.

– Орієнтація в просторі: Геокеші вимагають використання карт, а також навичок сприйняття простору. Діти повинні розуміти та використовувати напрямки, визначати відстані та рухатися у конкретних напрямках для пошуку геокешів. Це допомагає розвивати їх просторову орієнтацію та сприйняття. Можна пропонувати дітям створювати свої маленькі картографічні проекти, де вони позначають свої маршрути та знайдені геокеші.

– Логічні послідовності: Геокеші можуть включати послідовність кроків або інструкцій, які діти повинні виконати, щоб знайти сховані контейнери. Це сприяє розвитку їх здатності до логічного мислення, усвідомлення послідовності дій та розуміння причинно-наслідкових зв'язків.

У закладах дошкільної освіти останнім часом стали популярними квести, які є однією з форм роботи за технологією «Геокешинг». Вихователь може скласти квести самостійно або брати вже розроблені, головне – пам'ятати про цікавість та доступність завдань. Наведемо приклад розробленого нами квесту для дітей 5-6 років «Пригоди робота Квадрика», у ході якого дошкільники можуть закріпити знання про просторові відношення в ігровій формі:

*Вихователь:* Діти, сьогодні зранку мені прийшов незвичний лист від робота на ім'я Квадрик. Він пише, що дуже потребує вашої допомоги, адже злий учений Лютик вкрав майже всі його деталі, тому тепер він не може як слід виконувати свою роботу. Учений не просто забрав його деталі, він ще й заховав їх у різних куточках нашої групи. Перед тим, як дістати кожну з деталей, потрібно виконати завдання. Квадрик каже, що йому не впоратись самому і просить вашої допомоги. Допоможемо роботу?

*Діти:* так.

Квадрик: Я знав, що саме Ви мені допоможете. Лютик залишив маленьку підказку, де можна знайти першу деталь.

*Завдання №1.*

Як заходиш, куртку лишаєш,  
почувши сміх друга, про все забуваєш.

Там шаф так багато,  
стрічає там завжди нас мама чи тато.

Ти в шафу скоріш зазирни,  
яка найближче стоїть до стіни.

*Квадрик:* Ура! Ми знайшли мою першу деталь, але цього занадто мало. Погляньте, у шафі лежить ще одна підказка, де шукати наступну мою частинку.

*Завдання №2.*

Від шафи цієї п'ять кроків ступи,  
Ліворуч поверни та курс прямо візьми.  
Шість кроків пройдеши, ось і інша кімната.  
Там кубики, ляльки й веселі зайчата.

На шафі високій, де книги в порядку,  
Додай до одного чотири,  
У тій книзі знайдеш ти відгадку.

*Квадрик:* Погляньте і з цим завданням ми впорались. Знайшли ще одну деталь.  
Давайте шукати далі.

*Завдання №3.*

Невже так далеко змогли Ви дійти,  
Розумні й кмітливі Ви, малюки.  
Наступне завдання, ой, не просте,  
напевно, здастесь Ви, от і все.  
У місці, де гинуть мікроби,  
заховано скарб, що вам до вподоби.  
Зазирайте уважно у кожний куток,  
Можливо десь там завалявся ниток клубок.  
Ви нитки розмотайте і далі рушайте.

*Квадрик:* Дітки, Ви допомогли мені зібрати майже все. Але ще залишилась остання деталь.

*Завдання №4.*

Від місця, де розмотали клубок,  
Ступи 8 метрів, рахуй кожен крок!  
Будь дуже уважним, не поспішай.  
В кімнату сну скоріш вирушай.  
Там ліжок багато, там сплять малюки,  
Барвисті й веселі бачать там сни.  
Але не про ліжка Вам треба гадати,  
а пазл великий швиденько складати.  
Перша частина під ліжком Анюти,  
друга частина – ліворуч гайнути.  
Третю частину у Вови шукай,  
четверту – праворуч подай.  
П'ята частина на ліжку Тимура,  
Шосту сховали у ковдрі Артура.

*Квадрик:* Дякую, дітлахи, Ви допомогли мені знайти всі мої частинки. А за вашу допомогу я приготував для вас подарунок.

Отже, геокешинг – це ігрова технологія, яка має чітку структуру, задум, правила, результат. Ця технологія допомагає дітям навчитись працювати в команді, покращити комунікативні здібності та удосконалити навички орієнтування у просторі.

### **Список використаних джерел**

1. Квест-технологія як ефективна форма організації освітньої діяльності дошкільника: методичний посібник. Запоріжжя: 2017. 86 с.

2. Кривошея Тетяна. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 9 – 11 квітня 2014 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. С. 42-47.

3. Кривошея Тетяна. Розвиток у дітей дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: Збірник науково-методичних матеріалів викладачів і студентів /За ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. -С. 168-174.

4. Кривошея Т. М., Власюк А. В., Жучкова А. О. Освітні ситуації як засоби формування у дітей старшого дошкільного віку умінь орієнтуватися у просторі. *Science, innovations and education: problems and prospects*. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2022. Pp. 406-412.

5. Кривошея Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 291-293.

6. Кривошея Т. М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. С. 110-116.

7. Малиновська Н. В. Геокешинг. Суть. Відмінності використання для дітей дошкільного віку. Особливості проведення геокешингу в ЗДО. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/statta-geokesing-sut-vidminnosti-vikoristanna-dla-ditej-doskilnogo-viku-osoblivosti-provedenna-geokesingu-v-zdo-446459.html>

8. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей. *Палітра педагога*, 2021. № 1. С.3-8.

9. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикеєва О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. 148 с.

## УКРАЇНСЬКИЙ ІГРОВИЙ ФОЛЬКЛОР ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

**Марія Волинець**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.М. Ліхичька, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## UKRAINIAN GAME FOLKLORE AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION OF A CHILD'S PERSONALITY

**Mariia Volynets**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглядаються теоретичні відомості українського ігрового фольклору та його вплив на формування особистості дитини. Обґрунтовується вивчення фольклору, ігрового фольклору зарубіжними та вітчизняними науковцями. Автором відзначається, що у роботі вихователя застосовується і форма фольклорного свята.

**Ключові слова:** фольклор, ігровий фольклор, особистість, виховання, українська народна пісня.

**Abstract.** The article discusses the theoretical information of Ukrainian game folklore and its influence on the formation of a child's personality. The article substantiates the study of folklore and game folklore by foreign and domestic scientists. The author notes that the form of a folklore holiday is also used in the work of the teacher.

**Key words:** folklore, game folklore, personality, education, Ukrainian folk song.

Протягом останніх років у суспільній свідомості побутує думка про те, що розвиток художньої та музичної культури народу пов'язаний зі збереженням його моральних основ. Тому з'являється активне прагнення до відродження фольклору. Його слід розглядати не як застигле явище минулого, а як живе джерело сучасної самотньої культури.

Г. Сковорода мав значний вплив на розвиток української культури. Його вірші, притчі, пісні, байки, діалоги і трактати пройняті духом українського народу. З них ми дізнаємося про традиції, звичаї, побут українців у минулому.

Автор вважав, що дітей слід виховувати з почуттям кровного зв'язку з рідним народом, щоб вони реалізували себе його частиною. Для цього необхідно дати дітям знання про історію рідного краю, його культуру, мову, звичаї, побут [4, с. 22].

Народна мудрість стала одним з найважливіших джерел педагогічної творчості В. Сухомлинського, педагогіка якого орієнтована на виховання дітей і молоді у відданості своїй країні, любові до власної матері, батька, рідних, повазі до старших, до працьовитих тощо.

У своїх творах, а також у процесі практичної виховної роботи В. Сухомлинський використовував перлини народної творчості – казки, прислів'я, легенди, прикмети, гумористичні замальовки і мініатюри [3, с. 25].

Зокрема про необхідність вивчення фольклору писав відомий український педагог ХІХ століття А. Духнович, а на думку Г. Ващенко, українська народна пісня завжди мала величезний вплив на формування характеру українського народу.

«У пісні музика поєднується зі словом, і коли слово діє на свідомість людини, викликає в ньому думки та ідеї, то музика діє на органи чуття і її вплив досягає глибини підсвідомості. Коли музика і слово поєднуються в пісні, вони охоплюють своєю увагою всю людину. Ось чому чоловік у пісні виливає свої радощі і печалі» [4, с. 140]. За висновками Г. Ващенко, особливо великий вплив на людську душу має народна пісня, яка пов'язує сучасне і минуле покоління.

Сучасні вчені (А. Богущ, В. Кононенко, В. Кузь, А. Марушкевич, Е. Монке, Ю. Руденко та ін.) відзначають, що українська усна народна творчість є найбільш часто використовуваним джерелом виховання, навчання і розваг дітей. Улюбленим фольклорним жанром для дітей, безумовно, є казки, які прийшли до нас з давніх часів.

На думку А. Богущ, фольклор є одним з основних засобів морально-етичного виховання, це народна творчість, в якій художнє відображення дійсності здійснюється в словесних, музично-хореографічних формах колективної народної творчості, показує побут і побут людей.

Автор вважає, що «діти, виховані на фольклорі, в основному чутливі до художньо-образних слів...розвиток дитини поза фольклором тільки в межах повсякденного спілкування...гальмує розвиток духовного початку, містить небезпеку фіксації підсвідомої орієнтації з дитинства головним чином на задоволення утилітарних потреб» [3].

Інша форма роботи в ЗДО представлена у вигляді гри, яка допомагає дитині повноцінно розкритися, здійснюючи занурення в атмосферу побуту персонажів, їх характер та ін. Через ігрову форму дитина пізнає світ розумом та серцем. Таке розкриття внутрішнього світу дитини сприяє правильному сприйняттю норм моралі. Завдяки ігровій формі роботи дитина не лише розширює свій словниковий запас, а й пізнає рідний край [3, с. 22].

Крім ігрової форми, у роботі вихователя застосовується і форма фольклорного свята, що сприяє формуванню загальної культури дитини, яка допомагає дошкільнику виховати любов до рідного краю, пізнати світ та природу у нових формах. Але найголовніша цінність такої форми роботи полягає у колективно-творчій діяльності, що передбачає включення в роботу не лише дітей, а й їхніх батьків, бабусь та дідусів. Цей вид діяльності допомагає згуртуванню колективу. Підготовка та організація свята полягає у проєктній діяльності всіх учасників, що сприяє успішному розвитку пізнавальної діяльності дошкільника. Не менш важливим є завершення свята, яке проходить у позитивній та невимушеній атмосфері [4].



Засоби фольклору використовують для виховання і формування звукового мовлення у дітей різного віку. Існує декілька послідовних стадій цього процесу і для дошкільників:

– Спочатку ознайомлюємо дітей з матеріалом вивчення, тобто малими жанрами фольклору. Це призводить до збагачення дитячого словника образними проявами.

– Вчимо разом з дітьми напам'ять тексти навчального матеріалу, тобто малих жанрів фольклору, що допомагають формувати звуковимову та розвивають інші складові звукової культури мовлення.

– Коригуємо вимову дітьми звуків, для чого використовуємо різні види занять.

– Залучаємо різні види емоцій дітей за допомогою діяльності, що спрямована на повторення та закріплення вимови звуків, допомагає формуванню слуху на фонемі та виразності інтонацій під час відтворення вихованцями різноманітних фольклорних малих форм.

– Активація, за допомогою створення різноманітних ситуацій, у спілкуванні дітей набутого досвіду, знань, умінь та навичок звуковимови.

Чимало текстів дитячого фольклору підвладні жанровій контамінації. Адже вони часто виконуються в різновіковому дитячому середовищі, і кожен вік вибирає для себе прийнятні колізії й текстові складові. Серед найцікавіших жанрових варіацій сюжет про нещасний випадок (тексти типу «Пішла киця по водицю»). Таких трагічних для дорослого сприйняття тем чимало у дитячому фольклорі, але всюди відсутній момент безвиході, притаманний у цих випадках «дорослому» фольклору і мисленню.

Частина небилиць побудована на принципі оксюмору,

Серед композиційних прийомів – також сталий початок, який здебільшого авансує правдивість поданої інформації. До прикладу в Степана Руданського: *Вір не вір, а не кажи: «Брешеш»*

*Народився я на світ.*

*Як їдного рання*

*Моя ненька забагла*

*Шпаків на снідання.*

*А я, хлопець-молодець,*

*Пожалував мамі,*

*Серед лісу відпитав*

*Дупло зі шпаками.*

Використання загадок, розв'язання їх допомагає розвивавати у дошкільників аналітичне мислення, дозволяє їм навчитися самостійно формувати висновки, вчить виділяти найбільш суттєві ознаки різноманітних предметів та явищ, що призводить до навички лаконічно та яскраво уявляти та образно описувати предмети, розвиваючи у дітей так званий «поетичний погляд» на оточуючу дійсність.

У загадках формуються різноманітні метафоричні образи, для чого застосовуються засоби створення художньої виразності, такі як різноманітні уособлення та епітети, порівняння. Також часто використовується багатозначність слів, загадка має особливу ритмічну структуру. Це призводить до розширення словника дітей середнього дошкільного віку, формуванню образності їх мовлення, надають йому українського колориту.

Народна сміхова творчість – невеликі за обсягом гумористичні, смішні текстові твори. Зазвичай описують вигадані, не існуючі в оточуючому світі події. У дітей вони викликають сміх, виникає бажання їх запам'ятати для того, щоб в подальшому насмішити інших, переказуючи їх.

Небилицю вихователь може використати у розповіді про улюблені ласощі козаків та зацікавити дошкільників козацьким дозвіллям у вільний від військових походів час.

Вихованці дізнаються про риси характеру козаків: сміливість, добру вдачу, почуття гумору.

На сьогоднішній день усмішки, жарти, небилиці, нісенітниці тощо майже не використовуються в закладах дошкільної освіти як засіб прилучення вихованців до побутової народної сатиричної культури [5, с. 59].

Використання народної творчості модливе в процесі організації театралізованої діяльності дітей. Дослідники [8; 9] пропонують методичні аглоритми включення дітей у різні види тетаралізації. Одним із можливих варіантів є проведення ігор-тетаралізацій за сюжетом українських народних казок.

### Список використаних джерел

1. Бровчак Л. В., Ліхницька Л. М., Старовойт Л. В. Інтегративний підхід до моделювання інноваційної діяльності майбутнього вчителя музики. *SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT. Pedagogy*. №3 (30.03.2018- 31.03.2018), Rotterdam (The Netherlands). P.124-129.

2. Бровчак Л. В., Ліхницька Л. М., Старовойт Л. В. Інноваційні тенденції фахової підготовки викладачів мистецьких дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 50. 2018. С. 233-239.

3. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.

4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

5. Васильченко Л. І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 4 (57). С. 32-39.

6. Ващенко Г. Обдарованість. Київ, 1999. С. 140-150.

7. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. Аксьонова, А. Аніщук, Л. Артемова та ін.; наук.кер. О. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР Україна», 2019. 488 с.

8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIJM-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

## ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ, ЯК ЗАСОБУ ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оксана Геденач, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR USING AUTHOR'S FAIRY TALES AS A MEANS OF FOSTERING HUMAN FEELINGS IN PRESCHOOL CHILDREN.

Oksana Hedenach, bachelor's student

Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті порушено проблему пошуку емоційно дієвих засобів виховання гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Виокремлено педагогічні умови роботи з авторськими казками, що мають значний виховний потенціал. Доведено, що авторська казка може бути використана, як засіб виховання гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

*Ключові слова:* гуманні почуття, дошкільне дитинство, процес виховання, авторська казка.

*Abstract.* In the article, the problem of finding effective emotional means of raising humane feelings in children of older preschool age is solved. Pedagogical conditions for working with author's fairy tales, which can have a significant educational potential, are highlighted. It is proven that the author's fairy tale can be used as a means of developing humane feelings in children of older preschool age.

*Key words:* humane feelings, preschool childhood, upbringing process, author's fairy tale.

Сучасні підходи в українській системі освіти актуалізують пріоритетність розвитку особистості та створення для цього відповідних умов. У вихованні дітей старшого дошкільного віку існує багато проблем і, серед них однією з найголовніших є така: як прищепити дитині, зберегти й посилити в ній відчуття причетності до родових, етнонаціональних ціннісних основ і водночас підготувати її до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, технологічних і художніх здобутків людства.

Дошкільне дитинство – це так званий початковий період становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, суспільства в цілому, засвоюються гуманні та моральні норми поведінки, важливі для особистісного розвитку. Тому саме цей період вважається найбільш важливим для розвитку дитини.

За останні роки в Україні проблема гуманного виховання старших дошкільників привертає все більше уваги. При цьому роль педагога полягає в тому, щоб створити умови для включення дитини в активну розумову діяльність, здатності відбирати кращі моральні надбання минулого й сучасного; опанувати новітні технології роботи з дітьми з метою їх гуманного та морального становлення [2; 4]. За останні десятиліття здійснено значну дослідницьку роботу з проблеми формування моральної культури особистості у наукових працях з філософії (А. Буров, М. Каган), педагогіки та психології (Ш. Амонашвілі, А. Апольдова, Л. Архангельського, В. Бакштановського, Д. Водзенського, Л. Волченка, В. Лабунець, А. Титаренка, П. Федосєєва). З найдавніших часів усі ідеології і видатні мислителі зверталися до найціннішого в світі – людини, намагалися пізнати її суто людську ознаку – гуманність. Під терміном «гуманні почуття» розуміємо емоційне ставлення людини, спрямоване на інших людей, тварин, природу, що виражається в співчутті, співпереживанні, жалості, тощо [5, с.28].

Протягом усієї історії людства проблеми норми моралі хвилювали найвидатніших мислителів. Одним із них був педагог-новатор Василь Сухомлинський, який акцентував на важливості народної педагогіки, де закладено знання, що для дитини є посильним, а що

непосильним, оскільки саме в народній педагогіці органічно поєднується життєва мудрість із перевіреними на практиці знаннями, як ефективно донести цю мудрість до дитини. Визначне місце в народній педагогіці відведено вихованню за допомогою казки [6]. Адже, немає людини, яку хоча б один раз не зачепила до глибини душі чарівна казка. Немає дитини, яку б не скорила задушевністю й веселістю, наївністю й мудрістю авторська казка.

Казки і понині, як і багато поколінь тому, є найпотужнішим елементом стимулювання дитячої уяви. В казці закладено величезний естетичний потенціал, який проявляється в яскравому, романтичному зображенні казкового світу, в ідеалізації позитивних героїв, виразності образів, у виявленні гуманних почуттів у позитивних героїв казок. Колоритна, яскрава мова казок захоплює, викликає в уяві чудові образи, пробуджує фантазію.

Казка стає грою навколо важливих речей, але не грою з важливими речами. Казка завжди повчальна, адже вона здатна ненав'язливо виховувати душу дитини. Факт виховного впливу казки на особистість дітей старшого дошкільного віку не викликає сумніву. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом та серцем, а й почуттями та емоціями. І не тільки пізнає, а й відгукується на події та явища навколишнього світу, показує своє ставлення до добра і зла. Без казки немає в дитини ні мрії, ні чарівної країни, де збуваються всі бажання. Казка вчить жити. Казка здатна виліковувати, загоювати як емоційні, так і психологічні рани дитини.

Процес виховання – це прилучення дитини до світу людських духовних цінностей. Особливої уваги сьогодні набувають такі загальнолюдські цінності, як гуманізм, патріотизм, честь та справедливість. Моральні норми – це основні правила всякого людського співжиття, вироблені протягом тисячоліть морального розвитку суспільства, які є складовою загальнолюдської моралі. Слід підкреслити її гуманістичну спрямованість: центром моралі є людина. З найдавніших часів усі ідеології і видатні мислителі зверталися до найціннішого в світі – людини, намагалися пізнати її суто людську ознаку – гуманність.

Розглянемо потенціал авторської казки у формуванні гуманних почуттів дитини старшого дошкільного віку.

На наше глибоке переконання, закладати основи гуманності, виховувати моральні цінності слід з самого раннього віку, коли формуються характер, ставлення до світу, оточуючих людей. Одним із ефективних засобів гуманного виховання старших дошкільників є авторська казка.

Під поняттям «авторська казка» розуміємо літературну казку створену одним автором, у більшості випадків відомо рік її створення, вона існує в єдиному варіанті – якщо автор сам не хоче її змінити, в основу якої покладено конкретні події, а форма подання інформації залишається казковою, здатна оптимізувати процес виховання гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку.

Казки – один із найбільш популярних жанрів серед дітей. На думку В. Сухомлинського, «казка – активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі» [4].

Під впливом авторських казок у дітей старшого дошкільного віку виникають різноманітні почуття та переживання. Авторські казки мають надзвичайну емоційну силу впливу на дітей, несуть у собі позитивний емоційний заряд, здатний викликати позитивні емоції. Захоплюючий зміст авторської казки, самотність дійових осіб, поєднання фантастики з реальністю, образність та експресивність мовлення мають великий емоційний вплив на дітей. Вона сприяє формуванню у дитини чітких морально-філософських, гуманістичних уявлень про навколишній світ, про те, що добро перемагає зло, яке завжди повертається до того, хто його скоїв, а за добрі вчинки завжди віддячують добром.

Казка потрібна кожній дитині як насущний, духовний хліб, який ніколи не приїдається. Адже казка зачаровує дитину образністю рідного слова, його красою, колоритністю персонажів, особливостями їх характеру, багатством природи. Характерне для

казки торжество справедливості, гуманне ставлення позитивних персонажей казки, перемога добра над злом викликають співчуття дитини.

О. Запорожець зазначав, що дітей не задовольняє невизначеність ситуації, коли не відомо, хто «хороший», а хто «поганий». Вони намагаються одразу виділити позитивних героїв, приймають їх позицію, негативно ставляться до всіх, хто їм заважає. Іноді навіть неживі предмети піддаються суворій критиці, якщо дитина не знаходить, кого можна звинуватити в тому, що трапилось. Казка не пропускає і не прощає своїм героям дій, які не відповідають їхньому образу. Ясна й нескладна характеристика позитивних та негативних героїв допомагає дітям розібратися у їх поведінці, визначити своє ставлення до них, дати адекватну оцінку їх вчинкам. Саме завдяки казкам, діти старшого дошкільного віку мають змогу опанувати такі поняття як Добро та Зло, радіти перемозі Добра над Злом та розмежовувати свої почуття.

Зокрема, прикладах казкових героїв Всеволода Нестайка діти старшого дошкільного віку вчать оцінювати свої дії та дії інших, порівнюють себе з казковими героями. Позитивний герой казки завжди працьовитий, справедливий, відважний, шанує батьків, прислухається до їхніх порад, долає перешкоди, досягає поставленої мети, виступає носієм народної моралі. Якщо ж виявляє непослух, потрапляє в надскладні ситуації і долає надзвичайно багато перешкод.

Формуючи у дітей старшого дошкільного віку гуманні почуття, вихователь закладу дошкільної освіти тим самим попереджає виникнення таких негативних рис, як байдужість, жорстокість, грубість, егоїзм. Формування гуманності в дітей старшого дошкільного віку - складний процес, що здійснюється у дошкільному закладі. Колективна ігрова діяльність є основою формування гуманності в дітей старшого дошкільного віку, а в поєднанні з авторською казкою сприяє більш ефективному засвоєнню дітьми гуманних почуттів. Загальна спрямованість ігрової діяльності старших дошкільнят надає широку можливість накопичення дітьми досвіду спільної з іншими поведінки, формування у них гуманних взаємин.

На нашу думку, поєднання ігрової діяльності з авторською казкою може бути педагогічною умовою формування гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку. Для підвищення ефективності формування гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку необхідно враховувати такі педагогічні умови:

- систематичність і послідовність у роботі вихователя для вирішення завдань виховання гуманних почуттів;
- творчий пошук та максимальне використання педагогом виховних можливостей (як безпосередніх, так і опосередкованих) ігрової діяльності з авторською казкою з метою:
  - а) формування уявлень про гуманістичні якості; б) збагачення досвіду гуманістичних відносин старших дошкільників. Реалізація цієї умови є необхідною передумовою для уточнення, розширення та збагачення знань, життєвого досвіду дітей старшого дошкільного віку, здійснення ними правильних дій для формування у них мотивів в ігровій діяльності, спрямованої на прояв дбайливого ставлення до оточуючих людей;
- доцільна організація взаємин під час гри;
- створення атмосфери, що спонукає дітей до спільних емоційних переживань подій літературних творів, що вивчаються.

Ця сукупність педагогічних умов необхідна та достатня для організації ефективного формування гуманності у дітей старшого дошкільного віку як одного з аспектів цілісного виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

Сприйняття авторської казки має сприяти підвищенню у дитини впевненості в собі, у своєму майбутньому, а не лякати її. У будь-який час спільне читання казок дає багато і маленькому, і дорослій людині, що допомагає їм зблизитися душею.

Роль дитячих авторських казок не обмежується тільки приємним часом в процесі читання твору. Казку можна використовувати як спосіб зняття тривоги у дитини. Завдання

виховання дітей казками досить складне. Треба врахувати ряд моментів, пов'язаних з особливостями вашої дитини. У казках завжди перемагає добро, а зло повинно загинути. Це дуже важливо у вихованні дітей на казках.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що формуючи гуманні почуття дитини в старшому дошкільному віці, ми забезпечуємо становлення в майбутньому такої особистості, яка поєднуватиме в собі духовне багатство, істинні моральні якості і моральну чистоту.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021.  
URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d-osviti>
2. Булахова І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії. Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – с.149-156.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
5. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник /Укл. ЛП Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. Київ: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. Київ: Рад. Школа, 1996. 591 с.
7. Тихомірова О. В. Казка як жанр українського народного фольклору. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Миколаїв, 2012. Том 1, Вип. 37. С. 422-425.
8. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., Dabizha, L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. May 27th-28th, (I volume). P. 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.

## ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ангеліна Глухенька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Колосова кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL EMOTIONS IN PRESCHOOL CHILDREN

Angelina Glukhenka, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається проблематика розвитку соціальних емоцій старших дошкільників. Здійснено аналіз методів, які сприятимуть розвитку соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано важливість педагогічного впливу на розвиток соціальних емоцій дітей.*

***Ключові слова:** емоції, соціальні емоції, емоційна сфера дитини, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the problem of development of social emotions of senior preschoolers. The analysis of methods that will promote the development of social emotions in children of senior preschool age is carried out. The importance of pedagogical influence on the development of social emotions of children is substantiated.*

***Keywords:** emotions, social emotions, emotional sphere of a child, senior preschool children.*

Розвиток соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку дуже важливий для їх соціальної адаптації та взаємодії з оточуючим світом. Серед основних соціальних емоцій науковці визначають емпатію, сором'язливість та почуття провини. Емпатія – це здатність сприймати та розуміти емоції інших людей. У дітей старшого дошкільного віку емпатія може проявлятися через здатність співчувати, допомагати іншим та виявляти заспокоєння від емоційно навантажених ситуацій. Сором'язливість – це відчуття незручності та невпевненості у взаємодії з іншими людьми. У дітей старшого дошкільного віку ця емоція може проявлятися під час зустрічі з новими людьми та у спілкуванні з іншими дітьми. Почуття провини – це почуття вини за те, що зробила або не зробила дитина. Це може бути пов'язано з невдачами в її поведінці або вчинках, які вона вважає неправильними. Розвиток соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку є етапом їх розвитку, в процесі якого вони навчаються взаємодіяти з іншими людьми і розуміти свої емоції.

Соціальні емоції дітей старшого дошкільного віку розвиваються на основі почуттів, які виникають в процесі спілкування, спільної діяльності та взаємодії з іншими людьми та однолітками в групі [7]. Діти старшого дошкільного віку можуть відчувати такі соціальні емоції, як радість спілкування з друзями, задоволення від того, що вони є частиною групи або команди, стурбованість або смуток внаслідок конфліктів з іншими дітьми або незгоди з дорослими. Також діти старшого дошкільного віку можуть відчувати емоції, пов'язані зі своїм статусом у групі, такі як бажання бути прийнятими іншими дітьми, або заздрість до тих, хто має більшу популярність.

Розвиток соціальних емоцій є важливим аспектом розвитку дитини в дошкільному віці. Однак, існує кілька основних проблем, які можуть впливати на розвиток соціальних емоцій у дошкільників. Ось деякі з них:

- недостатнє розуміння емоцій інших людей та прояви власних емоцій на події. Дошкільники також можуть бути неспроможні виразити свої почуття словами.

- проблеми зі спілкуванням, що може призвести до недостатньої практики соціальних вмінь. Наприклад, деякі діти можуть бути нездатні вести діалог або встановлювати контакт з іншими дітьми.

- негативне ставлення до своїх власних емоцій або емоцій інших людей. Діти можуть соромитися своїх почуттів, боятися їх висловлювати або вважати, що емоції є чимось непотрібним.

- недостатня практика співпраці та співробітництва, що призводить до нездатності у досягненні спільних цілей та розв'язування конфліктів.

- недостатня практика регулювання емоцій. Наприклад, діти можуть бути нездатні заспокоїтися, коли відчувають себе збудженими або розлюченими. Це може впливати на їх здатність взаємодіяти з іншими дітьми та знаходити рішення в складних ситуаціях.

- недостатній досвід емоційної підтримки. Так діти можуть потребувати більшої емоційної підтримки від дорослих через сімейні проблеми, розлучення батьків або інші стресові події. Якщо діти не отримують достатньої емоційної підтримки, це може призвести до зниження їхньої здатності розвивати соціальні емоції.

- негативний вплив оточуючого середовища (ЗДО, школа або сім'я). Наприклад, діти можуть бути свідками конфліктів або насильства, що може вплинути на їхнє самопочуття та розуміння соціальних емоцій.

Одним із перших етапів у соціально-виховній роботі з дітьми є діагностика афективної сфери, пошук ефективних діагностичних методик. Поділяємо думку О.Демченко, що вихователі ЗДО «часто не звертають увагу на емоційний стан малюків, не добирають необхідних засобів і прийомів формування емоційно-ціннісного ставлення до значущої діяльності дітей, не забезпечують їй емоційну регуляцію на різних етапах, що знижує виховні результати» [3, с.106]. Важливо також звертати увагу на емоційну сферу обдарованих дітей, які є дуже вразливими та чутливими [2].

Щоб допомогти дітям розвивати соціальні емоції, важливо працювати з цими проблемами. Це можна зробити за допомогою різних методів та підходів, таких як навчання емоційній грамотності, тренування соціальних навичок та співпраця з батьками та іншими дорослими, щоб створити позитивне оточення для розвитку соціальних емоцій у дітей.

Важливо розвивати соціальні емоції у дітей старшого дошкільного віку, щоб вони могли ефективно спілкуватися з іншими людьми та розуміти взаємини в групі. Це можна зробити через спільну діяльність, включення в групові проекти, залучення до співпраці та підтримки інших дітей [4].

Серед методів, які можуть допомогти в розвитку соціальних емоцій, хочемо зазначити: рольові та симуляційні ігри, які дозволяють дітям спілкуватися між собою та програвати різні ролі, набувати соціальних навичок взаємодії; тренувальні вправи та ігри на сприйняття власних емоцій та емоцій інших людей, зокрема інтерактивні комп'ютерні ігри та вправи на розпізнавання міміки обличчя; розвиток емпатії (здатності співчувати та розуміти емоції інших людей) шляхом створення та обговорення різних ситуацій з життя; вправи на вирішення конфліктів, які дозволяють дітям навчитися розуміти різні точки зору, розвивати вміння мирного вирішення конфліктів і співпраці з іншими людьми; розвиток самоконтролю через вправи на регулювання власних емоцій і поведінки. Наприклад, діти можуть вчитися заспокоюватися, коли вони збуджені або розлючені, або відкладати миттєве задоволення для досягнення більш важливої мети. Також доречними, на наш погляд, стануть вправи на розвиток співпраці та комунікації з іншими людьми [6]. Наприклад, діти можуть вчитися слухати інших, висловлювати свої думки та емоції, а також працювати разом над досягненням спільної мети.

Зазначені методи є ефективними у розвитку соціальних емоцій дітей старшого дошкільного віку. Проте, важливо розуміти, що кожна дитина є унікальною, тому варто використовувати методи і прийоми, які найкраще відповідають їхнім потребам і індивідуальним особливостям.

Отже, розвиток соціальних емоцій є важливою складовою формування повноцінної особистості дітей. Соціальні емоції допомагають дошкільникам розуміти та контролювати свої власні емоції, сприяють формуванню адекватної самооцінки та самоповаги, розвивають емпатію до інших людей, що забезпечує позитивні міжособистісні взаємини з оточуючими



[2]. Крім того, розвиток соціальних емоцій є ключовим елементом успішного навчання та адаптації до шкільного середовища. Діти, які мають розвинені соціальні емоції, краще адаптуються до нових ситуацій, здатні бути більш зосередженими на навчанні та знаходити більше спільностей зі своїми однолітками.

Таким чином, розвиток соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням для дошкільної освіти, адже допомагає їм емоційно зрілими людьми, здатними до успіху в будь-яких сферах життя.

### Список використаних джерел

1. Вальдамірова О. П. Емоційна сфера дошкільника та її корекція. *Освіта Донбасу*. 2003. № 4. С. 61-66.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. 2018. Випуск 6/38. С.116-130.
3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
4. Колеснік К. А. Організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти: практикум. Вінниця: ВДПУ, 2021. 52 с.
5. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
6. Колосова О. В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ. 2013. Вип.XLVI. С. 73-77.
7. Колосова О. В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2013. Вип.2. С.162-166.

## ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Юлія Громлюк**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського  
(Україна)

## FORMATION OF MOTOR QUALITIES IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

**Julia Hromliuk**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкриваються особливості формування рухових якостей та їх вплив на фізичний розвиток дошкільників. Наведено приклади вправ та форм фізкультурно-оздоровчої роботи, які можна використовувати у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

**Ключові слова:** фізичне виховання, рухові якості, фізичний розвиток, фізкультурно-оздоровча робота.

**Abstract.** The article reveals the peculiarities of the formation of movement qualities and their influence on the physical development of preschoolers. Examples of exercises and forms of

*physical culture and health work that can be used in working with children of older preschool age are given.*

**Key words:** *physical education, movement qualities, physical development, physical culture and recreational work.*

Процес формування фізичної культури особливо важливий для дітей старшого дошкільного віку, оскільки цей період характеризується активною пізнавальною діяльністю, інтенсивним розвитком інтелекту та емоцій, формуванням самосвідомості та розвитком загальнолюдських цінностей. Під час занять з фізичного розвитку зі старшими дошкільниками важливо задовольнити їх природні потреби в русі. При цьому особливу увагу потрібно приділяти вихованню у дітей інтересу до спорту та бажання займатися спортом. Розвиток у спорті стосується не тільки опорно-рухового апарату, а й сприяє розвитку різних частин мозку та впливає на розвиток інтелекту дітей.

У дошкільному віці активно відбувається формування рухових якостей. В цьому віковому періоді закладається основа здоров'я, фізичного та розумового розвитку. Рухові якості у дітей дошкільного віку формуються в процесі виконання різних вправ, за допомогою яких можна впливати на різні якості, поступово збільшуючи при цьому швидкість і частоту рухів (виховання швидкості), складність координації (виховання спритності), кількість повторень рухів (виховання витривалості), величину подоланого опору (виховання сили) [4, с. 65].

На слушну думку Е. Вільчковського, процес розвитку рухових якостей у старших дошкільників відбувається у відповідності до морфологічних особливостей та функціональних можливостей їхнього організму [2, с. 150-151].

Фізичні (рухові) якості – рухові задатки дитини, які розвиваються в процесі виховання і цілеспрямованої підготовки, визначають її можливість успішно виконувати певну рухову діяльність. Рухові якості залежать одна від одної під час свого розвитку, оскільки вони функціонують з нервово-м'язовим апаратом та розкривають фізіологічні особливості організму дітей. Розвиток рухових якостей у дошкільників здійснюється під дією таких чинників: морфологічних та функціональних змін в організмі (природно-вікові) та самостійної рухової діяльності з комплексом різних форм фізичної культури (режим рухової активності). Виділяють такі фізичні (рухові) якості: швидкість, спритність, гнучкість, витривалість, сила.

Швидкість – це вправність дитини виконувати різні дії (фізичні вправи, трудові операції) у невеликий проміжок часу. Розвиток швидкості залежить від опорно-рухового апарату та його стану (рівня розвитку м'язової системи), рухливості, сили, врівноваженості процесів збудження і гальмування центральної нервової системи (ЦНС).

Засоби вдосконалення швидкості: рухові та спортивні ігри, засновані на спрощених правилах і виконуються на менших, відносно стандартних полях; циклічні вправи, які миттєво змінюють швидкість, напрямок, тип руху тощо; біг, плавання та інші циклічні рухи, що імітуються руками та ногами, рухи з максимальною і змінною частотою в різних вихідних положеннях (стоячи, лежачи, сидячи); циклічні рухи, що виконуються з прискоренням; циклічні вправи з самого початку, без команд і за командами; циклічні вправи на хвилястих поверхнях; вправи для миттєвої зміни темпу, кроку та напрямку руху (як у команді, так і самостійно); швидкі вправи в легких і складних умовах, які не призводять до порушення рухової структури руху; швидкісні вправи з додатковими предметами, за допомогою звукових довідників; швидкісні та силові вправи: стрибки з ноги на ногу, через м'ячі (лаву в залі), скакалку, стрибки на одній нозі, стрибки з присіданням тощо; вправи на розтяжку з метою збільшити амплітуду рухів [5, с. 51].

Спритність – здатність швидко засвоювати нові рухи та вміння швидко міняти рухову активність у відповідь на різке змінювання умов. Складність координації рухових рухів – один з основних критеріїв спритності. Другий критерій включає точність рухів, включаючи точність простору, часу та характеристики сили. Виділяють такі завдання для розвитку

спритності: розвивати рухові навички в різноманітних вправах; розвивати вміння виконувати вправи при різних обставинах (складних або різноманітних). Великий вплив на розвиток спритності дошкільників мають різні фізичні вправи, які необхідні для загального розвитку, виконання основних рухів (стрибки, метання, вправи на рівновагу тощо), вправи на шиккування та перешикування, які потребують правильної координації рухів.

Необхідно ширше використовувати вправи, що удосконалюють сприйняття дошкільником власного руху та постави тіла, диференціацію м'язових відчуттів, оскільки тоді у дитини з'являється вміння правильно спрямовувати свої рухові дії. З цією метою дітям пропонується виконувати вправи з конкретними руховими завданнями (цільовими командами), суворо дотримуючись напрямку, швидкості та величини м'язового напруження. Це дозволяє «відчути» рух під час першого виконання, а потім повторити так само, коли змінюється цільова команда (наприклад, змінюється положення приземлення під час стрибка у довжину). Цінність цих вправ полягає в тому, що обставини, в яких вони виконуються, постійно змінюються і це призводить до формування пластичних навичок, завдяки яким організм краще пристосовується до мінливих умов.

Одним із проявів спритності є вміння зберігати рівновагу в статичних положеннях і під час руху. Основними вправами для розвитку рівноваги є ходьба різними способами на лаві, ходьба на лижах, катання на ковзанах і велосипеді, загальнорозвиваючі вправи. Вправи на спритність вимагають дуже чіткого м'язового відчуття і високої концентрації. При їх правильному виконанні діти швидко втомлюються, в них знижується точність координаційних параметрів рухів. Тому ці вправи повинні бути дуже короткі та виконуватися в першій половині підготовчої або основної частини заняття [2, с. 131-132].

Гнучкість – це здатність виконувати рухи з найбільшою амплітудою. Тому гнучкість характеризує рухливість різних відділів опорно-рухового апарату. Це залежить від форми та структури суглобів, еластичності м'язів та зв'язок, а також функціонального стану центральної нервової системи та опорно-рухового апарату. При цьому найбільше значення має зміна процесу напруження процесом розслаблення тих м'язових груп, які підлягають розтягуванню. Завдання для розвитку гнучкості: покращити рухливість суглобів та еластичність м'язово-зв'язкового апарату для створення необхідних передумов в оволодінні різними руховими діями. Виділяють активну та пасивну гнучкість. Активна гнучкість – здатність досягати великої амплітуди рухів за рахунок власної активності. Пасивна гнучкість – це гнучкість, яку можна досягти при використанні зовнішніх сил.

Вправи на виховання гнучкості:

1. Силові вправи – здійснюють позитивний вплив на розвиток активної гнучкості. Рекомендується їх поєднувати з вправами для розслаблення і розтягування одних і тих самих м'язів.

2. Вправи на розслаблення – свідоме розслаблення м'язів, яке збільшує рухливість суглобів на 12-15%. Швидкі зміни у напруженні та розслабленні.

3. Вправи на розтягування: активні вправи (з обтяженням, без обтяження); пасивні вправи (динамічні, статичні); комбіновані вправи (без зовнішнього впливу, з зовнішнім впливом) [5, с. 59].

Наступна рухова якість – це витривалість. Вона характеризується здатністю дитини виконувати тривалу динамічну роботу на бажаному рівні інтенсивності та витримувати втому. Витривалість забезпечується підвищеною ймовірністю функціональних систем організму. Існує кілька видів витривалості: загальна та спеціальна (силова, швидкісна, координаційна). Загальна витривалість – це здатність дитини виконувати будь-яку роботу протягом тривалого часу. Спеціальна витривалість – це вміння виконувати роботу, набуту шляхом спеціального навчання. Силова – це здатність дитини ефективніше долати помірний зовнішній опір протягом тривалого періоду часу. Швидкісна – це здатність м'яза працювати якомога довше з різною інтенсивністю. Координаційна – це вміння дитини протягом тривалого часу виконувати складні вправи з дотриманням ритму, рівноваги та правильним виконанням.

Основні завдання розвитку витривалості у дітей дошкільного віку:

1) Стимулювати скоординовану функціональну діяльність серцево-судинної та дихальної систем, поступово вдосконалювати та адаптувати до тривалих вправ середньої інтенсивності;

2) Виховувати вольові якості;

3) Розвивати вміння розподіляти силу в часі та просторі.

Серед фізичних рухових якостей особливе місце відводиться розвитку сили. Сила – це здатність дитини долати або протистояти зовнішньому опору за допомогою м'язових зусиль. Основні рухи для вдосконалення сили:

1. Вправи для м'язів рук і плечового поясу: згинання і випрямлення рук лежачи; лазіння по канату; вправа з гантелями; вправа з гумовими амортизаторами тощо.

2. Вправи для м'язів тулуба: з різних вихідних положень, повільні нахили, повороти і кругові рухи тулуба; в упорі сидячи – підняття ніг; при висі на перекладині піднімання і опускання прямих і зігнутих ніг тощо.

3. Вправи для ніг і тазових м'язів: починають з положення стоячи, по черзі на правій та лівій ногах повільно і швидко піднімаються навшпиньки; стоять збоку біля гімнастичної стінки, тримаються будь-якою рукою за перекладину на рівні поясу, швидко (повільно) присідають і встають; один до одного стоячи спиною, тримаються за руки, присідають та встають; при лежанні на животі, згинають та розгинають ноги в колінах, переборюючи опір співучасника; стрибки з обтяженням на плечах: на двох ногах, на одній нозі на місці та просуваючись далі тощо [5, с. 47].

Для сприяння розвитку фізичної підготовленості потрібно визначити правильний час і характер перерв між повторенням вправ на заняттях. Тому перелічені вправи необхідно виконувати у визначеному порядку та не поспішаючи, адже неправильне виконання може принести погані наслідки.

Здійснюючи розвиток рухових якостей можна використовувати такі форми фізкультурно-оздоровчої роботи: ранкова гімнастика, гімнастика пробудження, фізкультурні хвилини, паузи, руханки, загартовувальні процедури, фізкультурно-оздоровчі прогулянки, Дні здоров'я, ігри-подорожі, цікаві заняття.

Ранкова гімнастика є невід'ємною частиною організації життя дошкільників. Вона впливає на поглиблення дихання, посилення кровообігу, обмін речовин, розвиток різних груп м'язів, виправлення постави, уповільнення нервової системи після сну, виклику позитивних емоцій.

Гімнастику пробудження проводять у спальні, груповій кімнаті або холі після того, як діти поступово прокидаються. Цей комплекс гімнастики включає загальнорозвиваючі вправи для різних груп м'язів, а також варіації вихідних положень, специфічні вправи для правильної сформованості стопи і постави. Тривалість – 6-9 хвилин.

Фізкультхвилини у вигляді короткочасної фізичної активності на організованих заняттях зменшують втому дітей і відновлюють їх працездатність надалі, сприяють здійсненню здоров'язбережувальної розумової діяльності дошкільників [6]. Фізкультурна хвилинка складається з 3-4 вправ, кожна з яких повторюється 4-6 разів. Їх тривалість – 1-2 хвилини. Фізкультурні паузи (динамічні перерви) – це перерви між малорухомими заняттями та організованими заняттями для зняття втоми дитини за допомогою простих вправ. Їх тривалість від 5 до 10 хвилин.

Процедура загартовування – це система дій, яка спрямована, щоб підвищити опірність організму дітей, швидко пристосувати до мінливих умов навколишнього світу, а головне – без шкоди здоров'ю. У ЗДО застосовують два види загартовування: щоденне та спеціальне. До щоденних входять: належний температурний режим, широка вентиляція, використання холодної води для миття рук, обличчя, ополіскування рота, горла. Спеціальні процедури загартовування – повітряні та сонячні ванни, різноманітні водні процедури (наприклад: вологі та сухі обтирання махровими рукавичками, вологі ноги, тіло), сон з відкритими фрамугами та інші. При використанні водопідготовки температуру води поступово

знижують відповідно до встановленого нормативу.

Фізкультурно-оздоровчі прогулянки проводяться у першій половині дня 1 раз на тиждень, коли немає фізкультурного заняття. На них використовують різноманітні оздоровчі методики в поєднанні з фізичними компонентами з метою фізичної підготовки, розвитку дітей, підвищення працездатності організму, підвищення його захисної реакції та опірності шкідливим факторам [3, с. 27-28].

Усім закладам дошкільної освіти рекомендовано проводити щомісячний День здоров'я. Метою оздоровчого дня є залучення всіх дітей групи до різноманітних фізичних занять. Він проводиться у будь-який час доби: ранок – ігри помірної рухливості (під час прийому дітей), ранкова гімнастика, заняття в спортивній залі (ніяких інших занять протягом дня), під час занять батьків і дітей; під час прогулянки – різноманітні змагання з ігрової та спортивно-рольової практики, ігрова естафета, розважальні атракціони, фізичні вправи (біг, стрибки, метання, лазіння).

Отже, виконуючи нескладні вправи у дітей відбувається розвиток рухових якостей та зміцнюється здоров'я, але для цього вихователі мають створити необхідні умови та залучити дітей до виконання вправ.

### Список використаних джерел

1. Бутова А. Фізвиховання дошкільнят: сучасний стан і вимоги. *Дошкільне виховання*. 2007. № 7. С. 11–14.
2. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2008. 428 с.
3. Єфименко М. Рух – це життя. Даруймо його дітям щодня. Оптиміальний руховий режим дошкільника. *Дошкільне виховання*. 2014. № 7. С. 26-30.
4. Москаленко Н.В. Дошкільне фізичне виховання дітей: метод. посіб. Дніпропетровськ, 2009. 375 с.
5. Пахальчук Н.О. Організація фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2019. Ч. 1. 72 с.
6. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts. *Child Psychopedagogy Journal (Romania)*, 2015. №14. С. 55-65.

## ПОНЯТТЯ «МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ»: НАУКОВІ ПОГЛЯДИ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

**Вікторія Головащенко**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»  
Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE CONCEPT OF «MONOLOGUE SPEECH»: SCIENTIFIC VIEWS AND APPROACHES TO DEFINITION

**Viktoriiia Holovashchenko**, master's student  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкривається сутність поняття «монологічне мовлення», подано визначення як вітчизняних, так і закордонних науковців. Схарактеризовано монологічне мовлення як форму зв'язного мовлення, окреслено фактори розвитку монологічного мовлення в дітей дошкільного віку.

**Ключові слова:** мовлення, монологічне мовлення, дошкільний вік.

**Abstract.** The article reveals the essence of the concept of «monologue speech», provides definitions of both domestic and foreign scholars. Monologue speech is characterised as a form of

*coherent speech, the factors of development of monologue speech in preschool children are outlined.*

**Key words:** *speech, monologue speech, preschool age.*

Пріоритетним підходом в системі дошкільної освіти є компетентнісний підхід, що сприяє створенню передумов для формування в дітей дошкільного віку необхідних вмінь та навичок, так і розвитку їх особистісних якостей. Застосування компетентнісного підходу має на меті досягнення ефективних освітніх результатів у вигляді окреслених компетентностей. Базовий компонент дошкільної освіти характеризує мовленнєву компетентність дитини дошкільного віку як можливість продукувати власні звернення, враження, думки тощо в різноманітних формах мовленнєвого висловлювання шляхом вербальних та невербальних засобів. Складовою мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку є опанування монологічним мовленням.

Розвиток монологічного мовлення в системі дошкільної освіти посідає чинне місце, що відображено в усіх освітніх програмах. Мовленнєва діяльність дошкільника є унікальним та складним процесом, який взаємопов'язаний із психічними, комунікативними, інтелектуальними, понятійними можливостями дитини, її мисленням та здатністю гармонійно взаємодіяти із довкіллям.

Вивченню різноманітних аспектів монологічного мовлення приділялась увага у психолінгвістичних та лінгводидактичних наукових доробках. Механізми монологічного мовлення, та загальні засади його становлення описано в дослідженнях Л. Калмикової, Л. Кардаш, Т. Кириченко, С. Куранової, Е. Барент (E. Barendt), Е. Сапір (E. Sapir), Дж. Седвай (J. Sedivy), Л. Vygotsky (Л. Виготського) та інших. У дослідженнях означених вчених виокремлено психологічні засади виникнення та розвитку монологічного мовлення, схарактеризовано аспекти комунікативної діяльності особистості, чинники, що здійснюють вплив на розвиток монологічного мовлення суб'єкта.

Безперервне та зв'язне висловлювання однією особою власних думок є провідною ознакою монологічного мовлення. Все висловлювання, що відтворюється суб'єктом має бути чітко спланованим та організованим. Лексичне та граматичне оформлення висловлювання також має відповідати окресленій ситуації монологу. Отже, монологічному мовленню властиві такі якості як спланованість, логічність, послідовність, організованість, наявність відповідного до ситуації лексикону, потребує добирання до висловлювання правильних граматичних форм.

Психологічний словник найсучасніших термінів надає таке визначення монологічного мовлення – це форма мовлення, у виникненні якого бере участь одна особа, висловлювання якої містять відповідь на запитання слухача [5, с. 178]. Монологічне мовлення є незрозумілим для особи, яка не має попередньої інформації щодо предмета висловлювання. О. Соловей вважає, що монологічна форма висловлювання створює підґрунтя для опанування іншими видами мовлення, оскільки виникнення монологу у філогенезі та онтогенетичному розвитку людини є первинним. Саме опанування монологічним мовленням дитина вступає в комунікацію з дорослим [7, с. 49].

О. Яценкова стверджує, що монологічне мовлення цілком притаманним одній особі і породжується нею у вигляді висловлювання. Виокремлюється декілька форм утворення монологу, а саме: внутрішня – це монолог, що виникає подумки, та зовнішня форма у вигляді окремого висловлювання [8, с. 57]. За лінгвістичними критеріями монологічне мовлення містить в собі ознаки мовлення писемного, що вирізняється розгортанням предмету висловлювання, синтаксично складних та водночас структурно урізноманітнених. Отже, особа, яка застосовує монолог чітко усвідомлює його мету.

Існує безліч варіантів монологічного мовлення, що вирізняються за змістом та ступенями самостійності та підготовленості. Наведемо приклади форм монологічного мовлення. Так, за ступенем підготовленості доповідача виокремлюються підготовлене, частково підготовлене та непідготовлене висловлювання. Змістові характеристики

монологічного мовлення представлено такими формами як повідомлення, опис або розповідь. За таким критерієм як ступінь самостійності монологічного висловлювання виокремлюються такі ознаки як: відтворення вивченого, самостійний вислів або переказ. Формування монологічних вмінь є складним і довготривалим процесом, що започатковується в дошкільному віці і продовжує ускладнюватись під час здобуття загальної та вищої освіти. Діти дошкільного віку навчаються переказувати текст, складати невеличкі за об'ємом розповіді, здійснювати опис предметів, обґрунтувати правильність власних суджень, із наведенням аргументів під час висловлювання у вигляді причинно-наслідкових зв'язків.

Монологічне мовлення виступає підґрунтям для формування вміння висловлювати власні думки. Т. Скалацька надає таке визначення монологічного мовлення «це одна з форм мовлення, що схарактеризовується складною синтаксичною будовою та прагненням розкрити зміст конкретного питання» [6, с. 97]. Е. Ніколаеску монологічне мовлення – це особливий тип мовленнєвої діяльності, який відрізняється розгорнутістю, більшою довільністю та запрограмованістю висловлювання [4, с. 161].

Так, Г. Васьківська стверджує про те, що монологічне мовлення це зв'язне мовлення однієї особи, метою якого є повідомлення про певні факти, явища, події [1, с. 36]. Науковиця виокремлює особливості монологічного мовлення: необхідність попередньої довготривалої підготовки та обмірковування змісту; її довільність та розгорнутість; односторонній та безперервний характер висловлювання; послідовне викладення повідомлення та обумовленість його змісту спрямованістю на слухача; обмежене вживання невербальних засобів передання інформації. Г. Васьківська зазначає, що монологічне мовлення, на відміну від діалогічного, є більш контекстним та викладається у більш повній формі. У процесі підготовки до монологічного мовлення здійснюється детальний відбір адекватних лексичних засобів, обмірковується застосування різних синтаксичних конструкцій [1, с. 35].

Дослідники К. Крутій та О. Фунтікова визначають монологічне мовлення як форму мовлення, у якій відбувається сприймання висловлювання однієї особи іншою [2, с. 205]. Монологічне мовлення будується на основі зразка, що подається у вигляді висловлювання, пов'язаного із ситуацією, у якій відбувається обмін інформацією.

У доробках закордонних вчених (Л. Рафаель (L. Raphael), Дж. Борден (G. Borden), К. Харіс (K. Harris)) поняття монологічне мовлення є одиницю мовлення, компоненти якої являють собою єдність організовану згідно законів логіки та граматичної будови мови [12, с. 381]. На думку Е. Барент (E. Barendt), монологічне мовлення – це складна форма мовленнєвої діяльності, що є підґрунтям до комунікації [9, с. 32]. Е. Сапір (E. Sapir) визначає мовлення як багатоаспектне явище, що складається з окремих висловлювань та потребує слухача для подальшого обговорення окресленої теми. Монологічне мовлення виникає із бажання того, хто говорить донести співрозмовнику певну інформацію [13, с. 78]. Дж. Седвай (J. Sedivy) пропонує визначати монологічне мовлення як процес комунікації між особами, що має на меті обмін думками та враженнями [14, с. 23]. Д. Денні (D. Danny) та Н. Стейнберг (N. Steinberg) схарактеризовують монологічне мовлення як процес обміну між суб'єктами висловлюваннями, на зміст яких взаємно впливає безпосереднє сприймання учасників спілкування [10, с. 94].

Отже, монологічне мовлення являє собою процес забезпечення передавання інформації від однієї особи до іншої у процесі комунікації. Монологічне мовлення виступає як форма так і засобом спілкування осіб між собою. Як складний психічний механізм має низку взаємозв'язків із різноманітними станами, властивостями та якостями особистості. Саме монологічне мовлення серед інших видів мовлення вирізняється низкою факторів соціального характеру, а саме: врахуванням у висловлюванні національних традицій, визначення культурологічних особливостей співрозмовників, дотриманням мовленнєвого етикету, рівнем сформованості навичок спілкування, умовами виховання, які в інтегруючись стають вагомими складовими мовленнєвої діяльності людини. Вітчизняні науковці визначають монологічне мовлення як розгорнуте висловлювання, що визначає передумови

для комунікації людей в цілому. У доробках закордонних вчених поняття монологічне мовлення як одиницю мовлення, компоненти якого являють собою єдність організовану згідно законів логіки та граматичної будови мови.

### Список використаних джерел

1. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2016. Вип. 1(30). Т. 1. С. 33-38.
2. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
3. Крутій, К. Л., Деснова, І. С., Блашкова, О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. (8(346) Ч.1), 16-28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
4. Ніколаєску Е. В. Поняття «мова» і «мовлення» у сучасній лінгвістиці. *Українська мова і література*. 2007. № 4. 157-168.
5. Психологічний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.
6. Скалацька Т. І. Психологія мовлення як діяльність. *Редакційна колегія*. 2017. № 4. С. 95-112.
7. Соловей О. А. Психолінгвістичні дослідження мовлення дітей дошкільного віку. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. №1. С. 49-51.
8. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник. Київ: Академія, 2011. 304 с
9. Barendt E. *Freedom of speech*. OUP Oxford. 2005. P. 189.
10. Danny D., Steinberg N. Sciarini. *An Introduction to Psycholinguistics 2nd editions*. London, 2013. P. 325.
11. Kruty K. Chorna H. Samsonova J. Kurinna A. Sorochynska O. & Desnova I. (2022). Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language / *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* Volume 14, Issue Sup1. P. 495-528. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>
12. Raphael L. J., Borden G. J., Harris K. S. *Speech science primer: Physiology, acoustics, and perception of speech*. *Lippincott Williams & Wilkins*. 2007. Vol. 8. P. 378-392.
13. Sapir E. *Language: An introduction to the study of speech*. Courier Corporation. 2004. P. 281.
14. Sedivy J. *Language in mind: An introduction to psycholinguistics*. *Sunderland, Massachusetts: Sinauer Associates*, 2018. P. 261.



# ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ ЛЯЛЬКИ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Головня, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL INFLUENCE OF THE DOLL ON THE SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Yuliia Holovnia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкривається значення ляльки в психічному розвитку дитини, схарактеризовано потенціал ляльки для здійснення мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, окреслено етапи ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з лялькою, визначено методичні вимоги до організації опису ляльки дітьми старшого дошкільного віку.

**Ключові слова:** лялька, розвиток мовлення, старший дошкільний вік.

**Abstract.** The article reveals the importance of the doll in the mental development of the child, characterises the potential of the doll for the speech development of senior preschool children, outlines the stages of acquaintance of senior preschool children with the doll, defines methodological requirements for the organisation of the description of the doll by senior preschool children.

**Keywords:** doll, speech development, senior preschool age.

Одним з пріоритетних завдань дошкільної лінгводидактики є розвиток мовлення дітей дошкільного віку. У наукових доробках К. Крутій, Ю. Рібцун, Т. Скалацької, Е. Барента (E. Barendt), Е. Сапір (E. Sapir) та інших зазначено, що опанування дітьми всіма компонентами мови здійснюється як за допомогою спеціально організованих форм навчання так і в повсякденні в самодіяльних вільних іграх, спілкуванні з дорослими та однолітками тощо. З метою підготовки дитини до майбутнього самостійного життя, дорослими було створено іграшку (ляльку), що сприяє входженню дошкільника у світ суспільно-культурних відносин [2, с. 139]. Вона залишається однією з небагатьох іграшок, що відповідає психологічним потребам дітей дошкільного віку [11, с. 417].

Для кожної дитини вона є отождненням уявлення про її власну людську сутність. Лялька приховує в собі величезний педагогічний потенціал. Вона супроводжує дитину на шляху її дорослішання, сприяє набуттю навичок соціальної взаємодії, розвитку творчих здібностей, ініціює до спільної з однолітками та дорослими мовленнєвої діяльності.

Лялька є важливим фактором психічного розвитку дитини. Під час ігор з лялькою дитина може відтворювати події буденного життя, дії знайомих людей та різноманітні соціальні ситуації [4, с. 8]. Взаємодія дитини старшого дошкільного віку з лялькою віддзеркалює власне ставлення до подій повсякденного життя. З лялькою можна гуляти, читати казку, вкладати спати [5, с. 89].

Лялька також може сприяти розвитку мовлення дітей. Так, лялька може ініціювати дитину до називання частин тіла та обличчя. Як зазначає Ю. Рібцун, за допомогою ляльки вихователь може продемонструвати дітям різноманітні дії, а саме: спати, бігати, стрибати, малювати, готувати тощо [7, с. 23]. Діти шостого року життя можуть здійснювати опис ляльки. Лялька також може бути залученою до різноманітних освітніх ситуацій, а саме: лялька, керована вихователем, звертається до дітей або розмовляє разом із ними; лялька, керована дитиною, розмовляє з іншими дітьми; лялька, керована дитиною, розмовляє з іншими ляльками; вихователь спілкується з лялькою, а діти слухають і спостерігають; дитина спілкується з лялькою, ставить їй запитання, інші діти слухають; діти сидять в колі,

лялька ставить запитання до кожної дитини; вихователь разом із дітьми відтворює ситуацію з повсякденного життя дітей за участю декількох ляльок [3, с. 18].

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з лялькою має відбуватися поетапно. Так, на першому етапі дитина може вести діалог зі своєю лялькою, знайомлячись із нею. Вихователь може запропонувати дитині доторкнутись до одягу ляльки, погладити або зачесати волосся, порухати частинами тіла іграшки. Адже активізація дотикових відчуттів сприяє виникненню в дітей емоційного враження, активізує уяву та провокує до відтворення знайомих сюжетів у вільній грі.

На другому етапі дітям старшого дошкільного віку пропонується познайомити іншу дитину зі своєю новою подружкою (лялькою). Дорослий може запропонувати дати ляльці ім'я, визначити її вік, чим вона любить займатися, яким іграм віддає перевагу. По завершенню знайомства вихователь ініціює дітей до вільної гри з лялькою.

На третьому етапі дітям старшого дошкільного віку пропонується здійснити опис ляльки або скласти розповідь про неї. Опис ляльки може відбуватись як за зразком вихователя так і планом, шляхом поставлення перед дітьми запитань. Наприклад: Як звати ляльку? Що вона робить? З якої тканини її одяг? Де вона живе? Як звати її подружок? В які ігри вони люблять гратися? тощо. Після опису лялька залишається в осередку самодіяльних ігор. Це сприяє заохоченню дітей старшого дошкільного віку до відтворення в описах власного досвіду та вражень від ігор з лялькою [8, с. 98].

Схарактеризуємо методичні вимоги, яких має дотримуватись вихователь з метою організації опису старшими дошкільниками ляльки.

Перша вимога. Вихователь має добирати ляльок із яскравими та виразними рисами. У ляльки має бути личко схоже на дитяче з приємними рисами. Тулуб ляльки має бути сформований за загальними законами будови тіла людини, але без ознак статі. Лялька має бути зручною у використанні, для того щоб дитина мала змогу легко виконувати різноманітні дії. Одяг має відповідати розмірам ляльки та порі року [6, с. 79].

Друга вимога. Демонстрація ляльки та її виразних рис має відбуватись у русі [1, с. 14].

Третя вимога. Якщо дітям демонструється декілька ляльок, то в них має відрізнитись зовнішній вигляд. Дотримання означеної вимоги створює передумови для виокремлення і подальшого порівняння спільних та відмінних рис, що сприяє активізації лексики дітей старшого дошкільного віку. Отже, лялька може застосовуватись вихователем у якості засобу з розвитку мовлення в дітей старшого дошкільного віку. Вона приховує в собі величезний педагогічний потенціал для розвитку зв'язного мовлення, фонетичної, лексичної та граматичної складових мови.

### Список використаних джерел

1. Бойчук Ю. Д. Лялькотерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми проблемами / Ю. Д. Бойчук, О. С. Казачінер. *Педагогіка та психологія: зб. наук. пр.* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків: ХНПУ, 2019. Вип. 61. С. 10-18.
2. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
3. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2022. № 8. Ч. 1. С. 16-28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
4. Крутій К. Л., Деснова І. С. Ігрова діяльність, дитяче експериментування та STREAM – пріоритетні напрями дошкільної освіти в Україні та світі. *Дошкільне виховання.* № 5. 2022. С. 4-10.
5. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Дефініція «Гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія педагогіка.* 2(4), С. 84-91. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13>

6. Найден О. С. Українська народна лялька: монографія. Київ: ВД «Стилос», 2007. 240 с.
7. Рібцун Ю. В. Логопедична лялька як важлива складова ігор-занять у спеціальному ДНЗ компенсуючого типу. *Дефектологія*. 2012. № 4. С. 20-25.
8. Скалацька Т. І. Психологія мовлення як діяльність. *Редакційна колегія*. 2017. № 4. С. 95-112.
9. Barendt E. *Freedom of speech*. OUP Oxford. 2005. P. 189.
10. Kruty K., Holiuk O., Desnova I., Rodiuk N., Bilska O., Pakhalchuk N., Blashkova O. Dysontogenesis and reduction of childrens game: analysis, consequences, ways to solve problems. *Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Vol. 1, pages: 415-425
11. Sapir E. *Language: An introduction to the study of speech*. Courier Corporation. 2004. 281 p.

## РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У РОЗВИТКУ ЇХ АКТИВНОСТІ

Аліна Гуменюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С. Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE ROLE OF PLAY ACTIVITIES OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN IN THE DEVELOPMENT OF THEIR ACTIVITY

Alina Humenyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті обґрунтовано суть і значення ігрової діяльності у розвитку активності дитини старшого дошкільного віку. Автор статті розкриває роль ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку у розвитку їх активності.

*Ключові слова:* ігрова діяльність, розвиток активності, мистецтво.

*Abstract.* The article substantiates the essence and significance of game activity in the development of the activity of a child of older preschool age. The role of play activities of older preschool children in the development of their activity is revealed.

*Key words:* game activity, activity development, art.

Планування освітнього процесу з сучасними підходами ґрунтується на розумінні важливості дошкільного віку як виняткового періоду розвитку особистості. Поміж рис особистісного становлення та розвитку дитини старшого дошкільного віку неабияке місце займає розвиток активності. Активність є фундаментом опанування дитиною інтелектуального досвіду людства, обов'язковою умовою формування розумових якостей особистості дошкільнятка, його незалежності, активності, діяльності, успішності, творчості, що також, слугує гармонійному становленню дитини старшого дошкільного віку.

«Українська дитина має право на відпочинок, дозвілля та розваги, брати участь у розважальних заходах, у культурному житті, а також займатися мистецтвом. Діти мають особливе право – право на гру, адже, граючись, вони пізнають світ, розвиваються і готуються до дорослого життя» - це зазначено у статті 32 Конвенції ООН [4]. Не мають значення умови, час, коли дитина відчуває потребу у грі, вона має мати гарантовані обставини, які допоможуть реалізувати власні ігрові задуми.

Головним видом діяльності дітей старшого дошкільного віку є сюжетно-рольова гра. Її вплив на розвиток активності дошкільника полягає у тому, що в наслідок ігрового наслідування та рольового перевтілення дитина пізнає норми і моделі людської діяльності та взаємовідносин, які стають прикладом для її особистої поведінки. У грі дитина старшого

дошкільного віку виконує роль дорослого, відтворюючи в придуманих обставинах їх життя, діяльність та стосунки. Особливу роль гри ми вбачаємо в тому, що діти в невимушеній формі, відтворюють світ дорослої людини, опановують моральні норми, знайомляться з професійними та сімейними ролями. Участь в іграх дає можливість розвитку у дітей старшого дошкільного віку їх активності, розумових та мовленнєвих навичок.

На думку О.Демченко, «ефективними у вихованні старших дошкільників і молодших школярів є ігрові ситуації, які мають великий виховний потенціал, можуть стати школою доброти, милосердя, співпереживання» [3, с. 112]. Дослідниця пропонує алгоритм сформування такого особистісно зорієнтованого методу виховання та наводить приклади, які є зразком для студентів і педагогів.

Ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку має певні ознаки:

- є віддзеркаленням дітьми навколишнього світу у діях, діяльності, їх стосунки, які створює дитяча уява: кімнату можна уявити бути як море, ліс, станція метро, вагон потягу. Діти надають обставинам ті значення, які відтворює їх уява;

- має діяльний, енергійний, самодіяльний характер: діти самі творять гру, вони творці, відображають у грі знання щодо повсякденних явищ і подій, позиціонують своє ставлення до них;

- єднає образи з ігровою дією та словом;

- діти живуть діями і почуттями зображуваних героїв: мовчки дитина ніколи не грається, якщо вона одна, то озвучує мову усіх героїв процесу;

- обмін думками, емоціями, діти з'ясовують зміст та суть гри. Під час гри поглиблюються знання та уявлення дітей старшого дошкільного віку, правила і норми поведінки та спілкування, вони вибудовують свої стосунки, вчаться спілкуватись з навколишнім світом.

Сюжетно-рольова гра є провідним засобом згуртування дитячого колективу дітей старшого дошкільного віку, основна форма організації їх життя. Гра є провідником в діяльності дітей, в якій особливо яскраво розкривається їх товариськість, бажання разом з іншими реалізувати свої задуми, разом жити і працювати.

Заради результативної та ефективної організації сюжетно-рольової гри дітей старшого дошкільного віку варто дотримуватися таких вимог:

- намагатися, щоб кожен із дітей окремо вмів виконувати всі ролі тієї чи іншої гри (обмінюватись ролями);

- використовувати ввічливі слова як необхідну умову культури спілкування;

- матеріали щодо гри мають бути привабливими та бути розміщеними у доступних для дітей місцях;

- надавати можливість дітям проявляти свою ініціативу щодо гри, всяко підтримувати її.

Важливим аспектом розвитку ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку є правильно організовані батьками умови, а саме:

- приділяти досить часу та території для гри;

- забезпечувати в достатній кількості дітей різноманітними іграшками та іншим ігровим матеріалом;

- дарувати дітям старшого дошкільного віку яскраві різноманітні враження та позитивні життєві ситуації;

- продукувати належні ігрові вміння на всіх вікових етапах;

- навчати комунікації з однолітками;

- бути дбайливим, чуйними, турботливим, тактовними до оточуючих.

Ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку розвиває:

- активність у мисленні та діях;

- активність, життєдіяльність, енергійність;

- уподобання певних нахилів, природні задатки;

- нахили до якоїсь діяльності, творчості, уяви;

- небайдуже ставлення до навколишнього середовища;
- здатність бачити, емоційно сприймати, творити нове;
- вирішувати нові виклики різними способами;
- отримувати задоволення від результату й самого процесу творення.

Погоджуємось з ученими, які вважають, що розвиток особистості загалом та її творчої активності зокрема, залежить від злагодженого поєднання природних задатків, які стосуються кожної дитини старшого дошкільного віку, розвитку їх активності. Досліджуючи активність дитини старшого дошкільного віку варто звертати увагу на морально-вольові якості, розвиток емоційної сфери та набуття дошкільнятами певних знань, умінь і навичок для повнішого прояву творчого потенціалу.

Отже, у старшому дошкільному віці здійснюється процес пізнання, діти виступають в ролі дослідників, які відкривають з радістю та здивуванням довколишній світ. Діти прагнуть бути активними, а вихователь має своїм обов'язком сприяти його подальшого розвитку. Різноманітна дитяча активність є значущою для дітей старшого дошкільного віку, адже вона відповідає її природі і слугує успішному розвитку, реалізації потенціалу можливості та перших творчих проявів.

### Список використаних джерел

1. Бровчак Л. С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii (30.11.2017). Warszawa, 2017. P. 105-113.

2. Бровчак Л., Ліхницька Л., Старовойт Л. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі. *Молодий вчений*, 2019. С. 110-116.

3. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 111-124.

4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С.36-42.

4. Конвенція про права дитини. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text)

5. Крутій К., Маковецька Н. Інноваційна діяльність у сучасному ДНЗ: методичний аспект. *Дошкільне виховання*. №5. 2007. С. 5-7.

6. Пахальчук, Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 7 (51). С. 332-340.

7. Савченко М.В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 358-361.

8. Юрченко Н.Ф. Ігрова діяльність старших дошкільників. Х., 2011. 128 с.

**СПІВПРАЦЯ ВИХОВАТЕЛЯ З БАТЬКАМИ ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО  
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ  
У ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ  
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Наталія Добролюбова**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**COOPERATION OF THE EDUCATOR WITH PARENTS REGARDING THE  
EFFECTIVE USE OF ICT IN THE LOGICAL AND MATHEMATICAL DEVELOPMENT  
OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE**

**Natalia Dobroliubova**, *master's student*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розглядаються особливості співпраці вихователя з батьками засобами ІКТ з метою ефективного логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Автор статті розкриває конкретні електронні ресурси як основу співпраці вихователя з батьками.*

***Ключові слова:** співпраця, інформаційно-комунікаційні технології, логіко-математичний розвиток, старший дошкільний вік, електронні ресурси.*

***Abstract.** The article examines the features of the teacher's cooperation with parents using ICT for the purpose of effective logical-mathematical development of older preschool children. The author of the article reveals specific electronic resources as a basis for cooperation between educators and parents.*

***Key words:** cooperation, information and communication technologies, logical and mathematical development, senior preschool age, electronic resources.*

Дошкільна освіта виступає першою ланкою неперервної системи освіти. З метою надання якісних освітніх послуг у заклади дошкільної освіти все частіше впроваджуються нові авторські технології, широкої популяризації набувають новітні методи та прийоми роботи з дітьми. Молоде покоління сучасного суспільства, а саме діти дошкільного віку зацікавлені у використанні в повсякденному житті електронних гаджетів та носіїв інформації. Яскравість пропонованого для дітей контенту, різноманітність комп'ютерних ігор, доступність до мережі Інтернет все більше поглинає дитячу увагу та спонукає дітей ставати успішними користувачами електронних ресурсів [4, с. 50].

З огляду на швидку зміну інформаційного простору, вихователі закладів дошкільної освіти спостерігають за сучасними тенденціями розвитку системи дошкільної освіти шляхом вивчення та впровадження зарубіжного досвіду. Так, значна кількість сучасних вихователів все частіше починають використовувати в організації освітнього процесу інформаційно-комунікаційні технології. Зважаючи на життєві виклики в умовах дистанційної освіти та воєнного стану в Україні, вихователі послуговуються сучасними електронними ресурсами [6, с. 25-28]. З метою ефективного здійснення освітнього процесу із дітьми старшого дошкільного віку, перед вихователем постає важливе завдання: налагодити співпрацю із батьками дітей. Адже, викладений вихователем матеріал на занятті з логіко-математичного розвитку, для кращого розуміння, усвідомлення та запам'ятовування потрібно закріплювати старшим дошкільникам вдома з батьками [5, с. 10-12].

Формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних математичних уявлень є вагомим компонентом всебічного розвитку майбутнього першокласника. Високий рівень логічного мислення дитини сприяє формуванню інтелектуальної готовності дошкільника до подальшого навчання. Так, на законодавчому рівні, а саме у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», у Базовому компоненті дошкільної освіти та освітніх програмах

логіко-математичний розвиток дітей виступає одним із головних напрямів дошкільної освіти в цілому [1, с. 10-12].

Таким чином, для забезпечення ефективності всебічного розвитку старших дошкільників вихователі прагнуть взаємодіяти із батьками дітей для досягнення успішних результатів, зокрема у формуванні логіко-математичної компетентності. Сучасні вихователі в умовах реалій сьогодення широко популяризують співпрацю з батьками через інформаційно-комунікаційні технології. Так, за допомогою засобів ІКТ відкриваються нові можливості перед вихователями: швидка передача інформації, створення якісного візуального контенту, зацікавлення батьків електронними ресурсами, тощо [3, с. 504].

Значна кількість науковців та дослідників зосереджують увагу на вивченні питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у логіко-математичному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Так, Н. Баглаєва, І. Барташнікова, В. Безпалько, Н. Бібік, Н. Білоус, А. Богуш, О. Брежнева, Н. Гавриш, Т. Кривошея, К. Крутій, Л. Левінова, Г. Лищенко, О. Локшина, М. Машовець, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, С. Скворцова, О. Шикиринська та ін. досліджують інноваційні авторські технології, форми, методи, прийоми роботи зі старшими дошкільниками у процесі співпраці вихователя та батьків з метою здійснення ефективного логіко-математичного розвитку [5, с. 93-95].

У дошкільному віці закладаються фундаментальні основи розуміння математичних понять, формуються мисленнєві операції, відбувається набуття вмінь кількісної та порядкової лібчи в межах 10, проводиться ознайомлення із простими арифметичними задачами, т.д. Інформаційно-комунікаційні технології надають широкі можливості вихователю як самостійно створити, так і підібрати готові методичні розробки комп'ютерних ігор, розвивальних мультфільмів, сайтів, електронних ресурсів із дидактичними іграми на закріплення вивченого матеріалу, тощо [1, с. 11].

Вихователь може налагодити співпрацю з батьками через інтерактивні дошки (AwwApp, Padlet, Google Jamboard, Twiddla), соціальні мережі (групи у Viber, Telegram, Facebook, Instagram, YouTube, Twitter) авторський блог через сервіс Blogger, тощо. Вихователь має можливість публікувати у групі з батьками посилання на розвивальні сайти, власні розробки онлайн-ігор, розвивальні мультфільми якісного контенту на просторах YouTube тощо у контексті логіко-математичного розвитку [7, с. 75-77]. Для вихователя важливо не просто надіслати посилання. Насамперед, під час зустрічі потрібно зацікавити батьків, мотивувати їх, заохочувати після виконання певного завдання надсилати короткий зворотній зв'язок, до прикладу відповіді на питання: «Чи сподобалося завдання дитині?», «Важко чи легко його було виконувати?», «У чому виникли труднощі?» «Які завдання хотіла б виконувати Ваша дитина?», т.д. Так, коли батьки усвідомлять важливість виконувати разом з дітьми цікаві завдання та зрозуміють необхідність співпраці з вихователем, це стане запорукою успіху для обох сторін.

Наведемо деякі приклади розвивальних сайтів із завданнями математичного спрямування, які вихователь може радити батькам. Ми виділили наступні ефективні сайти чи ресурси математичного розвитку: LearningApps, «Logiclike», «Learning.ua», «Soroka-Vorona.info», «Розвиток дитини» [3, с. 503]. Розглянемо більш детально деякі з них.

До прикладу на сайті «Logiclike» вихователь знайде корисні розробки, що стануть у нагоді як на логіко-математичному заняття, так і для батьків. Сайт простий у користуванні, для початку необхідно зареєструватися, вказавши вік дитини, тобто 6-7 років. У курсі «Розвиток логіки та мислення» можна обрати три рівні складності: базовий, складний та експерт. Курс складається із математичних головоломок та ігрових вправ на різноманітну математичну тематику. За допомогою ігор на сайті у дитини будуть розвиватися психічні процеси такі як: мислення, увага, пам'ять, сприймання, уява. Позитивним елементом сайту необхідно виділити голосовий супровід завдань. Тобто дитина має можливість самостійно виконувати завдання без батьківської допомоги, адже натиснувши на зображення «динаміка» поставлене завдання у вправі буде озвучено. Після кожних декількох ігрових вправ

висвітлюються словесна похвала: «Блискуче!», «Молодець!» що мотивує дитину рухатися далі. У онлайн-іграх існують нагороди, що додає ще більшої цікавості та заохочує до виконання вправ.

Хочемо зауважити корисний сайт для батьків «Розвиток дитини». На сайті розміщено значну кількість математичних вправ та завдань на розвиток логіки, мисленнєвих операції, психічних процесів та елементарних математичних уявлень безоплатно. Для того, щоб знайти потрібні завдання слід діяти за наступним алгоритмом: реєстрація – практичні завдання – вікова категорія (дошкільники) – предметна категорія (математика). У розділі «математика» можна обрати будь-який напрям роботи, до прикладу «віднімання», «додавання», «порівняння», «фігури та геометрія», «вчимося рахувати», «головоломки», тощо [8, с. 62-64].

Зручність сайту полягає у можливості завантажити вправу, роздрукувати завдання та у паперовому варіанті виконувати з дитиною; поділитися посиланням на завдання; а також існує можливість виконати ігрову вправу онлайн, тобто у вигляді комп'ютерної гри. Проте голосового супроводу вправи на сайті не передбачено, тому завдання батьків полягає в тому, щоб прочитати запитання чи умову гри дитині. Після того, як дитина визначить правильну відповідь, натискає на неї за допомогою мишки та рухається до наступного запитання. Кожне ігрове завдання складається із декількох запитань об'єднаних спільним сюжетом вправи. Дитина відповідає на запитання, в кінці вправи подано кількість набраних балів та отриманих зірочок. Існує можливість виконати завдання ще раз, або перейти до наступного [6, с. 25-31]. Отож, вихователь може завчасно зробити добірку ігрових завдань та надіслати посилання для батьків. Таким чином, батьки разом з дітьми проведуть час із користю, розвиваючи математичні здібності дитини.

Ефективним способом для вивчення та закріплення математичних понять є розвивальні мультфільми та казки на математичну тематику. Хочемо виокремити наступні: мультфільми «Про Плюсотрасу», «Фігурки Нечемнюльки», «Трикутя, Квадрик і Кружко», «Казки про цифри», «Абетка грошей», «Гроші-мушлі»; математичні казки «Ріпка», «Колобок», «Сон Колобка», «Про козаків», «Три богатирі вивчають математику», «Весела Африка», тощо. За допомогою розвивальних короткометражних мультфільмів дитина швидко та безпомилково навчиться розрізняти геометричні фігури, графічне позначення різних цифр, співставляти цифри й числа [4, с. 44-49]. Разом з героями мультфільму буде поступово набувати обчислювальних навичок та вмінь розв'язувати прості арифметичні задачі із сюжетами, які компетентісно зорієнтовані та зустрічаються дитині у повсякденному житті. Вихователь може заздалегідь наповнити свою методичну скриньку мультфільмами та математичними короткими казками, історіями. Так, після вивчення теми, до прикладу «Геометричні фігури», вихователь може переглянути свої методичні «скарби» та запропонувати їх батькам для ознайомлення дітей та закріплення вивченого матеріалу на занятті вдома.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології відкривають широкі можливості для співпраці вихователя старшої групи із батьками. Запропоновані вище сайти математичного напрямку та мультфільми підкріплюють ефективний логіко-математичний розвиток старших дошкільників. У доступній дітям формі онлайн-ігор та перегляду відео заклад дошкільної освіти залучає батьків до освітнього процесу. Таким чином, формування елементарних математичних уявлень проходить у цікавій, оригінальній формі, із користю для дітей за допомогою використання сучасних гаджетів.

#### **Список використаних джерел**

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) Богуш А. М. та ін.; Міністерство освіти і науки України. Київ, 2021. 37 с.
2. Беленька Г. Дошкільний заклад і родина: співпраця заради дитини. *Дошкільне виховання*. 2019. № 2. С. 3-6.



3. Вишківська В., Шикиринська О. Інтерактивні методи навчання: ознаки та особливості використання. *ГРААЛЬ НАУКИ*. 2021. Вип. № 2-3. С.502-504.
4. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
5. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
7. Любчак Л. В., Кривошея Т. М. Використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці майбутнього вихователя дошкільного навчального. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: збірник матеріалів XIV Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф., 7 листопада 2017 р.* Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. № 14. С. 93 – 98.
8. Назаренко Г.А., Андрущенко Т.К. Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент підвищення якості дошкільної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 69, №1. С. 21-36.
9. Руденко Н., Донченко Ю., Широков Д. Концептуальні застосування інтерактивної дошки на уроках математики у початковій школі. *Молодь і ринок*. 2021. С. 74-78.
10. Шикиринська О. В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019.* Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. P. 61 – 65.

## ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Юлія Дудник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.М. Ліхіцька, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE THROUGH MUSIC AND THEATRICAL ACTIVITIES

Julia Dudnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті аналізується загальний розвиток дитини старшого дошкільного віку в усіх різновидах музично-естетичної діяльності, різних формах естетичного виховання – зокрема театралізовані дієства, що формують чуттєвий, душевний та творчий потенціал особистості і надають фактичну можливість пристосовувати їй до соціальної сфери.

**Ключові слова:** музично-театралізована діяльність, естетичне виховання, діти старшого дошкільного віку.

**Abstract.** The article analyzes the general development of a child of older preschool age in all kinds of musical and aesthetic activities, various forms of aesthetic education - in particular,

*theatrical actions that form the sensual, mental and creative potential of an individual and provide the actual opportunity to adapt it to the social sphere.*

**Key words:** *music-theatrical activity, aesthetic education, children of older preschool age.*

У підґрунті естетичного виховання знаходиться формування емоційної сприйнятливості до прекрасного, яке оточує дитину. Для того, щоб діти старшого дошкільного віку уміли запалюватися красою форми, виокремлювати єднання звуків, барв, слів і любитися всім цим, потрібно пройти певний шлях накопичування яскравих естетичних вражень; треба досягти певного рівня генерування тонкого сприймання як зорового, так і слухового відчуття.

Варто розглядати естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку, яке міститься окремо від інших напрямів виховання, як таке, що фундаментально встановлює зв'язок з трудовим, моральним, фізичним процесами. Естетичне виховання охоплює вплив не тільки мистецтва, але й засоби навколишнього світу: краса природи, стосунки в колективі, трудова та художня творчість.

Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку включає в себе літературу, музику, зображувальну діяльність. Роль такої діяльності у розвитку дитини, безперечно, велика. Та варто розглянути ще і роль театральної діяльності, яка є синтезом мистецтв, що увібрала у себе все, що дає можливість зростати повноцінній дитині.

Спонування дітей до музично-театралізованої діяльності необхідно розпочинати з дошкільного віку. Відкрити потаємні двері до світу світобачення дитини допомагає гра. Активна участь в музично-театральній діяльності в старшому дошкільному віці дає можливість створювати у свідомості особистості певні ідеали, які віддають лише позитивну енергетику.

Музично-театральна діяльність є одним з найдієвіших засобів розвитку дитини старшого дошкільного віку. Завдання такої діяльності має певну мету, а саме: зацікавити, викликати інтерес, навчити приймати самостійно рішення. Музично-театральна діяльність формує естетичний смак дитини, впливає на уяву дитини різноманітними засобами: слово, дія, зображувальне мистецтво, музика.

На розвиток дитини старшого дошкільного віку є ефективним засіб педагогічного впливу. Такий засіб завбачує генерування у дітей умінь «входження в образ» та «утримання» його протягом усієї театралізованої діяльності; розуміти суть мовленнєвих та виконавських дій; відтворювати своєрідні особливості усіляких художніх образів; використовувати набуті уявлення в самостійну музично-театральну діяльність; плекати у дітей інтерес до усіх видів мистецтва.

Під час організації музично-театралізованої діяльності прогнозується генерування певних знань, умінь, уявлень щодо театру; формування слухних та зручних умов для ігрової діяльності; стимулювання дітей до імпровізації; застосування набутих знань у діяльності; розвиток складників сценічної виразності.

Організація музично-театралізованою діяльністю дітей старшого дошкільного віку має три головні напрями:

- пізнавальний – зводиться до розширення та збагачення знань дітей щодо історії театру, ознайомлення з діяльністю відомих митців в цій сфері, усвідомлення художньо-естетичних процесів під час перегляду вистав в театрі;

- ігровий – це репродукування змісту художнього твору чи то особисто складеного змісту в іграх (гра-драматизація, гра-імпровізація), прояв власного ставлення до героя чи до вистави в загалом;

- сценічний – організація та показ спектаклю глядачам, відтворення сценічного героя через професійно правильно налагоджену, планомірно спрямовану підготовчу роботу, що неодмінно містить вправи та репетиції.

На заняттях з музично-театралізованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку варто звернути увагу на властивості, які зумовлені розвитком мовлення, ігровою діяльністю, театральними діями, сприйняття дітьми творів (музичні, літературні).

Під час роботи з дітьми старшого дошкільного віку широко використовується метод опосередкованого педагогічного впливу: створення ігрового середовища, вирішення завдань, які потребують вирішення, сприяння у змістовному плануванні діяльності.

Організація музично-театралізованою діяльністю дітей старшого дошкільного віку опирається на такі принципи:

- гуманізації (вихователь поважає позицію дитини, враховує її думку, бачить в ній повноцінного партнера);
- диференціації (врахування віку, статті, досвіду);
- інтегративності (організація емоційного спокійного, безтурботного життя дитини в закладі дошкільної освіти);
- змістовності (змістовність занять, багата тематика та використання різноманітних методів роботи);
- систематичності (приєднання музично-театралізованих вправ до всіх форм організації діяльності);
- дитячої активності (максимальна активність дітей старшого дошкільного віку щодо всіх етапів підготовки і проведення ігор);
- співпраці (співпрацюють один з одним, з дорослими);
- професійної компетентності (вся робота щодо організації та проведення музично-театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку має проводитись на високому професійному рівні).

Отже, музично-театралізована діяльність є своєрідним видом дитячої активності, найулюбленіший вид творчості. Діти старшого дошкільного віку залюбки беруть участь у музично-театралізовану діяльність. Завдяки такій діяльності діти здійснюють свої потреби у самовияві, комунікуванні, в розумінні себе через відтворення усіляких образів. Щиросердне ставлення до художнього образу, відверте втілення його в різноманітні форми музично-театралізованої діяльності дитина старшого дошкільного віку вказує рівень художньо-естетичного сприйняття, комунікаційної компетенції, чіткі знання, вміння, навички, отримані дитиною раніше під час спеціально організованих занять.

### **Список використаних джерел**

1. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical Potential of the Arts Complex in the Process of Formation of Aesthetic Perception of Junior Pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98-108.
2. Liudmyla Brovchak, Lesia Starovoit, Oksana Shykyrinska, Larysa Likhitska. The Impact of Symbolism of Artistic Works on Tourism Development. *International Journal of Hospitality & Tourism Systems*. Volume 13. Issue 2. December, 2020. P. 96-103.
3. Аматыева О. Особливості розвитку творчих здібностей дошкільників у театральній ігровій діяльності. *Матеріали людинознавчих філософських читань*. Дрогобич, 1998. Вип.6: Людина і творчість: гуманістичні вияви. С.346-356.
4. Гаврилюк С. Виховання естетичних почуттів дошкільників засобами театрального мистецтва. *Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки*. Івано-Франківськ, 2003. С.19-21.
5. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії*. Серія “Педагогіка”. 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство):

збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип. 23. С.36-42.

7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник. К., 2006. 456 с.

8. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В., Булах І. С., Зелінська Т. М. Вікова та педагогічна психологія. К., 2004. 413 с.

9. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / З. Н. Борисова. К., 2004. 512 с.

10. Шутіна Ж. Б. Виховання духовності дитини в дошкільному закладі театрално-креативного напрямку. *Нива знань*. 2008. N4. С. 26-27.

## ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

**Вікторія Дука**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С. Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN USING UKRAINIAN FOLKLORE

**Viktoriia Duka**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриті проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Визначені особливості генерування патріотичних почуттів засобами українського фольклору. Окреслено виховну роль малих фольклорних жанрів. З'ясовано, що український фольклор має важливі педагогічні можливості та слугує розвитку національної самосвідомості особистості дитини старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** патріотичне виховання, фольклор, малі фольклорні жанри, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the problems of patriotic upbringing of children of older preschool age. Specific features of generating patriotic feelings by means of Ukrainian folklore are determined. The educational role of small folklore genres is outlined. It was found that Ukrainian folklore has important pedagogical possibilities and serves the development of national self-awareness of the personality of a child of older preschool age.*

***Key words:** patriotic education, folklore, small folklore genres, children of older preschool age.*

У період старшого дошкільного віку у дітей активно формується почуття патріотизму. Це привітне, доброзичливе ставлення до Батьківщини, транспарентність, взяття на себе відповідальності за неї, бажання працювати на благо України, оберігати та примножувати її багатства. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку містить в собі передачу знань, генерування на їх фундаменті ставлення до України та організацію доступної віку діяльності.

На заняттях з дітьми старшого дошкільного віку вихователь поєднує знайомство вихованців з подіями та фактами суспільного життя, народознавством, засобами мистецтва, практичною діяльністю дітей, загальнонаціональними та загальнодержавними святами. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначено, що є необхідним залучати дітей до системи культурних цінностей, надбань, ідеалів та традицій українського народу, формувати та прищеплювати шанобливе ставлення рідної мови, генерувати культуру міжетнічних та міжособистісних взаємин [8].

Важливим фактором впливу на дитину старшого дошкільного віку в патріотичному вихованні є фольклор. Жанри фольклору, його засоби, методичні аспекти відтворюють народне життя, репрезентують яскравий побут народу, його моральні та духовні цінності.

Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку характеризується такою функцією фольклору яка розкриває зростання духовно-моральних зв'язків між поколіннями, соціалізацією та вихованням. Фольклорний матеріал, який вихователь використовує на заняттях, стає особливо цінним матеріалом для розуміння дітьми не простих суспільних реалій.

Психологи вважають, що через призму фольклорних героїв дитина старшого дошкільного віку наче примножує світ, виробляє навички сприймати його крізь «окуляри» людської культури [8].

Під час занять з дітьми старшого дошкільного віку варто включати до плану такі жанри українського фольклору: народна казка, пісня, ігри, малий фольклорний жанр (забавлянка, утішка, прислів'я, приказка, мирилка, скоромовка, примовка, лічилка, загадка). Також, в роботі з дітьми старшого дошкільного віку варто використовувати фольклорні твори, що слугують вихованню в них патріотизму:

- доicoliшні предмети. Коли дитина вперше знайомиться, мають бути національними, так як вони одухотворяють душу, спонукають її до почуття краси, допитливості. Такі моменти дадуть можливість дитині збагнути, що вони є часткою великого українського народу;

- використання вихователем усіх видів фольклору. Усна народна творчість (казка, пісенька, прислів'я, приказка тощо) збереглися надзвичай та своєрідні риси українців, характерні їм моральні цінності, розуміння про порядність, людяність, правду, відважність, мужність, працьовитість, вірність. Вивчаючи з дітьми старшого дошкільного віку малі фольклорні жанри дорослі долучають їх до загальнолюдських морально-естетичних цінностей. Національний фольклор має таку особливість, коли в ньому пов'язуються в єдине і слово, і музичні ритми, і співучість. Беручи участь у забавлянках, примовках, закликах діти промовляють їх як ніжний говір, що висловлює піклування, сердечність, віру в благополучне майбутнє. Прислів'я та приказки доречно дають оцінку різним життєвим позиціям, осміюються різні вади, похваляються позитивні риси людей. Незвичайну роль у творах українського фольклору посідає шанобливе відношення до праці, прославляння працьовитих рук українців;

- організація великої кількості народних свят, зміцнення родинних традицій. Під час проведення заходів з дітьми старшого дошкільного віку збираються нарошені віками найтонші спостереження за характерологічними особливостями пори року, змінами погоди, поведінням птахів, комах, рослин. Разом з тим, такі спостереження мають зв'язок з працею та різноманітними аспектами суспільного життя людини у всій їх єдності і нероздільності.

Під час занять, організовуючи сюжетно-рольові, режисерські ігри та драматизації, ігри з правилами (дидактичні, рухливі, народні), ігри з іграшками промислового та народного виробництва, вихователі варто використовувати фольклорні твори.

У навчально-пізнавальній діяльності, під час занять різних видів і типів, гурткової та студійної, індивідуальної роботи, організовувати та проводити бесіди, використовувати проектну роботу родознавчого напрямку із запрошенням взяти участь представників родин дітей старшого дошкільного віку.

На заняттях художньої праці, під час виготовлення поробок, відповідно до сюжетів фольклорних творів діти старшого дошкільного віку вбирають досвід своїх пращурів, в якому знаходять відображення звичаї та традиції народу, моральні цінності.

Важливим чинником у патріотичному вихованні є рухова діяльність дітей старшого дошкільного віку є участь у народних рухливих іграх, краєзнавчо-туристичній роботі, у взаємодії з батьками дітей.

Основою патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є емоція, яка формується з метою генерування системи цінностей. У роботі з дітьми варто поєднувати різні форми виховної роботи щодо широкого залучення їх до різних видів активності.

Для формування патріотичних почуттів варто добирати ефективні форми, методи і засоби виховання. Дослідники [3; 4] пропонують театр як сикретичний вид мистецтва та засіб виховання, який є унікальним і забезпечує розв'язання низки завдань.

Ураховуючи вищезазначене вважаємо, що педагогіка фольклору у патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку є першоосновою. Він є своєрідним, самобутнім банком мудрості та досвіду народу. Значущою функцією фольклору характеризується відновлення та розвиток духовно-морального зв'язку між родинами. Беручи до уваги політичну та соціальну реалії та з метою втілення вимог дошкільної освіти, вихователі варто використовувати фольклорний матеріал у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

### Список використаних джерел

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2019. Volume IV, May 24-25. P.422-439
2. Liudmyla Sydorivna Brovchak, Lesia Vasylivna Starovoit, Larysa Mykolaivna Likhitska, Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217. DOI: 10.15804/ner.2018.52.2.16. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>
3. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
5. Інструктивно-методичні рекомендації МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у ДНЗ» (від 25.07.2016 р.) [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
6. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль, 2016. 72 с.
7. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
8. Семенов О. Український фольклор: навч. посіб. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 254 с.

## ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Вікторія Євдоченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE PROBLEM OF THE FORMATION OF AESTHETIC FEELINGS OF PRESCHOOL STUDENTS IN THE HISTORY OF PEDAGOGICAL THOUGHT.

Viktoriya Evdochenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті зроблено аналіз праць вітчизняних науковців щодо проблеми формування естетичних почуттів дітей дошкільного віку. Розкрито погляди В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання дітей і молоді. Проаналізовано теоретичні ідеї вітчизняних учених і педагогів у другій половині ХХ століття про засоби музичного мистецтва для формування естетичних почуттів дошкільників.*

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, естетичні почуття, музичне мистецтво, В. О. Сухомлинський.*

***Abstract.** The article analyzes the works of domestic scientists on the problem of the formation of aesthetic feelings of preschool children. Revealed views of V. A. Sukhomlinsky regarding the aesthetic education of children and youth. The theoretical ideas of domestic scientists and teachers in the second half of the 20th century about the means of musical art in the formation of aesthetic feelings of preschoolers are analyzed.*

***Key words:** children of preschool age, aesthetic feelings, musical art, V.A. Sukhomlynskyi.*

На сучасному етапі розвитку української державності набуває актуальності проблема відновлення культурного й духовно-творчого потенціалу українського народу. Значну роль у цьому процесі «відіграє естетичне виховання молоді, оскільки воно сприяє засвоєнню, збереженню та збагаченню національних культурних традицій і загальнолюдських цінностей» [8, с. 8].

Розпочинати формування естетичних почуттів потрібно в дошкільному віці. Доцільно зазначити, що саме цей період є базовим для формування в особистості дитини сприймання прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, розвитку естетичних почуттів в дитини. На цьому наголошується в Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», проєкті «Дошкілля».

Актуалізується об'єктивна потреба вивчення, переосмислення й опанування цінного історико-педагогічного досвіду минулого, що сприятиме науковому розв'язанню проблеми формування естетичних почуттів дітей дошкільного віку. Науковці розглядають естетичні почуття як «почуття насолоди, які одержує людина у процесі сприймання прекрасного в довкіллі і в мистецтві» [6, с. 96].

Великого значення естетичному вихованню своїх праць приділяв В. Сухомлинський. Педагог вважав, що «естетичне виховання – прекрасне і могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості» [3, с.153]. Естетичне виховання має найтісніший зв'язок з усіма сферами духовного життя особистості і колективу [3, с. 153].

Основним завданням естетичного виховання В. Сухомлинський вважав намагання навчити учня бачити красу оточуючого світу, красу людських стосунків, доброту, щирість і таким чином стверджувати прекрасне в самому собі. На думку педагога, естетичне виховання має різнобічні зв'язки з багатьма сферами духовного життя особистості [7, с. 123].

Серед засобів естетичного виховання дітей, описаних в працях, наступні: краса, природа, слово, рідна мова, художня література, поезія, музика, мистецтво, живопис, дієве

ставлення до довкілля, естетичність обстановки тощо. До складових естетичного виховання В. Сухомлинський відносить естетичне сприймання, естетичні почуття, естетичну культуру [6, с. 96].

Упродовж другої половини ХХ століття відбувався посилений пошук шляхів формування естетичних почуттів дітей дошкільного віку. Варто зазначити, що особливого значення педагога надавали природі з метою розвитку в дошкільників емоційної сфери, естетичних почуттів, виховання любові до рідного краю. Так, Н. Яришева в процесі збагачення дітей естетичними враженнями вагому роль відводила природному оточенню [8, с. 7]. При цьому педагог зазначала, що «вихователям важливо не тільки звертати увагу дітей на красу і досконалість природи, а й щоразу подавати нову інформацію з глибшим естетичним проникненням» [10, с.12].

Доцільно підкреслити, що одним із впливових засобів розвитку естетичних почуттів у дітей дошкільного віку, в працях науковців другої половини ХХ століття вважалася й ігрова діяльність. Так Е. Бортничук зазначала, що «організація ігор-драматизацій та ігор за літературними сюжетами, залучення дітей до виготовлення іграшок-саморобок сприяє збагаченню їхнього духовного світу, зародженню в них почуття прекрасного, розвитку творчих здібностей, фантазії та формуванню в них оцінного ставлення до оточуючого» [1, с. 4].

У подальшому розв'язанні проблеми формування естетичних почуттів у дошкільників не менш важливу роль відіграє музичне мистецтво. Науковець Р. Амлінська вважала, в процесі музичного виховання збагачується духовний світ майбутньої людини. Педагог відмічала: «Живі, яскраві музичні образи глибоко впливають на свідомість і почуття дітей, на їхнє ставлення до навколишнього світу» [8, с. 15].

Варто зазначити, що на вплив музичного виховання в естетичному розвитку дітей наголошував відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський. Він зауважував: «Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо у звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на такий щабель культури, якого не можна досягти ніякими іншими засобами» [7, с. 63].

Доцільно відзначити, що одним з могутніх засобів виховання, за допомогою якого здійснюється формування естетичних почуттів, Р. Зінич також називала музичне мистецтво. Основною метою вихователів і музичних керівників дитячих садків вона відмічала виховання засобами мистецтва в дошкільників «любіві до прекрасного, забезпечення впливу на їх почуття, мислення, характер, волю та розвиток у них сприйняття дійсності» [5, с. 4].

Науковець Л. Левченко закликала вихователів більше уваги приділяти музичному вихованню як засобу всебічного розвитку дітей та формування їх духовного світу. Вона вважала, що «залучення дошкільників до музичного мистецтва сприятиме активізації їх сприймання, мислення, мови, збагаченню почуттів, вихованню в них високого естетичного смаку та розвитку музичних здібностей, уяви, творчої ініціативи, волі» [4, с. 20].

Враховуючи великий виховний вплив музичного мистецтва на естетичний розвиток особистості, усі вітчизняні науковці акцентували увагу на керівній ролі педагога в цьому процесі. Так, «основною умовою підвищення рівня естетичного виховання в дошкільних навчальних закладах – вважав композитор А. Філіпенко – постійне підвищення майстерності музичних керівників і вихователів [8, с. 20]. Композитор рекомендував «систематично цікавитися новинками музичної літератури для дітей, проблемами естетичного виховання і, виходячи з вимог сьогодення, шукати шляхи вдосконалення формування гармонійно розвинутої особистості» [9, с. 8].

Доцільно підкреслити, що при цьому для музичних керівників і вихователів були визначені відповідні завдання музичного виховання, які передбачали виховання в дітей зацікавленості і любові до музичного мистецтва, розвиток музичної сприйнятливості, емоційної чутливості, художнього смаку, музичних і творчих здібностей, навчання слуханню і розумінню музики, співів, музично-ритмічних рухів та грі на дитячих музичних



інструментах. Педагоги підкреслювали, що «всі перелічені завдання взаємозв'язані і видозмінюються залежно від вікових особливостей дошкільників» [8, с. 21].

Неодмінною передумовою музично-естетичного розвитку дитини, її духовного зросту С. Шоломович гадала повноцінне та усвідомлене сприймання музики, яке є «одним із видів слухового сприймання та становлення в слухачів музичного образу» [8, с. 21]. Вона зазначала, що «одночасний вплив на думки і почуття, органічне поєднання пізнавальних та емоційних моментів є характерною особливістю сприймання музики» [8, с. 21].

С. Шоломович вважала, що для повноцінного сприймання дошкільниками музичного мистецтва потрібна цілеспрямована робота музичних керівників і вихователів. Враховуючи зазначене, педагог «рекомендувала в процесі формування в дітей сприймання музики враховувати внутрішні (музичні здібності дитини, досягнутий рівень сприймання, ставлення до занять, індивідуальні особливості характеру і т.п.) та зовнішні (якість музичного виховання і навчання) умови» [5, с. 109]. При цьому безпосередній вплив на внутрішні умови, на її думку, можливий лише через зовнішні – навчальний процес. Разом із цим з метою формування естетичних почуттів дошкільників педагог рекомендувала постійно збагачувати їх уявленнями про різні музичні твори. Вона підкреслювала, що «внаслідок систематичного слухання в дітей формуються вміння розрізняти та узагальнювати засоби музичної виразності, форму творів, жанри, а це, у свою чергу, поглиблює естетичні почуття» [5, с. 109].

Розвиток у дітей умінь сприймати Л. Гапоненко та О. Крамчанінова рекомендували здійснювати в процесі слухання музичних творів різних жанрів. Вони зазначали, що «саме на цьому першому етапі музично-естетичного виховання закладаються умови для піднесення в дошкільників інтересу, любові до музичного мистецтва, збагачення їх музичними контрастами, розширення світогляду, виховання музичного смаку, розвитку здатності вловлювати зв'язок між емоційно-образним змістом твору і засобами вираження» [8, с. 23].

Основним чинником творчого розвитку педагоги гадали розширення кругозору в дошкільників через ознайомлення їх з багатоманітними явищами та музичним матеріалом. Вони акцентували, що за таких умов здійснюватиметься збагачення дошкільників естетичними почуттями, а також виховання в них правильного ставлення до навколишнього світу за допомогою музичного мистецтва. Педагоги рекомендували активніше використовувати музичне мистецтво під час розповідання дітям казок, особливо тих, за сюжетом яких написані дитячі опери або складено інсценівки з музичним супроводом; проведення бесід; розглядання ілюстрацій та бесід за ними; розучування віршів; виправлення окремих недоліків вимови, вироблення чіткості мовлення дітей; ознайомлення дошкільників із природою; роботи дітей у куточку природи, квітнику, прибирання групової кімнати; зображувальної діяльності дошкільників з метою забезпечення більш повного сприймання дітьми як образотворчого, так і музичного мистецтва; ранкової гімнастики; самостійної художньої діяльності дітей (зображувальної, літературної, музичної, театралізованої); вечорів розваг; сюжетно-рольових ігор як ілюстрацію до дій гри або для відтворення в них вражень, одержаних від музичних занять, святкових ранків, вечорів розваг [8, с. 22].

На думку М. В. Вацьо: «Включення музичного мистецтва в навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти відкриває широкий шлях до інтенсивного розвитку сенсорних здібностей, чуттєвого сприйняття, створює надійну основу для становлення й подальшого розвитку всіх пізнавальних процесів, вдалого поєднання в них емоційного і раціонального, може стати частиною духовного життя людини у майбутньому.» [2, с. 60]

Отже, в процесі ретроспективного аналізу щодо формування естетичних почуттів можна зробити висновок: усі види музичної діяльності дошкільників (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих інструментах) характеризувалися взаємопов'язаністю та направленістю на естетичний розвиток дітей дошкільного віку. Проте певні педагогічні вимоги ставились до вибору музичного матеріалу, який мав бути спрямований на формування естетичних почуттів та відповідати особливостям сприймання і виконання дітьми.

### Список використаних джерел

1. Бортничук Е. Зберегти дороге і рідне. *Дошкільне виховання*. 1991. №7. С. 4-5.
2. Вацьо М. Вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року / ред. кол.: Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт; рец.: Т. П. Зузяк, Т. І. Сідлецька; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 55-60.
3. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.26 (1-2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2019. С.64-70.
4. Левченко Л.Л. Музика у повсякденному житті дитячого садка. *Дошкільне виховання*. 1976. № 11. С. 19-23.
5. Методика музичного виховання в дитячому садку / Р. Зінич, В. Кукловська, І. Рудченко, С. Шоломович. Київ: Музична Україна, 1974. 192 с.
6. Мусієнко-Репська В. Засоби естетичного виховання молоді в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 3 (62), вересень 2018, Т. 1. С. 95-99.
7. Сухомлинський В. О. Сучасність: науково-методичний збірник. Київ: Рад. школа, 1994. 162 с.
8. Танько Т. П., Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття): навч. посіб. Харків: ХНПУ, 2017. 204 с.
9. Філіпенко А. Чарівний світ музики. *Дошкільне виховання*. 1981. № 3. С. 8.
10. Яришева Н. Естетичне виховання у процесі ознайомлення з природою. *Дошкільне виховання*. 2008. №6. С. 12-13.

### ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

**Ольга Жарук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,

**Дарина Жарук**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### LOGICAL AND MATHEMATICAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

**Olga Zharuk**, master's student Vinnytsia Mykhailo

Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Daria Zharuk**, bachelor's student State Tax University (Ukraine)

*Анотація.* В статті розкриваються особливості логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку як педагогічної проблеми.

*Ключові слова:* логіко-математичний розвиток, логіко-математична компетентність дітей старшого дошкільного віку, особистісний розвиток.

*Abstract.* The article reveals the features of the logical and mathematical development of preschool children as a pedagogical problem.

*Key words:* : logical-mathematical development, logical-mathematical competence of older preschool children, personal development.

Незважаючи на складну ситуацію в Україні, головним завданням українських освітян є продовження, підтримка та вдосконалення освітнього процесу. У сучасному глобалізованому суспільстві стрімко зростають вимоги до якості освіти, а система освіти зазнає значних реформ. Модернізація системи освіти, як визначено нормативними документами щодо розвитку освіти в Україні, спрямована на забезпечення розвитку і соціалізації дітей, формування особистості, здатної до реалістичної орієнтації та перспективи в навколишньому середовищі, підготовку її до життя і праці в суспільстві. Серед основних завдань, що стоять перед сучасною системою освіти, особливо важливим є питання розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Все більшого значення набуває проблема логіко-математичного розвитку дітей, адже сформовані логіко-математичні здібності сприяють культурному та інтелектуальному розвитку особистості, допомагаючи сучасній дитині не тільки аналізувати різні процеси та приймати рішення за чітко розробленим алгоритмом, а й регулювати свою поведінку в постійно мінливих життєвих умовах.

Одним з головних завдань розумового розвитку дітей є активізація їх пізнавальної діяльності за допомогою різноманітних методів і підходів, оскільки це впливає на такі показники ефективності навчання, як усвідомленість і визначеність засвоєння знань, впевненість у знаннях, інтерес до навчальної діяльності та самостійність мислення і поведінки.

Розвиток та навчання дитини є надзвичайно важливими вже з раннього віку. У навчальних закладах одним з головних завдань педагогів є формування в дітей дошкільного віку навичок мислення та розвитку логіко-математичних здібностей. Це не тільки сприятиме особистісному розвитку дитини, а й допоможе їй функціонувати та взаємодіяти з оточуючим світом. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, вихователь має забезпечити розвиток дитячого розуму знаннями, вміннями та навичками, які дозволять зрозуміти світ в цілому та сприятимуть ефективній взаємодії в суспільстві. У сучасному житті це є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає більше, ніж просте навчання окремим дисциплінам. Без вміння сприймати світ навколо себе дитина не зможе оволодіти світоглядом в цілому. Цією метою Базовий компонент дошкільної освіти включає в себе розвиток логіко-математичних здібностей в кожній сфері діяльності [1, с. 13].

Питання розвитку логіко-математичних здібностей, логіко-математичного мислення дітей дошкільного віку досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Бочарова, Ф. Блехер, Р. Грін, Е. Дум, К. Крутій, Т. Кривошея, Г. Костюк, Л. Коваль, О. Кононко, В. Лаксон, Г. Леушина, Т. Мідліна, Н. Непомняца, Ж. Піаже, А. Столяр, Є. Тихеева, М. Фідлер, О. Шикиринська, К. Щербакова, та ін.).

Дослідники (О. Грибанова, М. Макляк, Н. Непомняца, О. Запорожець, Є. Корзакова, Л. Пеньєвська, В. Сохіна, В. Котирло, Т. Мусейібова, Н. Дикань, Г. Леушина, Л. Метліна, З. Михайлова, В. Старченко, К. Щербакова та ін.) розробили різноманітні методичні посібники для формування математичних понять, логічного і творчого мислення у дошкільників. Також було досліджено методи реалізації індивідуально-диференційованого підходу в процесі формування математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Особлива увага приділялась формуванню уявлень про величини предметів та геометричні фігури і форми об'єктів.

Поняття «логіко-математичний розвиток дітей старшого дошкільного віку» відображає кількісні та якісні зміни у пізнавальній діяльності дитини, що пов'язані з засвоєнням математичних знань, формуванням математичних умінь та розвитком логічних операцій [6, с. 62].

Діти дошкільного віку повинні мати певний рівень логіко-математичної компетенції, який можна використовувати на заняттях і в повсякденному житті. Однак освіта, отримана в цей період, варіюється в залежності від віку, фізичних особливостей та готовності до навчання кожної дитини. Деякі діти відвідують дитячі заклади освіти з раннього віку, де вихователь допомагає формувати інтерес до математики та навколишнього середовища. Інші

діти виховуються вдома і можуть не мати жодного досвіду з математикою або вже знають таблицю множення напам'ять та вміють розв'язувати складні задачі.

У наукових працях Н. Баглаєвої [2, с. 3-4] логіко-математична компетентність дитини старшого дошкільного віку характеризується таким комплексом умінь: здійснювати серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, перебігом подій у часі; класифікувати геометричні фігури, предмети та їх сукупності за якісними ознаками й чисельністю; вимірювати кількість, довжину, ширину, висоту, об'єм, масу, час; виконувати найпростіші усні обчислення, розв'язувати арифметичні й логічні задачі; виявляти інтерес до логіко-математичної діяльності; прагнути знаходити свої шляхи розв'язання задач, самостійного виведення нових знань із засвоєного.

Можна стверджувати, що компетентність в логіці та математиці полягає в здатності використовувати математичні знання у повсякденному житті, володіти розумовими навичками, такими як аналіз, синтез, класифікація, серіація, порівняння та зіставлення, а також здатністю вільно орієнтуватися в просторі та часі. При цьому важливо пам'ятати, що ці навички мають застосування в різних сферах життя і можуть бути корисними для досягнення успіху в різних професійних напрямках.

Перехід від наочно-образного до логічного мислення відбувається в старшому дошкільному віці, коли діти у віці 5-6 років можуть навчитися мислити в термінах порівняння, узагальнення, класифікації, аналізу та синтезу через відповідні освітні заходи. Вони також здатні використовувати у своєму мисленні модельні образи, які втілюють приховані зв'язки між предметами та явищами за допомогою схем і символів.

Як показали дослідження психологів, основним напрямом розвитку вищезазначених навичок є набуття дітьми старшого дошкільного віку здатності до заміщення та моделювання.

Для логіко-математичного розвитку важливо, щоб середовище, в якому перебувають діти дошкільного віку, було варіативним і різноманітним, надаючи їм можливість відчувати себе першовідкривачами нових знань і познайомитися з ними.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d-osviti>.
2. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят. Дошкільне виховання. 1999. № 7. С. 3 – 4.
3. Кривошея Т.М. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. Імідж сучасного педагога. 2015. 155 с.
4. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
5. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С. 36-42.
6. Плетиницька Л. С., Крутий К. Л.. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС. Лтд», 2002. 156 с.
7. Підлипняк І. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу. Науковий вісник. 2017. Вип.2 (41). С. 194-196.
8. Шикиринська О. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ»* з avec des matériaux de la conf. scientifique

et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

9. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference 2022. May 27th-28th, (I volume), 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

## **ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПОЧУТТЯ ДОБРОТИ: ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТ**

**Анастасія Жучкова**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **EDUCATION OF A SENSE OF KINDNESS IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE: THE ACTIVITY ASPECT**

**Anastasia Zhuchkova**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкрито шляхи виховання почуття доброти у дітей старшого дошкільного віку в умовах освітнього процесу ЗДО. Наведено приклади ефективних прийомів роботи з використання діяльнісного аспекту у закладах дошкільної освіти в контексті виховання почуття доброти у дітей.*

***Ключові слова:** почуття доброти, освітні ситуації, література, мультфільми, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the ways of fostering a sense of kindness in children of older preschool age in the conditions of the educational process of special education. Examples of effective methods of using the activity aspect in preschool education institutions in the context of fostering a sense of kindness in children are given.*

***Key words:** feelings of kindness, educational situations, literature, cartoons, children of older preschool age.*

Моральні норми засвоюються в дошкільному дитинстві. Вимоги суспільства щодо виховання ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку представлені в державних документах, у Базовому компоненті дошкільної освіти та чинних освітніх програмах. Сьогодні освітяни всього світу орієнтовані на розвиток компетентної особистості, тому головним завданням дошкільної освіти є озброєння дитини не стільки системою виробничих знань, скільки наукою про життя.

У широкому розумінні «доброта» як етнокультурне поняття входить до комплексу морально-етичних уявлень людини і розглядається в контексті сукупності моральних, релігійних, емоційних та національних компонентів, визначених культурою, соціальним порядком і людськими стосунками [6]. Доброта, заснована на любові, характеризується тим, що людина не тільки не порушує права інших і не шкодить їхньому добробуту, але відчуває потребу піклуватися про інших, виявляє бажання і готовність ділитися з іншими теплом, милосердям, бажанням зробити щось «приємне і корисне».

Добро визначається як створення цінностей у світі та об'єднання людей навколо них. Саме в людині, в її свідомій діяльності та поведінці розкриваються джерела добра і зла. У психологічному аспекті феномен «добро» означає все те «добре, приємне і корисне», а отже, цінне, що робиться в інтересах іншого, в конкретних умовах життя та діяльності. Добро – це нормальне і правильне ставлення людини до інших людей, до навколишнього світу. Г. Беленька зазначає, що «добро намагається зробити світ благороднішим, моральнішим, м'якшим, об'єднуючи, а не роз'єднуючи людей» [2].

Проблема формування високоморальної особистості завжди була актуальною і у філософії (Демокрит, Сократ, Платон, Шефтсбері, Ф. Бекон та ін.), і в педагогіці (Я. А. Коменський, Дж. Локк, П. Юркевич, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.). На думку Сократа і Платона, добро є абстрактною, вічною і незмінною ідеєю, ідеєю-сутністю, протилежною всьому мінливому й обумовленому в матеріальному світі [9, с.8]. Аврелій Марк Антоній вважав, що воля творити добро є тією неприступною фортецею, яку кожен може спорудити в самому собі. Лише тут людина віднайде свободу, незалежність, гідність і основне – порозуміння із самим собою [9, с.11]. Людина, на думку Шефтсбері, має природну схильність до милосердя та прагнення обстоювати загальне добро та суспільні інтереси [9, с.13]. У свою чергу, Ф. Бекон розглядав доброту як турботу про благо людини, відповідні діяння: «З усіх чеснот і достоїнств доброта є найбільшою, бо природа її божественна; без неї людина – лише сутне, шкідливе і жалюгідне створіння, не краще плазуна. Доброта відповідає євангельському милосердю; надмірність у ній неможлива, можливі лише заблуди» [9, с.54]. Доброчесний спосіб життя, за Демокритом, не є вродженим. Здатність переборювати суперечності між живими почуттями і розумом, розпізнавати добро і зло, обирати правильну поведінку залежить від виховання. Виховання, на думку філософа, має передусім моральний характер. У процесі виховання дух має навчитися (і привчитися) черпати насолоду у самому собі, оскільки це і є змістом моральності, доброчесної поведінки [9, с.108]. Я. А. Коменський, формулюючи мету навчання і виховання дітей дошкільного віку, чітко вказував, що перш за все потрібно привчати дітей до благочестя, потім – до добрих звичок, накінець – до корисних наук [8, с.350].

Сучасні дослідники (А. Богуш, В. Кузь, П. Лещенко) для формування почуття доброти у дітей перевагу надають українському фольклору: казки, ігри, пісні, малі форми (забавлянки, утішки, прислів'я, приказки, мирилки, скоромовки, примовки, лічилки, загадки). Усна народна творчість здавна широко використовувалась у народній педагогіці в якості засобу розвитку у дітей моральних оцінок, норм і з позицій справедливості, добра, розуміння дітьми вчинків та поведінки дорослих.

З раннього дитинства малюк починає знайомитися з літературою. Дитяча література позначається на емоціях та інтелекті дитини, розвиває її свідомість. Сформованість гуманних почуттів спонукає до здійснення морально-ціннісних вчинків не стільки за вказівкою педагога або чекаючи його похвали, скільки через прищеплене гуманне ставлення до оточуючих. Для ознайомлення дітей із нормами моралі в практиці успішно використовується художня література, у якій письменники показують героїв (позитивних і негативних); у доступній формі описуючи конкретні вчинки. Дошкільникам стає зрозумілий зміст вчинків героїв із погляду відповідності до норм моралі, і виникає бажання ідентифікувати себе з позитивними героями. Наприклад, діти хочуть бути схожими на працюючого півника Голосисте Горлечко, а не на ледарів мишенят Круть та Верть (з української народної казки «Півник та двоє мишенят») тощо.

Великого значення у моральному вихованні дітей надавав художній літературі і К. Ушинський. Той художній твір, заявляв педагог, можна вважати моральним, який спонукає дитину полюбити моральний вчинок, моральні почуття, моральну думку, що описані у цьому творі. Кожен рядок його підручників виховує у дітей такі якості: любов до Батьківщини, до природи, до людей, гуманність, працюючість, доброту, чесність, почуття відповідальності, дисциплінованість, естетичне почуття, тверду волю і твердий характер. К. Ушинський прагнув утвердити в суспільстві принципи гуманного виховання. Він стверджував, що виховання повинно просвітити свідомість людини, щоб перед її очима лежала чітка дорога добра. Одним з головних завдань гуманного виховання є розвиток у людині таких моральних якостей: чесності, справедливості, правдивості, щирості, доброти, людяності, милосердя, безкорисливості, скромності тощо [7, с.357]. Н. Якименко акцентує увагу на тому, що «читання й обговорення художньої літератури, розпізнавання емоцій у малюнках та ілюстраціях переміщує увагу дитини на емоційний стан інших людей» [11, с.16]. За допомогою художніх творів можна проаналізувати поведінку героїв, підкреслити

їхні вчинки, позитивні та негативні якості. На їхньому прикладі педагогу легше розкрити сутність негативних і позитивних цінностей, пояснити дітям їх відмінність.

Важливим засобом формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку є казка. Через казку легше всього пояснити дитині перші та основні поняття моральності: що таке «добро» і що таке «зло». Казкові герої завжди або хороші або погані. Дитина ототожнює себе з позитивним героєм. Таким чином, казка дітям прищеплює добро. Моральні поняття, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті і взаєминах з близькими людьми. Саме за допомогою казки дитині найлегше набути моральної свідомості. У казках відображені усвідомлені і неусвідомлені проблеми людини протягом усього життя, а також показаний процес вирішення цих проблем. Наведемо твори сучасних українських письменників, які доречно використовувати у процесі формування у дітей старшого дошкільного віку почуття доброти. Наприклад, «Мишка і монета» В. Кононенкової, «Урок доброти» М. Дем'янюк, «Арніка» З. Мензатюк, «Головне – зробити, а решта – дрібниці?» Люсі Робін, «Як королева царицею стала» І. Мацко, «Найкращий татусь» Г. Маламед.

Для розвитку почуття доброти у дітей важливе значення має також використання таких художніх засобів, як зображувального мистецтва (малювання «Листівка добрій людині»), музики («Мелодія добра», «Добрі люди» Н. Май, «На землі живе добро» А. Салогуб), кінофільмів та мультиплікаційної анімації. Мультфільми для дітей – це барвистий, цікавий світ. Мультфільми впливають на формування особистості дитини, складають уявлення про добро і зло, еталони гарного і поганого поведіння. Спостерігаючи за улюбленим мультиплікаційним героєм, дитина наслідує його особистісні риси, на його прикладі вчиться моральним нормам, переживає моральні почуття, наслідує зразки поведінки. Важливо, щоб улюблений герой і його вчинки були абсолютно позитивними. Перегляд мультфільмів, в яких яскраво виражені негативні герої, смерть (наприклад, «Король Лев», «Русалонька») краще відкласти до тих пір, поки дитина не навчиться розрізняти добро і зло, співчувати і співпереживати. Особливу увагу батьки повинні приділити мультфільмам, де головні герої – жінки та дівчата. Зайва сексуальність чи агресивність героїнь багатьох сучасних мультиків формує у дитини неправильний стереотип взаємин між чоловіком і жінкою. У дівчаток такі мультики формують хибний світогляд: не важливо, наскільки ти добра і ввічлива; якщо ти гарна і сексуальна, тебе все одно будуть любити. Добрі мультфільми виховують і у дівчаток, і у хлопчиків шанобливе ставлення до жінки, прищеплюють моральні цінності [1]. У дозованих кількостях перегляд мультфільмів безумовно сприяє здоровому розвитку дитини. Важливо, щоб на телевізійному екрані діти бачили своїх улюблених персонажів яскравими, живими, що несуть радість і доброту.

Мультфільми позитивно впливають на розвиток уяви, фантазії та емоційної сфери дитини. Важливо стежити, які мультфільми дивиться дитина: персонажі повинні бути різними (пустотливими, непосидючими, спокійними), але не нести агресію, викликати не тільки позитивні, але і негативні емоції, вчити дружби, взаємодопомоги і правильним вчинкам. Оскільки діти більш активно реагують на перегляд мультфільмів, ніж дорослі, важливо підтримати їхні емоції. Дитині обов'язково потрібно мати можливість з кимось поділитися своїми переживаннями. Під час перегляду і після необхідно поговорити з дитиною про персонажів, намалювати або розмалювати героїв мультфільму або придумати окрему історію про героїв. Крім того, перегляд мультфільмів разом з дитиною дає можливість пояснити їй, що таке добре і що таке погано. Мультфільми можуть стати активним помічником у вихованні, а можуть й навпаки завдати шкоди. Втім головне пам'ятати, що ніякий мультфільм не замінить живого спілкування та батьківської турботи, яких потребує кожна дитина.

К. Крутій з поміж різних форм навчання і виховання дітей дошкільного віку віддає перевагу освітнім ситуаціям. Вони можуть розгортатися у двох напрямках – як спільна діяльність педагога з дітьми та як вільна самостійна діяльність дітей. Будь-яке заняття у закладах дошкільної освіти, будь-який режимний момент, поведінка дорослих, спілкування

та спільна діяльність дітей – усе це може стати майданчиком для створення освітніх ситуацій морального спрямування, виховання у дошкільників моральних цінностей і, зокрема, почуття доброти. Поява живого куточку, розквітла квітка, у групі з'явилася нова дитина та багато інших подій – все це може бути предметом соціально-емоційного переживання та осмислення для старших дошкільників. Майстерність вихователя саме і полягає в умінні доречно звернутися до почуттів і досвіду дітей, тактовно і ввічливо обговорювати з ними питання, які їх бентежать, ненав'язливо і точно допомагати в ціннісному опануванні світу людей. Починати потрібно із розвитку почуття доброти до найближчого оточення дитини, до матері. Наприклад, варто обговорити з дошкільниками питання: Що ти знаєш про свою маму? Що мамі найбільше подобається? Як ти дбаєш про маму? Творчість вихователя здатна перетворити складний світ етичних понять у зрозумілі дітям явища. Важливо продемонструвати взаємозв'язок між позитивом (чесність, доброта, чуйність, допомога тощо) і негативом у людських стосунках, щоб діти розуміли причини помилок, аналізували та виправляли їх. Наприклад, проводячи розмову про чесність, можна спитати, чому діти говорять неправду? (бояться покарання; хочуть здаватися кращими, ніж вони є; бажають мати те, на що не заслуговують). Отже, у правди є вороги: страх, жадібність, заздрість.

Узгодженість моральних понять повинна виступати наочно, щоб бути зрозумілою дошкільнику. Тут стануть у нагоді виховні ситуації – ситуації збагачення соціального та емоційного досвіду дітей [4]. Вони відображають певні життєві обставини, які дитина могла б зрозуміти на власному досвіді. Розглянемо їх. Наприклад, вербальні ситуації можуть виглядати як розповідь про якийсь випадок. Діти повинні: закінчити розповідь; запропонувати кілька варіантів поведінки; оцінити вчинок, поведінку. Розповіді вихователя про моральні явища мають бути зрозумілими і близькими до досвіду дітей, яких необхідно навчити аналізувати та моделювати поведінку і стосунки людей, виходячи з власних уявлень дітей. Навчити дітей співпереживати, викликати у них глибокі моральні переживання, почуття доброти можна, залучаючи дошкільників до таких освітніх ситуацій – «Квітка доброти», «Кого я люблю», «Хто до нас прийшов», «Чи може Баба Яга бути доброю?», освітніх подорожей у Країну Доброти, до Країни Ввічливості тощо.

До важливих засобів розвитку почуття доброти у дітей дошкільного віку відносимо природу. На думку О. Долинної природа сприяє формуванню в дітей бажання піклуватися про слабших, викликає почуття гуманізму. При правильній педагогічній організації вплив природи на моральну сферу дитини є багатограним [5, с. 14]. Унікальним засобом розвитку почуття доброти є навколишнє середовище, адже воно може бути пронизане любов'ю й доброзичливістю або жорстокістю і аморальністю. Серед форм виховання почуття доброти у дітей, на думку Н. Гавриш, особлива роль має відводитися бесідам, святам і розвагам: «Що таке співчуття?», «Добрі слова. Чарівні слова. Добре слово солодке, як мед», «Будь добрим – і тобі добре буде» тощо [3, с. 44].

Необхідно прищепити дітям звичку щодня робити незначні добрі справи. Наприклад, прибрати з дороги равлика, щоб його ненавмисно не розчавили; відкрити вікно для метелика, який випадково залетів до кімнати; погодувати безхатню кішку; допомогти сусідові та інше. Регулярні добрі справи допоможуть дитині виробити добру звичку допомагати іншим. Найдієвіший спосіб – виховувати дітей власним прикладом.

Не менш важливим є ознайомлення дитини з поняттями «волонтерство» та «волонтер». Необхідно пояснити, хто такі волонтери і чому вони безоплатно та безкорисно допомагають іншим. Окрім того, вихователю або батькам варто періодично брати участь у волонтерських акціях та на практиці показати, як це приємно та корисно допомагати іншим. Наприклад, корисно разом узяти участь в акції прибирання прибережної частини річки, віддавати іграшки та речі у дитячі будинки, допомагати центрам безхатніх тварин, волонтерити в притулку та інше. Головне, щоб дитина відчула та усвідомила, що проявляючи доброту, вона сама стає кращою та щасливішою. З цією метою можна дітей залучати до проєктної діяльності, тематика якої може бути різною, наприклад: «Мій добрий вчинок», «Допоможи нашим друзям меншим взимку», «Подаруй свою іграшку тому,



хто цього потребує». Коли діти звикнуть бути добрими й турботливими, вони стануть щасливішими, більшою мірою відчують свою цілісність і повноту, їм буде легше даватись навчання та спілкування з однолітками, вони краще почнуть ставитися до себе й оптимістичніше дивитись на життя.

Отже, навчити дитину бути доброю і чуйною – надзвичайно важливо. Майбутнє залежить від сьогоденного виховання дітей. Кожен із батьків, вихователів має розуміти відповідальність за те, які моральні якості будуть прищеплені дитині. Необхідно застосовувати усі методи, засоби та форми у роботі з дітьми старшого дошкільного віку щодо виховання у них почуття доброти.

### Список використаних джерел

1. Безух В.С. Вплив мультфільмів на морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v32/39.pdf>
2. Беленька Г. Експериментальне дослідження особливостей розвитку та формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ. *Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ* : монографія / Г. Беленька, С.Васильєва, Н.Гавриш, В.Маршицька, С.Нечай, О.Остряньська, О.Полякова, В.Рагозіна, О.Рейпольська, Н.Шкляр / за заг. ред. О.Рейпольської. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. С. 86-119.
3. Глушкова Л. Моральне виховання дошкільників засобами художньої літератури. *Таврійський вісник освіти*, 2016. № 4. С. 40-45.
4. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 416 с.
5. Долинна О. Увагу моральному вихованню. *Дошкільне виховання*. 2015. № 12. С. 13-15.
6. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посібник / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
7. Кривошея Т.М. Інноватика підручників К.Д.Ушинського «Рідне слово» і «Дитячий світ» в історії початкової освіти другої половини ХІХ століття. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2011. №34 . С. 353-359.
8. Кривошея Т.М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я.А.Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка*. 2009. № 28. С. 349-354.
9. Сучасний словник з етики: Словник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
10. Тарасенко Г.С., Голюк О.А., Кривошея Т.М. Практикум з теорії виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2013. 392 с.
11. Якименко Н. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Ржищів, 2013. 68 с.
12. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикеєва О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 148 с.

## ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

Юлія Задорожна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук,  
старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FORMATION OF PATRIOTIC FEELINGS IN CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE USING UKRAINIAN FOLK TALE

Yuliia Zadorozhna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

## THE LATEST TECHNOLOGIES AND TEACHING TOOLS IN ART EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

***Анотація.** У статті висвітлюється проблема морально-етичного та патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Проаналізовано нормативні документи щодо основних напрямів патріотичного виховання дітей дошкільного віку, науковий доробок педагогів класиків та сучасні дослідження. Розкриваються поняття – «патріотизм», «національно-патріотичне виховання». Визначено роль українського фольклору та художнього слова у формуванні патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** дошкільна освіта, патріотичне виховання, засоби художнього слова, український фольклор.*

***Abstract.** The article highlights the problem of patriotic upbringing of preschool children. Regulatory documents on patriotic education of preschool children are analyzed. The concepts of "patriotism" and "national-patriotic education" are revealed. The role of Ukrainian folklore and the artistic word in the formation of patriotic feelings of preschool children. Research scientists who devoted their work to the problem of patriotic education are noted.*

***Key words:** preschool education, patriotic education, means of artistic speech, Ukrainian folklore.*

Дошкільний вік виступає основою формування елементарних понять та норм національно-патріотичного виховання, адже, як написано у Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти: «Дошкільна освіта – це процес, завданням якого постає: виховання у дітей патріотичних почуттів та любові до України, поважного ставлення до родини, шанування народних звичаїв й традицій, рідної мови, регіональних мов, національних цінностей Українського народу, інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування дитячої особистості, розвиток креативності і творчих здібностей дитини, набуття життєвого й соціального досвіду» [1]. Дошкільна освіта передбачає та уявляє собою «процес освоєння істотних властивостей та якостей навколишнього світу і дійсності, й результат відтвореної у музичних, художніх образах, образах поезії і літератури» [9]. Змістом дошкільної освіти є спрямована на загальний і художньо-естетичний розвиток дитини система адаптованих педагогічних художньо-практичних умінь і навичок, досвіду та набутих знань, ціннісного відношення до мистецтва, естетичного досвіду художньо-творчої діяльності.

Цей феномен досліджено низкою видатних педагогів та психологів, поетів й письменників. Насамперед, розвивальне і виховне значення казки, визначено у дослідженнях С. Русової, І. Франка. Різні аспекти роботи з казкою підкреслено і висвітлено у працях сучасних дослідників, педагогів і практиків, таких як ось А. Богуш, Д. Джола, Н. Лисенко, Ю. Мандрик, О. Савченко, психологів О. Запорожець, Н. Карпинська, Н. Молдавська. Детально розглянуто філософські і психологічні напрями художньої творчості сучасними вченими зокрема, такими як Б. Андрієвський, Т. Голінська, Г. Васянович, Л. Єрмолаєва-

Томіна, А. Щербо, виявлено закономірності й особливості розвитку спеціальних художніх здібностей дітей.

Найпопулярнішим із жанрів літератури, який викликає у дітей особливий інтерес і включений до плану освітнього процесу в ЗДО як важливий засіб морально-етичного виховання і розвитку дитини постає казка – народжена фольклором. Чарівна книга приходить до дитини разом із казкою, вона насичена дуже цікавим виховним педагогічним змістом та несе позитивний приклад етичного ідеалу. Головною метою дитячих казок має бути розвиток поданих природою емоцій. Знайомство з казкою слід починати з чарівних казок, які мають простий логічний сюжет. Виховна дія цих книг має бути спрямована на розвиток емоцій і почуттів дітей, а не тільки направлена на розвиток розумової сфери. Педагогу треба звертати увагу на улюблених героїв дитини, можна виявити вчасно і скоригувати можливі психологічні проблеми дитини. Сприймання, фантазію і уяву дитини легко спрямувати у позитивний і негативний бік розвитку особистості. Виховання казкою повинно сприяти формуванню у дитини любові до рідної країни, своєї землі, позитивних героїв, людей, впевненості в собі і своїх силах.

Феномен «патріотичне виховання засобами художнього слова» є результатом наукових вивчень: Л. Шкретієнко досліджувала виховання патріотичних почуттів дітей дошкільного віку засобами художньої літератури, О. Кисельова вивчала морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору; формуванню в першу чергу оцінно-етичних суджень дітей старшого дошкільного віку у художньо-мовленнєвій діяльності присвятили свої праці А. Богуш та О. Монке, вихованням інтересів до сюжету й змісту художнього твору займалась А. Просенюк, Л. Левчук, В. Снегір'ова; підготовка майбутніх вихователів до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку – напрацювання М. Батьо, використання поетичних творів у процесі художньо-творчої літературної діяльності – ідея О. Швець. Важливу роль у формуванні моральних і патріотичних почуттів несуть народні казки, особливості та специфіку, яких описано у працях О. Величка, І. Денисюка, М. Дмитренка, Л. Дунаєвської, В. Сухомлинського, Л. Фесенко та інших.

Метою є дослідження процесу морально-етичного виховання засобами інноваційних педагогічних технологій казкотерапії, спрямованих на активізацію патріотичних почуттів дітей середнього дошкільного віку.

Оволодіння українською мовою як державною є найважливішим засобом національного виховання, що не лише забезпечує комфортне існування людини в суспільстві, а й дає змогу виробити систему національно зумовлених уявлень, пізнати національний характер, мовний тип особистості [7].

Значну роль у моральному вихованні особистості посідає дитяча література, яка постає невід'ємною і органічною складовою частиною загальної літератури взагалі. Дуже потрібні книги дітям, що починають пізнавати оточуючий світ та природне довкілля, які готують їх до активного майбутнього життя в суспільстві, які проходять крізь уяву і серце юного читача. Твори дитячої літератури формують у дитини співчуття до краси, доброго і прекрасного, розширюють загальний світогляд, навчають любові й вірності, стійкості й незламності, чесності й наполегливості. Таким чином, В. Сухомлинський був упевнений, що сила художнього слова має потужний вплив на формування особистості дитини: «Нехай дитина відчуває красу і захоплюється нею, нехай в її серці та в пам'яті назавжди збережуться образи, в яких втілюється Батьківщина. Краса – це кров і плоть людяності, добрих почуттів, сердечних відносин» [4, с. 18]. На переконання педагога, казка – це невичерпне джерело морально-патріотичного виховання уже саме тому, що вона є результатом народної творчості. «Створені в народі казкові образи, що живуть вже тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення. Казка – це духовне багатство народної культури, пізнаючи які дитина пізнає серцем рідним народом» [4, с. 10]. Педагог наполягав на постійному використанні казок у

процесі розвитку патріотичних почуттів дитини, її мовленнєвого розвитку, виконанні творчих завдань завивченим та засвоєним змістом народних казок.

Цю думку підтримували Л. Фесенко та А. Богуш, вона простежується і в сучасних наукових дослідженнях, які вважали, що українська народна казка сприяє ефективному формуванню моральних цінностей, патріотичних почуттів, виховних ідеалів. Взірєць для дитини – це прагнення її до бачення себе у майбутньому. Такий позитивний взірєць морального виховання дитина зустрічає під час слухання народних казок «Котигорошко», «Кирило Кожум'яка». В цих казках оспівуються моральні цінності, такі як хоробрість, порядність, чесність, волелюбність, доброта, вірність. Ідейними принципами українських народних казок є традиційні мотиви: дружба у казці «Рукавичка», відважність, героїзм у казках «Як коваль переміг змія», «Котигорошко», «Про вірного товариша», «Казка про Івана Богатиря», «Іван – мужичий син», «Кирило Кожум'яка», повага до праці й працьовитість у відомій казці «Півник і двоє мишенят», «Котик і Півник» [2, с. 222].

Також, окремий важливий пласт українського фольклору, за словами вчених, створюють легенди й перекази, в яких віддзеркалені героїзм і відвага козаків, що наділені такими вагомими для українця якостями: сміливість, відважність, хоробрість, із розвиненим почуттям патріотизму, розумінням найвищої цінності – волі, що закріпилися у сфері генетики. З давніх легенд і переказів «Ой, Морозе-Морозенко», «Богатирі», «Як Довбуш дістав силу», легенда «Про запорізьких козаків», діти отримують знання про, обряди і звичаї козацтва, ставлення до свободи, військового життя». Важливою вважається думка таких вчених як І. Головка, С. Веримієнко, З. Друзь, Е. Пелешок, Р. Abbs, що діти, слухаючи легенди, перекази героїчного змісту, починають на рівні дитячого світосприйняття порівнювати вчинки героїв із власною поведінкою на основі засвоєних нею морально етичних уявлень. Отримані дитиною емоційні враження за аналогією із власного почуттєвого і практичного досвіду, як підкреслено в працях А. Богуш, Н. Лисенко, мають важливе виховне значення. Педагог повинен розвивати обізнаність дитини в галузі усної народної творчості – легендами, народними повір'ями, історичними піснями, які допомагають глибше зрозуміти їхній зміст, ознайомити з козацьким періодом в історії нашої держави, з національними героями української землі, її народу – борцями-героями за волю й незалежність» [3, с. 116]. Тому науковці наполягають на тому, що для формування історико-краєзнавчих уявлень потрібно використовувати історичні пісні для посилення емоційного потенціалу дитячих уявлень. Схожою є думка І. Газіної, що діти із захопленням та задоволенням слухають у старшому дошкільному віці українські народні пісні, зміст яких знайомить їх із історичними подіями і побутом української нації; козацькі пісні, які поступово залучають дітей історії рідного краю, виховують патріотичні почуття, викликають захоплення мужністю, силою, фізичною красою козаків, викликають бажання стати захисниками своєї рідної Батьківщини.

Таким чином, усна народна творчість, народний фольклор, поетичне і художнє слово – це мистецтво слова, яке успішно втілюється в процес морально-етичного та патріотичного виховання дітей передшкільного віку за змістом художніх творів. Аналіз опрацьованих наукових досліджень і педагогічних праць учених підтверджує, що художнє слово може виступати ефективним засобом національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Глибокі патріотичні почуття пробуджують у дітей-дошкільників народні думи та історичні пісні, що надають змогу дізнатися про наступні якості – любов до рідної землі, мужність та незламна воля до перемоги. У процесі патріотичного виховання засобами художнього слова формуються важливі складові патріотичної вихованості та обізнаності дітей, які ґрунтуються на загальних цінностях та життєвих стереотипах українського народу й узгоджуються з народними уявленнями про широкі виміри естетичного, етичного, морального, духовного, гуманістичного та відображають і формують національний менталітет.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>

2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Вища шк., 2002. 407 с
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Київ: Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
4. Важко бути Людиною. Добірка оповідань та казок Василя Сухомлинського для дітей URL: <https://mala.storinka>.
5. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81–84
6. Кривошея Т. М. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6 (155). С.25–27.
7. Лазаренко Н. І. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]*. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36–42.
8. Тесленко С. Л. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Миколаїв, 2021. 254 с.
9. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. «Вінниця, 2015. С. 374–378.
10. Шикиринська О. В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання. *«Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. P. 60–63.*

## **СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Вікторія Клименко**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, заступник декана з наукової роботи, старший викладач кафедри дошкільної освіти  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **SPECIFIC DEVELOPMENT OF LESSONS TO OVERCOME OF SENIOR PRESCHOOLERS` FEAR**

**Viktoriya Klymenko**, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається проблематика розвитку навичок подолання страхів у старших дошкільників. Представлено методи та технології подолання страху у дітей. Розкрито роль вихователя у процесі розвитку навичок подолання страху у дітей старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** страхи, дитячі страхи, діти старшого дошкільного віку, методи і технології подолання страху.*

**Abstract.** *The article deals with the problem of developing skills of overcoming senior preschoolers` fears. The methods and technologies of children`s overcoming fear are presented. The role of the educator in the process of developing skills of overcoming fear of senior preschoolers is revealed.*

**Keywords:** *fears, children's fears, senior preschool children, methods and technologies of overcoming fear.*

Питання страхів є складовою загальною науковою проблемою здоров'я особистості, яка є актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства та держави. Найбільш гостро вона виявляється у дітей, оскільки останнім часом у соціумі виникло дуже багато різних емоційних розладів, спричиненими різким розшаруванням населення, екологічними катастрофами, соціально-політичними непорозуміннями, військовими діями тощо.

Подолання страху у дітей є основним аспектом їх соціально-психологічного розвитку та інтеграції у соціумі. Якщо дитина постійно живе у страху, це може вплинути на її фізичне та психічне здоров'я, відносини з оточуючими, а також на загальний розвиток особистості. Крім того, якщо дитина не навчиться долати свої страхи, це може стати перешкодою у майбутньому у досягненні її особистих та професійних цілей.

Страх – це емоційний стан, що виникає від почуття загрози, ризику або небезпеки. Це може бути страх перед певною ситуацією, об'єктом, людиною або ідеєю. Страх є нормальною реакцією організму на загрозу, яка може допомогти підготувати людину до боротьби з небезпекою або уникнення її.

Однак, страх може стати проблемою, коли він перетворюється на фобію або занадто сильно впливає на поведінку людини. Наприклад, страх висоти може запобігти людині підніматися на високі будівлі або гірські вершини, але коли він перетворюється на фобію, то може значно обмежити життя людини і заважати здійснювати повсякденні дії.

Страх може мати різні прояви, такі як фізіологічні відчуття (пітливість, прискорене серцебиття, дихання тощо), психологічні реакції (паніка, тривога, депресія) та поведінкові зміни (ухилення від загрози, агресія, приховування тощо). Важливо пам'ятати, що страх – це природна реакція, і в багатьох випадках може бути додатковою мотивацією для підготовки до нових викликів та досягнення успіху.

Проблему виникнення страху в дітей досліджували багато психологів, педагогів. Одним із перших теоретиків, який досліджував проблему страху у дітей, був Ж. Піаже. Він вважав, що страх у дітей виникає через їхню нестійкість у відносинах з навколишнім світом та незрілістю їх когнітивної функції. Інші дослідники, Е. Еріксон та А. Маслоу, розглядали проблему страху у дітей у контексті їхнього психосоціального розвитку та задоволенні основних потреб особистості, таких як безпека, прив'язаність, самовизначення та досягнення. Сучасні дослідження вказують на те, що почуття страху у дітей може виникати з різних причин. Розглянемо їх:

1. Генетичні та біологічні фактори (рівень гормонів стресу в організмі).

2. Соціально-психологічні чинники. Соціально-психологічне середовище, в якому зростає дитина, може вплинути на розвиток страху. Наприклад, дитина може боятися певних речей чи ситуацій через негативний досвід або поведінку інших людей.

3. Травматичні події (аварії, пожежі, насильство або смерть близьких людей) можуть викликати страх і тривожність у дітей.

4. Порушення розвитку мозку.

Серед основних страхів дітей старшого дошкільного віку науковці виділяють [3]:

- страх розлуки з батьками або іншими близькими людьми, зокрема, страх перед першим днем відвідування дитячого садочку, школи, нових місць.

- страх перед темрявою, незнайомими місцями та предметами.

- страх перед тваринами, рослинами.

- страх перед травмою та болем.

- страх перед висотою та водою.

- страх перед невідомими людьми.

Існує багато різних методів та технологій, які можуть допомогти дітям подолати свої страхи, зокрема:

- Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка базується на ідеї зміни способу мислення та поведінки. КПТ зазвичай включає такі елементи, як пізнання своїх думок та емоцій, перевірка реальності та пошук альтернативних способів поведінки. Цей метод може допомогти змінити свої страхи та домагатися позитивних результатів.

- Експозиційна терапія. Цей метод полягає в поступовому введенні дитини в ситуації, які викликають її страх, з метою зменшення чуттєвої чутливості та зниження рівня страху. Тобто дитину поступово знайомлять з об'єктом страху, щоб зменшити або усунути його.

- Техніки релаксації. Ці техніки включають глибоке дихання, йогу, медитацію та інші техніки, що допомагають зняти напругу та зосередитися на власному тілі та диханні.

- Техніки позитивного мислення, які допомагають змінити негативний спосіб мислення та переключити увагу на позитивні аспекти.

- Гіпнотерапія, яка включає в себе глибоке розслаблення та концентрацію на позитивних думках та переконаннях з метою зміни поведінки та подолання страху.

- Арт-терапія використовує творчість, мистецтво та інші творчі заняття для подолання страху та зменшення стресу [1].

- Фізична активність та спорт, які можуть допомогти зняти напругу та стрес, покращити самопочуття та допомогти зосередитися на чомусь позитивному.

Не існує універсального методу подолання страху, оскільки кожна дитина і кожна ситуація є унікальною. Тому, в залежності від типу та інтенсивності страху, можуть бути використані різні методи [4]. Важливо зазначити, що використання будь-яких методів та технологій подолання страху повинно здійснюватися під керівництвом досвідченого фахівця.

Вихователі можуть відіграти важливу роль у допомозі дітям подолати свої страхи. Наприклад, надати дитині підтримку. Вихователі мають усвідомлювати, що страхи для дітей є реальними, тому їх не потрібно ігнорувати. Важливо підтримувати дитину, не зневажаючи або мінімізуючи її страхи. Так, під час розмови вихователя з дитиною, потрібно проговорити дитячі страхи, зрозуміти, що може бути причиною їх виникнення, почути думки та почуття дитини, тобто дати їй можливість висловитися. Також вихователі можуть допомогти дітям змінити своє сприйняття ситуації на позитивне. Наприклад, можна змінити фразу «Я боюся» на «Я можу». Вихователі можуть надихати дітей, щоб вони стали більш самостійними та відважними. Наприклад, можна запропонувати дітям зробити щось, що вони не зробили раніше, щоб вони почували себе сильнішими та впевненішими. На розвиток самооцінки дітей, їх впевненості у власних силах також можуть позитивно вплинути спеціально створенні педагогом ситуації успіху для них.

Ефективним способом подолання страху є організація вихователем ігрової та творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку, які сприятимуть опануванню новими соціальними навичками, засвоювати і використовувати нову інформацію, рефлексувати, знімати напругу, отримувати позитивні емоції [7]. Зниженню рівню стресу та тривоги, формуванню навичок самоконтролю поведінки та емоцій у дітей допоможуть прості вправи медитації, релаксації, дихання, яких вихователь може їх навчити. Створення позитивної, безпечної атмосфери у групі також допоможе дитині відчувати себе захищеною (улюблені речі, діяльність тощо).

Ще одним із дієвих способів подолання страху у дітей старшого дошкільного віку може бути візуалізація, яка дозволяє дитині зосередитись на позитивних образах та забути про страх. Наприклад, дитина може уявити собі, що вона знаходиться в безпечному місці або з друзями, щоб зняти напругу.

Також для коригування емоційної сфери дітей варто створювати ситуації успіху під час театралізованої діяльності, яка має великий соціально-виховний потенціал. На думку дослідників, «у театральній діяльності вихователям слід використовувати ігри-театралізації

під час організації усіх режимних моментів і вільної життєдіяльності, занять за всіма освітніми напрямками Базового компоненту дошкільної освіти, а також проводити театралізовані ранки і свята, вводити театралізовані завдання у програми творчих конкурсів, квестів, у проєктну діяльність тощо» [2, с. 26].

У процесі подолання страху у дітей важлива співпраця вихователя і батьків, щоб забезпечити повноцінну підтримку дитині [7]. Адже батьки можуть допомогти знайти додаткові ресурси та забезпечити умови для подолання страху в домашньому середовищі.

Оскільки кожна дитина є унікальною, тому підхід до подолання її страхів повинен бути індивідуальним та орієнтованим на конкретну ситуацію.

Таким чином, подолання страху у дітей старшого дошкільного віку, розвиток у них відповідних навичок, є одним із відповідальних напрямів педагогічної діяльності вихователів. Адже набуті навички допоможуть дошкільникам долати складні соціальні та психологічні проблеми, позитивно впливати на їх здоров'я.

### **Список використаних джерел**

1. Дабіжа Л. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів. Вінниця. 2018. С. 66-70.

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.

4. Дитячі психологічні травми, страхи. Як їх запобігти. Завуч. 2002. №17–18. С. 62–63.

5. Карпенко Н. Дитячі страхи. Психологія їх подолання. Київ, 2007. 144 с.

6. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.

7. Колосова О. В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вісник Прикарпатського університету. Івано-Франківськ. 2013. Вип. XLVI. С. 73-77.

8. Шикирінська О., Якименко Ю. Специфіка естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї. Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво». Відп. Л.В.Старовойт. Вінниця. ФОП Корзун Д.Ю. 2021. С. 131-137.

9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>



# КЛІТИННО-АВТОМАТНА МОДЕЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР ТА ЗАДАЧ ІЗ ГЕОМЕТРИНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ І ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Михайло Кривошея**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,  
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Україна)  
Науковий керівник: О. П. Жежерун, кандидат фізико-математичних наук, доцент,  
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Україна)

## CELL-AUTOMATIC MODEL OF INTELLECTUAL GAMES AND PROBLEMS WITH GEOMETRIC LOAD AS A MEANS OF DEVELOPING SPATIAL IMAGINATION AND LOGICAL THINKING OF PRESCHOOL AND LOWER SCHOOL CHILDREN

**Mykhailo Kryvosheia**, master's student  
National University of Kyiv Mohyla Academy (Ukraine)

***Анотація.** У статті на основі задач геометричного змісту, що в різні роки пропонувалися для розв'язування дітям дошкільного і молодшого шкільного віку на Міжнародних математичних чемпіонатах, проілюстровано один із можливих варіантів застосування програмного продукту, розробленого за допомогою клітинних автоматів, для моделювання процесу розв'язування геометричних задач.*

***Ключові слова:** клітинний автомат (КА), модель, моделювання, програмний продукт (ПП).*

***Abstract.** The article, based on problems of a geometrical content, which in different years were offered for solving to children of preschool and junior school age at the International Mathematical Championships, illustrates one of the possible options for using a software product developed with the help of cellular automata for modeling the process of solving geometric problems.*

***Key words:** cellular automaton (CA), model, simulation, software product (SP).*

Моделювання – один із способів пізнання. Його перевага в тому, що за допомогою моделі можна розв'язувати ті задачі, які за наявних умов (обставин) не можуть бути розв'язуваними на конкретному об'єкті. Успіхи в моделюванні слугують розвитку цивілізації. Неймовірно, здобуваючи математичне обґрунтування, стає збагненим. Верхні щаблі в піраміді історичної ієрархії моделей займають інтелектуальні процеси [1]. Вище від них за ступенем складності в піраміді розміщено лише те, що науковці наразі позначають знаком питання, єдина характеристика якого – невизначеність.

Не існує досліджень, які не можна було б змоделювати за допомогою клітинних автоматів [4]. Переваги запропонованої КА-моделі перед іншими серед існуючих у простоті для користувача. Її застосування не вимагає додаткових спеціальних знань з інформатики. Крім того, розроблений програмний продукт (ПП) забезпечує користувачеві супровід (допомогу) у вигляді, так званого, діалогу, в ході якого надається підтримка та посилення в міркуваннях дитини (учня), а не змінюється або анулюється його помилкове (хибне) рішення.

Роль геометрії в інтелектуальному зростанні дитини важко переоцінити. Сучасний розвиток кожної держави підносить на все більш високий щабель вимоги до процесів формування та становлення особистості. Одним із індикаторів розвитку суспільства є його рівень математичної, зокрема й геометричної освіти, оскільки остання є потужним засобом формування логічного мислення, розвитку просторової уяви, інтуїції, а на цьому базується творча діяльність людини [3, с. 6]. Науковцям та методистам бачиться доцільним раннє втручання в розвиток дитини при формуванні в неї компетентностей щодо геометричних форм і фігур, їх елементів та зв'язків між ними, взаємного розміщення фігур, поділ їх на частини та навпаки, об'єднання частин у ціле, тощо. Важливо, щоб вихователі дошкільних

закладів освіти, вчителі, що працюють із дітьми молодшого шкільного віку, батьки глибоко розуміли суть та зміст такого втручання, послуговувалися принципом «не нашкодь», свою діяльність вибудовували з огляду на вікову психологію та фізіологію дитини. В такому разі їх діяльність сприятиме розвитку просторової уяви, логічного, варіативного, конструктивного мислення дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. За десятибальною шкалою складності, шкільній геометрії встановлено дев'ять балів. Дійсно, для переважної більшості учнів саме геометрія є одним із найскладніших для вивчення предметів. Причин тому багато, одна з головних – втрати в часі, відсутність належної уваги та відповідної роботи щодо формування просторової уяви у дітей до семи-дев'ятирічного віку. Багато в інтелектуальному розвитку згодом можна буде надолужувати, проте саме ці прогалини практично мало в чому піддаватимуться корекції. Ось чому надзвичайно важливо забезпечувати пропедевтику та наступність у навчанні, починаючи з дошкілля.

Клітинно-автоматна модель щодо розв'язування геометричних задач може бути корисною при організації відповідних занять у дошкільних закладах та уроків математики з учнями молодшого шкільного віку. Завдання про складання трикутника з трьох паличок (відрізків) здається доволі простим, у випадку, коли це можливо зробити (рис. 1).

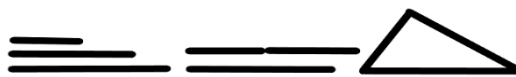


Рисунок 1

Дуже губиться дитина, коли їй не вдається цього зробити (рис.2, рис.3), хоча її дії цілком аналогічні до попередніх.

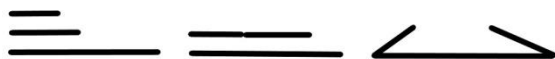


Рисунок 2

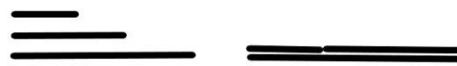


Рисунок 3

З реальними паличками, які не подовжуються, побудувати (скласти) трикутник у другому та третьому випадках неможливо. Швидше за все, дитина не буде й ламати якісь із паличок, щоб вкоротивши відповідну з них, трикутник все ж таки скласти. Задача стає нерозв'язною. За допомогою моделі на екрані всі такі перетворення (подовження та вкорочення відрізків-паличок) можливі. Ясна річ, що при цьому ніхто не повідомляє дитині, що в такий спосіб на інтуїтивному рівні їй закладають підвалини щодо нерівності трикутника (з трьох відрізків трикутник можна побудувати тоді й лише тоді, коли найдовший буде коротшим від суми довжин двох інших). Доречі, в процесі розв'язування цієї задачі повторюватимуться поняття «довший» і «коротший» та відбуватиметься практикування у визначенні, котрий з відрізків довший (коротший). Зрозуміло, що в устах вихователя (педагога) умова такої задачі звучатиме по-іншому. Наприклад, діти допомагають трьом поросяткам із відомої їм казки будувати дах свого будиночка. У двох поросяткам побудова не вдається. Лише один із них зможе це зробити. А потім діти разом з учителем (вихователем) помічають, що дах, хоч і вдалося побудувати, але він якийсь поганий (кривобокий) вийшов. Для вдосконалення малюнку діти за допомогою КА-моделі добирають такі довжини паличок, щоб дві з них були однакові (на цьому етапі інтуїтивно формується поняття рівнобедреного трикутника).



Рисунок 4.

Вочевидь, стараннями педагога при допомозі програмного продукту (ПП) процес розв'язування задачі геометричного змісту перетворюється в інтелектуальну гру, до якої може бути залучена вся група дітей (весь клас). Наступним кроком педагог може запропонувати своїм вихованцям чергове завдання: зобразити та пояснити якої форми краще (доцільніше) було б будувати дах, якби поросятка жили в країні, де дуже часто йдуть дощі. Який вигляд повинен був би мати дах, якби будівля зводилася на територіях, де постійно дмуть сильні вітри? (Див. рис.5 та рис.6.) Ось і міжпредметні зв'язки, й у цей час учитель (вихователь) скеровує думку дітей у напрямку пошуку різновидів трикутників, готуючи своїх вихованців до вивчення гострокутних та тупокутних рівнобедрених трикутників.



Рисунок 5



Рисунок 6

Тривалість такої інтелектуальної гри у формі рольової казки (за своєю суттю тривалість повинна відображати довжину ланцюжка логічних міркувань) визначається педагогом з огляду на специфіку дитячого контингенту, з яким працює. ПП у значній мірі моделює ведення подібного діалогу. Перевага використання моделі ще й в тому, що вона не потребує спеціально облаштованих умов. Застосування її може бути однаково ефективним як у класній кімнаті, так і в метро чи автомобілі (по дорозі до школи), і в укритті (під час повітряної тривоги). Проте, цілком зрозуміло, що результати навчання дітей залежать від рівня математичної компетентності вихователя (вчителя), від його фахової майстерності, що в свою чергу залежить від належної кількості годин із методики навчання математики або наявності відповідних курсів (предметів) за вибором у навчальних планах педагогічних університетів. Починаючи з чотирирічного віку, дітей уже можна знайомити з, так званим, математичним фольклором. Гарним помічником у цій справі слугуватиме ПП, що моделює процеси розв'язку геометричних задач. Доцільно розв'язувати задачі на розрізання та складання. Наприклад: «Вкажіть, який з трикутників можна розрізати на дві частини, що зображені праворуч (див. рис.7)?»



Рисунок 7

І знову моделюється інтелектуальна рольова казка-гра, у ході якої розвивається варіативність мислення. Наскільки буде цікавим та захоплюючим сюжет – це залежить від творчості педагога та його вихованців, а геометрична суть залишатиметься незмінною. Кожен із двох трикутників, розміщених ліворуч та по центру на рис.7, можна розрізати на дві зображені частини. Наступною доцільно запропонувати таку задачу: «Які з пронумерованих фігур можна скласти із зображених ліворуч двох трикутників (див. рис.8)? Чи є серед зображених фігур однакові? Якщо так, то вкажіть їх номери».

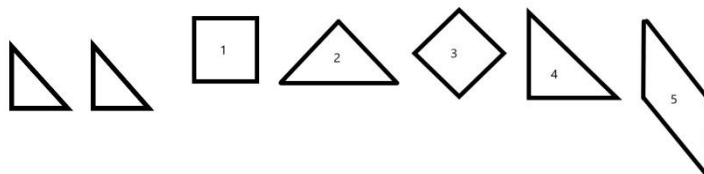


Рисунок 8

Це геометрична задача, що розв'язується конструктивним способом. У процесі пошуку розв'язку дитина навчається аналізувати, співставляти, порівнювати. Запобіжником простого дитячого вгадування слугуватиме конструктивний діалог з ПП.

В багатьох країнах Європи формуванню геометричних компетентностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку надається надзвичайно велика увага. Рівень їх сформованостей перевіряється навіть на Міжнародних математичних чемпіонатах з розв'язування логічних математичних задач, на міжнародних Салонах математичної освіти, на математичних Кубках Європи. Навчально-методичний посібник [2] містить тексти завдань цих змагань. Наведемо окремі приклади задач, які пропонувались дітям 6-7 років на міжнародних турнірах:

№2. Скільки трикутників зображено на малюнку? [2, с.69]

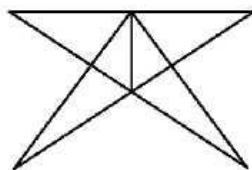


Рисунок 9

№3 Скільки щонайбільше можна забрати відрізків-місточків між кружечками так, щоб по місточках все ж таки можна було б пройти з А в В? Пам'ятай, що по кожному місточку можна проходити не більше одного разу [2, с. 69].

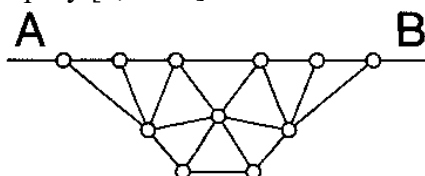


Рисунок 10

Зрозуміло, що належний рівень пропедевтичної роботи, забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти, доцільне використання інформаційних технологій слугуватимуть гарантом успішного розв'язання дітьми задач високого ступеня складності.

#### Список використаних джерел

1. Дубовой В. М., Кветний Р. Н., Михальов О. І., Усов А. В. Моделирование та оптимізація систем : підручник. Вінниця: ПП «ТД Едедвейс», 2017. 804 с.
2. Збожинська Т. С., Кривошея І. М. Задачі міжнародних математичних чемпіонатів: навчально-методичний посібник (видання друге, доповнене). Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. 172 с.
3. Матяш О. І. Теоретико-методичні засади формування методичної компетентності майбутнього вчителя математики до навчання учнів геометрії: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. 450 с.
4. Wolfram S. A New Kind of Science. Wolfram Media. Inc., 2002. 1280 p.

# МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ОВОЛОДІННЯ ДІТЬМИ СЕРЕДЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНШОМОВНОЮ КОМУНІКАТИВНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ

Надія Коновалова, аспірант

Науковий керівник: Г.Г. Цветкова, доктор педагогічних наук, професор  
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Україна)

## MOTIVATIONAL ASPECT OF MASTERING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE BY CHILDREN OF MIDDLE PRESCHOOL AGE

Nadiia Konovalova, postgraduate student

***Анотація.** У тезах піднімається питання нестабільності ігрової мотивації у питанні оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю та пропонується впровадження альтернативної мотивації, заснованої на необхідності спілкування, яка забезпечується системою білінгвальної освіти із дотриманням принципу «один вихователь-одна мова». Аргументується особлива роль вихователя у підтримці вмотивованості дітей у оволодінні іноземною мовою, його особливого значення у забезпеченні існування у дітей потреб у спілкуванні іноземною мовою. Виділяються завдання та якості, ключові моделі поведінки вихователя-транслятора іноземної мови, які є основоположними у питанні мотивації дітей комунікувати іноземною мовою.*

***Ключові слова:** мотивація, іншомовна комунікативна компетентність, діти середнього дошкільного віку, вихователь-транслятор іноземної мови, білінгвальна освіта, необхідність у спілкуванні.*

***Abstract.** The theses raise the issue of instability of Game motivation in the issue of mastering foreign language communicative competence by children of middle preschool age and it is proposed to introduce as an alternative motivation based on the need for communication, which is provided by the bilingual education system in compliance with the principle of "one teacher-one language". The special role of the teacher in maintaining the motivation of children in mastering a foreign language, its special importance in ensuring the existence of children's needs for communication in a foreign language is argued. The tasks and qualities, key models of behavior of a teacher-translator of a foreign language, which are fundamental in the issue of motivating children to communicate in a foreign language, are highlighted.*

***Key words:** motivation, foreign language communicative competence, children of middle preschool age, teacher-translator of a foreign language, bilingual education, the need for communication.*

Наразі у наукових колах домінує позиція щодо доцільності та ефективності раннього опанування іноземними мовами, зокрема, у середньому дошкільному віці. Оволодіння іноземною мовою у зазначеному віці має переваги, пов'язані з мотивацією. Деякі науковці наголошують, що найвищого рівня двомовності можна досягти у будь-якому віці, тим не менш «є час, коли можна реалізувати кращі можливості, використавши різноманітні рівні та типи мотивації [5, с. 173]. У дитячому дошкільному віці такою мотивацією є потреба в отриманні знань, інформації, у дітей старшого віку, зокрема молодшого та середнього шкільного віку, під час вивчення іноземної мови у форматі уроків мотивація, як правило, не є високою. Особливості психічного розвитку дітей середнього дошкільного віку зумовлюють розроблення відповідних методів і засобів навчання іноземним мовам, зокрема таких, що ґрунтується на ігровій діяльності. За таких умов мотиваційною складовою у навчанні дітей середнього дошкільного віку на заняттях з іноземної мови називають зацікавленість у ігровій діяльності. Та, як правило, діти з великим інтересом починають опановувати іноземну мову на відповідних заняттях, але вже через декілька занять їх цікавість згасає, що визначається як педагогічна проблема, яка потребує дослідження з метою підвищення здібностей

педагогічного складу закладів дошкільної освіти у зацікавленні дітей у оволодінні іноземною мовою.

Проблемою іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку та мотиваційною складовою її формування займалися А. Богуш, Л. Казанцева, К. Бейкер, Г. Чиршева, А-М. Ніколаєва, Є. Верещагин, Є. Протасова, Н. Родина, Ф. Мендоза, П. Гарсія, Ф. Гарсія Маркос, А. Флор Ада та ін.

Керуючись найавторитетнішими науковими думками, вважаємо, що найефективнішим засобом формування у дітей середнього дошкільного віку мотивації до оволодіння іноземною мовою є необхідність у спілкуванні [1; 2]. Оскільки раннє оволодіння іноземною мовою передбачає відхід від формального вивчення мови і використання природних механізмів засвоєння мови, ідентичних тим, які задіяні у процесі оволодіння дітьми рідною мовою, основною метою дошкільної педагогіки є розробка методик, які передбачають трансформацію іноземної мови з предмету вивчення у засіб навчання, виховання та розвитку дітей, задоволення дітьми потреби у грі, вираженні думок, бажань, досвіду, участі у повсякденній діяльності, комунікації з іншими тощо.

Ефективним і дієвим механізмом підтримки такої мотивації дітей середнього дошкільного віку є впровадження у закладах дошкільної освіти системи білінгвальної освіти, в умовах якої освітній процес і повсякденне життя дітей відбувається на двох мовах: рідній та іноземній.

Ключовим аспектом підтримки мотивацій дітей за умов білінгвальної освіти вважаємо чіткість, зрозумілість та яскравість селектору вибору мови спілкування, безкомпромісність диференціації мов. Найоптимальнішим способом такого розмежування, на нашу думку, є дотримання принципу «один вихователь – одна мова», коли саме вихователь виконує роль селектора, який визначає мову спілкування у певній мовленнєвій ситуації. Ефективність вказаного принципу ґрунтується на дослідженнях, якими підтверджується, що дитина досить у ранньому віці може усвідомлювати соціальну ситуацію мовлення, здатна визначати не лише мову спілкування з певною людиною, а й обставини та місце спілкування [5, с. 123-125]. На початку спілкування вже з перших слів (наприклад, привітання) білінгвальна дитина здатна вловлювати, на якій мові спілкується людина, і надалі дотримуватися комунікації з нею цією мовою. Разом із тим, дитині не властиво спілкування зі знайомою їй людиною на мові, відмінній від тієї, яка звичайно використовується у їх комунікації.

Задля підтримки мотивації дітей середнього дошкільного віку особливе значення набуває поведінка вихователя, на якого покладено обов'язок носія іноземної мови, особливо, якщо він не є носієм цієї мови. Принцип «одна людина – одна мова» заснований на чіткому ототожненні дитиною мови, на якій відбулося знайомство з людиною. Відтак, щоб дитина була вмотивована спілкуватися іноземною мовою, вона не повинні бути обізнана, що вихователь, який спілкується з нею іноземною мовою, володіє рідною, тобто повинна сприймати вихователя як монолінгва, якій володіє лише однією іноземною мовою. В іншому випадку існує ризик змішування дитиною кодів, з'являється необґрунтоване часте переключення дитини з мови на мову, може виникнути ситуація, за якої дитина буде обирати зручнішу їй мову спілкування [5, с. 124], і, відповідно, відпаде найголовніший русійний стимул вивчення іноземної мови дитиною – пізнання світу, отримання інформації, задоволення потреб.

Особливу роль у підтримці мотиваційної складової оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іноземною комунікативною компетентністю є особистісно-орієнтований підхід вихователя-транслятора іноземної мови до дитини, який забезпечує послідовність онтогенезу мовлення на іноземній мові і, таким чином, усуває можливість небажання дитини комунікувати невідомою їй мовою через складність її розуміння. Це особливо важливо з огляду на те, що навіть в одній групі закладу дошкільної освіти рівень дітей у оволодінні іноземною мовою буде різним в першу чергу через різний вік вступу до закладу. Одні діти середнього дошкільного віку, вивчаючи іноземну мову з раннього віку, можуть виявитися еквілівістами, інші – в 4 років можуть лише почати відвідувати заклад дошкільної освіти і,

таки чином, володіти значно меншим обсягом компетенції у іноземній мові чи взагалі не володіти нею. Із такими дітьми повинна проводитися індивідуальна робота, їм повинно приділятися більше часу для спілкування, повинні враховуватися етапи оволодіння іноземною мовою в природних умовах. Щодо кожної дитини педагогом повинно проводитися спостереження та аналіз рівню оволодіння іноземною мовою, фіксуватися досягнення та складатися план подальшого розвитку іншомовної комунікативної компетентності.

Важливе значення у вмотивованості дитини комунікувати з вихователем-транслятором іноземної мови цією мовою, а отже, і підвищувати рівень своєї комунікативної компетентності в ній, є орієнтація на комунікацію з дитиною, а не на правильність мови. Дорослий, який забезпечує дитині іншомовне середовище, повинен направляти мову дитини шляхом перепитувань, повторів. Тим не менш на ранніх етапах оволодіння іноземною мовою виправлення помилок повинно мати місце лише у випадку, якщо певний вид помилки носить системний повторюваний характер, в іншому випадку виправлення помилок не повинно перешкоджати нормальному спілкуванню дитини з вихователем, оскільки «мовна правильність має тенденцію розвиватися із часом і досвідом» [5, с. 377].

З огляду на ключову роль вихователя-транслятора іноземної у мови у мотивації дітей середнього дошкільного віку до оволодіння цією іноземною мовою, такі вихователі за моделі білінгвальної освіти повинні виконувати наступні завдання:

1. Загальний розвиток, виховання та навчання дітей;
2. Формування у дітей мовленнєвої компетентності в іноземній мові;
3. Формування соціокультурної обізнаності дітей в іноземній мові.

Відтак до такого педагога висувається ряд вимог:

1. У професійних знаннях: бути освіченими в особливостях дитячої психології та дошкільної педагогіки; вільно володіти комунікативною компетентністю у мові (мовленнєвою та соціокультурною), транслятором якої він є для дітей; володіти знаннями у питанні онтогенезу дитячого мовлення, зокрема у іноземній мові.

2. У володінні високими моральними якостями.

3. У зацікавленості у своїй роботі та її результатах, формування у дітей іншомовної комунікативної компетентності повинно бути його самоціллю.

Отже, основним рушійним мотиваційним стимулом оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю в умовах закладу дошкільної освіти повинна бути необхідність у спілкуванні, яка забезпечується впровадженням у закладі білінгвальної освіти із чітким дотриманням принципу «один вихователь - одна мова», із виключенням змішування мов та перекладу, а сама комунікація повинна бути приємною дитині, не викликати складнощів і негативних емоцій.

#### **Список використаних джерел**

1. Abdelilah-Dauer B. El Desafio del bilinguismo: Tercera edicion. Morata, 2020. 130 p.
2. Baker C. A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism: Third Edition. Multilingual Matte, 2007. 248 p.
3. Mendoza F. Primera infancia, dilinguismo y educacion infantil. Mexico: Trillas, 2010. 149 p.
4. Schwartz M. Preschool Bilingual Education: Agency in Interactions Between Children, Teachers, and Parents. Springer, 2018. 365 p.
5. Бейкер К. Основи білінгвальної освіти і білінгвізму. Дніпро: Ліра, 2016. 645 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ М. МОНТЕССОРІ ДЛЯ РОЗВИТКУ  
ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ  
СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Марина Коцман**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»  
Науковий керівник: Ю.С. Кулінка, кандидат педагогічних наук, доцент  
Криворізький державний педагогічний університет (Україна)

**FEATURES OF THE APPLICATION OF M. MONTESSORI'S PHILOSOPHY FOR THE  
DEVELOPMENT OF SUBJECT-PRACTICAL COMPETENCE OF CHILDREN  
MIDDLE PRESCHOOL AGE**

**Maryna Kotsman**, master's student  
Kryvyi Rih State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються особливості застосування педагогічної системи Марії Монтессорі як інструменту для розвитку предметно-практичної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Автор статті розкриває зміст однієї з ключових компетентностей, що розвиває педагогічна система М. Монтессорі – предметно-практичної. У статті визначено, що саме предметно-практична компетентність є одним із засобів розвитку та стимулювання пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку. Також автор доводить аргументи, що розвиток предметно-практичної компетентності у дітей середнього дошкільного віку може відбуватися за допомогою певних особливостей філософії М. Монтессорі.*

***Ключові слова:** предметно-практичної компетентності, середній дошкільний вік, педагогічна система Марії Монтессорі.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the application of Maria Montessori's pedagogical system as a tool for the development of subject-practical competence of children of middle preschool age. The author of the article reveals the content of one of the key competencies developed by M. Montessori's pedagogical system - subject-practical. The article determined that subject-practical competence is one of the means of development and stimulation of cognitive activity of children of middle preschool age. The author also argues that the development of subject-practical competence in children of middle preschool age can take place with the help of certain features of M. Montessori's philosophy.*

***Keywords:** subject-practical competence, middle preschool age, pedagogical system of Maria Montessori.*

Актуальність обраної теми обумовлюється модернізацією та реформуванням змісту, форм і методів організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти (далі ЗДО). Для вирішення окреслених питань слід переосмислити ідеї та практичний досвід педагогів Західних країн, що базується на принципі дитиноцентризму.

У рамках реформування дошкільної освіти у сучасному світі актуальною є педагогічна система Марії Монтессорі. Педагогічна система видатної постаті минулого століття охоплює розвиток усіх ключових компетентностей дітей дошкільного віку, зазначених у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти (далі – БКДО)).

На нашу думку, потрібно зайнятись переосмисленням традиційних принципів педагогічної діяльності. Тому, є необхідність у вивченні того, як можна застосовувати систему М. Монтессорі для розвитку особистості дитини середнього дошкільного віку.

Аналізом та дослідженням педагогічної спадщини Марії Монтессорі займалися як вітчизняні так і зарубіжних науковців. Різні аспекти виховної системи, педагогічна діяльність знайшли відображення у наукових працях вітчизняних вчених і педагогів (А. Андрушко, В. Дичківська, Н. Кравець, Т. Поніманська, О. Савченко, К. Стрюк та ін.).



Система М. Монтесорі розкривається і у працях зарубіжних вчених в галузі педагогіки і психології (Г. Кольберг-Шредер, П. Лілард, Д. Фішер, Т. Хелбруг та ін.) [3; 4].

Мета публікації – теоретично дослідити та обґрунтувати особливості застосування філософії М. Монтесорі та роль цієї філософії у розвитку предметно-практичної компетентності дітей середнього дошкільного віку.

У новій редакції БКДО, від 12 січня 2021 р. № 33 завдання з формування предметно-практичної компетентності відображено в освітньому напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» і визначається як «здатність дитини реалізувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів, що спираються на обізнаність із засобами та предметно-практичними діями, з допомогою дорослого чи самостійно у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання» [1].

Педагогічна система М. Монтесорі – це система навчання дітей дошкільного віку, яка спрямована на розвиток природних інтересів і діяльності. У педагогічній системі діти позиціонуються як особистості, які від природи прагнуть до знань і здатні розпочати навчання у добре підготовленому освітньому середовищі [ 2, с. 57 ].

Уважаємо, що використання дітьми середнього дошкільного віку отриманих знань в різних видах практичної діяльності, в тому числі у трудовій та ігровій, сприятиме формуванню цілісної картини світу. Марія Монтесорі відмічала, що дитина має підсвідоме прагнення до створення нового та відтворення, тобто дитина вбирає враження не тільки розумом, але й своїм життям.

Одну з ключових компетентностей, що розвиває педагогічна система М. Монтесорі, є предметно-практична, що дозволяє дітям вільно і навічно володіти безплатними предметами, розуміти їх значення та використовувати їх у повсюдному житті [ 3, с. 105]. Завдання за системою Марії Монтесорі є практичного змісту і спрямованні на оволодіння дітьми дошкільного віку навичками практичного життя, а допомагають цьому не лише спеціально розроблені матеріали, а самі звичайні предмети, якими діти користуються в реальному житті.

Наприклад, одягати і роздягати ляльку (дії: застібання гудзиків, розчісування, заплітання, зав'язування стрічок) або мити іграшки (дії – намити ганчірку чи губку милом, потерти іграшку, змити мило, покласти її для висихання). Крім цього, діти вчать мити, чистити та нарізати овочі, користуватися різними інструментами й обладнанням, вправлятися в умінні складати папір, згинати, різати та клеїти його, пересипати сипучі предмети. Таким чином, у дитини дошкільного віку розвиваються навички, спрямовані на практичну підготовку до самостійного життя і праці [4, с. 22].

Дитина середнього дошкільного віку (від чотирьох до п'яти років) виявляє пізнавальну активність, спостережливість та винахідливість у довкіллі. Педагогічна система М. Монтесорі є одним із засобів розвитку та стимулювання пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку, так як дітям надаються зовнішні стимули, що привертають їх увагу та ініціюють процес зосередження [5, с. 187]. Це дозволяє дитині бути активним учасником процесу та розвивати свою предметно-практичну компетентність шляхом самостійного вивчення та вирішення завдань. У предметно-практичній діяльності дитина середнього дошкільного віку формує уявлення про довкілля, предмети та дії з ними, опановує первинні трудові навички.

Однією з основних принципів педагогіки М. Монтесорі є індивідуалізація навчання. Кожна дитина має власні потреби та інтереси, тому підхід М. Монтесорі передбачає індивідуальний підхід до кожної дитини. Це дозволяє створити оптимальні умови для розвитку предметно-практичної компетентності, кожна дитина самостійно обирає те, що її цікавить та мотивує до навчання.

*Таким чином можемо виділи наступні особливості філософії Марії Монтесорі для розвитку предметно-практичної компетентності дітей середнього дошкільного віку:*

- надавати дітям більше самостійності під час практичних завдань та повсякденної активної діяльності;
- під час діяльності з конструювання разом з дітьми обмірковувати послідовність практичних дій, але обрання способів досягнення мети, добір матеріалів, визначення послідовності дій покладати на дитину (у разі необхідності краще допомоги, запитуючи чи потрібна дитині допомога дорослого);
- трудова діяльність має націлюватись на розвиток у дитини середнього дошкільного віку вміння подбати про себе, оточуючих та середовище, у якому вона живе (так дитина буде рости з розумінням, що вона є самостійною і відповідальною);
- предметне розвивальне середовище за системою М. Монтесорі має ділитись на 5 зон розвитку: практичне життя; сенсорний; математична зона; мовна зона; космічна зона. Також дві додаткові зони, а саме: водна та зона творчості.

Отже, відповідно до завдань нашого дослідження прийшли висновку, що розвиток предметно-практичної компетентності у дітей середнього дошкільного віку може відбуватися за допомогою певних особливостей філософії М. Монтесорі, а саме: самостійність дитини, пошук та відкриття, свобода вибору, зосередженість та увага, різноманітність матеріалів. Ця педагогічна система дозволяє дітям навчатися у своєму власному темпі та відповідно до своїх індивідуальних потреб та інтересів, що дуже важливо для ефективного розвитку досліджуваної компетентності. Навчальні матеріали повинні бути різноманітними та цікавими для дітей, щоб стимулювати їх інтерес до навчання та розвитку. Застосування філософії М. Монтесорі може допомогти дітям розвивати предметно-практичну компетентність та застосовувати накопичений досвід.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні питання відмінностей у розвитку предметно-практичної компетентності дітей, які навчаються та виховуються за методикою М. Монтесорі та тих дітей, які навчаються та виховуються за традиційними методами.

#### **Список використаних джерел**

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція).  
URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
2. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: навч. посіб. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.
3. Дичківська І. М. Педагогіка М. Монтесорі: виклики сучасності: монографія. Рівне: Волин. береги, 2016. 384 с.
4. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтесорі: теорія і технологія: навч. посіб. Київ: Слово, 2009. 304 с.
5. Павленко В.В. Методи виховання Марії Монтесорі. Методичні засади реалізації особистісно орієнтованого виховного процесу в сучасних освітніх засадах: збірник науково-методичних праць. Житомир: ФОП Левковець, 2012. 218-221 с.

### **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ**

**Тетяна Коцулим**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т.М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)  
**FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF IMAGINARY THINKING IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF STUDYING MATHEMATICS**

**Tetiana Kotsulym**, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкриваються особливості розвитку образного мислення у старших дошкільників в процесі вивчення математики. Наголошено на використанні прийомів ейдетики, які сприяють розвитку уяви та пам'яті. Сформульовано методичні рекомендації вихователям щодо розвитку образного мислення.

**Ключові слова:** образне мислення, дошкільний вік, математика, ейдетика.

*Abstract.* The article reveals the peculiarities of the development of imaginative thinking in older preschoolers in the process of learning mathematics. Emphasis is placed on the use of eidetics techniques that contribute to the development of imagination and memory. Methodical recommendations for educators regarding the development of imaginative thinking have been formulated.

*Key words:* figurative thinking, preschool age, mathematics, eidetics.

Освіта ХХІ століття зазнає глобальних змін. Основними освітніми пріоритетами визначають розвиток особистості, її творчих здібностей та розвиток мислення. Образне мислення вважається одним з основних видів, яке переважає у дітей дошкільного віку. Саме від образного мислення буде залежати рівень підготовки дитини старшого дошкільного віку до вступу у перший клас, освоєння нею шкільної програми. Мислення – узагальнена і опосередкована форма психічного відображення, що надає можливість встановлювати зв'язки між пізнаваними об'єктами. Спираючись на почуття, сприймання, мислення має змогу подолати їхню обмеженість і проникає у галузь надчуттєвих, суттєвих зв'язків у світі, у ділянку його законів.

Основне значення у пізнанні дошкільниками навколишнього світу відіграє образне мислення. Воно дає можливість засвоїти узагальнені знання про предмети та явища дійсності та стає основою дитячої творчості. Рівень розвитку образного мислення, що набувається в дошкільному віці, має важливе значення в подальшому житті людини, є головним внеском, який дитинство вносить в загальний процес психічного розвитку. Як зазначає Т. Кривошея, «мислення в образах входить як істотний компонент у всі без винятку види людської діяльності, тлумачиться вченими як вищий тип мислительної діяльності. Воно є складним психічним процесом, у якому представлені результати безпосереднього чуттєвого сприймання реального світу, їх понятійної обробки, мисленого перетворення цих результатів під впливом суб'єктивних установок особистості [4, с.34].

У цей процес обов'язково влітаються особливості набутого досвіду дитини, її особистісні суб'єктивні установки, інтереси та наміри. Отже, образ, народжений дитячим мисленням, подібний до квітки, яка корінням тримається за підсвідомість, а пелюстками тягнеться до сонця нового досвіду [2, с.52]. У низці досліджень (О. Запорожець, Ж. Піаже) переконливо показують важливість образного мислення дітей дошкільного віку саме в освітньому процесі: при виконанні різного роду діяльності, вирішення практичних і пізнавальних завдань.

Образне мислення – сукупність методів і процесів образного вирішення завдань, які можуть окреслити зорове уявлення ситуації та маніпулювати образами предметів без виконання реальних практичних процесів із нею [6, с. 18]. Важливою особливістю цього виду мислення є встановлення незвичних поєднань предметів та його властивостей. У цьому визначається, що образне мислення пов'язано з уявою.

Основні положення, якими можна охарактеризувати образне мислення: це процес сукупності способів та процесів образного вирішення завдань; дозволяє якнайповніше відтворювати все різноманіття характеристики предмета, який має цілеспрямований характер; оперує образами предметів без практичних дій з ним [2, с. 26].

Особливість образного мислення полягає у вирішенні дитиною життєвих завдань у ході практичних дій із предметами, що притаманне наочно-дійовому мисленню раннього періоду розвитку, а під час опрацювання спирається на образи, тобто ставлення до цих предметів. Позитивний результат цих розумових процедур ймовірний лише тоді, якщо дошкільник може з'єднувати в уяві різні частини предметів, а також виокремлювати в них

важливі незмінні ознаки, які є важливими у вирішенні різних задач. Образне мислення охоплює три розумових процеси: формування образу; маніпулювання ним; орієнтація у просторі. Ці процеси мають загальну базу, основу, яка залежить від виду та діяльності дитини. Під час опрацювання об'єктів чи їх образів, дитина починає виокремлювати в них зв'язки, які залежать від того, яку підструктуру образного мислення можна вважати ключовою, тобто тією, яка найчастіше вживається.

Головною умовою розвитку образного мислення дітей старшого дошкільного віку є участь дорослого у цьому процесі. Частина завдань, які постають перед дитиною і в подальшому нею вирішуються, розширюються завдяки знанням, що були отримані від дорослої людини чи самостійно у спостереженнях. Тому накопичення знань є засобом і разом з тим умовою, яка розвиває мислення. Дошкільник може проаналізувати свої уміння здобуті в житті і зробити з цього висновки, які дозволяють помічати образи у повсякденному житті.

Діти 6 років при вирішенні простіших, а в подальшому і складних завдань з непрямим результатом поступово переходять від зовнішніх проб до проб, що відбуваються «в думці». Після того, як дитина знайомиться з декількома варіантами завдання, вона може вирішувати новий її варіант, але вже не вдаватися до зовнішніх дій з предметами, а отримувати потрібний результат «в думці» [5, с. 154]. Саме можливість об'єктивувати здобутий досвід, перехід до вирішення завдань з непрямим результатом «в думці» виникає тому, що образи, якими може користуватися дошкільник, самі набувають узагальненого характеру, відображають не всі особливості предмета, ситуації, а лише ті, які головні з точки зору вирішення того чи іншого завдання. Крім того, Т. Кривошея наголошує, що у розвитку дітей дошкільного віку важливим є перехід від логічного мислення до образного і навпаки, оскільки саме в такий спосіб починає потужно працювати весь мозок дитини – відбувається залучення і лівої, і правої півкулі головного мозку, що забезпечує успішну і продуктивну розумову діяльність дошкільника [3, с. 26]. Використання одночасно усього потенціалу мозку сприяє гармонізації розумової діяльності дитини дошкільного віку, а також здійснюється здоров'язбережувальний ефект, оскільки кожна з півкуль головного мозку працює в режимі не переважання [10, с. 59].

Заняття з дошкільниками мають проходити у тихій та спокійній обстановці, мотивуючи дітей на досягнення належного результату. Для того, аби розвинути у дитини старшого дошкільного віку образне мислення, треба використовувати різноманітні вправи й завдання, що проводяться в ігровій формі. Розвивати образне мислення старших дошкільників доцільно у процесі формування елементарних математичних уявлень. Закріплення та систематизування отриманих знань реалізується на матеріалі дидактичних ігор та різноманітних завдань, у процесі виконання продуктивних видів діяльності та використання сформованих уявлень у сюжетно-рольових іграх.

Важливу роль у розвитку образного мислення посідає ейдетика. Ейдетика – це методика навчання, яка розвиває здатність мислити образами та вчити використовувати методи, які допомагають запам'ятовувати інформацію та сприяють розвитку уяви [8, с. 30]. Методи навчання, які можна застосовувати завдяки ейдетичі, допомагають розвитку образного мислення дитини. Вона сприяє гармонійному розвитку двох півкуль головного мозку і робить злагодженим дошкільника. Дитина дошкільного віку стає більш працездатною, починає краще навчатися, пам'ять і концентрування уваги зростають. Сприйняття світу та оточуючих у дитини стає позитивним, а психіка – стійкішою, що позитивно впливає на розвиток. Для того, щоб розвивати образне мислення дітей старшого дошкільного віку, на заняттях доречно використовувати такі завдання-асоціації:

- предметні асоціації – вид асоціації, який окреслює встановлені зв'язки між собою чи з ознаками. За допомогою таких асоціацій дітям легше запам'ятати предмети, адже вони їх порівняли вже зі знайомими і так ця інформація залишалася в уяві;
- асоціації, що пов'язані з геометричними фігурами – вид асоціації, коли можна в будь-якому предметі знайти геометричну фігуру. Для цього потрібні картинки з

зображеннями геометричних фігур та різних предметів. Наприклад: «У мене є квадрат. Про які предмети ви згадали в першу чергу?» Такі завдання можна виконувати, застосовуючи всі геометричні фігури, які дошкільники знають на цьому етапі;

- асоціації цифри з предметом – вид асоціації, який полягає в грі з цифрами, коли кожна цифру потрібно перетворити на образ і в уяві оживити його. Наприклад: цифра 2 схожа на лебедя чи гуску, цифра 5 на яблуко чи серп, цифра 6 на равлик чи замок. Найцікавіше те, що кожна дитина в предметі бачить різний образ і завдяки цьому можна знайти якнайбільше асоціацій.

Саме завдяки ейдетиці в повній мірі з дітьми старшого дошкільного віку можна розвивати образне мислення, комфортно та легко набувати нових знань, отримуючи задоволення від цього процесу. Якщо працювати над розвитком зорової пам'яті та образно-асоціативного мислення – це дасть відмінні результати у майбутньому. Такі діти швидко змінюють провідну ігрову діяльність на навчальну, активно втягуються в процес шкільного навчання. У них рідко виникають проблеми із заучуванням матеріалу.

Старші дошкільнята повинні вміти використовувати отримані знання не лише у плані окремого образу, а й системи образів, даючи характеристику аналогічним предметам, правильно формулювати свої думки, розповідати про події, що відбуваються із ними чи іншими людьми. Пропонуємо розглянути декілька ігор та вправ, які можна використовувати на заняттях з формування елементарних математичних уявлень з дітьми старшого дошкільного віку.

#### *Вправа «Чарівні окуляри»*

Ця вправа розвиває здатність групувати предмети за характерною їм властивістю, що закріплює стійкі образи-шаблони. Для проведення цієї вправи вихователь вирізає із цупкого паперу окуляри заданої форми, наприклад, круглі або прямокутні. Дошкільник може сам вибирати окуляри або виконує завдання за інструкцією вихователя. Завдання полягає у тому, щоб у коробку зібрати всі предмети тієї форми, окуляри якої одягнені на дитину. Наприклад, круглі окуляри – блюдце, дзеркальце, колечко, кришка; прямокутні окуляри - кубик, скринька, серветка.

#### *Вправа «Склади по пам'яті»*

Дітям пропонується зразок схематичного зображення предмета, який потім вихователь забирає. Діти з паличок викладають зображення, яке запам'ятали, або малюють за допомогою олівців.

Отже, образне мислення дає дитині можливість засвоювати узагальнені знання про предмети та явища дійсності, стає джерелом дитячої творчості. Рівень розвитку образного мислення, що досягається в дошкільному віці, слугує фундаментом усього психічного життя людини.

#### **Список використаних джерел**

1. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
2. Кривошея Т. М. Активізація образного мислення першокласників у процесі формування елементарних математичних понять. *Початкова школа*. 1999. № 2. С. 52-55.
3. Кривошея Т. М. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6. С. 25-27.
4. Кривошея Т. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку образного мислення молодших школярів. *Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця. 2005. Вип. № 15. С. 33-35.
5. Кривошея Т. М. Розвиток здатності діяти «в думці» у дітей старшого дошкільного та

молодшого шкільного віку: аспект наступності. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). Травень. 2019. С. 153 – 158.

6. Кузьменко В. І. Мислення. *Дошкільне виховання*. 2007. № 9. С. 18-19.

7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

8. Малєєва, З.П. Розвиток наочно-образного мислення у дошкільників з порушенням зору. *Виховання і навчання дітей з порушенням розвитку*. 2015. № 1. С. 27-33.

9. Шикиринська О. В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61 – 65.*

10. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts. *Child Psychopedagogy Journal (Romania)*. 2015. №14. С. 55-65.

## **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ СТРАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Тамара Марчій-Дмитраш**, кандидат педагогічних наук, доцент  
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

## **ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMING OF SENIOR PRESCHOOL AGE CHILDREN’S MOTIVATIVE READINESS FOR SCHOOL EDUCATION**

**Tamara Marchii-Dmytrash**, Candidate of Pedagogy, Associate Professor  
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

**Анотація.** У статті конкретизовано організаційно-педагогічні умови формування мотиваційної готовності до шкільного навчання у дітей старшого дошкільного віку. Визначено основні завдання, які стоять перед педагогом у процесі формування мотиваційної готовності вихованців до шкільного навчання. Акцентовано на необхідності дотримання принципу наступності в освітньому процесі ЗДО і початкової школи в означеному процесі.

**Ключові слова:** готовність до шкільного навчання, мотивація, заклад дошкільної освіти, старший дошкільний вік, організаційно-педагогічні умови.

**Abstract.** The organizational and pedagogical conditions for the forming of motivational readiness for schooling of children of older preschool age are concretized in the article. The main tasks facing the teacher in the process of forming the pupils’ motivational readiness for school education are defined. Emphasis is placed on the need to observe the principle of continuity in the educational process of institution of preschool education and primary school in the definite process.

**Key words:** readiness for school education, motivation, preschool educational institution, senior preschool age, organizational and pedagogical conditions.

Одним із важливих завдань закладів дошкільної освіти є підготовка дітей до навчання в школі з таким рівнем сформованої мотиваційної готовності, який дозволить майбутньому першокласнику успішно реалізовувати себе в освітньому процесі. Мотиваційна готовність є

одним із структурних компонентів загальної готовності до навчання школи. Тому з метою її формування слід створювати такі умови, які будуть забезпечувати формування у майбутнього першокласника бажання вчитися і пізнавати світ.

Узагальнивши різні підходи до тлумачення поняття «*організаційно-педагогічні умови*» в наукових дослідженнях, розуміли їх як комплекс можливостей, які сприяють ефективному вирішенню освітніх проблем, в нашому випадку – формуванню мотиваційної готовності дітей шостого року життя до навчання в школі. Вони передбачають врахування особливостей змісту, форм, методів повноцінного педагогічного процесу, спрямованих на досягнення ключових завдань педагогічної діяльності.

У контексті нашого дослідження забезпечення ефективності формування високого рівня мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання можливе за дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

1) забезпечення соціально-комунікативного розвитку дітей старшого дошкільного віку;

2) розвиток самостійності і самоконтролю вихованців;

3) використання заохочень за старання й успіхи дітей; важливо, щоб педагог заохочував і підкріплював досягнення того, хто навчається, при цьому не порівнюючи дитину з іншими, а орієнтувався на її попередній досвід, побудований з власних невдач і помилок; такий підхід до організації навчання сприяє тому, що діти не бояться власних невдач і прагнуть до успіху, тобто вони мотивовані на навчальну діяльність;

4) творчий підхід педагога до представлення навчального матеріалу, який передбачає активну участь дітей в освітньому процесі, задоволення від комунікації з педагогом; внутрішньо вмотивована діяльність педагога і зацікавлення ним в досягненні поставлених перед собою освітніх завдань, високий рівень професіоналізму і впевненість у своїх силах сприяє формуванню мотиваційної готовності вихованців до навчання в школі;

5) дотримання принципу диференціації навчання, який передбачає врахування індивідуальних особливостей дітей, специфіки їхнього оволодіння матеріалом, яке відбувається у всіх з різною швидкістю;

6) організація різноманітних форм співпраці дітей старшого дошкільного віку та школярів для забезпечення позитивного ставлення, інтересу до навчання (екскурсії в школу, бібліотеку, бесіди про школу, перегляд зображень, відео, презентацій про шкільне життя, розмови про нього, малювання та ігри);

7) здійснення співпраці педагогів із батьками щодо ефективної підготовки дітей до школи.

Кожен із цих напрямків роботи передбачає розробку програми дій для закладів дошкільної освіти. Так, соціально-комунікативний розвиток містить в собі мету – соціальний розвиток і одночасно умову і способи досягнення цієї мети – міжособистісне спілкування дітей старшого дошкільного віку. Саме в процесі спілкування з дорослими діти дізнаються правила поведінки, моральні норми, соціальні ролі і очікування.

Очевидно, що при сприятливих умовах, коли дорослі і однолітки доброзичливо ставляться до дитини, задовольняється потреба останньої в схваленні, позитивній оцінці, визнанні. В той час як негативний досвід спілкування призводить до агресії, невпевненості в собі, замкнутості, що заважає соціальному розвитку і сприятливій адаптації дитини у процесі переходу до школи. Тому основними завданнями, які стоять перед педагогом у процесі формування мотиваційної готовності до шкільного навчання є такі: підготовка дитини до життя в суспільстві, розвиток соціально цінних якостей особистості (розвиток діалогічного спілкування, соціального та емоційного інтелекту, емоційної чутливості, емпатії, самостійності, цілеспрямованості і відповідальності; формування основ безпечної поведінки в побуті, соціумі, природі; засвоєння норм і цінностей, прийнятих у суспільстві, включаючи моральні та етичні цінності тощо; забезпечення правильного уявлення про школу і навчання; створення позитивного ставлення до навчання і школи; формування навчального досвіду).

Відповідно для вирішення цих завдань доцільно використовувати різноманітні форми і методи роботи, зокрема такі: екскурсії в школу, бібліотеку, бесіди про школу, вивчення віршів, перегляд зображень про шкільне життя і розмови про них, малювання та ігрові прийоми.

На особливу увагу в реалізації принципу наступності заслуговує створення для дітей старшого дошкільного віку такого розвивального середовища, яке сприятиме розвитку пізнавальної активності, креативності, самостійності. Так, використовуючи атрибути до різних ігор, створюючи ігротеки, облаштовуючи книжковий куточок з літературою пізнавального змісту, застосовуючи у процесі взаємодії з дітьми карти, глобус, різноманітні схеми тощо, педагог має можливість якомога ефективніше використовувати можливості середовища [1, с. 197].

Психологи зауважують, що у випадку, якщо на одному віковому етапі порушуються нормальні умови розвитку, то на наступному доводиться одночасно розв'язувати вже два завдання: навчання і корекцію. Тому так важливо створити сприятливу атмосферу для навчання саме в той час, коли діти відкриті для впливів педагога із урахуванням принципу наступності та індивідуального розвитку особистості [2, с. 151].

Поступово у дітей з'являється мотивація до навчання, дошкільна допитливість переходить в елементарні пізнавальні інтереси, розвивається самооцінка, критичність до себе і оточення, удосконалюються навички спілкування і формуються основи знань.

Основними характеристиками успішності дотримання організаційно-педагогічних умов є:

- відповідність меті та змісту форм, методів роботи для реалізації повноцінного педагогічного процесу;
- забезпечення ефективності вирішення освітніх завдань, їх єдність з визначеними організаційно-педагогічними умовами;
- основна функція організаційно-педагогічних умов – організація таких заходів, які б забезпечили цілеспрямоване і систематичне управління розвитком цілісного освітнього процесу.

### Список використаних джерел

1. Садова Т. Пізнавальна активність як умова формування інтелектуальної готовності дошкільників до шкільного навчання. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Збірник наукових праць (спецвипуск): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація принципу наступності дошкільної та початкової ланок у контексті суб'єктної парадигми освіти». 17–18 травня 2007 року / за заг. ред. проф. В. Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. 415 с.

2. Марчій-Дмитраш Т. Сучасний стан реалізації принципу наступності у підготовці дітей до навчання в школі. *Науковий журнал: Освітній простір України*. Івано-Франківськ. 2019. Випуск 17. С. 147-153.



## АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Вікторія Маціборчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ACTIVATION OF CREATIVE SELF-EXPRESSION OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN USING NON-TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES

Victoria Matsiborchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито педагогічний потенціал образотворчого мистецтва як та засобу творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку. Подано методичні рекомендації до організації процесу естетичного виховання та мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито механізм використання досвіду художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку в процесі використання нетрадиційних технік малювання. Проведено дослідження використання нетрадиційних технік малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** інструменти малювання, малювання музики, нетрадиційні техніки малювання, образотворче мистецтво, самовираження, художньо-творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the pedagogical potential of fine art as a means of creative self-expression of older preschool children. Methodological recommendations for the organization of the process of aesthetic education and artistic space in the preschool education institution are presented; the mechanism of using the experience of artistic and creative activity of preschool children in the process of using non-traditional drawing techniques is revealed.*

***Key words:** drawing tools, drawing music, non-traditional drawing techniques, fine art, artistic and creative development of older preschool children.*

У сучасних закладах дошкільної освіти образотворча діяльність є однією з основних форм творчої діяльності. Чудовою можливістю для занять творчістю з дітьми дошкільного віку визнані альтернативні або нетрадиційні способи малювання. Особливості використання нетрадиційних технік малювання на розвиток творчих здібностей дошкільників, їхній вплив на загальний розвиток дітей старшого дошкільного віку постають важливою складовою освітнього процесу в дошкільних закладах.

Обрана проблематика представлена в наукових дослідженнях Г. Григоренко, Л. Дабіжі, Л. Ліхницької, А. Микуліної, О. Опалюк, О. Половіної, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко, Л. Шульги, О. Шикирїнської у відповідності до вікової приналежності дітей, психофізичного розвитку, характеру матеріалу.

Наша робота передбачає дослідження використання нетрадиційних технік малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку. Дітям цікаво дізнатися, як можна намалювати красивий малюнок за допомогою звичайних підручних засобів, не витрачаючи час на пошук традиційних художніх засобів. Саме тому вихователі навчають дітей створювати малюнки за допомогою різних способів нетрадиційного малювання, для яких доступні всі засоби, художні матеріали та інструменти задля малювання. Цей процес образотворення, нетрадиційного малювання заснований в першу чергу на грі, а гра в дошкільному віці є основним видом діяльності і викликає у дитини тільки захват і позитивні емоції. Також паралельно з грою дитина засвоює основні моменти даного виду творчості – образотворення, отримує навички, вчиться працювати з фарбами та іншими матеріалами, дізнається про значення кольору, вчиться самовиражатися в малюнках, передавати свої почуття, емоції, фантазувати фарбами. Робота з дітьми передбачає цілий комплекс заходів з використанням різноманітних форм і методів образотворчої діяльності і

проводиться у формі занять у малих групах або у формі спільної діяльності дорослого з дитиною. За допомогою прийомів нетрадиційного малювання різними фарбами можна сміливо змішувати кольори, користуватися руками, пальцями, штампами, паличками, ниткою, іншими підручними предметами, які можуть допомогти у створенні творчих дитячих робіт. Педагог розвиває у дошкільників позитивний емоційний інтерес до творчої діяльності та результатів малювання; викликає захоплення інструментом роботи, тобто художніми матеріалами (штапом, зубною щіткою), матеріалом для зображення (фарбою, пластиліном) [2].

У всьому процесі навчання слід дотримуватися декількох етапів: ознайомлення дітей з художніми матеріалами для малювання; вивчення деяких правил користування інструментами роботи з цими художніми матеріалами; спостереження за дошкільцями, створення образів, простих сюжетів. Педагогу обов'язково потрібно послідовно подбати про отримання естетичних вражень, продемонструвати дітям шляхи пошуку краси, показати результати навчання у відповідності до здобутих естетичних вражень [4].

Важлива різноманітність умов для художньої діяльності, зміст, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, а також використання різних матеріалів, ефективно розвивають у дітей художні здібності. Дослідники і методисти пропонують декілька найдоступніших і найпростіших із способів образотворчого мистецтва: малювання зображень за допомогою пальчиків. В результаті може вийти гарний український розпис, малюнок квіточки, рибки, мордочки звірів, дощик, гілочка горобини; цікавою технікою малювання є зображення дитячими долоньками – варіант нетрадиційного малювання має на увазі під собою відбиток дитячої долоньки на паперовому аркуші. Доцільною є використання техніки малювання за допомогою натискання сухою жорсткою кистю. Однією із нетрадиційних технік є малювання за допомогою ватних паличок. Техніка стемпінг – створення зображення за допомогою відбиток рельєфного візерунка, нанесеного на основу, тобто штамп. [2, с. 64]. Вихователь може запропонувати дітям створити графічну композицію технікою монотипії «Зоряне небо». Одним із дуже корисних, цікавих і доступних прийомів є малювання музики: сюжетне малювання, ілюстрування, безпредметний живопис, плямографія [1, с. 66]. Дитина може із допомогою фарб, не замислюючись виразити своє враження, настрої, змішувати фарби, створювати фантастичні образи казкових звірів, квіти, «пейзажі». «Важливим чинником є створені педагогом умови та естетичне середовище, за яких дитина емоційно реагує на кольори, форми, вибираючи їх. Можна організувати музичний супровід творчого процесу, використати фонову музику для виконання завдань» [10, с. 190].

Для дітей старшого шкільного віку найкраще підійдуть найпростіші із способів образотворення, зокрема малювання зображень за допомогою пальчиків. Цікавий малюнок можна отримати вмочивши пальчик або кілька пальців у підготовлену фарбу і на аркуші паперу залишити його відбиток. Зробити інший візерунок теж можна, лінію, квітку.

Варіант нетрадиційного малювання – малювання зображення долоньками. Практично різні об'єкти можна зобразити у такий нетрадиційний спосіб. Для цього слід нанести фарбу на руку пензликом – різних кольорів і зробити відбиток дитячої долоньки на паперовому аркуші. На відбитку домальовуються деталі. Малювання за допомогою сухої жорсткої кисті. Кисть опускається у фарбу для відображення пухнастої шерсті тварини, колючок їжачка і інших таких фактур, підійде цей спосіб малювання. Важливо, щоб простір зображення було повністю рівномірно розфарбоване. Дуже зацікавлює дошкільників малювання за допомогою звичайних ватних паличок. Це дуже доступний і простий спосіб малювання, який дуже добре підходить для зображення крапель дощу, розфарбовування листочків дерев, малювання різноманітних орнаментів та візерунків. Для роботи потрібно взяти ватяну паличку, потім потрібно вмочити її в фарбу, й залишити її відбитки на акуші паперу в потрібній послідовності.

Ще один засіб навчання дітей малюванню – малювання за допомогою поролонних паличок. Поролон намотують на паличку або олівець, який закріплюється нитками. Його слід вмочити в фарбу і залишити відбитки на аркуші, як і в попередньому способі. Можна

застосувати різні кольори фарб і тоді в результаті вийде дуже цікаве нетрадиційне колірне рішення малюнка. Дітей в старших групах дошкільних установ можна знайомити з більш складними варіантами альтернативного малювання, які вимагають значно більшої уваги і зосередженості.

Наступним способом нетрадиційного малювання є набризк. Задля застосування цього способу потрібні: фарба і папір, зубна щітка, лінійка, гребінець, трафарети. В процесі малювання на зубну щітку набирають невелику кількість фарби. Потім на папір викладають заздалегідь заготовлені трафарети – силуети дерев, квітів, звірів, рибок, сніжинок, будівель і починають прикрашати. Щітку завжди тримають над папером і проводять по ворсу з фарбою гребінцем або лінійкою, щоб бризки летіли на папір. Після того, як трафарет знімають, залишаються незафарбовані силуети певних об'єктів, які потім можна доповнити малюванням пензлем. Цим способом найзручніше малювати небо, море або салют. Зовсім нескладним засобом є відбиток зім'ятого паперу. Будь-який папір слід зім'яти і притиснути до штемпельної подушки, яка просякнута фарбою, а потім залишається відбиток на підготовленому картоні або папері. Можна отримати відбиток в іншому колірному рішенні, задля чого необхідно поміняти фарбу, і зім'ятий папір, і штемпельну подушку.

Дошкільники люблять ще й малювання крейдою, восковою крейдою й аквареллю. Задля реалізації цього напряму на папері дитині потрібно намалювати будь-яке зображення за допомогою воскової крейди. Потім весь лист покривається акварельними фарбами, можна навіть в кілька шарів. Потім намальований крейдою малюнок після замальовування залишиться незабарвленим. Аналогічна техніка це малювання свічкою та аквареллю. Принцип малювання схожий з попереднім, тільки замість воскової крейди використовується звичайна свічка. Після фарбування паперу аквареллю, зображений свічкою об'єкт залишиться незамальованим в білому кольорі.

Техніка малювання целофановим кульком, передбачає використання аркуша паперу, фарб акварельних, пензлик і розрізаний заздалегідь целофановий кульок. На папір швидко наноситься шар акварелі, головне, щоб фарба не встигла висохнути. На центральну частину пофарбованого паперу накладається розрізаний кульок і формуються різноманітні візерунки шляхом акуратного зминання кулька, кульок при цьому має добре прилипнути до фарби. Там де присутні є зморшки, вода разом з аквареллю збереться в них. У результаті малюнок в таких місцях буде світлішим, ніж в інших місцях малюнку. Коли фарба висихає, кульок обережно знімають. В кінцевому результаті вийде дуже цікавий візерунок на пофарбованому папері. Такий лист з незвичайним зафарбовуванням стане чудовою основою для виготовлення інших малюнків. Так цей спосіб можна застосувати задля виготовлення листівок та аплікацій, вирізання сніжинок різних кольорів, виготовлення різних цікавих виробів. Для роботи з друкуванням будуть потрібні поролонові подушечки штемпельні, акварель, папір і самі печатки з нанесеним на них малюнком, який можна зобразити звичайною кульковою ручкою. Спосіб відбитків листя. Звичайні опалалі лсточка з дерев є хорошим матеріалом, за допомогою якого можна створити красиві малюнки. Для цього пензликом наноситься на одну сторону фарба, а потім листочок прикладають до паперу і залишають на ній відбиток. Спосіб малювання пір'їнками, задля нього знадобиться кілька пір'інок і акварельні фарби різних кольорів. Кожне пір'інка опускається в фарбу, а потім ним проводять по підготовленому папері, отримуючи цікаві хвилясті лінії. Монотипію можна виконати на одному аркуші або на двох. У першому випадку лист складається в два рази, розгортається і на одній з його частин малюється фарбами половина того чи іншого предмета. Малювання по вологому папері: аркуш паперу зволожується за допомогою ватного тампона, і по ньому малюється аквареллю малюнок. Виходить розмите зображення [1].

Таким чином, обґрунтовано важливість нетрадиційного підходу до розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку. Визначено завдання і науково-педагогічні підходи з володіння дітьми нетрадиційними художніми техніками. Розглянуто особливості

впливу використання нетрадиційних технік малювання на розвиток творчих здібностей дошкільників.

### Список використаних джерел

1. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів*. Вінниця, 2018. С. 66–70.
2. Дабіжа Л. П., Дабіжа К. Л., Комарівська Н. О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вип. 64. 2022. С.64-71.URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/1901>.
3. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: *збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського*. Краматорськ: ДДМА, 2018. С.81–84
4. Микуліна А. К. Розвиток творчості у дошкільників в процесі малювання нетрадиційними техніками. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2018. № 2 (25). С. 134–138.
5. Опалюк О. М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. *Актуальні питання корекційної освіти*. URL: <https://aqse.com.ua/download/publications/86/95.pdf>
6. Половіна О. Н. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку в арт-освіті дітей дошкільного віку. «*Арт-освіта дітей дошкільного віку: свобода, творчість, інтеграція*» обласний онлайн-семінар Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 2020 рік, 28 жовтня, на базі Сумського ОШПО. URL: <https://www.narodnaosvita.sumu/ua>
7. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page\\_id=5789](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789)
8. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників : Дис... канд. наук: 13.00.08. Київ, 2007. 248 с.
9. Старовойт Л. В., Ліхницька Л. М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С.147–160.
10. Тодосієнко Н. Л. Використання методу малювання музики як засобу естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2011. № 34. С. 188–191.
11. Шикирінська О. А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Науковий журнал «Педагогічні науки», Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка*. 2019. Випуск 74. С. 36–40.

## РАННІЙ ВІК ЯК СЕНЗИТИВНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ

Світлана Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: С. Міліщук, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти  
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»  
Волинської обласної Ради (Україна)

## EARLY CHILDHOOD AS A SENSITIVE PERIOD FOR CHILDREN'S LANGUAGE DEVELOPMENT

Svitlana Melnyk, bachelor's student  
KZVO «Lutsk Pedagogical College» (Ukraine)

***Анотація.** Розкрито поняття сензитивних періодів та виявлено психологічні особливості розвитку мовлення дітей в ранньому віці. Окрему увагу приділено розвитку дрібної моторики рук дітей з метою розвитку мовлення.*

***Ключові слова:** ранній вік, сензитивний період, розвиток мовлення.*

***Abstract.** The concept of sensitive periods is ostended and psychological features of children's speech development at an early age are revealed. Particular attention is paid to the development of fine motor skills of children's hands in order to the speech development.*

***Key words:** early age, sensitive period, speech development.*

Численні наукові дослідження свідчать про те, що у ранньому віці мовлення дитини набуває особливого значення, бо саме в цьому віці воно виникає, починає розвиватися і разом з ним розвивається психіка дитини. Оволодіння мовленням в цьому віці відбувається особливо легко і вносить певні зміни у поведінку дитини та її психічні процеси. Р. Павелків, О. Цигипало пишуть, що «ранній вік – найбільш сприятливий для розвитку мовлення, яке опосередковує весь психічний розвиток дитини» [4, с.36].

Перш ніж перейти до викладу основного матеріалу з даного питання, зупинімося докладніше на дослідженні суті поняття «сензитивні періоди розвитку» в психології та педагогіці. Дана дефініція була вперше введена в науковий обіг італійським педагогом М. Монтесоррі, яка писала, що психічний розвиток кожної дитини визначається сензитивними періодами, які сприяють розвитку певної функції, кращому засвоєнню певних знань, умінь, навичок поведінки. Згодом дане поняття було досліджено і суттєво збагачено науковцями і в сучасній науці трактується як найсприятливіші для розвитку певних психічних функцій (сприймання, мовлення, пам'яті та ін.) періоди, що визначають психічний розвиток дитини і мають вирішальне значення для її навчання і виховання [3, с. 50-51]

Ранній вік є сензитивним для розвитку мовлення дитини. В навчальному посібнику В. Бондар, А. Ільченко «Психолого-педагогічні умови розвитку дітей в системі М. Монтесоррі» знаходимо характеристику розвитку мовлення дітей раннього віку: «Малюк у віці 1 року свідомо вимовляє перше слово, словесно виражає свої думки. Приблизно до 2-2,5 років відбувається збагачення словника дитини. Дитина здатна сприймати граматичні норми мови і здатна граматично будувати речення. У цей період, як ніколи, дитина потребує, щоб їй більше розповідали історій, використовуючи все багатство й різноманітність слів та граматичних конструкцій рідної мови. У віці від 2,5 до 3-х років дитина часто розмовляє сама з собою; те, про що вона думає, зразу промовляється. Це дає можливість дорослому почути в голосному мовленні дитини логіку, послідовність або непослідовність думок» [1, с.53].

Р. Павелків, О. Цигипало одним з основних новоутворень у психічному розвитку дитини у ранньому віці називають опанування мовою і перераховують такі досягнення дитини в цей період: високий ступінь розуміння мовлення дорослого; формування активного мовлення; мова стає основним засобом спілкування з дорослими та однолітками; стрімке зростання словникового запасу; поява творчої спрямованості мовлення, елементарного словотворення; оволодіння елементарними формами граматичної будови мовлення;

виникнення описового, розгорнутого мовлення; формування не тільки комунікативної, а й узагальнюючої та регулятивної функції мовлення [4, с. 88-89].

В навчальному посібнику «Дитяча психологія» Т. Дуткевич так узагальнює основні досягнення в розвитку мовлення дитини раннього віку: «... формуються такі форми активного мовлення як ситуативна та описова; складається комунікативна, узагальнююча, регулятивна функції мовлення; стрімко зростає лексичний запас (назви предметів і осіб, слова на позначення дії, переживання, вимог, пропозицій, бажань); формується слухання і розуміння літературних творів, розповідей дорослого, що збагачує кругозір дитини й допомагає засвоїти соціальний досвід; починається засвоєння граматичної будови мови» [2, с.181].

Сензитивний період розвитку мовлення триває певний час і проходить незворотно [1,с.50]. Наприклад, доведено, що якщо з якихось причин дитина до трьох років не почала говорити, далі засвоєння мовлення відбувається з великими труднощами. Відхилення в психічному розвитку, що виникли через відсутність мовлення, вимагають спеціальної компенсації, тому глухонімі діти, яких починають навчати мовленню після трьох років, відстають у багатьох видах діяльності, розвитку психічних процесів і якостей. Крім того, виявлено, що діти п'ятирічного віку стають найбільш чутливими до сприйняття фонематичних конструкцій, в іншому віці ця здатність істотно нижча [3,с.67].

Звичайно, що педагог зовні не може вплинути на час виникнення й тривалість сензитивних періодів, проте він зобов'язаний знати про різні сензитивні періоди розвитку, вміти прогнозувати їх появу, визначати ознаки початку сензитивного періоду, а також комплекси психологічних якостей дитини, які можуть формуватися і розвиватися в межах того чи іншого сензитивного періоду і підготувати відповідне розвивальне середовище [1, с.52].

Стосовно раннього віку як сензитивного періоду для розвитку мовлення дитини, то перехід на новий рівень мовленнєвого розвитку можливий тільки за умови повноцінного спілкування дитини з дорослими. Якщо спілкування дітей раннього віку з дорослими недостатнє або якщо близькі виконують всі бажання дитини, засвоєння мови уповільнюється. Оскільки розвиток мовлення дітей у ранньому віці зумовлений ситуативно-діловою формою спілкування з дорослим, у якій спілкування опосередковане предметними діями, то в першу чергу доцільно організовувати предметну діяльність дітей. Оволодіваючи світом предметів, дитина буде змушена звертатися за допомогою до дорослого, що спонукатиме її застосовувати мовлення у спілкуванні з дорослим [2, с.180-181].

Вченими давно вже доведено найтісніший зв'язок між розвитком рухів рук і формуванням вимови, де рухи відіграють стимулюючу роль, активно та позитивно впливаючи на розвиток та функціонування мовних зон кори головного мозку, причому саме в ранньому віці, поки що йде процес формування мовної моторики [5,с.15-16].

М. Шеремет зауважує, що рухова система, особливо дрібна моторика рук, дуже впливає на розвиток всього організму (насамперед головного мозку та центральної нервової системи). З одного боку, дрібна моторика взаємодіє з промовою, з другого боку з мисленням, увагою, координацією рухів та просторовим сприйняттям, спостережливістю, уявою, зоровою та руховою пам'яті, психічного розвитку. Тому для розвитку дрібної моторики дитини найчастіше педагогами використовуються такі ігри та вправи:

1. Пальчикові ігри - це інсценування будь-яких римованих історій, казок за допомогою пальців.

2. Ігровий масаж рук. Можна крутити в руках шестигранний олівець, ялинові шишки, волоські горіхи, м'ячі су-джок.

3. Рухливі ігри та фізичні вправи. Неможливий розвиток дрібної моторики без розвитку спритності, гнучкості та інших фізичних якостей, відповідно до вікових можливостей дітей.

4. Ігри, де потрібно щось брати чи витягувати, стискати – розтискати, вилити – наливати, насипати – висипати, проштовхувати в отвори тощо.

5. Для розвитку дрібної моторики, важливо також, щоб дитина регулярно займалась різноманітними видами продуктивної діяльності. Це малювання, аплікація, конструювання, викладання візерунків із мозаїки, ліплення тощо [6].

Отже, ранній вік є сензитивним для розвитку мовлення дитини раннього віку. Найважливішим досягненням раннього дитинства є опанування рідною мовою, вироблення вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу і себе, засвоєння набутого людством досвіду, спілкування і взаємодії людей. Педагог повинен знати про сензитивний період розвитку мовлення для того, щоб в повній мірі використовувати його можливості. Оскільки розвиток мовлення дітей у ранньому віці зумовлений ситуативно-діловою формою спілкування з дорослим, у якій спілкування опосередковане предметними діями, то педагог має забезпечити дитині можливості для мовленнєвої практики під час оволодіння предметною діяльністю. Крім того, доцільно розвивати дрібну моторику рук дитини за допомогою ігор та вправ.

#### Список використаних джерел

1. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: навч. посіб. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych\\_Tetiana/Dytiacha\\_psycholohiia](https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych_Tetiana/Dytiacha_psycholohiia).
3. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академ-видав, 2008. 432 с.
4. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
5. Матвієнко С. І. Актуальні проблеми розвитку дитини раннього віку : навч.-метод. посібн. / С. І. Матвієнко. Ніжин, НДУ ім. М.Гоголя, 2015. 75 с.  
URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hPM8ehe7BnwJ:lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/70/1/Komplex%2520ranniy%2520vik.doc&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
6. Шеремет М. К. Логопедія : підручник / М. К. Шеремет, С. Ю. Конопляста. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

## АРТ-ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Ольга Музика**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ART EDUCATION AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

**Olga Muzyka**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст та педагогічний потенціал арт освіти як процесу естетичного виховання та засобу творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Подано рекомендації до організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито механізм використання рефлексійного підходу до мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення.*

***Ключові слова:** арт освіта, естетичне виховання, образотворче мистецтво, мистецький простір, творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the content and pedagogical potential of art education as a process of aesthetic education and a means of creative development of older preschool children. Recommendations for the organization of an art space in a preschool education institution are*

*provided; the mechanism of using a reflective approach to the artistic interaction of the teacher and children during artistic and productive image creation is revealed.*

**Key words:** *art education, aesthetic education, visual arts, artistic space, creative development of older preschool children.*

Вагомим змістом дошкільної освіти сьогодні виступає направлена на загальний і художньо-естетичний розвиток особистості дитини педагогічна система адаптованих художньо-практичних знань, умінь, навичок, досвіду та ціннісного ставлення до мистецтва, а також набуття досвіду художньо-творчої діяльності. Так, дошкільна освіта дітей уявляє процес і результат засвоєння певних властивостей навколишньої дійсності і світу, які відтворені у різноманітних художніх, музичних образах, образах поезії і літератури.

Природною та необхідною умовою постають традиційні підходи та інновації в галузі мистецької освіти, її розвитку відповідно до загальних та естетичних потреб сучасного демократичного суспільства. Творча організація мистецького простору в закладі дошкільної освіти, як ніколи вимагає нових сучасних підходів. Вони спрямовані на широке розкриття алгоритму мистецької взаємодії педагога й дітей, особливо старшого дошкільного віку.

У сучасних дослідженнях вченими розглядаються філософські і психологічні засади художньої творчості (І. Бех, Г. Васянович, В. Кудін, Н. Гавриш). Творчі ідеї застосування і удосконалення технологій художнього розвитку в освіті дітей дошкільного віку набувають подальшої розробки в працях із теорії та методики педагогіки загальної та мистецької та арт освіти дітей. Педагогічний та розвивальний потенціал мистецтва і арт-освіти відображається у працях Н. Ветлугіної, Л. Дабіжі, О. Половіної, І. Кондратець, Л. Ліхницької, Л. Міщенко, Л. Старовойт, О. Рудницької, Н. Тодосієнко, О. Шикиїнської, Г. Шевченко.

Отже, арт-освіта емоційно орієнтується на художньо-творчий розвиток дітей. Вона надає можливість широкого використання художньо-педагогічних технологій. Таким чином, «сприяючи збереженню мистецьких загальнолюдських цінностей, інновації несуть у собі відмову від усього застарілого, закладають підвалини соціальних перетворень, у край необхідних для формування вчителів нової формації» [2, с. 89]. В арт-освіті дітей дошкільного віку науковці пропонують використання методу багатоканального сприймання, в якому передбачено засвоєння дошкільниками інформації шляхом активізації усіх органів чуття, наукові розробки і практичні рекомендації використання цього методу; представляють рекомендації до методики організації мистецького простору в сучасному закладі дошкільної освіти; чітко розкривають механізм використання рефлексійного підходу до мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення. Вибір правильного означення основних векторів роботи педагогів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти передбачають напрями реалізації новітніх технологій образотворення. В мистецькій діяльності дітей дошкільного віку треба пропонувати альтернативні орієнтири художнього супроводу, «супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтацію вихователів на застосування діяльнісно-пошукової моделі організації артосвіти» [5, с.74].

Арсенал образотворчих технік і засобів малювання завжди урізноманітнює заняття з дітьми, розслабляє, налаштовує малечу на позитивний лад, гармонізує душевний стан дитини дошкільного віку, постає засобом релаксації, арт-терапії. Слід розкрити низку сучасних методик використання альтернативних художніх технік Л. Міщенко – «Мистецька освіта дітей дошкільного віку – сучасний погляд»; В. Лобода – «Інформаційно-комунікаційні технології – засіб художньо-естетичного розвитку дошкільників». Свій власний досвід щодо впровадження технологій художньо-творчого розвитку з дітьми дошкільного віку подають педагоги: С. Топчій – вихователь Великобубнівського дошкільного навчального закладу «Центр розвитку дитини «Берізка» – використання арт-технології «Чарівна мандала» в художньо-творчому розвитку дошкільників», педагогічні онлайн-майстерні: «Чарівні мандали із ниток» – Л. Гриценко. О. Команова, музичний керівник комунального дошкільного навчального закладу «Червона шапочка» Білківської сільської ради



Тростянецького району («Кольорова музика» в арт-освіті дітей дошкільного віку») застосовує досвід упровадження арт-технологій, формування художньо-продуктивної компетентності у дітей дошкільного віку продемонстровано в її авторській методиці «Музично-кольоровий вернісаж». Також, О. Іванченко, вчитель-дефектолог Комунальної установи Сумського спеціального реабілітаційного навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа 1 ступеня – дошкільний навчальний заклад №34» Сумської міської ради, використовується «Імаготерапія» – засіб корекційно-реабілітаційної роботи та розвитку творчого потенціалу дітей». Однією з арт методик є «Осінній калейдоскоп» – педагогічна онлайн-майстерня з елементами вільного образотворення, яку пропонує у своїй роботі з дітьми вихователь Сумського дошкільного навчального закладу № 40 «Дельфін» О. Янкілевич.

Дитина в ігровій формі має навчитися розуміти почуття та емоції оточуючих її людей. Педагогу слід навчати дітей усвідомлювати та виявляти власні емоції. Однозначно, дієвим засобом в цьому процесі постає сила мистецтва. Проте звичайних традиційних мистецьких занять для активного розвитку творчості дітей, пріоритетом яких являється формування технічних навичок, замало. Частково вони спрацьовують на правильне розв'язання цього завдання. Альтернативним методом є художньо-педагогічне спілкування з дітьми дошкільниками за сучасною новітньою технологією образотворення. Цікавими є альтернативні художні техніки, деякі з них назані вище: free painting, пластичне та конструктивне образотворення, техніка «Створення мандал» (у перекладі «коло», «диск», «Малюємо небо», «Малюємо зорі» проєктивні техніки, техніка розвитку творчих здібностей дошкільників «Моя сім'я в образі квітів», техніка «Малювання аквареллю на воді», арт техніка «Оцінка і критика», техніки «Малювання на вологому папері», «Акватипія» – це ще одна цікава для дітей художня техніка малювання водяними фарбами, техніка «Малювання олією» – це ще один цікавий і неважкий спосіб самовираження дитини і можливість трансформувати власні переживання і враження.

Вибір арт технік дуже великий задля мистецької освіти дітей дошкільного віку. Педагог також має можливість обирати, робити власний вибір. Діти завжди мають відчувати успіх, переконувалися у своїх уміннях та вправності, їх робота повинна бути систематичною, творчою. Можна організувати організувати художньо-продуктивне образотворення, застосувати різні художньо-педагогічні технології образотворення, музичний супровід творчого процесу з використанням означених технік, методу малювання музики для дітей дошкільного віку, фонову і функціональну музику під час роботи з дітьми, що підсилить емоційність процесу та його результат.

Важливим кроком є використання художніх інформаційно-комунікаційних технологій в процесі застосування освітніх ситуацій у процесі групової образотворчої діяльності діяльності з дітьми дошкільного віку теж є важливим чинником творчого розвитку [4], нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку [1], використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей є не менш важливим для педагогічної уваги вихователя дошкільного навчального закладу [3]. Формування естетичного сприймання та естетичного ставлення до природи і оточуючого середовища засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників є надзвичайно актуальним в сучасних умовах [3]. Розвиток у дітей дошкільників художньо-творчих здібностей у старшому дошкільному віці засобами декоративно-ужиткового мистецтва розглядає у своїх наукових працях Л. Старовойт [8]. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва, музичного виховання на формування естетичної культури дітей дошкільного віку опрацьована в наукових роботах Л. Ліхницької [8], О. Поповської [10], Н. Тодосієнко [9], Г. Шевченко.

Таким чином, в статті нами висвітлено приклади арт-технік і технологій художньо-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, подані практичні рекомендації щодо їхнього використання в арт-освіті дітей. Пропонуються альтернативні орієнтири

методичного супроводу мистецької діяльності, зокрема – супровід-співробітництво і супровід-ініціювання в творчій діяльності дітей дошкільного віку, а також орієнтація педагогів-вихователів на використання діяльнісно-пошукової моделі в організації педагогічної системи арт-освіти. Також слід правильно організовувати функціонування мистецького простору в закладах дошкільної освіти; розкривати механізми використання рефлексійного підходу до мистецької взаємодії педагога-вихователя і дитини в процесі художньо-продуктивного образотворення та творчої самореалізації.

### Список використаних джерел

1. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів*. Вінниця, 2018. С.66–70.
2. Дабіжа Л. П., Дабіжа К. Л., Комарівська Н. О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вип. 64. 2022. С.64-71.URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/1901>.
3. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського*. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81–84
4. Імбер В. І., Карук І. В., Колеснік, К. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018 С. 138-140.
5. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
6. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page\\_id=5789](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789)
7. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників : Дис... канд. наук: 13.00.08. Київ, 2007. 248 с.
8. Старовойт Л. В., Ліхницька Л. М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С.147–160.
9. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського* «Вінниця, 2015. С.374–378.
10. Шикирінська О. А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Науковий журнал «Педагогічні науки», Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка*. 2019. Випуск 74. С. 36–40.
11. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-

## ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наталія Огінська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Nataliia Oginska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті проаналізовано погляди зарубіжних та вітчизняних культурно-освітніх діячів минулого. Зроблено історико-педагогічний аналіз проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Розглядаються погляди Я. Коменського, Г. Ващенко, О. Духнович, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського щодо засобів національно-патріотичного виховання старших дошкільників.

**Ключові слова:** патріотичне виховання, діти старшого дошкільного віку, С. Русова, Я. Коменський, В. Сухомлинський.

**Abstract.** The article analyzes the views of foreign and domestic cultural and educational figures of the past. A historical and pedagogical analysis of the problem of patriotic education of older preschool children was conducted. The views of Ya. Komensky, G. Vashchenko, A. Dukhnovych, S. Rusova, G. Skovorody, V. Sukhomlinsky regarding the means of national-patriotic education of older preschoolers are reviewed.

**Key words:** patriotic education, children of senior preschool age, S. Rusova, Ya. Komensky, V. Sukhomlinsky.

Для здійснення пошуків нових шляхів і засобів рішення проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку призводить до ґрунтовного вивчення та творчого використання спадщини зарубіжних і вітчизняних культурно-освітніх діячів минулого.

Одним з найперших серед видатних зарубіжних педагогів, мислителів сутність, теоретичні основи патріотичного виховання розкрив чеський педагог Я. Коменський. На його думку зміст цього поняття повинен базуватися на ідеї народності, яка включає «вимоги навчання рідною мовою, виховання людяності, гуманності, прагнення сформувати таку людину, яка вище за все ставить благополуччя своєї батьківщини і готова пожертвувати собою заради її свободи і незалежності» [8, с. 163].

Філософ і педагог Г. Сковорода акцентував значення патріотичного виховання. Він неодноразово відстоював ідеї народності, вчив народ як жити, працювати, виховувати дітей, наголошував що «кожен повинен знати свій народ, а в народі пізнати себе» [40]. Він розглядав патріотизм як складне і багатогранне почуття до Батьківщини, в якому органічно переплітається любов до рідної природи, рідної мови з усвідомленням патріотичного обов'язку перед своїм народом [2, с. 201].

Видатний педагог і реформатор педагогічної науки, уродженець Чернігівщини, К. Ушинський, аргументуючи принцип «народності» виховання, доводив педагогам важливість при виборі форм, методів і змісту педагогічної діяльності враховувати в освітньому процесі національні особливості. К. Ушинський вважав, що «система виховання породжується історією народу, його матеріальною та духовною культурою» [7, с. 94].

Першочергове значення у педагогічній системі К. Ушинського призначалося патріотичному вихованню, оскільки почуття народності в людині найсильніше: «Як немає

людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами» [11, с. 73]. Навіть людина, яка поселилася на чужині, береже у своєму серці народність. «Можна забути ім'я своєї Батьківщини, але носити в собі її характер», – відмічав К. Ушинський [11, с. 73]. Він підкреслював, «де б не була людина, в які краї доля її не занесла, вона завжди зберігає у своєму серці дух свого народу, любов до рідного краю» [11, с. 73].

На переконання О. Духновича принцип народності повинен стати засадничим положенням виховання української молоді. Педагог стверджував про необхідність створення системи виховання з урахуванням історичних та національних традицій народу. У своїх педагогічних поглядах він зробив висновки, що навчально-виховний процес у закладі освіти має здійснюватися у національному дусі, а «основними засобами реалізації завдань патріотичного виховання є використання виховного потенціалу рідної мови, літератури, історії, пісенного мистецтва» [9, с. 131].

У розробку теорії і практики патріотичного виховання вагомий внесок зробила С. Русова. Саме С. Русова виділила головні принципи системи національного дошкільного виховання – народність, індивідуалізація, демократизація, гуманізація. Ця система є актуальною і зараз. Український педагог довела та обґрунтувала думку про важливість виховання у дітей з перших днів життя патріотизму, любові до свого народу і Батьківщини. Рішення цієї проблеми педагог відзначала у побудові патріотичного виховання на основі багатоговікового досвіду українського народу, його історичних, культурних і духовних здобутків. Вона акцентувала, що виховання дітей доцільно реалізовувати «на рідному ґрунті», адже лише національне оточення здатне виховати високоморальну і патріотично налаштовану особистість. Тому в дитячому садку обов'язково повинен відчуватися національний дух; «діти мають бути ближчі до природи рідного краю», до «невпинної хліборобської праці українців, яка годує і себе, і сусідів, і інших»; необхідно широко використовувати народну творчість – словесні ігри, пісні, гри на народних музичних інструментах, розваги, інсценізації тощо» [1, с. 2]. При цьому вона вказувала на необхідність багатоаспектності здійснення процесу патріотичного виховання і багатоманітності засобів виховного впливу. С. Русова наголошувала на особливій ролі потішок, забавлянок, колискових пісень, народних казок та ігор у національному вихованні підростаючих поколінь.

Виховання, на думку видатного педагога, «має бути позначене українським мистецтвом» і викликати позитивні емоції. С. Русова стверджувала, «ми зможемо якомога більше націоналізувати наші дитячі садки, наблизити їх не тільки до словесної, а й до технічної культури нашого народу» [2, с. 232].

Основою концепції національно-патріотичного виховання дошкільнят – навчання дошкільнят рідною мовою. «Мова – відмічала С. Русова, – це соціальний зв'язок між людьми, засіб прояву їхнього внутрішнього світу та засвоєння нового безмежного знання» [1, с. 2]. Оволодівати рідною мовою дошкільник повинен в родинному колі та в дитячому садку. Саме тому, відмічала вчена, дорослі мусять пам'ятати: «ніде переймання (наслідування) немає такого великого значення, як в опануванні мови. З огляду на це особливо важливим є мовлення самого педагога» [1, с. 3].

Найважливішими засобами розвитку мовлення дошкільнят вона вважала довкілля, мистецтво, художню літературу, національні свята, український фольклор, грамоту, драматизацію. Серед методів та прийомів С. Русова звертала увагу на використання спостережень, екскурсій, бесід, читання казок та оповідань, заучування віршів, переказування творів, розглядання картин та бесід за їх змістом, складання розповідей за малюнками, ігор-драматизацій, дидактичних вправ та ігор. Особливу увагу приділяла наслідуванню мовлення дорослого, запитання, зіставлення.

Особливу увагу радила приділяти національним святам, звичаям, обрядам, традиціям, які зваблюють своєю красою, архаїчною наївною простотою, такою близькою душі

дошкільника. «Щасливі ті сім'ї, – вважала вчена – які можуть відзначати свята за народними звичаями, адже вони дають своїм дітям прекрасні переживання, які залишають на все життя глибокі естетичні й етичні враження та пов'язують малюка зі своїм народом. Настрій дитини, в якому поєднуються і релігійне, й естетичне, і національно-патріотичне почуття, може стати основою для розвитку в неї високої ідейності та проростання любові до свого народу» [1, с. 4].

Український композитор, диригент і хореограф, викладач В. Верховинець, палкий патріот своєї Батьківщини, значущу роль у справі виховання молодого покоління надавав використанню дитячого музично-ігрового репертуару, який став підґрунтям оприлюдненого у 1925 р. репертуарно-методичного посібника «Весняночка». Запис, обробка, систематизація етнографічного матеріалу, визначення його педагогічної цінності, написання авторських ігор і пісень, підготовка теоретичного розділу збірки, де «автор знайомить вихователів з методикою музично-виховної роботи і дає певні рекомендації щодо використання рухливих музичних ігор, мають і сьогодні практичне значення» [3, с. 344].

Доцільно зазначити, що до репертуарно-методичного посібника увійшли сто п'ятдесят шість рухливих музичних ігор і пісень. Серед них – дев'ять народних ігор, етнографічний запис яких зробив сам В. Верховинець. «Більшість ігор – відмічає Н. Дем'янюк – він створив на основі етнографічного матеріалу: 1. українських народних пісень – дев'ятнадцять ігор; 2. народних мелодій – дев'ять; 3. поетичного фольклору – вісімнадцять» [5, с. 64]. Варто зазначити, що написані педагогом на слова українських поетів: Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, П. Тичини, О. Олеся чотирнадцять рухливих музичних ігор і шістнадцять пісень. З метою залучення підростаючого покоління до кращих зразків українського музичного мистецтва В. Верховинець інсценізує твори М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, П. Демуцького. Г. Ващенко аналізував патріотичне виховання як цілеспрямований процес залучення дітей до національних і загальнолюдських цінностей, до високого рівня культури та освіти, науки та мистецтва.

Вагоме значення патріотичному вихованню у своїй педагогічній діяльності й творах відводив відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський. Аналізуючи педагогічну спадщину Василя Сухомлинського можна зробити висновки, що центром уваги науковця постійно перебувала проблема патріотичного виховання підростаючого покоління. На думку В. Сухомлинського, патріотизм – це «сплав почуттів і думок, а поняття Батьківщини досягається не тільки і не стільки розумом, скільки серцем» [10, с. 318]. «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина» [10, с. 131]. Видатний український педагог зазначав, що виховання патріота, громадянина є складною проблемою педагогічного процесу. На велике переконання педагога, першочергове значення має те, що «знання про Батьківщину, про те, що є дорогим для народу, – це не просто відомості, якими після запам'ятовування можна керуватися в повсякденному житті. Це істини, які повинні торкатись особистого життя вихованця» [10, с. 131]. Потрібно розповідати дітям про історію рідного краю, щоб у дитини сформувалась «відповідальність за матеріальні та духовні цінності, створені старшими поколіннями» [10, с. 187]. В. Сухомлинський підкреслював у, що «у кожній людині повинен бути рідний куточок, який став незабутнім спогадом про найдорожче – без цього немає людини, немає її морально-емоційного, естетичного коріння, немає свіжого вітерця, який живить непогасне полум'я любові до Вітчизни» [10, с. 134].

Одним із визначальних засобів виховання патріотичних почуттів дитини педагог вважав рідну мову й акцентував на таких методах, як екскурсії в природу, спостереження, складання казок, етичні бесіди, розповіді вихователя про історії та героїзм народу. В Сухомлинський пропонував орієнтуватися на мовні зразки з фольклору, народні поетичні вислови, які відрізняються відтінками думок і почуттів, емоціональним забарвленням, тим самим діють на мовленнєву культуру дитини.

Найбільш глибокими для української дошкільної педагогіки є розвідки окремих аспектів національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, здійснені у період незалежності української держави.

Сучасні українські корифеї педагогічної думки (І. Бех, В. Бобир, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Погрібняк, К. Чорна, О. Каплунівська та ін.) поповнюють теорію і практику патріотичного виховання старшого дошкільного віку. Новітні погляди на патріотичне виховання висвітлила О. Каплунівська, яка створила парціальну програму національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина». Автор програми «розробила форми роботи з патріотичного виховання, які охоплюють ознайомлення дітей з історією і сучасним життям рідної країни, її національними героями, видатними особистостями. На її думку, така робота формує у дітей почуття гордості за свій народ» [7, с. 8].

Проблеми національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва розкрито в працях М. Вацьо. Науковець досліджує формування патріотичних почуттів дітей та молоді за допомогою вивчення музичного краєзнавства Поділля. На думку дослідника: «Краєзнавство зберігає історичний досвід поколінь, органічно поєднує минуле, сучасне та майбутнє, досліджує прикоріння й джерела української духовності, національної ментальності. Вивчення історії та культури «малої батьківщини» складає уявлення про долю нації; лише через місцевий, регіональний патріотизм виростає патріотизм всеукраїнський» [4, с. 102].

Отже, в різні історичні періоди проблемі патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку відводилася велика увага. До шляхів формування патріотизму визначні педагоги минулого окреслювали наступні: ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з навколишнім середовищем, з суспільним життям країни, збагачення пам'яті дошкільників яскравими враженнями, щоб вони змалку полюбили те, що їх оточує і є частиною Батьківщини. До засобів національно-патріотичного виховання вони відносили рідну мову, вітчизняну історію, українську літературу, рідну природу, українську культурно-духовну спадщину тощо. Педагогічні настанови і рекомендації культурно-освітніх діячів минулого є актуальними в сьогоденній виховній практиці.

### Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2016. №2. С. 2–5.
2. Борисова З. Н., Смаль В.З. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія. Київ: Вища школа, 1990. 422 с.
3. Василь Миколайович Верховинець. *Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: підручник / під заг. ред. А. М. Бойко*. Київ, 2004. С.460-489.
4. Вацьо М. Роль краєзнавства Поділля в системі музично-естетичного виховання дітей та молоді. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року*. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. С. 100-104.
5. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.
6. Дем'янко Н. Ю. «Весняночка» В.М. Верховинця та її педагогічне значення. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 2 (35). Полтава: ПДПУ, 2004. С. 63-66.
7. Каплунівська О. М. Сучасний погляд на патріотичне виховання. Особливості організації роботи з дошкільниками. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С. 8–10.
8. Мельничук О. С. Історія педагогіки України навч. посібн. Кіровоград, КДПУ ім. В. К. Винниченка, 1998. 169 с.

9. Онопрієнко О. Патріотичне виховання як науково-педагогічна проблема: понятійний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. пр.* Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 2007. № 21. С. 159–167.

10. Пашигар М.С. Ретроспективний аналіз теорії патріотичного виховання дітей дошкільного віку. С. 129-135.

URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9670/1/21.1.pdf>.

11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 5. 639 с.

12. Ушинський К. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори в 2 т. Київ: Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 43–103.

13. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPJM0-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnar.ap.edu.pl/index.php/pnar/issue/view/58>.

## ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

**Марія Окладнюк**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А. Поповська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## INDIVIDUALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS: THEORETICAL ASPECT

**Maria Okladnyuk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті визначено та проаналізовано актуальні проблеми і перспективи індивідуалізації в умовах традиційної технології навчання. Схарактеризовано психологічні і фізичні якості, стани особистості в контексті індивідуалізації навчальної роботи.*

***Ключові слова:** індивідуальність, особистість, індивідуалізація, навчання.*

***Abstract.** The article defines and analyzes the actual problems and prospects of individualization in the context of traditional learning technology. The psychological and physical qualities and states of the individual are characterized in the context of the individualization of educational work.*

***Key words:** individuality, personality, individualization, training.*

Уніфікована система навчання, яка довгі роки панувала у вітчизняних школах, в наявних тоді умовах неефективній реалізації одного з важливих принципів навчання – врахуванні індивідуальних і вікових особливостей учнів (здібностей, нахилів, інтересів, прагнень тощо) призвела до нівелювання особистості, кризи розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості.

Урахування індивідуальних та вікових особливостей здобувачів освіти як один із фундаментальних принципів навчання був і залишається актуальною проблемою та перспективою в умовах української системи освіти. Основою, підґрунтям сучасної законодавчої бази є особистісно-орієнтований, компетентнісний та інші підходи, де особистість здобувача освіти є не засобом, а метою освіти.

Так, у «Національній доктрині розвитку освіти» проголошено, що метою державної політики щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України...», а «пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є: її особистісна орієнтація» [7]. Одним із завдань загальної середньої освіти у Законі України «Про загальну середню освіту» визначено завдання

«формування особистості учня (вихованця), розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду» [3]. Звідси, урахування індивідуальних особливостей дитини є важливим аспектом формування особистості.

Проблема індивідуалізації навчання привертає увагу багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників, про що свідчить великий доробок праць теоретичного та практичного характеру, в яких висвітлюються різні аспекти даної проблематики (В. Володько, А. Границька, В. Крутецький, П. Сікорський, І. Унт, І. Якиманська та ін.).

Історико-педагогічний аналіз наукових джерел показав, що ідеї індивідуалізації навчання належать Арістотелю, Г. Гегелю, С. К'єркегору, Платону, Сократу та ін., адже присутні в їхніх філософських працях. Також в педагогічних творах А. Дістервега, Я. Коменського, Дж. Локка, І. Песталоцці, Ж-Ж. Руссо висвітлені питання індивідуального підходу в навчанні дітей. Нині в західноєвропейській педагогічній науці (за дослідженнями А. Біне, Д. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерса та ін.) індивідуалізація навчання є провідним педагогічним напрямом.

Становлення уявлень про індивідуалізацію навчання в аспекті вирішення практично важливих освітніх завдань знайшло відображення у працях вітчизняних педагогів П. Каптерєва, А. Прокоповича-Антонського, В. Розанова, К. Ушинського та ін., подальшого розвитку набула в дослідженнях роботах Ю. Бабанського, А. Бударного, М. Данилова, Л. Занкова, А. Кірсанова, Є. Рубанського, І. Унт та ін. Філософський контекст процесу індивідуалізації знаходимо в працях вчених-філософів А. Еткінда, М. Кагана, І. Резвіцького та ін., психологічний – Б. Ананьєва, А. Асмолова, Л. Виготського, В. Ломова, В. Слободчикова, М. Холодної, В. Шадрікова та ін. [6, с. 284].

Найчастіше під *індивідуальністю* розуміють оригінальність особистості або певну основну, головну її особливість, що вирізняє її серед інших. Кожна людина індивідуальна по своєму, але різниться прояв індивідуальності: в одних виявляється дуже яскраво, в інших – малопомітно; індивідуальність може виявлятися в інтелектуальній, вольовій, емоційній сферах або ж відразу в усіх сферах психічної діяльності [9, с. 223].

Поняття *індивідуальності* трактується як «виявлення у кожного індивіда своєрідності, унікальності й неповторності загальних для людей рис соціальних якостей» [10, с. 118]. Індивідуальність у соціальному значенні полягає в особливості форми буття людини в суспільстві як суб'єкта його самостійної діяльності, що формується саме в процесі певної діяльності

Підґрунтям реалізації індивідуалізованого навчання є індивідуальний підхід – педагогічний принцип, що обумовлюється конкретними індивідуальними особливостями учнів у процесі навчання і виховання [4, с. 101-105].

Педагогічний словник інтерпретує дефініцію «*індивідуалізація навчання*» як організацію навчального процесу, коли вибір засобів, заходів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності навчання [2, с. 62].

*Індивідуалізація навчання* (або «індивідуалізоване навчання») – педагогічний принцип такої побудови системи відносин учня з учителем, за якої у системі навчання враховуються й розвиваються індивідуальні особливості здобувачів освіти. Особливого значення набувають такі якості особистості, як ініціативність, самостійність, пошуковий або дослідницький стиль діяльності, упевненість, творчість, культ праці тощо [1, с. 21-23].

*Індивідуалізоване навчання* – це навчання за певною індивідуальною програмою, змістом, формою, засобами, темпом, формою контролю, оцінюванням тощо, що передбачає всебічне вивчення індивідуальних особливостей учнів (їхніх інтересів, потреб, здібностей і можливостей); наявність відповідно підготовлених учителів; наявність індивідуалізованих та адаптованих курсів та програм; налагоджену й розвинену матеріально-технічну базу.

*Індивідуальне навчання* – це форма, модель організації освітнього процесу, за якої вчитель взаємодіє лише з одним учнем; один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо); двоє учнів взаємодіють між собою (взаємонавчання) без участі вчителя [8, с. 6-9].



Згідно з визначенням індивідуалізації як низки певних індивідуальних особливостей дитини у навчальній роботі (зокрема й насамперед тих, що впливають на навчальну діяльність та, відповідно, від яких залежить результат навчання), виокремлюємо такі важливі в контексті даної проблематики *психологічні й фізичні якості, стани особистості*:

1. Психофізіологічні властивості нервової системи і мозку (за Г. Айзенком): тип темпераменту: (сангвіністичний; флегматичний; холеричний; меланхолічний); основні відмінності нервової системи: рухливість, сила, врівноваженість, лабільність, динамічність; основні параметри особистості (інтравертованість, екстравертованість, нейротизм).

2. Психічні (пізнавальні) процеси: увага, пам'ять, мислення (показник IQ – рівень інтелектуального розвитку; перевагу півкуль мозку («лівокульність» «правокульність»); тип мислення (синтетичне, аналітичне), від яких залежить індивідуальний стиль навчання дитини; сприйнятливості до навчання); тип сприйняття (зокрема, провідна модальність сприйняття – візуальна (зорова), аудіальна (слухова), кінестетична (моторна); специфіка мовлення [6, с. 282].

3. Особистісні характеристики: емоційно-вольова сфера особистості; риси характеру, акцентуації особистості (гіпертимний, застрягливий, емотивний, педантичний, тривожний, демонстративний, циклотимічний, збудливий), мотивація, потреби, здібності (загальні і спеціальні).

4. Навченість – успішність у навчанні, рівень навчальних досягнень учнів з різних навчальних предметів; ступінь сформованості загально-навчальних умінь та навичок.

5. Стан здоров'я (зокрема, постійні або тимчасові дефекти органів чуттів і всього організму тощо).

Обов'язковою *передумовою* індивідуалізації навчання є вивчення особливостей учнів щодо особливостей функцій нервової системи і мозку, загального стану здоров'я, особливостей інтересів, потреб, наявності певних здібностей і можливостей; загально-навчальних та предметних знань і вмінь, здатності до навчання тощо. Індивідуальні особливості та характер навчання важливо й необхідно обліковувати якомога раніше, на початку навчання дитини (в початковій школі).

Узагальнюючи тлумачення змісту поняття індивідуальності вченими різних галузей науки, можна констатувати, що *«індивідуальність»* – це своєрідне поєднання специфічних особистісних неповторних властивостей конкретної людини, унікальність її психофізіологічної структури; психічних і фізичних особливостей, типу темпераменту, рівня інтелекту, широти світогляду, повноти життєвого досвіду тощо. Тобто, індивідуальність полягає у своєрідності особистості.

Аналіз наукових праць дає підстави зробити висновок про закономірну наявність різноманітності визначень, підходів у розумінні суті, змісту й шляхів реалізації проблеми індивідуалізації навчання, недостатню наукову розробленість проблеми в усіх аспектах та не вирішення її завдань у повному обсязі як результат. Нині в сучасних умовах індивідуальне навчання як таке застосовується досить обмежено, в основному для занять з дітьми з особливими освітніми потребами.

Отже, головна перевага індивідуального навчання полягає у можливості повноцінної адаптації змісту, методів, темпів навчальної діяльності відповідно до особливостей дитини, слідкування та спостереження за діями та операціями в процесі розв'язання дитиною конкретних завдань, динамікою опанування певного обсягу знань, вчасного внесення необхідних коректив у діяльність учня, що в результаті дозволяє досягати якісних результатів навчання.

#### Список використаних джерел

1. Володько В. М. Індивідуалізація і диференціація навчання. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей*. Ч.1. К., 2000. С. 21-23.
2. Гончаренко С. Н. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.

3. Закон України «Про загальну середню освіту» Редакція від 15.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> Назва з екрану.
4. Коберник Г.І. Індивідуалізація навчання молодших школярів в умовах розв'язування адаптованих навчальних завдань. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 46. С. 101-105.
5. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
6. Kruty, K., Koval, L., Vazhenina, O., Desnova, I., Zahnitko, A., & Popovska, O. (2022). Formation of Mastering Morphology Mechanisms and Word Formation in Children: Neuroscientific Research. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 280-291. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/388>
7. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> – Назва з екрану.
8. Онишків З. М. Індивідуалізація навчального процесу як науково-педагогічна проблема. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2002. № 9. С. 6-9.
9. Шикирінська О.А., Коваль Т.В. Мистецька підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті культурологічної парадигми освіти. *Наукові записки. Випуск 169. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 222-226.
10. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: близько 200000 сл. Київ : Аконт, 2007. 862 с.
11. Oseredchuk Olga, Drachuk Oleksandra, Demchenko Olena, Voitsekhivska Natalia, Sabadosh Yuliia, Sorochan Maryna. Application of Information Technologies is a Necessary Condition for Qualitative Monitoring of Higher Education and Modernization of Educational Process. *ICSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22 No.3, March 2022 501-509. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.3.64>

## **УПЛИВ НАРОДОЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ НА ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Віта Панчук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. Л. Крутий, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

## **THE IMPACT OF ETHNOGRAPHIC MATERIALS ON FOSTERING NATIONAL-PATRIOTIC FEELINGS IN CHILDREN OF PRESCHOOL AGE.**

Vita Panchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто вплив народознавчих матеріалів на виховання національно-патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано джерела народної педагогіки.*

***Ключові слова:** народознавство, національно-патріотичні почуття, виховання, патріотичне виховання, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article examines the impact of ethnographic materials on the education of national-patriotic feelings in older preschool children. Sources of folk pedagogy are analyzed.*

***Key words:** ethnology, national-patriotic feelings, education, patriotic education, children of older preschool age.*

Патріотизм був і є найбільшою національною цінністю для українського народу. Виховання свідомого громадянина – патріота своєї держави – є основним завданням, що стоїть перед педагогами. Нині набуває особливої значущості проблема формування національної свідомості кожної дитячої особистості. Українське народознавство в закладі дошкільної освіти є основним засобом ознайомлення дітей дошкільного віку з українськими народними традиціями, звичаями, культурою, оберегами, символами та формування в молодого покоління національної свідомості. У ролі вихователя підростаючого покоління завжди виступає народ. В цьому випадку йдеться про принцип народності у виховання. Значний вплив на формування національного характеру, національної психології людини, на її моральне становлення здійснює народне виховання [10, с. 127].

Питання виховання старших дошкільників засобами народознавства є актуальним, про що свідчить ряд наукових робіт українських вчених О. Полікарпової, Н. Побірченко, С. Тесленко (вивчали досвід народознавчої науки); науковці Л. Васіна, А. Богуш, М. Грушевський – досліджували вплив виховного потенціалу української етнопедагогіки. Деякі елементи використання народної педагогіки у вихованні підростаючих поколінь висвітлено в наукових доробках: А. Богуш, К. Буяльська, Л. Грицак, О. Демченко та ін. Вплив народної педагогіки на процес формування національної самосвідомості вивчала Л. Калуська.

Важливо відзначити низку парціальних програм дошкільного дошкільної освіти, а саме: «Україна – моя Батьківщина», «Вчимося жити разом», «Скарбниця моралі» та ін. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» «виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля» є одним з найважливіших педагогічних завдань.

Зважаючи на Базовий компонент дошкільної освіти [1], важливим є розвиток національної культури у дітей, що є внеском в загальнолюдські надбання гуманізму, демократичності, совісті, гідності, честі, громадянськості; виховання дітей на історичному минулому, яке формує у них інтернаціоналізм й патріотизм.

В історії педагогіки [4] відомі персоналії надавали важливого виховання громадянина, патріота, визначали вагомні засоби, серед яких усна народна творчість, народне мистецтво, природа тощо. Низка дослідників зазначають, що для патріотичного виховання дошкільнят слід правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Науковець А. Богуш зазначає, що найбільш сприятливим для емоційно- психологічного впливу на дитину є старший дошкільний [2, с. 162]. Дослідник М. Грушевський переконує в тому, що «справжніх патріотів своєї Батьківщини найкраще виховувати з дитинства і цей процес формується з дошкільного віку вихованням любові до своєї Батьківщини» [9, с. 46].

Як пріоритет, у Базовому компоненті дошкільної освіти, передбачено реалізацію основних ідей видатних учених минулого й сучасності щодо особистісно-зорієнтованого, ціннісного і компетентнісного підходів в процесі розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку на принципах народознавства [1].

Пропонуємо розглянути поняття «народознавство». Слушною є визначення В. Мірошніченко та Г. Добровольської, котрі під народознавством розуміють «науку про народний досвід виховання та навчання підростаючих поколінь, виховну мудрість певної етнічної спільності людей». Народна педагогіка виступає предметом вивчення етнопедагогіки. Під народною педагогікою розуміємо сукупність педагогічних знань та виховного досвіду, які збереглися у народних обрядах, традиціях сімейного виховання, усній народній творчості. Акцентуємо увагу на тому, що народна педагогіка перебуває у тісному взаємозв'язку з науковою педагогікою, що виникла та базується на здобутках народної педагогіки, продовжує осмислювати й розвивати її досвід [11, с. 251].

Народознавство розвиває в дошкільників патріотичні, моральні, естетичні, творчі задатки. Науковці Н. Мозгальова, І. Барановська зауважують, що найважливішими засобами розвитку соціального індивідуума нашого майбутнього є виховна сила народної казки, пісні, іграшки [2, с. 20].

Дослідниця О. Полікарпова переконують в тому, що у духовному вихованні дітей старшого дошкільного віку значну роль віку відіграють такі народознавчі засоби, як: рідна мова, усна народна творчість, народні ігри та іграшки, пісенне мистецтво, народні традиції, народний календар, звичаї та обряди, народна символіка, народне декоративно-вжиткове мистецтво, родинно-побутова культура [4, с. 76].

Педагог Н. Васіна акцентує увагу на тому, що включення народознавства в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє засвоєнню дошкільниками знань про Батьківщину, свій народ, його культуру, виробленню вмінь і навичок застосовувати їх на практиці, оволодінню рідною мовою, співробітництву вихователя та дітей у виборі форм і видів діяльності, організації активно-творчої роботи [5, с. 28].

Упродовж віків традиційними народно-педагогічними засобами виховання і навчання дітей були звичаї, традиції й обряди, котрі сприяли закономірній організованості та психологічному настрою у всіх вікових змінах, соціальних станах людини. Як результат, значну роль у посиленні виховного впливу на дитину відіграють народні традиції. Тому ми вважаємо, що педагогам у вихованні дітей старшого дошкільного віку важливо використовувати виховні методи, що містять різноманітні елементи української народної творчості (вишивка, гончарство, писанкарство, різьблення по дереву та ін.) [7, с. 149].

Народознавчі методи виховання старших дошкільників забезпечують оволодіння ними знаннями про рідний народ, його Батьківщину і, на цій основі, розвиток національних рис і якостей молодого покоління. Пізнавальні та практичні методи є найбільш дієвими методами для ознайомлення дітей із народознавством. Це знайомство з предметами, обстеження його чи прослухування, використання в побуті – погляд в історію нашого народу, нашого краю. До практичних методів відносимо зображення творів мистецтва, дотримуючись їх особливостей та притаманним їм елементам зображення [9, с. 63].

Важливо, аби діти старшого дошкільного віку мали можливість ознайомитись з традиціями родини, народу, звичаями і обрядами. Педагоги переконують в тому, що важливо, аби інформація доносилась до дітей через різні засоби й методи подавання матеріалу. Народознавчий матеріал можна доносити шляхом літературної діяльності – через бесіди, читання, переказування, методом драматизації художніх творів: легенд, казок, оповідок [7, с. 137].

Також важливо використовувати атрибутику українського побуту, українське вбрання. Важливо обирати для сюжету драматизації обираємо елементи українських казок, аби діти заспівували українські народні пісні, танцювали та грали в українські народні ігри тощо.

Сьогодні інтерес до етнічних українських ремесел неабияк зростає, адже відновлення та збереження культурної пам'яті нації є однією з основних передумов існування народу. Сучасні професійні майстри вивчають традиції роботи з глиною, сукном, вишивкою, склом, лозою в закинутих селах та архівних документах. Кожен свідомий громадянин повинен знати здобутки минулого, аби зрозуміти його важливість в сучасному світі [3, с. 1].

Пропонуємо для старших дошкільників організувати «Майстер-класи», метою яких є ознайомленням із оберегами українського народу. Це допоможе старшим дошкільникам відкрити книгу в нашу історію, в нашу культуру. Щороку в м. Хмільник Вінницької області відбувається міжнародний етнофестиваль «Живий вогонь», де представляють основні прадавні українські ремесла:

1. Гутництво. Більшість українців навіть не знають, що таке гутництво. Насправді все дуже прозаїчно, оскільки гутниками колись називали складувів. Значного розвитку це народне мистецтво набуло ще за часів Київської Русі, а згодом у XVIII столітті почали виникати складувні мануфактури. Все ж прадавня традиція виготовлення скла збереглася й

до нині, про що свідчить значний інтерес сучасників до цього народного мистецтва. До речі, вироби зі скла виготовлені вручну високо цінуються і мають величезний попит серед колекціонерів [3, с. 1].

2. Вишивка. Кожен колір та орнамент вишивки має своє особливе значення. Символіка вишивки завжди була основним елементом при виготовленні сорочки або ж рушника. Також важливою умовою створення вишитого виробу є хороші думки та молитва (заговор) на добру долю і легкий життєвий шлях. Вивчити та дізнатися всі приховані сенси орнаментів дуже важко. Тому важливим є спілкування з етнографами, істориками та дослідниками культури Поділля [3, с. 1].

3. Лозоплетіння. Є одним з найдавніших промислів на Поділлі. Народні майстри створювали вироби з лози для збереження та транспортування продуктів, обгородження території, облаштування житлових приміщень. Нині лозоплетіння використовують для виготовлення меблів, предметів інтер'єру та навіть іграшок [3, с. 1].

4. Ткацтво. Вважається одним з найстаріших здобутків української культури. На майстер-класі можна побачити як виготовляють справжнє сукно і спробувати виткати власне оригінальне полотно так, як це робили наші предки [3, с. 1].

5. Гончарство. Гончарство на Поділлі має прадавню історію, оскільки цьому сприяли природні умови та різноманітність родовищ високоякісної глини. Цим ремеслом займалися в багатьох населених пунктах Вінницької області, тому з покоління в покоління вдалося передати майстерність роботи з глиною. На початку ХХ століття в Подільській губернії налічувалося 143 поселення, де люди у вільний час займалися гончарством. В роки колективізації та Голодомору народні майстри зазнавали переслідувань, на них були накладені великі податки, що посприяло занепаду прадавніх ремесел. На майстер-класах кожен бажаючий зможе спробувати себе в ролі гончара [3, с. 1].

Згодні з ідеями Л. Хомич, Л. Шкретієнко та О. Шпундри, які наполягали на тому, що виховувати національно-патріотичні почуття у дітей старшого дошкільного віку слід через народні казки, колискові, забавлянки, ігри, лічилки, пісні, загадки. У цьому випадку ми вбачаємо правильний шлях поступового залучення до національної культури українського народу, етнізації дитини як особистості.

Науковці В. Мірошніченко та Г. Добровольською доводять, що «інтеграція сучасних методів виховання з українською історією, традиціями народної педагогіки, фольклором, різними видами національного та світового мистецтва дає можливість всебічно розвивати дитину як особистість в освітньому середовищі дошкільних навчальних закладів, реалізуючи педагогічні завдання на національному ґрунті» [6, с. 251].

Найкращим матеріалом для розвитку мовлення старших дошкільників, для пошукової роботи дітей, їхньої активності, зацікавленості на занятті є ознайомлення дошкільників з народними традиціями, українською народною творчістю, малими фольклорними жанрами. Ми згодні з думкою Л. Калуська, що організовуючи народознавчу роботу з дошкільниками, вихователі повинні в комплексі розв'язувати навчальні, пізнавальні, розвивальні, виховні й мовленнєві завдання [9, с. 63].

Різноманітність виховних заходів народознавчої тематики, як за змістом так і за формою, надасть можливість поповнити активний словник дітей старшого дошкільного віку, виховати в них любов до свого краю, до рідної мови, до українського народу.

Науковці К. Крутій, Н. Гавриш у статті «Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи» переконують в тому, що «національно-патріотична спрямованість не виникає сама собою. Її становлення відбувається в результаті накопичення досвіду емоційного сприйняття та осмислення певних особистісних явищ і залежить від засобів та методів виховання, від умов, у яких живе дитина. Безумовно, багатонаціональний, полікультурний характер освіти має бути обов'язково відображений у державних програмах і реалізований у практичній діяльності з метою формування у дітей національно-патріотичної самосвідомості» [5, с. 2-3].

Робимо висновок про те, що у сучасному освітньому просторі визначну роль набуває поєднання сучасних методів виховання з традиціями народної педагогіки, українською історією, фольклором, різними видами українського національного мистецтва. Народознавство повинне стати важливим чинником всебічного розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку, реалізуючи виховні завдання на національному ґрунті.

Отже, сучасний заклад дошкільної освіти має виховувати майбутніх громадян України на основі культурно-історичного досвіду нашого українського народу та багатовікової мудрості й духовності. Віднині, метою народного виховання в освітньому середовищі дошкільного навчального закладу є піднесення загальної культури старшого дошкільника, підготовка до життя й праці, виховання справжнього патріота й громадянина своєї держави.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення: 18.03.2023).
2. Грицик Л. Виховання дітей на народних звичаях та обрядах у дошкільному закладі. *Молодь і ринок*. 2019. № 3. С. 145–147.
3. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Молодь і ринок*. 2011. №12. С. 137–141.
4. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки :навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.
5. Крутій К. Л., Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.
6. Мірошніченко В., Добровольська Г. Народознавство як невичерпне джерело розвитку особистості. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, Серія педагогічні науки*. 2018. № 23(4). С. 251–263.
7. Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 152. С. 20–24.
8. Про дошкільну освіту: Закон України № 2628-III від 01.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 18.03.2023).
9. Фролова А. Доторкнутися до витоків культури предків. *Дошкільне виховання*. 2017. № 5. С. 127–128.
10. Шкрєбтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: дис. ... канд. пед. 205 наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Одеса. 2019. 298 с.
11. Шпундра О. О. Народна педагогіка про виховання дошкільників засобами природи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. 2016. № 18 (2). С. 149–152.

## НАСТУПНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анна Паранкевич, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE FUTURE OF THE NATIONAL EDUCATION OF CHILDREN OF PRE-SCHOOL AND YOUNGER SCHOOL AGE

Anna Parankevych, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто наступність національного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, розкрито нормативно-теоретичні засади її вирішення, охарактеризовано етапи національного виховання, обґрунтовано сутність дошкільця як першого етапу національного виховання та фундаменту подальшого розвитку дитини.*

***Ключові слова:** національне виховання, дошкільний вік, молодший шкільний вік, дитинство, наступність дошкільної та початкової освіти.*

***Abstract.** The article examines the continuity of national education of children of preschool and primary school age, reveals the normative and theoretical foundations of its solution, characterizes the stages of national education, substantiates the essence of preschool education as the first stage of national education and the foundation of the child's further development.*

***Key words:** national upbringing, preschool age, junior school age, , childhood, continuity of preschool and primary education.*

На сьогоднішній день в Україні відбуваються складні процеси, які стосуються розвитку національного відродження та становлення. Щодня вирішується велика кількість наукових, загально-культурних та освітніх завдань, які стосуються кардинального змінення існуючих підходів щодо виховання та навчання підростаючого покоління. Щороку підвищується рівень вимог суспільства до громадянина України, який виступає патріотом своєї держави та має сформовані моральні якості та національну свідомість. Виховання справжнього громадянина своєї держави потрібно розпочинати вже з раннього дитинства. Саме в цей час здійснюється пізнання дитиною та прийняття нею навколишнього світу, формуються основи культури та закладаються перші базові знання про духовність та патріотизм [1].

Нормативно-правові документи, які дозволяють контролювати діяльність сучасних закладів освіти, зосереджують увагу на необхідності національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, що передбачає формування у підростаючого покоління любові до своєї країни, Батьківщини, готовність захищати національні інтереси, стати на захисті цілісності та незалежності своєї держави. Про важливість та актуальність національно-патріотичного виховання акцентує увагу також Концепція Нової української школи, в якій кінцевою метою виховання визначено формування особистості громадянина та патріота своєї держави [2].

Одним із найважливіших завдань національного виховання можна вважати формування національної свідомості у дітей, яка полягає в тому, щоб прищепити любов до своєї країни, сформувані знання щодо символів, звичаїв, обрядів свого народу, нації, рідного краю, розвинути готовність свідомо служити інтересам України [5, с. 4].

Аналізуючи наукові дослідження, можна виокремити наступні етапи розвитку національної свідомості особистості дитини [3]:

1. Ранній етап – зазвичай він розпочинається в родинному колі, в дитячому садку і продовжується в школі. На даному етапі розпочинається формуватися почуття патріотизму.

2. Етап національно-політичного самоусвідомлення, який в основному приходиться на період підліткового віку, коли дитина з родини та школи опиняється в громадському середовищі. В цей час відбувається залучення підростаючого покоління до різноманітних молодіжних організацій, політичних об'єднань тощо.

3. Етап державно-патріотичного самоусвідомлення – він характеризується такими рисами як прояв любові та поваги до своєї Батьківщини.

Необхідно звернути увагу на те, що найбільш ефективно процес національного виховання починає відбуватися саме в дошкільному віці, а продовжується вже в шкільному дитинстві. Дошкільне дитинство можна охарактеризувати, як період, коли закладаються основи індивідуальності, поведінка, звички, характер, які відповідають вимогам, цінностям та традиціями середовища, в якому зростає та виховується дитина. Одночасно дошкільна освіта виступає в якості бази для наступного розвитку та формування особистості, яке здійснюється вже під час переходу дитини до шкільного навчання. Наступність між дошкільною та початковою освітою багатьма науковцями розглядається як багатоаспектне явище. Концепція Нової української школи містить інформацію щодо основ компетентнісного підходу, в межах якого здійснюється не просто набуття дитиною певних умінь та знань, а відбувається отримання учнем тих здатностей, які визначаються характером її діяльності та готовністю до самовиховання та самоосвіти [4].

Національно-патріотичне виховання учнів молодших класів направлене на здійснення таких завдань, які дозволяють створити всі необхідні умови для гармонійного розвитку громадянської активності, розвитку працелюбності, поваги до родини, формування духовних цінностей патріота своєї країни, сприяє формуванню психологічної та фізичної готовності молодого покоління здійснювати покладені на нього громадські обов'язки стосовно захисту незалежності держави.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова освіта сприяє тому, що відбувається забезпечення подальшого становлення особистості дитини, її інтелектуального, фізичного та соціального розвитку, відбувається подальше формування ціннісного ставлення до країни як до своєї рідної домівки, до української культури загалом, розвиває здатність дітей самовиражатися та критично мислити. Практика показує, що успішним можна вважати тільки той заклад, у якому була можливість створити цілеспрямовану та систематичну виховну роботу, яка спирається на сучасні запити держави та в якій задіяні всі суб'єкти освітнього середовища [6].

Важливим засобом виховання є театр, який дослідники [9; 10] пропонують використовувати у вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Таким чином можна підсумувати, що становлення української держави, формування громадянського суспільства, зміни в системі освіти визначають основні напрями виховної роботи з молодим поколінням. Це передбачає модернізацію освітнього процесу та актуалізацію національно-патріотичне виховання. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку відноситься до одного з найважливіших етапів патріотичного виховання зростаючого покоління. Тож дуже важливо, щоб саме в цей віковий період у дітей були сформовані почуття поваги та любові до своєї домівки, до сім'ї, до дитячого садка, до школи, до мови, до міста, в якому проживають діти, що в кінцевому результаті призведе до поваги та любові до своєї країни та свого народу. Дотримання саме таких умов і такої послідовності у вихованні національно-патріотичної свідомості дітей сприятиме формуванню у дітей почуття гордості та поваги до своєї Батьківщини.

### Список використаних джерел

1. Загородня А. Шевчук Д. Актуальність патріотичного виховання молоді. *Нова пед. думка*. 2014. № 3. С. 142-143.
2. Каньоса Н. Наступність дошкільного та початкового навчання в умовах Нової української школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. 2019. Випуск 26. Частина 2. С. 260-266.



3. Лалак Н. В. Сучасний підхід до проблеми національно-патріотичного виховання здобувачів освіти. *Наука майбутнього*. 2021. Випуск 1 (7). С. 57-61.
4. Матяшук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 384 с.
5. Мельник С. М. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку у взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 92 с.
6. Порохнавець О. М. Наукова інтерпретація сутності поняття «національно-патріотична компетентність» в психолого-педагогічній літературі. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 395-399.
7. Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Випуск 64., 2022. С.147-160
8. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical Potential of the Arts Complex in the Process of Formation of Aesthetic Perception of Junior Pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.
10. Rudnytska-Yuriichuk I., Kurhannikova O., Demchenko O., Tolchieva H., Holiuk O. Formation of multicultural competence of preschool children. *Revista Tempos e Espaços em Educação*. 2022. 15(34), e17090. <http://dx.doi.org/10.20952/revtee.v15i34.17090> URL: <https://seer.ufs.br/index.php/revtee/article/view/17090/12597>

### **ТВОРЧИЙ ПІДХІД ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**Тетяна Петришина**, асистентка кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **CREATIVE APPROACH AS A COMPONENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION**

**Tetiana Petryshyna**, Assistant of the Department of Preschool Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто актуальні питання професійної підготовки вихователів до майбутньої творчої професійної діяльності. Значення впливу вихователя на формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** творчість, педагогічна творчість, творчість вихователя, принципи професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** In the article the actual questions of professional training of educators for the future creative professional activity are considered. Importance of the influence of the educator on the formation of creative abilities in children of preschool age.*

***Key words:** creativity, pedagogical creativity, the creative work of the educator, principles of professional preparation of future tutors to pedagogical creativity, children of preschool age.*

Вихователь відіграє важливу роль у процесі розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, забезпечуючи успішне засвоєння знань на подальших рівнях освіти. Творчий підхід як складова організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти – це

визначальна запорука успіху у формуванні творчо спрямованої особистості дітей дошкільного віку у майбутньому. На сучасному етапі розвитку освіти особливого значення набуває творчий розвиток особистості, її талантів, здібностей, інтелектуальний розвиток, що відображено у нормативно-правових документах закладів дошкільної освіти України, зокрема у Базовому компоненті дошкільної освіти [1, с. 3].

Концептуальні основи розвитку педагогічної творчості вихователів закладів дошкільних установ у контексті сучасної системи дошкільної освіти розглянуто в працях учених: С. Гаврилук, О. Гевко, А. Івершинь, О. Листопад, Т. Піроженко, Н. Портицька та інших [2; 3; 4; 5; 7; 8]. Аналіз наукових досліджень доводить, що успішна реалізація творчої діяльності в сучасному закладі дошкільної освіти передбачає підготовку майбутніх вихователів до педагогічної творчості, формування професійних якостей майбутніх педагогів, розвиток їхнього творчого потенціалу, готовність до творчого саморозвитку.

На необхідність розвивати педагогічну творчість майбутніх вихователів підкреслювали педагоги минулого: Я. Коменський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинського, К. Ушинський, та інші. Історико-педагогічний аналіз даних праць учених показав, що педагогічна творчість вихователя полягає в організації такої діяльності, яка сприяє розвитку цілого комплексу якостей творчої особистості: кмітливості, ініціативності, винахідливості, активності дітей дошкільного віку. Враховуючи значення сучасного дошкільного закладу у формуванні творчого потенціалу його вихованців, учені виділили такі педагогічні вимоги до особистості вихователя: добре розвинена педагогічна інтуїція; любов до дітей і щире бажання допомогти в їхньому розвитку; розвивати власну педагогічну творчість і професіоналізм, здатність опановувати себе, вміння володіти педагогічною технікою, зокрема технікою мовлення, педагогічним тактом [2, с. 305].

Творчість вихователя – це здатність створювати у процесі повсякденної професійної діяльності щось нове, видозмінювати або комбінувати; оригінальне і відповідне застосування засобів стимулювання пізнавальної активності та творчої ініціативи вихованців; знаходження нестандартних способів вирішення освітніх завдань [10].

Проаналізувавши наукові джерела із проблеми дослідження можна зробити висновок, що творчою особистістю є людина, для якої характерні такі якості: мотиваційно-творча активність, самобутність, рішучість; високий рівень спрямованості на творчість; уміння не зупинятися на досягнутому; сміливість уявлення й мислення. Саме ці ознаки є характерними для сучасного вихователя закладу дошкільної освіти. У структурі педагогічної креативності вчені виділяють такі компоненти: високий рівень соціальної та моральної свідомості, винахідливість; здатність до творчості й до вирішення проблемних завдань; здатність ставити й вирішувати нестандартні завдання, уміння аналізувати, здатність до перенесення досвіду, проблемне бачення та ін.; гнучкість і критичність мислення, розвинену інтуїцію, самобутність і впевненість у собі; асоціативність, уява, відчуття новизни, чутливість до протиріч, здатність до емпатії (емпатійність); емоційно-образні якості: одухотвореність, емоційний підйом у творчих ситуаціях; подолання психологічних стереотипів; схильність до ризику, прагнення до свободи, уміння бачити знайоме в незнайомому. Педагогічна творчість взаємопов'язана з розумовою діяльністю, інтелектом, яка сполучає логічне мислення й уявлення зі спостережливістю, високим рівнем пошукової дослідницької активності, творчою уявою [2, с. 306]. Організація різних видів творчої діяльності вимагає: вміння педагогічного керівництва дитячою творчістю; створення сенсорно-розвивального середовища у закладі дошкільної освіти й у родині; збагачення освітнього простору різнобічною сенсорною інформацією для формування дитячого сприйняття, розвитку сенсорних здібностей, накопичення дитиною сенсорного досвіду як основи дитячої творчості; наявність зразків креативної поведінки, підтримки та заохочення будь-яких проявів фантазії, уяви, творчої активності й ініціативності з боку педагогів і батьків.

С. Гаврилук виділено принципи професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості, які відкривають нові можливості в напрямі гуманної педагогіки,

відкритості до діалогу, суб'єкт-суб'єктних відносин викладача та студента, що сприяє розвитку творчих здібностей, співробітництва та співтворчості, орієнтації на загальнолюдські цінності, педагогічної інтуїції, зумовлюють інноваційні технології розвитку педагогічної творчості майбутнього вихователя. Принципи розвитку педагогічної творчості майбутніх вихователів: принцип інноваційності й дитиноцентризму, принцип індивідуалізації та диференціації навчання, принцип гуманізації навчання й виховання, принцип діалогізації професійного педагогічного спілкування, принцип співробітництва, співтворчості, синергії [2, с. 306].

1. Принцип інноваційності та дитиноцентризму. На думку Т. Піроженко, головна мета та професійне завдання педагога – бути організатором осмисленої, розумної, культурної, цивілізованої діяльності, як сприяє розвитку особистості [8, с. 27]. Кожен майбутній вихователь має усвідомити важливість періоду дитинства в розвитку дитячої особистості. Це, у першу чергу, знання індивідуальних, вікових, типологічних особливостей дітей, усвідомлення завдань програми, уміння організувати різноманітні види творчої діяльності, у тому числі й ігрову, як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку.

2. Принцип індивідуалізації та диференціації навчання. Головними засобами формування творчого педагога є розвиток педагогічної техніки, комунікативних, організаторських здібностей, тренінги педагогічного спілкування. Основною організаційною формою розвитку педагогічної творчості має стати самостійна робота, яка розвиває професійну творчу компетенцію майбутнього вихователя, його пізнавальну творчу активність, визнання своєї самотності, унікальності, принцип диференціації полягає у визначенні змісту навчання методик його реалізації на основі врахування нахилів кожного педагога, індивідуальних здібностей.

3. Принцип гуманізації навчання й виховання. Найвищою педагогічною цінністю для вихователя повинна стати дитина, тому майбутній вихователь дітей дошкільного віку має прагнути до гуманізації творчого освітньо-виховного середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей дошкільного віку.

4. Принцип діалогізації професійного педагогічного спілкування. Важливим принципом спільної творчої діяльності викладача та студента є повноцінне, рівноправне міжособистісне педагогічне спілкування, що здійснює виникнення співпраці, довіри, партнерства учасників педагогічної взаємодії. Таке спілкування характеризується демократичним стилем керівництва, що ґрунтується на повазі до особистості кожного, самореалізації та творчому розвитку майбутніх фахівців, сприяє стимулюванню активності, ініціативи.

5. Принцип співробітництва, співтворчості, синергії. Відповідно до цього принципу суб'єкти освітньої діяльності спільно планують, працюють і організують різноманітні види діяльності, пропонують нові творчі ідеї, підводять підсумки зробленого. Найбільш успішно такий підхід реалізується під час рольових та імітаційних ігор, дискусій [2, с. 306].

Під креативністю майбутніх вихователів розглядаємо «якості особистості, які характеризуються гнучкістю і оригінальністю мислення, ґрунтуються на потребі в самореалізації і проявляються у здатності до творчої діяльності дітей дошкільного віку» [4, с. 103]. Педагог повинен доцільно і оригінально організувати освітній процес. Творчий приклад вихователя є невід'ємною складовою стимулювання творчості у дітей. Вихованець довіряє тому вихователю, який є творчим, може малювати, танцювати. Адже діти будуть наслідувати педагога, діти є відображенням вихователя. Невід'ємною складовою має бути співпраця з батьками. Від проявлення себе як творчої особистості вихователя і залежить взаємодія з батьками. Настільки вихователь буде намагатися залучати до освітнього процесу батьків, такий буде і результат [7, с. 563]. Наслідування є важливим механізмом оволодіння дошкільниками прийомами та засобами виконання нової діяльності та розширення операціонального досвіду [9, с. 11].

Значними умовами творчості є здатність знаходження й вирішення проблем, спроможність до прийняття нових рішень, ідей, сміливість, незалежність суджень та оцінок,

ініціативність, самокритичність та здатність до самовдосконалення [4, с. 3]. Для розвитку творчої уяви і творчого мислення у дошкільників потрібно розвивати уміння вирішувати творчі завдання. Розвиток творчих здібностей дошкільників здійснюється у процесі творчої діяльності, в якій вони взаємодіють з навколишнім середовищем [6, с. 38].

Отже, рівень сформованості творчих здібностей у дітей дошкільного віку значною мірою залежить від впливу особистості вихователя на вихованця. Адже, вихователь має бути творчим, надихати та мотивувати дітей на освітній процес.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол.: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с.
2. Гаврилюк С. М. Принципи розвитку педагогічної творчості майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2015, № 2 (46), С. 303 – 315.
3. Гевко О. В. Педагогічні умови формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок* №12 (179), 2019. С. 95 – 100.
4. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84
5. Івершинь А. В. Діагностика розвитку креативності особистості майбутніх вихователів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. № 2 (65), травень 2019. С. 101 – 106.
6. Листопад О. А. Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 23. С. 78–81.
7. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, А. В. Хіля, Л. В. Любчак, Т. М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, І. Г. Барановська, О. М. Блашкова ; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561 – 564.
8. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
9. Портницька Н. Ф. Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Портницька Наталія Федорівна; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2007. 20 с.
10. Роль творчої діяльності вихователя у розвитку творчих здібностей дошкільників (Міні-лекція для вихователів). Квасилівський ЗДО. URL: <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=112>

## ЗНАЙОМСТВО ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ НА ІГРОВИХ ЗАСАДАХ

Дар'я Романишина здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,  
Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ACQUAINTANCE OF PRESCHOOL CHILDREN WITH DIFFERENT TYPES OF DRAWING TECHNIQUES ON A PLAY BASIS

**Daria Romanyshyna** holder of a master's degree

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розглядається питання важливості залучення дітей дошкільного віку до пізнання навколишнього світу, краси, творчості. Мистецтво, зокрема малювання містить цінний психолого-педагогічний потенціал. Описуються нетрадиційні техніки малювання як доступний та спосіб створення привабливих малюнків чи зображення.*

***Ключові слова:** діти, мистецтво, малювання, нетрадиційні техніки*

***Abstract.** The article examines the importance of involving preschool children in learning about the surrounding world, beauty, and creativity. Art, in particular drawing, contains valuable psychological and pedagogical potential. Non-traditional drawing techniques are described as an accessible and attractive way of creating drawings or images.*

***Key words:** children, art, drawing, non-traditional techniques*

Сьогодні перед початковою школою стоїть важливе завдання – формування творчої, мислячої особистості, створення умов для розкриття творчого потенціалу кожної дитини. Важлива роль у цьому контексті належить мистецтву, найважливішої складової культури суспільства. Мистецтво дуже багатогранне та різнопланове. Специфічність виражальних художніх засобів мистецтва визначає велику кількість його видів. Як вказують І. Барановська, Л. Масол, О. Щолокова, кожен вид мистецтва має свої особливі відмінності, що віддзеркалюються в їх мові, вивчення та осягнення якої починається в дитячі роки [1]. В дошкільному віці дитина здатна оволодіти елементарною знаковою системою, засвоїти основні елементи мови мистецтва.

Образотворче мистецтво, зокрема мистецтво малювання, ми розглядаємо як дієвий засіб, що спонукає до творчості, формує пізнавально-естетичні інтереси, збуджує фантазію, розвиває творче мислення й уяву, виховує якості характеру (охайність, уважність, винахідливість, працелюбність, тощо), котрі важливі для успішності в навчанні та майбутній життєдіяльності. Дослідники М. Вашуленко, Н. Казьмірчук, С. Коновець, В. Мухіна, С. Степанов, Л. Старовойт та інші доводять, що природа образотворчої діяльності близька природі дитини, оскільки через малюнок дитина розкриває свій внутрішній емоційний стан, своє ставлення до навколишньої дійсності. Психологи стверджують, що заняття зображувальною діяльністю (малювання) сприяє психічному розвитку дитини, тому, як містить у собі глибокий психологічний зміст. Під час малювання діти і граються, і навчаються одночасно. Якщо дитина малює, вона вчиться візуально сприймати інформацію, помічати певні характерні ознаки та дрібниці. Відомий психолог Л. Виготський розглядав дитячий малюнок як «унікальну своєрідну цінність, як своєрідний «зліпок почуттів», як важливий етап у розвитку активного мовлення дитини» [2].

Знаний педагог В. Сухомлинський повчав, що «витоки здібностей дитини криються на кінчиках її пальців» [3]. Естетичне виховання є важливим сучасним напрямом виховання. Водночас у процесі зображувальної діяльності проявляються здібності й таланти дітей. Дослідники [2] сьогодні надають важливого значення пошуку дітей з проявами обдарованості, зокрема, художньої, та створення умов для їх творчої самореалізації.

Педагоги практики Л. Кошуба, П. Чистяков, Р. Шмагало порівнюють процес малювання з процесом мислення («малювати – означає мислити»). Коли дитина працює над малюнком вона виконує певні розумові дії, вдосконалює мислення, пам'ять, розвиває моторику пальців рук, засвоює нові знання та вміння. Однак, нерідко відсутність навичок та елементарних знань техніки та прийомів малювання олівцями чи фарбами відвертає дітей від цього корисного та пізнавального заняття.

Нетрадиційні техніки малювання, на нашу думку, виникли саме тому, щоб дати дитині можливість у простий та доступний спосіб створити привабливий малюнок чи зображення. Для малювання нетрадиційними техніками в якості матеріалів для художньої творчості використовують різноманітні предмети та засоби. Пальці та долоньки рук, зубна щітка, зубочистка, ватна паличка, поролон, нитка, листочки, паличка та інше, все згодиться для процесу творення малюнку. Проведення нетрадиційних технік малювання організовується на заняттях в дитячому садку на ігрових засадах. У такій спосіб діти отримують нові знання про якості та можливості предметів, кольорів, різних форм, ліній, властивостей матеріалів.

Розглянемо технології знайомства дошкільників з нетрадиційними техніками.

*Малювання зубною щіткою.* Зубну щітку діти з малечку використовують, як гігієнічний засіб для чищення зубів та порожнини рота. Кожному кортить використати цей предмет в новій якості. Для роботи необхідно: аркуш паперу, фарби (гуаш), склянка з водою, пензлики та зубна щітка.

Спочатку на аркуш паперу ми широким пензликом наносимо мазки фарб. Наприклад, для неба – блакитну, білу, рожеву, а для травички – різні відтінки зеленого, жовтий, світло коричневий, темно синій. Коли фарби нанесені, час дослідити та використати можливості зубної щітки, а саме : довгими та короткими мазками розмазувати фарбу по паперу, не залишаючи вільного місця, замальовуючи спочатку верхню область паперу (небо), потім нижню (землю). Далі починаємо творити – малюємо хмаринку, сонечко, квіти. І звичайно, залишити можливість для польоту дитячої фантазії (рис 1). Малюнки виходять яскраві і, водночас, унікальні (рис.1).

*Монотипія.* Дітям можна запропонувати кілька варіантів виконання цієї техніки малювання. Цікавим моментом є пояснення цього терміну «монотипія». Дітям можна запропонувати кілька варіантів створення малюнку, оскільки відбитки фарби на папері можна залишати по різному. Наприклад:

- на чистий аркуш паперу нанести плями фарби (можна різних кольорів), зверху на робочий аркуш прикладають чистий папір, притискають та розкладають. Коли аркуші роз'єднати, виходять неповторні, чудернацькі зображення, які дивують око;
- на одній половинці чистого паперу дітям пропонують зобразити будь що. Потім аркуш складають у двоє (навпіл). Як результат: отримуємо дзеркальне відображення малюнку на чистій стороні аркушу;
- для малювання потрібно підготувати шматок целофанової плівки. На ній дитина малює будь-яке зображення. Після цього, малюнок покривають (прикладують) аркушем чистого паперу, обережно розправляючи по всій площині. Потім цей аркуш відділюють. На ньому з'являється неповторне зображення-відбиток [5].



Рис. 1. Малювання зубною щіткою.

Наш різнобарвний навколишній світ стрімко розвивається. Невипадково щороку митці та творчі педагоги пропонують нові цікаві техніки малювання та створення зображень та малюнків. Вміло ведучи дитину в цікавий світ пізнання, вихователь та вчитель організовує цей процес на ігрових засадах, розповідаючи цікаві історії, веде дитину до пізнання нового, до пізнання краси.

На останок зазначимо, малювання – дуже корисне та цікаве заняття. Дозволимо собі дати кілька порад: важливо дати можливість дитині зображати те, що вона хоче; не критикувати її творіння; ні в якому разі не домальовувати; кожен раз хвалити та підтримувати за нестандартні ідеї та рішення; дати можливість перенести свій внутрішній унікальний світ на папір, не стримуючи польоту творчої думки.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Виховний потенціал мистецьких дисциплін. *Теорія і практика матеріально-художньої культури*: збірник матеріалів X науково-практичної конференції (Харків, 2 грудня 2008 р.) URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=tVjix-oAAAAJ&hl>

2. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.

3. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.

4. Під час малювання діти і грають, і вчиться одночасно URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/5439>

5. Топ-10 незвичних технік малювання для учнів. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4023-top-10-nezvychainykh-tekhnik-maliuvannia-dlia-uchniv>

6. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Вікторія Росляк**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF DEVELOPING THE CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

**Viktoriya Roslyak** master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В статті зроблено історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Розглядається поняття «творчість», «творчі здібності» в науковій психолого-педагогічній літературі. Автор описує погляди видатних педагогів В. Сухомлинського, К. Ушинського щодо необхідності та умов розвитку творчих здібностей у дошкільників. В статті досліджуються відомі концепції музичного виховання дошкільників (К. Орф, Марії Монтессорі, Еміля Жак-Далькроза) .

**Ключові слова:** творчість, творчі здібності, діти дошкільного віку, концепція К. Орфа, концепція Марії Монтессорі, концепція Е. Жак-Далькроза.

**Abstract.** The article made a historical and pedagogical analysis of the problem of developing the creative abilities of preschool children. The concept of "creativity", "creative abilities" in the scientific psychological and pedagogical literature is considered. The author describes the views of prominent teachers V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky regarding the necessity and conditions for the development of creative abilities in preschoolers. The article explores the well-known concepts of musical education of preschoolers (C. Orff, Maria Montessori, Emile Jacques-Dalcroze).

**Key words:** creativity, creative abilities, children of preschool age, concept of K. Orff, concept of Maria Montessori, concept of E. Jacques-Dalcroze

У психолого-педагогічних дослідженнях проблема творчих здібностей є однією із важливих. В наукових працях Б.Ананьєва, І.Бєха, Л. Виготського, О. Ковальова, Г. Костюка, В. Крутецького та ін. розкриваються принципові положення теорії здібностей, зокрема співвідношення біологічного і соціального у здібностях, їх структура, можливості й закономірності їх формування й розвитку. Вітчизняними (Л.Богоявленська, О.Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, Я. Шубінський та ін.) та зарубіжними (Ф. Баррон, А. Біне, Д. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, Д.Томсон та ін.) дослідниками розглядалися різні аспекти проблеми творчих здібностей: їх природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування.

У сучасній психології існують різні підходи до визначення поняття «творчість» як: «суб'єктне, ціннісне утворення, відкриття незвіданого, створення нового, подолання стереотипів і шаблонів, механізм розвитку особистості, суспільства, середовища й культури загалом» [4, с. 124]; «форма людської активності, яка виконує перетворювальну функцію, змінює суттєвий порядок, створює нові підходи» [4, с.126]; прагнення людини до реалізації унікального змісту життя, потреба в самоактуалізації, самовизначенні, самореалізації, самовдосконаленні, що має суттєвий вплив на формування особистості, допомагає їй розкрити свій потенціал, реалізувати себе як унікальну творчу особистість (О. Леонтьєв, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл та ін.) [9, с. 148].

На думку українського дослідника психології творчості В.Роменець: «...саме у творчості відбувається формування людини і саме через творчість стає можливим вияв її неповторної індивідуальності» [8, с. 9].

В історії педагогіки відомі персоналії важливого значення надавали творчості та пошуку ефективних шляхів розвитку креативного потенціалу особистості [2]. Доцільно підкреслити, що єдності в поглядах поняття «творчість» серед науковців - педагогів теж немає: на думку В.Сухомлинського: «творчість пов'язують з духовним розвитком особистості та вважають її «могутнім стимулом духовного життя» [9, с. 471].

Отже, в науковій літературі до основних понять «творчості» належать наступні:

- творчість – це діяльність людини, в якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання [8];
- творчість – це суто людська діяльність; це не лише створення суспільно значущого продукту, творчістю можна назвати всі ті «відкриття», які людина робить особисто для себе; творчими є майже всі психічні процеси, за винятком, може, автоматизованих дій [8];
- творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей [8].

Творчість – один з найскладніших видів діяльності, який є вагомим фактором повноцінного становлення людини. У творчій діяльності людина реалізує свій потенціал, виявляє й розвиває власні здібності.

Аналізуючи наведені визначення, робимо висновок, що творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість, задовольняючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, об'єкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття» [4, с. 53].



Варто зазначити, що у дошкільному навчальному закладі приділяють особливу увагу розвитку творчих здібностей. Тому необхідно дослідити різні підходи до розуміння поняття «творчі здібності».

У сучасних умовах актуальні дидактичні заповіді В. Сухомлинського. У книзі «Сто порад учителю» він писав: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...» [10, с.56].

Вагомим складником творчого потенціалу дошкільника є здібності. На думку Т. Дуткевича, «при наявності однакових умов (підготовленість, знання, навички, вміння) людина, що володіє певними здібностями отримує кращі результати порівняно з менш здібною» [3, с. 260]. Науковець відмічає, що здібності полягають «не в знаннях, вміннях та навичках, а в тому, наскільки швидко і легко людина оволодіває ними при наявності позитивної мотивації» [2, с. 261].

Проблема становлення творчої індивідуальності займає вагоме місце у працях В. Сухомлинського. Педагог створив новаторську методику сприяння індивідуальної своєрідності дитини, основою якої стала опора на «емоційні переживання дитини», як необхідну умову розвитку її творчих здібностей. На думку автора, «людська індивідуальність – це неповторний світ думок, почуттів, волі, характеру переживань» [10, с. 167]. Вона розкривається та розвивається через діяльність, від неї залежить повнота духовного життя людини. В. Сухомлинський вважав, що «становлення творчої особистості, неможливе без індивідуального підходу до дитини» [10, с. 169].

Вивченню педагогічних умов, які необхідно створювати для розвитку творчої особистості, важливий внесок у вітчизняну педагогічну науку зробив видатний педагог К. Ушинський. Він вважав, що «індивідуальність реалізує себе в діяльності відповідно до потенційних задатків, потреб, внутрішніх мотивів та ціннісних орієнтацій» [6, с. 241]. Дослідник зазначав, що, так як «освітній заклад є тим середовищем і простором, де вихованець засвоює нові знання і способи діяльності, має можливості для використання творчого потенціалу та досягнення певного рівня самореалізації індивідуальності» [6, с.241], то ключовою функцією є створення відповідних педагогічних умов для саморозвитку творчої індивідуальності вихованця. До таких умов К. Ушинський відносив «грунтовну обізнаність причетних до педагогіки щодо природи людської індивідуальності; побудову навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей учнів та пошуків «засобів виховного впливу» у «природі людини»; організацію творчої діяльності вихованців, що залишала б «розумний простір для їх самостійного життя, серця і волі» [6, с. 242].

Як відмічав В. Сухомлинським: «Дітям не треба багато говорити, не слід багато їм розповідати, слово – не цяцька, а словесне перенасичення – одне з найшкідливіших перенасичень. Дитині треба не тільки слухати слово вихователя, але й мовчати; в цю мить вона думає, осмислює почуте та побачене» [10, с.270]. Вихователь повинен обережно, лагідно, ненав'язливо підтримувати прагнення дитини до творчості. Співчувати невдачам дитини, підтримувати творчі пошуки дошкільнят, ставитись до процесу із теплотою та симпатією. У жодному разі не давати негативної оцінки дитячій творчості. Бути терплячим до «дивних» ідей дитини.

На думку М.В. Вацьо: «У старшому дошкільному віці дитина глибше сприймає твори мистецтва, у розвивається музичний слух, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виразально-зображувальні засоби творів музичного мистецтва, пояснювати особливості, давати оцінку творам музичного мистецтва» [1, с. 56 ].

Для формування музично-творчих здібностей дошкільників варто намагатися використовувати музику в різних видах діяльності: в ігровій – приохочувати малят брати участь в народних іграх, супроводжуваних піснею, інсценізувати дитячі пісеньки, мирилки, драматизувати казки; художній – у ліпленні, малюванні, на заняттях з розвитку мови; в бесідах із дітьми при ознайомленні з природними явищами; в ранковій гімнастиці, гімнастиці пробудження; в різних побутових ситуаціях, у час дозвілля.

Аналізуючи світову педагогіку ми можемо навести декілька відомих концепцій музичного виховання дітей, які можуть бути використані для розробки різних програм і методик. Вперше у педагогічній системі Марії Монтессорі було описано те, як «легко і невимушено заохотити дітей до знайомства зі світом музики» [1, с. 57]. Для виконання завдань музичного виховання педагогіка музичного виховання Марії Монтессорі пропонує «спеціальні розвивальні заняття, а також різноманітні музичні матеріали, які інтегровані в середовище і завжди доступні дітям» [1, с. 56].

Концепція німецького педагога і музиканта К. Орфа є однією з найбільш поширених, яка застосовується в більш ніж сорока країнах. Метою музичної підготовки дітей К. Орф вбачав перш за все «у вихованні особистості в дусі гуманізму, розвитку її природних здатностей та творчих здібностей» [7, с. 138].

К. Орф розробив систему дитячого музичного виховання, максимально наближену до інтересів та можливостей звичайної дитини. Її актуальні та у наш час. Серед головних ключових позицій: ставлення до дитини як до самостійної особистості, поважати її та приймати будь-які її індивідуальні вияви; створення на занятті атмосфери гри; дотримання принципу «Для дитини, а не над нею» [11, с. 22].

Доречною для нашого дослідження є думка М. Вацьо, що «...збереження національного колориту музичного матеріалу підсилює роботу дитячого уявлення, активізує творче сприйняття, потребує власного трактування, смислової інтерпретації пісень та п'єс, які виконуються» [1, с. 58]

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях творчість вважається одним з проявів обдарованості, не залежно від її виду. Для творчої самореалізації обдарованих дітей необхідно створювати ситуацію успіху. На думку дослідників, у «закладі дошкільної освіти необхідно створити сприятливі умови для творчої самореалізації талановитих дітей» [2, с.22].

Проаналізуємо систему ритмічно-музичного виховання Е. Жак-Далькроза, яка була створена, враховуючи потребу дітей у русі. Система музично-ритмічного виховання швейцарського педагога і композитора Е. Жак-Далькроза стала популярною ще на початку ХХ століття. Система видатного педагога і композитора складалась з трьох частин: ритмічної гімнастики, сольфеджіо і виховання слуху та музично-пластичних імпровізацій [2]. Е.Жак-Далькроз, вважав, що «часте використання однієї й тієї ж музики унеможливило спонтанні, індивідуальні прояви рухової активності, сприяє утворенню штампів рухових форм емоційного відгуку на знайому музику» [5, с. 99]. Основою його педагогічної системи була саме імпровізація як метод осягнення музики та музичного виховання.

Отже, розвиток творчих здібностей дитини – це відносно рухлива та самостійна система окремих особистісних якостей, що поєднується між собою, що виникає та виявляється у творчій діяльності і у процесі проблемно - пошукової діяльності забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишнім середовищем.

### Список використаних джерел

1.Вацьо М.В. Вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року*; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 55-60.

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

3.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

4.Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

5. Основи викладання мистецьких дисциплін / за ред. О. Рудницької. Київ: Освіта, 2000. 183 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. пос. Київ, 2006. 456 с.
7. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довільності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 64, 2022. С. 137-146.
8. Розвиток творчих здібностей дитини. URL: [www.dnz547.edukit.kiev.ua/batjkam\\_na\\_zamitku/rozvitok\\_tvorchih\\_zdibnostej\\_ditini/](http://www.dnz547.edukit.kiev.ua/batjkam_na_zamitku/rozvitok_tvorchih_zdibnostej_ditini/)
9. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: Либідь, 2001. 288 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 1. 654 с.
11. Тимошук С. В. Розвиток творчості дитини засобами музичної діяльності: за принципами концепції музичного виховання К. Орфа. *Обдарована дитина*. 2013. № 5. С. 22.

### ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

**Олена Сердюк**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS OF CHILDREN OF THE MIDDLE PRESCHOOL AGE.

**Serdyuk Olena**, bachelor's master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті проаналізовано педагогічні аспекти формування комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку. Описуються підходи в науковій літературі до визначення поняття «комунікативні вміння». Розглядається структура досліджуваної дефініції.*

***Ключові слова:** комунікативні вміння, середній дошкільний вік, емпатія, вербальне спілкування, невербальне спілкування.*

***Abstract.** Pedagogical aspects of formation of communicative skills of children of middle preschool age are analyzed in the article. Approaches to defining the concept of "communicative skills" are described in the scientific literature. The structure of the studied definition is considered.*

***Key words:** communication skills; middle preschool age. empathy, verbal communication, nonverbal communication.*

З широким смисловим простором наукової проблематики пов'язано поняття «комунікативні вміння». Він охоплює наступні поняття: спілкування, мова, мовлення, мовленнєва діяльність, комунікація, комунікативна діяльність, комунікативно-мовленнєва діяльність, комунікативна компетенція. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглянемо значення досліджуваного терміну.

Науковці відмічають, що «спілкування» належить до ключових психолого-педагогічних категорій, є «процесом обміну за трьома основними лініями: інформацією (комунікативний аспект), діями (інтерактивний аспект), взаємними враженнями (перцептивний аспект)» [2, с. 89]. Спілкування виконує наступні важливі функції: «об'єднання людей, регулювання їх спільної діяльності, є інструментом пізнання і основою свідомості особистості, сприяє її самовизначенню у суспільстві [2, с. 89].

У сучасній психолого-педагогічній науці існують наступні підходи до визначення «комунікативних вмінь»: діяльнісний, особистісний. У межах діяльнісного підходу досліджувана дефініція розглядається як рівень засвоєння комунікативних дій, як окремі акти, компоненти діяльності [8, с. 397]. Науковці цього напрямку виокремлюють «уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях та уявленнях. Це здатність використовувати наявні факти, знання, уявлення, оперувати ними для успішного вирішення певних теоретичних чи практичних задач» [8, с. 397].

«У цьому сенсі – відмічає Г. Ватаманюк комунікативні вміння особистості становлять складову її комунікативних здібностей, що виступають умовою ефективності спілкування» [3, с.2]. У цьому значенні комунікативні вміння особистості є складовою її комунікативних здібностей [3, с. 4], що складають умову ефективності спілкування.

На думку Г. Онковича: «...комунікативні вміння – це властивість особистості, що являє собою інтеграцію індивідуально-психічних властивостей, знань та навичок, що необхідні для здійснення взаємодії особистості із соціальним довкіллям; знаходяться у центрі будь-якої діяльності; є засобом передавання культурного спадку, професійного досвіду та формування інших умінь; визначають здатність розуміти інформацію та систематично оновлювати знання» [7, с. 99]. Як вважає, Т. Піроженко комунікативні вміння «забезпечують одночасну активну взаємодію, самопрезентацію особистості в цілому, а саме її індивідуальних особливостей, світогляду, спрямованості моральних якостей» [9, с. 7].

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, варто зазначити, що розглядаючи поняття комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку науковці підкреслюють, що вони опираються на «наслідування та уявлення дітей про світ дорослих, їх взаємини, правила поведінки» [3, с. 9]. Усвідомленість комунікативних дій проявляється в здатності дітей будувати спілкування відповідно до завдань «адекватно-комунікативної ситуації і партнерів, аналізувати і оцінювати комунікативні контакти з однолітками і дорослими» [3, с. 9].

Дослідивши різні підходи до визначення дефініції комунікативних умінь, можна зробити висновок, що комунікативні вміння дітей середнього дошкільного віку - це «такий рівень оволодіння вербальними та невербальними засобами спілкування, що дозволяє їм реалізовувати відповідне віковим психологічними нормам спілкування в єдності взаєморозуміння, обміну діями, емоційними враженнями й переживаннями з іншими» [1, с. 12].

До вікових особливостей комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку є: «спрямованість на моделювання соціальних взаємин; усвідомлення необхідності будувати спілкування відповідно до завдань комунікативної ситуації; аналіз й оцінка комунікативних контактів з однолітками і дорослими; наслідування та уявлення дітей про світ дорослих, їх взаємини, правила поведінки (Л. Виготський, О. Кононко)» [5, с. 118].

Доцільно зазначити, що комунікативні вміння створюють складну структуру, яка забезпечує готовність дитини «до комунікативної діяльності на основі володіння широким спектром її засобів» [3, с.11]. До комунікативних умінь відносяться наступні: володіння вербальними і невербальними засобами спілкування, орієнтування в ситуації спілкування, соціальне сприйняття, створення творчого самопочуття, емпатія.

Вербальне спілкування – це «передача інформації за допомогою слів, звуків» [6, с. 183]. Невербальне спілкування – це «передача інформації без слів, за допомогою міміки, жестів, рухів» [6, с. 183]. Орієнтування в ситуації спілкування передбачає «розуміння і врахування актуальних соціальних взаємин між партнерами». Соціальна перцепція - це розуміння людини людиною [6, с. 183]. Емпатія – здібність людини стати на місце іншої й відчувати її стан як свій власний [3, с. 12]. Формується емпатія ще в дитинстві. Інші вміння можуть виникати упродовж усього життя. Комунікативні вміння допомагають забезпечити ефективність спілкування. Вони відносяться до індивідуально-психологічних властивостей особистості.

У останніх психологічних дослідженнях вважається, що високий рівень розвитку комунікативних здібностей є проявом особливого виду обдарованості – соціальної. Дитина, яка є успішною в спілкуванні також є потенціально обдарованою. На думку О.Демченко соціальна обдарованість є «здатністю індивіда швидко орієнтуватися й ефективно адаптуватися в соціумі (до соціальних умов, обставин, подій; до інших людей і самого себе); прогнозувати ймовірні комунікативні ситуації, шукати нестандартні способи взаємодії, завдяки чому бути гнучкою й мобільною, змінювати себе й соціальну дійсність, реалізуватися в соціономічних видах діяльності, досягати успішності в життєдіяльності» [5, с.128].

Формування комунікативних умінь у дошкільників необхідно для їхнього повноцінного розвитку як особистості. Середній дошкільний вік виокремлюється в науковій літературі як період становлення «суб'єкта мовленнєвої діяльності, перехід від дитячої готовності спілкуватися з дорослим («Я хочу, щоб мене вчили») до формування оцінно-контрольних дій у процесі самостійної мовленнєвої діяльності («Можу зробити сам», «Можу використати те, чого навчився»))» [10, с. 13]. Доцільно зазначити, внутрішня мотивація до діяльності викликана пізнавальною цікавістю дошкільника («Цікаво», «Хочу знати», «Хочу пізнавати нове», «Хочу зрозуміти»).

Взаємозв'язок дитини із «зовнішнім» світом здійснюється через її діяльність, оволодіння різноманітними і численними способами та засобами дій. Діяльність трактується науковцями як «важлива форма активної позиції людини до навколишньої дійсності» [4, с. 15]. Доцільно зазначити, що сучасні педагогічні розробки та практичний досвід акцентують на недостатнє використання розвивальних і виховних можливостей гри у процесі застосування дошкільників до нових умов життя. Варто підкреслити, що саме ігрова діяльність дітей середнього дошкільного віку забезпечує становлення відносин «суспільство – особистість», «дитина – дорослий», «дитина – дитина», а також розвиток біологічних, психологічних та соціальних чинників. Головним видом активності у грі є оволодіння накопиченим досвідом трудової діяльності; його дії завжди реальні, соціальні та комунікативні, тому що спрямовані на здійснення загальної соціально-комунікативної функції дорослих, здобуття необхідних умінь і навичок, які, змінюючись із зовнішньої у внутрішню психічну сферу, визначають особистісний розвиток предметної діяльності. Обґрунтування засобу гри як основного чинника структури комунікативної компетенції у дітей 5 року життя пов'язане з її специфікою: це провідний вид діяльності дошкільників, дійове розвивальне середовище, засіб включення вихованця до сфери соціальних відносин і засіб для спілкування в конкретних ситуаціях та вміння орієнтуватися в процесі спілкування.

Отже, формування комунікативних умінь – це цілеспрямований процес послідовного включення дітей середнього дошкільного віку у різні види діяльності, що обумовлюють їх оволодіння багатоманітними комунікативними ситуаціями. Комунікативні вміння з'являються на основі комунікативної потреби, що задовольняється в поведінці та стає передумовою розвитку таких якостей особистості, як направленість на спілкування, зацікавленість до людей, рефлексія, емпатія, здібність до спільної діяльності, партнерства, що є необхідним для формування гармонійної особистості дошкільника, його соціалізації.

### **Список використаних джерел**

- 1.Аматьєва О. До проблеми формування комунікативної компетенції як засобу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві . Соціалізація особистості. Київ: НПУ, 2001. С. 11-14.
- 2.Бабич Н. Д. Основи культури мовлення: навч. посіб. Львів: Світ, 1990. 231 с.
- 3.Ватаманюк Г. П. Формування комунікативних умінь старших дошкільників у процесі музично-ігрової діяльності: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Кам'янець-Подільський, 2014. 23 с.
- 4.Ватаманюк Г.П. Музика в країні дошкільля: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 260 с.

5. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. С. 118-129.
6. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вузів. Київ: Освіта, 2003. 255 с.
7. Маліновська Н.В. До питання про розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей дошкільників. Психол.-пед. основи гуманізації навч.-вихов. процесу в школі та вузі: зб. наук. пр. / Міжнар. ун-т «РЕГІ» ім. С. Дем'янчука та ін. Рівне, 2002. Вип. 3. С. 182-184.
8. Онкович Г.В. Комунікативно-діяльнісний підхід у компетентнісно-орієнтованому навчанні. Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал. 2011. Вип. 4. С. 98-104.
9. Педагогічний словник / за ред. Ярмаченко М.Д. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
10. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Тернопіль. Мандрівець, 2010. 152 с.
11. Сенько І.В. Формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» м. Суми, СумДПУ імені А.С. Макаренка, 23-24 квітня 2020 року. С. 12-16.

## ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ ІГОР НА ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Сіранчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С. Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## APPLICATION OF MUSICAL AND RHYTHMIC GAMES IN A PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Tatyana Siranchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розкрито суть і значення музично-ритмічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Аналіз педагогічної та психологічної літератури, досвід вихователів закладів дошкільної освіти засвідчують, що для ефективного та результативного розвитку дітей старшого дошкільного віку важливо використовувати музично-ритмічні ігри, які формують розвиток дитини, удосконалюють їх самопочуття, формують пізнавальну активність до музики.

**Ключові слова:** музично-ритмічні ігри, вправи, мистецтво, музичні здібності, уява, фантазія.

**Abstract.** The article reveals the essence and significance of musical and rhythmic education of children of older preschool age. The analysis of pedagogical and psychological literature, the experience of preschool teachers testify that for the effective and efficient development of children of older preschool age, it is important to use musical and rhythmic games that shape the child's development, improve their well-being, and form interest and love for music.

**Key words:** musical and rhythmic games, exercises, art, musical abilities, imagination, fantasy.

Застосування музично-ритмічних ігор у закладах дошкільної освіти є найдоцільнішим спрямуванням щодо розвитку дитини старшого дошкільного віку, єднається з його загальним розвитком, реалізовується у контексті вироблення цілісної особистості. Застосування всіляких видів діяльності, наприклад, музично-ритмічних ігор, у щоденному житті

особистості слугує генеруванню музичних і пізнавальних здібностей дитини, розвиває мислення, увагу, активізує уяву, фантазію, удосконалює дисципліну, поліпшує моторику та загальний розвиток дитини. Важливим завданням роботи над музично-ритмічними рухами є постійний музичний розвиток дитини.

У закладах дошкільної освіти популярними видами діяльності дітей старшого дошкільного віку є слухання музики, створення ритмічного малюнку, мелодії, тексту. Слухання музики як органічна складова заняття має за мету навчити дітей розрізняти характер музичних творів, диференціювати виражальні засоби музики, пізнавати звучання окремих інструментів оркестру тощо, навчити розрізняти музичні жанри, частини музичних творів.

Усвідомленню загального характеру музичного твору, спостереженню за його регістром, темпом, динамікою, формою сприяють рухи під музику та метро ритмічні акомпанементи, якими діти супроводжують деякі музичні твори під час слухання. Ритмічний супровід різного характеру, який відбувається у формі ігор, допомагає дітям усвідомити метричні доли, фрази, слабкі та сильні частки.

Рухи під музику, ритмічні акомпанементи можуть виконуватись дітьми у формі ігрової імпровізації.

Діти старшого дошкільного віку мають багату уяву, люблять фантазувати та імпровізувати. Варто вихователю уміло використовувати цю особливість дитячої психіки для розвитку здібностей особистості, як розумових, так і музичних. Виконання музично-ритмічних ігор урізноманітнює музично-ритмічну діяльність кожної дитини, сприятиме вихованню емоційної та інтелектуальної сфери.

Музично-ритмічна діяльність, на думку вчених, позначаються на фізіологічних процесах, так як рухи, вправи, танці, ігри під музику спроможні пришвидшити або загальмувати швидкість дихання та серцебиття. Гальмування пульсу спричиняє стан спокою або задоволення, і навпаки, пришвидшення – втома й незадоволення.

Варто зауважити, що музично-ритмічні рухи роблять дитячий організм міцнішим, стійкішим, сильнішим, удосконалюють дихання, покращують кровообіг, оздоровлюють нервову систему і дають поштовх до активної діяльності головного мозку, що, поліпшує асоціативний, інтелектуальний і вольовий процеси. Переважна частина рухів, на котрих вибудовані музичні ігри, вправи, танці, хороводи, що, в свою чергу, розвивають такі рухи: ходіння, біг, стрибки, підстриби, повороти, кружляння. Такі рухи слугують нарощуванню м'язів рук, ніг, правильній поставі, ритмічності тощо. Музично-ритмічні ігри для дітей старшого дошкільного віку викликають емоційний підйом і мають позитивний вплив на загальний стан організму і здоров'я дитини, удосконалюють якість рухів дитини, впливають на розвиток музичних здібностей, передусім на розвиток відчуття ритму.

Під час проведення занять вихователю варто застосовувати різні методики, системи, концепції і технології музично-ритмічних ігор, наприклад, концепція К. Орфа, музично-ритмічна система Е.Далькроза, систему музичного виховання В.Верховинця та ін.

К.Орф вважав, що музично-ритмічна діяльність дітей старшого дошкільного віку є основою розвитку особистості і підготував музично-педагогічну концепцію творчого музикування «Шульверк». Різного спрямування рухи, вправи, ігри, танці застосовуються вихователями не лише на заняттях, а й у щоденному житті дитини старшого дошкільного віку та використовуються деякі елементи музично-ритмічних ігор, які взяті з «Шульверка», наприклад «жести, що звучать». Такий термін вперше скористався Г.Кетман, що є співавтором «Шульверка» [4].

Практична робота вихователя може наповнитись новими, яскравими емоціями, якщо він буде використовувати систему музично-ритмічних ігор Е.Далькроза. Музично-ритмічні ігри Е.Далькроза у супроводі музичного акомпанементу «Качки, чаплі та павичі», «Хвилі на морі», «Що падає з неба», «Тихо-гучно», «Зернятко-квітка» тощо передбачувано позначаються на розвитку рухової активності дитини у музиці, поліпшує слухові уявлення.

Під час занять з дітьми старшого дошкільного віку важливо використовувати систему музичного виховання В.Верховинця. Така система сприяє гармонійному розвитку дитини, її здібностей і талантів, покращенню здоров'я. При застосуванні музичної системи В.Верховинця, у дітей старшого дошкільного віку зміцнюється рухова активність, набуває гармонії емоційний стан.

Музично-ритмічні рухи, що є основою музичних ігор, посідають чинне місце у житті дитини старшого дошкільного віку. Під час рухової діяльності діти попереджають стомлення, музика, яка звучить позначається на розвитку музичних здібностей, виховуються дружні стосунки та формується культура поведінки. Коли дитина бере участь в музично-ритмічних іграх, то в своїх діях передають образи персонажів, згідно з характером музики, що слугує поліпшенню їх внутрішнього світу.

Варто зазначити, що хореографічні рухи та танцювальна композиція, які вихователь пропонує під час занять, не повинні бути важкими, тому що у дітей старшого дошкільного віку може зникнути інтерес, зменшиться естетична насолода і радість. Тому танцювальні рухи мають бути простими і доступними для дітей.

У ході вивчення та виконання танців та хороводів у дітей старшого дошкільного віку відбувається розвиток рухливої координації, формуються танцювальні рухи: легкі кроки, ритмічність у ходьбі, легкість бігу на носочках, під час стрибків, поворотів, кружляння тощо. Разом з тим, відбувається розвиток уваги, покращується загальний емоційний стан.

Таким чином, музично-ритмічні ігри забезпечують розвиток музично-творчих здібностей, загальної координації, формують здатність орієнтуватися в просторі, сприяють розвитку уваги, зосередженості, пам'яті, витримки, фізичних, моральних, естетичних якостей. Синтез музики і руху впливає на всебічний розвиток дошкільників: сприяє музичному розвитку, розвитку рухових навичок. Під час музично-ритмічних ігор у дитини розвивається: ходьба, крокування, плескання, підстрибування, кружляння.

#### **Список використаних джерел**

- 1.Бровчак Л., Ліхницька Л., Старовойт Л. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі. Науковий журнал «Молодий вчений», Херсон, 2019. С.110-116
- 2.Верховинець В.М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів/ В.М.Верховинець. К.: Музична Україна, 1989. 340 с.
- 3.Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. К.: Муз. Україна, 1978. 255 с.
- 4.Завалко К. Фір С. Основи Орф-педагогіки: навчально-методичний посібник. Під заг. редакцією К. В. Завалко. Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна», 2018. 162 с.
- 5.Крутій К., Маковецька Н. Інноваційна діяльність у сучасному ДНЗ: методичний аспект. Дошкільне виховання, №5. 2007. С. 5-7.
6. Пахальчук, Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. 2015. № 7 (51). С. 332-340.
- 7.Савченко М.В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. Наука і освіта. 2011. № 4. С. 358–361.
- 8.Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439



## РОЛЬ НАРОДНОЇ КАЗКИ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ілона Скрипник, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### THE ROLE OF FOLK TALES IN MORAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN.

Iona Skrypnyk master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті окреслено особливості морального виховання дітей старшого дошкільного віку. Акцентовано на виключній ролі народної казки у моральному вихованні дошкільників.*

***Ключові слова:** моральне виховання дітей старшого дошкільного віку, народна казка, народна українська педагогіка.*

***Abstract.** The article outlines the peculiarities of moral education of children of older preschool age. Emphasis is placed on the exceptional role of folk tales in the moral education of preschoolers.*

***Key words:** moral education of older preschool children, folk tale, Ukrainian folk pedagogy.*

Виховання моральних якостей дітей старшого дошкільного віку є одним із пріоритетних напрямів дошкільної освіти. Моральні якості дитини формуються в процесі виховання у родині, у результаті засвоєння соціальних цінностей, норм і правил та освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

Проблема формування моральних якостей дитини дошкільного віку є предметом наукового інтересу фахівців різних галузей, зокрема філософії, психології, педагогіки, соціології.

Моральне виховання дітей дошкільного віку завжди було в центрі уваги науковців, вихователів, психологів. Не є виключенням і сьогодні. За останні десятиліття здійснено значну дослідницьку роботу з проблеми формування моральної культури особистості у наукових працях з філософії (А. Буров, М. Каган), педагогіки та психології (Ш. Амонашвілі, А. Апольдова, Л. Архангельського, В. Бакштановського, Д. Водзенського, Л. Волченка, В. Лабунець, А. Титаренка, П. Федосєєва).

Моральне виховання присутнє в кожному з змістових напрямів Базового компоненту дошкільної освіти [6] в частині «Емоційно-ціннісне ставлення».

У традиції українського народу поняття «мораль» та «виховання» - тотожні [4]. Основні принципи народного морального виховання яскраво представлені у народних прислів'ях, приказках та казках. Для морального виховання в народній українській педагогіці важливим є ставлення людини до себе, до людей, до праці, до природи. Наприклад, про повагу гідності чесної людини говорить прислів'я «Хто принижує чужу честь, той і свою топче», про цінність справжньої дружби - «Для приятеля нового не пускайся старого», про вимогливість до себе - «Не лінився рано вставати та змолodu більше знати».

Процес набуття дитиною дошкільного віку моральних якостей є поступовим, складним та глибоко індивідуальним [1]. Важливо, щоб у дітей накопичувалися уявлення про моральні норми, які вони продукуватимуть у власній поведінці і ставленні до оточуючого світу та людей. Як правило, батьки чи інші члени родини, прагнучи щонайшвидше і правильно виховати дитину діють авторитарно, встановлюючи заборони, позбавляючи її при цьому права вибору. Діючи таким чином, можна досягти короткочасного результату (тут і зараз дитина буде чинити так, як кажуть дорослі), проте у довготривалій перспективі такий підхід приречений на провал, оскільки ми не формуємо у дитини розуміння та глибоке усвідомлення необхідності виконання моральних норм та правил.

Водночас, є ще одна проблема у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Часто діти спостерігають непослідовність дорослих, що полягає у недотриманні ними певних моральних правил та норм. Суперечність, яка при цьому виникає діти розв'язують просто: діючи за прикладом дорослих та розуміючи, що правила та норми, про які говорять дорослі, справжньої цінності і значення не мають [7, с. 423]. Це формується у дітей спочатку за принципом наслідування, а потім переходить на рівень переконань. Тому подальші бесіди та роз'яснення, наприклад, вихователя в садочку чому потрібно чинити так, а не інакше, не будуть успішними, оскільки дитина схильна більше довіряти своєму досвіду, ніж словам дорослих. До того ж, якщо дитину постійно залякувати безліччю «не можна» (без пояснень та врахування думки дитини), то в результаті вона буде неспроможна здійснювати власну моральну саморегуляцію, брати відповідальність за моральний вибір, утратить відчуття усвідомлення моральних цінностей.

Варто зазначити, що процес виховання являє собою процес інтеріоризації загальнолюдських цінностей в особисті та продукування назовні через вчинки і поведінку надбання моральних норм, правил і принципів діяльності. Іншого шляху формування особистості немає. Тому вирішення проблем морального виховання дітей старшого дошкільного віку вбачаємо у розвитку саморегуляції поведінки дітей відповідно до загально визнаних норм і правил, які мають стати внутрішніми орієнтирами, формування емпатійного ставлення до оточуючих людей та моральних почуттів.

Якщо порівняти виховання з середовищем, як іншим впливом на розвиток особистості, то виховання потребує задіяння свідомості дитини, на відміну від середовища, що впливає несвідомо. І тому вплив виховання на дитину, порівняно з середовищем буває менш ефективним. Один із способів підвищення ефективності виховання знаходимо у книзі видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського «Серце віддаю дітям», а саме в пораді №100. В цій пораді педагог-новатор акцентує увагу на тому, що справжнє виховання – це самовиховання [6, с. 264]. І щоб зробити виховний вплив ненавмисним, педагог має стати другом дитини, а процес виховання має бути прихованим за дружніми невимушеними взаєминами між ним та дитиною. Саме так, ненав'язливо, впливаючи більше на підсвідомість дитини, діє казка.

Народна казка – це усне народне оповідання, що розповідає про вигадані чи фантастичні події, які сприймаються як реальні [7]. Слово “казка“ походить від слова «казати» (розповідати). Казка є одним із найдавніших видів усної народної творчості. Люди, зображені в казках, називаються дійовими особами (героями, або персонажами). Персонажами казок можуть бути також звірі, рослини, тварини, предмети та абстрактні поняття, зокрема такі, як Правда і Кривда, Щастя, Горе, Доля.

У казках про тварин вчинки персонажів (звірів) подібні до людських. До таких казок належать: «Котик і Півник», «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Царівна-жаба». Найчастіше персонажами казок є хитра лисичка-сестричка, невмілий вовчик-братик, неповороткий ведмідь, полохливий зайчик-побігачик та ін. У казках звірі розмовляють, як люди. Серед них є розумні та нерозумні, мудрі й немудрі, бідні й багаті.

Перевагою використання народних казок у якості виховного впливу є саме те, що такий вплив здійснюється більшою мірою на під свідомому рівні, оскільки у дітей під впливом казки виникають різноманітні почуття та переживання. Казки мають надзвичайну емоційну силу впливу на дітей, несуть у собі позитивний емоційний заряд, здатний викликати позитивні емоції. Захоплюючий зміст казки, самотність дійових осіб, поєднання фантастики з реальністю, образність та експресивність мовлення мають великий емоційний вплив на дітей. Вона сприяє формуванню у дитини чітких морально-філософських, гуманістичних уявлень про навколишній світ, про те, що добро перемагає зло, яке завжди повертається до того, хто його скоїв, а за добрі вчинки завжди віддячують добром.

### Список використаних джерел

- 1.Булахова І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії. Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С.149-156.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
3. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
5. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник / укл. ЛПІ Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. Київ: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. Київ: Рад. Школа, 1996. 591 с.
7. Тихомірова О. В. Казка як жанр українського народного фольклору. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Миколаїв, 2012. Том 1, Вип. 37. С. 422-425.
8. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. May 27th-28th, (I volume), 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.

### ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Анастасія Сулима**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А.Поповська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### FORMATION OF SOCIAL AND CIVIL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

**Anastasia Sulyma**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті проаналізовано сучасний стан проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Схарактеризовано понятійний апарат досліджуваної проблематики. Визначено форми, методи, засоби формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти. Акцентовано увагу на створенні освітнього середовища.

**Ключові слова:** компетентність, соціально-громадянська компетентність, дошкільна освіта.

**Abstract.** The article analyzes the current state of the problem of the formation of social and civic competence of older preschool children. The conceptual apparatus of the studied issues is characterized. The forms, methods, and means of forming the social and civic competence of older preschoolers in preschool education institutions have been determined. Attention is focused on creating an educational environment.

**Key words:** competence, socio-civic competence, preschool education.

Питання пізнання й поваги до світової культури, традицій інших народів безперечно має розглядатися в площині укріплення власної національної ідентичності як основи, підґрунтя проростання справжнього патріотизму, формування соціально-громадянської компетентності майбутніх громадян України. Зважаючи на те, що нині наша держава перебуває в стані модернізації освіти, реформ з урахуванням європейського досвіду, євроінтеграційного руху, проблема формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальною. Комплексною та багатоаспектною. Законодавчо розроблено й прийнято низку державних документів, зокрема затверджено оновлений Базовий компонент дошкільної освіти, професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», проект нової редакції Закону України «Про дошкільну освіту», що зорієнтовані на відображенні актуальних тенденцій в освіті та базуються на демократичних цінностях. Так, в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» Державного стандарту дошкільної освіти (2021 р.), соціально-громадянська компетентність визначена як нова ключова, головні якості якої закладаються саме в періоді дошкільного дитинства [5].

Пріоритетність формування соціально-громадянської компетентності визначена також у Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, згідно з якою «метою громадянської освіти є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами своєї сім'ї, за життя територіальної громади» [9, с. 224]. Системний підхід до вирішення проблеми формування соціально-громадянської компетентності пропонує Концепція, зокрема в усіх складниках освіти та на всіх її рівнях, починаючи з дошкільної освіти.

Дошкільний вік – сенситивний для формування соціально-громадянської компетентності. Саме в дошкільному дитинстві відбувається становлення майбутнього громадянина, у цей період закладаються основи майбутньої самосвідомості, характеру, поведінки, моральних цінностей, національної ідентичності, соціальної єдності, демократичності, патріотизму, участі дітей у прийнятті рішень, відповідальності.

Формування соціально-громадянської компетентності особистості має глибоке історичне коріння й становить складний соціокультурний процес взаємодії держави та суспільства з особистістю. Ще в Стародавній Греції започатковано формування інституту громадянства та вперше з'являється поняття «громадянина» як людини, яка володіє певними суспільними обов'язками та правами [2]. В працях стародавніх грецьких філософів Аристотеля, Демокрита, Платона, Сократа відображені ідеї громадянськості та окреслені шляхи та методи процесу його ефективної реалізації, які значно вплинули на подальше розуміння виховання громадянина [2].

Подальший розвиток ідей давньогрецьких мислителів щодо громадянського виховання та формування громадянської свідомості особистості прослідковується в працях зарубіжних та вітчизняних педагогів-класиків Дж. Локка, Ж-Ж. Руссо, Б. Грінченка, Г. Сковороди, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. [2]. Важливе психологічне обґрунтування проблеми виховання громадянина здійснено І. Бехом. Сутність формування соціалізації дітей дошкільного віку, визначення особливостей процесу

формування соціалізації в умовах сучасного соціокультурного середовища висвітлено в працях сучасних науковців (Г. Беленька, М. Докторович, І. Рогальська-Яблонська).

Державний стандарт дошкільної освіти (Базовий компонент 2021 року) визначає *соціально-громадянську компетентність* як «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя. Результатом сформованості соціально-громадянської компетентності має стати ціннісне ставлення дитини до себе, своїх справ і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватися цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, представників різних національних культур» [9, с. 39]

Поняття *компетентності* розкриває «якісно нові перспективи розуміння важливості освіти, формування життєвих результатів освітньої діяльності» [8, с. 102]. Підґрунтям концепції компетентності визначена ідея «виховання компетентної особистості та фахівця, який не лише володіє необхідними знаннями певної галузі, але й вміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання, а також бере на себе відповідальність за певну діяльність» [1].

У рекомендаціях 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (від 18 грудня 2006 року) однією з ключових компетентностей для освіти впродовж життя визначено соціальну компетентність [6]. У дефініції «*соціальна компетентність*» інтегровано терміни «соціальний» (походить від лат. «*socialis*» – товариський, суспільний, той, що належить суспільству, пов'язаний із життям та стосунками людей у суспільстві) та «*compete*» – досконале володіння справою, знаннями.

Термін «*соціальна компетентність*» (як те, що відображає сферу взаємодії з іншими) ввів у науковий обіг німецький вчений Г. Рот наприкінці 60-х років ХХ століття. Також йому належить виокремлення трьох видів компетентності людини, що забезпечують її успішну життєдіяльність:

1. Самокомпетентність (знання самого себе).
2. Соціальна компетентність (взаємодія з іншими).
3. Предметна компетентність (практична діяльність).

Саме це розуміння соціальної компетентності й стало підґрунтям подальших досліджень цієї проблеми іншими дослідниками.

У дошкільників віком 5-6 років відбувається інтенсивний розвиток загалом та збагачення різних видів діяльності, зокрема. Це процеси проявляються у вміннях дитини набувати знання, що віддалені у часі та безпосередньо не входять в межі наявного досвіду дитини. Цей віковий період характеризується активним засвоєнням дитиною соціального досвіду старших поколінь: відбувається засвоєння історії рідного краю, ознайомлення із видатними громадянами, особливостями культури, мови, символіки тощо. Дитину дошкільного віку необхідно зацікавлювати не лише місцевими регіональними історичними даними (показ місцевих архітектурних споруд, українських автентичних хат; розповіді, роз'яснення про побут предків; ознайомлення зі старовинними іграшками). Дитині обов'язково надавати можливість усвідомлено слухати українські народні казки, розуміти їхній сенс, пояснювати незрозумілі, застарілі слова. Також необхідно пояснювати й сучасні історичні події в країні.

Аналіз сучасної наукової літератури з проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку дає підстави констатувати наявність неоднозначної думки науковців щодо впливу соціокультурного середовища на розвиток дошкільників.

Так, різноманітний вплив соціокультурного середовища на процес формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку полягає в наступному:

– підвищенні вимог до культурного та загального рівнів набутих життєвих навичок; розширення й поглиблення світогляду дитини; розвитку здібностей та умінь, які забезпечували б не лише адаптацію до нової соціальної реальності, а й сприяли свідомому вибору життєвого поступу [9, с. 37];

– ускладнення процесу соціалізації, що спричинено проблематикою у сфері соціальної взаємодії та соціальних відносин у суспільстві.

Отже, на думку сучасних дослідників [3], насамперед необхідно звернути увагу на формування емоційно-ціннісної, соціальної сфери дитини дошкільного віку, адже міжособистісна контактність дитини із соціокультурним середовищем, що її оточує значною мірою впливає на формування соціально-громадянської компетентності майбутнього громадянина [1].

Суголосна думка науковців про важливість соціокультурного середовища як чинника формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вплив соціокультурного середовища на особистість розглядається як система, що не тільки безпосередньо впливає на розвиток особистості, але й опосередковано визначає характер і спрямованість різних форм державного, суспільного, родинного, інституційного та неформального виховання.

Основними освітніми завданнями формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку визначено:

- навчати та заохочувати дітей до спілкування державною мовою;
- формувати знання про державні та народні символи України;
- формувати основи поваги до захисників та захисниць України;
- розширювати кругозір дітей засобами екскурсій по історичним місцям;
- знайомити дітей із особливостями українського побуту;
- ознайомити дітей з традиційною українською кухнею;
- надати знання про окремі українські традиції та звичаї;
- зорієнтувати дітей на основні цінності нашого народу;
- створити умови для розвитку пізнавальної активності дітей;
- ознайомити дошкільників з українськими народними іграшками;
- розвивати інтерес до свого роду, Батьківщини;
- формувати почуття національної поваги та гордості за свій народ;
- формувати позитивне ставлення до людей інших національностей;
- розвивати емпатію до співгромадян;
- розвивати ініціативу, самостійність, творчі здібності;
- ознайомити з українським народним одягом;
- сформувати знання про українську вишивку [4].

Отже, невід'ємною частиною освітнього процесу є формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Адже сьогодні Україна перебуває у надзвичайно важких випробуваннях, стадії національно-духовного відродження, на піку розвитку соціально-громадянської позиції українців.

Тому саме зараз, в умовах сьогодення, як ніколи, формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку є об'єктивно-необхідною та нагальною потребою. Надзвичайно важливою є тема об'єднання задля збереження українських кордонів та земель, вихованні свідомих, націоналістично громадян для відбудови та розвитку України.

#### Список використаних джерел

1. Brovchak L., Starovoit L., Shykyrinska O, Likhitska L. The Impact of Symbolism of Artistic Works on Tourism Development. *International Journal of Hospitality and Tourism*

*Systems. Volume 13 Issue 2, 2020.* <http://www.publishingindia.com/ijhts/24/the-impact-of-symbolism-of-artistic-works-on-tourism-development/870/6020/>

2. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.

3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.

4. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. URL: [https://library.udpu.edu.ua/library\\_files/psuh\\_pedagog\\_probl\\_silsk\\_shkolu/40/visnuk\\_11.pdf](https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/40/visnuk_11.pdf).

5. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К.: Світлич, 2009. 208 с.

6. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року: Міжнародний документ від 18.12.2006 № 2006/962/ЄС. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_975#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text)

7. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. К.: Міленіум, 2008. 400 с.

8. Стаєнна О. Громадянське виховання дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. URL: <http://www.uk.x-pdf.ru/bistoriya/140681-2-udk-3732035-sta-nna-gromadyanskevihovannya-ditey-starshogo-doshkilynogo-viku-pedagogichna-problema-rozbudova.php>

9. Тарабасова Л.Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. Методичні рекомендації. 2016. С. 102. URL: [http://dano.dp.ua/attachments/article/320/Методичні\\_рекомендації.pdf](http://dano.dp.ua/attachments/article/320/Методичні_рекомендації.pdf).

10. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. Науковий журнал. Випуск 74. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 36-40.

## **ЛОГОРИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Ольга Ткач**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А.Поповська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **LOGARITHMIC AS A TOOL FOR CORRECTIVE WORK Z CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE**

**Olga Tkach**, master's student

Education Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University  
(Ukraine)

***Анотація.** В статті проаналізовано поняття «логоритміка» в аспекті корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Окреслено творчий підхід педагога до логоритмічних занять з дітьми дошкільниками. Визначено ефективні логоритмічні вправи в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** логоритміка, корекційна робота, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article analyzes the concept of "logarithm" in the aspect of corrective work with children of older preschool age. The teacher's creative approach to logorhythmic classes with preschool children is outlined. Effective logarithmic exercises in working with children of older preschool age have been determined.*

**Key words:** *logarithmic, corrective work, children of older preschool age.*

Важливим напрямом розвитку мовлення дошкільнят є навчання їх правильної вимови. Коригування та усунення недоліків звуковимови має безпосередній вплив на збагачення словникового запасу вихованців, вдосконалення психофізичних функцій, сприяє емоційному та комунікативному розвитку малят [1]. Без формування артикуляційного та граматично правильного мовлення повноцінний особистісний розвиток дитини та її адаптація в навколишньому світі неможливі. Тому одним із найважливіших видів мовленнєвої роботи з дошкільниками є логоритміка, що передбачає поєднання мови з рухом, сприяє розвитку відчуття ритму, нормалізації та регулюванню темпу вимовляння. Заняття логопедичною ритмікою корисні всім дітям, а не лише тим, що мають слухові, мовленнєві, рухові або інтелектуальні порушення розвитку [4, с. 3]. Нині логопедична ритміка успішно застосовується в корекції різних порушень мовлення і є однією з перспективних галузей сучасної корекційної педагогіки.

*Логоритміка* – термін грецького походження, що в перекладі означає «лого» – виховання правильного мовлення та «ритміка» – рівномірний, помірний [6, с. 3]. Це форма своєрідної терапії мовлення на основі використання зв'язку слова, музики і руху, засобами впливу у комплексі методик навчання, виховання і лікування, що дозволяє прискорити процес усунення мовленнєвого порушення і сприяє соціалізації [6]. Сучасні дослідники (А. Богуш, Л. Калмикова, К. Крутій та ін.) вважають розвиток мовлення у дошкільному віці основною умовою формування мовленнєвої компетентності, як багатокомпонентного утворення, чинниками якого виступають фонетична, лексична, граматична, діалоогогічна компетенції, що включають знання, вміння, навички відповідні вимогам життя [2, с. 11].

Формування мовлення у дітей старшого дошкільного віку є одним із важливих етапів їх повноцінного розвитку, а в подальшому і соціальної адаптації у школі. Тому корекція мовленнєвих порушень потребує тривалої та системної роботи, оскільки успішне опанування предметів мовного циклу на пряму залежить від формування усного мовлення [6].

Цінним внеском у загальну систему корекції мовлення дошкільників є логоритміка – як одна з форм активної терапії, що має лікувальний ефект для поліпшення фізичного, психічного та емоційного стану дітей [7, с. 27]. Саме поєднання музики, слів та рухів утворює здорово-рухові динамічні стереотипи, а також в організмі та психомоториці відбувається позитивна перебудова різних систем.

Проте, яка б не була ефективна логоритміка у роботі з формування мовленнєвих компетенцій, саме від педагога залежить зацікавленість дитини, а в подальшому і сама корекційна робота. Як відомо, якщо дитині не цікаво, то і ефекту від заняття немає. Тому творчий підхід до занять та логоритмічних вправ є одним із головних аспектів її ефективності. Педагогам необхідно будувати свою роботу на принципі наочності. Будь-яке вивчення нового, формування навичок у поєднанні зі словом, музикою та рухом здійснюються за участю всіх рецепторів: органів зору, нюху, слуху, вестибулярного та пропріоцептивного апаратів [8, с. 34].

Поєднання різних відчуттів забезпечує все багатство рухів та їхній зв'язок із мовленням і музикою. У корекційній роботі через показ руху педагогом здійснюється зорова наочність, яка стимулює бажання відтворення та допомагає формувати правильне рухове відчуття, естетичне сприйняття та конкретний рух. Ефективною слуховою наочністю в поєднанні з регуляцією рухів є інструментальна музика, пісня, народні примовки, вірші, звуки шумових і музичних інструментів [9, с. 41]. Не варто забувати про включення в рухову діяльність різних предметів, іграшок, посібників.

Таким чином, наочність забезпечує яскравість чуттєвого сприйняття і рухових відчуттів. Крім того, велике значення для дітей старшого дошкільного віку має словесна інструкція, яка допомагає йому пов'язати образ рухових уявлень із самим рухом. Словесні методи звернені до свідомості дитини і допомагають осмислювати виконання вправ.



Також можна використовувати такі прийоми: пояснення нових рухів, сюжетна розповідь, бесіда – знайомство з новими вправами та рухливими ігрпами, запитаннями, що виражаються в різній інтонації. Використання ІКТ (мультимедійні дошки, презентації, відеоролики) допоможуть не лише зацікавити і налаштувати дитину на заняття. Ще один важливий чинник успішності логоритмічних занять – це особистість самого педагога, його креативність, винахідливість і емоційність, які вміло поєднуються з різними образами, музичними, віршованими та ігровими прийомами [6, с. 28].

Узагальнюючи різні аспекти логоритмічної роботи, поділяємо думку дослідників [5], що вона є важливою складовою соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти.

Проте, як відомо, логоритмічна ритміка – це активна корекційна методика, яка дає результат лише при систематичному виконанні вправ. Тому наступність та продовження її використання у початковій школі дасть найбільш ефективний результат для дітей.

### Список використаних джерел

1. Kruty, K., Koval, L., Vazhenina, O., Desnova, I., Zahnitko, A., & Popovska, O. (2022). Formation of Mastering Morphology Mechanisms and Word Formation in Children: Neuroscientific Research. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 280-291. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/388>

2. The Impact of Symbolism of Artistic Works on Tourism Development Author(s) Name: Liudmyla Brovchak, Lesia Starovoit, Oksana Shykyrynska, Larysa Likhitska | Author(s) Affiliation: Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine. // *International Journal of Hospitality and Tourism Systems*. Volume 13 Issue 2, 2020. URL: <http://www.publishingindia.com/ijhts/24/the-impact-of-symbolism-of-artistic-works-on-tourism-development/870/6020/>

3. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.

4. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Харків: Видавництво «Ранок», 2011. 93 с.

5. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка»: навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. К. : Вид. Дім «Слово», 2013. 328 с.

6. Папено О. В., Демянович О. З., Компанієнко О. М. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Театральна логоритміка» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей інтелектуальними порушеннями. Київ 2015.

7. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення програмно-методичний комплекс Тернопіль: Мандрівець, 2014.

8. Федорович Л. О., Пищалка Я. О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. навч.-метод. посіб.– Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009.

9. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Видавництво «Основа» Харків 2017.

## ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РОЛЬОВОЇ ГРИ

Аліна Топчій, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### CREATIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE THROUGH ROLE PLAY

Alina Topchiy, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація:** Метою статті є висвітлення змісту, педагогічного потенціалу та теоретичних аспектів реалізації творчого розвитку дітей дошкільного віку та перспективності використання рольових ігор в закладах дошкільної освіти. Розкрито механізм використання ігрового підходу до взаємодії педагога й дітей середнього дошкільного віку.

**Ключові слова:** дошкільна освіта, гра, ігрова діяльність, середній дошкільний вік, творчий потенціал.

**Abstract:** The purpose of the article is to highlight the content, pedagogical potential and theoretical aspects of the implementation of the creative development of preschool children and the prospects of using role-playing games in preschool education institutions. The mechanism of using a game approach to the interaction between a teacher and children of middle preschool age is revealed.

**Key words:** preschool education, game, game activity, middle preschool age, creative potential.

Ігрова діяльність є важливою формою й провідною діяльністю дітей дошкільного віку. У грі засвоюються знання і враження від життєвої діяльності та виявляються особливості мислення, проявляється сприймання навколишнього світу, розвивається фантазія та уява дитини, її емоційність, активність, з'являється і розвивається потреба в спілкуванні. Отже, вагома роль відводиться основному виду дитячої діяльності в дошкільний період – грі. Цей педагогічний процес формування творчого розвитку дитини та взагалі усього колективу дітей є актуальною проблемою задля вивчення її як наукової потреби.

Дослідженнями напряму творчих здібностей займалася низка педагогів та психологів, зокрема таких, як О. Андрощук, Н. Бабіч, В. Гагаріна, М. Замелюк, К. Крутій, К. Колеснік, Н. Лазаренко, Н. Пахальчук, О. Демченко, Т. Дуткевич, Л. Суботіна. Визначну роль в цьому процесі гри, ігрових методів та прийомів останнім часом здійснювали сучасні дослідники А. Коваль, Н. Комарівська, Т. Кривошея, О. Орлова, О. Пеклун, Л. Ткаченко. Організацію музично-ігрової діяльності, керування процесом гри дітей дошкільного віку і тісний взаємозв'язок різних видів художньої діяльності під час гри досліджували у своїх наукових працях Г. Григоренко, Н. Кудикіна, Н. Тодосієнко.

Таким чином можна сказати, що ігрова діяльність є різновидом активної діяльності дітей, у творчому процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами і рідною мовою як першорядним засобом спілкування між людьми, і є дитячим моделюванням соціальних відносин. «Вміле і правильне керування з боку дорослих в процесі гри формує як емоційну, так і моральну та інтелектуальну сферу дитини, активно розвиває її уяву, сприяє розумовому розвитку й фізичному вдосконаленню, виховує у дітей дошкільного віку волю до дії та здатність до гальмування» [10, с. 149].

Аналізуючи науковий матеріал з дослідження рольової гри бачимо, що вона має певну структуру: розподілення ролей які перебирають на себе діти в процесі організації гри; виникнення певних ігрових дій, за допомогою яких діти реалізують обрані ролі; уявне

ігрове використання різних предметів, за якого реальні предмети замінюють ігровими; встановлення реальних стосунків між дітьми дошкільного віку, які виявляються в різноманітних репліках, текстах, віршах, словах, зауваженнях, за допомогою яких певним чином регулюється розвиток гри дітей старшого дошкільного віку.

Задля для вирішення виховних завдань в розвитку дитини та колективу дітей дошкільного віку велика роль відведена основному виду дитячої діяльності в дошкільний період - грі. Як психологи, так і педагоги вивчають історію виникнення і походження гри, її місце в житті дитини-дошкільника, можливості ефективного використання рольових ігор. Отже, для дітей дошкільного віку саме рольові ігри мають особливе і виняткове значення: гра для них – це навчання, праця, також і серйозна форма виховання. Так, сюжетно-рольова гра є образною грою за певним задумом самих дітей, який поступово розкривається через відповідні дії, такі як сюжет, фабула і відбувається розігрування певних ролей. Рольві ігри середніх дошкільників живляться здебільшого враженнями, які дошкільнята черпають з безпосереднього спілкування з навколишнім світом. Певна зміна ігрових сюжетів пов'язана з розширенням їхніх джерел. В рольових іграх дітей середнього віку більше починають виявлятися здобуті ними знання, життєвий досвід, безпосередній естетичний досвід: вони відображають як події, в яких особисто брали участь, так й ті, що безпосередньо спостерігалися дітьми [8]. Сюжетно-рольова гра являється також особливим динамічним феноменом, і розвиток цього виду гри постає насамперед, у виникненні різних нових сюжетів – утілених у певних подіях, образних відтвореннях дитячих задумів. В іграх дітей дошкільного віку вони є надзвичайно різноманітними й відображають конкретні географічні, побутові, соціально-історичні умови їхнього життя. Ігри на побутові теми, наприклад, їхні сюжети цікаві як молодшим, так і старшим дошкільникам. Водночас в їхньому розвитку спостерігається і певна тенденція: спочатку виникають ігри з побутовими сюжетами, потім створюються – ігри на теми праці і нарешті – ігри суспільної тематики, їхня різноманітність, різниця сюжетів залежить від досвіду і глибини пізнання дітьми навколишнього світу.

Таким чином, поглиблення змісту рольової гри виявляється в розвитку здатності дітей до продукування та втілення свого задуму в ході сюжетно-рольової гри у дітей-дошкільників розвивається здатність до творчості і реалізації задуму, який, часто буває на перших кроках спонтанним, а з часом постає як саме свідомо задумана тема, реалізуючи яку, діти не тільки механічно копіюють різні дії та життя дорослих, але й відтворюють емоції, почуття, переживання, настрої та наснажують їх особистісним смислом. Особлива роль в цьому процесі належить вихователю. Саме від особистості педагога ЗДО, його глибоких знань, набутих умінь, професійної майстерності та здатності творчо організувати педагогічне керівництво ігровою діяльністю дітей залежить використання розвивальної гри з метою всебічного розвитку особистості дошкільника.

В ігровій діяльності дітей значну роль відіграє музика. «Адже музика розвиває слухові уявлення, розкриває яскраву звукову палітру світу, формує різноманіття музичного спектру у дитини. Музика використовується різнопланова, як пісенного, танцювального та маршового характеру. Особливо плідним і продуктивним є застосування рухливих музичних ігор з піснями, рухами й танцями. Такі ігри запропоновано у відомій праці педагога-композитора В. Верховинця «Весняночка»: ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів» [10, с. 149.]. Наприклад, можна порекомендувати, на комплексному занятті з дітьми, де «музика інтегрується з кількома видами дитячої творчої діяльності, переважно з художніми, де розвиток дитячої творчості успішно спрямовується та інтегрується. В ході такого комплексного заняття педагогу доцільно узагальнити якимсь одне конкретне з художніх понять - ритм і ліплення, через практичну діяльність у різних основних та синтетичних видах мистецтва – музиці, живописі, танці, малюнку, витинанці, виробі декоративно-ужиткового мистецтва» [1, с. 58.].

Діти на заняттях люблять співати різні пісні, виконувати поспівки, танцювати та грати в музичні та мистецькі ігри. У танці діти можуть виразити певний настрій, максимально

розслаблятися, розвиватися фізично, вільно рухатися, укріплювати опорно-руховий апарат й розвивати його. Рольова гра створює широкі можливості для дитини дошкільного віку глибоко зануритися у казковий світ подій, в якому вони набувають навичок реальної життєвої поведінки в майбутньому, отримують досвід задля спілкування, майбутньої творчої діяльності. «Для дітей дошкільного віку ігри мають виняткове і особливе значення: гра це й навчання, праця, гра – як серйозна вагома форма виховання. Так в розвивальних іграх дітей дошкільного віку вони є різноманітними й відображають конкретні соціально-історичні, географічні, побутові умови їхнього життя» [4].

Важливо правильно побудувати структуру розвивальної гри, а саме: визначення мети, означення виховних завдань, формулювання навчальної спрямованості, передбачення очікуваного позитивного результату. Таким чином, структуру сюжетно-рольової музичної гри можна представити так: ігрові дії, за допомогою яких діти реалізують обрані ролі; ігрове використання предметів, за якого реальні предмети замінюють ігровими; реальні стосунки між дітьми, які виявляються в репліках, за допомогою яких регулюється розвиток такої гри. Отже, Т. Васянович в своїх роботах виділяє декілька груп ігор: «перша – це група самодіяльних ігор; вільні ігри: сюжетно-відображувальні, ігри-експериментування, режисерські, сюжетно-рольові та театралізовані; до другої групи можна віднести ігри, які організовані з метою навчання за ініціативою дорослих: дидактичні, з іграшками, настільно-друковані, словесні; сюжетно-дидактичні, конструктивно-будівельні, рухливі та з метою організації дозвілля – карнавальні, інтелектуальні, ігри-драматизації, обрядові ігри, хороводи, ігри-естафети» [3, с. 44].

Педагогічний процес керівництва вихователем ігровою діяльністю дитини середнього дошкільного віку включає низку методів і прийомів. Виділяють три наступні групи методів: перша група, яка пов'язана із певним накопиченням, збагаченням дітей новими знаннями, цікавими враженнями, уявленнями про навколишнє життя і світ: спостереження краси живої природи і навколишньої дійсності, екскурсії, емоційно-виразне читання дітям художньої літератури, казок; бесіда; демонстрація репродукцій картин, створення дітьми невеликих оповідань на певні теми, відвідування лялькового театру; друга група включає в себе методи, що сприяють розвитку і становленню ігрової діяльності; третя група методів пов'язана з навчанням дітей-дошкільників конструюванню та виготовленню дитячих іграшок.

Отже, позитивний вплив сюжетно-рольової гри на формування соціальної та естетичної компетентності дошкільника полягає в тому, що завдяки рольовому перевтіленню та ігровому наслідуванню діти середнього дошкільного віку знайомиться з нормами людського життя та діяльності, моделями взаємовідносин, які поступово постають зразками для її власної поведінки в майбутньому.

### Список використаних джерел

1.Верховинець В. М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. Київ : Музична Україна, 1989. 340 с.

2.Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: *збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського*. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81–84.

3.Комарівська Н. О. Впровадження елементів ігрових технологій у процес збагачення словника дітей дошкільного віку / Н.О. Комарівська, І.М. Лапшина, Н.Л. Франчук. *III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті». Переяслав-Хмельницький. 26-27 березня. 2020*. С.44–48.

4.Крутій К., Деснова І. Ігрова діяльність, дитяче експериментування і STREAM-освіта. *Дошкільне виховання*. 2022. № 5. С.5–10.

5. Крутий К.Л., Деснова І.С., Замелюк М.І. Дефініція «Гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія Педагогіка*. 2021. 2(4). С. 84–91. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13>

6. Крутий К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2022. (1). №122-133. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>

7. Кривошея Т. М. Розвивальний потенціал ігор на математичному матеріалі// Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник / за ред. Г.С.Тарасенко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. С.201–214.

8. Лазаренко Н. І., Колеснік К. А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24–27.

9. Пахальчук Н. О., Голук О. А., Колеснік К. А. Використання рухливих ігор із дітьми з особливими освітніми потребами (проект «Ігри народів світу»). *The XIII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic research, innovation and results», April 05 – 08, 2022, Prague, Czech Republic*. Р. 482–485.

10. Годосієнко Н. Л. Роль музично-ігрової діяльності в естетичному розвитку дітей дошкільного віку. *Наукові записки : зб. матер. наук.-практ. конф. викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Мистецтво*. Вінниця, 2015. Вип. 6. С. 149–153.

## **ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Карина Хавтирко**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. М. Лапшина, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **FORMATION OF COGNITIVE INTERESTS OF PRESCHOOL CHILDREN DURING EXPERIMENTAL RESEARCH ACTIVITIES**

**Karyna Havtyrko**, master's student

Vinnitsya Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** Авторка статті аналізує місце і роль експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку у формуванні їхніх пізнавальних інтересів; визначає вимоги щодо впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти дитячої експериментально-дослідницької діяльності; наводить ситуації з експериментування для дошкільнят.

**Ключові слова:** засоби формування, пізнавальні інтереси, інтерес до природи, експериментально-дослідницька діяльність, діти дошкільного віку.

**Abstract.** The author of the article analyzes the place and role of experimental research activity of preschool children in the formation of their cognitive interests; defines the requirements for the introduction of children's experimental research activity in the educational process of preschool education; provides situations of experimentation for preschoolers.

**Keywords:** means of formation, cognitive interests, interest in nature, experimental research activity, preschool children.

Проблема формування пізнавального інтересу до природи у дітей дошкільного віку продовжує посідати вагоме місце в системі дошкільної освіти, а також активізує вибудовування вимог до перебігу занять та інших режимних моментів освітнього процесу в сучасних дошкільних закладах. Базовим компонентом дошкільної освіти України в освітній

лінії «Дитина в природному довкіллі» передбачено, що «Природнича освіченість передбачає уявлення дітей про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ живої природи, причинно-наслідкові зв'язки в природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. Ціннісне ставлення до природи виявляється, насамперед, у його природодоцільній поведінці: свідоме, виражене ставлення до рослин і тварин, готовність включатися в практичну діяльність зі створення та збереження умов, необхідних для життєдіяльності представників рослинного і тваринного світу, дотримування правил природокористування» [1, с.10].

Кожна дитина дошкільного віку має певний природний інтерес до пізнання світу, дослідження нового, маніпулювання з навколишнім довкіллям, об'єктами природи, їхніми властивостями та явищами, що підпорядковується принципу природовідповідності, визначеного науковцями як «ідея єдності людини та природи» (С. Русова, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Є. Сявавко, К. Ушинський). Цей принцип є одним із традиційних принципів державного стандарту, тому природовідповідність вимагає від педагога особливої підготовки освітнього процесу, за якої цілі і завдання щодо активізації діяльності дитини, її пізнавальних інтересів до природи та навколишнього світу, реалізація творчих можливостей будуть виконані.

Дітям дошкільного віку властива допитливість, потреба в новій інформації, знаннях, враженнях. Вони бажають пізнавати та дізнаватись щось нове, невідоме, а також досліджувати світ навколо себе. Особливо це можливе під час творчої діяльності, ігор та активних дій, які посідають вагоме місце в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. У своїх дослідженнях Г. Беленька визначає, що перед педагогами постає завдання сформулювати у дітей естетичне ставлення до природи, вміння помічати її красу, милуватися об'єктами та явищами природи, відчувати свій фізичний та емоційний зв'язок з нею. Тому включення експериментально-дослідницької діяльності в цей процес дозволить вирішити вагомі завдання щодо задоволення бажань та прагнень кожної дитини, а також забезпечити виконання державного стандарту дошкільної освіти [2; 3; 8].

Експериментально-дослідницька діяльність – це діяльність, яка сприяє формуванню пізнавального інтересу, зокрема й інтересу до природи, у дітей дошкільного віку, а також збагачує у них бажання розвиватись, аналізувати та синтезувати інформацію, шукати причинно-наслідкові зв'язки та самостійно ставити перед собою конкретну задачу, шукаючи на неї відповідь. Як зазначає І. Карапузова, визначення експериментально-дослідницької діяльності також можна тлумачити як організовану педагогом діяльність дітей, у якій вони здійснюють матеріальний вплив на об'єкт природи з метою вивчення його закономірностей і властивостей у доцільно вибраних або штучно створених умовах, які б забезпечували оптимальний перебіг процесів, що необхідні для встановлення закономірних зв'язків між явищами та об'єктами [5].

Експериментально-дослідницька реалізується за допомогою поєднання спостереження, експериментів та дослідів. Під час експериментально-дослідницької діяльності перед дитиною постають нові завдання, ситуації, які дошкільник вирішує за допомогою практичних дій, маніпулювання з предметами, і без допомоги дорослого аналізує отриману інформацію, перебудовуючи її в якісний новий висновок. Дитина, розуміючи свою самостійність, отримує позитивні емоції від пізнання та навички, якими зможе користуватись у подальшому житті.

Самостійний експеримент дозволяє дитині узагальнювати, класифікувати, порівнювати інформацію та знаходити нові вирішення або ідеї для подальшої дослідницької діяльності.

При впровадженні експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку, на думку фахівців, слід дотримуватись таких вимог:

- створення сприятливого мікроклімату в кімнаті, де проводиться діяльність;
- забезпечення дітей усіма необхідними матеріалами, якими вони будуть оперувати;

- систематична самоосвіта та самовдосконалення педагогів, які будуть розуміти важливість експериментально-дослідницької діяльності та спрямовувати знання дітей відповідно до результатів;

- послідовний і систематичний характер роботи за сприяння педагога, який має допомогти у навчанні дітей «досліджувати» та звертати увагу на суттєві й несуттєві ознаки;

- особистісно-орієнтований підхід у роботі з дітьми дошкільного віку [7].

Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку залежить від роботи вихователів та педагогів закладу дошкільної освіти відповідно до трьох складових пізнавальної сфери: пізнавальних процесів (сприйняття, увага, пам'ять, мислення та уявлення), наявності інформації (особистий досвід кожної дитини) та ставлення до довкілля (реакція на об'єкти та явища навколишнього світу).

Розвиток пізнавальних інтересів відзначається легкістю та чуттєвістю, швидкістю засвоєння нової інформації та досвіду, а також можливістю використовувати ці знання та навички для виконання практичних завдань та пізнавальних цілей. Дитина відчуває світ за допомогою емоцій, тому діяльність щодо формування пізнавальних інтересів передбачає практичне освоєння навколишнього світу, під час якого доцільно використовувати експериментально-дослідницьку діяльність [6].

Елементарне експериментування може починатись з молодшого дошкільного віку. Задля цього доцільно запропонувати прості досліди для дітей з предметами та матеріалами, які є у наявності.

1. Експеримент з водою: дитина може взяти дві склянки з водою, додати до однієї з них кілька крапель харчової фарби або кольорову сіль, а потім помістити склянки поруч та досліджувати, як змінюється колір води.

2. Експеримент з магнітом: дитина може взяти магніт та різні предмети (наприклад, гвинти, скріпки, металеві кришки), щоб досліджувати, які предмети прилипають до магніту та як вони рухаються.

3. Експеримент з піни для гоління: дитина може додати декілька крапель піни для гоління у склянку з водою, а потім взяти декілька різних предметів (наприклад, гребінець, монету, губку) та помістити їх у склянку, щоб досліджувати, як вони рухаються під водою.

В середньому та старшому дошкільному віці експериментальна діяльність та досліджувані явища поступово ускладнюються, оскільки дитина прагне до здобуття та перевірки нової інформації, яка надходить з навколишнього світу. Для середнього та старшого дошкільного віку ми пропонуємо такі досліди:

1. Експеримент з кристалізацією: дитина може змішати воду та цукор у співвідношенні 2:1 та помістити розчин у прозору склянку. Потім, залишивши склянку в спокої на кілька днів, дитина може спостерігати, як утворюються кристали цукру.

2. Експеримент з дослідженням густини: дитина може взяти кілька предметів різної форми та матеріалу (наприклад, камінь, кулька з пластиліну, кубик) та порівняти їх вагу та об'єм, щоб досліджувати, як густо розташована матерія у цих предметів та як вони порівнюються за густиною.

3. Експеримент з дослідженням аеродинаміки: дитина може створити паперовий літак, відкрити вікно та спробувати розігнати його на вітрі, щоб досліджувати, як форма та розмір літака впливають на його рух.

4. Експеримент з дослідженням світла: дитина може взяти ліхтарик та досліджувати, як різні матеріали впливають на проникнення світла. Наприклад, вона може дослідити, як прозорі та не прозорі матеріали впливають на розсіювання світла.

Поділяємо думку дослідників [4], що важливим напрямом роботи педагогів закладів дошкільної освіти є спостереження за дітьми та виявлення їхніх здібностей і обдарованості. Науковиці вважають, що «на дошкільний вік припадає сенситивний період для успішного розвитку творчості як важливої характеристики обдарованої особистості» [4, с.49]. Тому важливо організувати різні види творчої діяльності, зокрема дитяче експериментування, під час якого діти зможуть проявити свої пізнавальні інтереси та здібності. Тому

«педагогічну діяльність необхідно спрямовувати не стільки на розвиток власне обдарованості як сталої й системної характеристики особистості, як на створення умов, моделювання сприятливого збагаченого середовища для прояву всіх задатків і можливостей, задоволення інтересів і потреб здібного й творчого дошкільника» [4, с.50]. саме такі можливості забезпечує дослідництво та експериментування в закладі дошкільної освіти.

Отже, застосування експериментально-дослідницької діяльності для формування пізнавальних інтересів має вагомий вплив на розвиток дитячої спостережливості, допомагає задовольнити природні потреби дітей у пізнанні природи, дослідженні нового, маніпулюванні з об'єктами та явищами довкілля, а також активізує важливі мисленнєві процеси, зокрема зіставлення, порівняння, узагальнення, класифікацію тощо. Експериментально-дослідницька діяльність допомагає вирішити ряд завдань поставлених соціумом перед системою дошкільної освіти, а також збагатити досвід вихованців сучасних закладів дошкільної освіти України.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: стандарт дошкільної освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.05.2012 р. № 615.
2. Беленька Г. В. Експериментування – крок до пізнання. Дошкільне виховання. 2007. № 5. С. 7–10.
3. Беленька Г., Науменко Т. «Дошкільнятам про світ природи» Київ: «Генеза» 2013. 112 с.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Розвиток обдарованості дітей як напрям діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 72, Т. 1. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1>
5. Карапузова І., Бурсова С. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 9 с. 39-49.
6. Карук І. В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. Молодий вчений. травень, 2018. № 5.2 (57.2). 89-92.
7. Коломієць А., Демченко О., Жовнич О., Колеснік К. Значення групової діяльності під час дитячого експериментування. Наука і техніка сьогодні. 2022. №11. С.138-149. doi.org/10.52058/2786-6025-2022-11(11)-138-149. URL: <https://vadnd.org.ua/app/uploads/2022/09/11.pdf>
8. Плохій З. П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти): монографія / Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ: Персонал, 2010. 319 с.

## РОЛЬ МИСТЕЦТВА В ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

**Інна Чернявська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE ROLE OF ART IN THE ARTISTIC AND CREATIVE DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD

**Inna Cherniavska**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В статті розглядається питання ролі мистецтва в художньо-творчому розвитку дошкільника. Досліджено теоретичні основи розвитку художньо-творчих здібностей. Проаналізовано поняття «здібності», «художньо-творчі здібності» в науковій психолого-педагогічній літературі.



**Ключові слова:** здібності, художньо-творчі здібності, дошкільний вік, мистецтво, музичне мистецтво.

**Abstract.** *The article deals with the question of the role of art in the artistic and creative development of a preschooler. Theoretical foundations for the development of artistic and creative abilities have been studied. The concepts of "ability", "artistic and creative abilities" in the scientific psychological and pedagogical literature are analyzed.*

**Key words:** *abilities, artistic and creative abilities, preschool age, art, musical art.*

В усіх прогресивних країнах сучасного світу актуальнішим виникає питання розвитку творчої особистості починаючи з дошкільного віку. На думку І. Новоселецької: «Глобальна проблема розвитку людського потенціалу, здатного до самореалізації та інтелектуально-творчої діяльності, стимулює потребу суспільства до виникнення неординарного бачення вирішення завдань та проблем» [6, с. 99]. Наша країна не стала виключенням. Сучасні процеси реформування освіти цілеспрямовані на пробудження художньо-творчої активності та розвиток творчої особистості, починаючи з дошкільного віку. «Відомо, – відмічає О. Семенов – що відсутність умінь з естетичного сприйняття творчості, недостатній розвиток емоційно-ціннісного ставлення до творів різних видів мистецтва гальмує прояви творчого потенціалу дітей та, відповідно, розвиток їх творчих здібностей» [8, с. 15].

Варто зазначити, що дошкільний вік – час активної соціалізації дитини, «розвитку вмінь спілкування з дорослими та однолітками, пробудження моральних та естетичних почуттів, входження в культуру» [6, с. 99]. Дошкільники виражають свої почуття невимушено й спонтанно: легко плачуть і швидко заспокоюються, настрої залежить від обставин, здивування безкрайне, а сміх заразливий. Дійовим шляхом формування почуттєвої сфери дошкільника є залучення її до творчої діяльності, до якої входить зображувальна, музична, театралізована, художньо-мовна діяльність. Ці види дитячої діяльності допомагають емоційному збагаченню особистості, виникненню почуття радості, захоплення та натхнення. Поява таких почуттів в дошкільному віці завжди передує проявам творчості.

Однією з найбільш загальнодоступних і дієвих форм естетичного сприймання світу дітьми дошкільного віку є дитяча художня творчість. Дитяча творчість – «перша ланка розвитку творчої діяльності, в якій дитина може проявити своє розуміння та ставлення до оточуючого світу й розкрити свій внутрішній світ, уяву, фантазію, інтереси та здібності» [7, с. 97]. Доцільно зазначити, що в працях наукової психолого-педагогічної літератури науковці відмічають, що в процесі творчості дитина розвивається інтелектуально й емоційно, розкриває своє ставлення до життя і своє місце в ньому, набирає досвіду колективної взаємодії, удосконалює навички роботи з різними інструментами і матеріалами, своє вміння володіти тілом, голосом, мовою.

Для ефективного розвитку дитячої творчості (як процес прояву індивідуальних потенційних можливостей) варто звернути увагу на розвиток художньо-творчих здібностей дошкільника. Розглянемо ключове поняття «здібності» в науковій літературі.

В «Українському педагогічному словнику» ми знайшли наступне визначення «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [3, с. 94].

На думку І. Білої : «Здібності визначаються як властивості (або сукупність властивостей) особистості, що впливають на ефективність діяльності.» [1, с. 30]. Варто зазначити, що здібності не є вродженими, вони розвиваються в процесі становлення особистості. Вони удосконалюються в процесі творчості, творчої діяльності яка «розвивається на задатках творчого потенціалу та зацікавленості дитини» [6, с. 100].

Художньо-творчі здібності дошкільника проявляються через зацікавлення до візуальної інформації. Він до подробиць запам'ятовує побачене. Багато часу малює й ліпить, напружено працює над своїми роботами, нестандартно використовує матеріали художньої виразності. В образах художньо обдарованої дитини немає одноманітності, вона відтворює в образотворчій діяльності все, що бачить довкола [1, с. 35].

«На основі аналізу досліджень науковців (І. Біла, Є. Ільїн, О. Ковальов, Б. Теплов) – відмічає І. Новоселецька – можна зробити висновок, що художньо-творчі здібності дитини це індивідуально стійкі психічні властивості, що формують творчий потенціал та визначають передумови успіху в різних видах творчої діяльності» [6, с. 100]. А в багатогранному процесі розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників важливе значення має мистецтво.

Надзвичайно велику увагу проблемі художнього виховання особистості засобами мистецтва приділив Н. Румянцев у праці «Мистецтво у вихованні». Спираючись на книгу І. Ріхтера, він розглядає художнє виховання як «культурну проблему сучасності». Автор вважає, що мистецтво – це мова почуттів, і обґрунтовує своє визначення тим, що художники «звертаються до серця» [4, с. 101]. Силу впливу мистецтва на дітей дошкільного віку відмічало багато класиків педагогіки. Наприклад, Я. Коменський говорив: «Більш ніж науками, потрібно займатися (з дітьми) мистецтвами» [5, с. 184]. І. Песталоцці зазначав: «Дорога до мистецтва є в той же час дорогою до людяності» [5, с. 108]. Як відомо, кожен вид мистецтва має особливі механізми впливу на особистість: музика – гармонію звуків; живопис – лінію, барви, сюжет. Хореографія, театр, мультфільми з'єднують кілька видів мистецтва, що сприяє великому впливу на психічні і фізіологічні процеси в організмі людини. Тому розвиток творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб у дітей дошкільного віку шляхом використання всіх вище перерахованих видів мистецтв вимагає професійного супроводу.

Як відмічає М. Вацьо : «Складовою культури є мистецтво, що «програмує» й передає особистісне емоційне ставлення до суспільства, людей, оточуючого світу, самого себе. У мистецтві кожна людина відкриває для себе нові грані пізнання» [2, с. 56].

Слухаючи музичний твір дошкільник накопичує музичний досвід і починає сприймати через неї світ. На світобачення дитини впливає вибір музики. «Доцільно згадати й європейський приклад залучення дітей до вічних творів мистецтв. – Відмічає І. Новоселецька – Ф. Барб Галль – французька письменниця, мистецтвознавець, авторка науково-популярних книжок для дітей про образотворче мистецтво, консультант Міністерства освіти Франції написала відому роботу «Як говорити з дітьми про мистецтво» [6, с. 101]. Автор книги описує як правильно вести бесіду з дітьми про твори мистецтва, як заінтересувати дошкільника відвідати музеї, як ознайомити з діяльністю конкретних митців й взагалі, як отримувати задоволення від спілкування з дитиною в заданому напрямку. Заохочення дітей дошкільного віку до знайомства з творами мистецтва спричиняє не лише розвиток творчої особистості, але й формує інтелект, розвиває мислення, увагу, аналітичні здібності дитини, і, звичайно, сприяє наслідуванню дій дорослого, виникає спільна діяльність [6, с. 102].

Варто зазначити, що сприятливий розвиток дитячої творчості залежить від правильного керівництва з боку вихователів. Найважливішою педагогічною умовою ефективного розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти успіху для кожної дитини.

На розвиток дошкільників благодатно впливає використання музичних творів у педагогічному процесі. Під час занять музика створює атмосферу емоційної чутливості, гармонійності, які допомагають розвитку дитячої творчості. Серед предметів естетичного циклу «музика найбільше стимулює до творчої діяльності, сприяє формуванню пізнавальних та емоційно-мотиваційних функцій, розвитку творчого мислення, здібностей, комунікативності, а також позитивних якостей характеру: систематичності, працьовитості, наполегливості у досягненні мети» [9].

Творчі здібності дітей варто розвивати в контексті пошуку обдарованості й талантів. На думку дослідників [4], така робота має стати ажливим напрямом професійної діяльності вихователів. Поділяємо думку, що «на етапі дошкільного дитинства в поведінці та діяльності дітей уже проявляються загальні, спеціальні здібності та творчість на рівні вище середнього, що є одним з критеріїв для припущення щодо потенційної обдарованості дитини» [4, с.49].

У програмі «Радість творчості» відмічається: «Одним з ефективних та незамінних засобів розвитку дитячої творчості є мистецтво з його розмаїтим, неповторним світом, здатним зворушувати душу, пробуджувати творчу активність, розвивати психічні пізнавальні процеси, виховувати повагу до культурних надбань тощо. Саме тому серед пріоритетних напрямів освітньої роботи в сучасному дошкільному навчальному закладі чільне місце посідає забезпечення достатнього рівня художньо-естетичного та креативного розвитку особистості у процесі специфічних дитячих видів діяльності.» [8, с. 9]

### Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 200 с.
2. Вацьо М. Вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року* / ред. кол.: Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт; рец.: Т. П. Зузяк, Т. І. Сідлецька; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 55-60.
3. Гончаренко С. О. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Розвиток обдарованості дітей як напрям діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 72, Т. 1. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1>
5. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.
6. Новоселецька І.Е. Вплив мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя в початкових мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений*. № 3.2 (43.2). Березень. 2017. С. 98-101.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
8. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с
9. Розвиток творчих здібностей дітей засобами образотворчого та музичного мистецтва.  
URL:  
[http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na\\_dopomogu\\_vikhovateljam/rozvitok\\_tvorchikh\\_zdibnostej\\_ditej\\_z\\_asobami\\_obrazotvorchogo\\_ta\\_muzichnogo\\_mistectva/7-1-0-38](http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na_dopomogu_vikhovateljam/rozvitok_tvorchikh_zdibnostej_ditej_z_asobami_obrazotvorchogo_ta_muzichnogo_mistectva/7-1-0-38). Дата звернення: 12.03.2023.
10. Семенов О. С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки: навч. посіб. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2018. 156 с.

## ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ

Тетяна Шаталюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## CREATIVE APPROACH TO THE ORGANIZATION OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF ORGANIZING LEISURE

Tetyana Shatalyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлюється проблема естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі організації дозвілля. Проаналізовано основні напрями естетичного виховання дітей дошкільного віку, науковий доробок педагогів та сучасні наукові дослідження. Розглянуто теоретичні основи та особливості естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку, специфічні особливості у дошкільному віковому періоді, динаміка становлення естетичної обізнаності та розвитку сприймання дошкільнят шляхом організації дозвілля, що певною мірою залежить від їх здатності до емоційно-естетичного переживання.*

***Ключові слова:** дозвілля, дошкільний вік, естетичне виховання, середній дошкільний вік, художня творчість.*

***Abstract.** The article highlights the problem of aesthetic education of children of middle preschool age in the process of organizing leisure time. The main directions of aesthetic education of preschool children, the scientific achievements of teachers and modern scientific research are analyzed. The theoretical foundations and features of aesthetic education of preschool-aged children, specific features in the preschool age period, the dynamics of the formation of aesthetic awareness and the development of perception of preschoolers through the organization of leisure time, which to a certain extent depends on their ability to emotional and aesthetic experience, are considered.*

***Key words:** leisure time, preschool age, aesthetic education, middle preschool age, artistic creativity.*

Естетична цілісність та довершеність оточуючого нас світу відтворює глибинні сили людської душі. Предметом мистецтва постає цілісна особистість в її взаємовідносинах з навколишнім світом – в цьому є специфіка мистецтва. Втілена в творах світового та національного мистецтва Краса – як ідея досконалості постає у художньому ідеалі митця, який має різні ступені й рівні свого втілення: від елементарно-фрагментарного висвітлення ідеалу – до витонченої єдності художньо-естетичного образу; від прихованого від нас, потенціально доступного змісту – до яскраво вираженого, актуального естетичного звучання; від поверхневого, реально виявленого констатування змістових складових образу – до глибинної субстанціальності розкритого змісту; від констатуючих форм подання ідеалу естетичного – до «симфонічного звучання» його гармонії.

Важливим змістом сучасної дошкільної освіти постає система естетичного виховання, спрямована на загальний і художній розвиток особистості, формування розуміння прекрасного у дійсності, природі, мистецтві. Дошкільна естетична освіта дітей передбачає застосування педагогічно адаптованих художньо-практичних навичок і умінь, знань, ціннісного ставлення до світового та національного мистецтва, досвіду сприймання естетичної культури та художньо-творчої діяльності. Творчий процес формування естетичної культури постає як результат засвоєння дітьми важливих істотних властивостей навколишньої дійсності і світу, краси, що відображений у художніх, музичних образах, театрі, кіномистецтві, образах літератури, мистецтві танцю.

Наукові погляди на залучення засобів мистецтва до форм і методів естетичного виховання дітей у дитячому садку пропонують сучасні українські вчені. Зокрема, важливого значення надається театральному мистецтву, яке має комплексний потенціал [10]. Свої

дослідження розвитку самоконтролю дітей в естетичній та мистецькій діяльності присвятили І. Карук, К. Колісник; Н. Пахальчук – ігрові методи; навчання дітей образотворчої діяльності та формування у них естетичних почуттів пропонує Т. Григоренко; Г. Григор'єва, Н. Кириченко та Т. Науменко, які також використовують різноманітні ігрові ситуації, ігрові методи і прийоми, що мають допомагати розвинути пізнавально-творчу активність у дошкільників в організації дозвілля дітей дошкільного віку. Вихователю слід застосувати і використовувати казку, поезику, вірші, пісенну спадщину, фольклор, загадки, музичні та художні твори. Естетичне виховання дошкільників також розглядають у контексті роботи з обдарованими дітьми [4].

Так, «естетика – це філософська наука про прекрасне в його конкретних формах, яка вивчає закони краси, естетичне сприймання світу як вищої форми творчості. Термін уведено у XIII ст. О. Баумгартеном для означення науки про чуттєве знання» [7, с. 174]. Естетика поєднує чотири сфери: естетичну онтологію, або естетику реального буття, об'єктивно ціннісні за своєю природою естетичні якості речей або явищ оточуючого світу; естетичну гносеологію, або естетику ідеального буття, пов'язану з дослідженнями суб'єктивної сторони естетичної цілісності; естетичну соціологію і праксиологію, що досліджує проблеми естетичної діяльності й творчості в самих різних галузях людської діяльності і соціуму; філософію мистецтва. В свою чергу «виховання – цілеспрямований і організований процес формування характеру, фізичних, інтелектуальних і вольових якостей дитини. Виховні цілі відповідають формуванню особистісних та соціальних якостей майбутнього громадянина, ціннісно-сміслових відношень і ставлень до навколишнього світу, до власної особистості» [7, с. 175].

Базовими складниками естетичного виховання дітей дошкільного віку є: «естетичне сприймання, естетична оцінка, естетична творчість. Їх комплексність забезпечується у навчальному процесі ЗДО, всій виховній роботі і передбачає наступність, зв'язок з сімейним вихованням, послідовність, систематичність, наслідування, творчість» [3, с. 17]. На думку дослідників, сучасні діти дошкільного віку жваво реагують на музику, пісні, танцювальні вправи, прагнуть відтворити її у звуках, жестах, міміці. Дошкільники намагаються передати цим певний емоційний настрій і ставлення до різноманітних видів мистецької діяльності. Можна стверджувати, що «естетичне виховання стимулює дітей до творчості, яка проявляється у різних формах – через сприймання й оцінку, емоції й почуття, співпереживання художніх образів» [8, с. 36]. Прилучаючись до різних видів мистецтва, зокрема створенні різнокольорових малюнків, аплікацій, казок, невеликих оповідань, різних саморобок дитяча душа зміцнює свою моральність і духовність.

Естетичне виховання в першу чергу спрямоване на розвиток почуттєвої сфери особистості дитини, естетичного ставлення до життя, формування естетичного сприймання дійсності, розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості. Також вагомим чинником закладеним у дошкільному дитинстві є формування всебічно й гармонічно розвиненої особистості дитини, тому як основа процесу закладена в реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв». Отже, «у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників передбачається розгляд теоретичних основ та особливостей естетичного виховання дітей дошкільного віку, специфічні особливості у дошкільному віковому періоді, динаміка становлення естетичної обізнаності та розвитку сприймання дошкільнят шляхом організації мистецької діяльності та дозвілля, що певною мірою залежить від здатності дитини до емоційно-естетичного переживання» [4, с. 18].

Таким чином, естетичне виховання дітей дошкільного віку є специфічною діяльністю. Воно спрямоване на формування здатності адекватно сприймати прекрасне, відрізнити потворне, формувати здібність до диференціації естетичних об'єктів, розвитку творчої особистості дошкільника і створенні власних художніх цінностей. Під час естетичної діяльності, особливо під час дозвілля, коли у дітей середнього дошкільного віку вільно формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій, на цій основі формується особлива форма естетичного сприймання – художнє сприймання, – пізнання дійсності засобами застосування різних видів мистецтва, синтезу або комплексу мистецтв. А

мова мистецтва має специфічні особливості. «Завдяки поліхудожньому вихованню, розвитку сприймання естетичного дитина поступово пізнає свій внутрішній світ, взаємини з навколишнім світом в «уявному полі» художніх образів шляхом емоційної ідентифікації образів» [5, с. 83]. Становлення естетичної обізнаності, досвіду, розвитку сприймання дошкільнят певною мірою залежить від здатності дітей до емоційно-естетичного переживання подій, що закладені, відбуваються в творах мистецтва. Динаміка сприймання залежить від розвитку почуттєво-емоційної сфери дітей у різних вікових періодах: ранньому, молодшому, старшому дошкільному віці та особливостей загального та естетичного виховання дітей дошкільного віку, зокрема й під час організації дозвілля [1].

У дошкільному віці дитина налаштована насамперед на гру. У середньому дошкільному віці у дітей вже виникає зацікавленість творами мистецтва, піснею, малюнком, ліпленням. Діти починають помічати зв'язки між змістом твору та виражальними засобами, починають вибірково ставитися до різних жанрів мистецтва. Вони виділяють конкретні улюблені твори, навчаються порівнювати та оцінювати їх. В середньому дошкільному віці проявляються здібності та художні інтереси, прагнення до творчості, нахили до занять конкретним видом мистецької діяльності. Дошкільники відчувають радість від творчого процесу, створення найпростішого віршування, складання пісень, створення малюнків. «Основними шляхами естетичного розвитку дитини є: художнє виховання, самостійна художня творчість, створення власного продукту – малюнка, поробок із пластиліну, у музичних імпровізаціях слід прагнути втілити у невеликих піснях власні переживання, своє ставлення до навколишньої дійсності», стверджує В. Григоренко [3, с. 14].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновки, що головними завданнями художнього виховання дитини засобами мистецтва в закладах дошкільного виховання дітей під час організації дозвілля є наступні, які найчастіше залучають до видів художньої діяльності: формування естетичного сприймання; систематичний розвиток естетичних почуттів, прагнень і уявлень дітей, їхньої фантазії; залучення дітей до діяльності у всіх сферах мистецтва. В музичному мистецтві – музична діяльність – сприймання музики, співи, навчання пісень, музичні ігри, танці, хороводи, гра на дитячих музичних інструментах; образотворче – зображувальна діяльність, сприймання творів образотворчого мистецтва, виготовлення аплікацій, малювання, ліплення; синтетичні види мистецтва – театралізована діяльність, театралізація, інсценізація пісні, музичного твору, художнього твору, вірша; художньо-мовленнєва діяльність – слухання казок, розповідей, читання віршів, творчі розповіді; «прагнення вносити елементи прекрасного – «естетичного зерна» в повсякденне життя, відносини, побут, природу, власну творчу діяльність; розвиток художньо-творчих здібностей дітей засобами різних видів мистецької і художньої діяльності [7, с. 374].

Таким чином, естетичне виховання дітей середнього дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах під час організації дозвілля сприяє можливості загального розвитку кожної дитини і поступово формує самостійну художню діяльність, яка виникає з власної ініціативи дітей під час організації дозвілля, відповідає їхнім віковим інтересам та потребам, вимагає особливо уважного ставлення дорослих, вихователів, педагогів і сім'ї, делікатного непрямого педагогічного керівництва задля збереження інтересу дитини до систематичної самостійної творчої і мистецької діяльності. Переосмислення існуючих основних естетичних категорій стосовно виховання дітей дошкільного віку: істини, краси, любові і добра – це культурно-історичний імпульс продукування духовних, етичних і естетичних форм свідомості у освітній процес, ідей, ідеалів, цінностей, вивчення якого постає важливим на сучасному етапі розвитку суспільства, враховуючи індивідуальну неповторність людської природи, що завжди багатомірна і неосяжна у своєму вияві.

### Список використаних джерел

1. Гавриш Н. О. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ: Шк. світ. 2013. 128 с.
2. Грибанова М. В. Формування естетичного й художнього сприймання дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Харків, 2010, 20 с.

3. Григоренко В. Є. Формування естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.

4. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84.

5. Карук І. В., Колеснік К. А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19–23.

6. Комарівська Н. О. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання / Н. Комарівська, І. Лапшина, Н. Франчук. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: збірник наукових праць. Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2020, С. 83–88.

7. Пахальчук Н. О. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи* : збірник матеріалів педагогічних читань. Вінниця : Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8–11.

8. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського* «Вінниця, 2015. С. 374–378.

9. Шикиринська О. А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Науковий журнал «Педагогічні науки»*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2019. Вип. 74. С. 36–40.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## **ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Майя Ярмошкіна**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **A CREATIVE APPROACH IN THE FORMATION OF LOGICAL AND MATHEMATICAL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE**

**Maya Yarmoshkina**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В статті розкриваються особливості формування логіко-математичної компетентності з використанням творчого підходу у навчанні та вихованні дітей

старшого дошкільного віку. Охарактеризовано значення творчого підходу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

**Ключові слова:** творчий підхід, логіко-математична компетентність, старший дошкільний вік, освітній процес, математика.

**Abstract.** The article reveals the peculiarities of the formation of logical-mathematical competence using the creative approach of older preschool children. The importance of a creative approach in the educational process of a preschool education institution is characterized.

**Key words:** creative approach, logical-mathematical competence, senior preschool age, educational process, mathematics.

Аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти, варто зазначити, що педагог має навчити дитину жити та сприймати життя в цілому. Це є дійсно складним процесом, ніж озброїти дитину знаннями лише з математики, чи іншої галузі. Звісно, це необхідно, але дошкільник не оволодіє цілковитим сприйняттям світу та істинним світоглядом. Виходячи з цього, логіко-математичну компетентність включає кожна сфера пізнання дитини [1].

У Законі України «Про освіту» зазначено, що компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну або подальшу навчальну діяльність [2].

Учена О. Кононко охарактеризувала компетентність як цілісну характеристику особистості дитини. На її думку, компетентність включає у себе: розвинений чуттєвий досвід; навички практичного життя; розвинені потреби, здібності, звички; уміння орієнтуватись у змінних умовах, знаходити оптимальні засоби реалізації свого особистісного потенціалу [3].

На сучасному етапі модернізації системи освіти в Україні, передбачено створення необхідних умов для становлення творчої особистості дитини, формування життєвих компетентностей, розвиток творчих здібностей дитини. Тому, пріоритетним напрямом педагогічної практики є створення умов, що матимуть вплив на творчу самореалізацію дитини при здобутті знань з математики та інших галузей. Загалом математика є потужним чинником інтелектуального розвитку, що і зумовлює використання творчого підходу до формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Творчий підхід до формування логіко-математичної компетентності зумовлює не лише здобуття математичних знань у цікавій формі, а й формування творчої особистості, яка матиме стійкий інтерес до математичних знань. Зокрема, колектив авторів [7] переконливо доводить, що є необхідним і можливим формування творчих здібностей дитини засобами технології BYOD.

Також даний процес регулюється наступними нормативними документами: Базовий компонент дошкільної освіти, концепція Нової української школи, законами України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», та іншими нормативними документами, що мають особливі вимоги до творчого підходу у навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного віку [1].

Сформованість логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є обов'язковим аспектом готовності до шкільного навчання. Сенсорно-пізнавальний досвід дітей є базою для формування логіко-математична компетентності, що передбачає пізнавальну активність, винахідливість та спостережливість старшого дошкільника.

Щоб ефективно використовувати творчий підхід, педагог має у центрі ставити інтереси дитини та її потреби. Перевагу варто надавати діяльнісним методам навчання, тобто поєднувати математику з спостереженнями у природі, фізкультурною діяльністю, аплікацією та ліпленням тощо [4].

Для формування логіко-математичної компетентності варто залучати до співпраці батьків. Можемо окреслити наступні поради щодо творчого підходу вдома у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку:



1. Батьки можуть організовувати із дитиною стратегічні ігри і логічні головоломки під час сімейного часу. Варто встановити чіткі математичні правила вдома, яких дитина зможе дотримуватись. По можливості батькам варто просити дитину допомогти їм із математичними завданнями. Більш ефективним буде дотримання дитиною правил за умови спільного з дитиною їх створення.

2. Батьки можуть заохочувати свою дитину до критичного мислення, попросивши її пояснити причини своїх рішень, коли з'явиться нагода та спостерігати, як дитина вирішує проблеми за допомогою винахідливих рішень.

3. Під час купівлі продуктів, доречно дитину просити порахувати кількість фруктів, що купується або ж інших предметів тощо [5;6].

Якщо, ж батьки використовуватимуть творчий підхід на постійній основі, формуватиметься не лише логіко-математична компетентність, а й творча особистість дитини.

Отже, варто зазначити, що творчий підхід є запорукою ефективності не лише формування логіко-математичної компетентності, а й освітнього процесу загалом. Адже застосування даного підходу дає як педагогу так і батькам повсякчас створювати ситуації успіху для кожного дошкільника, враховуючи його темперамент, здібностей та можливостей, а ще сприяти формуванню творчої особистості дитини.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Наказ України від 22.05.2012 № 615 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція)». URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki%20noyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki%20noyi%20osvity.pdf).

2. Демченко О., Голюк О. Педагоги й батьки як партнери створення культурно-освітнього простору для розвитку обдарованості дітей. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. Збірник 2 (25). С. 22-29.

3. Кривошея Т.М. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2015. 155 с.

4. Плетиницька Л. С., Крутий К. Л.. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС. Лтд», 2002. 156 с.

5. Старченко В. А. Формування логіко-математичної компетентності у старших дошкільників: навч.- метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». К.: Світич, 2009. 80 с.

6. Шикиринська О. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale*, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

7. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (I volume)*, 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

## РОЗДІЛ 2.

### ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

#### РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Аліна Астахова, студентка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

#### DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL ABILITIES IN YOUNGER SCHOOL STUDENTS AT READING LESSONS

Alina Astakhova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У публікації авторка доводить, що залучення молодших школярів до активного вивчення художніх текстів та виконання різних творчих завдань під час літературного читання сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, зокрема пізнавальної діяльності.

**Ключові слова:** молодші школярі, початкова школа, інтелектуальні здібності, урок читання.

**Abstract.** In the publication, the author proves that the involvement of younger schoolchildren in the active study of artistic texts and the performance of various creative tasks during literary reading contributes to the development of their intellectual abilities, in particular, cognitive activity.

**Key words:** younger students, primary school, intellectual abilities, reading lesson.

У сучасних умовах розвитку держави вкрай актуальною є проблема ефективного використання інтелектуального потенціалу української нації, і школа може відіграти ключову роль у її вирішенні. Тому необхідно вдосконалювати систему освіти, зокрема початкову, щоб забезпечити відповідність змісту та методів навчання принципам гуманізації та демократизації, заснованим на новітніх досягненнях психолого-педагогічної науки.

Дитина входить у навчальну діяльність у 6–7 років. У цьому віковому періоді учнів здійснюється розвиток усіх психічних процесів, що сприяє формуванню їхніх пізнавальних інтересів та активності. Одним із ключових чинників формування інтелекту є навчання, яке дозволяє учням засвоювати основи наук, розвивати їхні пізнавальні здібності та формувати науковий світогляд, мислення та мовлення. Освічена людина повинна мати розуміння основ наук, техніки, мистецтва та культури, а також постійно систематизувати та поповнювати свої знання.

Розумове виховання є важливим компонентом повного розвитку особистості. Це цілеспрямована діяльність, спрямована на розвиток розумових здібностей та мислення учнів, навчання їх культурі розумової праці та розвиток креативності. У психолого-педагогічній літературі цю концепцію інколи називають «розумовим розвитком», що означає поліпшення інтелектуальної сфери та здібностей людини.

Проаналізувавши психологічну літературу, ми дійшли висновку, що значну увагу вивченню процесу мислення приділено у працях Г. Костюка, С. Максименка, В. Моляко, та ін.; проаналізовано операціональні структури мислення Ю. Кальницької, М. Слюсаревського, І. Пасічник, В. Жовтянської та ін.); досліджено проблему взаємозв'язку емоційної сфери та результатів діяльності людини О. Запорожця, Н. Мельничинської, О. Поліщук та ін.

Учені вважають, що інтелектуальні здібності представляють собою індивідуальні психологічні особливості людини, які включають мислення, мовлення, увагу, пам'ять, уяву,

передбачення та інші компоненти. Успішність у професійній діяльності та адаптація до вимог суспільства значною мірою залежать від їх розвитку.

Процес навчання є не лише засобом пізнання об'єктивної реальності, але й специфічним способом індивідуальної активності особистості, який дозволяє формувати інтелект та розвивати здібності людини. З цього приводу важливо з перших днів навчання в школі забезпечувати розвивальний вплив навчальної діяльності на дитину.

Важливо організувати пізнавальну діяльність молодших школярів таким чином, щоб стимулювати їх позитивне емоційне ставлення до навчання, зберігати їхню увагу та інтерес, активізувати їхнє мислення та пам'ять, розвивати їхні здібності до навчання та стимулювати творчість. Дослідження, проведені відомими педагогами-дослідниками, такими як Г. Костюк, О. Савченко та ін., підтверджують значні можливості розвитку розумових здібностей молодших школярів. Недооцінені резерви інтелектуального потенціалу дітей підтверджують праці відомих педагогів-практиків, таких як Г. Іваниця, Н. Вітковська, В. Сухомлинський та ін. Літературне читання є однією з найважливіших форм опанування знань, виховання та розвитку учнів, тому уроки читання мають великий потенціал для розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів та їхнього всебічного розвитку.

Основна мета початкового курсу літератури полягає не тільки в розвитку здібностей до читання та розуміння текстів, але й у формуванні особистості дитини за допомогою художнього слова. На уроках читання здійснюється інтелектуальний, мовленнєвий, морально-естетичний розвиток молодших школярів [9].

На уроках літературного читання традиційно працюють на трьох рівнях: формування навичок читання, розвиток сприймання художнього тексту та підвищення читацької самостійності. У наші дні до цих напрямків роботи додалась літературознавча пропедевтика – практичне ознайомлення з літературознавчими поняттями на рівні уявлень. Ці тенденції відображені в діючих програмах та підручниках.

Зважаючи на дослідження відомих науковців, таких як О. Джежелей, Л. Іванова, В. Науменко, Л. Руденко та інші, а також на успішний педагогічний досвід, можна виділити чотири взаємопов'язані компоненти літературного розвитку молодших школярів: інформаційний (знаннєвий), практичний (аналітичний), емоційно-оцінний та творчий. Робота з урахуванням цих компонентів сприяє розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів. Розуміння та сприйняття художнього твору учнями є наслідком багатогранного процесу, в якому важливим є співвідношення між знаннями та розвитком.

Отже, необхідно забезпечувати розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання, який є важливою складовою розвитку їх інтелекту. При спеціально організованому навчанні на уроках читання можна розвивати інтелектуальні здібності в дітей, що задовольняють їх потреби в пізнанні, спілкуванні та самореалізації.

### Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Творча педагогічна діяльність як чинник задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей. *Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2018. С. 215–219.

2. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів в контексті сучасних інформаційних вимог. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Випуск 35 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. С.259–264.

3. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 69–73.

4. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С. 274–277.

5. Комарівська Н.О. Лапшина І.М. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький. 28–29 березня 2019. С.44–48.

6. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.

7. Лапшина І.М. Дослідження аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять з молодшими школярами. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. С.25–29.

8. Пахальчук Н. О., Голюк О. А. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності*: зб. тез доповідей. 2019. С. 14.

9. Науменко В. Навчання вдумливого читання і розуміння твору. *Початкова школа*. 2008. № 3. С.50–51.

10. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s.

11. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. (Серія «Педагогіка»)*, 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75–84.

## УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

**Анастасія Бамбура**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## INTRODUCTION OF INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF ELEMENTARY SCHOOL

**Anastasiia Bambura**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** Вимоги до змісту й організації освітнього процесу в початковій школі, що зростають, вимагають нових, ефективніших інноваційних педагогічних підходів до формування особистості, адже завданням Нової української школи є розвиток свідомої, усебічно розвиненої, творчої особистості, яка здатна до самовираження в різних видах діяльності. У статті репрезентовано аналіз результатів роботи, що висвітлення необхідності впровадження інтерактивних технологій в освітній процес початкової школи

**Ключові слова:** Нова українська школа; освітній процес; початкова школа, інтерактивне навчання.

**Abstract.** The growing requirements for the content and organization of the educational process in primary school require new, more effective innovative pedagogical approaches to the formation of personality, because the task of the New Ukrainian School is the development of a conscious, comprehensively developed, creative personality that is capable of self-expression in

*various types of activities. The article presents an analysis of the results of the work, highlighting the need to introduce interactive technologies into the educational process of primary school*

**Keywords:** *New Ukrainian school; educational process; elementary school, interactive learning.*

На сьогодні в Україні створюються умови для переходу до гуманітарного, особистісно-орієнтованого навчання, спрямованого на формування духовно багатішої особистості, з можливостями розкриття потенційних здібностей кожної дитини. Стрімкий розвиток технологій ставить перед освітою нові завдання, що вимагають перегляду змісту освіти, форм, методів, прийомів навчання. Особливо значущою та актуальною ця проблема стає сьогодні у контексті Нової української школи. Однією з основних інновацій у галузі освіти є інтерактивні технології навчання. Навчання має бути спрямоване не тільки на засвоєння готових науково-практичних знань, а й на можливість вироблення нових знань, на розвиток креативності, гнучкості мислення, моделювання нових способів діяльності та ін. Застосування інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі дозволить розвивати нестандартне мислення учнів, відхилитися від стереотипності в поглядах та думках, розвиватиме уяву, навички комунікативного спілкування, інтелектуальних, емоційних та інших сфер особистості.

Традиційні освітні технології та форми проведення занять мають зазнавати якісних змін. Інноваційні методи та технології навчання мають бути орієнтовані на діяльнісний підхід. Головна мета вчителя, що працює в Новій українській школі, організувати діяльність дітей на уроці. Самостійна діяльність учнів повинна займати більшу частину уроку. Інтерактивний метод робить учня та педагога суб'єктами освітнього процесу, вчитель виступає у ролі організатора процесу навчання, лідера групи, творця умов для ініціативи учнів. Інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на груповій взаємодії, співробітництві, кооперації учнів. Освітній процес проходить у груповій спільній діяльності [5, с. 75].

Серед основних інновацій у галузі освіти провідне місце належить інтерактивним технологіям навчання. Однак, як свідчить практика, вчителі початкових класів знайомі лише з окремими елементами інтерактивних технологій навчання, використання яких в освітньому процесі початкової школи позначається фрагментарністю, епізодичністю. Як показує практика, молодші школярі також не готові до навчання із використанням інтерактивних технологій. Це актуалізує необхідність організації роботи з формування готовності учнів початковій школі до інтерактивного навчання. Сформуванню готовності молодших школярів до інтерактивного навчання означає сформуванню цілі, мотиви, потреби у колективному, взаємодоповнювальному навчанні.

У початковій школі уроки повинні захоплювати учнів, пробуджувати у них інтерес, зацікавленість та мотивацію, навчати самостійного мислення та діям. Ефективність і сила впливу та емоції, і свідомість учнів значною мірою залежить від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

Застосування технології інтерактивного навчання висуває певні вимоги до структури уроку, що складається з чотирьох етапів (Н. Присяжнюк):

– **Підготовчий.** Мета цього етапу – сфокусувати увагу тих, хто навчається на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дає можливість учням усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після попереднього уроку) предмет, що перед ними інший учитель та зовсім інші завдання. Тут можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, що викликають у дітей здивування, інтерес до змісту знань, процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій. Це може бути та коротка розповідь вчителя, і розмова, і демонстрації наочності, та нескладна інтерактивна технологія («мозковий штурм», «мікрофон», «криголам» та інше). Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учня до сприйняття матеріалу, налаштовує його на розв'язання певних

проблем. Як правило, матеріал, який пропонується для обговорення учням під час мотивації, насамкінець підсумовується, стає «містком» для подання теми уроку.

– **Інтраактивне спілкування.** Мета – забезпечити розуміння учнями їх змісту діяльності, тобто того, чого вони мають вивчити на уроці, чого від них чекає вчитель. Формулювання результатів інтерактивного навчання учнів має відповідати наступним вимогам: висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя, та бути сформульованими так: «Після цього уроку я зможу...»; чітко відображати рівень навчальних досягнень, який очікується після уроку. Досягнення результатів в інтерактивній моделі навчання можливе шляхом залучення учнів до комунікативно-пізнавальної діяльності. Починаючи роботу учень має розуміти, навіщо прийшов на урок, яка мета його уроку, як будуть перевіряти результати його роботи.

– **Інтерактивне спілкування.** Мета цього елемента уроку – дати учням достатньо інформації для того, щоб на її основі вони могли виконати практичні завдання за мінімально короткий час. Це може бути міні-лекція, читання тексту підручника, ознайомлення з роздатковим матеріалом, освоєння інформації за допомогою технічних засобів навчання чи інших видів наочності. Для економії часу на уроці, для досягнення максимального ефекту уроку можна давати учням інформацію заздалегідь для попереднього ознайомлення дома. Ця частина уроку триває близько 15-20 хв.

– **Рефлексивний.** Рефлексія результатів учнями: усвідомлення одержаних результатів, що досягається шляхом спеціального колективного обговорення або застосування інших прийомів (5–15 хв). Рефлексія є найважливішим компонентом інтерактивного навчання під час уроку. Рефлексія здійснюється у різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, роботи в парах, групах, дискусії, в письмовій та усній формі. Вона завжди містить кілька елементів: фіксація того, що сталося. Визначення міркувань та почуттів щодо отримання досвіду, плани на майбутнє та розвиток [6].

Важливу роль у підвищенні ефективності інтегрованого уроку відіграє його навчально-матеріальне та технічне оснащення (демонстраційні матеріали та прилади; матеріали для проведення дослідів, спостережень; аудіовізуальні засоби, таблиці, графіки, схеми, алгоритми, інструкції, тренажери, дисплеї).

Отже, інтегровані уроки в початковій школі дають можливість підводити учнів до усвідомленої та емоційно пережитої потреби міркувати й висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, умовиводи й пошукові відкриття.

### Список використаних джерел

1. Білик Т. С. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 2021. С. 100–108.
2. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7–12.
3. Демченко О.П. Творча педагогічна діяльність як чинник задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей. *Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2018. С. 215–219.
4. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів в контексті сучасних інформаційних вимог. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Випуск

35 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. С.259–264.

5. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. Академічні студії. (Серія «Педагогіка»), 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75–84.

6. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки. *Рідна школа*, 2007. №8. с. 27–32.

7. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи І ст. *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. Пед. науки: зб. наук. праць. Миколаїв: МДУ, 2005. Вип. 10. Т. 2. С. 113–118.

8. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>

## ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ

**Карина Бондар**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS USING MEDIA TEXTS

**Karina Bondar**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті звернено увагу на актуальність процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів. Проведено дефінітивний аналіз поняття та визначено компоненти комунікативної компетентності. Наведені приклади медіа продуктів як ефективного засобу формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.*

***Ключові слова:** молодші школярі, комунікативна компетентність, медіа-тексти.*

***Abstract.** The article pays attention to the relevance of the process of forming the communicative competence of younger schoolchildren. A definitive analysis of the concept was carried out and the components of communicative competence were determined. We give examples of media products as an effective means of forming the communicative competence of primary school pupils.*

***Key words:** younger schoolchildren, communicative competence, media texts*

У час активної діджиталізації освітнього та особистого простору школяра, користування гаджетами, віртуального спілкування, яке розпочинається ще з раннього дитинства, особливого значення набуває питання формування комунікативної компетентності молодших школярів. У своїй комунікації учні початкової школи невибагливі, зазвичай, вони користуються знайомими словами та намагаються усе, що їх оточує, описувати відомими фразами, скорочувати слова, час від часу вживати жаргонізми тощо. Зважаючи на це, формування комунікативної компетентності є одним із пріоритетних завдань початкової школи. Одним із ефективних засобів її формування є використання медіа-текстів. Вони актуалізують увагу молодших школярів, дозволяють швидше розвинути навички усного та писемного мовлення, ораторського мистецтва, включати дітей у мовний суспільний простір.

Питання формування комунікативної компетентності висвітлено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014), де передбачено формування

соціокультурної компетентності шляхом мовної освіти, розуміння мовних явищ, встановлення взаємозв'язків між літературною та живою мовою народу; концепції «Нова українська школа» (2016), що проголошує вільне володіння державною мовою; законі «Про освіту» (2017), де визначено за необхідність грамотне оволодіння українською мовою; концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Державному стандарту початкової освіти (2018), типових освітніх програмах тощо. Багато науковців (А. Богуш, І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, С. Дубовик, Н. Лазаренко, Н. Максименко, К. Пономарьова, М. Пристінська), працюють над висвітленням особливостей формування комунікативної компетентності учнів, розвитку комунікативних умінь та навичок, формування здатності вести діалог на різні суспільні теми, чітко обґрунтовувати свою думку та дискутувати на вільні теми.

У своїх дослідженнях О. Савченко визначає поняття «комунікативна компетентність» як «здатність правильно організувати міжособистісне спілкування, активно та вільно брати в ньому участь» [5, с. 34]. Н. Максименко трактує це поняття як «сукупність лінгводидактичних знань, практичних умінь та навичок використовувати їх у власному мовленні, тобто встановлювати необхідні контакти, логічно висловлювати власні думки, спілкуватися на різні теми тощо» [4, с. 487]. К. Пономарьова визначає компоненти комунікативної компетентності, такі як:

- широкий лексичний запас слів;
- орфографічна грамотність;
- здатність орієнтуватися та правильно використовувати знання з фонетики, лексикології, синтаксису, орфоєпії, морфології, морфеміки тощо;
- здатність активно використовувати усне та письмове мовлення для розв'язування різних завдань;
- здатність орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях, швидко включатися в діалог;
- спроможність активно взаємодіяти з суспільним оточенням, налагоджуючи міжособистісні стосунки та враховуючи умови соціального середовища перебування [7, с. 14].

Формуючи комунікативну компетентність в молодших школярів, важливо, щоб вони засвоїли знання про особливості та способи взаємодії з найближчим та суспільним оточенням; оволоділи практичними навичками та вміннями використовувати мовні засоби в усному та писемному мовленні; працювали над розвитком власного усного та письмового мовлення; засвоїли основні норми етичного спілкування; оволоділи навичками групової роботи для спільного вирішення завдань; самостійно працювали над підвищенням рівня грамотного оволодіння своїм мовленням.

На нашу думку, ефективним засобом формування комунікативної компетентності учнів початкової школи є використання медіа-текстів. У типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) визначена змістова лінія «Досліджуємо медіа», вона спрямована на використання медіапродуктів на уроках української мови. Такими медіа продуктами можуть виступати: *візуальні медіа* (відео ролики, журнали, комікси, газети, комікси); *аудіальні медіа* (звукозаписи), *аудіовізуальні засоби* (мультфільми, фільми), інтернет-ресурси (мовні онлайн-ігри, навчальні платформи «Вчи.ua», «Дуалінго», рекламні афіші, друковані видання тощо.

Працюючи з медіа текстами, учням можна пропонувати завдання: розглянути картинку та переписати назви зображень; скласти речення чи текст за сюжетним малюнком; скласти речення за алгоритмом зображень, скласти різні види речень (за інтонуванням чи метою висловлювань); скласти історію за коміксом; прослухати записані звуки та записати їх буквенним позначенням; подивитися мультфільм та коротко записати його сюжет. Пропонуємо вправи з власного методичного запасу, що використовуємо у роботі з молодшими школярами.

Працюючи з медіа текстами на уроках української мови, ми виокремлюємо такі види діяльності як: формувати здатність сприймати різні види медіа продуктів; інтерпретувати



результати сприймання, оцінювати все з власної точки зору; аналізуючи медіа тексти, отримувати нову інформацію про мову, мовлення, особливості комунікації тощо; формувати здатність створювати власні медіа продукти тощо.

**Малюнковий диктант**  
Запишіть словами те, що на зображенні

1. Запиши назви зображень, що представлені на малюнках.

2. Розглянь схеми слів, встав пропущені літери.

3. Розглянь алгоритм приготування вареників, запиши рецепт.

Рис. 1. Приклади завдань з використанням медіа текстів у роботі з молодшими школярами

Отже, процес формування комунікативної компетентності – це довгий процес, що спрямований на всебічний розвиток особистості за допомогою мовної освіти: накопичення знань, умінь та навичок з української мови; становлення цілісної мовної картини світу у дитячому світогляді; формування здатності вивчати рідну мову через пізнання звичаїв та традицій свого народу; активно використовувати отримані знання, сформовані уміння та навички на уроках української мови у живому усному та писемному мовленні.

### Список використаних джерел

1. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.*
2. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.*
3. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті».* Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
4. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2015. С. 487–492.
5. Навчання і виховання учнів 3 класу: методичний посібник для вчителів / Упор. О.Я. Савченко. К.: Видавництво «Початкова школа», 2004. 512 с.
6. Пахальчук Н. О., Голюк О. А. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей.* 2019. С. 14.
7. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-

## ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

Софія Вархов, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л. К. Свиріпа, викладач вищої категорії, викладач-методист,  
Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича (Україна)

## CREATIVE ACTIVITY OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL AS A CONDITION FOR THE IMPLEMENTATION OF A PRODUCTIVE EDUCATIONAL STRATEGY

Sofia Varkhov, bachelor's student

Brody Markiiian Shashkevych professional pedagogical college (Ukraine)

*Анотація.* У статті розкривається роль творчої особистості вчителя початкових класів та його вплив на формування теоретичних та практичних навичок молодших школярів. Автор статті презентує інноваційні форми та методи роботи, що спонукають вчителя та учнів до активної співпраці.

*Ключові слова:* активна діяльність, творча самореалізація, НУШ, форми та методи роботи, фішбоун, кластер.

*Annotation.* The role of the creative personality of the teacher of primary school and his influence on the forming of theoretical and practical abilities of primary school pupils is exposed in this article. The author of the article represents the innovative forms and methods of work, which stimulate the teacher and pupils to active partnership.

*Key words:* active partnership, creative self-perfection, forms and methods of work, fishbone, cluster.

Головна мета Нової Української Школи – перейти від школи, де дають лише знання, до школи компетентностей, потрібних для життя у XXI столітті. Учитель є найважливішою дійовою особою будь-яких освітянських перетворень, які вимагають переорієнтації його діяльності на нові педагогічні цінності. В умовах модернізації системи освіти в Україні суттєво змінюються вимоги до професійної підготовки і діяльності вчителя початкових класів, оскільки основою всіх перетворень в освіті має стати реальне знання потенційних можливостей школярів, прогнозування потреб і моделей розвитку особистості. Сьогодні необхідна фундаментальна підготовка майбутнього вчителя початкової школи в контексті сучасних освітніх парадигм, чинників його професійного становлення, готовності до реалізації Концепції «Нова Українська Школа», а для цього потрібно здійснити чимало змін в інтеграції дидактики і часткових методик, неперервній педагогічній практиці, оволодінні педагогічною діагностикою тощо. Підготовка майбутніх учителів початкових класів вимагає чіткої послідовної прив'язки до потреб основного замовника – школи [1].

Кожен вчитель мріє про те, щоб учні навчалися із захопленням, а через роки згадували його уроки із ностальгією! Як організувати навчальний процес так, щоб ваш урок дійсно запам'ятався? [2]

Як показує досвід, більшість дорослих, які теж колись були школярами, згадують саме ті уроки, під час яких вони мали змогу бути не просто слухачами, а брати активну участь – висловлювати думки, пропонувати ідеї, щось створювати власноруч! [2]. Саме тому проблема формування і виховання творчої особистості набуває сьогодні особливої актуальності. Адже, як відомо, творчий вчитель може побачити проблему і вміло відійти від шаблону, тому що творчій особистості властива внутрішня розкутість, впевненість у собі,

сміливість розуму та уяви, оригінальність, завдяки чому розкривається духовний світ особистості. Надзвичайно важливим сьогодні, як свідчить практика, є переосмислення технології проведення усіх уроків, застосування інноваційних підходів. Використання форм і методів активного навчання сприяє формуванню відповідних навичок і якостей, необхідних для майбутньої діяльності. У нагоді учителям стають інноваційні форми та методи роботи, що є запорукою у навчанні учнів початкових класів та сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

**Метод «Передбачення»** є одним із прийомів, що викликає цікавість дітей до читання. Це припущення щодо можливого змісту твору, подій, героїв. Його ще називають «Кошиком передбачень». Цей прийом може бути проведений двома способами: читаємо уривок із твору і пропонуємо передбачити, що буде відбуватися далі; можна подати назву твору, а діти передбачають, про що йдеться в тексті. Після прочитання тексту перевіряємо, які передбачення справилися (на дошці також можна записати передбачення дітей, а згодом звірити).

Наприклад, 3 клас [3, с. 85] байка «Лисиця і ворона».

- Як ти думаєш, що буде відбуватися у творі? [3, с. 61] «Пан Коцький».
- Як ти думаєш, про що йтиметься в казці?

Цей метод можна поєднати із **методом драматизації та театралізації**. Така форма роботи успішно розвиває наочно-образне мислення, творчі здібності, уяву, активність та самостійність. До речі, цей метод у роботі з дітьми в сучасній школі рекомендується, адже від є у програмі НУШ.

Наприклад, при вивченні байки «Лисиця і ворона» у 3 класі [3, с. 85].

- Уявіть себе лисицею, вороною, автором.
- Як потрібно себе вести кожному з цих персонажів?
- Чому?
- Спробуйте перевтілитись і зіграти роль цих героїв.

**Метод «Грунування»** також доречно було б використати на цьому уроці. Для цього обираємо ключове поняття, термін. До нього добираються слова за певними зв'язками чи асоціаціями.

Наприклад: лисиця: хитра, підступна, лицемірна; гава: наївна, обмежена, недалеко.

**Прийом «Перевтілення»** сприятиме розвитку творчої уяви, креативного мислення.

- Прочитай байку, замінивши персонажів іншими. Наприклад, котом і мишею.
- Що зміниться, а що залишиться сталим?

**Метод «Фантастичні гіпотези»** доцільно було б використати при вивченні п'єси «Горіхові принцеси» [3, с. 106–108].

Учитель готує 10 карток. На перших 5 зображення персонажів (наприклад: Казкар, Чаклунка, Король, Принц, Мачуха). Не дивлячись, діти витягують по одній карточці з кожної групи, поєднують отримані слова.

«Що було б, якби...?» («Що було б, якби Казкар почав мріяти?»): дітям пропонується придумати якнайбільше різних відповідей – це і буде формулюванням гіпотези.

Казкар – мріяти; Чаклунка – малювати; Король – літати; Принц – мовчати; Мачуха співати.

Повторити можна ще раз, але з іншими персонажами.

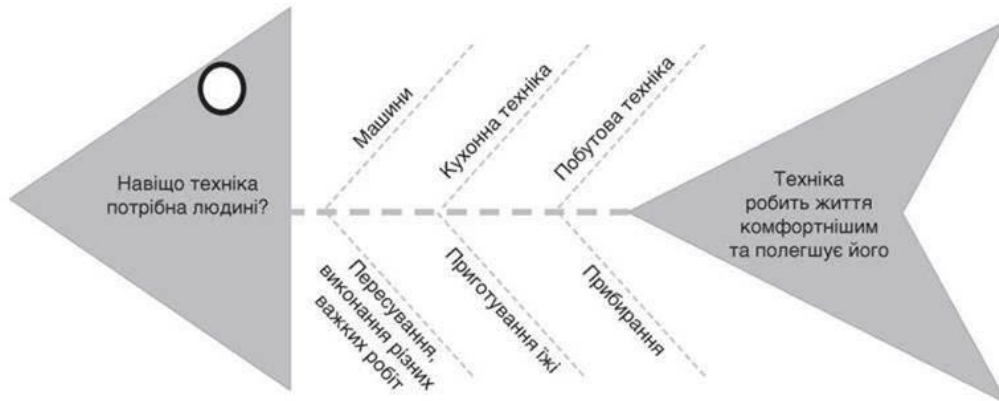
**Сторітелінг.** Написати міні-твір про те, що б ви зробили на місці Оха-чародія [3, с. 73]. Розкрийте ваші емоції, почуття, поведінку та дії. Цю роботу також можна проводити в малих групах. Така форма сприяє творчій реалізації, створює умови для позитивного розвитку. Дає можливість учителю обрати певну тактику, стиль роботи, щоб урок був сучасним та викликав захоплення до читання.

**Фішбуун** – один з найбільш ефективних прийомів, який можна використовувати й тоді, коли необхідно встановити причинно-наслідкові зв'язки, здійснити обґрунтований вибір, розвинути навички роботи з інформацією, навчити вирішувати проблеми тощо [6]:

- голова – тема, питання або проблема, що підлягає аналізу;

- верхні кістки (або ті, що розміщені з правого боку при вертикальному положенні схеми) – основні поняття теми та причини виникнення проблеми;
- нижні кістки (або ті, що розміщені з лівого боку при вертикальному положенні схеми) – факти, що є підтвердженням певних причин чи понять, вказаних у схемі;
- хвіст – відповідь на поставлене питання, висновки.

Метод Фішбоун зручно використати на уроці «ЯДС» на тему «Як техніка допомагає в побуті».



**Кластер** – виділення смислових одиниць тексту та їх графічне оформлення у формі пучка. Кластер включає ключові слова, ідеї, подані у логічній послідовності текстових суб'єктів, котрі створюють цілісну і наочну картину. Метод «кластера» дозволяє представити на уроці великий обсяг інформації в структурованому і систематизованому вигляді, виявити ключові слова теми. Таким чином підвищується мотивація, адже самі ідеї сприймаються легше. Вважаю, що людині потрібні графічні образи, тому що мозок краще запам'ятовує моделі. Представлення інформації у формі кластера сприяє творчій обробці, а тому забезпечує засвоєння її на рівні розуміння. Кластери дозволяють розвивати мислення, робити його більш гнучким, позбавлятися стереотипів, догматичне мислення перетворювати в критичне [4].

Інтерактивні методи навчання активно залучають учнів до навчального процесу. Така взаємодія можлива між учнями безпосередньо або між вчителем і учнем чи учнями. Усі інтерактивні форми навчання мають за мету заохотити школярів бути активними на уроці, мислити самостійно, краще засвоювати інформацію. Водночас поліпшуватимуться не лише знання учнів, будуть також зростати їх зацікавленість у навчанні й командний дух, розвивається системне і креативне мислення [4].

Цей метод варто використати на уроці «ЯДС», вивчаючи тему «Сім'я. Склад сім'ї. Родина»



Якщо уміло застосовувати представлені методи і форми, тоді навчання виводить на новий якісний рівень методичну систему підготовки школярів початкових класів. Отже, незалежно від того, які інноваційні технології підбере вчитель, враховуючи вікові особливості та знання дітей, навчання може бути цікавим та змістовним.

Одна з обов'язкових рис вчителя – здатність постійно розвиватися та навчатися.

Позиція вчителя початкових класів як суб'єкта моделювання освітнього середовища визначається його здатністю оцінювати ціннісну складову освітнього середовища: готовність вивчати, створювати освітнє середовище, приймати професійні рішення щодо моделювання та нести за них відповідальність; автономність, що виражається в самостійному ухваленні рішень; ступенем розвитку рефлексивних процесів [5].

Сьогодні педагоги мають свободу щодо підходів і можливість вибрати яким чином, за якими методиками навчати дітей. Діти за рівнем освіти різні, педагогам дана можливість самому визначати кількість годин для певної теми [5]. Інноваційне навчання не тільки оновлює систему освіти, унеможлиблює пасивність дітей протягом уроку, а й допомагає встановити партнерські взаємовідносини між учителем та школярами, що позитивно впливає на засвоєння інформації, сприяє формуванню глибоких теоретичних знань, практичних навичок, стимулює критичне мислення, активізує професійну діяльність вчителя Нової Української Школи.

Учня необхідно навчити вчитися. У кожного школяра в початкових класах має бути сформована особиста система навчання (ОСН), він має вміти узагальнювати та систематизувати інформацію.

Учитель вимагає від учня знання чималої кількості інформації. Але він має право вимагати застосування знань від учня лише в тому випадку, якщо він навчив дитину вчитися. Головне завдання сучасного вчителя – школа має бути спрямована на нові результати [5]. А вирішити ці завдання можна лише за умови впровадження нових інноваційних технологій і відповідної підготовки вчителя початкових класів, що спонукає до активного самостійного пошуку нових знань.

#### **Список використаних джерел**

1. Сателіт – Про ліс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5VTI1BpYfP8>
2. «Шість капелюхів»: прийом-гра для розвитку критичного мислення. URL: <https://naurok.com.ua/post/shist-kapelyuhiv-priyom-gra-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya>
3. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. Освіти (у 2-х ч.): Ч. 2 / І. О. Більшакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.
4. 20 інтерактивних методів навчання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3286>
5. НУШ (Нова українська школа). URL: <https://sergznz8.odessaedu.net/uk/site/nush-nova-ukrayinska-shko.html>
6. Метод Фішбоун. URL: <https://teach-hub.com/pryjom-fishboun-yak-efektyvno-vykorystaty/>

#### **МУЗИЧНО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

**Михайло Вацьо**, заслужений працівник культури України, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

#### **MUSICAL AND CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE SYSTEM OF MODERN EDUCATION**

**Mykhailo Vatso**, Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor, Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* Досліджено дієвість педагогічних умов під час інтеграції мистецтв в навчальному процесі з молодшими школярами, враховуючи вікові особливості учнів початкових класів. Доведено необхідність молодших школярів у «спілкуванні» з музичним мистецтвом. Зроблено акцент на створенні психолого-педагогічних, музичних умов, що

сприяють творчій реалізації мистецької діяльності молодших школярів. Обґрунтовано доцільність музично-пісенної інсценізації як одного з провідних видів музично-творчої діяльності учнів початкової школи.

**Ключові слова:** музичне мистецтво, інтеграція мистецтв, молодші школярі, естетичне виховання, інсценізація пісні.

**Abstract.** *The effectiveness of pedagogical conditions for the use of art integration in the educational process of primary school students was investigated, taking into account the age characteristics of younger students. The necessity of «communication» of elementary school students with art has been proven. Attention is focused on creating a comfortable environment that promotes the creative activity of elementary school students. The expediency of staging a song as one of the leading types of musical and creative activity of younger schoolchildren is substantiated.*

**Key words:** *art, integration of art, aesthetic education, dramatization of the song.*

Сьогоднішня проблема теорії та практики в естетичному вихованні, що вважається найважливішим засобом формування у ставленні до дійсності, засобом морального виховання і розумового розвитку учнів, а саме формування духовно багатой та всебічно розвинутої особистості є надзвичайно актуальною і в теперішній час. Її формування важливе якомога раніше, а саме – коли учні знаходяться в молодшому шкільному віці. Милування прекрасними краєвидами природи, оточуючими людьми та естетичними речами створює певний емоційний настрій дитини, особливий емоційно-психічний стан, збуджує цікавий інтерес до життя, викликає допитливість, розвиває образне мислення дитини та її пам'ять, бажання творити та інші психічні процеси.

Чимало мистецтв звернені до людської особистості і кожен може досягнути та зрозуміти їх сутність. І це означає, що не потрібно обмежувати розвиток дитини, розвиваючи один якийсь певний вид мистецтва. Саме сукупність багатьох видів мистецтв і забезпечує відповідний рівень естетичного виховання. «Концептуальною ідеєю розробки та змісту відповідної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток учня, основу якого складають різні види мистецтва у своїй взаємодії, координації знань, умінь та уявлень, що так необхідні для формування у свідомості дітей поліхудожнього та полікультурного образу світу. За державним стандартом мистецькі предмети повинні утворювати такий наскрізний цикл, що спрямований на всебічне неперервне опанування учнями художніми цінностями під час усього терміну їх навчання в школі» [4, с. 35].

Слід зазначити, що мистецтво – вкрай важливий засіб, що наближує учнів до загальнолюдських духовних цінностей, відповідно здобувши свій власний внутрішній досвід, свої емоції та переживання. Саме дисципліни естетичного циклу по своїй суті формують внутрішній світ школяра, зокрема учнів початкових класів, духовний світ яких насичений особисто високим рівнем емоційного сприймання, емоційним відгуком на будь-який вплив, зокрема естетичного характеру.

«Один із складників загальної культури школяра і процес її формування відповідними засобами мистецтва, це і є естетична культура. Термін естетична культура має багато визначень – уважає науковець О.Рудницька, які відзначає, що «та глибина розкриття цієї проблеми лежить в основі її загального підґрунтя – естетичного виховання як передумови формування естетичної вихованості дитини, кінцевим результатом якого є естетична культура» [8, с. 95].

Зробивши аналіз психологічної літератури, слід відзначити, що психологічно вікові особливості молодших школярів, які обумовлюють специфіку процесу естетичного виховання, за ствердженням вчених є наочно-образне мислення, емоційне сприйняття, вразливість, різносторонність інтересів, не стійка увага, моторна активність, бажання в будь-який час діяти, націлення учнів на процес, бажання бути поміченим.

Слід зауважити, що спілкування учнів початкових класів з мистецтвом накопичує їх естетичний досвід. По-перше, учні сприймають мистецтво на зрозумілому та доступному їм рівні, що залежно від власного їх естетичного розвитку розвиває його розуміння, а отже і

збагачує естетичний досвід. Таким чином формується їх естетичне відношення до навколишнього світу.

Другим, не менш важливим моментом є той факт, що якщо учень бере участь у музичній творчості, тоді це обумовлює розвиток власних творчих можливостей учня. Процес усвідомлення молодшими школярами певного ставлення до особливостей та об'єктів навколишнього світу передбачає визначення його певними лексичними засобами, певними словами.

Процес формування музично–творчого мислення сприяє розвитку творчої особистості молодшого школяра, однак необхідно звернутись до інтегративних технологій. Л.Масол акцентує увагу на наступних видах інтегративних технологій:

- «духовно-світоглядний вид інтеграції (як основа загального для всіх видів мистецтв тематизму, що пов'язаний з відображенням у мистецтві будь-яких аспектів життя;
- естетико–мистецтвознавчий (основою введення якого є споріднення різних видів мистецтв, понять і категорій – естетичних, художніх, мовних, жанрових та ін.);
- комплексний (одночасне поєднання кількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із деяких попередніх груп або додавши ще інших)» [4, с. 37].

Уважаємо за необхідним звернути увагу на ще один із видів музичної діяльності, коли учні вчаться поєднувати одночасно кілька дій – мову, інтонацію, міміку, пантоміму, рух, – маємо на увазі інсценізацію пісень та обрядів. Саме інсценізація пісень є тим доступним і простим видом сюжетно–рольової гри, яка в свою чергу є провідним видом діяльності дітей в закладах дошкільної освіти, а також одним з улюблених видів музичної діяльності учнів початкових класів.

Мистецька діяльність та її різновиди, що поєднані одним тематичним змістом створюють можливість творчого осмислення теми та її найбільш повного й глибокого відображення. Виразальні особливості, які мають місце у різних мистецьких мовах забезпечують глибоке емоційне переживання молодшими школярами художніх образів. Чітка організація інсценізації пісень або інших творів дозволяє об'єднати клас і педагога спільним інтересом та є можливістю здійснювати діалоги під час творчого пошуку [5, с. 55].

Спочатку інсценізація пісні відбувається у 1-х класах після проведення 5-6 уроків «Чарівний ляльковий світ». Під час проведення цих уроків, вчителю доцільно використати вправи, які побудовані на фрагментах улюблених дитячих казок: попроситися в рукавичку, як це зробили мишка, жабка, вовк, ведмідь, при цьому передати міміку, жести та рухи казкових персонажів. Потім обов'язково обговорити з школярами, у кого інтонація, манера виконання були більш правдивими і чому. Під час обговорення вчитель пропонує учням висловлюватись, ставити запитання спонукально-пошукового характеру: «А як ви думаєте?», «Як вважаєте?», «Якими цікавими рухами ви б доповнили імпровізацію Ірини?», «Що найбільше вразило вас у створеному образі і чому?», «Марина і Ольга чудово впорались зі створенням образу мишки. Чим відрізняються їхні манери виконання?». Під час обговорення вчитель повинен бути надзвичайно тактовним. Фіксація емоційних вражень має бути природньою та максимально доброзичливою з боку вчителя. Вона не повинна перетворюватися на нудну репетицію створення казкових образів.

Можливими попередніми вправами перед інсценізацією обрядів і пісень можуть бути пісні-ігри (наприклад, «Веселі гуси» тощо). Сюжет пісні полегшує учням завдання: наявність змісту у грі, встановлені відносини між усіма учасниками під час гри, означення їхніх дій, текст і музика музичного твору. Однак, вкрай важливим є втілення персонажів саме такими як вони визначені авторами твору, з індивідуальними особливостями поведінки героїв пісні, відтворенням інтонації, жестів, міміки. Так, у запропонованих інсценізаціях у 1-му класі («Ходить гарбуз по городу») ігрові дії героїв подані вже у готовому вигляді. А самим учням необхідно втілювати ці образи у міміці, жестах і рухах, так як у тексті немає ніяких вказівок як це виконувати. І учні повинні уявити себе в ролі того чи іншого персонажа, відчути його характерні риси. Під час інсценізації пісень ініціатива дітей та творчість спрямовані не заради створення ігрової ситуації чи придумування змісту, а для найправдивішого



зображення та втілення відповідної ролі. Вкрай важливим є якісне виконання діяльності учня. Посилення інтересу до виконання ролі тої чи іншої інсценізації, що і так мають виховне значення, підсилюється, коли школярі готують виставу для іншої глядацької аудиторії (батьки, інші діти).

Інсценізуючи пісню «Ходить гарбуз по городу», головна мета даного дійства не сама інсценізація. Тут вкрай важливим є процес творчості, праці вчителя зі своїми вихованцями. Творчий процес під час інсценізації пісні складається з кількох частин. На початку вчитель демонструє всю пісню; потім відбувається короткий діалог з учнями, під час якого вчитель спонукає учнів поміркувати над запитаннями: «*Яку пору року зображена в дійстві?*», «*Що це за така Гарбузова родина і чому вони його родичі?*».

Наступним етапом є розучування мелодії з учнями. Далі – короткий аналіз поетичного змісту пісні, де уточнюються незрозумілі слова, значення того чи іншого вислову тощо. Після цього педагог приступає до розподілу ролей, попередньо обговорюючи з учнями їх характер, інтонації. І нарешті саме виконання інсценізації зі всіма героями пісні. Після закінчення творчого процесу проводиться короткий аналіз та обговорення, в якому приймають участь всі учні під керівництвом вчителя.

Працюючи над ролями вчитель акцентує увагу дітей на розвиток емоцій і почуттів, що розвиває їхню фантазію, уяву, творче бачення. Перед виконанням ролей учням пропонується створити словесний портрет методом «словесного малювання» та уявити відповідний персонаж, продумати його характер, інтонацію, позу, жести та міміку. Учні повинні уявити собі й костюм та декорації, пофантазувати про будинок головного персонажу, його взаємовідносини з іншими діючими особами, придумати його улюблені заняття, їжу тощо, наприклад: «*Я уявляю собі велику, круглу, жовту диню. Вона поважна, товста і дуже задоволена собою. На городі диня відчуває себе справжньою господинею, тому й рухається спокійно нікуди не поспішаючи. До інших відноситься зверхньо, рухи її плавні, навіть трохи ліниві. А в її голосі відчуваю «духмяний», «солодкий» і соковитий смак, ніби розливає мед*». Цей метод (словесного малювання) можна також доповнити ілюстраціями, створеними учнями під час уроку образотворчого мистецтва. Під час виконання задуманого образу, кожен учасник виконує і свою сольну партію та самостійно добирає відповідні засоби музичної виразності – темп виконання, тембр, силу звучання, інтонацію.

Працюючи над інсценізацією пісні доцільно використовувати різноманітні методичні прийоми, де учням пропонується вибір ролей за бажанням; надавати головні ролі не тільки творчим, а й боязким дітям; можна розподілити ролі по карткам, де учні самі вибирають будь-яку картку і знаходять там схематично зображений персонаж); можливе і програвання ролей парами або групами. Проблеми, що пов'язані з невеликою кількістю ролей, а також ролей негативних персонажів можна також долати, використовуючи організацію групових занять, наприклад, введення додаткових ролей. Окремо пояснюємо дітям, що в інсценізаціях музичних творів присутні як позитивні, так і негативні персонажі, яких грають у театрі справжні актори, або ж негативні ролі виконуються викладачем чи лялькою.

Наприкінці навчального року інсценізації виконуються в більш розгорнутому виді.

Візьмем для прикладу інсценізацію пісні «Два півники». Комбінуючи засвоєні на уроках впродовж навчального року рухи в нових поєднаннях, школярі відповідно можуть створювати свої імпровізації використовуючи різні види хореографічної діяльності: танці, інсценізації, ігри тощо. Створюючи певний художній образ, учні передають своє розуміння змісту та характеру твору, своє ставлення до персонажу. Тому такі інсценізації містять як пластичне інтонування, так і хореографічні рухи, тут передбачено і композиційне розташування дійових осіб, і свій виконавський план, тобто певна комплексність дій.

Доречними в творчих процесах є використання словесних методів (бесіда, розповідь, пояснення, нагадування та ін.). Їх використання у процесі навчання може відбуватися як самостійно так і у поєднанні з практичними завданнями. Так, розповідаючи учням про весняні обряди та про самих учасників, учитель одразу може запропонувати народні ігри,



що мають обрядовий характер, таким чином знання, які отримали учні, будуть закріплені під час активної діяльності та творчого процесу учнів.

Різні аспекти використання театру в сучасній роботі провонують українські дослідники, які розробляють цю проблему в контексті європейського вектору розвитку освіти України. Водночас вони базуються на національних традиціях. Нині склався досвід комплексного використання театру: в естетичному вихованні, творчому розвитку, пізнанні навколишнього світу та у формуванні «м'яких навичок» дітей [1; 2; 9; 10].

Таким чином, розвиток дослідницького інтересу дітей, їх допитливість ґрунтується насамперед на створенні вчителем відповідних можливостей для моделювання творчих ситуацій, пошуку учнів для експериментування з рухами, музичними інтонаціями, атрибутами, цікавими декораціями та яскравими костюмами. Саме використання різних видів мистецтва під час уроків у початковій школі сприяє формуванню в школярів певних навичок самостійної роботи з різними джерелами та дозволить оптимально враховувати їх індивідуальні здібності й вподобання.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.

3. Вацьо М.В. Впровадження українського дитячого музичного фольклору в освітній процес початкової школи. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. С. 23–27.

4. Масол Л. М., Гайдамака О.В., Белкина Е.В., Калініченко О.В. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

5. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебникова Л. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с.

6. Мішадченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2018. № 6. С. 50–54.

7. Незнанова Н.І. Впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» у шкільну мистецьку освіту. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. 2013. С. 74–77.

8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnar.ap.edu.pl/index.php/pnar/issue/view/58>.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ  
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.СУХОМЛИНСЬКОГО  
Юлія Вишнеvsька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»**

Науковий керівник: Л.В. Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**AESTHETIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE  
PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. SUKHOMLYNSKY**

**Julia Vyshnevskya, master's student**

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються головні ідеї та погляди видатного педагога В. Сухомлинського щодо естетичного виховання молодших школярів. Розглянуто питання впливу вчителів на формування естетичного світогляду учнів.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, творчість, мистецтво, культура, художньо-творча діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the main ideas and views of the outstanding teacher V. Sukhomlynskyi regarding the aesthetic education of younger schoolchildren. The issue of teachers' influence on the formation of students' aesthetic worldview is considered.*

***Key words:** Aesthetic education, creativity, art, culture, artistic and creative activity.*

Видатний український педагог В. Сухомлинський, працюючи тривалий час директором школи, сформував багато педагогічних поглядів, які стосуються навчання та виховання молодших школярів. Своєю наполегливою працею розробив важливі методики, виділив принципи роботи вчителів щодо розвитку молодого покоління у всіх сферах життєдіяльності. У своїй праці розкрив суть естетичного виховання, всебічного та гармонійного розвитку, творчого потенціалу молодших школярів. В. Сухомлинський стверджував: «Найважливіше завдання естетичного виховання – навчити дитину бачити в красі навколишнього світу, в красі людських стосунків духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі утверджувати прекрасне в самій собі» [7, с. 177].

У системі освітнього процесу естетичне виховання посідає важливе місце, тому всі методи та прийоми, які використовує вчитель мають бути ефективними та спрямовані на те, щоб поєднати моральні стосунки з розумовим розвитком, залучення дітей до трудової та художньо-творчої діяльності, в такому поєднанні учень зможе відчувати гармонію виховання, а вчитель свою майстерність.

Досвідчений педагог вважав, що в естетичному вихованні важливу роль займає мистецтво, пізнання прекрасного дає можливість духовно розвиватися та відчувати естетичні та інтелектуальні почуття.

В. Сухомлинський наголошував, що «естетичне виховання – прекрасне і могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості. Естетичне виховання має найтісніший зв'язок з усіма сферами духовного життя особистості і колективу» [4, с. 153].

Через мистецтво учень може побачити та зрозуміти багато цікавого, нового, кожен може по-різному відчувати красу навколишнього світу, як на уроках, так в звичайному житті. Поринаючи в мистецтво учень пізнає самого себе, розвиває свої творчі здібності, замислюється над буденністю життя та його яскравими проявами, вчиться виділяти найважливіші цінності сьогодення. Займаючись художньо-творчою роботою молодший школяр відчуває приплив енергії, натхнення, яке підштовхує його до удосконалення, прояву фантазії, в такі моменти учень стає щасливим та життєрадісним, заряджає позитивом усіх, хто його оточує, в цьому і є суть мистецтва в естетичному вихованні.

На думку В. Сухомлинського педагогічною основою освітнього процесу є індивідуальний підхід, вчитель має мати власний оригінальний підхід до індивідуальності

кожного учня, відчувати його настрій, зацікавленість, допомогти знайти заняття, де школяр зможе показати свої творчі здібності та проявити бажання навчатися та розвиватися, тому має бути великий вибір занять, щоб діти обрали, те що до душі.

Своєю наполегливою працею педагог показав на власному прикладі, що потрібно робити для естетичного розвитку та виховання молодших школярів, тому в Павлівській школі, де В. Сухомлинський працював директором, були куточки для праці, художньої творчості, майстерні, кімнати технічної творчості, в таких куточках діти могли майструвати, створювати різні проєкти, експериментувати, навчалися керамічної майстерності, співати у хорових колективах, вчилися грати на музичних інструментах, досліджували в зелених лабораторіях, садах, шкільних ділянках. Тому там, де діти можуть займатися улюбленою справою розвиваються естетичні почуття, діти навчаються бути відповідальними, винахідливими, кожного разу хочуть удосконалити свої вміння та навички, у них зароджується любов до праці та потяг до прекрасного.

Багато уваги В. Сухомлинський приділяв роботі педагога, тому від вчителя залежить, як молодші школярі відчують естетичну культуру там, де є розумове навчання, саме вміння педагога поєднати уроки з естетичним вихованням дасть великий результат, щоб діти змогли серцем відчувати інших людей. Тому педагог висловив свою думку, що мистецтво ушляхетнює дитину й підлітка вищими почуттями й переживаннями. Важливо, щоб уже в роки дитинства людина розуміла й відчувала серцем найтонші душевні порухи іншої людини [8, с. 501].

Завдяки вчителю діти вчаться відчувати прекрасне у собі та сприймати красу навколишнього світу, адже коли відбувається цей пошук прекрасного, діти відчують морально-естетичні почуття: дружбу; цінність життя; любов до оточуючих.

Найголовніше джерело естетичного виховання – це природа, тому уроки мистецтва мають чергуватися з виходом на природу, пришкільну ділянку, завдяки природі учні зможуть побачити, зрозуміти проаналізувати, такі відносини з природою назавжди залишаться в пам'яті юних дослідників. Тому В. Сухомлинський практикував такі уроки та проводив заняття у зелених класах, де діти мали змогу доторкнутися до природи, відчути її могутню силу, насолодитися спілкуванням з нею та дізнатися настільки ми залежні від неї.

Завдяки походам, екскурсіям відбувалося становлення свідомості, волі учнів, розвиток культурного, морального мислення, діти вчилися спілкуватися з природою, естетично розвивалися. Все починається з дитинства, тому саме в дитячі роки дитина відчуває весь емоційний спектр, приплив енергії, саме такий прояв емоцій, душевного піднесення є фундаментом світлих почуттів та естетичних вражень.

Музика та живопис відіграють надзвичайно важливу роль в естетичному вихованні. Учні молодших класів через ці предмети вчаться відчувати прекрасні звуки та бачити барви навколишнього світу, які простеляють стежку до серця кожного учня, який готовий естетично відчувати цей чудовий світ. Палітрою фарб можна передати почуття художника, в кожній намальованій картині є своя енергетика, своя історія, дивлячись в картину глядач бачить в ній щось своє, те, що ближче до душі, спочатку можна осмислити образи, виділити відтінки кольорів, але в кожній картині є своя ідея, особистий задум автора, зрозуміти який зможуть тільки справжні поціновувачі художнього мистецтва. Молодші школярі, оцінюючи художні твори, бажають творити, в них розвивається інтерес до мистецтва, учні відчують певні почуття, коли осмислюють якусь творчу ідею і вони хочуть передати це через фарбу на папір та дати волю своїм крилатим думкам, проявити свої творчі здібності, відчуття.

В. Сухомлинський зауважив: «Джерела здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки» [8, с. 251]. Мета художньо-творчої діяльності - це створення усіх оптимальних умов для формування творчої особистості з креативним мисленням, оригінальним підходом до роботи та творчим потенціалом. Мотиваційно-творча активність має бути властива кожному учневі, тому атмосфера на уроках мистецтва має дарувати молодшим школярам зацікавленість та потяг до творчої роботи, тоді учень зможе досягти

високого результату, творчих досягнень. Педагог у своїй роботі з дітьми з відповідальністю підходив до демонстрації художніх творів, він працював над підготовкою до кожного уроку, щоб діти змогли якнайглибше відчути естетичний зв'язок з твором, педагог зазначав, що: «Образотворче мистецтво – могутній засіб проникнення в духовне життя народу» [6, с. 561].

Дієвим і надзвичайно чуттєвим засобом естетичного виховання вважається музичне мистецтво, тому, що за допомогою музики можна думками перенестися у чарівний світ фантазії, спокою, бурхливих емоцій, переживань. Завдяки музиці можна побачити по людині, які почуття в неї викликала ця мелодія, відношення до музики показує те, як дитина сприймає та відчуває народні твори.

Слухаючи музику людина може задуматися над своїми вчинками, відношенням до оточуючих, а інколи думками перенестися у той час, коли вона вже це чула і згадати те, що вона відчувала. Це говорить про те, що музика може доторкнутися до душі кожної людини і викликати різні почуття: сміх; радість; плач; журбу; гнів; захоплення. Тому саме з дитинства потрібно прививати дітям любов до музики, де діти пізнають приємні відчуття краси та добра, різні твори мистецтва та музика природи подарують молодшим школярам чудові враження та естетичний розвиток.

В. Сухомлинський наголошував, що уміння слухати і розуміти музику – одна з елементарних ознак естетичної культури, без цього не можна уявити повноцінного виховання. Сфера дії музики починається там, де закінчується мова; те, що неможливо сказати людині словом, можна сказати музичною мелодією, бо музика передає безпосередньо настрої, переживання [9, с. 382].

Від того, як молодший школяр сприймає художнє та музичне мистецтво, залежить розвиток його нахилів та творчих здібностей. Коли дитина навчилася душею відчувати художні та музичні твори, осмислювати їх, аналізувати, відчувати, тоді й розпочинається їхній естетичний розвиток у художньо-творчій діяльності.

У житті кожного учня вагоме місце має займати книга, яка поведе його у світ пізнання та навчання, де учні можуть відчути різні відтінки слів, речень, текстів, які висвітлять думку автора та подарують цікаву історію, науковий вислів чи ліричну поезію. Щоб учні краще могли засвоїти та удосконалити знання та уміння В. Сухомлинський проводив педагогічні експерименти з повторенням матеріалу але не заучуванням. Г. Ткаченко у своїй праці «В. Сухомлинський як дитячий письменник» написав: «Через художні образи В. Сухомлинський роздивився формування у підростаючого покоління найкращих людських якостей: чесності, скромності, сердечності» [8, с. 268–271]. Це й означало, що педагог віддавав перевагу формуванню та розвитку в учнях почуття гідності, людяності, бути людиною з добрим серцем.

Засобом морально-етичного виховання учнів педагог вважав народну міфологію, використовуючи яку можна виховати творчу особистість, щоб краще виховувати в учнів національну свідомість вчителів потрібно добре знати українські звичаї, обряди, традиції та вміло використовувати їх у роботі з дітьми.

Видатний дослідник велику увагу приділяв казці, завдяки казці перед дітьми відкривається новий, фантастичний світ казкових героїв та непередбачуваних подій. За допомогою казкових історій молодші школярі можуть дізнатися життя народу та відчути цінності відносин та добра, тому що саме в казці найбільше висвітлюється добро, яке перемагає зло, поринувши в казку діти шукають справедливості, замислюються над правдою та її могутньою силою. У своїй роботі В. Сухомлинський, щоб дати відповідь школярам на їхні допитливі запитання створив кімнату казки, де діти могли отримати естетичне задоволення, вражаючи емоції від чарівного пізнання.

Молодший шкільний вік педагог називав «Школою сердечності», це час коли діти мають отримувати лише найкращі емоції, любов дорослих та їхню увагу, тому вчителі та батьки мають попрацювати над тим, щоб забезпечити свою духовну участь у навчанні та естетичному розвитку дитини.

У педагогічній скарбниці поважного педагога описано систему засобів естетичного виховання дітей з описом досвіду їх упровадження в Павлиській школі, серед них: краса, природа, сила слова, рідна мова, художня література, поезія, музика, мистецтво, живопис, шанобливе ставлення до довкілля, естетичність обстановки. Складовими естетичного виховання В. Сухомлинський назвав естетичне сприймання, естетичні почуття, естетичну культуру [5, с. 96].

Досліджуючи праці В. Сухомлинського можна виділити головні принципи естетичного виховання: доступність; індивідуальний підхід; творча діяльність; віра в дитячі бажання; відповідні умови навчання та виховання; створення позитивної мотивації; навчання без покарання.

Педагог в освітньому процесі використовував різні методи та підходи, таким чином удосконалив систему естетичного виховання та розвитку молодших школярів, показав на практиці як потрібно використовувати різні засоби навчання та виховання, відчутти духовний світ кожної дитини завдяки індивідуальному підходу.

На думку дослідників, вивчати студентам педагогічні ідеї В. Сухомлинського необхідно в контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. Поділяємо позицію, що «розширенню обізнаності студентів у сфері обдарованості сприяє вивчення педагогічної діяльності та поглядів В. Сухомлинського, який важливого значення надавав роботі із здібними і талановитими учнями. У його працях системно представлено думки про здібності, задатки, обдарування і творчість дітей. На гуманістичних засадах педагог висловив ідею про потенційну обдарованість кожної особистості та необхідність виявлення її проявів у ранні роки» [4, с.43].

Методична спадщина великого дослідника наповнена цінними порадами, які він досліджував роками і висвітлював у своїй праці, якими користуються в Україні та за її межами. У працях В. Сухомлинського естетичне виховання має гуманістичне спрямування, де людина є головною у всьому, краса навколишнього світу займає надзвичайно цінне місце в естетичному вихованні, тому що прекрасне, яке є в людині, та навколо неї має вплив на формування творчих талантів, естетичних здібностей молодших школярів, духовного самопочуття та відношення до навколишнього світу та самого себе.

### Список використаних джерел

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.
2. Демченко О., Гавриленко Т., Коваль Т., Стахова І. Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. 1(17). С. 36–52. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259974>
3. Комарівська Н., Лапшина І., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць*. Вип. 59 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2020, С 83–88.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: хрестоматія. Київ: Знання Прес, 2003. С.153.
5. Мусієнко-Репська В. А. Засоби естетичного виховання молоді в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. № 3 (62). Вересень 2018. С. 95–99.
6. Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. Випуск 67. С.85-93.

7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. С. 641.

8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т.3 Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. С. 667.

9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. Школа, 1977. Т. 4. Павліська середня школа. Розмова з молодим директором. С. 629.

10. Ткаченко Г. М. В. Сухомлинський як дитячий письменник. В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів. Луганськ: ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. С. 268–271.

## **ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ**

**Анжела Воронюк**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **FORMATION OF SPATIAL IDEAS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN APPROACHES**

**Anzhela Voroniuk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються особливості формування просторових уявлень молодших школярів в контексті європейських підходів. Наведені приклади ефективних засобів навчання для формування творчої уяви.*

***Ключові слова:** євроінтеграція, математична грамотність, компетентність, Нова українська школа.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the formation of spatial ideas of younger schoolchildren in the context of European approaches. Examples of effective learning tools for the formation of creative imagination are given.*

***Key words:** European integration, mathematical literacy, competence, New Ukrainian school.*

Проблема розвитку просторової уяви є досить актуальною, адже у навчальному середовищі Нової української школи учень повинен орієнтуватися в просторі, вміти виконувати завдання, при розв'язанні яких потрібно показати свій інтелектуальний розвиток, розвиток уяви, уваги, мислення. Досить багато уваги приділяли питанню розвитку просторової уяви молодших школярів у всі часові періоди, особливо зараз. Концепція Нової української школи побудована на компетентнісному підході, педагогіці партнерства, дитиноцентризмі. Сучасні українські тенденції в сфері освіти є великим кроком на шляху до євроінтеграції. Педагог Нової української школи має бути ментором, коучем, фасилітатором, аби адаптуватися до змін, які відбуваються.

Ф. Г. Ващук вважає, що інтеграція в європейській освітній простір допоможе знайти нові підходи до навчання через часткове запозичення досвіду членів ЄС [1, с. 10]. Проте, вчитель повинен самостійно шукати нові шляхи до творчості, цікавитись інформаційними новинками, бути медіаграмотним.

У сучасному сьогоденні вкрай важливо розвивати в учнів ключові та предметні компетентності, серед яких важливою є математична грамотність. На думку Н. П. Листопад встановлено, що основу геометричної складової математичної компетентності складають уміння орієнтуватися в просторі, вимірювальні і конструкторські вміння, здатність застосовувати ці вміння у життєвих ситуаціях [4, с. 4].

Формування просторових уявлень молодших школярів здійснюється ще з 1 класу. Виконуючи різноманітні завдання і проєкти на уроках математики учні навчаються орієнтуватися в просторі, знайомляться з просторовими фігурами, які зустрічають в повсякденному житті. Як зазначає Н. Р. Бібік: «Інтеграція – це об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності [5, с. 72]. Для учнів 1-4 класів, які навчаються за програмою Р. Шияна запропоновано вивчати математику як окремий предмет і в курсі я досліджую світ. Тому формування відбувається не лише на математиці, але й на інших освітніх галузях, таких як: природнича, інформатична, технологічна, мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська й історична, фізкультурна, мистецька. Творчість вчителя на основі підібраних завдань допоможе учневі в майбутньому стати справжнім фахівцем обраної професії, розвиває низку математичних компетентностей.

Для розвитку просторових уявлень доцільно проводити вправи, в яких використовуються наступні засоби навчання:

- танграм (складання різних малюнків за допомогою геометричних фігур, переміщення їх в різному співвідношенні);
- складання маршруту, використовуючи математичні поняття «ліворуч/праворуч», «вперед/назад» (наприклад, маршрут від класу до шкільного майданчику);
- робота з геобордом (створення об'єктів на дощечці за допомогою резинок);
- цеглинки LEGO (конструювання об'ємних фігур, їх переміщення);
- блоки Дьенеша;
- палички Х.Кюізенера.

Під час використання ІКТ-технологій в учнів розвивається медіаторчість, за допомогою якої можна формувати просторові уявлення. Наприклад, використовуючи онлайн-ігри на побудову фігур або відтворення графічного диктанту підвищуватиме в учнів розумову активність і сприятиме розвитку творчої уяви. Створивши і запрограмувавши героя у програмі «Scratch» молодші школярі навчаються будувати план дій і переміщувати свого героя в відповідні напрямки, керуючи ним.

Опираючись на європейський підхід, певні уроки математики доцільно проводити на свіжому повітрі, особливо це стосується тем, які мають на меті формувати в учнів просторову уяву, знайомство з об'ємними фігурами, переміщенням об'єктів [2]. Це цікавий навчальний і пізнавальний процес, який допоможе виконати завдання практично і творчо. Наприклад, по дорозі в школу сфотографувати споруди, які будуть схожі на просторові фігури. Дане завдання не тільки покаже наскільки учні уважні, але й дасть змогу повторити весь вивчений матеріал.

Сьогодні досить популярною технологією навчання математики є STEM-навчання. Основною метою є уроки, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків і формування в учнів системного світогляду. STEM-навчання поєднує природничі науки, технології, інженерію і математику. Саме командна робота над вирішенням проблемного запитання, практичність і наочний дослідницький підхід допомагає учням швидко засвоїти математичний матеріал. Під час тематичного тижня «Ми – інженери» учні проєктують і створюють нові предмети, в тому числі і просторові об'єкти. Таким чином розвиток просторової уяви молодших школярів стрімко розвивається і набирає практичного досвіду.

Г. О. Сиротенко [3, с. 6] вважає, що освіта зробила великий крок у щасливе майбутнє, у якому панує інноваційний розвиток та новітні технології. Головне – підтримувати дитину, налаштовувати навчання, використовувати цікаві прийоми та методи роботи. Ще здавна математика, а саме геометрія відігравала велику роль у формуванні особистості учня, його обізнаності та прояву комунікацій.

### **Список використаних джерел**

1. Ващук Ф. Г. Інтеграція в європейській освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія. Ужгород: ЗакДу, 2011. 560 с.

2. Імбер В. І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині. *Учитель початкової школи*. №1. 2020. С. 7–10.
3. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно–методичний збірник. Упорядник Г. О. Сиротенко. Полтава: ПОППО, 2006. 124 с.
4. Листопад Н. П. Геометрична складова *математичної компетентності молодшого школяра: сутнісна характеристика*. Початкова школа. 2011. № 8. С. 51–54.
5. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
6. Stakhova I., Shikirinska O., Demchenko O., Groshovenko O., Imber V. Formation of readiness of future primary school teacher for environmental activities: creative aspect. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 28th-29th, 2021. 642-655. DOI: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6279>

## ДОЗВІЛЛЕВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія Гнідунець, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## VOCATIONAL COMPETENCE IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER

Nataliia Hnidunets, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розглянуто основні професійні компетентності майбутнього вчителя початкових класів, визначено, що дозвіллевої діяльність як важливішою компетентністю майбутнього вчителя.

*Ключові слова:* дозвіллева діяльність, майбутні вчителі, початкова школа.

*Abstract.* The article examines the main professional competences of the future teacher of primary classes, it is determined that leisure activities are the most important competence of the future teacher.

*Key words:* leisure activities, future teachers, primary school.

Інтеграція вищої освіти України у європейський та світовий освітній простір актуалізує проблему вдосконалення професійної підготовки майбутнього учителя. Над вирішенням багатьох протиріч щодо підготовки майбутнього учителя творчо працювали і продовжують працювати науковці і викладачі в Україні.

Актуальними залишаються питання професійної компетентності. До питання компетентності зверталися вітчизняні учені та науковці найближчого зарубіжжя. Серед них: Л. Маслак, Н. Бібік, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, О. Демченко, Кальней, О. Пометун, Г. Селевко, Ю. Татур, С. Шишов та ін. Усі вони вважають, що професійні компетентності є важливими індикаторами готовності до конкретної професійної діяльності. Разом з цим, позиції вчених щодо окреслення поняття «компетентність» неоднозначні: одні стверджують, що компетентності – це сукупність відповідних знань, умінь, навичок особистості та готовність її до професії. Інші вважають, що компетентність представляє окреме особистісне утворення. Український педагог Ю. Бондар також вважає, що «компетентність – якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [2].

У структурі професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи Н. Олійник виділяє наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний, особистісний та рефлексивний [6, с. 74].



Н. Волкова виділяє наступні компетентності сучасного вчителя: громадянська компетентність, соціальна компетентність, загальнокультурна компетентність, уміння вчитись, технологічна компетентність, науково-методична компетентність, прогностична компетентність, комунікативна компетентність, здоров'язберігаюча компетентність, підприємницька компетентність, налаштованість на саморозвиток і самовдосконалення, рефлексивна компетентність [3, с.487–488].

Узагальнюючи, можна представити основні складові професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи: продуктивна компетентність; автономізаційна компетентність; інформаційна компетентність; предметна компетентність; особистісні якості; моральна компетентність; психологічна компетентність; соціальна компетентність; комунікативна компетентність; загальнокультурна, полікультурна компетентність.

Сьогоднішнє інноваційне суспільство вимагає постійного зростання професійних компетентностей учителя початкової школи, що дає можливість розширити функції сучасного вчителя початкової школи, як організатора дозвілєвої діяльності молодших школярів, їх аматорської діяльності за різними напрямками для розвитку творчості, здібностей, талантів, змістовного спілкування дітей між собою і дорослими. У зв'язку з цим, особливій значущості набуває проблема формування у закладах вищої педагогічної освіти дозвілєвої компетентності в майбутніх учителів початкової школи.

Найважливішим завданням вищої педагогічної школи є не лише підготовка висококваліфікованого фахівця, але й творчої особистості майбутнього вчителя, здатного до саморозвитку, умінню працювати в колективі та бути активним учасником навчально-виховного процесу. Усі ці вимоги можуть успішно реалізовуватися під час залучення студентів до дозвілєвої діяльності.

Виступаючи складником цілісного виховного середовища ВНЗ, дозвілля забезпечує:

- розвиток інтелектуальних, психічних, фізичних функцій;
- розвиток емоційних, творчих здібностей студентської молоді;
- зміну відношення до себе, становлення самосвідомості;
- зміну відношення до світу – формування світогляду, активної життєвої позиції.

Дозвілєва компетентність майбутнього вчителя початкової школи включає здібності й уміння організувати дозвілєву діяльність молодших школярів на високому комунікативному, інтелектуальному, емоційному, пізнавальному, творчому рівнях в умовах позаурочної, позакласної, позашкільної діяльності. До дозвілєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи можна віднести:

- культурну компетентність, пов'язану з засвоєнням національних та загальноосвітніх культурних надбань, відтворенням їх найкращих зразків;
- дозвілєву компетентність, що передбачає залученням дітей до різних видів мистецької творчості (образотворче, літературне, музичне, театральне, танцювальне тощо);
- компетентність в організації та проведенні ігрових, конкурсних, режисерсько-постановочних формах дозвілля;
- компетентність у аналізі проведених дозвілєвих заходів, вміннях побачити та намітити подальші кроки до розвитку природних здібностей, творчого потенціалу дитячої особистості, всебічного розвитку дітей в умовах позаурочної, позакласної роботи.

Проаналізувавши наукове поняття «компетентність», розглянувши складові професійної компетентності майбутнього вчителя, можна зробити висновки про те, що на основі бази знань, умінь, навичок, усвідомленого розуміння своєї ролі в суспільстві, безперервного самовдосконалення й саморозвитку майбутній вчитель початкової школи зможе забезпечити оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу; покращити рівень формування творчої особистості учня; прокласти особистісний шлях свого професійного успіху.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О.Д., Граб О.Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вип. 63  
URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>
2. Бондар, Ю. В. (2022). Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (17(І том)), С. 166–182.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2–ге, перероб., доп. Київ: Академвидав, 2007. 616 с.
4. Комарівська Н. Дослідницька діяльність – важлива складова фахової компетенції майбутнього вчителя. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. зб. наук. пр. Випуск 17. Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. С. 343–346.
5. Мнишенко К.В., Волошина О.В. Формування в майбутніх учителів етнопедагогічної компетентності. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. № 63. С. 81–85
6. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. Академічні студії. (Серія «Педагогіка»), 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75–84.
7. Roliak A., Dutka H., Mylytsya K., Matienko O., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: European context through Denmark environment. Independent Journal of Management & Production (IJM&P). 2021. v. 12, n. 3, (Special Edition ISE, S&P – May 2021). S.071–084. <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v12i3.152>.
8. Bakhmat Nataliia, Kolosova Olena, Demchenko Olena , Ivashchenko Irina, Viktoria Strelchuk. APPLICATION OF INTERNATIONAL SCIENTOMETRIC DATABASES IN THE PROCESS OF TRAINING COMPETITIVE RESEARCH AND TEACHING STAFF: OPPORTUNITIES OF WEB OF SCIENCE (WOS), SCOPUS, GOOGLE SCHOLAR. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. 15th July 2022. Vol.100. No 13. P.4914-4924. URL: <http://www.jatit.org/volumes/Vol100No13/21Vol100No13.pdf>

### ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

**Діана Григораш**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### PROJECT TECHNOLOGIES FOR THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

**Diana Hryhorash**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розкрито сутність проєктних технологій як одного з дієвих засобів формування соціальної компетентності особистості в молодшому шкільному віці, охарактеризовано загальні ознаки проєктної діяльності, виділено етапи та проаналізовано особливості.

*Ключові слова:* проєктні технології, соціальна компетентність, Нова українська школа.

**Abstract.** *The article reveals the essence of project technologies as one of the effective means of forming the social competence of an individual in primary school age, characterizes the general features of project activity, highlights the stages and analyzes the features.*

**Key words:** *project technologies, social competence, New Ukrainian school.*

Розвиток суспільства у вимірі окремої країни та глобального поступу загалом, зумовлює переосмислення цілей і завдань початкової освіти. Важливим ресурсом сучасної освіти є людина, яка здатна накопичувати та примножувати знання, творчо та креативно застосовувати їх у своїй професійній діяльності, а також створювати власний унікальний продукт [4].

Нині пріоритетом початкової освіти є створення умов для формування ключових навичок, а саме: вміти шукати інформацію, критично ставитися до неї, співпрацювати в групі, швидко адаптуватися, нести відповідальність, спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, розуміння та належний рівень користування інформаційно-комунікативними технологіями, уміння вчитися впродовж життя, підприємливість, загальнокультурна грамотність. В умовах всесторонньої диджиталізації на часі підготовка особистості з розвиненими творчими здібностями, критичним мисленням, умінням працювати в команді.

Реформа системи шкільної освіти в Україні на засадничих ідеях Концепції нової української школи визначила магістральні напрями: розвиток особистості інноваційного типу, яка поважає власну країну, її традиції, мову та культуру, громадянина, який приймає правильні рішення, з думкою про себе та навколишній світ. На зміну знанневому підходу з метою запам'ятовування інформації, в освітньому просторі утверджено компетентнісний підхід, що забезпечує набуття учнями компетентностей, а саме – знань, що набуваються в процесі власного досвіду та є особистісно важливими для кожного [6].

Нові суспільні запити щодо розвитку особистісного потенціалу учнів початкової школи актуалізують впровадження в освітній процес діяльнісних технологій навчання. До такої групи інструментарію навчання відносимо проєктну діяльність, що слугує засобом формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Про важливість формування в учнів соціальної компетентності зазначено у Державному стандарті початкової освіти зазначено: соціальна компетентність – це усвідомлення рівних прав та можливостей, повага до інших, розуміння як вирішити конфлікт, турбота про власне здоров'я та здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя [7]. Для розвитку повноцінної особистості учнів початкової школи, важливим є формування їх соціальної компетентності, стосунків з однолітками та дорослими, і загалом з навколишнім світом.

Доречно зауважити, що одним з важливих аспектів у проєктній діяльності, є розвиток здібностей та готовність учнів до міжособистісної взаємодії в процесі виконання соціально значущих ролей, а також навчальної, ігрової діяльності в групі. Створення педагогічних умов для взаємодії між учнями у процесі спільної діяльності сприяє розвитку в них уміння слухати, відстоювати власну думку або оцінювати внесок своїх товаришів у виконану справу, приймати спільне рішення та створювати власний продукт, як результат взаємодії. Таким чином відбувається розвиток однієї з ключової компетентності учнів нової української школи, а саме: соціальної.

У сучасній науковій літературі значна увага приділена вченими розв'язанню різних аспектів наукової проблеми компетентнісної освіти учнів. Сучасна українська науковиця Н. Бібік вважає, що «соціальна компетентність» передбачає здатність людини (дитини) жити в соціумі та враховувати інтереси й потреби різних соціальних груп; дотримуватися усталених соціальних норм та правил; співпрацювати з партнерами, а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, критично осмислювати питання суспільного буття [1, с. 1].

У своїх наукових доробках О.Демченко соціальну компетентність визначає як мудрість, досконалість, доречність актуалізації здібностей; тобто єдність розуму, інтуїції та спостережливості дитини [5, с. 416].

Висвітлення зазначеної проблеми потребує уточнення понять. Ключовим є поняття «діяльність», його подаємо згідно з «Українським енциклопедичним словником» (за ред. С. Гончаренка): діяльність – спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт із його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети [4, с. 98].

Поняття «проект» вперше зустрічається в давньогрецькій культурі, його тлумачили: «перешкода», «задача», «запитання». У своїй роботі ми протрактуємо дане поняття як сутність методу проектів, а саме як: «організацію навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів» [4, с. 205]. Проектна діяльність слугує засобом спільної соціально значущій діяльності, адже в процесі виконання дій під час різних етапів проекту діти отримують нові, важливі для їхнього соціального зростання знання та активно співпрацюють в команді, саме такі дії важливі для формування соціальної компетентності молодшого школяра.

Важливо зауважити, що саме проектна діяльність сприяє збереженню соціального здоров'я учнів, розвитку в них критичного мислення та інші ключові компетентності, визначені Концепцією НУШ.

Ми цілком погоджуємося з думкою І. Більською та Н. Олійник про те, що у процесі формування соціальної компетентності важливим є дотримання вже ustalених норм та правил поведінки. Усе це сприяє розвитку в учнів готовності до дотримання правил у спілкуванні та вчить молоду людину відстоювати свої власні права [3, с. 700].

У проектній діяльності вчитель виступає в ролі «координатора» і не нав'язує учням власні шляхи для розв'язання проблеми, а консультує та спостерігає. Основне завдання вчителя – змотивувати учня, надихнути на перші кроки, дозволити допустити власні помилки та отримати з них неоціненний досвід, показати, що будь-який результат приємніше отримувати командою. Ключова ціль проекту згуртувати його учасників, налагодити тісні взаємозв'язки з батьками, вчителями, громадськими організаціями [2, с. 18]. Те, що проектне навчання виходять за межі одного конкретного предмета – значно розширює можливості вчителя та загалом учні вільні комунікувати й взаємодіяти впродовж усього процесу, а не в лише відведений під час уроку час. У процесі проектної діяльності ті, чи інші знання учні здобувають в процесі власної діяльності. Варто зауважити, що проектні технології завжди зорієнтовані на самостійну роботу учнів протягом певного часу виконання. У сучасній НУШ проектне навчання (project-based learning) вважають одним з найефективніших підходів за для організації спільної діяльності дітей [2, с. 19].

Переваги проектних технологій: учні вчаться реалізовувати власні ідеї; презентують набуті знання у вигляді кінцевого продукту; відкритий навчальний простір, з можливість виконувати завдання у власному темпі; прагнення самонавчання та самовдосконалення тощо; позитивна робоча атмосфера в класі; акцент на індивідуальних здібностях і талантах учнів [8].

На основі аналізу низки наукових праць ми дійшли висновку, що проектне навчання є рушієм та мотиватором для учнів на шляху отримання нових знань, тому що воно: орієнтується на особисті інтереси учнів; навчання відбувається в процесі виконання діяльності; учні в процесі проекту вчаться ефективній комунікації. Цінним є те, що знання учнів відразу підкріплені досвідом, що сприяє кращому запам'ятовуванню та усвідомленню, запобіганню аналогічних помилок.

У руслі проблематики статті ми опираємося на думку О. Руденко щодо таких аспектів: попри те, що робота над проектом має етапи, та перш за все це прояв творчості учнів, одна з завдань створити щось кардинально нове, синтез спільно прийнятих рішень, а не чіткий алгоритм [9].

Варто виділити основні етапи проекту: 1. Обґрунтування проекту. Обговорення та прийняття мети, теми та завдань проекту, розподіл завдань між учасниками команди. 2. Пошуковий етап. Пошук інформації та розроблення чіткого плану дій. 3. Технологічний

етап. Безпосереднє виконання дослідження. 4. Заключний етап. Узагальнення, представлення, захист та рефлексія за результатами.

Схарактеризувати загальні ознаки проектної діяльності: орієнтування на досягнення поставлених цілей, результатом проекту має бути спільний продукт; усі учасники є однаково включені та зацікавлені, виконують завдання разом, або ж паралельно, в залежності від складності та термінів; терміни виконання. Проект є обмеженим в часі, і тому ще на пошуковому етапі складається план дій. Особливість – проект є результатом синтезу та творчого пошуку учасників команди, тому він має бути унікальним. Важливим моментом є об'єднання учнів в навчальні пари (групи).

Висновки: в ході проведеного дослідження було проаналізовано особливості формування соціальної компетентності засобом проектної діяльності в дітей молодшого шкільного віку. Як результат, ми дізналися, що метод проектів зумовлює унікальні комунікативні ситуації, мотивує учнів до власних пошуків, творчих роздумів та спільних неординарних рішень, знання відразу підкріплені досвідом, а учні отримують масу задоволення, коли створюють власний продукт та презентують його іншим.

### Список використаних джерел:

1. Бібік, Н. М. Структура і зміст соціальної компетентності. Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 2020. С. 116–120.

2. Білик Т., Казьмірчук Н. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць*. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: Твори, 2020. Вип. 61. С. 18–23.

3. Більська І. В. Олійник Н. Структура та поняття соціальної компетентності молодшого школяра. *Proceedings of I International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародною участю, 2022. 689–703.*

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 205 с.

5. Демченко О. П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій. Науково-педагогічні засади формування соціальних компетенцій учнів з особливими потребами як складової навчально-реабілітаційного процесу : науково-методичний збірник. Т.1. Запоріжжя: Видавництво Хортицького національно-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2012. С.416–423.

6. Кабінет Міністрів України. Державний стандарт початкової освіти, 2018. № 87.

7. Міністерство освіти і науки України – нова українська школа. Головна Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

8. Проектне навчання: Коротко про головне. Нова українська школа Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne>.

9. Руденко О. В. Підвищення компетентності працівників освіти у спілкуванні. *Наукові записки інституту психології імені Костюка, 2005. 477–482.*

10. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

## РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ілона Дуб, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.М. Ліхіцька, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Iлона Dub, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті представлені теоретичні аспекти розвитку творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі; сформульовано педагогічні умови стосовно ефективного розвитку творчих здібностей.*

***Ключові слова:** початкова школа, молодший школяр, НУШ, творчість, здібності.*

***Abstract:** the article presents theoretical aspects of the development of creative abilities of younger schoolchildren in the educational process; Pedagogical conditions regarding the effective development of creative abilities are formulated.*

***Keywords:** primary school, junior high school student, NUS, creativity, abilities.*

XXI століття – ера кардинальних змін в освіті, зокрема, в початковій. Так, як життя змінюється, стає різноманітнішим і складнішим, запити суспільства теж автоматично трансформуються. Сьогодні вимагає від людини рухливого мислення, творчого підходу до вирішення як великих, так і малих проблем. Людина, що має творчий потенціал може не лише вирішити проблему, а й знайти творчу «родзинку» у будь-якій справі, захопитись усякою роботою та досягти високої продуктивності праці.

У даний час в освіті значна роль приділяється підготовці молодого покоління, а саме: творчої та креативної особистості. Головна мета бачиться в тому, щоб наголосити на вихованні тієї людини, яка зможе активно, творчо, цілеспрямовано вирішувати в майбутньому проблеми, які їй готує суспільство, готової брати участь у створенні геніальних винаходів. Інакше кажучи, нам необхідні люди, які здатні знайти вихід з будь-якої ситуації, прийняти нестандартне рішення, загалом творчо мислити. Творчий розвиток молодших школярів є однією з актуальних питань педагогіки на сьогоднішній день.

Проблема творчості завжди цікавила педагогів та вчених, тому вона і зараз є актуальною. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах відбувається процес глобального змінення, в результаті якого суспільство проявляє інтерес до людей, які здатні творчо мислити, вигадувати нестандартні рішення проблем. Саме такий підхід до справи є умовою виховання активної позиції особистості людини.

Молодший шкільний вік – період, який багатий на емоційні переживання, так як це новий етап життя учнів. Також, він описується розвитком уяви та логічного мислення, прагненням бути самостійним, мати певні інтереси чи улюблені заняття. Однак, розвиток творчих здібностей молодших школярів значною мірою залежить від вчителя. Саме створення педагогічних умов, виявлення можливих шляхів та напрямів педагогічної роботи, що сприяють творчості, виховання творчих якостей особистості та розвиток здібностей є пріоритетними в роботі вчителя початкових класів.

Стратегія Нової української школи полягає в тому, щоб надати можливість усім учням виявити свої здібності та весь можливий творчий потенціал. Розвиток творчих можливостей учнів важливий на всіх етапах шкільного навчання, але особливого значення воно набуває саме під час навчання у початковій школі, де й закладаються основи навчальної й усвідомлено-керованої творчої діяльності [4].

Поняття «творчість» має широкий спектр визначень. Воно трактується як компонент будь-якої людської діяльності, що вимагає прийняття рішень у проблемних ситуаціях; як

діяльність, яка породжує щось нове і відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю, результатом якої є матеріальні, культурні й духовні цінності; як найвища форма діяльності, що сприяє самозбереженню та відтворенню вже відомого за допомогою якісних трансформацій [2, с. 207].

Однак, відомо, що прояви творчих здібностей людини варіюють від великих та яскравих талантів до скромних та малопомітних, але сутність творчого процесу однакова для усіх. Саме творчість веде до появи нових ідей, продуктів, але ця діяльність дозволяє відкрити нове і в самому суб'єкті, і в уже існуючих формах культури. Різниця тут полягає у конкретному матеріалі творчості, масштабах досягнень та його суспільної значимості.

Загалом, для розвитку творчості учнів необхідне дотримання певних умов. Перша умова – висока самооцінка дитини, тобто створення в неї достатньої впевненості у своїх силах, розумових можливостях. Друга умова – для розвитку творчих здібностей вчитель має створити сприятливий психологічний клімат, у якому дитині буде надзвичайно зручно. Адже від педагога залежить 50% успіху [1, с. 104].

Саме вчитель має з перших днів навчання дитини заохочувати її, стимулювати до пізнання нового, створювати такі ситуації, які призведуть до розвитку творчого потенціалу і як результат, розвитку творчих здібностей. Саме позитивні емоції, що породжуються за умови успішної діяльності на уроках і створюють відчуття внутрішнього благополуччя, що в свою чергу, вдало впливає на розвиток творчих здібностей та розвиток особистості в цілому.

Також, для розвитку творчості під час освітнього процесу має змінитись роль учня, згідно з якою учень – активний учасник пізнання, який має можливість обирати, задовольняти свої потреби та бажання, реалізувати думки та свій потенціал у творчому руслі. Усім цим процесом звичайно має керувати наставник, однак, це має бути приховане керування. Лише в разі необхідності, вчитель має допомогти дитині, тобто це має бути розумна, доброзичлива допомога, а не підказка. Дитина сама може здогадатись і придумати рішення, не варто за неї думати, її треба лише наштовхнути на знаходження рішення.

Нова українська школа – це прорив в освіті за останні роки. Це кардинально інша освіта як для дітей, так і для педагогів. За правилами школи, вчителі мають використовувати різноманітні методи і форми роботи – це обов'язково. Залежно від цілей виконання творчих завдань та рівня складності вчителі використовують зазвичай фронтальні, групові чи індивідуальні форми роботи, інноваційні методи та технології навчання тощо.

Саме педагог має допомогти учням дізнатись про свої здібності, заохотити й підтримати, показати їм результат їх творчості, перспективи зростання. Це дозволяє розвивати мотивацію до творчого розвитку, формує почуття впевненості в собі, а також підвищує самооцінку.

Розвиток творчих здібностей учнів має проводитись на кожному уроці, винятків бути просто не може. До прикладу, на уроках математики можливі складання тестів, кросвордів, віршів математичного характеру, складання сенканів тощо. А також можна запропонувати учням вирішити задачі на кмітливість, на творче продовження задачі, зміни дії чи персонажів. У ході таких завдань учні поступово опановують вміння самостійно вести пошук рішення. Такі завдання розвивають логічне мислення, розвиток творчого ставлення до навчання, запалюють іскру до знань, яка буде горіти далі, якщо вогонь підтримувати постійно [5, с. 178].

Наприклад, під час уроків літературного читання учитель може використовувати різноманітні прийоми роботи: вигадання віршів чи загадок, інсценування по ролях, твір-фантазія, читання текстів із вигаданою інтонацією тощо. Для творчого розвитку під час уроків літературного читання для написання творів першорядна роль відводиться вільним висловлюванням дітей, творам творчого характеру, типу, продовж розповідь далі і т.д. Так, наприклад, у 4 класі, вивчаючи тему «Світ очима астронома», дітям пропонується скласти творчу розповідь про світ з погляду астронома, цим самим відчутти повну творчу свободу.

Для формування творчої особистості дитини, розвитку його активності можна використовувати ідею співпраці. Це ідея вільного вибору дитиною способів і термінів

виконання роботи, ідея колективного творчого виховання, ідея творчої продуктивної праці. Співпраця з учнями орієнтована на те, щоб втягнути їх у творчу самостійну пізнавальну діяльність. Звідси і гасло: «навчання без примусу».

Особливо значимі такі ідеї, як ідея творчого самоврядування (за умови спільної роботи усіх членів колективу), ідея співпраці з батьками, як дітей, так і вчителів, ідея особистісного підходу до школярів.

У молодшому шкільному віці розвиток творчої уяви школяра має йти через поступове збагачення досвіду дитини, насичення новими знаннями з різних галузей діяльності. Передумовою розвитку творчої уяви і є накопичення досвіду. Усякі знання можуть бути даремні у випадку, якщо не вміти ними користуватись в житті, відбирати те, що дійсно пригодиться, що веде до творчого і логічного вирішення проблеми [3, с. 28]. А для цього потрібна безперервна практика таких рішень, уміння використовувати накопичену інформацію у своїй діяльності.

Виховувати розумну, творчу особистість, креативного учня, який буде цікавитись тим, що робить – одне з основних завдань, які стоять перед Новою українською школою і сучасними вчителями. Як стверджують педагоги – усі діти талановиті. Тому необхідно вчасно помітити, відчути цей талант, якомога швидше допомогти дитині, наштовхнути її на прояв цієї творчості у житті. Вигадуючи щось нове, неповторне, дитина щоразу експериментує зі способами створення предмета. Необхідно створювати основу для творчості. Чим більше дитина бачить, чує, тим значнішою і продуктивнішою стане її творча діяльність та уява.

Узагалі, творчий підхід педагога значно впливає на особистість дитини, на загальну підготовку до майбутнього навчання і життя. У зв'язку з цим підвищується роль вчителя як наставника, друга і порадики. Саме вчитель має зацікавити дітей, навчити творчо мислити, знаходити неординарні, креативні й творчі шляхи розв'язання проблеми. Розвиток творчості звичайно важливий на всіх етапах розвитку дитини, але саме в початковій школі закладаються основи для розвитку творчого потенціалу дітей.

Отже, задатки творчих здібностей притаманні усім людям, усім дітям, просто потрібно зуміти правильно їх розкрити і розвинути. Якщо учень із самого початку своєї учнівської діяльності буде підготовлений до того, що він може створювати, вигадувати, знаходити оригінальні розв'язки завдань, формування особистості учня відрізнятиметься від того, як формується особистість школяра, який навчається в рамках повторення сказаного вчителем. Кожен сучасний вчитель сучасної школи має ставити перед собою мету – створити такі умови, які будуть сприяти розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання та позакласній діяльності.

### Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2018. 137 с.
2. Данилюк К.В., Дубравська Н.М. Інтерактивні технології навчання у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 206–209.
3. Момот Л. Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації. *Шлях освіти*. 2015. № 3. С. 25–30.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя. URL: <https://bit.ly/3vHqTw5>
5. Поляновська О.Р. Технології навчального процесу в початковій школі: навч.–метод посібник. Хмельницький: Хм ЦНП, 2018. 240 с.
6. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24–25, 2019. P.422–439



7. Liudmyla Sydorivna Brovchak, Lesia Vasylivna Starovoit, Larysa Mykolaivna Likhitska, Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206–217.

URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>

8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

## ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ірина Загородська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Iryna Zahorodska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розкрито поняття «творчі здібності». Висвітлено результати опитування педагогів щодо розвитку творчих здібностей учнів, а також опитано школярів стосовно цікавих завдань на уроках, що сприяють розвитку їхньої творчості. Визначено педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів та охарактеризовано їх.

*Ключові слова:* творчі здібності, євроінтеграція, учні початкової школи, педагогічні умови.

*Abstract.* The concept of “creative abilities” is revealed in the article. The results of a survey of teachers regarding the development of students' creative abilities were highlighted, as well as schoolchildren were interviewed regarding interesting tasks in lessons that contribute to the development of their creativity. Pedagogical conditions for the development of creative abilities of younger schoolchildren are determined and characterized.

*Keywords:* creative abilities, European integration, primary school students, pedagogical conditions.

Євроінтеграційні процеси в нашому суспільстві потребують активних, цілеспрямованих, творчих особистостей, здатних рухати країну до блискучого майбутнього. Саме тому сьогодні ще з початкової школи робиться акцент на розвиток творчих здібностей учнів. Українське суспільство ставить завдання виховати прогресивного громадянина, здатного оригінально мислити, долаючи шаблони та стереотипи, нестандартно дивитися на різні проблемні питання, креативно підходити до вирішення завдань тощо. До того ж, розвиток творчих здібностей є одним із елементів soft skills особистості, без них не буде змоги активно включитися в суспільну діяльність та досягнути високих показників у будь-якій сфері.

Питання розвитку творчих здібностей молодших школярів представлено у Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, типових освітніх програмах тощо. Особливості творчого розвитку учнів обговорюють на різних наукових заходах, методичних об'єднаннях педагогів тощо. Значну увагу у своїх дослідженнях звернули на питання розвитку творчих здібностей учнів звернули О. Вашуленко, О. Демченко, Н. Казьмірчук, К. Крутій, Л. Любчак, Г. Люблінська, В. Моляко, Л. Музика, О. Савченко, С. Сисоева та ін.

У своїх дослідженнях С. Гончаренко вказує на те, що «здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці). Науковець наголошує на тому, що кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення) [1, с. 69].

В. Моляко визначає творчі здібності, як продукт саморуху, самостійного розв'язання задач і питань, самостійного розкриття закономірностей і зв'язків між предметами і явищами, продукт роботи мозку на шляху «від відкриття істин, усім відомих, до відкриття істин, нікому невідомих» [6, с. 34].

О. Рогозіна вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [8, с. 259].

Н. Комарівська стверджує, що розвиток творчих здібностей учнів покращиться, якщо постійно в освітньому процесі використовувати завдання творчого характеру, де учням потрібно пофантазувати, уявити, придумати, створити що нове тощо [4, с. 229].

О. Демченко доводить, що для розвитку творчих здібностей потрібно створювати спеціальні умови, де б дитина весь час перебувала у пошуку, міркувала, аналізувала ситуацію тощо. На думку дослідниці – творчість є прогресом, а завдання початкової школи – запустити механізм його розвитку [2, с.5].

Досліджуючи особливості розвитку творчих здібностей дітей, ми провели спостереження за учнями 4 класу (19 респондентів) Ялтушківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Барської міської ради. Молодші школярі з позитивом сприймали креативні завдання, з радістю брали участь у віршуванні, придумували власні історії, створювали комікси, робили театральні постановки, конструювали власні споруди з цеглинок LEGO, експериментували тощо. Ми визначили, що нові, нестандартні завдання запалюють в учнів жагу до пізнання, стимулюють розвиток творчих здібностей, тому що діти прагнуть виконати своє завдання оригінальніше за інших. Окрім того, ми опитали педагогів закладу (6 респондентів) стосовно особливостей розвитку творчих здібностей учнів. Узагальнюючи відповіді, можемо стверджувати, що вчителі вважають за необхідне працювати в напрямі розвитку дитячої творчості, вони переконані, що сучасні інноваційні освітні технології дозволяють краще розвинути творчі здібності учнів, використання освітніх новинок, групової діяльності дасть поштовх до розкриття внутрішніх ресурсів та задатків кожної особистості.

Проведене спостереження дозволило нам виокремити педагогічні умови, що сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме:

- створення сприятливої атмосфери для учнів;
- використання елементів європейського досвіду в роботі з молодшими школярами;
- використання проєктної діяльності в освітньому процесі здобувачів початкової освіти.

*Створення сприятливої атмосфери для учнів.* Комфортну атмосферу для школярів можна створити, облаштувавши осередки навчання (осередок дослідництва, осередок творчості, осередок дозвілля, осередок книги, осередок комунікації тощо), де кожен учень матиме можливість розвивати свої здібності, таланти. Важливим для створення сприятливої атмосфери є установки педагога на освітню діяльність в класному колективі, наприклад: поважати один одного, вислуховувати думки один одного до кінця, схвально ставитися до нових ідей, вважати їх цінними, навчати школярів правилу «по одинці ми – маленькі гвинтики, а разом – потужна сила» тощо. Школярам важливо відчувати підтримку вчителя, його схвалення, віру в можливості кожного учня. Це дозволяє активно працювати, проявляти себе, долати стереотипи та особистісні комплекси.

*Використання елементів європейського досвіду в роботі з молодшими школярами.* Оскільки наша держава перебуває на шляху євроінтеграції, вивчення та застосування європейського освітнього досвіду у роботі з учнями дозволить пришвидшити цей процес. Європа давно тримає вектор на розвиток творчого потенціалу суспільства, тому її досвід є безцінним для нас. Багато європейських прийомів є простими, проте ефективними у застосуванні. Як, наприклад, сторітелінг, шедоуінг, секондмент, бадінг тощо. Ці та інші прийоми здатні актуалізувати дитячу творчість, спрямувати на особистісний розвиток, розширити панорамність мислення тощо. На нашу думку, такі прийоми необхідні у методичному арсеналі сучасних педагогів.

*Використання проектної діяльності в освітньому процесі здобувачів початкової освіти.* Дистанційна форма навчання більшості молодших школярів обмежує їхнє спілкування з однолітками зокрема, та зі світом загалом. Їхні ідеї, думки, бачення світу, погляди на життя залишаються непоміченими. Саме тому, на нашу думку, проектна діяльність дозволить учням побільше контактувати один з одним, разом генерувати цікаві ідеї, рішення, обговорювати способи вирішення певних проблемних завдань тощо. Окрім того, проект дозволяє всесторонньо поглянути на певне завдання, потребує креативності та неординарності у його вирішенні, дозволяє зібрати разом творчі ідеї всіх членів групи та перетворити їх у справжній прорив, створити інсайт.

Запропоновані педагогічні умови ми впроваджуватимемо у освітній процес учнів 4 класу Ялтушківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Барської міської ради, спостерігатимемо за їхньою ефективністю.

Отже, розвиток творчих здібностей учнів початкової школи – це складний та довготривалий процес, що потребує комплексного підходу до реалізації, передбачає розкриття креативного начала кожної особистості, формування здатності творчо підходити до розв'язання завдань, знаходити незвичні особливості у звичних предметах та речах. У ході нашого дослідження було виокремлено такі педагогічні умови, що дозволять розвинути творчі здібності учнів: створення сприятливої атмосфери для учнів; використання елементів європейського досвіду в роботі з молодшими школярами; використання проектної діяльності в освітньому процесі здобувачів початкової освіти. Запропоновані умови, впроваджуватимуться в освітній процес початкової школи, після чого буде здійснена діагностика їх результативності.

### **Список використаних джерел**

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 264 с.
2. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Київ-Вінниця : Вінниця, 2002. Ч.2. С. 39-43.
3. Імбер В. І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. *Наукові записки. Серія: Психологія.* Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип.4. Вінниця, 2013. С.14-16.
4. Комарівська Н. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами літературної загадки. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій:* Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. Вип. 3. С.229-233.
5. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій:* збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.

Коцюбинського, 4–5 квітня 2013 р.). / за ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ТОВ “Нілан ЛТД”, 2013. Випуск 2. С. 451–454.

6. Моляко В. О. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень. Житомир, 2007. 319 с.

7. Пахальчук Н. О., Голюк О. А. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності*: зб. тез доповідей. 2019. С. 14.

8. Рогозіна О. Розвиток творчих здібностей вчителя технологій як передумова його професійної підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Вип. 2. С. 259–264.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu\\_2012\\_2\\_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2012_2_38)

9. Demchenko O., Stakhova I. European experience in organizing theatrical activities in primary school teachers training (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnar.ap.edu.pl/index.php/pnar/issue/view/58>.

## **ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІГРОВИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ**

**Аліна Іщик**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **EDUCATION OF HEALTH CULTURE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS GAME TECHNOLOGIES**

**Alina Ishchyk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто питання актуалізації проблеми формування культури здоров'я молодших школярів засобами ігрових технологій. Їхній вплив на розвиток фізичних якостей молодших школярів. Вказано вимоги щодо ефективності ігрових технологій у фізичному вихованні молодших школярів. Наведено приклади ігрових технологій на уроках фізичної культури.*

***Ключові слова:** ігрові технології, молодші школярі, освіта, школа, здоров'я, виховання, культура.*

***Abstract.** The article deals with the actualization of the problem of forming the health culture of younger schoolchildren by means of game technologies. Their influence on the development of physical qualities of younger schoolchildren. The requirements for the effectiveness of game technologies in the physical education of younger schoolchildren are specified. Examples of game technologies in physical education lessons are given.*

***Key words:** game technologies, younger schoolchildren, education, school, health, upbringing, culture.*

Розбудова незалежної системи освіти України визначає пріоритетні напрями роботи для усіх її ланок забезпечення належного рівня фізичного та психічного здоров'я дітей, їхнього повноцінного розвитку. Перш за все, це стосується шкільної освіти як важливої ланки національної освітньої системи. Молодший шкільний вік є важливим етапом у становленні особистості дитини, це відповідальний період у забезпеченні належного формування здорової, гармонійно розвиненої особистості, а рухливі ігри є універсальними засобами всебічного розвитку дитячого організму. Період молодшого шкільного віку – один

із головних етапів становлення здоров'я та формування навичок його збереження, у якому закладаються основи здорового життя.

Однією з найважливіших завдань сучасної початкової школи є формування культури здоров'я та виховання свідомого, відповідального ставлення до збереження та зміцнення здоров'я у школярів. Формуванню фізичного розвитку учнів, розвитку їхньої рухової діяльності на уроці фізичної культури, на наш погляд, сприяє використання ігрових технологій. Безумовно, гра є складним соціокультурним феноменом, якому присвячено велику кількість філософських, культурологічних, психологічних і педагогічних досліджень.

Питання формування культури здоров'я дитини цікавили таких вчених, як: В. Сухомлинський, М. Монтессорі, Ф. Фребель та ін. Проблемі здоров'я молодших школярів присвячено дослідження таких сучасних психологів, педагогів, соціологів, медиків, методистів як Т. Андрющенко, Н. Бібік, О. Ващенко, С. Дудко, О. Дубогай, О. Савченко, Н. Олійник, Н. Пахальчук [2; 7; 8; 9; 10].

Для розуміння та усвідомлення дитиною значення поняття «культура здоров'я» необхідно проводити заняття у такій формі та використовувати такі види діяльності, щоб пробудити у дітей мотивацію та інтерес. Одним із таких видів діяльності є ігрові технології. Різноманітні аспекти розроблення та упровадження нових ігрових технологій у навчально-виховний процес школи досліджували А. Вербицький, М. Левін, О. Падалка, І. Підласий та ін.

У сучасній науковій і навчально-методичній літературі з фізичного виховання школярів молодшого шкільного віку під час розвитку фізичних здібностей та підвищення рівня фізичної підготовленості пропонується використовувати рухливі ігри та ігрові технології. Сучасні педагоги зазначають, що сучасні ігрові технології позитивно впливають на формування дитячої душі, розвиток фізичних сил і духовних здібностей. Дітям цікавий сам процес дій, миттєві зміни ігрових умов, коли необхідно самостійно знаходити вихід з непередбачених ситуацій, взаємодіяти з товаришами, проявляти спритність і силу. Серед учених існує поширена думка, що гра – це структурна модель поведінки дитини, за допомогою якої вона пізнає довкілля та готується до активного його перетворення.

Ігрові технології – організація навчального процесу, яка передбачає включення учня у навчальну гру. Навчальні ігри мають за мету, не лише засвоєння навчального матеріалу і формування рухових умінь та навичок, але й надання учням можливості самовираження, сприяння розвитку творчих і рухових здібностей та емоційному сприйняттю змісту навчання. Правильно підібрані ігри сприяють: гармонійному розвитку організму школярів [3].

Школярі під час навчального процесу малорухливі, їхні органи і системи життєдіяльності втрачають здатність правильно функціонувати. Вихід – потрібно частіше залучати їх до рухливої гри, проводити естафети, які сприяють покращенню настрою і зміцненню здоров'я, проводити спортивні вечори. Рухливі ігри фізично розвивають дітей: зміцнюють кістково-м'язову систему і мускулатуру (міжреберні і черевні м'язи, діафрагму), збільшуються ріст, об'єм грудної клітини, вага, гнучкість і рухливість у суглобах, поліпшується працездатність дихальних органів, вентиляція легенів. Під впливом вправ посилюється діяльність серцево-судинної системи.

Ігрові технології використовуються для розвитку фізичних якостей, формування умінь та навичок у виконанні фізичних вправ, активізації та вдосконаленні основних психічних процесів, що лежать в основі рухової активності молодших школярів. Ігри під час уроків виступають як спонукання, стимулювання учнів до навчальної діяльності. Гра змушує дітей молодшого шкільного віку мислити, миттєво реагувати на дії суперника та партнера, вибирати з безлічі дій одну, яка, на його думку, є найбільш доцільною. Використання ігрової технології під час уроків фізичної культури допомагає підвищувати емоційність уроку, а це в свою чергу допомагає вирішувати поставлені завдання. Процес навчання стає радісним, сприяє бажанню займатись.

Використання ігрових технологій на уроках фізичної культури дає змогу побудувати урок емоційно, цікаво, що викликає в учнів бажання бути учасниками процесу,

проявити/показати свої кращі здібності та уміння, заохочує учнів розвивати свої фізичні якості. Унікальність ігрових технологій в їх доступності, поступовому зростанню складності, зв'язок ігрової діяльності з іншими формами роботи на уроці. Майстерність педагога полягає у тому, щоб відібрати потрібний зміст, застосувати оптимальні методи та засоби навчання відповідно до програми, підготувати тематичний матеріал для ігор, необхідних для формування культури здоров'я молодших школярів [4, с. 5].

Оздоровче спрямування ігрових технологій розкривається через такі тези:

- сприяють гармонійному розвитку організму школяра;
- формують правильну поставу дитини;
- загартовують організм;
- підвищують фізичну та розумову працездатність учня;
- підвищують загальний рівень здоров'я.

Водночас, для ефективного використання ігрових технологій на уроках фізичної культури необхідно враховувати наступні чинники [1, с. 140]:

1) зміст ігор (сюжет, правила) має відповідати рівню інтелектуального та фізичного розвитку, емоційного стану і особистісних інтересів учнів;

2) рухливі ігри припускають варіанти ускладнення, але процес насичення руховими діями повинен здійснюватися поступово по мірі оволодіння простими формами рухів;

3) зміст ігор має передбачати комплексний характер впливу: корекцію статури, розвиток фізичних і морально-вольових якостей, інтелектуальних здібностей, зміцнення і оздоровлення організму;

4) у процесі гри необхідно стимулювати пізнавальну діяльність, активізувати психічні процеси, творчість і фантазію учнів;

5) під час ігор вчитель повинен стежити за тим, щоб діти довго не виконували одноманітні рухи і не перебували в одному положенні, тому слід зацікавлювати їх іншими рухливими іграми;

6) здійснювати пропаганду здорового способу життя учнів, через різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи, які включають рухливі ігри.

Наведемо приклади використання ігрових технологій на уроках фізичної культури.

*Ігрові вправи:* «Хто далі на одній нозі», «Стрибки жаб», «Возик», «Бій півнів», «Боротьба за предмет», «Перетягування однією рукою», «Карусель».

*Рухливі ігри:* «П'ятнашки», «Яка команда стрибне даліше», «Кінь», «Виштовхнути з кола», «Салки з блокуванням», «Лишитися в колі», «Штовхай партнера», «Захват висоти», «Дотягнутися до предмету», «Перетягування канату», «Вершники», «Невід», «Загнати м'яч».

*Ігри розвиваючі швидкість:* «Виклик номерів», «Рухлива ціль», «Попасти в кільце», «Хто швидше», «М'яч в колі», «Зміна місць», «Мисливці і качки».

*Ігри розвиваючі силу:* «Яка команда стрибне даліше», «Виштовхуй з кола», «Зміна положень», «Боротьба за очки», «Захват висоти», «Не дай м'яч ведучому».

*Ігри розвиваючі швидкість руху разом з швидкістю реакції:* «Парні п'ятнашки», «Виклик номерів», «Хватай першим», «Групові п'ятнашки», «Боротьба за прапорці», «Не затримуй м'яч», «Ручний м'яч», «Баскетбол», «М'яч воротареві», «Малюкбол» [6].

Результат використання ігрових технологій: активна рухова діяльність ігрового характеру і позитивні емоції, що викликаються нею, посилюють всі фізіологічні процеси в організмі, покращується робота всіх органів і систем. Таким чином, ігрова технологія будується як цілісна освіта, що охоплює певну частину навчального процесу. Гра одна із найважливіших засобів фізичного виховання школярів. Вона сприяє фізичному, розумовому, моральному та естетичному розвитку дитини.

Ігрові технології на уроках фізичної культури у школі дають можливість підвищити інтерес учнів до навчання. Дозволяють дізнатися більше інформації на прикладах конкретних дій, змодельованих у грі, допомагають дітям під час гри навчитися приймати відповідальні рішення у складних ситуаціях. Підсумком використання ігрових технологій на уроках фізичної культури є формування, розширення, засвоєння, закріплення, узагальнення

умінь і навичок рухливої діяльності учнів, що дає можливість вчителю налаштувати позитивне ставлення учнів до уроку фізичної культури та забезпечує ефективне формування у школярів позитивної мотивації до здорового способу життя.

Специфіка формування культури здоров'я молодших школярів засобами ігрових технологій визначається її особливим потенціалом, що розвивається, який базується на формах, засобах і методах соціально, культурної діяльності, спрямованих на розвиток особистості як суб'єкта оздоровчої діяльності відповідно до його інтересів, здібностей, ціннісних установок на самозбереження здоров'я, а також знаннями, вміннями та навичками обґрунтованого ведення здорового способу життя [11, с. 200].

Отже, сутність формування культури здоров'я молодших школярів засобами ігрових технологій є цілеспрямованим процесом послідовного педагогічного впливу ігрових технологій, спрямований на пізнання культурної спадщини здоров'язберігаючих процесів, розкриття резервних можливостей людини та формування навичок ведення здорового способу життя, розширення духовного виробництва, розвиток активності та комунікативності, передбачає здійснення діяльності відповідно до рекреативних потреб і запитів молодших школярів, результатом якого є формування фізичного та духовного балансу.

### Список використаних джерел

1. Аксьонова О. Ігрові технології учнів на уроках фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. к-ри та спорту. Львів: НВФ «Українські технології», 2007. № 11. С. 4–16.
2. Ващенко О. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи. *Початкова освіта*, 2005. № 46. С. 2–4.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. За ред. В.Т. Бусел, К, Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005.
4. Вольчинський А. Українські народні рухливі ігри в системі фізичного виховання молодших школярів. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. 148 с.
5. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Київ-Вінниця : Вінниця, 2002. Ч.2. С. 39-43.
6. Дзятківська Г. Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання. *Магістерський науковий вісник*. 2015. № 23. С. 141–144.
7. Дубогай О. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. *Шкільний світ*, 2005. 112 с.
8. Коча І. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах*, 2018. № 39. С. 10–16.  
URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm\\_2018\\_39\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_39_3)
9. Олійник Н. А. Формування культури здорового способу життя студентської молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2012. № 5(23). С. 172–180.
10. Пахальчук Н. Використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. викл. і студентів ін-ту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця, 2014. Вип. 3. С. 422–424.
11. Педагогіка: хрестоматія. Уклад.: А. Кузьмінський, В. Омеляненко. Київ: Знання – Прес. 700 с.

## ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Карина Коваль, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. М. Нестеренко, кандидат педагогічних наук, ст. викладач  
Бердянський державний педагогічний університет (Україна)

## MIND MAPS IN PRIMARY SCHOOL LESSONS AS A TOOL OF ACTIVITY APPROACH

Karyna Koval, master's student

Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розкрито особливості використання інтелект-карт як інструменту реалізації діяльнісного підходу на уроках у початковій школі. Обґрунтовано специфіку впровадження концептуальних засад Концепції Нової української школи через призму активних методів. Розроблено та практично апробовано приклади застосування інтелект-карт на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

**Ключові слова:** інтелект-карта, діяльнісний підхід, активне навчання, структурування інформації.

**Abstract:** The article reveals the peculiarities of using intelligence cards as a tool for the implementation of an activity approach in elementary school lessons. The specifics of the implementation of the conceptual foundations of the Concept of the New Ukrainian School through the prism of active methods are substantiated. Examples of the use of intelligence maps in the lessons of the integrated course «I explore the world» were developed and practically tested.

**Key words:** intelligence map, activity approach, active learning, information structuring.

Концептуальні засади Нової української школи передбачають організацію освітнього процесу з урахуванням діяльнісного підходу. Метою НУШ є всебічний розвиток здобувачів початкової освіти, формування вмінь застосовувати свої компетентності в повсякденному житті: знаходити правильні рішення у конкретних навчальних ситуаціях, успішно розв'язувати завдання нестандартним способом, продукувати нові оригінальні ідеї, відхиляючись від стандартних схем мислення [6], тобто пріоритетом є не накопичення знань, а їх використання. Задля успішного досягнення зазначеної мети, вчителі-практики активно використовують різноманітні інноваційні методи організації освітнього процесу, які передбачають активне залучення дітей до навчально-пізнавальної діяльності: вправи на розвиток критичного мислення, щоденні рутини, інтерактивні ігри, експерименти та пошуково-дослідницькі вправи, створення інтелект-карт, хмар слів тощо.

Особливості реалізації концептуальних засад Концепції НУШ в контексті впровадження діяльнісного підходу в початкову освіту є предметом наукового інтересу досить широкого кола вчених, зокрема окреслену проблему досліджували Н. Бібік, Г. Бовсунівська, Л. Данилова, М. Кірик, О. Онопрієнко, Л. Пироженко, О. Рома, О. Савченко, С. Скворцова, Т. Трохименко та ін. А методичні аспекти застосування інтелект-карт як ефективного інструменту організації діяльності здобувачів початкової освіти, висвітлено в роботах таких учених як О. Антонова, Н. Васильківська, І. Гущина, І. Кашуб'як, Н. Копняк, Т. Крупська, В. Ляшенко, І. Раєвська, О. Саган та ін.

Діяльнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу початкової школи на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь здобувачів шляхом застосування теоретичних знань на практиці, стимулювання до самоосвіти та командної роботи [7]. Таке навчання зумовлює когнітивну, емоційну або фізичну діяльність, що розширює перелік можливих варіантів залученості дітей до предмету дослідження на уроці. При цьому, вчитель виступає в ролі фасилітатора, що передбачає досягнення якісних результатів [8, с. 66]. У Державному стандарті початкової освіти визначено, що реалізація діяльнісного підходу на інтегративній основі передбачає використання ігрових методик у першому циклі (1-2 клас) та реалізацію інтегровано-предметної взаємодії в другому циклі (3-4 клас) [4]. Головним



завданням є створення можливостей для молодших школярів самостійно здобувати знання під час активної пізнавальної діяльності. Роботу на уроці слід організовувати так, щоб після ознайомлення з новою інформацією здобувачі могли одразу опрацювати її за допомогою певної активності, встановити взаємозв'язки та систематизувати [2].

Одним із провідних інструментів діяльнісного підходу є інтелект-карти. Робота над їх створенням, на думку Н. Копняк і Т. Крупської, передбачає інтенсивну взаємодію здобувачів початкової освіти з навчальним матеріалом під час його візуалізації та структурування [5]. Як зазначають учені-методисти (О. Саган, І. Раєвська, С. Блах), творити інтелект-карти можна класичним способом за допомогою паперу, кольорових олівців і стікерів, а також в спеціальних онлайн-середовищах, що уможлиблює такий вид роботи навіть за умов дистанційного навчання. Першочергово слід детально ознайомити дітей з алгоритмом створення інтелект-карти, зазначити всі технічні особливості, пояснити правила. Задля активізації роботи мозку та встановлення асоціативних зв'язків на рівні сенсорних відчуттів і життєвого досвіду необхідно дотримуватись таких правил побудови інтелект-карт: виразність (використання різних кольорів та шрифтів, застосування зображень, наліпок), асоціація (встановлення логічних взаємозв'язків між гілками), ієрархічність (підпорядкування другорядних понять головному), конкретність (формулювання поняття/назви кожної гілки підписувати одним словом, друкованими буквами) [9].

Пропонуємо більш детально розглянути методику використання інтелект-карт як інструменту діяльнісного підходу в початковій школі на прикладі однієї з тем підручника інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 4 класу (автори: Т. Гільберг, С. Гарнавська, Н. Павич). Вона апробована нами під час проходження педагогічної практики.

Тема: Як влаштована сонячна система

Мета: сформувати уявлення учнів про Сонячну систему та її будову; розширити уявлення молодших школярів про характерні ознаки планет Сонячної системи, навчити розрізняти їх; ознайомити із поняттям «небесні тіла», сформувати конструктивні уявлення про небесні тіла; розвивати логічно-образне мислення, доказове та зв'язне мовлення; виховувати пізнавальну активність до наукових знань.

Створення інтелект-карт доцільно пропонувати здобувачам на етапі вивчення нового матеріалу (ознайомлення з новим матеріалом відбувається паралельно до створення карти) або на етапі формування умінь, навичок та способів дій.

План створення інтелект-карти за темою (фронтальна робота):

- 1) визначення головного слова/теми (*Сонячна система*);
- 2) вибір кольору, додаткових малюнків до ключової фрази;
- 3) визначення другорядних понять (*планети, небесні тіла, зірки, супутники Землі, космічний тил*);
- 4) визначення переліку планет відповідно до зазначеної інформації у підручнику (*Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун*);
- 5) визначення особливостей зірок (*найбільша зірка – Сонце, малі зірки – великі розпечені небесні тіла*);
- 6) визначення супутників Землі (*Місяць*);
- 7) визначення переліку небесних тіл (*Комети, астероїди, метеорити*);
- 8) формування гілки третього рівня до поняття комета відповідно до підручника (*Ядро, кома, хвіст*);
- 9) вибір додаткових малюнків відповідно до другорядних понять.

Після завершення складання інтелект-карти обов'язково необхідно обговорити результати колективної роботи (Рис. 1). Під час рефлексії за допомогою серії запитань: Чи вдалось нам узагальнити всю нову інформацію про Сонячну систему в інтелект-карту? Що було для вас найцікавіше? Які проблемні питання виникали? Чому? Чи є бажання додати якусь інформацію до інтелект-карти? Чи задоволені ви результатом своєї діяльності?

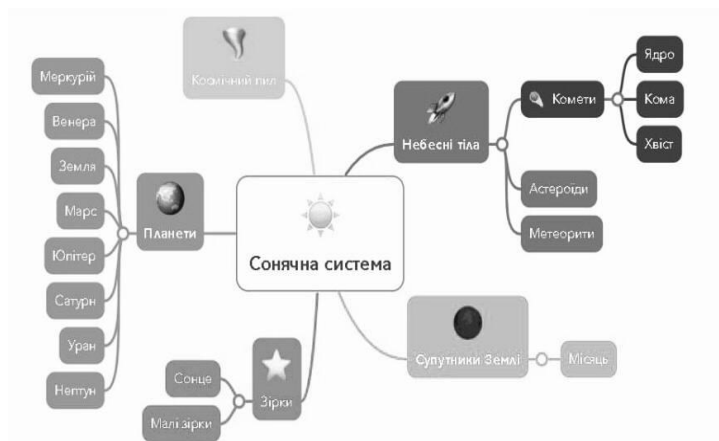


Рис. 1. Інтелект-карта «Сонячна система»

Також доцільно запропонувати здобувачам завдання зі створення інтелект-карт по закінченню вивчення розділу «Дієслово» в рамках реалізації мовно-літературної освітньої галузі. Таку діяльність ми пропонуємо організувати як групову роботу (4-5 учнів/учениць). Вона сприятиме якісному узагальненню та систематизації здобутих знань з теми, що також може включати окрім теоретичних складових невелику кількість практичних прикладів. Наприклад, сформувавши гілку другого ряду «Способи зміни дієслова» слід визначити гілки третього рівня: за особами, за числами. Натомість у дужках слід зазначити по одному прикладу таких слів, задля кращого засвоєння нового матеріалу та формування способів дій.

Запропоновані активності розвивають у дітей навички групової та колективної роботи (вони із задоволенням вступали у комунікацію один з одним для досягнення мети), мотивують їх до пізнання нового навчального матеріалу. Значною перевагою стала зацікавленість учнів та учениць у вивченій темі, з'являлося бажання розширювати свої знання задля подальшого заповнення інтелект-карт. Здебільшого, для виконання завдання здобувачі початкової освіти звертались до підручника, періодичних видань, а також шукали інформацію в мережі Інтернет.

Отже, використання інтелект-карт в початковій школі є дієвим інструментом організації активного навчання здобувачів в рамках діяльнісного підходу. За таких умов, освітній процес набуває якісних змін, сприяє формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь (таких, як робота в команді, уміння формулювати та обґрунтовувати свою думку та ін.). Окрім функціональних переваг, інтелект-карти сприяють швидкому запам'ятовуванню інформації, встановленню міцних когнітивних взаємозв'язків і усвідомленню причино-наслідкових подій у науковій картині світу.

### Список використаних джерел

1. Hood Cattaneo K. Telling Active Learning Pedagogies Apart: from theory to practice. *Journal of new approaches in educational research*. 2017. Vol. 6. № 2. P. 144–152.
2. Бовсунівська Г., Трохименко Т. Діяльнісний підхід як основа організації освітнього процесу в початковій школі. *Житомирщина педагогічна*. 2022. № 2(26). URL: <https://bit.ly/3mrja68> (дата звернення: 19.03.2023).
3. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ: підруч. для 4 кл. закл. загал. сер. освіти (у 2–х част.): ч. 2. Київ: Генеза, 2021. 160 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://bit.ly/3GEkSb9t> (дата звернення: 19.03.2023).
5. Копняк Н. Б., Крупська Т. О. Ментальні карти як засіб візуалізації навчального матеріалу у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2(69.2). С. 148–153.
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://bit.ly/2HwQBLq> (дата звернення: 19.03.2023).

7. Нова українська школа: порадник для вчителя: навч.-метод. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.

8. Паркер Р., Томсен Б. Діяльнісний підхід у школі: Біла книга. Біллунд, Данія: LEGO Foundation, 2019. 75 с. URL: <https://bit.ly/3KAcRp7> (дата звернення: 19.03.2023).

9. Саган О.В., Раєвська І.М., Блах В.С. Ментальні карти як метод покращення якості навчальних результатів здобувачів освіти. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 35. С. 125–128.

## ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОГО ЦИКЛУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тетяна Коваль, кандидат педагогічних наук, доцент

Оксана Граб, провідний концертмейстер

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF THE INTEGRATION OF THE DISCIPLINES OF THE ART CYCLE IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Tetiana Koval, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Oksana Grab, leading concertmaster

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація:** стаття присвячена актуальним питанням мистецької освіти, перспективним підходам до інтегративного викладання мистецьких дисциплін. Проаналізовано вплив інтеграції мистецтв на формування професійного становлення майбутніх учителів Нової української школи. Виокремлено концептуальні засади інтегративного підходу до навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти, які є ключовими у професійній діяльності майбутніх вчителів Нової української школи.*

***Ключові слова:** мистецька освіта, інтеграція мистецтв, професійна підготовка майбутніх учителів Нової української школи.*

***Abstract.** The article is devoted to topical issues of art education, promising approaches to the integrative teaching of art disciplines. The influence of the integration of arts on the formation of the professional development of future teachers of the New Ukrainian School is analyzed. The conceptual foundations of an integrative approach to teaching art in institutions of general secondary education, which are key in the professional activities of future teachers of the New Ukrainian School, are highlighted.*

***Key words:** art education, integration of arts, professional training of future teachers of the New Ukrainian School.*

Вихідні положення щодо змісту й організації педагогічної освіти ґрунтуються в цілій низці програмних документів, серед яких – закон України «Про вищу освіту», «Концепція педагогічної освіти», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» [3, с. 15]. Реалізація практичних завдань, зокрема підвищення престижу вищої освіти, у вищезгаданих нормативних документах висуває важливу проблему підвищення якості підготовки педагогічних кадрів та, одночасно, порушує питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів Нової української школи.

Професійна діяльність майбутніх учителів початкових класів вважається однією з найбільш інтегрованих, складних, різнобічних. «Синергетичний підхід, що лежить в основі інтеграційних процесів у галузі освіти, повинен допомогти розв'язати протиріччя між змістом освіти, відбитим у програмах, підручниках, навчальних посібниках, і проблемами розвитку особистості, вихованням «людини культури» [1, с. 45].

Протягом останніх десятиліть проблема використання комплексу мистецтв у шкільній освіті розроблялась в галузі мистецької освіти науковцями Н. Аніщенко, Л. Масол, О. Рудницькою, О. Соколовою. Відповідно, Л. Масол, В. Орловим, Г. Падалкою, О. Рудницькою, О. Щолоковою та іншими. Також була піднята і проблема готовності вчителів Нової української школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. Зокрема, В. Орлов зауважує, що зміст мистецьких дисциплін реалізується в школі через «особистість вчителя, ..., який володіє загальною, художньо-естетичною та професійною культурою, критичним і послідовним професійно-педагогічним мисленням, вільним від усталених стереотипів недавнього минулого» [7, с. 17].

Застосування «...феномену інтеграції дисциплін мистецького циклу набуває особливого значення у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Адже важливим її елементом є формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя. А невід'ємною складовою художньо-образного мислення є оригінальність, яка розкривається через створення суб'єктивно нового продукту, не схожого на вже існуючі» [2, с. 125].

Мистецька освіта – це «самостійна освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності» [8, с. 30]. «Мистецька освіта є посередником між суспільно значущими культурними цінностями й особистісними цінностями людини та забезпечує набуття базових компетентностей (загальнокультурних, художньо-пізнавальних, комунікативних тощо), формує прагнення і здатність до художньо-творчої самореалізації і духовного самовдосконалення протягом життя» [6, с. 156]. Відмінність мистецької освіти від інших галузей полягає, на думку О. Рудницької, у природному взаємопроникненні знань і продуктивної активності особистості, зумовленому неможливістю розкриття жодної інформації у галузі мистецтва без залучення людини до самостійної художньої діяльності (виконання, сприймання, інтерпретації тощо). «Ця діяльність стимулює прояви фантазії та образної уяви особистості. А наявність у ній творчого елемента забезпечує взаємозв'язок педагогічних впливів і саморозвитку людини, що є важливою умовою становлення критичності її мислення, вироблення потреби у постійному оновленні знань, прагнення до самовираження» [8, с. 30].

Мистецтво є найважливішим засобом залучення людини до загальнолюдських, духовних цінностей через власний досвід, особисте емоційне переживання. Саме «мистецтво виражає і формує ставлення людини до всіх явищ буття і до самої себе, а близькість педагога до мистецтва дозволить надати процесу навчання і спілкування з дітьми гуманно-особистісний характер» [4, с. 110].

Основною фундаментальною позицією мистецької освіти є єдність процесів формування духовної культури особистості, переходу від засвоєння інформації до розвитку світоглядної позиції людини засобами мистецтва. Тому «критерієм педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін є рівень професіоналізму, що вимагає специфічних знань й умінь сприймати, перетворювати, зберігати та використовувати художню інформацію, закарбовану у мистецьких творах, з метою навчання та виховання учнівської молоді. Завдання освіти – культурні цінності, до яких в процесі навчання має долучитися людина» [9, с. 36].

Викладання предметів мистецького циклу Нової української школи буде максимально ефективним, коли робота вчителя буде базуватися на концептуальних засадах інтегративного підходу до навчання мистецтва в загальноосвітніх закладах, а саме: «...теоретичне обґрунтування; взаємозалежність структурних компонентів педагогічної системи (цілі – зміст – процес – результат м оцінювання); взаємодія основних змістових ліній державного стандарту (музичне, візуальне та синтетичні мистецтва); єдність компонентів змісту освіти (сприйняття – аналіз-інтерпретація – практична діяльність – творчість)» [4, с. 111].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до інтегрованого викладання, комплексу та синтезу дисциплін мистецького циклу, «...забезпечує цілісний природний

художньо-естетичний розвиток особистості, сприяє поглибленню оволодіння майбутніми вчителями суміжними видами мистецтва та інтерпретаційними вміннями...» [5, с. 212], вдосконалює становлення та розвиток їх художньо-естетичної компетентності й мистецької культури.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. Інформаційні технології в освіті. 2019. №2(39). С. 40–50.
2. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lymar Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22th–23th. 2020. P. 119–132.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). *Освіта*. 1993. №44–46. С. 2–15.; Закон України «Про вищу освіту». *Освіта України*. 2002. №17. С. 2–7; Концепція педагогічної освіти від 23 грудня 1998 р. К., 1998. 20 с.
4. Коваль Т.В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 107–112.
5. Коваль Т.В., Граб О.Д. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога засобами народного музичного мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.* Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. 216 с. Т. 2. С. 211–215.
6. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
7. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія; заг. ред. І. А. Зязюна. Київ: Наукова думка, 2003. 276 с.
8. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібн. Київ, 2002. С. 29–30.
9. Шикирінська О.А., Коваль Т.В. Мистецька підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті культурологічної парадигми освіти. *Наукові записки* / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 169. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 222–226.
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ЧИТАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Богдана Коломієць, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## READING AS A COMPONENT OF THE READING COMPETENCE OF PRIVATE SCHOOL STUDENTS

Bohdana Kolomiets, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Стаття присвячена важливому питанню формування та розвитку читання у контексті читацької компетентності учнів початкової школи. Автор розглядає сутність та особливості поняття «читання з розумінням». У статті наводяться приклади вправ, що спрямовані на формування у молодших школярів та розвиток у них читання з розумінням.*

**Ключові слова:** молодші школярі, початкова школа, читацька компетентність, уміння, читання, розуміння.

***Abstract.** The article is devoted to the question of the formation and development of reading comprehension as a component of the reading competence of a junior high school student. The essence of the concept of «reading with understanding» and its features are considered. The author gives examples of exercises and activities aimed at the formation and development of reading comprehension in younger schoolchildren.*

**Key words:** reading competence, comprehensive skills, reading comprehension, junior high school student, New Ukrainian School.

Державний стандарт початкової освіти ставить за мету початкової освіти: «усебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб» [1, с. 4]. Зміст освіти, що запропонований Новою українською школою, побудований на формуванні важливих компетентностей, які допоможуть успішно самореалізуватися в суспільстві. Існує низка вмінь (серед них відзначимо читання з розумінням), які є спільними для всіх компетентностей.

Читання з розумінням розглядається Новою українською школою як багатогранне явище, коли учнем сприймається, аналізується, інтерпретується, критично оцінюється інформація в текстах, використовуючи її для збагачення власного досвіду. Згідно з Програмою загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів» (Наказ МОН України від 20.03.2018 р. № 256), читацькою компетентністю є «здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо» [2, с. 21].

Дослідники визначають рівні розуміння тексту, який дитина прочитала:

1. Буквальне розуміння. Учень може переказати, про що розповідається в тексті; відтворити події; установити послідовність дій головних персонажів; виокремити найголовніше; називати головних та другорядних персонажів; називати, коли й де відбуваються події.

2. Аналітичне розуміння. Молодший школяр знаходить у тексті другорядну інформацію; може розкрити задум, закладений автором; встановлювати причинно–наслідкові зв'язки між вчинками персонажів та тими подіями, що відбуваються в тексті; виявляє деталі тексту, важливі для розуміння ідей; аналізує емоційний стан персонажів.

3. Критичне розуміння. Діти оцінюють правдивість тих подій, що описані в тексті, та тверджень, спираючись на свої уявлення про навколишній світ та отриманий власний досвід; може оцінювати, чи надійними є джерела інформації, чи обґрунтованими є висновки; висловити свої погляди на предмет обговорення; використовувати емоційний власний досвід для того, щоб оцінити емоційний стан головних героїв художнього твору.

Науковиця Н. Лазаренко у своїх працях дає характеристику процесу, що веде до розуміння, та описує його як взаємодію двох сил: «сам текст і те, що відбувається в психіці людини під час читання. Читач сприймає текст через сигнали, його складові. Такими сигналами є слова, словосполучення, речення, а також взаємозв'язок між ними, тобто монтаж. Усі ці сигнали впливають на читача в процесі читання. Тому розуміння тексту залежить, по-перше, від уміння читача сприймати ці звернені до нього сигнали, по-друге, від уміння на них реагувати» [3, с. 9]. Дослідниця відзначає важливість проведення словникової роботи перед опрацювання тексту, адже якщо дитина не розуміє лексичного значення окремих слів з тексту, то не зможе його повністю зрозуміти. Дитина повинна навчитися сприйманню звернених до неї сигналів і реагувати на них. Саме тому вчитель під час підготовки до заняття повинен звертати увагу та вибрати слова, словосполучення, речення, що мають ключове значення для розуміння тексту, який будуть читати, а також на ідею твору. Педагог з досвіду роботи може передбачити, над якими словами потрібно працювати з дітьми, щоб вони зрозуміли їх значення. Перед тим, як читати текст, учитель пропонує дітям розтлумачити значення таких слів, а потім знайти їх у тлумачному словнику. Корисними є вправи, за допомогою яких можна встановити відповідність між словами та їх тлумаченням. Наприклад, можна записати слово і його значення на окремих картках. Учні повинні до картки слова відшукати відповідну картку-тлумачення. Також допомагають для розуміння значення слова вправи на добір антонімів, синонімів. Таку роботу необхідно проводити до прочитання тексту.

Також вважаємо важливо підводити дітей до розуміння тексту через вироблення уваги до слова. Наприклад, можна запропонувати молодшим школярам знайти в тексті ключові слова, слова-образи, слова з непрямим значенням, пояснити їх смисл, роль у тексті (наприклад, з'ясувати, як такі слова допомагають зрозуміти зміст прочитаного). Важливо звертати увагу на те, щоб у ході читання учні вміли самостійно виокремлювати незрозумілі для них слова, словосполучення, речення, а також знали й вміли користуватися словниками, енциклопедіями, довідниками, Інтернетом. Важлива залучати до такої роботи бібліотекарів, батьків. Корисним буде створення учнями 3-4 класів словничків-довідників, у які діти запишуть слова із підручників, значення яких вони взагалі не розуміють або розуміють неправильно. Відзначимо, що враховуючи вище зазначене та за умови проведення такої роботи систематично, послідовно, учитель зможе ефективно навчати молодших школярів розумінню прочитаного.

Отже, за умов ефективного навчання молодших школярів складати план до тексту, виразного читання, класифікації інформації з тексту у вигляді таблиць або схем, висловлювати свій погляд на предмет обговорення, визначати головну думку твору, виявляти в тексті неочевидну інформацію, ставити запитання про зміст твору, головних героїв тощо, можна досягти високого рівня розуміння прочитаного твору. Формування й розвиток у дітей читання з розумінням закладе основи формування повноцінної читацької компетентності.

#### **Список використаних джерел**

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://bit.ly/3nYovlO> (дата звернення: 09.11.2020).
2. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти». 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. URL: <https://bit.ly/43wvKSy> (дата звернення: 19.11.2020).

3. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень: автореф. дис.... канд. пед. наук Київ, 1993. 24 с.

4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36–42.

5. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід'ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2020. Т.6. №2. С. 41–50. URL: <https://bit.ly/3KpgNbS>

6. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.

7. Чепелева Н.В. Технології читання. Київ: Главник, 2004. 95 с.

8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIJM-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

### **СЛОВНИКОВО-ЛЕКСИЧНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**Надія Комарівська**, кандидат філологічних наук, доцент

**Марина Кубляк**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **DICTIONARY AND LEXICAL WORK AS A TOOL DEVELOPMENT OF THINKING OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS**

**Nadiia Komarivska**, Candidate of Philological Sciences (Ph. D.), Associate Professor of the  
Department of Primary Education

**Marina Kublyak**, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті досліджуються характерні особливості застосування словниково-логічних вправ на уроках української мови в початковій школі. Автори описують різновиди таких вправ та зазначають, що методика їх проведення повинна визначатися залежно від навчально-виховної мети уроку та з урахуванням його розвиваючого компоненту.*

***Ключові слова:** словниково-логічні вправи, українська мова, початкова школа, молодші школярі.*

***Abstract.** The article examines the characteristic features of the use of vocabulary and logic exercises in Ukrainian language lessons in primary school. The author describes the types of such exercises and notes that the method of their implementation should be determined depending on the educational goal of the lesson and taking into account its developmental component.*

***Key words:** vocabulary and logical exercises, Ukrainian language, primary school, younger students.*



На сучасному етапі розвитку суспільства одним із головних завдань школи є розвиток мислення учнів, навчання їх методам та прийомам мислення, які сприяють розвитку особистості й формують її всебічність і гармонійність. Рівень оперування розумовими діями є основним критерієм для оцінки розумового розвитку. На уроках української мови та інших дисциплінах мислення учнів розвивається шляхом засвоєння нових теоретичних знань і виконання різноманітних практичних завдань. Однак, дослідники рекомендують використовувати додаткові спеціальні завдання для розвитку мислення учнів.

Словниково–лексична робота має значні можливості для розвитку операцій мислення. Педагоги та методисти рекомендують використовувати вправи словниково-логічного характеру, які ґрунтуються на вербальному або наочному матеріалі та мають логічне навантаження, що стимулює школярів до активної розумової діяльності. Ці типи завдань також включаються до складу психологічних тестів, які використовуються для вимірювання рівня інтелекту та здібностей.

У сучасній практиці словниково-логічні вправи вважаються ефективним інструментом для формування в дітей початкових логічних умінь (В. Кирюшкін, К. Маланюк, О. Савченко), розвитку мислення та мовлення (за поглядами Л. Варзацької, М. Сокирко, М. Сердюка), а також як важлива складова частина роботи над усвідомленням значення слів та лексичних понять (за поглядами М. Вашуленко, О. Мельничайко, М. Морозової, Л. Попової).

Загальноприйняті погляди лінгвістів на лексичне і граматичне значення слова є теоретичною основою для словниково-логічної роботи. Слово включає в себе кілька мовних рівнів: фонетичний, морфемний, лексичний та граматичний, тому різні види роботи зі словом є важливими для практичних вправ і спостережень, які проводяться під час вивчення різних аспектів мовознавства в початковій школі.

Необхідно розглядати використання словниково-логічних вправ на уроках української мови як педагогічний процес, який має на меті розвиток мовлення та забезпечення практичних навичок учнів, а також формування загальнонавчальних умінь. Цей процес спрямований на підвищення рівня розумової діяльності молодших школярів та забезпечення їхнього оволодіння мовою.

Сучасні психолінгвістичні дослідження підтверджують, що мовленнєва діяльність дитини є активною. У дітей, які починають відвідувати школу, високий рівень словесної пам'яті та достатня кількість слів у їхньому активному словнику для повсякденного спілкування. Проте, у першокласників спостерігається бідність лексикону, яка проявляється в нездатності встановлювати родо-видові зв'язки між словами, у недостатній кількості абстрактної лексики, у неповній мірі володіння лексико-семантичними групами слів та фразеологізмами тощо.

Добираючи матеріал, який використовується в словниково-логічних вправах, учитель має враховувати мовленнєвий рівень молодших школярів згідно з їх віковими особливостями. Для ефективності навчання необхідно враховувати ряд психолого-дидактичних умов, таких як керівництво процесом навчання, систематична робота в даному напрямку, використання засобів активізації пізнавальної діяльності молодших школярів (наочність, ігрові форми завдань, цікавий лексичний матеріал, створення ситуацій успіху тощо). Виконання цих умов сприяє підвищенню ефективності проведення словниково-логічних вправ.

Застосування словниково-логічних вправ є формою реалізації принципу розвиваючого навчання. При створенні системи таких завдань потрібно керуватись концепцією «зон актуального розвитку» та «найближчого розвитку» дитини, а також враховувати складність завдань та вербального матеріалу до них. Важливими умовами ефективності такої роботи є систематичність проведення та достатня повторюваність завдань різних типів з їх варіюванням. Це допоможе розвивати певні операції мислення в дітей.

Можна класифікувати словниково-логічні вправи за різними критеріями, такими як: тип вербального матеріалу (звуко–буквенний, лексичний або граматичний); метод побудови

завдань (виключити непотрібне слова з групи, знайти пари слів, згрупувати слова за певною ознакою, виконати завдання за зразком або за аналогією та ін.); відображення основних операцій мислення, які потрібно виконати при розв'язанні завдання (порівнювати, узагальнювати, конкретизувати, визначати, класифікувати).

Методичне використання різних видів словниково-логічних вправ передбачає дотримання певних вимог. Варто відбирати мовний матеріал для вправ з урахуванням словникового запасу дітей, а також доповнювати його новими поняттями. У першому класі доцільно поєднувати словесний матеріал з унаочненням. Щоб ефективно побудувати словниково-логічні вправи, слід використовувати ігрові форми завдань та інші методи активізації мислення молодших школярів.

Різноманітні види вправ та їх методика проведення визначаються залежно від навчально-виховної мети уроку з урахуванням розвиваючого компоненту. Вони можуть бути використані як «розумова гімнастика» (О. Савченко) на будь-якому етапі уроку та займають кілька хвилин навчального часу. Цьому сприяє тестовий характер матеріалу, який дає змогу ефективно використовувати їх.

На початковому етапі кожен тип вправ обговорюється з учнями колективно з роз'ясненнями педагога або під його керівництвом дітьми. Потім поступово необхідно давати учням можливість самостійно вирішувати завдання, при цьому враховуючи індивідуальні потреби кожного учня. Це забезпечує принцип диференційованого навчання.

#### Список використаних джерел

1. Білоконна Н. Інтелектуальний розвиток школярів на уроках. *Початкова освіта*. 1998. № 1. С.12–13.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
3. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: збірник наукових праць*. Вип. 41. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2014. С. 46–51.
4. Лазаренко Н. І. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. *Початкова школа*. 1999. №1С. 14–17.
5. Попова Л.Б. Словниково-логічні вправи в період навчання грамоти. *Початкова школа*. 1987. № 10. С.52–58.
6. Потапова Т.А. Ознайомлення молодших школярів з лексикою: Методичні рекомендації для вчителів і студентів. Вінниця, 1995. 22 с.
7. Савченко О.Я. Словниково-логічні вправи в 1–2 класах. Українська мова і література в школі. 1969. № 5. С. 70–73.
8. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти: збірник наукових праць*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СТОРІТЕЛІНГУ

Марина Коноваленко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## DEVELOPMENT OF ORAL SPEAKING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS THROUGH STORYTELLING

Marina Konovalenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті представлено питання розвитку навичок усного мовлення як психолого-педагогічна проблема. Розкрито особливості використання сторітелінгу у процесі розвитку навичок усного мовлення учнів. Визначено функції сторітелінгу. Наведено приклади дитячих робіт за прийомами сторітелінгу.*

***Ключові слова:** сторітелінг, молодші школярі, навички усного мовлення.*

***Abstract.** The article presents the issue of the development of oral communication skills as a psychological-pedagogical problem. The peculiarities of the use of storytelling in the process of developing students' oral communication skills are revealed. Functions of storytelling are defined. Examples of children's works based on storytelling techniques are given.*

***Key words:** storytelling, younger schoolchildren, oral communication skills.*

Євроінтеграція України активно впливає на її освітню політику. Перед педагогами початкової школи широкою палітрою відкриваються нові форми, методи, прийоми розвитку навичок усного мовлення молодших школярів. Зважаючи на прогресивне інформаційне середовище, в якому живуть сучасні діти, значну роль гаджетів у їхньому житті, рівень володіння навичками усного мовлення щороку зменшується. Учні все більше починають комунікувати в інтернет-мережах, на різних соціальних платформах. Європейські країни зіткнулися з цим питанням набагато раніше і виробили шляхи налагодження ефективного спілкування дітей, розвитку їхніх навичок усного мовлення. Одним з таких шляхів є використання прийомів сторітелінгу (з англ. *story – історія, telling – вміння розповідати*), що дозволяють активно включити учнів у процес комунікації, розвивати їхнє діалогічне та монологічне мовлення, збагачувати лексичний запас слів, слідкувати за інтонаційним оформленням власного мовлення тощо.

Питання розвитку навичок усного мовлення представлено в таких нормативних документах нашої країни: Концепції літературної освіти (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції «Нова українська школа» (2016); Законі «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018). Це питання представили в своїх працях А. Богуш, ІМ. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Лазаренко, І. Лапшина, Н. Комарівська, К. Крутій, Н. Соняк, М. Стахів, Л. Хоменко, Л. Чемоніна, Л. Щерба та ін. Роботі зі сторітелінгом присвятили свої дослідження американські та європейські науковці Д. Армстронг, О. Ларнер, В. Міллер, Р. Томсон, особливості використання сторітелінгу у роботі з дітьми описали в своїх дослідженнях Л. Зданевич, К. Крутій, І. Левик та ін.

У словнику вказано, що «мова є знаковою системою, яку люди розшифровують під час спілкування. Водночас мова передається через мовлення» [1, с. 518]. У психологічному словнику визначено, що «мовлення є психологічним поняттям, оскільки мовленнєва діяльність є одним з видів психічної, інтелектуальної діяльності людини. Мовлення є також поняттям комунікативним, оскільки воно виступає основним засобом комунікації (мовленнєвого спілкування)» [9, с. 312].

В. Сухомлинський говорив, «якщо дитина змалечку засвоює рідну мову, проникається традиціями, то вона виросте справжнім патріотом, який берегтиме та примножуватиме славу

свого народу»...«мова – це джерело духовного багатства народу і чим більше дитина п'є з цього джерела, тим сильнішою, духовнішою, міцнішою в патріотичних поглядах вона стає» [8, с. 156].

Розвиток мовлення, на думку Г. Костюка тісно пов'язаний із збагаченням та активізацією лексичного словника учнів. «Чим більше слів знає дитина, тим багатше її мовлення, тим швидше вона сприймає навколишній світ та все, що в ньому відбувається» [4, с. 32].

Н. Лазаренко визначає навички сформованості усного мовлення як одні з базових, що потрібні школярам для особистісного та суспільного становлення. На її думку, початкова школа має створити необхідні умови, де б учні активно засвоювали знання, виробляли практичні мовленнєві навички та вміння [5, с. 100].

Ефективно на розвиток навичок усного мовлення молодших школярів впливає використання прийомів сторітелінгу. Вони дозволяють розвивати дитяче критичне та творче мислення, мовлення, формувати логічність та чіткість висловлювань, захоплювати цікавим сюжетом, тим самим розвивати уяву та фантазію школярів. Роботу зі сторітелінгом вперше розпочав керівник однієї з провідних американських компаній «Armstrong International» Девід Армстронг. Він наголошував на трьох основних принципах побудови історій засобами сторітелінгу: це визначення головного героя, наявність сюжету, гостра кульмінація [7].

Сьогодні виокремлюють кілька видів історій, що використовуються для роботи зі сторітелінгом: це *сімейні історії* (розповіді про родичів, батьків, друзів, сімейні оповідки, історії про предків, що передаються з покоління в покоління); *культурні історії* (історії про митців тієї чи іншої країни, її звичаї, традиції, історію, відомих історичних постатей, яскраві та відомі історичні події); *дружні історії* (історії про пригоди, випробування, вірних друзів, взаємодопомогу та підтримку); *особисті історії* (історії з власного життя або фантазування на рахунок майбутнього, вигаданих подорожей, зустрічей тощо); *міфи та легенди*.

Для того щоб допомогти школярам швидше придумати власну історію, наштовхнути дітей на оригінальну думку, багато педагогів використовує «Storycubes», їх можна як замовити, так і самостійно виготовити. На початку роботи варто пропонувати учням один раз кинути будь-який кубик на вибір; про зображення, що випало, скласти невелику розповідь, інтригуючий сюжет. Після того як школярі навчилися складати історії за одним зображенням, можна пропонувати школярам двічі чи тричі кидати кубик, отримуючи нових героїв для власних історій. Завдання дітей полягатиме в тому, щоб кількома різними зображеннями, часто далекими одне від одного, скласти історію. Пропонуємо приклади розгортки кубиків «Storycubes», що використовуємо у власній роботі з молодшими школярами.

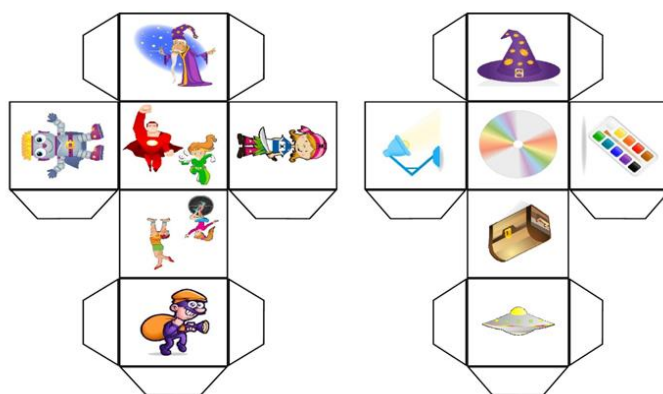


Рис.1. Приклади розгортки «Storycubes»

Наведемо приклади історій, що придумали учні за цими кубиками. Ірина Л. (9 років) історія «Про чарівника»: «В одній далекій країні жив чарівник, він дуже давно займався магією і вмів чаклувати. Якось допоміг Червоній Шапочці знайти свою шапочку, роботу Віллі почистив механізми та вмонтував багато нових девайсів у його систему. Науковцям

подарував новий ліхтарик, що має кілька функцій, може перемикатися на мікроскоп та калькулятор». Історія Максима Д. (10 років) «Шкільний рюкзак»: «Михайлик вперше йде до школи, він не знає, що потрібно брати, тому у свій рюкзачок поклав нові підручники, фарби, новенький татків диск з музикою, настільну лампу, улюблену іграшку – літаючу тарілку. Все Михайлик понесе з собою та буде гарно навчатися».

Сторітелінг – є видом творчої розповіді, мистецтвом спілкування, що активно розвиває дитячу уяву та формує основи ораторського мистецтва. Основними функціями сторітелінгу вважаються: *мотиваційна* (спрямована на розвиток внутрішніх переконань правильно, чітко, логічно висловлювати власну думку); *об'єднувальна* (дозволяє згуртувати весь класний колектив для придумування історій); *комунікативна* (розвиває практичні навички спілкування); *інструмент впливу* (дозволяє виховувати молодших школярів, всебічно їх розвивати, формувати в них загальнолюдські цінності тощо); *утилітарна* (сприяє розкриттю змісту завдання у простий спосіб) [7].

Таким чином, сторітелінг активно впливає на розвиток навичок усного мовлення учнів початкової школи, дозволяє навчитися чітко та послідовно висловлювати свою думку, розширити мовленнєвий світогляд, опанувати різні мовленнєві стилі тощо. Сторітелінг є одним із інноваційних освітніх прийомів, він базується на грі, тому молодші школярі швидко та з радістю працюють за ним.

### Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Перун, 2003. 1440 с.
2. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»*: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91-101.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.
5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
6. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
7. Полєвікова О.Б., Левик І.О. Методичні основи розвитку мотивації дошкільників до вивчення рідної мови через сторітелінг. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference*. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 5 April 2019 / Editors prof. L.N. Katjuhin, I.A. Salov, I.S. Danilova, N.S. Burina. Electron. txt. d. (1 файл 4,6 MB). Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek. Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2019. С.369-381.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976–1977. Т. 1. 654 с.
9. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2004. 640 с.
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION.

## **РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

**Тетяна Лясківська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **THE ROLE OF MULTIMEDIA LEARNING TOOLS IN THE PROCESS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN DESIGN AND TECHNOLOGY LESSONS**

**Tetiana Liaskivska**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Стаття досліджує роль мультимедійних засобів навчання у процесі творчого розвитку молодших школярів на уроках дизайну та технологій. Дослідження показує, що використання мультимедійних засобів в освітньому процесі може підвищити мотивацію та інтерес учнів до вивчення дизайну та технологій. Крім того, використання мультимедійних засобів дозволяє учням розвивати творчі здібності, зокрема, вони навчаються створювати графічні та візуальні композиції, використовуючи різні програми та інструменти. Таким чином, використання мультимедійних засобів може стати важливим інструментом для розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках дизайну та технологій.*

***Ключові слова:** мультимедійні засоби, навчання, молодші школярі, дизайн, технології, творчість, розвиток, програми, інструменти.*

***Abstract.** The article examines the role of multimedia learning tools in the process of creative development of junior high school students in design and technology lessons. Research shows that the use of multimedia tools in the educational process can increase students' motivation and interest in learning design and technology. In addition, the use of multimedia allows students to develop creative abilities, in particular, they learn to create graphic and visual compositions using various programs and tools. Thus, the use of multimedia tools can become an important tool for the development of creative abilities of junior high school students in design and technology lessons.*

***Key words:** multimedia tools, education, junior high school students, design, technologies, creativity, development, programs, tools.*

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, а віртуальні простори стають все більш реальними, роль мультимедійних засобів навчання на уроках дизайну та технологій стала надзвичайно важливою, вони надають необхідні інструменти для розвитку в молодших школярів креативності та надати їм інформацію про новітні технології.

Багато вчених зарубіжжя займаються дослідженнями у галузі використання мультимедійних засобів навчання в процесі творчого розвитку молодших школярів: Майкл Біггс (Michael Biggs), Джон Медіна (John Medina), Джоанн Гордон (Joanne Gordon), Майкл Лоуренс (Michael Lawrence), Девід Тюдор (David Tudor) та інші [2, с. 109-115].

Основна мета використання мультимедійних засобів у уроках дизайну та технологій – забезпечити наочність та розуміння технічного процесу, забезпечуючи тим самим глибоке розуміння матеріалу та підвищення інтересу до навчання. На даних уроках мультимедійні засоби можуть використовуватися як допоміжні, що доповнюють основний матеріал, або як основний засіб передачі інформації.

Одним із найбільш часто використовуваних мультимедійних інструментів на уроках дизайну та технологій є відео. Відео можна використовувати, щоб продемонструвати процес створення виробу або навчити прийомам використання інструменту. Відео також може

використовуватись для ілюстрації основних понять і термінів, що допоможе учням краще зрозуміти матеріал та підготувати їх до практичної роботи.

На додаток до відео, на уроках дизайну та технологій можуть використовувати інші мультимедійні засоби, такі як аудіозаписи, фотографії, інтерактивні презентації та ігри. Наприклад, аудіо записи можна використовувати для пояснення деяких складних концепцій або ілюстрації прикладів. Фотографії можуть допомогти учням краще зрозуміти процес створення продукту чи дизайну, який вони мають намір створити. Інтерактивні презентації та ігри можуть надати дітям можливість навчатися в інтерактивному середовищі та надихнути їх на творчу роботу.

Одним із найважливіших аспектів використання мультимедіа на уроках дизайну та технологій є їхня здатність забезпечити доступність для дітей різного рівня підготовки та здібностей. Мультимедійні засоби дозволяють учням займатися самостійною роботою та проводити індивідуальні навчання, що забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу [6, с. 84-88].

Окрім того, використання мультимедіа дозволяє учням розвивати творчі та технічні здібності, які надзвичайно важливі в сучасному світі. Це дає дітям можливість розвивати свій творчий потенціал і здібності у використанні сучасних технологій.

Також, мультимедійні засоби в уроках дизайну та технологій можуть бути важливим інструментом у формуванні ціннісних орієнтацій та соціальних навичок студентів. Показ учням прикладів етичної поведінки також може показати учням приклади співпраці та спілкування між учнями, що може допомогти розвинути навички співпраці та спілкування.

Крім того, доступні мультимедійні інструменти учні можуть використати для створення проєктів і презентацій, які дозволяють продемонструвати свої знання та навички творчим способом. Це сприяє розвитку в учнів ораторських навичок, творчого мислення та дослідницької діяльності.

У сучасному світі мультимедійні технології стають все більш важливим інструментом для навчання та розвитку. Використання мультимедіа на уроках дизайну та технологій сприяє доступності для учнів з різними рівнями підготовки та здібностями, а також допомагає розвивати їхні творчі здібності та навички використання сучасних технологій. Крім того, використання мультимедіа розвиває в дітей соціальні навички, навички співпраці та спілкування, а також навички публічних виступів та дослідження [7, с. 38-44].

Тому мультимедійні засоби навчання стають все більш важливим елементом творчого розвитку молодших школярів на заняттях дизайну та технологій. Вони забезпечують доступне середовище для студентів усіх рівнів підготовки та здібностей, розвивають їхні творчі та технічні здібності, а також сприяють розвитку соціальних навичок і цінностей. Використання мультимедійних засобів на уроках дизайну та технологій сприяє підвищенню якості освіти та готує дітей до життя в сучасному світі, де мультимедійні технології використовуються в різних сферах діяльності. Використання мультимедійних засобів також може стимулювати інтерес учнів до навчання та допомогти їм брати участь в освітньому процесі.

Для ефективного використання мультимедійних засобів на заняттях дизайну та технологій вчителі повинні бути готові до використання сучасних технологій і мати відповідний рівень комп'ютерної грамотності. Вчителі повинні бути відкритими до використання нових технологій і готовими постійно вдосконалювати свої знання та навички. Крім того, важливо придбати необхідне апаратне та програмне забезпечення для створення та редагування мультимедійних матеріалів [1, с. 30-33].

Крім того, при використанні мультимедійних засобів важливо враховувати рівень підготовки учнів та їх індивідуальні особливості. Для учнів молодших класів, які тільки починають освоювати комп'ютерні знання, ефективніше використовувати прості та зрозумілі програми. Для старших учнів можна використовувати більш складні та ефективні програми, які розширюють їхню техніку та творчі здібності.

Використання мультимедійних засобів на уроках дизайну та технологій також є важливим не лише для покращення якості навчання, але й для формування позитивного ставлення до навчання дітей та розвитку їхніх інноваційних здібностей. Мультимедійні інструменти можуть стати прекрасними для навчання технологіям і дизайну, що часто вимагає творчого підходу та винахідливості. Використання різноманітних мультимедійних матеріалів дозволяє продемонструвати учням приклади реальних проєктів, які можуть стати джерелом натхнення та творчості.

Однією з важливих переваг використання мультимедійних засобів є взаємодія та співпраця між учнями. Використання спеціальних програм дозволяє створювати та редагувати проєкти разом з іншими учнями, що сприяє розвитку комунікативних та соціальних навичок. Крім того, мультимедійні засоби дозволяють розширити можливості освітнього процесу та надати нові технології та інновації, які можуть бути корисними учням у майбутньому [4, с. 244-248].

Важливо також відзначити, що використання мультимедіа на уроках дизайну і технологій дозволяє дітям отримати більш повну і доступну інформацію з різних аспектів техніки і дизайну. Мультимедійні матеріали можуть включати відеоуроки, презентаційні матеріали, зображення та графічні елементи, яке забезпечує глибше та наочніше розуміння предмета.

Використання мультимедійних засобів на уроках дизайну та технологій має беззаперечні переваги, але є й недоліки, про які слід пам'ятати. Наприклад, недостатнє використання інтерактивних елементів може призвести до того, що учні стануть пасивними спостерігачами, а не активними учасниками процесу навчання. Крім того, якщо мультимедіа використовується неправильно, це може призвести до того, що воно стане відволіканням у класі замість стимулювання своєю творчою діяльністю та розвитку [3, с. 90-94].

Слід також враховувати технічні проблеми, пов'язані з використанням мультимедіа, такі як недостатня швидкість Інтернету, збої в роботі комп'ютера чи програмного забезпечення, а також можливі проблеми зі зберіганням і доступом до матеріалів.

Отже, використання мультимедіа в на уроках дизайну і технологій має безперечні переваги. Вони дозволяють учням розвивати свої творчі та технічні здібності, забезпечують більш наочне та доступне розуміння уроку, а також стимулюють розвиток комунікативних і соціальних навичок. Однак використання мультимедійних засобів має бути ретельно спланованим і підготовленим, щоб уникнути можливих негативних наслідків і забезпечити максимальну ефективність освітнього процесу.

Також, мультимедійні засоби навчання є невід'ємною частиною сучасної освіти. Вони дозволяють учням розвивати свої творчі та технічні навички, стимулюють інтерес до навчання та забезпечують доступ до нових технологій та інновацій. Використання мультимедійних засобів на уроках дизайну та технологій є особливо важливим, оскільки вони дозволяють школярам не лише здобувати знання, а й розвивати власну творчість та самовираження. Використання цих засобів у навчальній програмі дозволяє учням відчувати свою важливість і значущість в освітньому процесі, що може стати ключовим фактором успіху в навчанні та житті.

Проте необхідно пам'ятати, що використання мультимедійних засобів на уроці має бути розумним і ретельно підготовленим. Використання занадто великої кількості або невдало підібраних мультимедійних елементів може негативно вплинути на процес навчання. Тому перед використанням мультимедійних засобів вчителі повинні ретельно спланувати свої уроки та визначити оптимальну кількість і тип мультимедійних засобів для досягнення поставленої мети.

Для того, щоб ефективно використовувати мультимедійні засоби, педагоги повинні володіти відповідною компетентністю. Сучасні наукові дослідження [8; 9; 10] спрямовані на розробку ефективних шляхів і методів удосконалення підготовки педагогів.

Таким чином, використання мультимедійних засобів навчання на уроках дизайну і технологій має великі можливості для творчого розвитку молодших школярів. Ці



інструменти дозволяють студентам здобувати нові знання та навички, стимулюють їхню творчість і розвивають соціальні та комунікативні навички. Проте використання мультимедійних засобів має бути обґрунтованим і підготовленим, щоб досягти максимального ефекту від навчання та уникнути можливих негативних наслідків.

### Список використаних джерел

1. Ковальчук О. В. Використання мультимедійних технологій на уроках технології в початковій школі. *Початкова освіта*. 2019. №6(56). С. 30–33.
2. Новосад О. О. Використання мультимедійних засобів навчання на уроках технологій в початковій школі. *Модернізація змісту освіти*. 2017. №3(1). С. 109–115.
3. Паламарчук Н. В. Використання мультимедійних засобів на уроках технології як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Початкова освіта*. 2021. №66. С. 90–94.
4. Родіонова Н. С. Розвиток творчих здібностей учнів засобами мультимедіа на уроках технології. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. №4. С. 244–248.
5. Старовойт Л.В., Бровчк Л.С., Ліхціцька Л.М. Інноваційні тенденції фахової підготовки викладачів мистецьких дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 50. 2018. С. 233–239.
6. Харченко О. І. Мультимедійні засоби в освіті: теоретичні аспекти і практичний досвід. *Новітня освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. 2016. №22. С. 84–88.
7. Широкоград І. В. Мультимедійні засоби в освіті: сучасний стан та перспективи використання. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2019. №4(23). С. 38–44.
8. Bakhmat N., Kolosova O., Demchenko O., Ivashchenko I., Strelchuk V. APPLICATION OF INTERNATIONAL SCIENTOMETRIC DATABASES IN THE PROCESS OF TRAINING COMPETITIVE RESEARCH AND TEACHING STAFF: OPPORTUNITIES OF WEB OF SCIENCE (WOS), SCOPUS, GOOGLE SCHOLAR. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 15th July 2022. Vol.100. No 13. P.4914-4924. URL: <http://www.jatit.org/volumes/Vol100No13/21Vol100No13.pdf>
9. Oseredchuk O., Drachuk O., Demchenko O., Voitsekhivska N., Sabadosh Y. Sorochan Maryna. Application of Information Technologies is a Necessary Condition for Qualitative Monitoring of Higher Education and Modernization of Educational Process. *ICSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22 No.3, March 2022 501-509. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.3.64>
10. Shevchenko L., Pylypenko Y., Demchenko O., Hnatiuk N., Diachuk A. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *New Educational Review* this link is disabled, 2022, 68, pp. 199–208. URL: [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10\\_15804\\_tner\\_22\\_68\\_2\\_16](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_tner_22_68_2_16)

## ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сергій Мальов, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE AS A CONDITION FOR THE IMPLEMENTATION OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL EDUCATIONAL STRATEGY

Serhii Malov, recipient of the higher education degree «Doctor of Philosophy»

Academic supervisor: N. L. Todosienko, Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer  
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлюється проблема формування естетичної компетентності молодших школярів в умовах освітньої стратегії НУШ. Проаналізовано основні напрями естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, науковий доробок відомих педагогів та сучасні наукові дослідження. Розглянуто теоретичні основи естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, специфічні особливості естетичного переживання у цьому віковому періоді, динаміку становлення естетичної компетентності молодших школярів шляхом організації навчання, дозвілля, форм і методів розвитку емоційної сфери дитини. Розкрито зміст ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей, як результат навчання освітньої галузі «Мистецтво» у початковій школі.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, естетична компетентність, молодший шкільний вік, ключова компетентність, міжпредметна естетична компетентність, предметна мистецька компетентність.*

***Abstract.** The article highlights the problem of forming the aesthetic competence of junior high school students in the conditions of the educational strategy of the National Academy of Sciences. The main directions of aesthetic education of children of primary school age, the scientific work of famous teachers and modern scientific researches are analyzed. The theoretical foundations of aesthetic education of children of primary school age, specific features of aesthetic experience in this age period, the dynamics of the formation of aesthetic competence of primary school children through the organization of education, leisure time, forms and methods of developing the child's emotional sphere are considered. The content of key, interdisciplinary and subject artistic competences, as a result of learning the educational field «Art» in primary school, is revealed.*

***Key words:** aesthetic education, aesthetic competence, primary school age, key competence, interdisciplinary aesthetic competence, subject artistic competence.*

Актуальною проблемою сучасного суспільства є потреба формування у молоді цілісного відчуття дійсності, забезпечення розвитку естетичних ідеалів та смаків у дітей молодшого шкільного віку. Естетичне виховання підростаючого покоління, залучення школярів до світу мистецтва, до художньої культури, музики та художньо-естетичних дисциплін розвиває ціннісне сприймання, виховує почуття прекрасного, розширює світоглядні межі, здатність до рефлексії, дивергентного мислення, міжособистісного і міжкультурного діалогу. Завдяки цьому багатоаспектному впливу естетичне виховання збагачує духовний і ментальний світ учнів, підвищує рівень їхньої загальної культури, яка, зокрема, впливає на визначення життєвої позиції і способу поведінки. Ця важлива педагогічна проблема зазначена в основних орієнтирах навчання змісту мистецтва учнів нової української школи (Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти) і базується на реалізації мети та завдань мистецької освітньої галузі

за предметними змістовими лініями; використанні компетентнісного підходу в організації процесу навчання учнів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»; застосуванні інтегрованого підходу в реалізації змісту навчання учнів на уроках мистецтва. Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Естетичне виховання особистості, проблема формування естетичної компетентності молодших школярів в умовах освітньої стратегії НУШ є предметом багатьох наукових досліджень, висвітлюється у науковому доробку відомих педагогів та сучасних наукових дослідженнях. Проблеми формування естетичних компетентностей – смаків, потреб та інтересів дітей в умовах сучасного соціокультурного простору детально розглядаються дослідниками вікової психології, психології мистецтва (І. Бех); представниками у педагогічній сфері в галузі вивчення естетичної культури (І. Зязюн, Н. Миропольська, С. Ничкало); представниками авторських концепцій і програм формування у дітей естетичних ідеалів та ціннісних орієнтацій (Т. Голінська, О. Рудницька, О. Савченко); теоретиками поліхудожнього виховання (Л. Масол, О. Щолокова, Г. Шевченко); реформування мистецької освіти та естетичного виховання в Україні, еволюція форм і методів навчання мистецтва (Л. Коваль, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Сердюк, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко, В. Фрицюк, В. Черкасов.

Отже, компетентний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей. Результатом процесу має стати формування загальної компетентності, що постає інтегрованою характеристикою досягнень молодшого школяра. Вона набувається шляхом як навчання, так і виховання, особистого пізнавального, життєвого та естетичного досвіду [1]. В свою чергу, компетентність означає володіння учнем певною компетенцією. Компетентність – інтегрована здатність особистості, яка набута у процесі навчання, що охоплює знання, вміння, навички, досвід, цінності, ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися в реальному житті та на практиці. А тому компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань. Компетенцію дослідники розуміють як коло визначених питань, до яких особистість має бути обізнана, або це сфера діяльності, у якій людина, дитина повинна володіти компетентністю. Це – в першу чергу об'єктивна категорія, певний суспільно визнаний рівень знань і навичок, ставлень в певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від свідомості людини уявляє собою наперед задану соціальну норму.

Визначення ключової компетентності передбачає «спеціально структурований комплекс якостей особистості людини або дитини, що надає можливість ефективно брати участь у різних життєвих сферах діяльності та належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів. Це об'єктивна категорія, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати в широкій сфері діяльності людини (вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язбережувальна, соціальна компетентність та компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій)» [5, с. 17].

Враховуючи основні як загальні, так і дидактичні підходи, й специфіку навчальної галузі «Мистецтво» Л. Масол пропонує визначення деяких базових понять. Міжпредметна компетентність – це «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей» [5, с. 17]. Міжпредметні естетичні компетентності – «здатність учня орієнтуватися в різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва» [5, с. 17]. Предметна компетентність – «освоєний учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної з набуттям нового знання, його перетворенням і застосуванням». Предметні мистецькі компетентності формують «здатність особистості до пізнавальної та практичної діяльності, а також творчого самовираження у певному виді мистецтва (музичному, образотворчому, театральному), що формується під час його сприймання і практичного опанування» [5, с. 17].

Ураховуючи загальні дидактичні підходи та специфіку навчальної галузі «Мистецтво» в своїх дослідженнях Л. Масол пропонує таку класифікацію компетентностей: особистісні: загальнокультурні (світоглядні уявлення і ціннісні орієнтації) та спеціальні (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення); соціальні: комунікативні (здатність до спілкування, взаєморозуміння) та соціально-практичні (здатність до співпраці, роботи в команді); функціональні: предметні знання та вміння (музичні, образотворчі); міжпредметні – галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні); метапредметні (загальнонавчальні): інформаційно-пізнавальні (здатність до пошуку та оперування інформацією) та саморегуляційні (вміння організовувати та контролювати власну діяльність, здатність до самореалізації і самовдосконалення) [5].

У початковій ланці шкільної освіти зазвичай закладаються основи всіх груп компетентностей – особистісних, соціальних, загальнонавчальних і предметних. Стратегія естетичної освіти дітей передбачає і процес, і результат освоєння істотних властивостей навколишньої дійсності і світу, краси, відтвореної у художніх, музичних образах, образах літератури. Базовими компонентами естетичного виховання дітей є: естетичне сприймання, естетична оцінка, естетична творчість. Їх комплексність забезпечується в двох планах: у навчальному процесі, всій виховній роботі і передбачає послідовність, систематичність, наслідування, зв'язок з сімейним вихованням» [8, с. 17]. На думку дослідників, «естетичне виховання через сприймання й оцінку, співпереживання художніх образів стимулює дітей до творчості, яка може виявлятися у різних формах» [7, с. 36]. Сучасні діти жваво реагують на музику, прагнуть її відтворити у звуках, жестах, міміці, передаючи цим певний емоційний настрій і ставлення. Прилучаючись до різних видів мистецтва, дитяча душа зміцнює свою моральність і духовність.

Естетичне виховання, зокрема послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості є вагомим чинником формування всебічно розвиненої особистості, тому як основа закладена у дошкільному дитинстві. Естетичне виховання передбачає, насамперед, розвиток почуттєвої сфери особистості дитини. Воно спрямоване на формування у творчої особистості молодшого школяра здатності адекватно сприймати прекрасне і потворне, чуття міри у створенні художніх цінностей. «Естетичне виховання дітей є специфічною діяльністю, під час якої у дітей середнього дошкільного віку формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій. На його основі формується художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва. Завдяки художньому сприйманню дитина пізнає себе, свої взаємини з навколишнім світом в «уявному полі» художніх образів шляхом емоційної ідентифікації» [10, с. 420]. Динаміка становлення естетичної обізнаності та розвитку певною мірою залежить від здатності до емоційно-естетичного переживання, яке має специфічні особливості у різних вікових періодах: молодшому шкільному віці [6].

Завданнями художнього виховання особистості дитини засобами мистецтва якого є наступне: формування естетичного сприймання; систематичний розвиток естетичних почуттів і уявлень дітей, їхньої фантазії; залучення дітей до діяльності у всіх сферах мистецтва: музичне та образотворче, синтетичні види мистецтва; формування прагнення вносити елементи прекрасного – «естетичного зерна» в побут, природу, власну творчу діяльність; розвиток художньо-творчих здібностей дітей засобами різних видів мистецької діяльності.

Отже, проаналізовано основні напрями естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, процес виникнення у дітей зацікавленості настроєм творів мистецтва, вони помічають зв'язок між змістом твору і його виражальними засобами, починають вибірково ставитися до різних жанрів мистецтва і конкретних творів, порівнювати та оцінювати їх; проявляються художні інтереси, нахили і прагнення до творчості. Розглянуто теоретичні основи естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, специфічні особливості

естетичного переживання у цьому віковому періоді, динаміку становлення естетичної компетентності молодших школярів шляхом організації навчання, дозвілля, форм і методів розвитку емоційної сфери дитини. Нами здійснено спробу розкриття змісту ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей, як результат навчання освітньої галузі «Мистецтво» у початковій школі.

Таким чином, естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку сприяє можливості загального та художнього розвитку кожної дитини і поступово формує здатність до самостійної творчої діяльності, яка виникає з власної ініціативи дітей під час організації дозвілля, відповідає їхнім інтересам та потребам, вимагає особливого ставлення вчителя, сім'ї, непрямого педагогічного керівництва задля збереження інтересу дитини до самостійної творчості.

### Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Діалог культур у психолого–педагогічному осмисленні. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XI Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької*. Чернівці: Зелена Буковина, 2014. Вип. 5 (9). 398 с. С. 26–29.
2. Барановська І. Г., Андрійців О. М. Методичні засади художньо-естетичного виховання школярів у позаурочний час. *Зб. матеріалів наук. пр. конф. викл. і студ. ф-ту дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця, 2019. С. 30–34.
3. Демченко Е. П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *Научный журнал «Молодой ученый» (Young Scientist)* 2018. №5.2(57.2). С. 47–51. URL: <http://molodyvcheny.in.ua>
4. Концепція художньо–естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://bit.ly/41oTUMC>
5. Масол Л. М. Нова українська школа: Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 208 с.
6. Ничкало С. А. Естетичне виховання школярів у контексті викликів сучасності. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>
7. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
8. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Старовойт Л. В. Художньо–творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання. *Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education*. Kharkiv, 2016. №3/5(20). Р. 58–63.
10. Тодосієнко Н. Л. Використання мистецьких ігор як засобу активізації естетичного сприймання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2010. № 30. С. 420–424.

## ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІНЬ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОБЛЕМИ І КОНФЛІКТИ

Валерія Марчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE SKILLS TO SOLVE PROBLEMS AND CONFLICTS IN YOUNG SCHOOL STUDENTS

Valeriia Marchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті обґрунтовано педагогічні умови розвитку у дітей молодшого шкільного віку умінь розв'язувати проблеми і конфлікти. Подано алгоритм співпраці учнів у процесі командної роботи. Автор статті пропонує вправи і завдання для розвитку комунікативних навичок учнів, умінь працювати в команді.*

***Ключові слова:** молодші школярі, уміння розв'язувати проблеми і конфлікти, педагогічні умови, співпраця, командна робота, комунікативні навички.*

***Abstract.** The article substantiates the pedagogical conditions for the development of the ability to solve problems and conflicts in children of primary school age. The algorithm of student cooperation in the process of teamwork is presented. The author of the article offers exercises and tasks for the development of students' communication skills, the ability to work in a team.*

***Key words:** younger schoolchildren, ability to solve problems and conflicts, pedagogical conditions, cooperation, teamwork, communication skills.*

Реалізація нової освітньої парадигми в Україні обумовлює потребу в удосконаленні освітнього процесу з урахуванням світових тенденцій. У процесі реформування системи освіти та виховання компетентнісний підхід стає дедалі актуальнішим. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми, – зазначено у Законі України «Про освіту» [2].

Педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу [6, с. 6]. Педагогічні умови – категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [5, с. 51].

Формування у молодших школярів умінь розв'язувати проблеми і конфлікти потребує дотримання педагогічних умов організації освітнього середовища, вибору засобів, методів, форм навчання. Це сприятиме розвитку таких якостей особистості, як доброзичливість і толерантність, дружелюбність і неконфліктність, пізнавальна активність і критичне мислення.

Нами визначено педагогічні умови розвитку у молодших школярів умінь розв'язувати проблеми і конфлікти:

- формування позитивної мотивації до роботи в групі;
- розвиток здатності у молодших школярів співпрацювати в команді;
- створення атмосфери співробітництва як під час навчальних занять, так і у спільній позаурочній діяльності учнів та педагогів.

З метою формування позитивної мотивації до роботи в команді важливо переконати дітей у тому, що співпрацювати з іншими цікаво, захоплює, приємно, весело; спільна праця дозволяє швидше, продуктивніше, більш творчо виконати завдання, зробити те, що неможливо чи значно важче досягти наодинці; в ході співпраці виникають дружні взаємини з однолітками, які зберігаються і після виконаної роботи.

Для розвитку здатності молодших школярів співпрацювати в команді важливим вважаємо, перш за все, окреслити та впровадити у повсякденне життя правила успішної спільної роботи: спільне планування, обговорення та узгодження своїх дій з іншими учасниками, розподіл обов'язків, окреслення кола відповідальності кожного, допомога та підтримка, об'єктивність оцінювання вкладу кожного в загальний результат. З метою формування навичок співпраці вважаємо за доцільне пропонувати учням молодшого шкільного віку для спільного виконання такі завдання, які будуть цікавими, творчими, доступними, задовольнятимуть освітні потреби учнів, переконуватимуть їх у тому, що спільна робота дала можливість отримати значно кращий результат.

Для формування комунікативних навичок, вміння працювати в групі та парах доцільно використати вправи «Метелики», «Рукавички», «Новорічні чобітки святого Миколая» з подальшою театралізацією. Наприклад, кожна пара учасників отримує два однакових шаблони формату А4 і має домовитися, придумати разом і створити візерунки метеликам, або придумати дизайн рукавичкам та чобіткам святому Миколаю. Головна умова: кожен учасник працює над своєю частиною, але наприкінці пара має вийти абсолютно однаковою [4]. Після завершення роботи над дизайном речей, можна створити сюжет до свята та використати ці вироби під час театралізації.

Театралізовану діяльність педагога розглядають як найефективніший спосіб формування емоційного інтелекту особистості. У процесі підготовки і показу вистави учні засвоюють зразки правильного емоційно забарвленого мовлення, вживають різні типи висловлювань для вирішення різних комунікативних ситуацій. Отримані уявлення, уміння, досвід школярі переносять з ігрової діяльності у життєву реальність [3, с. 88–89].

Створення атмосфери співробітництва як під час навчальних занять, так і у спільній позаурочній діяльності сприяє розвитку емоційної сфери молодших школярів, їх емоційного інтелекту [7]. З цією метою важливо вчити учнів розпізнавати, розуміти, адекватно виявляти власні емоції, розпізнавати, відчувати емоції ровесників, керувати власним емоційним станом, визначати, розуміти, адекватно реагувати, впливати на емоції членів групи, команди (надихати, підтримувати, підбадьорювати, вселяти впевненість).

Командна робота поступово вчить учнів співпрацювати один з одним і з дорослими:

1. На початку навчального року першокласники під час виконання роботи спілкуються в основному з учителем.

2. Поступово учні починають спілкуватися один з одним: спочатку про хід спільної роботи, потім підкреслюючи, що інший щось робить не так, стверджуючи при цьому, що самі вони виконують поставлене завдання правильно.

3. Під керівництвом дорослого школярі починають спілкуватися між собою: планують, запитують, домовляються, радіють, підказують, хвалять товариша та інше.

До учителя діти звертаються тоді, коли не можуть домовитися самотійно. Учитель у цьому випадку виступає ментором і навчає, як краще домовлятися, коли йти на поступки, щоб залагодити конфлікт, як працювати дружно, результативно із задоволенням.

Оскільки в умовах реформування освітнього процесу та впровадження концепції Нової української школи особливої актуальності набуває розвиток у молодших школярів умінь розв'язувати проблеми і конфлікти, важливо враховувати основні умови, що забезпечують його результативність.

### Список використаних джерел

1. Демченко, О., Казьмірчук, Н., Стахова, І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. №1(24). С. 91–101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>

2. Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Котик Т. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально–методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.

4. Петріан І.О. Розвиток soft skills у молодших школярів. URL : <https://bit.ly/3zTZqeM>
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О.М.Пехота та ін. Київ: В-во А.С.К., 2003. 240 с.
6. Хриков Є.М. Педагогічні умови в структурі наукового пізнання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск № 4. 2022. С 5–10.
7. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume III. May 22th–23th, 2020. 328–341. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/>

## **БІСЕРНЕ ПЛЕТІННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**Людмила Мельничук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **BEAD WEAVING AS A MEANS OF FORMING THE CREATIVE COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS**

**Liudmyla Melnychuk**, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються особливості використання мистецтва бісерного плетіння у формуванні творчої компетентності дітей. Визначені переваги розвитку дитячої творчості засобами народного мистецтва. Виокремлено передумови формування творчої компетентності молодших школярів.*

***Ключові слова:** бісерне плетіння, творчість, творча компетентність, трудове навчання.*

***Abstract.** The article reveals the features of using the art of bead weaving in the formation of children's creative competence. The advantages of the development of children's creativity by means of folk art are determined. The prerequisites for the formation of creative competence of younger schoolchildren are highlighted.*

***Key words:** bead weaving, creativity, creative competence, labor training.*

Проблеми сьогодення призводять до того, що з багатьох завдань сучасного суспільства, які ставляться перед школою, школа приймає і намагається вирішити лише два найпростіших завдання: передачу досвіду знань та умінь. Два інших не менш важливих соціокультурних аспекти – передача творчого досвіду та досвіду емоційно-ціннісного ставлення до світу – на даному етапі не оцінюються школою в повній мірі. Як і раніше, емоційна палітра творчого розвитку, яка лежить в основі формування морально-ціннісної бази особистості, не передається через знання та вміння, а тут необхідний спеціальний педагогічний інструментарій.

Застосування наукового, навіть досить абстрактного, математичного логічного підходу до всіх предметів призводить до того, що навіть мистецькі предмети будуються лише з точки зору точності. А оскільки вони позбавлені точного алгоритму, то відійшли на другий план. Адже в них все, навіть знання, нечітке – вони емоційні, а тому суб'єктивно-особистісні.

Завдання школи надавати рівнозначного пріоритету як науці, так і мистецтву. І це саме ті дисципліни, які формують ставлення до світу в єдності емоцій і мислення, дисципліни, які найбільше сприяють розвитку творчої уяви – художньо-творчі дисципліни, ми маємо на увазі трудове навчання, дизайн та технології.



В останні роки посилюється увага до використання зразків декоративно-ужиткового мистецтва у творчості дітей. Відомі дослідники декоративно-ужиткового мистецтва неодноразово наголошували у своїх працях на взаємозв'язок світогляду та його відображення у творчості народних майстрів і дітей, звертаючи увагу на те, що основними критеріями цієї творчості є декоративність, художність образів, творчість, особливе відчуття ритму, виразності, своєрідних кольорів [4]. Тому важливу роль у формуванні творчої компетентності дітей має відігравати декоративно-ужиткове мистецтво.

Бучківська Г. переконливо доводить переваги розвитку дитячої творчості засобами народного мистецтва, адже знайомство дітей з народним орнаментом, у якому сформувалися окремі прийоми народного малювання, сприяє швидкому розвитку дитячої декоративної творчості [1].

Педагогічна цінність декоративно-ужиткового мистецтва полягає у тому, що такі художні твори можуть виховувати в учнів культуру правильного сприйняття матеріального і духовного світу, сприяти формуванню естетичного ставлення до дійсності, до глибшого розуміння інших мистецтв.

Сучасна педагогіка ставить на перше місце емоційно-творчий розвиток дітей. Ще В.Сухомлинський підкреслював, що в дитинстві процеси мислення мають бути тісно пов'язані з живими, яскравими предметами навколишнього світу. Усвідомлена емоційна насиченість є психологічним ядром дитячої творчості [6].

Найбільш ефективною і позитивною формою ознайомлення дітей з народним мистецтвом є власне участь учнів у створенні виробу. Крім того, така форма роботи не тільки сприяє розвитку технічних навичок, а й дозволяє кожній дитині відчувати радість від можливості робити красиві та корисні речі та відчувати себе майстром. Творчі завдання сприяють виникненню в уяві дитини яскравих образів і дозволяють систематично підтримувати інтерес до декоративно-ужиткової діяльності та її результатів. Вже самі назви деяких творчих завдань «Розмальований сад», «Осіннє намисто», «Писанкові пташки», «Літня витинанка» – показують, що в основі їх лежить образне поетичне начало, що сприяє розвитку емоцій, асоціативного мислення.

У процесі виконання творчих завдань у дітей формується впевненість, що вони можуть самостійно створювати прекрасні та необхідні речі повсякденного життя. Зрештою, формування в учнів уміння розпізнавати добре і погане в художньому розумінні є основою подальшого формування творчої компетентності учнів.

Метою нашого дослідження було сформулювати основні положення формування творчої компетентності молодших школярів засобами бісерного плетіння, що передбачає розвиток у молодших школярів емоційних реакцій (глибини емоційних відгуків) на твори декоративно-ужиткового мистецтва, формування в учнів уявлень про бісерне плетіння.

Навчання учнів мистецтву бісерного плетіння відповідає віковим потребам молодших школярів, реалізує їхні пізнавальні інтереси. В.Сухомлинський стверджував, що праця є могутньою виховною силою, образно кажучи, є тим золотим ключиком, який відкриває душу кожного, робить її благородною. Робота з молодшими школярами повинна бути веселою, розслаблюючою і захоплюючою діяльністю, яка дозволяє кожному творчо проявити себе [8].

Створення виробів з блискучого бісеру дарує дітям радість і задоволення від готового виробу. Цікаве заняття з художнього бісерного плетіння розвиває моторику, фантазію та образне мислення, покращує художній смак дітей. Допитливі та активні, діти молодшого шкільного віку із задоволенням опановують красиві техніки і вкладають свою енергію в художній виріб.

Бісерне плетіння доцільно включати в уроки трудового навчання та образотворчого мистецтва в 3-4 класах, а також у процесі гурткової роботи. Крім того, декоративний потенціал бісерного плетіння варто впроваджувати в ході освітньої діяльності на народних матеріалах.

Таким чином, формування творчої компетентності молодших школярів засобами мистецтва бісерного плетіння можливе, якщо:

- систематизувати уявлення дітей про способи виразності, характерні для бісерного плетіння;
- вчити дітей розуміти природу образів;
- сприяти формуванню в учнів емоційного ставлення до мистецтва та активного емоційно-естетичного відгуку на свою роботу;
- виховувати потребу зберігати, продовжувати і примножувати народні художні традиції;
- сприяти поповненню власного естетичного досвіду через сприйняття творів народного мистецтва;
- сприяти формуванню творчої компетентності на основі народного мистецтва;
- забезпечити психофізіологічний комфорт дитини в процесі спілкування з творами декоративно-ужиткового мистецтва;
- здійснювати адекватну естетичну оцінку творів народного мистецтва та відображеної в них дійсності;
- активно пропагувати декоративно-ужиткове мистецтво.

Отже, народна творчість використовує арсенал специфічних засобів, яких не мають інші форми людської свідомості. Органічно вплетені в тканину живих, зримих художніх образів, морально-естетичні аспекти функціонування творів декоративного мистецтва впливають не тільки на свідомість дитини, а й на її думки, почуття, волю, творчу діяльність.

#### **Список використаних джерел**

1. Бучківська Г.В. Підготовка учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: монографія за науковою редакцією Г.В. Терещука. Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2019. 420 с.
2. Маковійчук О.В., Шульга А.В. Методика навчання технологічної освітньої галузі в початковій школі: навчально-методичний посібник. Чернівці, 2022. 164 с.
3. Коберник О.М., Сидоренко В.К. Методика трудового навчання: проектотехнологічний підхід: навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. Умань: СПД Жовтий, 2014. 216 с.
4. Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 64., 2022. С.147-160.
5. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa, 2016. P. 84-87.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [у 5 т.]. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. С. 591.
7. Тодосієнко Н. Л. Педагогічний потенціал комплексу мистецтв у процесі формування естетичного сприймання у молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2019. № 58. С. 38–42.

## РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ШКІЛЬНІЙ ПЕРЕРВІ

Сніжана Наумчик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю.М. Лимар, кандидат педагогічних наук, доцент  
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

## DEVELOPMENT OF THE CREATIVE ACTIVITY OF THE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER IN THE PROCESS OF ORGANIZING GAME ACTIVITIES DURING THE SCHOOL BREAK

**Snidgana Naumchick**, master's student T.H.

Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

*Анотація.* У статті окреслено особливості розвитку творчої активності вчителя початкових класів в позаурочній діяльності. Описано способи організації ігрової діяльності молодших школярів на шкільних перервах.

*Ключові слова:* ігрова діяльність, гра, творча активність, шкільна перерва, організаційна діяльність.

*Annotation.* The article outlines the peculiarities of the development of creative activity of elementary school teachers in extracurricular activities. Methods of organizing play activities of younger schoolchildren during school breaks are described.

*Key words:* game activity, game, creative activity, school break, organizational activity.

Відповідно до Концепції Нової української школи метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її здібностей, талантів, наскрізних умінь та компетентностей відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей. У Державному стандарті початкової освіти зацентровано на цінності дитинства як принципу Нової української школи, що характеризується встановленням таких освітніх вимог, які б відповідали віковим та індивідуальним особливостям дитини, визначенню її права на діяльнісне навчання, одним з різновидів якого є ігрова діяльність.

Принцип дитиноцентризму є основоположним серед принципів реалізації ідей Нової української школи, адже період дитинства в житті людини є дуже важливим й ціннісним періодом не лише фізичного розвитку та духовного формування особистості, а й соціального становлення шляхом набуття досвіду взаємодії з навколишнім світом. Гра – соціальна за своєю природою й безпосередньому насиченню, будучи відображеною моделлю поведінки, вияву й розвитку складних самоорганізуючих систем і практикою творчих рішень, переваг, виборів вільної поведінки дитини, сферою неповторної людської активності [2, с. 10]. Оскільки ігрова діяльність є найбільш природньою для дітей молодшого шкільного віку, для педагога, який працює з учнями початкової школи, надважливим є усвідомлення потреби й корисності широкого застосування ігрових методів в освітньому процесі.

Ігрова діяльність, безумовно, творча діяльність, адже потребує від учителя творчої активності на усіх етапах її організації та застосування в освітньому процесі, підготовленості до педагогічної взаємодії, розвиненості таких якостей як артистизм, творча уява, креативність, мовленнєва гнучкість, пластичність, передбачливість. І хоча науковці підкреслюють важливість застосування ігрової діяльності в організації освітнього процесу в початковій школі [1; 4; 6; 8; 9], у практиці роботи вчителів початкової ланки помічаємо недостатність, обмеженість та сторожкість у використанні ігрових форм роботи.

Це можна пояснити складністю відмови від пострадянських наративів, які зобов'язували вчителя бачити навчальний процес, в першу чергу, як цілеспрямоване надання певного, визначеного програмою, обсягу знань, а вже потім – як творчий процес співпраці вчителя та учня; тим, що у практиці пострадянської школи ігровим формам роботи не надавалося великого значення і не приділялося достатньо уваги формуванню мотивації до освітнього процесу, інтересу до навчання в учнів. Проте молоді педагоги, не обтяжені

пострадянськими стереотипами, теж часто надто обережно застосовують ігрову діяльність, пояснюючи це недостатнім рівнем власного творчого розвитку. Отже, відмовитися від стереотипів та освоїти нові вимоги виявилось для вчителів достатньо складним завданням.

Також причиною надмірної обережності у застосуванні ігрових форм в освітньому процесі педагогами, на нашу думку, часто є незнання способів організації того чи іншого виду гри, доцільності її застосування на певному етапі уроку або у позаурочній діяльності. Відтак існує потреба у систематизації методики застосування ігрової діяльності в освітньому процесі, і, зокрема – способів організації ігрової діяльності молодших школярів.

Творчо застосовуючи таку методику вчитель зможе більш вільно та широко використовувати ігрову діяльність на всіх етапах освітнього процесу.

Навчально-виховна діяльність у школі – безперервний процес. Завершення уроку не повинно стати завершенням процесу розвитку дитини, її здібностей, талантів, розвитку умінь та формування компетентностей. Тому час на шкільних перервах також є важливою складовою освітнього процесу.

З огляду на короткотривалість шкільної перерви вчителю в нагоді стане ігрова діяльність, яка може нести важливе виховне та розвивальне навантаження. У процесі ігрової діяльності на перерві продовжуватиметься процес соціалізації дитини та набуття нею навичок комунікації. Після напруженої роботи під час уроку учень потребує активного відпочинку, адже більшість уроку дитина фактично позбавлена рухової активності. Крім того, зміна роду діяльності є корисною, особливо для молодших школярів з огляду на психофізіологічні особливості цієї вікової категорії.

Фізична активність для учнів початкових класів є надзвичайно важливою і є фундаментом психічного та фізичного здоров'я. Тому на перервах необхідно надавати перевагу рухливим іграм. Проте, ігрова діяльність під час перерв може сприяти вирішенню розважальних, розвивальних, навчальних та виховних завдань у сукупності.

Якщо ігрова діяльність обмежена рамками класної кімнати вчителю доцільніше використовувати ігри помірної інтенсивності, акцентуючи увагу на розвиткові пам'яті, моторики, уважності тощо. Рухлива гра з молодшими школярами може мати вплив на міжпредметні зв'язки, якщо, використовуючи в грі різнокольоровий інвентар (наприклад, м'ячики) назвати кольори англійською мовою або порахувати обручі, м'ячі, повторивши числа, назвати предмети в однині та множині тощо.

Не слід відкидати й важливого впливу ігрової діяльності на емоційний стан дитини. Адже за твердженням психологів активна ігрова діяльність допомагає учневі побороти тривожність, позбутися наслідків стресових ситуацій, набутти впевненості, розкутості, ініціативності.

Процес організації й проведення ігрової діяльності складається з трьох етапів, пов'язаних між собою та доповнюючих один одного:

- 1) організаційна діяльність учителя;
- 2) організація учнів вчителем для проведення гри;
- 3) керівництво ігровою діяльністю.

Зупинимось на етапі організаційної діяльності вчителя перед проведенням гри, адже цей етап відкриває великі можливості для творчого розвитку педагога.

Аналізуючи організаційну діяльність учителя як спосіб, відзначимо, що він передбачає, по-перше, вибір гри й факторів її ефективного проведення; по-друге, аналіз змісту та структури обраної гри; по-третє, підготовку місця проведення гри та обладнання, необхідного для її проведення.

Вибір гри базується, в першу чергу, на основних завданнях (повторити, узагальнити, відпрацювати той чи інший матеріал, сформулювати, розвинути певні навички, вміння тощо) та вікових психофізіологічних особливостях, задіяних у грі учнів, рівні їхньої загальної фізичної підготовки (можливість залучення учнів з особливими освітніми потребами, якщо такі є в класі). При виборі гри потрібно врахувати потребу об'єднання в пари (парна-непарна кількість), групи, кількість хлопчиків й дівчаток у класі. Зміст обраної гри повинен

відповідати меті та завданням, яких вчитель хоче досягти у результаті її проведення. Змістові компоненти можна змінювати під час організаційного періоду, враховуючи, наприклад, зміну кількості учасників, відсутність того чи іншого обладнання або ж пропозиції (мотивованої) про зміну правил від учнів, якщо це на користь гри та ін.

Вибір місця проведення залежить від кількості учасників: для невеликої групи учасників цілком підійде класна кімната (учнівські меблі за вимогами НУШ мобільні), коридори, рекреаційні площі, а для ігрової діяльності з великою кількістю учасників краще відповідає спортивна зала, спортивні чи ігрові майданчики на шкільній території. Звісно, найкращим місцем проведення гри є майданчик на свіжому повітрі, але в цьому випадку потрібно врахувати погодні умови та тривалість перерви.

Організаційний період є надзвичайно важливим у підготовці та проведенні гри й вимагає від учителя нестандартних організаційних рішень і, загалом, високого рівня творчої активності. Фактично процес гри є практичним втіленням зв'язків між її компонентами, як от співпраця вчителя й команди або капітана й команди, реалізація ролі помічників, суддів. Якщо обрана гра потребує помічників, учитель їх заздалегідь обирає, окреслює їхні обов'язки, за потреби передбачає час для їхньої підготовки та ознайомлення з правилами гри.

Отже, застосовуючи ігрову діяльність учитель має передбачити значну кількість факторів: від опрацювання правил гри (якщо правила складні, найкраще, за можливості, провести тренувальну гру), підготовки необхідного обладнання, врахування рівня розвитку учнів, їхніх здібностей, вмінь, вікових особливостей, фізичного розвитку до поступовості у виборі ігрової діяльності (від простих ігор до складніших) і, навіть, до підготовки запасної гри, якщо обрана за якихось обставин не вдається, або ж не подобається учням тощо.

Учитель має проявляти винахідливість та тактовність при необхідності виводу гравця з гри у випадках, коли для котрогось з учнів гра надто складна. На такий випадок учитель повинен передбачити можливість передання такому учневі виконання іншої ролі (помічника, ведучого або судді), а самому, за потреби, стати гравцем, суворо дотримуючись правил гри (діти звертають увагу на цей момент).

Педагог повинен бути готовим до допомоги гравцям, котрі з якихось причин відстають від інших учасників (наприклад, діти з особливими освітніми потребами), продумати для них діяльність з врахуванням їхнього розумового та фізичного розвитку, адже для них дуже важливо бути залученими до спільної ігрової діяльності та отримувати позитивні емоції. Такі учні із задоволенням рахуватимуть бали команд, слідкуватимуть за часом й цілком справляться з роллю судді тощо. Загалом, важливо обережно та тактовно звертати увагу на помилки гравців, не вичитуючи їх, не перериваючи ходу гри, щоб нікого не образити.

Наступним етапом організаційного періоду є підготовка місця проведення ігрової діяльності. У разі простої за правилами гри корисно провести підготовку місця та інвентаря разом з учнями-помічниками. Ще краще – долучити всіх гравців, адже спільна діяльність сприятиме формуванню організаційних навичок учнів, навичок виконання колективної справи, творчому розвитку та створенню позитивного настрою. По-перше, територію, на якій буде проходити ігрова діяльність, необхідно звільнити від зайвих, сторонніх предметів. Якщо це класна кімната, можна звільнити необхідний для гри простір, перемістивши парти під стіни, прибравши фліп-чарти, тумби, килимки, макети та ін. Тут учителю в нагоді стануть помічники, адже діти завжди з радістю виконують роботу, яка є «дорослою», важливою для інших, яка підвищує їх самооцінку. Якщо для гри потрібна розмітка, помічники теж залюбки прийдуть на допомогу. Розмітку можна зробити різнокольоровою крейдою, самоклеючими стрічками, кеглями, палицями тощо, тобто проявити фантазію можуть і вчитель, і учні-помічники.

У разі проведення ігрової діяльності на свіжому повітрі на шкільному майданчику необхідно подбати про чистоту майданчика, відсутність сміття, калюж та ін. Потрібно не забувати про безпеку проведення ігрової діяльності. Якщо гра передбачає інтенсивне використання м'яча, вікна обов'язково повинні бути обладнані захисною сіткою. При

проведенні рухливих ігор учителю стануть в нагоді обручі, кеглі, м'ячі, скакалки тощо, головне, щоб вони відповідали за вагою та розміром фізичним можливостям гравців-учнів.

Дітям до вподоби аксесуари, які ідентифікують команди, тож про це теж важливо пам'ятати вчителю й проявити фантазію та креативність, заздалегідь підготувавши різнокольорові наліпки, пов'язки на руки, бандани, жилетки, хустинки на шию, різні головні убори тощо.

Організуючи ігрову діяльність на перерві вчитель не лише розвиває власні творчі здібності, а ще й набуває досвіду психологічного спостереження та аналізу, адже йому потрібно слідкувати за емоційним станом учнів та уникати перезбудження, яке негативно впливає на подальшу навчальну активність дітей. Чергування ігор за інтенсивністю рухової активності допомагає запобігти перевтомі та надмірному збудженню дітей.

Важливим моментом у процесі застосування ігрових технологій в освітньому процесі є обґрунтованість та виваженість їх використання. Гра не повинна перетворитися на самоціль, на зручний елемент заповнення вільного часу у навчально-виховній діяльності. Використання ігрової діяльності повинно, в першу чергу, відповідати питанням: «Навіщо?» та «Яких результатів очікувати?», а вже потім слугувати засобом розваги.

Важливим моментом, який завжди хвилює учнів-гравців, є стимулювання та відзначення переможців. І в цьому питанні вчителю варто дотримуватися важливого правила: «Не переборщи!». Учителю доцільно з обережністю використовувати дорогартісні призи та відзнаки, щоб це не стало звичкою для дітей, адже головною для учня повинна залишатися радість саме від залученості в ігрову діяльність. Молодші школярі у захваті від будь-якого приза, адже сам процес відзначення підвищує їхню самооцінку. У якості призів переможцю або команді можуть виступати значки, наліпки, сувеніри, грамоти-подяки, медалі, виготовлені власноруч, дрібне канцелярське приладдя тощо. Діти із задоволенням беруть участь у вигадуванні та виготовленні призів, така робота сприяє розвитку творчих здібностей та формуванню практичних навичок учнів, розвитку творчої активності та креативності вчителя.

Опанування вчителем усіх аспектів вище перелічених способів організації ігор на перерві – складний процес, проте це варте витрачених зусиль, адже сприятиме успішному застосуванню ігрової діяльності в освітньому процесі та під час шкільних перерв. Це дасть змогу врахувати потреби учня в освітньому процесі, реалізувати принцип дитиноцентризму, а також – формувати творчо активного вчителя, який постійно розвивається та зростає професійно.

### Список використаних джерел

1. Гриценко С. В. Використання ігрової діяльності у навчальному процесі. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 34. С. 12–19.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Зязюн І. А., Пехота О.М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навчальний посібник / за ред. Зязюна І. А., Пехоти О.М. Київ: А.С.К., 2003. 454 с.
4. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти: навч.-метод. посіб. Черкаси: Черкаський ОПОПП, 2014. 92 с.
5. Копосов П. Г. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1–2 класів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.
6. Лимар Ю.М., Чекан Ю.М. Нові професійні ролі вчителя в умовах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Вип. 15. Т. 2. Одеса, 2019. С. 100–103.
7. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред Н.М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 1999. 366 с.

9. Шевельова В. В. Методика організації ігрової діяльності в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 4. С. 6–9.

10. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lyman Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 22th-23th. 2020. P. 119-132.

## **ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Марина Нідзельська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **FORMING CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY INNOVATIVE TECHNOLOGIES**

**Maryna Nidzelska**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті теоретично обґрунтовується і доводиться доцільність використання інноваційних технологій в початковій школі. Наведено приклади форм, методів та прийомів розвитку творчого потенціалу учнів початкової ланки освіти.

**Ключові слова:** інноваційні технології, творчість, творча особистість, творчі здібності, методи та форми навчання, молодші школярі.

**Abstract.** The article substantiates theoretically and proves expediency of using innovative technologies in primary school. Examples of forms, methods and techniques of development of creative potential of pupils of the primary school are given.

**Keywords:** innovative technologies, creativity, creative personality, creative abilities, methods and forms of education, younger schoolchildren.

Стратегічні орієнтири реформування системи сучасної початкової освіти спрямовані на надання можливості усім учням розвивати свої здібності та творчий потенціал. Особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої особистості. Становлення творчої особистості можливе лише за умови організації творчої діяльності учнів, яка є доцільною у початковій школі, на найпершому етапі системи загальноосвітньої підготовки. Саме тут забезпечується розвиток дитини, формування у неї вміння читати, писати, навички користування книжкою, іншими джерелами інформації. Саме початкова ланка освіти формує творчі здібності, духовні та емоційні якості дитини.

Творчі здібності набувають розвитку упродовж усього життя людини, однак дослідження науковців (Т. Байбари, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, Л. Лохової) доводять, що найсприятливішим для розвитку творчого потенціалу дитини, її творчих здібностей є молодший шкільний вік. У цей період активно розвивається уява, оригінальність мислення, допитливість, акуратність і сміливість. Розвивати творчість – означає виховувати у дітей інтерес до знань, позитивні мотиви учіння, самостійність у навчанні. На думку Г. Кіт, О. Демченко, «Творчий педагог має кардинально змінити шкільне освітнє середовище, забезпечити формування позитивної мотивації учіння. Провідним мотивом навчальної діяльності має стати не страх, а пізнавальний мотив або мотив самореалізації» [2, с. 252].

Розвиток творчих здібностей може йти різними шляхами. Деякі учні (насамперед, обдаровані) здатні самостійно тренувати свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і вдосконалювати свої здібності, спрямовуючи їх у творче русло. Однак для розвитку творчих здібностей більшості учнів важливою є роль учителя. Завдання вчителя – управляти

процесами творчого пошуку, від простого до складного: створювати ситуації, які сприяють творчій активності та спрямованості учня, постійно тренувати його уяву, асоціативне мислення, здатність усвідомлювати закономірності, підтримувати постійне прагнення до самовдосконалення, налаштовувати на розв'язання все складніших творчих завдань.

Н. Міщенко підкреслює, що навчально-виховний процес потрібно наповнити такою творчою діяльністю, яка б сприяла повному задоволенню й розвитку пізнавальних можливостей дітей [3]. Ефективність творчої діяльності значно підвищується, якщо дотримуватись спеціально створених психолого-педагогічних умов: створювати доброзичливу емоційну атмосферу під час виконання творчих завдань; опиратись на інтереси учнів, їх потреби та потенційні можливості при організації діяльності учнів із розв'язання творчих завдань; пробуджувати в кожного школяра дослідницьку активність, поглиблювати інтерес до творчої діяльності, що в цілому спонукатиме учнів до успішних дій та досягнення поставленої мети.

Учитель, націлюючись на виховання творчої особистості, має постійно залучати дітей до творчості, створювати їм «ситуацію успіху». Відомо багато прийомів створення «ситуації успіху»:

1. «Лінія горизонту» – вчитель відразу підхоплює перший успіх дитини, пропонує повторити завдання, дещо ускладнює їх, таким чином «відсуваючи» лінію горизонту.

2. «Авансування» – виконуючи разом з учнем завдання, вчитель пояснює йому складні місця, а потім у класі дає подібне завдання; учень самостійно виконує завдання, переживаючи при цьому успіх.

3. «Радість класу» – на успіх одного учня класу вчитель організує емоційний відгук усіх учнів, констатує навіть незначний позитивний результат діяльності, таким чином здійснюючи навіювання дитині віри в себе.

Одними із найефективніших засобів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи є інноваційні технології навчання. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію учіння, сприяє розвитку творчої особистості школяра.

Інноваційні технології, будучи цілеспрямованим системним набором прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання знань, швидко увійшли в усі сфери суспільного життя. Цим обумовлена потреба їх використання під час вивчення багатьох предметів. В навчальному процесі початкової школи краще використовувати такі інноваційні технології: ігрові технології навчання, інтерактивні технології, проектне навчання, інформаційно-комп'ютерні технології.

Гра – це перша можливість дитини проявити себе, свої здібності, самоствердитись. Тому її неодноразово використовують в початковій школі. Навчання через гру розвиває уяву, увагу, пам'ять, мислення, креативність, вміння знаходити вихід з критичних ситуацій, стимулює активну діяльність учня. Ігрові технології об'єднують дітей за групами інтересів, вчать працювати в парах, групах, шукати компроміси, виявляти помилки. Усі вчителі систематично проводять ігри з використанням інтерактивних технологій.

Інтерактивна технологія навчання привертає увагу тим, що кожен учень бере участь у процесі навчання. Тому на уроках у початкових класах використовують такі інтерактивні методи, як асоціативний куш (коли дітей потрібно швидко налаштувати на потрібну тему), мікрофон (як на початку уроку для виявлення знань з теми уроку, так і для підведення підсумків в кінці уроку), мозковий штурм (дає змогу проявити творчість, вільно висловлювати свої думки), очікування, читання із зупинками, гра «Так чи ні», дискусія «За і проти», «Незавершене речення», «Коло ідей», «Займи позицію», робота в парах тощо. Вони дозволяють кожному учню швидко висловити свою точку зору, підвищують зацікавленість до навчального процесу, сприяють до подальшої роботи. Методи інтерактивного навчання можна поєднувати з груповою роботою на уроці й застосовувати на різних етапах вивчення навчального матеріалу. Інтерактивні вправи та прийоми роботи використовують на початку нового уроку замість опитування, після викладу вчителем нового матеріалу, на уроці



систематизації знань, застосування знань, умінь та навичок на практиці, як фрагмент повторювально-узагальнюючого уроку тощо.

Хороші результати дає і метод проектів як одна із найбільш поширених у сучасній практиці інновацій. Найчастіше цю технологію використовують вчителі початкових класів на уроках «Я досліджую світ». Метод проектів тісно пов'язаний зі створенням лепбуків. Коли дитина шукає необхідну для уроку інформацію, вона намагається її як найкраще розкрити, належно оформити, представити для розгляду та обговорення, вчиться презентувати і «захищати» свій проект. Як результат, після завершення цієї роботи створюються лепбуки, які ще деякий час будуть передавати корисну інформацію дітям.

Презентацією найбільш важливих результатів інноваційної роботи у школі I ступеня є уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. ІКТ суттєво допомагають вчителю в його професійній діяльності: для підбору додаткового текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями, роздатковим матеріалом, додатковими пізнавальними текстами тощо. Створені за допомогою ІКТ презентації дають можливість не тільки продемонструвати матеріал з теми, яка вивчається, а й розвивати у школярів творче, логічне та алгоритмічне мислення, зважаючи на те, що всі презентації будуються за єдиною логічною схемою. Доцільними для уроків будуть створені презентації-фільми. Презентації з використанням анімації допомагають не лише скласти яскравий емоційний і водночас науковий образ, а й активізують пізнавальну діяльність учнів і допомагають в роботі над формуванням поняття та його запам'ятовуванням [7; 8].

Отже, як писав видатний педагог В. Сухомлинський, «може, маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість» [5, с. 481]. Так і творчість вчителя породжує творчість учня. Якщо намагатися підбирати для кожного заняття так види діяльності, які активізують діяльність мислення, дають поштовх для роздумів, можливість проявити ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості – все це буде зацікавлювати дітей, викликати позитивні емоції, стимулювати активність, формувати творчі здібності. Використовуючи інноваційні технології у роботі з молодшими школярами, вчитель формує творчу особистість, яка матиме ґрунтовні знання, буде успішно застосовувати їх на практиці, проявляючи самостійність, ініціативність, що є свідченням употужнення її творчого потенціалу.

### Список використаних джерел

1. Бублій О. А. Розвиток творчих здібностей учнів. *Нива знань*. 2015. № 3. С. 30–32.
2. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької*. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251–255.
3. Міщенко Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти*. 2017. №1. С. 138–144.
5. Пахальчук Н. О., Голюк О. А. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей*. 2019. С. 14.
5. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. *Вибрані твори: У 5-ти т. Т. 1*. Київ: Рад. школа, 1976. С. 401–637.
6. Фефілова Т., Саєнко Ю. Використання сучасних інноваційних технологій у початковій школі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. № 16. С. 274–281.
7. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. 2019, May 24th -25th. С. 144-159.*

DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2019vol1.3993>  
<http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/3993>

8. Shevchenko L., Pylypenko Y., Demchenko O., Hnatiuk N., Diachuk A. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *New Educational Review* this link is disabled, 2022, 68, pp. 199–208. URL: [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10\\_15804\\_tner\\_22\\_68\\_2\\_16](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_tner_22_68_2_16)

## ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

**Віталіна Петелько**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## GAMING ACTIVITIES YOUNGER STUDENTS AS A BASIS OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS

**Vitalina Petelko**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядаються можливості гри для дітей молодшого шкільного віку. Відзначено, що гра вже не є провідною діяльністю школярів, але займає в їхньому житті значне місце. Використовуючи можливості гри, педагоги можуть навчити дітей правилам взаємодії, прояву емоцій, чесної конкуренції та виконання правил гри. Створення сприятливої атмосфери у дитячому колективі сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів.*

***Ключові слова:** гра, ігрова діяльність, здоров'я, молодші школярі.*

***Abstract.** The article discusses the possibility of games for children of primary school age. The game is no longer the leading activity of students, but takes in their life significant place. Using the capabilities of the game, teachers can teach children the rules of interaction, expression of emotions, fair competition and compliance with the rules of the game. Creating a favorable atmosphere in the children's team contributes to the development of creative abilities of younger schoolchildren.*

***Keywords:** game, games activity, health, Junior high school students.*

Вітчизняна система освіти одним із найважливіших завдань вважає формування сукупності універсальних навчальних дій, що забезпечують дитині вміння вчитися, соціалізуватися та самореалізуватися у постіндустріальному світі. Саме тому знання, вміння та навички розглядаються як похідна від відповідних видів цілеспрямованих дій, тобто вони формуються, застосовуються, зберігаються у зв'язку з активними діями учнів. Таким чином, якість засвоєння знань визначається різноманіттям та характером видів універсальних дій.

Для сучасної дитини вчитель далеко не єдиний транслятор знань, саме тому завдання вчителя полягає у створенні умов, коли навчання дитини буде проходити від монотонної діяльності із запам'ятовування та відтворення вивченого матеріалу до активної самостійної мисленнєвої діяльності за допомогою та підтримки вчителя.

У молодшому шкільному віці основним видом діяльності стає навчальна, яке приходить на зміну ігровій діяльності. На молодший шкільний вік припадає головне навантаження у формуванні навчальної діяльності, оскільки у цьому віці формуються основні складові навчальної діяльності: навчальні дії, контроль та саморегуляція. Однак гра залишається важливим чинником для навчання. Гра відіграє важливу роль у навчанні та вихованні молодших школярів. Через гру діти краще сприймають світ, отримують знання і вчаться застосовувати їх на практиці. Діти 3–5 років отримують задоволення від процесу гри, а в 6–7 років – не від процесу, а й від результату, тобто. виграшу. В ігровій мотивації

зміщується акценти із процесу на результат, крім того, розвивається мотивація до навчання. В іграх за правилами, характерними для старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, виграє той, хто краще освоїв правила гри. Сам хід розвитку дитячої гри призводить до того, що ігрова мотивація поступово поступається місцем навчальній, при якій дії виконуються заради конкретних знань та умінь, що, у свою чергу, дає можливість отримати схвалення, визнання дорослих та однолітків, особливий статус.

У цьому віці важливо, щоб молодший школяр був забезпечений достатньою кількістю розвиваючих ігор і мав час для занять ними. Гра – унікальний феномен загальнолюдської культури, це одночасно розвиваюча діяльність, форма життєдіяльності, зона соціалізації, захищеності, самореалізації, співробітництва, співдружності з дорослими, посередник між світом дитини та світом дорослого. Також не менш важливим є й те, що використання ігор допомагає налагодити стосунки в колективі учнів, розвиває вміння прислухатися до думок інших і мислити швидко та креативно. Ще однією особливістю використання ігор в освітньому процесі є те, що вони спонукають учнів мислити і діяти самостійно. Більше того, учні мають змогу відчувати свободу дій, адже на відміну від звичайних вправ і завдань у грі є можливість по максимуму застосувати усі свої навички, вміння задля досягнення мети [1, с. 300].

Навчальна гра приносить школяреві радість і задоволення, сприяє успішному розвитку, при умові якщо вчитель добре розуміється на умовах продуктивного застосування гри для організації освітнього процесу. Ми цілком погоджуємось з думкою Ю. Бондар, що у грі виробляються такі життєво важливі якості, як уважність, посидючість, пам'ять, завзятість, наполегливість у досягненні мети. Крім усього цього, як стверджує науковець, «гра розвиває комунікативні здібності, логічне мислення, вчить передбачати наслідки своїх та чужих вчинків. За допомогою гри педагог може організувати увагу дітей, підвищити активність, полегшити запам'ятовування навчального матеріалу» [2, с. 220].

Ігри для дітей відзначаються великою різноманітністю. Вони класифікуються за змістом та організацією, правилами, характером проявів дітей, за впливом на дитину, за видами використовуваних предметів, походження тощо. Найбільш розповсюджений у педагогіці поділ ігор на дві великі групи: творчі ігри та ігри за правилами. Зміст творчих ігор діти вигадують самі, відображаючи в них свої враження, розуміння оточуючого світу та ставлення до нього.

До творчих ігор відносять сюжетно–рольові ігри, будівельно-конструктивні та ігри-драматизації з відтворенням змісту літературних творів. Ігри за правилами за своїм виховним впливом умовно поділяються: на дидактичні, у яких розвивається розумова діяльність дітей, поглиблюються і розширюють їх знання; рухливі – в них удосконалюється рухи; музичні – музичні, що розвивають здібності дитини та інші. Кожному виду ігор властиві свої характерні риси, проте гра загалом має низку спільних цінностей.

Гра протікає як діяльність осмислена та цілеспрямована. Характер цілей у грі поступово змінюється. У міру розвитку дитини змінюється характер цілей, які ставить собі дитина у грі. В період більш ранній цілі носять наслідувальний характер, пізніше цілі набувають вже сенсу обдуманих, мотивованих цілей.

Однією з типових рис гри – наявність у ній творчого змісту. Справжня гра завжди пов'язана з ініціативою, вигадкою, винахідливістю, кмітливістю. У грі активно працюють думки та уява, що пов'язане з побудова сюжету, відбором змісту, ролі, з винахідливістю при створенні ігрової ситуації (творчі, рольові ігри), швидкої мобілізації знань і умінь. Через це гра постає як розвиток творчості, формування здібностей дітей: сенсорних, інтелектуальних, мовних.

Гра як вид діяльність дітей залишається незмінною. У міру зростання та розвитку діти переходять від ігор із прихованими правилами (творчих) до ігор із відкритими правилами. Обидві групи ігор довго існують у життя дітей, змінюється лише їх співвідношення. У дошкільнят переважають творчі ігри, у молодших школярів ігри за правилами.

Беручи участь в іграх, діти вчаться долати сором'язливість і боягузтво. Вони формують адекватні міжособистісні відносини, вміння діяти спільно, що характеризуються доброзичливістю, взаємодопомогою. Виховується чесність, винахідливість, ініціативність, наполегливість, цілеспрямованість. Складаються організаторські та комунікативні вміння. Все це сприяє зміцненню здоров'я дітей молодше шкільного віку.

#### Список використаних джерел

1. Басюк А. М Олійник Н. А., Білик Т. С. Формування толерантності у молодших школярів. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 2022. № 6(1 1). С. 299–309.
2. Бондар Ю. В. Педагогічні умови формування творчих умінь в учнів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 34. Том 1. С. 220–225.
3. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно–комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123–143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>
4. Заячківська Н, Кашуба Н. Ігрова діяльність як невід'ємний компонент навчання молодших школярів. *Молодий вчений*, 2021. №9 (97). С. 16–21.
5. Суравицька М. Вплив гри на розвиток особистості молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. № 2(109). С. 170–173.
6. Shevchenko L., Pylypenko Y., Demchenko O., Hnatiuk N., Diachuk A. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *New Educational Review* this link is disabled, 2022, 68, pp. 199–208. URL: [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10\\_15804\\_tner\\_22\\_68\\_2\\_16](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_tner_22_68_2_16)

### РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Аліна Пугач, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Старовойт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### BEAD WEAVING AS A MEANS OF FORMING THE CREATIVE COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Alina Puhach, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку творчого потенціалу молодших школярів у процесі трудового навчання. Розкрито психолого-педагогічні особливості розвитку творчого потенціалу дітей.

*Ключові слова:* розвиток, творчий потенціал, молодші школярі, трудове навчання.

*Abstract.* The article is devoted to the actual problem of developing the creative potential of junior high school students in the process of work training. The psychological and pedagogical features of the development of children's creative potential are revealed.

*Key words:* development, creative potential, younger schoolchildren, labor training.

Становлення української держави, її інтеграція в Європу та міжнародне співтовариство, відмова від тоталітарних методів державного управління, розбудова громадянського суспільства – все це передбачає людиноцентричні, духовно-культурні

пріоритети. Це визначає основний напрямок реформування освітнього процесу. Зусилля щодо відродження національної культури потребують пошуку творчих особистостей.

Успіх української державності в основному залежатиме від рівня духовного розвитку людини. Настав час ретельно проаналізувати можливості різноманітних виховних засобів, щоб звільнитися від нагромадження фантазій і стереотипів і, нарешті, дати простір для творчого пошуку найкращого і найзручнішого способу формування характеру.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні зазначається, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України, виховання цінностей громадянського суспільства в Україні, сприяти вихованню майбутнього покоління, яке здатне до навчання, творчості та розвитку протягом усього життя. Система освіти має забезпечувати розвиток творчого потенціалу, здібностей дітей, їх підтримку та формування навичок до самоосвіти та самореалізації. Відповідно до нової освітньої філософії, пріоритет надається вихованню молодого покоління, яке може творчо брати участь у повсякденному житті та самостійно вирішувати існуючі проблеми [7].

Серед багатьох завдань, які вирішує сучасна школа, особливу увагу слід звернути на розвиток творчого потенціалу учнів, адже важливо, щоб освітній процес був не тільки для отримання дітьми знань, інакше вони не зможуть реалізувати себе в повсякденному житті, а й викликав художнє насолоду, палке бажання йти шляхом свого розвитку, знаходити щось нове, привабливе та цікаве у почутому, побаченому й пережитому.

У цьому процесі важливу роль повинні відігравати художньо-творча діяльність, яка впливає на життя, працю, побут і стосунки дитини з навколишнім середовищем. Концепція національного виховання базується на засадах народної естетики, виховує у підростаючого покоління естетичні поняття та естетичні смаки. Національне виховання включає формування доброзичливого ставлення до інших, вміння вдосконалювати культурні якості і характер [8].

Відповідно до цих вимог початкова школа несе велике навантаження, оскільки закладає основи майбутнього розвитку інтелектуального, морального, духовного, творчого потенціалу особистості. У свою чергу, уроки дизайну та технологій сприяють формуванню творчої та позитивної особистості, здатної сприймати й цінувати прекрасне, гармонійне, довершене в житті, природі, мистецтві.

Відомі педагоги Г.Сковорода, К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський наголошували на важливості розвитку творчого потенціалу учнів в освітньому процесі. У своїй роботі вони визначають найважливіші шляхи залучення дітей до науково-технічної та художньої творчості, розглядаючи можливості окремих навчальних дисциплін в організації творчої діяльності.

Проте в цілому це питання потребує глибокого та послідовного дослідження. Школа дуже потребує виваженої методики розвитку творчого потенціалу молодших школярів у процесі трудового навчання. Тому виникає необхідність більш детального розуміння існуючих форм залучення дітей до художньо-творчої діяльності, розуміння специфіки кожної форми. Художньо-творча діяльність – це усвідомлена потреба дітей у вираженні своїх почуттів і думок художніми засобами. Не маючи належних навичок читання та письма, діти обирають художні засоби самовираження. Для них художні засоби є водночас засобами пристосування до навколишнього світу та посередництва в ньому.

На жаль, проблеми сьогодення призводять до того, що з багатьох завдань, які ставить перед школою сучасне суспільство, воно приймає і намагається вирішити два найпростіших завдання: передачу досвіду знань і досвіду умінь. На цьому етапі школа ще не до кінця усвідомлює ще дві не менш важливі речі – передачу творчого досвіду та досвіду емоційно-ціннісного ставлення до світу. Школа не до кінця розуміє, що без вирішення цих завдань вона не може забезпечити ефективність та інтенсивність вирішення перших двох пунктів. Як і раніше, вони сліпі до того факту, що досвід творчості та розвинена людська чутливість, яка

є основою особистої моралі та ціннісних основ, не передаються через знання та вміння, для яких тут необхідний спеціальний навчальний інструментарій.

Особливо важливо використати креативний підхід саме у викладанні тих галузей знань, які мають творчу спрямованість. Творчість має складну і суперечливу природу. Погляди на творчість у науковців сходяться в наступному:

- творчість є специфічним людським явищем, є неодмінним супутником дитячого розвитку;

- творчість є формою людської активності, яка забезпечує перетворюючу функцію. Увесь світ культури, на відміну від світу природи, є продуктом людської уяви і творчості (О.Вознюк);

- творчість – глибинна сфера психічних процесів індивіда, основа внутрішнього механізму усіх когнітивних процесів. Творча спрямованість характерна для сприйняття, пам'яті, мислення і уяви (О. Опалюк);

- у творчому процесі домінує несвідома активність психіки (К. Нечипоренко);

- творчість – процес, що має 3 рівні: продукування нових образів; продукування нових об'єктів матеріального світу; продукування нових стосунків між образами і об'єктами;

- творчість – процес, в результаті якого з'являється творчий продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю (С. Вербицька);

- в основі творчого процесу лежать мотиви зовнішні і внутрішні (переважаючі).

Група зовнішніх мотивів: прагнення до матеріального задоволення. Внутрішні мотиви: потяг до емоційної рівноваги;

- творчий процес організовується творчою особистістю, для якої характерні: незалежність, мрійливість, широта інтересів (О. Опалюк) [1, 3, 5, 6].

Таким чином, розвиток творчого потенціалу особистості учня в сучасному освітньому просторі закладу загальної середньої освіти є актуальним питанням сьогодення. Дослідження психологів та педагогів щодо питань розвитку творчого потенціалу особистості учня дають можливість стверджувати, що в умовах реформування освітнього процесу необхідно забезпечити оптимальну творчу самореалізацію й самоствердження особистості учня через співтворчість і співробітництво вчителя й вихованця на основі педагогіки партнерства.

### Список використаних джерел

1. Вознюк О. В. Акме-синергетичний підхід до формування творчої особистості. *Акмеологія в Україні: теорія та практика*. Київ, 2010. № 1. С. 60–67.

2. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ: ДДМА, 2018. С.81–84.

3. Коберник О.М., Сидоренко В.К. Методика трудового навчання: проектнотехнологічний підхід: навч. посіб. / [за заг. ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка]. Умань: СПД Жовтий, 2014. 216 с.

4. Маковійчук О.В., Шульга А.В. Методика навчання технологічної освітньої галузі в початковій школі: навчально-методичний посібник. Чернівці, 2022. 164 с.

5. Нечипоренко К. П. Розвиток інтелектуально-творчих умінь як складової творчого потенціалу особистості молодшого школяра. *Акмеологія – наука XXI століття*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка. К., 2011. С. 213–215.

6. Опалюк О.М. Основи соціалізації особистості. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 184 с.

7. Про Національну доктрину розвитку освіти. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/2827/>

8. Старовойт Л.В. Динаміка розвитку художньо-образного мислення молодших школярів у процесі трудового навчання. *SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT*. Pedagogy Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line)

zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (31.08.2018) Warszawa, 2018. P. 66–71.

9. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84–87.

## ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ

**Кароліна Рябко**, здобувач вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF THE PROCESS OF FORMATION OF READING SKILLS

**Karolina Ryabko**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** На основі аналізу психолого–педагогічної літератури розкрито різні підходи до визначення поняття «читання», «навички читання». Розглянуто навички читання, якими має володіти учень.*

***Ключові слова:** читання, навичка читання, молодші школярі.*

***Abstract.** Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, various approaches to defining the concept of «reading» and «reading skills» were revealed. The reading skills that the student should possess are considered.*

***Key words:** reading, reading skill, younger students.*

Згідно із концепцією Нової української школи (НУШ) кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковими для учнів, мають спільні між собою вміння, які варто формувати та розвивати протягом життя. Серед таких важливе місце займає вміння читати та розуміти прочитане, висловлювати власну думку письмово та усно, мислити критично, а також конструктивно керувати емоціями використовуючи емоційний інтелект [4].

Видатний український педагог Василь Сухомлинський наголошував на тому, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Адже під час читання у дитини розвиваються різні психічні процеси: і пам'ять, і увага, і мислення, і уява. Учень вчиться аналізувати, думати та засвоювати інформацію, робити висновки. Читаючи, дитина прагне до саморозвитку, вчиться точніше і грамотніше висловлювати свої думки, розвиває мовлення.

Таким чином, за філософським словником процес читання визначається як один із основних засобів пізнання, навчання. За словником Гончаренка – виявляється у формі звукового мовлення, читання вголос. Учений О. Вашуленко вважає, що метою читання є одержання інформації з певного питання, яке цікавить читача, а мотивами: особистісний – спрямований на свій розвиток, соціальний – визначений цікавістю суспільства, а також естетичне переживання [2, с. 290].

Завдання формування читацьких навичок і як предметної діяльності (на уроках рідної мови, читання), і як загальнопредметного (міжпредметного) навчального вміння, яке має прямий вплив на успішність навчання з інших шкільних курсів є одним з найголовніших завдань початкової школи в методиці навчання читання [4].

О. Савченко вказує, що «повноцінна навичка читання є основою успішної реалізації всіх змістових ліній програми з літературного читання, важливим засобом розвитку і

саморозвитку особистості учня. Ця навичка має універсальний характер, оскільки без неї неможливими є навчання і розвиток взагалі, соціалізація людини в інформаційному суспільстві» [7, с. 211].

У навичці читання виокремлюють технічну та смислову сторону. До технічної сторони належать такі компоненти: свідомість, правильність, швидкість читання та виразність. Вони є важливими під час формування правильної навички читання [3, с. 29].

Основною якістю читання є свідомість читання. Тобто учні мають розуміти текст, який прочитали. Також мають уміти висловити своє ставлення до прочитаного, розуміти значення слів, речень, визначати головну думку. Осмислення твору визначається як складний процес, в якому різні ступені аналізу і синтезу є основою сприйняття прочитаного тексту, яка забезпечує розуміння емоційно-образної й ідейної сторін твору.

Щодо правильності читання – це плавне читання слів, речень без помилок, без будь-яких перекидів (неправильні наголоси, пропуски літер, перестановки звуків, вставки зайвих складів). Правильність читання важливо розвивати під час всіх етапів оволодіння навичкою читання.

Є критерії, яким має відповідати правильне читання:

- безпомилковість відтворення звукового наповнення прочитаного;
- ритмічність, яка проявляється при злитому промовлянні складів у словах і злитій вимові ненаголошених службових слів з повнозначними частинами мови;
- дотримання орфоепічних норм, перш за все, правильного наголошування складів [5].

Під час перевірки правильності читання вчитель враховує кількість і характер допущених помилок.

Між свідомістю і правильністю – найтісніший зв'язок. Оскільки, правильність читання сприяє формуванню свідомого читання.

Швидкість читання – це темп, що сприяє швидкому читанню з розумінням змісту прочитаного. Нормальним рахується той темп, який наближений до усного мовлення. Він може змінюватись в залежності від змісту твору.

Виокремлюють умови, що сприяють розвитку швидкості читання:

- діти мають читати більше та частіше. На читання відводиться 25-30 хв. уроку. Однак, важливо, щоб у читанні приймали участь усі.
- той самий текст треба перечитувати на уроці декілька раз, застосовуючи різні види та прийоми читання, аби зберегти в учнів цікавість до читання: «дощиком», естафетою, «ланцюжком»; знаходження та перечитування окремих місць тексту після розбору змісту; відповіді на запитання про прочитане рядками з тексту та ін.; дуже важливо орієнтувати учнів в тексті перед читанням.
- окремі слова, що є важливими в тексті, вчитель має написати на дошці, а учні мають прочитати їх вголос.
- щоб сприяти прискоренню темпу читання, можна використати таблиці слів, які в написанні відрізняються лише однією буквою [8].

Виразне читання – це мистецтво відтворення емоцій, думок, почуттів, настроїв, які вкладає автор у свій твір. До виразного читання дітей потрібно готувати з добукарного періоду – разом учити вірші. Діти читають складами, словами, учаться правильно наголошувати слова, змінюють інтонацію, роблять паузи. Навіть на початкових етапах слід звертати увагу учнів не тільки на те, що потрібно використовувати паузи і постановку логічного наголоси, але і знаходити потрібну інтонацію, яку їм підказують знаки пунктуації.

Завдання навчального предмета читання в початкових класах – формувати, розвивати, удосконалювати навички свідомого, правильного, швидкого, виразного читання, розвивати потяг до самостійного читання книг. Отже, становлення навички читання – процес складний та тривалий у часі, який має певні закономірні етапи розвитку, різні за психологічним змістом.



### Список використаних джерел

1. Гондюл І. Л. Бібліотечка вчителя : методи роботи над удосконаленням техніки читання у молодших школярів. *Бібліотечка вчителя початкової школи*. 2000. № 12. С. 19–20.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Гудзик І. П. Розвиток навички читання. Методичні рекомендації. Київ: Освіта, 1993. 32 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://bit.ly/3TYa5OF>
5. Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. *Початкова освіта*. 2004. № 4. С. 7–9.
6. Іванова Л. Система вправ з удосконалення техніки читання. *Початкова освіта*. 2005. № 18. С. 1–4.
7. Савченко О. Я. Навчання і виховання учнів 2 класу. К.: *Початкова школа*, 2003. С. 199–252.
8. Курпіта В .І. Ефективні методи і прийоми удосконалення навички читання. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 29–30.
9. Пальченко І. Г. Про вдосконалення техніки читання. *Початкова школа*. 1989. №11. С.13–17.

### ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Галина Серова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник  
Інститут педагогіки НАПН України

### ORGANIZATION OF PRODUCTIVE ACTIVITIES OF STUDENTS ON CLIMATE CHANGE ISSUES

Galyna Sierova, Candidate of Pedagogy (Ph. d.), Senior Research Officer of Institute of Pedagogy  
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

*Анотація.* У статті розкриваються особливості організації продуктивної діяльності учнів початкових класів з питань зміни клімату. Представлено навчально–методичні матеріали для учнів 1-4 класів, які дозволяють сформуванню в учнів відповідні елементи ключової компетентності.

**Ключові слова:** продуктивна діяльність, зміна клімату, екологічна компетентність, онлайн посібник.

**Abstract.** The article reveals the peculiarities of the organization of productive activities of elementary school students on climate change issues. Teaching and methodical materials for students of grades 1-4 are presented, which allow students to form the relevant elements of key competence.

**Key words:** productive activity, climate change, environmental competence, online guide.

Збереження довкілля і забезпечення миру – надважливі чинники загальної безпеки і виживання людства в сучасних умовах ескалації геополітичних, соціально-економічних та екологічних проблем. Міжнародне співтовариство визначило п'ять глобальних загроз 2023 року, серед яких – зміни клімату. Сучасна ситуація вимагає, щоб кліматична освіта стала важливою складовою змісту навчання і виховання учнів.

Модернізація змісту базової освіти і методології навчання у межах Нової української школи на засадах компетентнісного підходу триває з 2018 року [4]. Це обумовлює запровадження загальноосвітніми закладами нових освітніх моделей, технологій і методик. Продуктивне навчання як сучасна педагогічна технологія «відбиває принципову ідею

активної, самостійної навчальної діяльності учня» [2, с. 28], що сприяє розвитку здібностей і життєвих компетентностей учнів.

Згідно Державного стандарту початкової освіти у переліку ключових компетентностей учнів, які формуються засобами усіх освітніх галузей визначена, зокрема, екологічна компетентність, «що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства» [1].

Інтеграція елементів кліматичної освіти у зміст різних предметів початкової школи актуалізує проблему організації продуктивної діяльності учнів з опанування основами знань про сталий розвиток і зміни клімату. Зокрема впровадження ефективних для учнів 1-4 класу таких видів діяльності, як навчальні ігри, екскурсії, експерименти, моделювання життєвих ситуацій, групові проєкти тощо.

Вищезазначені підходи стали основою створених за сприяння посольства Фінляндії в Україні навчально-методичних матеріалів для проведення занять з учнями початкових класів на тему «Зміни клімату і сталий розвиток» (автори О. Пометун, Г. Сєрова, О. Гончарова). Матеріали подані у вигляді он-лайн посібника і містять методичні рекомендації для вчителя та дидактичні матеріали для учнів 1-4 класів. Матеріали розміщені у вільному доступі на інтернет ресурсі [ 4 ]. Вони можуть використовуватись як повністю в онлайн навчанні, так і в оф-лайн варіанті організації освітнього процесу з використанням ІТ технологій.

Методичні рекомендації містять вказівки, необхідні для ефективної організації пізнавальної діяльності учнів: план заняття, детальний опис проведення заняття, пізнавальні завдання з різних предметів інтегрованого змісту, довідкову інформацію за темою заняття. До кожного заняття додаються дидактичні матеріали для учнів: презентації, відео, ігри, роздавальні матеріали, які забезпечують можливість проведення самостійних дослідів і планування власних дій щодо ощадливого споживання природних ресурсів. Відео розміщені на Youtube і діти можуть їх завантажувати самостійно на власних пристроях переходячи за qr кодом і виконуючи завдання онлайн.

Запропоновані методичні матеріали забезпечують організацію продуктивної діяльності учнів з питань зміни клімату як на окремих заняттях, так і на уроках з математики, читання, мови, «Я досліджую світ» через виконання учнями спеціальних пізнавальних завдань, які дозволяють сформулювати в учнів відповідні елементи ключової компетентності.

Відеоматеріали та комп'ютерні презентації для демонстрації під час заняття супроводжуються виконанням відповідних завдань і обговореннями. Від класу до класу діяльність учнів ускладняється. Наприклад на занятті у 1-му класі використовується інфографіка «Зробимо Землю щасливою», під час опрацювання якої учнів мають визначити, яка діяльність людини корисна/некорисна для планети і позначити це стрілками. Вже у 4-му класі учням пропонується кілька завдань на основі інфографіки «Які дії пом'якшують зміни клімату і чому»: 1) самостійно (до демонстрації візуального джерела) визначити, які дії окремої людини пом'якшують зміни клімату 2) порівняти визначені дії із зображеними на інфографіці, 3) пояснити сутність і спосіб виконання кожної дії 4) обговорити, чого кожен/кожна з учнів дотримується у своєму житті і чого хотів/ла б наслідувати і чому.

Пропоновані предметні завдання включають: опис завдання і рекомендації для вчителя з його виконання; матеріали для учнів (тексти, відео, фото, малюнки, схеми, інфографіку). Наведемо кілька прикладів завдань для різних предметів.

«Я досліджую світ», 2 клас.

Тема місяця «Я – дослідник».

Завдання. Дослід з вирощування рослин.

Обладнання

Паперова упаковка від яєць, ґрунт, насіння рослин

Виконання вправи-дослід

Запропонуйте учням провести дослід за такою схемою: взяти кілька лотків від яєць, насипати у комірки ґрунт, полити водою, кожний лоток загорнути у целофан, один лоток залишити відкритим. Продемонструйте слайд 18 презентації до завдань за темою «Чому відбуваються зміни клімату» і поясніть, що ця робота є маленькою ілюстрацією парникового ефекту.

Через 1-2 тижні запропонуйте учням порівняти, як рослини ростуть у міні-теплиці та як ростуть у відкритому ґрунті.

Попросіть учнів зробити висновок та пояснити, що таке парниковий ефект на прикладі міні-тепельць.

Завдання «Математика», 3 клас.

Тема »Таблиці множення і ділення. Нумерація трицифрових чисел»

Завдання. Розв'яжи задачі і сформулюй правила економного використання води у побуті.

Обладнання

Презентація до завдань за темою «Як пов'язані зміни клімату і споживання води». Задачі на слайдах 3-6, за бажанням можна роздрукувати робочі аркуші із задачами (pdf аркуш) на кожного учня/пару/групу.

Виконання вправи

Запропонуйте по черзі індивідуально або в парах розв'язати задачі на слайдах 3-6:

а) з несправного крана витікає 24 літри води на добу. Розрахуйте втрати води за тиждень.

**Правило 1. Завжди щільно закривайте кран.**

б) приймаючи душ протягом 5 хвилин, людина витрачає 100 літрів води. Для того, щоб наповнити ванну, необхідно води в два рази більше. На скільки економніше використовувати душ, ніж ванну?

**Правило 2. Віддавайте перевагу душу, а не прийому ванни.**

в) у скільки разів економиться вода за 1 хв миття фруктів, якщо у місці використовується 3 л води, а під проточною водою – 15 л?

**Правило 3. Мийте овочі та фрукти у ємності з водою.**

г) хлопці Павлусь і Сашко чистять зуби протягом 3 хв. Павлусь під час чищення зубів набирає воду у ємність 1 л. Сашко чистить зуби водою, що тече з крану. Скільки економить води Павлусь, якщо із крану Сашка за 1хв витікає 15 л води?

**Правило 4. Закривайте кран, коли чистите зуби.**

Після розв'язку кожної задачі зупиняйте учнів і сформулюйте з ними відповідне правило поведінки з водою, після чого показуйте це правило для порівняння на відповідному слайді.

Загалом, розроблено понад 70 пізнавальних завдань для учнів 1-4 класів з різних предметів за тематикою зміна клімату і сталий розвиток.

Отже, представлений навчальний комплект містить добре розроблений і чітко призначений для конкретного матеріалу методичний апарат, максимально орієнтований на допомогу учням в самостійному засвоєнні матеріалу і вчителям в організації продуктивної пізнавальної діяльності учнів на заняттях з питань зміни клімату. Кожна тема містить перелік дій (моделей щоденної поведінки) для учнів, які бажано і можливо перетворити у звичку.

Таким чином, запропоновані методичні матеріали можуть слугувати подальшим пошукам у напрямі змісту компетентісно орієнтованого навчання і організації освітнього процесу початкової школи на продуктивному рівні.

### Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ №87 від 21 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

2. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. 2-е вид., доповнен. та переробл. /Лілія Асхатівна Мартинець. Донецьк, 2015. 102 с.

3. Навчально-методичний ресурс для педагогічних працівників з реалізації наскрізної змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток». URL: <https://www.e-comon.org.ua/tsil-13/yak-pratsiuvaty-z-materialamy-1-4>

4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення колегії МОН від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

## ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

**Анжела Сорочан**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## INTEGRATED APPROACH TO THE ORGANIZATION OF LITERARY READING LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

**Anzhela Sorochan**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті наголошено на актуальності питання використання інтеграції в освітньому процесі молодших школярів, зокрема на уроках літературного читання. Розкрито зміст поняття «інтеграція». Наведено приклади використання інтегрованого підходу на уроках літературного читання в початковій школі.

**Ключові слова:** інтеграція, інтегрований підхід, літературне читання, молодші школярі.

**Abstract.** The article emphasizes the relevance of the issue of using integration in the educational process of younger schoolchildren, in particular, in the lessons of literary reading. The concept of «integration» is revealed. Examples of the use of an integrated approach in the lessons of literary reading in primary school are given.

**Key words:** integration, integrated approach, literary reading, younger schoolchildren.

Сучасна розбудова початкової освіти характеризується ускладненнями, великою кількістю інформації та обмеженістю часу для її опрацювання. Провідне завдання шкільної освіти – виховати інтелектуально розвинену творчу особистість, здатну генерувати оригінальні ідеї, приймати вольові рішення, бути освіченою у всіх сферах життя людини. Ще з початкової школи активно розвивають дитячий світогляд, формують цілісну картину світу уроки літературного читання. Школярі опрацьовують велику кількість творів, знайомляться з різними сюжетними лініями, тим самим навчаються аналізувати події, робити власні висновки. Використання інтегрованого підходу на уроках літературного читання дозволить цілісно сприймати художні твори, оцінювати вчинки героїв всесторонньо, вибудовувати власну траєкторію успіху тощо.

Питання використання інтегрованого підходу в освітньому процесі початкової школи висвітлено в Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи типових освітніх програмах для молодших школярів (автори О. Савченко, Р. Шиян). Особливості використання інтегрованого підходу на уроках літературного читання розглядали І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, О. Волощенко, М. Захарійчук, О. Іщенко, О. Козак, Н. Комарівська, І. Лапшина, Г. Остапенко, М. Пристінська, О. Савченко та ін. Звернули увагу на важливості використання інтеграції у початковій школі І. Бех, І. Козловська, К. Крутій, Г. Лисенко, Л. Любчак, О. Міцкевич, С. Якименко та ін.

Інтеграція в освітньому процесі початкової школи, на думку С. Якименко, спрямована на подолання фрагментарності у знаннях, заповнення пробілів невідомого. Окрім того,

дослідниця вважає, що на уроках літературного читання школярі не тільки зможуть скласти «загальний пазл» твору, сформувані необхідні уявлення, але й розвинути комплекс моральних якостей [7, с. 483]. Поняття «інтеграція» у науковій літературі трактується по різному, зокрема у тлумачному словнику воно представлено як «цілеспрямоване об'єднання усіх частин, з метою створення цілісної системи» [4, с. 437].

І. Бех вважає інтеграцію двохетапним процесом «з одного боку – щільне укомплектування знань, а з іншого – спрямованість знань на всебічний розвиток особистості». Суспільна інформація оновлюється дуже швидко, відбувається багато відкриттів, щодня розкриваються нові факти у тій чи іншій галузі, тому запам'ятати все – просто неможливо, вважає науковець, проте за допомогою інтеграції, дитина навчається аналізувати інформацію, обирати головне, встановлювати взаємозв'язки, робити власні висновки [3, с. 70].

Досвід європейських країн (Фінляндії, Республіки Польща, Німеччини, Нідерландів) та дослідження вітчизняної педагогіки вказують на те, що використання інтегрованого підходу в освіті сприяє набуттю знань школярами на компетентнісному рівні, здатністю швидко приймати рішення, динамічно використовувати знання у різних практичних ситуаціях тощо.

Використання інтегрованого підходу на уроках літературного читання, на нашу думку, забезпечується через художньо-образну діяльність, експериментування, дослідництво, конструювання, творче переосмислення, ігрову діяльність тощо. Уроки стануть цікавішими, пізнавальнішими, якщо вводити у них знання з природничої, історичної, математичної, громадянської, здоров'язбережувальної, іншомовної, інформатичної, мистецької та інших освітніх галузей [6, с. 45]. Наприклад, опрацьовуючи оповідання О. Іванченко «Кисличка», можна запропонувати учням знайти додаткову інформацію про ріст та розвиток яблуні, визначити шляхи боротьби із шкідниками. Читаючи вірш О. Пчілки «Як швидко літо промайнуло», діти можуть намалювати малюнки до цього твору, розповісти про зміни, що відбуваються у живій та неживій природі з приходом осені. За твором Г. Тютюнника «Степова казка» можна скласти комікси чи розробити літературний журнал.

Інтегруючи уроки літературного читання з уроками математики, учні можуть ознайомитися з казкою Ш. Перо «Кохання лінійки та циркуля», за допомогою танграму викласти фігури відомих літературних творів та скласти історію з ними, порахувати відстань від Землі до Місяця, пропедевтично ознайомлюючись із одноіменним твором Ж. Верна. Вивчаючи геометричні фігури, діти можуть побудувати будиночок Колобка, Зайчика, Котика та Півника, можуть обрахувати їхній периметр та площу.

Опрацьовуючи літературні твори, необхідно звертати увагу дітей на правила безпеки у різних суспільних та природничих ситуаціях (на озері, в лісі, у транспорті тощо). Важливо обговорювати вчинки літературних героїв, аналізувати небезпеку, що на них чатує, знаходити шляхи її подолання. Наприклад, обговорюючи народну казку «Івасик Телесик», необхідно визначити різні загрози для хлопчика, наголосити на безпечній поведінці. Літературні твори допоможуть школярам краще розібратися в собі, своїх почуттях, емоціях, налагодити стосунки з однокласниками. Використовуючи на уроках літературного читання сюжетно рольові ігри, ігри драматизації, ігри інсценізації учні не просто програють задуманий сценарій, але й живуть у грі, навчаються долати конфлікти, шукати компроміси. Таким чином, спостерігаємо інтеграцію мовно-літературної освітньої галузі з соціальною. На уроках літературного читання діти вивчають відомих історичних постатей, знайомляться з звичаями та традиціями українського народу, тим самим педагог формує у них соціокультурну компетентність.

Уроки літературного читання тісно пов'язані з мистецтвом, художній твір сприймати набагато простіше, коли він підкріплюється музичним твором, репродукціями картин, хореографічними етюдами тощо. Наприклад, сприймання вірша Т. Шевченка «Рече та стогне Дніпр широкий» буде набагато ефективнішим, якщо звернути увагу дітей на картину М. Бурачека з такою ж назвою та музичний твір за мелодією Д. Крижанівського у виконанні

хору ім. Верьовки, до того ж разом з школярами можна поставити пластичний етюд, рухами показуючи штормові хвилі, невербально, мімікою та жестами, передаючи настрій природи.

Важливим прийомом на уроках літературного читання є використання різних видів театралізацій з метою розвитку навичок читання та мовлення. На сучасному етапі в науково-методичній літературі [1; 2; 8] пропонується алгоритм організації ігор-театралізацій.

Отже, інтегрований підхід на уроках літературного читання дозволяє сформуванню в молодших школярів цілісну картину світу, розширити панорамність мислення та світогляд, активно включитися в суспільне життя та особистісно зростати. Уроки літературного читання розвивають критичне та творче мислення, сприяють формуванню комунікативної та читацької компетентності, інтегрований підхід поглиблює ці процеси та активізують їх.

### Список використаних джерел

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.

2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

3. Бех І. Д. Інтеграція змісту навчання природничо-математичних дисциплін засобами хмарних технологій у віртуальному середовищі закладу вищої освіти технічного профілю. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 76. № 2. С. 70-85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN\\_2020\\_76\\_2\\_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_76_2_8).

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.

6. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.

7. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи I ступеня. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2015. Вип. 67. С. 483-488. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn\\_2015\\_67\\_93](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2015_67_93).

8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЯДС ЗА ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анастасія Тараненко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FORMATION OF COGNITIVE INTERESTS OF YOUNGER STUDENTS IN THE CLASSROOM I EXPLORE THE WORLD WITH THE HELP OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Anastasiia Taranenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація:** У статті розкриваються особливості формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках ЯДС. Автор статті презентує інноваційні технології, які можна використовувати з дітьми.

**Ключові слова:** пізнавальний інтерес, Я досліджую світ, інноваційні технології, молодші школярі.

**Abstract:** The article reveals the peculiarities of forming the cognitive interests of junior schoolchildren in the I Explore the World class. The author of the article presents innovative technologies that can be used with children.

**Key words:** cognitive interest, exploring the world, innovative technologies, younger students.

У національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначено: «Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України...» [5], а Закон України «Про загальну середню освіту» стверджує: «Завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань» [4].

Нові завдання шкільної освіти в Україні, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього навчального процесу в школі, визначають нові пріоритети навчання і виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці. Ми живемо у час комп'ютеризації та інтенсивного розвитку всіх галузей науки та виробництва, і глибоко усвідомлюємо незворотність демократичних змін, що відбуваються у суспільстві і освіті зокрема. Ми не повинні забувати про те, що сучасні діти не такі, якими були ми, отже, вони потребують від сучасного навчання чогось нового.

Формування пізнавального інтересу – одна із необхідніших умов для навчання в школі. Інтерес часто прирівнюють до каталізатора, який полегшує і прискорює розумові реакції це дає змогу учням уподібнювати основами наук [1].

Стійкий пізнавальний інтерес – один із головних факторів готовності дитини до навчання в школі. Він є основою всієї навчально – виховної роботи з дітьми в період їх підготовки до школи. Знання сприяють формуванню, збільшуванню і поглибленню зацікавленості до дійсності. Коли інтерес дитини успішно сформований, її зацікавленість до навчання знаходиться на високому рівні.

Молодший школяр опирається на набуті в дошкільному дитинстві знання, активно діє та робить певні висновки, також дитина здатна виконувати складні розумові операції.

Найголовнішим завданням педагога на кожному уроці є активізація пізнавальної діяльності. Тому щоразу вчитель повинен обдумувати проблемні ситуації та підбирати найдоцільніші методи та принципи для їх вирішення. Необхідно перетворити кожний урок на урок спілкування, мислення, де істина постає як суперечка про істину, як діалог [6].

З метою активізації пізнавальної діяльності, на уроках «Я досліджую світ» можна використовувати різноманітні інноваційні технології.

Інноваційні технології, поділяються на певні види технологій (групова технологія, технології індивідуального навчання, ігрова технологія, інтерактивне навчання, мультимедійні технології, мережеві технології та кейс технології), а кожний вид технології має свої методи [3]. Їх дуже велика кількість, але ми хотіли б презентувати деякі з них, які на нашу думку підходять для використання на уроках природничої галузі.

#### **Інноваційні технології та методи:**

##### **• Робота в парах**

Роботу в парах можна використовувати на будь-якому уроці, на всіх етапах, для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. За умов парної роботи всі діти в класі отримують можливість висловити свою думку. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятись ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують значної витрати часу.

Серед них можна назвати такі:

- обговорити текст, завдання;
- проаналізувати чи відредагувати роботи одне в одного;
- проаналізувати разом проблему, вправу;
- протестувати її оцінити одне одного;
- відповісти на запитання вчителя;
- порівняти записи, що зроблені в класі

##### **• Робота в групах**

Роботу в групах слід використовувати тоді, коли необхідно розв'язати проблему, з якою важко впоратись індивідуально та коли одним із очікуваних результатів є набуття навичок роботи в команді. Для того, щоб робота була більш ефективною не лише для вивчення чогось нового, а й для стимуляції творчої діяльності в об'єднаних групах мають бути діти із різними рівнями знань та досвіду з питання. Під час інтенсивного обміну ідеями, проблема може бути розглянута з різних боків.

Перед кожною роботою потрібно пригадати загальні правила роботи в групах:

- кожний учасник має право висловитися;
- усі учасники групи повинні поважати думку інших, навіть якщо вони з нею не погоджуються;
- потрібно обговорювати ідею, а не людину;
- зауваження робиться стисло й по суті;
- конфлікти розв'язуються мирним шляхом із урахуванням інтересів учасників і правил роботи;
- створити максимально відкриту, ділову, дружню атмосферу;
- після завершення роботи свої результати учасники презентують іншим групам.

##### **• «П'ять чому»**

Учні під час уроку мають задавати п'ять запитань на кожне висловлювання вчителя, щоб дізнатися більше про тему уроку та розширити свої знання. Цей метод використовується для виявлення причинно-наслідкових зв'язків, що лежать в основі певної проблеми. Найголовніша мета цієї техніки – визначити ключову проблему, повторюючи питання «Чому?» А затим придумати способи її рішення.

##### **• «Асоціативний куц»**

Багато вчителів початкових класів віддають перевагу методу побудови «асоціативного куца». Тому ми не могли про нього не згадати. На початку роботи вчитель називає головне слово теми, затим діти називають слова, які перші виникають в пам'яті стосовно цього слова. Вчитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куца», який поступово «розростається».

Найголовнішою перевагою «Асоціативного куца» є те, що його можна використовувати під час вивчення будь-якого уроку і на всіх етапах уроку.

##### **• «Мікрофон»**



Технологія «Мікрофон» надає можливість кожному висловлюючи власну думку чи позицію. Найкраще цю технологію використовувати в кінці уроку.

Є певні правила проведення:

- говорить лише тільки той, у кого мікрофон;
- відповіді дітей не коментуються і не оцінюються;
- коли хтось висловлює свою думку, інші не перебивають, не говорять та не вигукують з місця.

Отже, щоб сформувати пізнавальний інтерес до навчальної діяльності на уроках « Я досліджую світ» у молодших школярів, на сьогодні потрібно використовувати різноманітні інноваційні технології. За допомогою них у здобувачів освіти формуються комунікативні вміння та навички, вони навчаються дискутувати, самостійно навчатися та приймати рішення, критично мислити, використовують свої знання у повсякденному житті.

### Список використаних джерел

1. Гавриш Р. Розвиток пізнавального інтересу як засіб формування особистості молодшого школяра на уроках української мови. *Початкова освіта*. 2009. № 5–7. С. 31–33.
2. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.*
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 203 с.
4. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017, №38–39. 15 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
6. Савченко О. Я. Сучасний урок у почат-кових класах. Київ: Магістр-5, 2007. 255 с.

## ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Анна Тарасюк**, здобувач ступення вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Г.Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ANTI-BULLYING AS A CONDITION FOR THE REALIZATION OF CREATIVE POTENTIAL OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

**Anna Tarasiuk**, holder of the degree of higher education «master»

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглядаються теоретичні основи явища булінгу в учнівських групах. Розкривається поняття булінгу, обґрунтовується протидія булінгу як умова реалізації творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку.

**Ключові слова:** булінг, творчий потенціал, учні молодшого шкільного віку, агресія, протидія булінгу.

**Abstract.** The article examines the theoretical foundations of the phenomenon of bullying in student groups. The concept of bullying is revealed, the prevention of bullying is substantiated as a condition for the realization of the creative potential of children of primary school age.

**Keywords:** bullying, creative potential, primary school students, aggression, countering bullying.

Булінг - нова тенденція у сфері освіти, особливо серед дітей та молоді, яка привертає все більше уваги та вимагає нового підходу до її вирішення. Саме слово походить від англ. «bully», яке перекладають як залякувати, зацьковувати, знущатися, тероризувати тощо.

Із внесенням терміну «булінг» до українського законодавства інтерес до проблеми значно зріс. Це зовсім не говорить про те, що дане явище не існувало в українській школі, просто в освітніх закладах, як правило, воно замовчувалося, а надбанням преси та громадськості ставали лише найгучніші ситуації, які не вдавалося приховати.

Булінг сприймають як різновид агресивної поведінки, що полягає у систематичному переслідуванні, приниженні однієї людини іншою чи групою осіб [1, 3]. У зарубіжній психології перші дослідження цього явища відносять до 80-х років ХХ століття та пов'язані з працями Д.Олвеуса. У вітчизняній психології для позначення того, що зараз розуміють під булінгом, використовували слово «травля».

У визначенні булінгу важливі такі моменти. По-перше, булінг розглядають як агресивну поведінку, спрямовану на заподіяння шкоди чи дискомфорту людині. По-друге, на відміну від агресії, яка може бути одиничною дією, дослідники підкреслюють, що булінг – явище, що повторюється. Третя особливість пов'язана з нерівністю позицій кривдника та жертви, остання не здатна протистояти знущанням і нападкам. Тому, якщо під час вивчення агресивної поведінки в центрі уваги суб'єкт агресії, то в булінгу акцент насамперед роблять на наслідках і переживаннях жертви, а також свідків цькування.

А.Бугайчук виділяє дві форми булінгу: пряму та непряму. Прямий булінг має прояв у вигляді агресії, як фізичної (напад, удари, відбирання та псування особистих речей жертви, грошей тощо), так і вербальної (образи, погрози, глузування). Непряма форма цькування включає залякування, маніпуляції, поширення пліток, бойкотування та ін. Для позначення групового переслідування у скандинавських країнах використовують термін «мобінг» [3, с. 12]. Тобто, мобінг – це така ситуація, коли над людиною знущаються члени групи.

З поширенням інтернету виник новий вид булінгу – кібербулінг, пов'язаний із цькуванням в інтернет-просторі, а також у соціальних мережах. До форм інтернет-травлі відносять: знущання у вигляді систематичних образливих коментарів; розкриття особистої інформації без згоди людини; розміщення інформації з метою зіпсувати репутацію особистості, принизити її; інтернет-бойкот (не додають чи виключають із групи); тролінг, або провокація до діалогу, за допомогою висміювання, образ, використання нецензурної лексики; кіберпереслідування, що виражається в погрозах іншому користувачеві.

З проявами булінгу стикається достатня кількість дітей, при цьому найчастіше в освітніх закладах цькуванню піддаються учні середньої та старшої школи. Що стосується статевих відмінностей, то хлопчики частіше стикаються з фізичним насильством, погрозами, псуванням речей, відбиранням грошей, тоді як дівчатка піддаються непрямому цькуванню у вигляді пліток, глузувань. Зазначають, що проблема булінгу характерна для дитячого та молодіжного середовища, тому більшість досліджень виконано у цій віковій групі.

Учасники булінгу можуть мати різні ролі, які жорстко не закріплені та залежно від ситуації і групи можуть змінюватися. До характеристик жертв цькування відносять такі індивідуально-особистісні особливості, як тривожність, чутливість, низька самооцінка, замкнутість, поведінкові порушення, проблеми з соціалізацією та спілкуванням. Однак, не зовсім зрозуміло, чи ці особливості є «спусковим гачком» для цькування з боку інших дітей, чи це наслідок булінгу. Жертвами цькування часто є діти, які зазнають труднощів у навчанні, з такими розладами, як синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, аутизм, епілепсія, а також ті, які мають захворювання, що впливають на зовнішній вигляд (зайва вага, носіння окулярів та ін.).

А.Бугайчук відзначає, що успішність школярів, які зазнали булінгу, нижча, ніж у дітей, які не переживали насильства. Разом з тим, дослідження показують, що учні, які мають високі навчальні досягнення, зазвичай піддаються не фізичному насильству, а психологічному (насмішки, прізвиська тощо), а також соціальній ізоляції [4]. Наслідками, що

впливають на психічне здоров'я жертв, є: проблеми зі здоров'ям і шкільною успішністю, тривожність і депресія, апатія, суїцидальні спроби та ін.

Що стосується переслідувачів (булерів), то їм властиве прагнення самоствердження за допомогою насильства, імпульсивності, фрустрованості, грубості, відсутності співчуття до жертв, прояви агресії не тільки стосовно однолітків, а й дорослих. У таких дітей добре розвинений емоційний інтелект, що дозволяє їм маніпулювати іншими та мати високий соціальний статус у дитячому товаристві. За цькуванням інших дітей стоїть прагнення до лідерства, бажання отримати як психологічну винагороду (статус, престиж, увагу), так і матеріальну вигоду у вигляді відібраних у жертви грошей, речей. Водночас позиція переслідувача має і негативні наслідки у вигляді низької успішності, пропусків занять, протиправної поведінки, вживання психоактивних речовин тощо.

Уявлення про те, що у булерів не розвинені комунікативні навички, і вони не вміють керувати своїми емоціями, не знайшли підтвердження. Навпаки, було встановлено, що ініціатори знущань вміло використовують цькування задля досягнення власних цілей. Булери вміють вибирати жертву (не впевнених у собі дітей, які мають низький статус у групі або відкидаються однолітками), добре орієнтуються в ситуації (місце, час, присутність свідків, впевненість у відсутності протидії) [3, с. 16]. В основі поведінки переслідувачів лежить бажання завоювати або зберегти вплив у групі, підвищити свій статус, отримати визнання серед однолітків, домогтися їхньої уваги та захоплення. Використання агресії підвищує популярність і престиж підлітка серед однолітків. Дослідження показали, що переслідувачі дуже популярні у підліткових групах, у яких позитивно ставляться до порушення соціальних цінностей [3, с. 16]. Вміння домагатися своїх цілей, навіть з використанням загроз і насильства, привернення уваги до себе шляхом приниження інших, може бути привабливим у дитячому середовищі, оцінюватись як позитивне, що підвищує престиж і статус серед ровесників. Водночас булери відкидають тих дітей, які сприймають їх як загрозу.

Особливу групу складають діти, які поєднують обидві ролі: в одних ситуаціях вони діють як агресори, в інших є жертвами – це так звані «провокативні жертви». Їх відрізняє імпульсивність, гіперактивність, запальність, слабкий самоконтроль, низький рівень соціальної компетенції, проблеми із навчанням. У таких дітей відзначається схильність до суїциду й аутоагресії.

Крім ініціатора цькування та його жертви у ситуації булінгу можуть бути й інші учасники: співучасники булера, підбурювачі, пасивні спостерігачі та ті, хто захищає жертву. Інтерес викликає реакція спостерігачів на знущання, які можуть коливатися в діапазоні «позитивна – нейтральна – байдужа – негативна». Позитивне ставлення до дій булера або мовчазне невтручання свідків – це важливий фактор для ініціаторів цькування. І хоча більшість дітей негативно ставляться до знущань однолітків, у реальній ситуації вони займають пасивну позицію, не втручаючись у те, що відбувається, або самі приєднуються до цькування.

Ставлення свідків до того, що відбувається, багато в чому визначає розвиток ситуації: схвалення або приєднання, і навіть мовчання є схваленням для переслідувачів, тоді як допомога жертві або негативне ставлення до того, що відбувається, може припинити подальше цькування. Але проблема полягає в тому, що діти рідко намагаються втрутитися та допомогти жертві, повідомити дорослих про те, що сталося, через страх самим зазнати цькування, а також втратити статус у групі.

Серед причин, через які діти не захищають жертву, виділяють: розподіл відповідальності, тобто очікування того, що втрутиться хтось інший; сприйняття ситуації цькування як не серйозної, особливо у разі вербального булінгу, який можуть трактувати як «жарт»; негативне ставлення до жертви; конформізм як угода з думкою більшості через страх бути відкинутим групою. Крім того, діти можуть перекидати відповідальність на жертву, вважаючи, що той учень сам винен у тому, що відбувається з ним.

Діти, які заступаються за жертву цькування, відрізняються виявом співчуття та справедливості, емоційною стабільністю, високим рівнем інтелектуального розвитку. Вони популярні серед однолітків, мають високий статус у групі, що дозволяє їм протистояти цькуванню і знайти підтримку в інших дітей.

Найчастіше явище булінгу спостерігають в учнівських групах, у яких, на відміну від дружніх компаній, учасники цькування перебувають постійно і не завжди мають змогу вийти з них. У класі, як групі, що має свою історію розвитку, складаються міжособистісні стосунки між учнями, що призводять до формування певної структури переваг і заперечень, виникнення мікрогруп, появи дітей з різним статусом. У класі виникають ситуації, пов'язані з проявом булінгу. По-перше, відбувається навчання агресивної поведінки, і ті діти, які до цього не були схильні до знущань, можуть приєднуватися до ініціаторів. По-друге, булінг впливає на структуру групи, призводячи до виділення учасників (ініціаторів та їх прихильників), жертв цькування, тих, які вважають за краще не втручатися, спостерігачів і захисників жертв. Ці ролі суворо не закріплені, і будь-якої миті дитина може перейти від однієї до іншої. Крім того, учні починають сприймати булінг, що повторюється, як прийнятний спосіб поведінки та не реагувати на ситуації цькування, вступаючи за жертву. Все це призводить до погіршення клімату в класі, створює атмосферу страху. Основа єдності такої групи – це не дружні стосунки, а «спільне знущання з жертви» [2, с. 56].

Імовірність стати жертвою чи переслідувачем у ситуації булінгу визначає ситуація, що складається у сім'ї дитини. Сімейні конфлікти, розлучення або вступ батьків у повторний шлюб можуть стати факторами, що провокують незахищеність дитини та можливість виявитися як у ролі жертви, так і переслідувача. Т.Федорченко зазначає, що діти, які стають жертвами, часто наражаються на сім'ю або виявляються об'єктами надмірної опіки батьків, що призводить до нездатності дитини самотійно постояти за себе [9, с. 32].

Діти-агресори також стикаються з домашнім насильством. Це можуть бути як прояви жорстокості батьків стосовно дітей, так і конфлікти між батьками, коли дитина стає свідком прояву насильства батьків стосовно один одного. Ініціатори цькування ростуть у сім'ях, де батьки поблажливо ставляться до проявів агресії відносно до інших людей (однолітків і дорослих), а також демонструють непослідовне ставлення до агресивної поведінки дитини. Все це сприяє тому, що дитина сприймає насильство й агресію як нормальний спосіб поведінки, щоб досягти своїх цілей у ситуаціях міжособистісної взаємодії [2, с. 29].

Серед факторів, що сприяють появі булінгу в освітньому середовищі, велику роль відіграє позиція вчителя та рівень шкільної організації. Втручання педагога у ситуацію цькування, надання підтримки дітям, які стали жертвами, взаємодія вчителя з педагогічним колективом сприяє зниженню булінгу та поліпшенню психологічного клімату і міжособистісних взаємин в учнівській групі [4, с. 16].

Робота з протидії булінгу має здійснювати в закладі освіти системно, реалізовувати яку повинні педагоги спільно з фахівцями психологічної служби. Такий напрям є у сфері професійної діяльності соціальних педагогів, яка є складною та поліфункціональною [7].

Таким чином, сприятлива психологічна атмосфера в освітньому закладі, можливість отримання допомоги від педагогів, узгодженість дій шкільних працівників під час неприйнятної поведінки призводить до зменшення прояву насильства у школі. Ефективна протидія булінгу серед учнів молодшого шкільного віку зі сторони педагогів може стати однією з умов реалізації творчого потенціалу учнів в освітньому процесі школи I ступеня.

### Список використаних джерел

1. Болюк З. А. Булінг, або Шкільне цькування: виклики та протидія. Безпека життєдіяльності. 2018. № 11. С. 29–30.
2. Боротьба з булінгом: емпатія чи політика нульової толерантності? *Школа*. 2017. № 8. С. 56–57.
3. Бугайчук А. «Безпечна школа» Як захистити учнів від цькування та насилля? *Директор школи. Шкільний світ*. 2018. № 9. С. 10–15.

4. Бугайчук А. «Дідівщина» у школі, або булінг: проблема, яку не варто замовчувати. *Директор школи*. 2019. № 1. С. 16–23.
5. Булінг в українських школах. Дослідження UNICEF Ukraine. *Директор школи*. 2017. січ. (№ 1/2). С. 7–11.
6. Булінг в школі, причини та наслідки. Михайло-Коцюбинська об'єднана територіальна громада: веб-сайт  
URL: <https://mkocubynskagromada.gov.ua/news/1537779230/>
7. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка»: навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко; за заг. ред. Л. І. Міщик. К.: Вид. Дім «Слово», 2013. 328 с.
8. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник / В.Л. Андрєєнков, В.О. Мельничук, О.А. Калашник Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
9. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей. Київ: ТОВ «ХІК», 2003. 128 с.

## **ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**Наталія Тодосієнко**, кандидат педагогічних наук, старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **FORMATION OF THE ARTISTIC COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY TEACHER IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF NUSHPFORMATION OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL**

**Nataliia Todosiienko**, Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті висвітлюється проблема формування мистецької компетентності майбутніх вчителів початкових класів в умовах вимог та освітньої стратегії НУШ. Проаналізовано основні напрями підготовки майбутніх вчителів до виховання дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва, доробок відомих педагогів та психологів, сучасні наукові дослідження. У статті розкрито поняття та зміст ключових, міжпредметних й предметних мистецьких компетентностей, як результат навчання молодших школярів освітньої галузі «Мистецтво»; теоретичні основи виховання дітей молодшого шкільного віку, специфічні особливості сприймання мистецтва в цьому віковому періоді, динаміку становлення мистецької компетентності вчителя молодших класів шляхом організації навчання школярів, їхнього дозвілля, різних форм і методів розвитку почуттєво-емоційної сфери дитини.

**Ключові слова:** виховання, майбутні вчителі початкових класів, мистецька компетентність, молодший шкільний вік, компетентність, предметна компетентність.

**Abstract.** The article highlights the problem of forming the artistic competence of future primary school teachers in the conditions of the requirements and educational strategy of the National Academy of Sciences. The main areas of training of future teachers for the education of children of primary school age by means of art, the works of famous teachers and psychologists, and modern scientific research are analyzed. The content of key, inter-subject and subject-specific artistic competences, as a result of the education of children in the educational field «Art» in primary school, is disclosed; theoretical foundations of education of children of primary school age, specific features of art perception in this age period, the dynamics of the formation of artistic competence of the primary school teacher through the organization of schoolchildren's education,

*their leisure time, various forms and methods of developing the child's sensory and emotional sphere.*

**Key words:** *education, future primary school teachers, artistic competence, primary school age, competence, subject artistic competence.*

Формування предметної мистецької компетентності у майбутніх фахівців – учителів початкових класів сприяє можливості естетичного розвитку і поступово формує самостійну творчу діяльність, яка створюється з власної ініціативи, відповідає інтересам та потребам їхньої особистості. Таким чином, мистецькі компетентності формують у дітей «здібність особистості до практичної та пізнавальної діяльності, творчої самореалізації й самовираження у якомусь з основних видів мистецтва як музичному, так і образотворчому, синтетичних його видах – театральному, що формується в процесі естетичного сприймання і практичного опанування мистецтва» [4, с. 17].

Актуальність формування мистецьких компетентностей у майбутніх вчителів початкових класів виникає тому, що в сучасній початковій школі ще існує низка суперечностей: між консервативною і не завжди ефективною на теперешній час парадигмою знань в освіті та вимогами компетентнісного підходу в Концепції НУШ; між необхідністю поступового формування в учнів початкових класів важливих для життя компетенцій та недостатньою ефективністю використання дидактико–методичних засобів, що використовуються у мистецькій освітній галузі; між визначеним навчально-виховним і розвивальним потенціалом освітньої галузі «Мистецька освіта» в роботі початкової школи, з урахуванням психолого-фізіологічних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку та хибним ставленням деяких вчителів, батьків та учнівства до уроків мистецько-естетичної галузі в освітньому процесі як до неважливих або другорядних.

Особливості реформування освіти, розвитку творчого мислення майбутніх вчителів відображені в дослідженнях таких науковців як О. Акімова, А. Коломієць, Н. Лазаренко, О. Савченко, В. Фрицюк. Напрацювання в галузі мистецької освіти в цілому та в початковій школі представлені у працях Л. Бровчак, Л. Масол, Н. Ничкало, О. Рудницької. Вагомими є дослідження зарубіжних колег, зокрема, використання мистецтва в освітньому процесі вищої та початковій школі, використання інтегративних художньо–педагогічних технологій в естетичному вихованні США, Польщі, інших країнах Європи таких науковців як М. Anderson, G. Chakravorty-Spsvak, A. Jones, M. Kwoka.

Метою статті є дослідження проблеми формування мистецької компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами мистецької освіти як компоненту цілісного навчально–виховного процесу, який забезпечений методологічним інструментарієм НУШ.

Освітня діяльність в сучасній українській початковій школі проводиться відповідно до концептуальних вимог Нової української школи, які встановлені наступними освітянськими документами, зокрема – розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [2]. Зазначені положення також висвітлено у Державному стандарті початкової освіти для 1–2 класів, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 [3], та Державного стандарту початкової загальної освіти для 3-4 класів, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 [1].

Майбутнім фахівцям слід опанувати формування ключових компетентностей, виховати в учня початкової школи потребу у спілкуванні з прекрасним засобами мистецької освіти, що є засадним компонентом цілісного освітнього процесу, який оснащений методологічним інструментарієм НУШ, зокрема: спрямуванням в освітній парадигмі репродуктивного засвоєння знань, умінь та навичок на педагогіку партнерства; формуванням здатності учня спілкуватися; бути мислячим, креативним, емпатійним споживачем надбань світової та національної культури, подавати ініціативу творчості. «Умовою реалізації цієї мети в початковій школі є застосування підходу компетентнісного в навчанні й вихованні

дітей. Його суть пов'язана в першу чергу із виробленням в учнів здібності та можливостей застосовувати отримані знання й навички у будь-яких ситуаціях свого життя. Результат використання компетентнісного підходу на уроках мистецької освітньої галузі – це формування ключових компетентностей, які потрібні для роботи вчителя НУШ і роз'яснюють комбінацію отриманих знань, способів мислення, поглядів на життя, певних цінностей; формують навички, уміння, особисті якості, що визначають спроможність особи успішно впровадити навчальну або професійну діяльність» [8, с. 14].

Отже, поняття «мистецька компетентність» у сучасній педагогічній науці, позначає здатність забезпечувати готовність особистості до самостійної художньої діяльності, результат загальної мистецької освіти. Існують поняття – мистецька та естетична компетентність. У свою чергу, «естетична компетентність» – це можливість особистості до емоційної–насиченої, спонтанної й вільної активності; прояву самостійності сприймання краси оточуючого світу, власної оцінки і розвитку творчості, в якій застосовуються наявні отримані знання, засвоюються нові, продовжується розвиток особистості шляхом прагнення до розуміння та активної участі в естетичному процесі, здатності створювати прекрасне, естетичних інтересах, почуттях, творчих діях, прагненнях та інтерпретації світової культури.

Так, майбутнім учителям початкових класів слід засвоїти розподіл і класифікацію компетентностей. Перша група – компетентності ключові, які називають провідними, універсальними, базовими. Друга – міжпредметні й предметні, або специфічні й професійні. На розвиток ключових компетентностей спрямовуються усі навчальні програми для закладів початкової освіти. Передбачено як вільне володіння державною мовою, так і здатність спілкуватися рідною; ключові компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій. Важливе значення має екологічна компетентність, а в сучасних умовах – інформаційно–комунікаційна й математична компетентності. Це процес навчання протягом життя, формування громадянських та соціальних компетентностей, які тісно пов'язані з ідеями становлення демократії, ствердження справедливості, рівності та прав людини, становлення добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей. Визначальне значення набуває культурна компетентність, яка формує гармонійно розвинену особистість. Вагомий крок – підприємливість та фінансова грамотність; інноваційність в умовах сьогодення.

Важливими особливостями предметних компетентностей у мистецькій освітній галузі, які має засвоїти майбутній вчитель, є впровадження в освітній процес закладів загальної початкової освіти нового інтегрованого курсу «Мистецтво», натомість звиклих традиційних автономних предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво». Отже, назва «предметні компетентності» за своїм змістом співпала з поняттям «галузеві компетентності», адже сучасна освітня галузь у початковій школі означена тільки однією назвою предмету. Предметні ж галузеві мистецькі компетентності, маються на увазі саме функціональні стосовно мистецтва, вбирають у себе та інтегрують наступні – музичні, образотворчі, хореографічні, театральні, екранні й фото сегменти. Їх можна умовно назвати вузькопредметними [4].

Визначний фактор впливу задля впровадження компетентнісного підходу це інтеграція. Вона актуалізується у процесі модернізації сучасної освіти. У педагогіці поняття «інтеграція» означає «дієвий засіб систематизації змісту, структурування навчального матеріалу та його узагальнення в розширеному просторі міжпредметних зв'язків; інноваційна педагогічна технологія, яка, звісно, як і всі нові явища в освіті, потребує ґрунтовного дослідження» [9, с. 108]. Під інтеграцією розуміють взаємопроникнення одних предметів в інші, також, методів дослідження одних наук в інші й вироблений для ряду наук або предметів спільний підхід до їхнього вивчення, теоретичного опису й розуміння явищ; вона прагне до спільних ознак між різними видами мистецтв: споріднена емоційність, образність творів мистецтва; гармонійність і пропорційність мистецьких форм; схожість ритмічної організації музичного і художнього матеріалу; здатність відтворювати явища і властивості світу крізь певні родові узагальнення, що яскраво виражається у понятті «жанр».

Поняття диференціації спрямоване на бачення різного. Зокрема, музика – мистецтво часове, живопис – просторове; хореографія – процесуально–динамічне, скульптура – статичне; театр – конкретно–образне, архітектура – абстрактне.

Задля формування предметних компетентностей у мистецькій освітній галузі вагоме значення має чітка класифікація художньо–педагогічних технологій, спрямованих на формування предметних компетентностей учнів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в контексті вимог Нової української школи. Вони умовно поділені на три групи відповідно до основних трьох видів інтеграції. Зокрема вони поділяються на ігрові, проблемно–евристичні, інтерактивні, сугестивні, естетико–терапевтичні, музейні та медіатехнології, які умовно поділяються на три групи: світоглядний або тематичний, естетико–мистецтвознавчий та комплексний види інтеграції, коли в останньому поєднуються інтегратори двох попередніх груп й додаються інші. Перший, світоглядний або тематичний вид інтеграції здійснюється в межах спільної для різних видів мистецтва тем, пов'язаних із художнім відображенням у мистецтві різних аспектів життя й навколишнього світу. Другим видом є естетико–мистецтвознавчий вид інтеграції, який визначає опанування споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій.

Таким чином, в професійній підготовці майбутніх вчителів – фахівців у галузі початкової школи застосовується дидактичний інструментарій інтегративних художньо–педагогічних технологій. Вони, зазвичай ґрунтуються на методах і прийомах порівняння. Цей процес полягає у подібності й відмінності між художніми явищами які відрізняються одне від одного, та пошуку часткової схожості між ними, аналогії за допомогою знаходження й стимулювання образних асоціацій. Основою процесу сприймання постають: асоціативне запам'ятовування та інтуїтивне «схоплення» різноманітних зв'язків, що виражені різними мовами мистецтва. За інтегративною технологією – фундаментом методики викладання мистецтва, учень сприймає кілька потоків інформації художньо–дидактичного матеріалу [5]. Естетична бесіда – це метод психолого–педагогічного дослідження з метою виявлення рівня сформованості певних якостей особистості, її індивідуальних особливостей. Вона застосовується на всіх етапах процесу формування мистецьких компетентностей у процесі використання різних методів і форм навчання і виховної роботи. Вона постає значимим засобом організації колективної роботи і разом з тим засобом індивідуалізації естетично–виховного процесу, способом естетичної діяльності несе в собі певні функції, зокрема такі як: пізнавальна, розвивальна, закріплююча, узагальнююча, контрольна. За характером пізнавальної діяльності особистість відтворює відомі знання; репродуктивна, евристична – відбувається пізнавально–пошукова діяльність, що веде до відкриття нових знань.

Таким чином, можна зробити наступні висновки, що у Концепції НУШ визначені основні компетенції освіти. Зміна знанневої парадигми на компетентнісну ніяк не заперечує інформативність уроків мистецької освіти. У результаті використання інтегративних художньо–педагогічних технологій формування мистецької компетентності майбутні фахівці повинні засвоїти наступні програмні результати навчання: оволодіти засобами художньої виразності; розуміти історичний розвиток дисциплін мистецтва, їхній взаємозв'язок; зв'язок з сучасними шкільними програмами; отримати сформованість професійних педагогічних умінь і навичок, які необхідні в роботі майбутнього вчителя сучасного закладу середньої загальної освіти.

### **Список використаних джерел**

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <http://nus.org.ua/library>
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.  
URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch-2016>.



3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.

URL: [http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang\\_id=1&menu\\_id=1182&articleid=165701#](http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#)

4. Масол Л. М. Нова українська школа: Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 208 с.

5. Мальов С. В. Підготовка майбутніх педагогів до естетичного виховання молодших школярів засобами ігрової діяльності на уроках музики і образотворчого мистецтва. *Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення* : зб. матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції. Хмельницький, 2017. С. 157–161.

6. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.

7. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. *Дошкільне виховання*. 2002. № 7. С. 10–12.

8. Нова українська школа. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1–4 клас), затверджена Колегією Міністерства освіти і науки 22 лютого 2018 року (розроблена під керівництвом О.Я. Савченко).

URL: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

9. Brovchak L. S., Likhitska L. M., Starovoit L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. (Web of Science). Rezekne. Latvijas. Republika, 2020. С. 98–108. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>

10. Lazarenko N., Kolomiets A., Palamarchuk O. Communication in the internet space: psychological aspect. *Information Technologies and Learning Tools* (Web of Science) 2020. Vol. 65, № 3. P. 249–261. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/mindex.php/itlt/article/view/2036>

## ТВОРЧИЙ ПІДХІД ПЕДАГОГА ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДОСЛІДНИЦТВА

Юлія Тополюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## CREATIVE APPROACH OF A TEACHER TO THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN RESEARCH TOOLS

Yu. Topolyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті обґрунтовано творчий підхід педагога до розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи. Автор вказує, що використання вчителем початкової школи засобів дослідництва під час освітнього процесу ефективно впливає на активізацію пізнавальної діяльності молодших школярів.

**Ключові слова:** творчий педагог, пізнавальний інтерес, засоби дослідництва, молодші школярі, творчість.

**Abstract.** The article substantiates the teacher's creative approach to the development of the cognitive interest of primary school students. The author of the article points out that the primary school teacher's use of research tools during the educational process effectively affects the activation of the cognitive activity of younger schoolchildren.

**Key words:** creative teacher, cognitive interest, means of research, younger schoolchildren, creativity.

Нова українська школа ставить певні вимоги до особистості вчителя початкової школи, одна з яких – бути творчим. Оскільки нині суспільство потребує не просто сучасних кваліфікованих фахівців, які формально або ж шаблонно підходять до створення, запозичення та виконання поставлених завдань, а спеціалістів, котрі креативно виконують свою роботу і вносять у розв'язання завдань власні елементи новизни: пропонують різні варіанти розв'язку запропонованого завдання, аналізують зібрану інформацію, здійснюють творчий підхід, приймають та ухвалюють нетрадиційні рішення проблемної ситуації. Саме таким ключовим навичкам учень має навчатись ще із початкової ланки освіти, адже саме вона формує міцний фундамент для різнобічного розвитку дитини. А хто ж, як не творчий вчитель, зможе допомогти учневі ще в молодшому шкільному віці зацікавитись навчальною діяльністю, сформувати у здобувача освіти інтерес до пізнання нового, здатність фантазувати, захоплюватися, запитувати, створювати та шукати.

У педагогіці «творчість» відомими науковцями тлумачиться, як діяльність особи, яка своїми рішеннями створює те, чого ніколи не було раніше, щось нестандартне на підґрунті уже набутого попередниками досвіду за допомогою власних комбінацій [9, с. 59].

Дослідження специфіки творчої особистості вчителя школи I ступеня представлені у працях відомих педагогів, таких як: В. О. Сухомлинський, О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, О. П. Демченко та ін. Аналіз дослідженої психолого–педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що творчість є не тільки основним показником професіоналізму сучасного вчителя початкової школи, а й ключовою умовою розвитку пізнавальної активності молодших школярів, оскільки, з однієї сторони, вона виступає головною характеристикою професійної майстерності педагога, а з іншої – це цілісна особистісна якість учителя, котра є провідною ланкою в структурі освітнього процесу навчального закладу.

Розглянемо більш детально творчий підхід педагога до розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами дослідництва. Вважаємо, що даний підхід дозволяє вчителю розвивати у школярів пізнавальний інтерес, культуру навчальної праці, самостійність, вміння систематизувати, узагальнювати і поглиблювати свої знання, використовувати їх на практиці.

На нашу думку, в організації творчого підходу до активізації пізнавального інтересу варто пропонувати школярам такий вид діяльності, де б вони могли спостерігати, експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ, проявляти індивідуальність у поглядах на той чи інший факт із життя. Це все можна реалізувати через залучення учнів до дослідницької діяльності, що народжується з внутрішнього прагнення до пізнання.

З'являється питання: «А як цікаво організувати процес розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами дослідництва?». Уважаємо, що, в першу чергу, вчителю потрібно будувати дослідницьку діяльність, орієнтуючись на природне прагнення учнів до самостійного вивчення навколишнього світу. Педагогу варто поцікавитись у школярів, що викликає у них захоплення, і, на основі отриманих відповідей про сферу інтересів дітей, планувати саме дослідження.

Сучасна дослідниця Г.Г. Кіт вважає, що ефективність дослідницької роботи учнів значною мірою залежить від кваліфікованого педагогічного керівництва. Вчитель, орієнтуючи навчання на застосування дослідницьких методів, має враховувати, що схильність учнів до дослідницької діяльності значною мірою індивідуальна. Про це свідчить своєрідність розвитку їхніх пізнавальних інтересів, аналітичних здібностей, психічних процесів, працьовитості, волі тощо. Отже, педагогічне керівництво має здійснюватися з урахуванням особистісного інтересу та можливостей школяра, без втручання у власне дослідницький процес, залишаючи за ним право вибору як поля, так і методів та альтернативних варіантів дослідження [2, с.323].

При організації діяльності дослідницького спрямування учнів початкової школи можна використати наступні теми: фантастичні або казкові (тобто теми, які орієнтовані на розробку та дослідження неіснуючих об'єктів і явищ); практичні (тобто теми, які передбачають проведення власних досліджень). Слід наголосити школярам, що отримати

різномірну інформацію для проведення дослідження вони можуть, провівши власні спостереження, екскурсію чи навчальне дослідження. Як зазначають сучасні дослідники, «хід реалізації педагогічних досліджень вже не виокремлюється від загального навчального процесу, а інтегрується до нього» [9, с. 653].

Зокрема, важливим під час застосування в освітньому процесі засобів дослідництва є спілкування однокласників між собою. Обмінюючись своїми роботами, вони мають у процесі дискусії прийти до спільного рішення. Це вчить учнів спілкуватись, прислухатись до чужої думки. Школярі, переглядаючи картинки, зможуть зацікавитись певним об'єктом. Наприклад, когось зацікавить, як утворюється сніжинка, або, чи є ознаки життя на Марсі? Тож можна продовжити це дослідження, даючи можливість школярам вибрати одну із карток та підготувати детальнішу інформацію про обраний творчий об'єкт.

За результатами власних спостережень під час застосування творчого підходу до розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами дослідництва ми можемо констатувати той факт, що в учнів, які беруть участь у дослідницькій діяльності, на достатньому рівні сформовані інтуїція, допитливість та жага до пізнавальної активності (на відміну від їх однолітків, в яких ці якості не достатньо сформовані). І що найголовніше, таким молодшим школярам дійсно цікаво займатись підготовкою та брати участь у подібних заходах. На решту учнів, які не задіяні у діяльності дослідницького спрямування, а лише спостерігають за роботою своїх однокласників, такий вид роботи теж має позитивний вплив: вони із захопленням спостерігають за своїми однолітками, вболівають за них, а також, при потребі, проявляють ініціативу, допомагаючи у тих чи інших дорученнях, що стосуються підготовки та проведення дослідницької діяльності.

Уважаємо, що всі діти різні і, відповідно, вподобання їх теж різні. Одним дітям подобається рахувати, іншим – співати, читати або малювати. Подібного роду завдання із застосуванням засобів дослідництва зможуть розкрити в учня його здібності, вміння, а також допомогти дитині, можливо ще на підсвідомому рівні, визначитись щодо майбутньої професії, або ж просто зададуть вектор його подальшої захопленості.

Отже, застосування педагогом творчого підходу до розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами дослідництва не дає можливість учневі «топтатись» на одному місці, очікуючи, поки хтось дасть пораду чи розв'яже складну задачу за нього. Такий підхід спонукає школярів до формулювання питань та пошуку відповідей на ці запитання. Вважаємо, що діяльність дослідницького спрямування є основною умовою розвитку пізнавального інтересу у молодших школярів в умовах НУШ, що, в свою чергу, сприяє формуванню в учнів потреби у міцних знаннях та вміннях, прояву самостійності дітей у пошуку необхідних даних, а також забезпечує системність і глибину їхніх знань.

### Список використаних джерел

1. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 251–255.

2. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 34. Вінниця, 2011. С. 320–325.

3. Коломієць А., Демченко О., Жовнич О., Колеснік К. Значення групової діяльності під час дитячого експериментування. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. №11. С.138-149. doi.org/10.52058/2786-6025-2022-11(11)-138-149. URL: <https://vadnd.org.ua/app/uploads/2022/09/11 .pdf>

4. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2020. № 61. С. 140–145.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти: Міністерство освіти і науки України.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 13.03.2023)

6. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

7. Осадченко І.І. Теоретико-методичні засади підготовки вчителів початкової школи до запровадження освітніх технологій в умовах сучасного освітнього середовища : монографія. Миколаїв: Ліон, 2016. 172 с.

8. Shkvyr, O. Methods and techniques pedagogical thinking development of the future teacher-researcher of primary school. *Innovative solutions in modern science.* Dubai : Center for international cooperation TK Meganom. 2017. № 7(16), pp. 50–61.

9. Sivachenko Inna, Demchenko Olha, Vakaliuk Ivanna, Valentieva Tatyana, Kit Halyna. Problems and Perspectives of Pedagogical Research in the Context of Digitalization *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security.* VOL.22 No.6, pp. 652–657. June 2022. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.81>

URL: [http://www.ijcsns.org/07\\_book/html/202206/202206081.html](http://www.ijcsns.org/07_book/html/202206/202206081.html).

## ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

**Марина Тютюнник**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

**Науковий керівник:** Л.М.Ліхичька, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE EUROPEAN EXPERIENCE OF USING THE INTEGRATION OF THE ARTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PRIMARY SCHOOL

**Maryna Tyutyunnyk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Інтеграція мистецтв у навчальний процес дозволяє дітям розвивати свої творчі здібності та вміння, розширювати свої знання та сприймати навколишній світ з нових боків. Європейський досвід використання інтеграції мистецтв у початковій школі є прикладом успішної реалізації цього підходу. Цей досвід стане корисним і для української системи початкової освіти. Навчальні практики, які використовують у Франції, Польщі, Італії та інших країнах, можуть адаптувати й українські педагоги, тим самим наситивши уроки новими ідеями, практиками, тренінгами, та урізноманітнить навчання для учнів молодших класів.*

***Ключові слова:** освіта, досвід, мистецтво, інтеграція, учні, розвиток.*

***Abstract.** Integrating the arts into the educational process allows children to develop their creative abilities and skills, expand their knowledge and perceive the world around them from new angles. The European experience of using arts integration in primary school is an example of successful implementation of this approach. This experience will be useful for the Ukrainian primary education system. Educational practices used in France, Poland, Italy and other countries can also be adapted by Ukrainian teachers, thereby saturating lessons with new ideas, practices, trainings, and diversifying education for students of younger grades.*

***Key words:** education, experience, art, integration, pupils, development.*

Освітній процес у початковій школі є чи не найважливішим періодом навчання учня, адже це основа подальшої адаптації дитини в освітніх закладах. Саме тому одним із ключових місій вчителя початкових класів – створити на уроках атмосферу легкості та невимушеності, аби учні навчались у форматі гри. Такий ефект, зокрема, створює інтеграція мистецтва у освітній процес.

Інтеграція мистецтв у навчальний процес є дуже важливим компонентом початкової освіти. Вона дозволяє дітям розвивати свої творчі здібності та вміння, розширювати свої знання та сприймати навколишній світ з нових боків. Європейський досвід використання інтеграції мистецтв у початковій школі є прикладом успішної реалізації цього підходу.

У багатьох країнах Європи використання мистецтв у навчальному процесі визнається як важлива складова розвитку особистості дитини. Наприклад, у Фінляндії мистецтва й ремесла є обов'язковими предметами у початковій школі, а в Нідерландах мистецька освіта є частиною загальної освіти.

Один з основних принципів європейського досвіду використання мистецтв у початковій школі – це інтеграція мистецтв з іншими предметами навчання, такими як математика, природничі науки, мови тощо. Це дозволяє дітям відчувати взаємозв'язок між різними предметами та розуміти їх взаємозв'язок у реальному житті.

Наприклад, у Італії, діти вчать створювати музику з використанням комп'ютерних технологій та одночасно вивчають математику. Цей підхід допомагає дітям розвивати не лише музичні та комп'ютерні навички, а й підвищує їх розуміння математики.

Франція є однією з країн, де інтеграція мистецтв у початкову освіту має довгу традицію і знаходиться на високому рівні. Мистецтво розглядається як важлива складова розвитку дитини, що допомагає розкрити її творчі здібності, розвинути інтелектуальні та емоційні здібності.

У початковій школі Франції інтеграція мистецтв відбувається за допомогою різноманітних видів діяльності: малювання, скульптури, музики, театру, танців тощо. Ці види діяльності використовуються як окремо, так і в поєднанні з іншими предметами навчання.

У Франції використовуються різні методика, спрямовані на інтеграцію мистецтв у навчальний процес. Наприклад, методика «Відкритий урок» полягає у тому, щоб дати дітям можливість висловлювати свої ідеї та власний підхід до творчості, а методика «Інтервал» дозволяє дітям поєднувати мистецтво з іншими предметами навчання.

Окрім цього, у Франції є спеціальні навчальні програми, які спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей, такі як «Візуальне мистецтво та графіка», «Музика та звук», «Театр та танець» тощо. Ці програми містять в собі різноманітні завдання, які допомагають дітям розвивати мистецькі навички та відчувати себе у ролі творця.

У Польщі інтеграція мистецтв у початковій школі також є важливою складовою навчального процесу. Мистецтво вважається не тільки засобом розвитку творчих здібностей, але й способом розвитку соціальних, культурних та міжособистісних навичок дітей.

У Польщі використовуються різноманітні методики та підходи до інтеграції мистецтв у навчальний процес. Одним з таких підходів є використання інтердисциплінарних проєктів, які включають мистецькі елементи в різні предмети навчання, такі як математика, історія, природничі науки та інші. Це дозволяє дітям бачити зв'язок між різними предметами та розвивати творчість, допомагає зрозуміти світ навколо нас.

У Польщі також існує ряд спеціалізованих шкіл мистецтв, де учні мають можливість глибоко вивчати різні види мистецтв та розвивати свої творчі здібності. Такі школи надають студентам додаткову підготовку та можливість займатися мистецтвом на професійному рівні в майбутньому.

Крім того, в Польщі діє програма «Школа творчості», яка передбачає включення різноманітних видів мистецтв у навчальний процес, таких як малювання, скульптура, музика, театр та інші. Програма також містить підготовку вчителів, які мають розвивати творчі здібності своїх учнів.

Використання інтеграції мистецтв в початковій школі в Італії є досить поширеним і має велику вагу в навчанні молодших школярів. Італійська освіта зосереджується на розвитку творчих здібностей дитини, зокрема за допомогою мистецтва.

У початкових класах зазвичай проводяться заняття з малювання, музики та театру. Вчителі активно використовують інтегровані підходи, де мистецтво є не просто окремим предметом, а вбудовується в інші предмети, такі як математика, історія, географія, наука та мова.

Такі інтегровані підходи дозволяють дітям бачити, як мистецтво пов'язане з іншими аспектами життя та навчання, розвивати свою творчість, фантазію та креативність. Це також допомагає розвивати вміння дітей працювати в команді, співпрацювати та висловлювати свої думки.

Отже, поєднання мистецтва та навчання – це важливий аспект розвитку української системи освіти, зокрема початкової школи, який допоможе розвантажити освітній процес та надати йому різноманіття. Корисним тут є досвід європейських освітніх систем. Навчальні практики, які використовують у Франції, Польщі, Італії та інших країнах, можна адаптувати для уроків й українським вчителям. Це допоможе наситити уроки у початковій школі новими ідеями, практиками, тренінгами, та урізноманітнить навчання для учнів молодших класів.

### Список використаної літератури

1. Масол Л.М. Художньо–педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: методичний посібник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.

2. Марчук Ж.С. Методи навчання мистецтва молодших школярів у НУШ. *Мистецтво та освіта*. 2019. № 2. С. 24–29.

3. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Sixth Edition; ed. by Sally Wehmeier. Oxford : University Press, 2000. 1540 p. URL: [www.stationline.org.ua/pedagog/18217-integ...](http://www.stationline.org.ua/pedagog/18217-integ...)

4. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical Potential of the Arts Complex in the Process of Formation of Aesthetic Perception of Junior Pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108. URL: <http://journas.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>

4. Lazarenko N., Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422–439.

5. Kruty K., Zdanevych L., Demchenko O., Demianenko O. PREPARATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS TO THE IMPLEMENTATION OF «ANJI PLAY» EDUCATIONAL PRACTICE IN THE TRAINING PROCESS DURING REFLECTION WORKSHOPS. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування. Колективна монографія / за ред. В.М.Чайки, О.І.Янкович. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. С. 209-228.

## РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Наталія Хавтирко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE ROLE OF INDEPENDENT WORK IN EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Nataliia Khavtyrko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Відзначено, що самостійна робота має велике значення у розвитку спостережливості, пам'яті, логічного мислення, уяви, творчої активності дітей молодшого шкільного віку. Зауважено, що самостійна робота впливає на глибину і міцність знань учнів з предмета, в розвитку його пізнавальних здібностей, на швидкості засвоєння нового матеріалу.*

***Ключові слова:** Самостійна робота, пізнання, учень, вчитель, організація самостійної роботи, активність, урок, навчальна діяльність.*

***Abstract.** It was noted that independent work is of great importance in the development of observation, memory, logical thinking, imagination, creative activity of children of primary school age. It was noted that independent work affects the depth and strength of students' knowledge of the subject, in the development of their cognitive abilities, on speed of assimilation of new material.*

***Key words:** Independent work, knowledge, student, teacher, organization of independent work, activity, lesson, educational activity*

Одне з головних завдань, яке стоїть перед Новою українською школою – виховання мислячої особистості, яка вмітиме здійснювати аналіз порівняння, узагальнення, а також зможе самостійно отримувати інформацію, висловлювати власні думки та робити логічні висновки. Відповідно цьому перед учителями постає завдання знаходження ефективних шляхів й інноваційних підходів, які сприятимуть реалізації важливого завдання – навчити дітей вчитися. Формування самостійної роботи в учнів початкових класів є одним із можливих завдань учителя у умовах дистанційної освіти.

Низка науковців стверджують, що ефективність навчання в учнів початкової школи залежить від вміння працювати самостійно. Уміння самостійно вчитися та опановувати знання, визначається не тільки вимогами сьогодення, але й потребами особистості. На думку психологів, компетентним фахівцем може бути тільки та людина, яка з дитинства вміє самостійно працювати та саморозвиватися.

Таким чином, самостійна робота – форма організації освітнього процесу, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес учнів. Відомо, що у процесі розв'язання самостійних завдань дитина отримує знання та вміння, які безпосередньо впливають на розвиток мислення, пам'яті, уяви. Слід відзначити, що навички самостійної роботи з опануванні будь-яких знань набуті людиною в ранньому дитинстві зберігаються протягом усього життя.

Низка наукових психолого-педагогічних досліджень присвячені проблемі формування навичок самостійної роботи учнів. Дослідженням проблеми «самостійна робота» займались: А. Алексюк, Т. Донченко, О. Савченко, Л. Романюк. Предметом їх дослідження були завдання, цілі, дидактичні принципи, форми і методи організації в процесі навчання, функції самостійної роботи.

Самостійна робота у рамках освітнього процесу в школі вирішує наступні завдання:

- закріплення та розширення знань, умінь, отриманих учнями під час уроків та позаурочний час, перетворення їх на стереотипи розумової та фізичної діяльності;
- набуття додаткових знань та навичок з предметів;
- формування та розвиток знань та умінь, пов'язаних з дослідною діяльністю учнів;

- розвиток орієнтації та установки на якісне освоєння навчального матеріалу;
- розвиток навичок самоорганізації;
- формування самостійності процесів мислення, пам'яті, уваги та здібностей до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації;
- вироблення навичок ефективної самостійної, практичної та дослідницької діяльності [6].

Педагоги-практики стверджують, що самостійна робота школяра є наслідком правильно організованої його навчальної діяльності на уроці, що мотивує до самостійного вивчення та поглибленого вивчення додаткового матеріалу у вільний від навчання час.

Для вчителя це означає чітке усвідомлення свого плану навчальних дій, а також усвідомлене його формування в школярів як певної схеми освоєння навчального предмета під час вирішення нових навчальних завдань. Але загалом це паралельно існуюча зайнятість школяра за обраною ним з готових програм чи ним самим виробленої програми засвоєння будь-якого матеріалу

Специфічною ознакою самостійної діяльності учнів вважається активність дітей без допомоги вчителя чи батьків. На нашу думку, таке твердження є не вірним, адже дотримуючись такої точки зору, вчителі виключають можливість співпраці в колективі. Вчитель повинен допомагати учням виконувати завдання, але як організатор. Посилення активної розумової діяльності учнів в процесі їх самостійної роботи досягається при умови, якщо вчитель планомірно організує цю роботу і вміло нею керує. Для цього вчителю необхідно провести всебічну підготовку до самостійної роботи учнів, за якої вчитель керується наступними прийомами:

- прийом, що забезпечує правильне розуміння учнями змісту завдання для самостійної роботи та вимог, що висуваються до нього;
- прийом, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів;
- прийом, що забезпечує формування в учнів навичок самоконтролю [8, с. 42].

Самостійну роботу потрібно організовувати так, щоб учень постійно долав посильні труднощі, але щоб рівень вимог, що висуваються учневі, не був нижчим за рівень розвитку його розумових здібностей. Робота з розвитку умінь та навичок самостійної розумової праці проводиться в системі, основою якої є поступове збільшення самостійності учнів, що здійснюється шляхом ускладнення завдань для самостійної роботи та шляхом зміни ролі та контролю вчителя під час виконання учнями цих завдань.

Науковець О. Ігнатова визначає, що активність і самостійність дитини молодшого шкільного віку має тісний зв'язок з вольовими зусиллями, умінями проявляти наполегливість. У молодшого школяра, який вміє самостійно організувати свою роботу добре розвинені вольові якості, такий школяр впевнений у своїх діях та вміло може йти до поставлених цілей. О. Ігнатова стверджує про існування певного взаємозв'язку між самостійністю й емоційним станом молодшого школяра, який спостерігається у дітей у процесі виконання самостійної роботи та безпосередньо пов'язаний з його інтересами та бажаннями [3].

Самостійна робота учнів на уроці, що раціонально організовуються та систематично проводиться, не тільки має позитивний вплив на якість знань учнів та виробляє у школярів вміння та навички навчального праці, але й виховує у них серйозне ставлення до навчальним заняттям, сприяє позитивному ставленню учнів до уроків, на дисципліну класу. Зокрема, Л. Кравчук підкреслювала, що організація самостійної роботи учнів на уроці та вдома залежить від учителя. Його методична підготовка, педагогічна майстерність та творча ініціатива вирішують успіх у оволодінні школярами раціональними методами та прийомами навчальної діяльності, вміннями та навичками самостійно набувати знання, вміло використовувати їх у практиці [8, с. 25].

Самостійна робота є засобом організації пізнавальної діяльності учнів. Розвиток самостійності учнів можливий лише за зміни пріоритетів освіти – з засвоєння отриманих знань та самостійної пізнавальної діяльності кожного учня з урахуванням його особливостей



і можливостей. Вивчення, узагальнення та поширення передового досвіду вчителів в організації самостійної роботи учнів на уроці має бути у центрі уваги керівників шкіл, методичних об'єднань, науково-педагогічних працівників.

#### Список використаних джерел

1. Вишківська В. Б., Шикиринська О. В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. *Scientific Collection «InterConf»*, (32): with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16–18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv: SPC InterConf, 2020. P. 41–45.
2. Демченко О. Інтерактивні методи в підготовці майбутніх вихователів обдарованих дітей у контексті євроінтеграційних вимог до підвищення якості вищої освіти. Імплементація європейських стандартів в українські освітні дослідження: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. Української асоціації дослідників освіти (Київ, 21 червня 2019 р.). Київ – Дрогобич: Трек-ЛТД, 2019. С. 45–49.
3. Ігнатова О. Виховання самостійності у молодших школярів. *Учитель*, 2000. № 4–6. С.20–23.
4. Кравчук Л. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів. *Сучасна школа України*. 2012. №2. С. 24–28.
5. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгиницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251–255.
6. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
7. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. № 61. С. 140–145.
8. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід'ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2020. Т.6. №2. С. 41–50.  
URL: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6\(2\)-41-49](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6(2)-41-49)

### ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОПОВІДАНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

**Вікторія Хмарук**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### FEATURES OF STUDYING STORIES IN PRIMARY SCHOOL IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF READING PERCEPTION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

**Victoria Khmaruk**, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті описано особливості вивчення оповідань з молодшими школярами. Визначено етапи опрацювання цього жанру літератури в початковій школі. Наголошено на важливості використання різних методів та прийомів навчання, що допоможуть ефективно розвивати читачьке сприймання художніх творів молодшими школярами.

**Ключові слова:** оповідання, читацьке сприймання, початкова школа, молодші школярі.

**Abstract.** The article describes the peculiarities of studying stories with younger schoolchildren. The stages of development of this genre of literature in primary school are determined. Emphasis is placed on the importance of using various teaching methods and techniques, which will help to effectively develop the reading perception of artistic works by younger schoolchildren.

**Key words:** story, reader's perception, elementary school, younger students.

Читання є однією з найважливіших форм набуття знань та засобом формування та виховання особистості. Художні твори різних жанрів мають великий потенціал для розвитку та виховання учнів, що підкреслюють такі автори як О. Джежелей, Г. Коваль, В. Науменко, З. Романовська, Н. Світловська, Н. Скрипченко. Художні твори є своєрідним засобом духовно-емоційного спілкування між людьми, а читання збагачує емоційний світ учнів, як стверджують Н. Волошина, І. Гудзик, М. Наумчук, О. Савченко та інші.

Дослідниками та вчителями-практиками (А. Богуш, Н. Вітківською, Н. Гавриш, Д. Джолою, М. Лещенко, Н. Миропольською, В. Сухомлинським, А. Щербо та ін.) зазначено важливість морально-естетичного виховання, яке може здійснюватися за допомогою художнього слова. Вони підкреслюють необхідність формування інтересу до літератури та емоційної відповіді, пов'язаної з глибокими почуттями, які виникають під час читання та аналізування художніх текстів.

Вивчення оповідань є важливою складовою процесу розвитку читацького сприймання молодших школярів. Оповідання, які включені до програми початкової школи, мають свої особливості, які допомагають учням розуміти та аналізувати текст [7, с. 235].

Однією з найважливіших особливостей оповідань, що вивчаються в початковій школі, є їх невеликий обсяг. Оповідання для молодших школярів не повинні бути довгими, щоб діти мали можливість швидко засвоїти новий матеріал та зберегти увагу до тексту протягом усього його читання. Також оповідання допомагають учням розвивати своє вміння концентруватися та зосереджуватися на головному в сюжеті.

Другою важливою особливістю оповідань, які вивчаються в початковій школі, є їх тематика. Оповідання повинні мати теми, які були б зрозумілі та цікаві для молодших школярів, щоб вони могли знайти спільну мову з персонажами та зрозуміти їхні вчинки та рішення. Таким чином, оповідання допомагають розвивати емпатію та співчуття в молодших школярів, а також формувати в них позитивні цінності.

Окрім того, оповідання, які вивчаються в початковій школі, повинні підбиратися відповідно до рівня розвитку учнів. Тексти повинні бути не тільки зрозумілими для молодших школярів, але й відповідати їхнім потребам у розвитку мовленнєвих, логічних та креативних умінь. Тому важливо підбирати оповідання, які відповідають рівню розвитку учнів та забезпечують їхній поступовий розвиток [4, с. 137].

Також важливим є умілий вибір педагогом та використання різних методів вивчення оповідань. Одним із них є читання вголос вчителем, що допомагає учням слухати та сприймати текст. Іншим методом може бути читання учнями вголос, що дозволяє вчителю оцінити їхнє розуміння та вміння правильно вимовляти слова. Окрім того, важливо використовувати ігри та розвивальні завдання, які сприяють залученню учнів до процесу вивчення оповідань та допомагають їм краще зрозуміти зміст тексту.

Опрацювання оповідань включає кілька етапів: перший етап – це читання оповідання. Твір може бути прочитано вчителем, учнем або групою учнів. Важливо, щоб читання було зрозумілим, має бути зацентровано увагу на деталях оповідання, які відображають його тему та сюжет. Наступним етапом є розуміння сюжету. Воно пов'язане зі знанням слів, які використовуються в тексті. Учителі повинні навчити учнів користуватися словниками, щоб знайти значення незнайомих слів та розширити свій словниковий запас. Третій етап – аналіз головних персонажів. Важливо дослідити характеристики головних персонажів, їхні мотиви

та взаємодію з іншими героями твору. Це допоможе учням зрозуміти мотивацію дій персонажів та їхні реакції на події в оповіданні.

Отже, вивчення оповідань є важливою складовою процесу розвитку читацького сприймання молодших школярів. Необхідно забезпечувати відповідність оповідань рівню розвитку учнів, використовувати різні методи вивчення, а також забезпечувати регулярне вивчення оповідань з урахуванням інтересів та вікових особливостей учнів. Це допомагає молодшим школярам розвивати свої навички читацького сприймання та формувати естетичні почуття.

### Список використаних джерел

1. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
2. Комарівська Н.О. Шляхи розкриття морального потенціалу текстів для дитячого читання. *Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique: collection de papiers scientifiques «ЛОГОЕ» avec des materiaux de la conference scientifique et pratique internationale* (Vol. 2), 20 septembre, 2019. Geneve, Suisse Plateforme scientifique europeenne. P. 35–39.
3. Комарівська Н.О., Лапшина І.М. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково–практична інтернет–конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький. 28–29 березня 2019. С.44–48.
4. Коваль Г., Іванова Л., Суржук Т. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 280 с.
5. Навчальні програми для 1–4 класів. URL: <https://bit.ly/2TG0FaW>
6. Онопрієнко О. Елементи літературного аналізу творів на уроках читання. *Бібліотека вчителя початкової школи*. 2000. №11–12. С. 4–5.
7. Савченко О. Методика читання в початкових класах: посібник для вчителя. Київ: Освіта, 2007. 333 с.
8. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти: збірник наукових праць*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.

### ВПЛИВ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НА СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Діана Хутченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### THE INFLUENCE OF FORMATIVE ASSESSMENT ON THE DEVELOPMENT OF SELF-ESTEEM OF YOUNGER SCHOOL CHILDREN

Diana Khutchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розкривається вплив формувального оцінювання на процес становлення самооцінки молодшого школяра. Автор статті презентує методи формувального оцінювання, що спонукатимуть учнів до самооцінної та взаємооцінної діяльності.

**Ключові слова:** початкова школа, формувальне оцінювання, самооцінка, самооцінювання, взаємооцінювання.

**Abstract.** The article reveals the influence of formative assessment on the process of formation of self-esteem of a junior high school student. The author of the article presents the methods of formative assessment that will encourage students to self-assess and peer-assess activities.

**Key words:** elementary school, formative assessment, self-assessment, self-assessment, mutual assessment.

Оцінювання освітніх результатів у початковій школі – одне з важливих завдань педагогічної діяльності вчителя. Система контролю та оцінки дозволяє встановити ступінь досягнення запланованих результатів початкової освіти – сформованість предметних та метапредметних умінь молодшого школяра. Тому не дивно, що реформуванню підлягають не лише мета, завдання початкової освіти, а ще й форма оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.

Використання вчителем методів і прийомів формувального оцінювання сприяє покращенню процесу засвоєння учнями знань, оскільки дана технологія надає вчителю повну картину стану сформованості у молодших школярів нових умінь та навичок, ключових та предметних компетентностей, допомагає легко відслідкувати прогрес учнів у навчальній діяльності. Виходячи з цього, педагог може адаптувати навчальний процес до індивідуальних запитів здобувачів освіти. Технологія формувального оцінювання не лише корисна для вчителя, як одного з організаторів освітнього процесу, але й цікава для молодших школярів. Методи формувального оцінювання різноманітні та своїм змістом, тому позитивно впливають на мотивацію учіння, підвищуючи пізнавальний інтерес дітей, спонукають до сомооцінної та взаємооцінної діяльності.

У дослідженнях Д.Вільяма, Ж.-П.Каверні, Г.Нуазе формувальне оцінювання інтерпретовано як оцінювання, що може допомогти навчанню. Для цього воно має «надавати інформацію, яку вчитель та учні можуть використати як коментарі при самооцінюванні й взаємооцінюванні та для удосконалення освітнього процесу, в якому вони беруть участь» [9]. Даний вид оцінювання сприятиме постійному навчанню учнів та розвитку творчості вихованців, налагодженню позитивної атмосфери в класі та створенню ситуацій успіху.

В «Абетці для директора» (пункт «Критерій 2.2.2. У закладі освіти впроваджується система формувального оцінювання») наголошується на атрибутивних рисах формувального оцінювання:

- націленість на визначення індивідуальних досягнень кожного учня;
- уникнення прийому порівнювати навчальні досягнення різних учнів;
- широке використання описового оцінювання;
- застосування зрозумілих критеріїв оцінювання, за якими оцінюють учня, що дає йому змогу стати свідомим учасником процесу оцінювання і навчання;
- забезпечення зворотного зв'язку – отримання інформації про те, чого учні навчилися, а також про те, як учитель реалізував поставлені навчальні цілі;
- визначення вектору навчання, що дозволяє учням після виконання своїх завдань дізнатися про те, якого рівня вони наразі досягли й у якому напрямку їм потрібно розвиватися [1, с. 106].

Одне з головних завдань вчителя – це навчити учнів вчитись (самостійно вирішувати навчальні завдання) та вміти оцінити результати своєї праці. Самооцінювання у процесі навчання відбувається за допомогою самоаналізу своєї діяльності та діяльності інших. Адекватна самооцінка дає змогу ставити цілі, підбирати способи та методи, які підсилють учневі для досягнення поставлених цілей.

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка наведено визначення самооцінки як «судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка – вияв оцінного

ставлення людини до себе. Самооцінка є результатом передусім розумових операцій – аналізу порівняння, синтезу» [2, с. 296] Самооцінка – це оцінювання людиною самої себе, своїх досягнень, віра у власні сили та можливості. Самооцінка опосередковує ставлення дитини до самої себе, інтегрує досвід її діяльності, спілкування з іншими людьми. Ця найважливіша особистісна інстанція дозволяє контролювати власну діяльність з точки зору нормативних критеріїв, будувати свою поведінку відповідно до соціальних норм. Р. Бернс, аналізуючи велику кількість досліджень американських авторів, відзначає, що на межі дошкільного і молодшого шкільного віку відбувається якісний стрибок у розвитку самооцінки [4, с. 25].

Як показують дослідження, самооцінка учнів початкової школи є дещо завищеною, і це не дивно: провідним видом діяльності учнів дошкільного віку є гра, діти легко опановують даний вид діяльності, без зайвих зусиль, за що часто отримують похвалу з боку дорослих. Переходячи до початкової школи, провідний вид діяльності змінюється на навчальну діяльність, опановуючи яку варто докладати не маленькі зусилля, але школярі пам'ятають про свій попередній досвід, про постійну підтримку батьків і з упевненістю беруться опановувати новий вид діяльності та із щирістю вірять у власні сили, тому не завжди здатні бути об'єктивними як до своїх успіхів так і до успіхів однолітків.

Важливим завданням учителів є підтримка навчального поступу вихованців, створення сприятливих умов для творчої реалізації кожного учня, підбір активних методів навчальної діяльності відповідно до індивідуальних запитів школярів. Для формування адекватної самооцінки учнів молодшого шкільного віку педагогу варто подбати і про справедливість та об'єктивність оцінювання вихованців та залучати їх до процесу самооцінювання, що значно пришвидшить процес становлення самооцінки.

Важливими передумовами для розвитку успішного самооцінювання є:

- розробка вчителем для кожного конкретного випадку чітких критеріїв оцінювання;
- створення необхідного психологічного налаштування учнів щодо аналізу власних результатів;
- забезпечення ситуації, за якої критерії оцінювання учням відомі: вони самостійно співставляють їх із власними результатами, роблячи при цьому відповідні висновки про ефективність своєї роботи;
- складання учнями власної програми діяльності на наступний етап навчання з урахуванням отриманих результатів [7, с. 206].

Ефективність формувального оцінювання значною мірою залежить від вибору технік, за допомогою яких воно здійснюється [6]. Серед методів формувального оцінювання, що своїм змістом спонукатимуть учнів до самооцінної та взаємооцінної діяльності варто виокремити:

1. Листи самооцінювання. У кінці уроку кожен учень отримує бланк оцінювання своєї роботи за певними характеристиками, завдання школяра – уважно ознайомитись з даними характеристиками та оцінити власні досягнення на уроці, аналізуючи їх.

2. Критеріальні таблиці. Вчитель разом із учнями на початку уроку креслить на дошці таблицю, в яку згодом записують критерії оцінювання їх діяльності. Важливо обговорити разом з вихованцями кожен критерій, який буде записаний та вибрати пріоритетні серед них.

3. Дескриптори для самостійних робіт. Кожен самостійний вид роботи, з яким працює учень, повинен мати свої чіткі, більшою мірою незмінні дескриптори, працюючи з якими на постійній основі, учні будуть з легкістю і точністю досягати поставлених результатів і вміло себе оцінювати.

4. «Щоденні 3» та «Щоденні 5». Дані методики складаються з певних видів діяльності математичного та мовно-літературного змісту, після виконання кожного із завдань учень повинен проаналізувати свої досягнення, оцінивши власні сили, здійснивши рефлексію діяльності.

5. Анкетування. Даючи відповіді на запитання анкети після завершення уроку, учень детально описує свої досягнення, аналізуючи виконані завдання, роботу в групі або в парах.

6. Взаємооцінювання. Даний вид діяльності спонукає учня проявляти на уроці активну діяльнiсну позицію, аналізувати, порівнювати, оцінювати, робити висновки, прагнути працювати краще.

Самооцінка молодшого школяра є основою його активної позиції в оволодінні новою діяльністю. Вона значною мірою визначає характер соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку та є своєрідним показником його особистісного зростання. Слід зазначити, що процес становлення самооцінки учнів початкових класів великою мірою залежить від педагогічної оцінки, оскільки вона, як відомо, допомагає коригувати дії школярів, по-різному впливає на взаємини в класному колективі, зрештою, створює певну навчальну атмосферу. У свою чергу, використання технології формувального оцінювання сприяє залученню учнів до активної самооцінної діяльності, роблячи цей процес об'єктивним та прозорим, підвищуючи мотивацію учіння молодших школярів, допомагає сформувати навички впевненої поведінки.

### Список використаних джерел

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Абетка для директора: рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. Молодий вчений. 2019. №5. С. 47–51.
4. Дукевич Т. В., Яцюк В. А. Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: Друк ПП, 2006. 208 с.
5. Кіт Г. Г., Демченко О. П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. Нова українська школа: початок реформ. 2020. С. 251–255.
6. Любчак Л. В., Хутченко Д. О. Використання прийомів формувального оцінювання в умовах дистанційно навчання молодших школярів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 71. 2022. С. 22–29
7. Нова українська школа: poradnik для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с
8. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2018 р. № 924.  
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf>
9. Wiliam D., Harrison C., Black P. Assessment For Learning: putting it into Practice. London: Open University Press, 2003. 152 с.

## ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вероніка Шарандак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С.Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ARTISTIC AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMING THE MOTIVATION OF LEARNING OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Veronika Sharandak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядаються особливості впровадження технології активізації творчого самовираження молодших школярів у їхній мистецькій діяльності як системи форм урочної та позаурочної роботи, прийомів активізації художньої творчості учнів, що виступає стимулом для підвищення рівня мотивації учнів до навчання.*

***Ключові слова:** художньо-педагогічна технологія, мотивація навчання, молодші школярі.*

***Abstract.** The article examines the peculiarities of the implementation of the technology of activation of creative self-expression of younger schoolchildren in their artistic activity as a system of forms of extracurricular and extracurricular work, methods of activation of artistic creativity of students, which acts as an incentive to increase the level of motivation of students to study.*

***Key words:** art-pedagogical technology, learning motivation, younger schoolchildren.*

Прагнучи оптимізувати освітній процес, знайти нетрадиційні засоби активізації пізнавальних інтересів учнів початкової школи, науковці і вчителі-практики звертаються до художньо-педагогічних технологій, які можуть інтегрувати художньо-естетичні знання, явлення, цінності, досвід дітей молодшого шкільного віку.

Л. Масол інтерпретує *художньо-педагогічну технологію* як «теоретично і методично обґрунтований спосіб організації навчально–виховного процесу, спрямований на оптимальне досягнення цілей мистецької освіти в єдності (континуальності) навчання та естетичного виховання учнів на основі реалізації потенціалу художніх цінностей; результатом такої організації є формування ціннісно-сислової сфери особистості та розвиток ключових, предметних і міжпредметних компетентностей за допомогою гнучкого управління та коригування спільних дій учителя та учнів відповідно до педагогічної ситуації» [6, с.36].

Дослідник зазначає важливість врахування особливостей структури художньо–педагогічних технологій, яка складається з таких компонентів: концепція ( науково–теоретичні підходи і принципи); цілепокладання (врахування завдань загальної мистецької освіти і сучасних соціокультурних вимог); змістова частина (єдність навчання і виховання); процесуальна частина (організація освітнього процесу); форми й методи діяльності вчителя; види і способи діяльності школярів у процесі; діагностика й оцінювання досягнень; корекційна діяльність учителя [7, с. 37].

Класифікація Л. Масол [7, с. 37] містить такі види художньо-педагогічних технологій: інтегративні, проблемно-евристичні, інтерактивні, ігрові, сугестивні, естетично-терапевтичні (арт-терапевтичні), музейні, медіа-технології.

Реалізація завдань використання художньо-педагогічних технологій у початковій школі з метою стимулювання мотивації навчання учнів початкових класів можлива шляхом запровадження технологій активізації творчого самовираження школярів на інтегрованих уроках у процесі мистецької діяльності.

*Технологію активізації творчого самовираження молодших школярів у їхній мистецькій діяльності ми розуміємо як систему форм урочної та позаурочної роботи, прийомів активізації художньої творчості учнів, націлену на поетапне розгортання процесу*

художньо-творчої діяльності молодших школярів, що виступає стимулом для підвищення їх рівня мотивації до навчання.

*Метою* технології активізації творчого самовираження є підвищення рівня творчого самовираження учнів початкової школи, що сприятиме стимулюванню їх мотивації до навчання. Суть технології полягає у реалізації комплексу педагогічних засобів підготовки молодших школярів до саморозкриття та творчого самовиявлення «образу Я» (уявлень про себе, бажань, прагнень, думок, почуттів) у процесі створення та презентації результатів власної художньої діяльності.

*Технологія* базується на таких науково-педагогічних підходах [1; 2; 3; 5; 9; 10]: особистісно-орієнтованому; системному; діяльнісному; середовищному.

Загальні цільові настанови освітнього процесу в школі визначалися принципами вітчизняної дидактики (науковість навчання, його доступність, наочність тощо) [7]. Водночас ми прагнули врахувати специфіку навчально-виховної діяльності вчителів, спрямованої на творче самовираження учнів, стимулювання мотивації навчання. Виходячи з принципів особистісно орієнтованого навчання [1], ми визначили принципи, що лежать в основі педагогічної роботи, спрямованої на підвищення рівня мотивації навчання, розвиток умінь творчого самовираження, продуктивність та креативність мистецької діяльності учнів, індивідуалізацію навчання та виховання. До них належать такі *принципи*: особистісного творчого цілепокладання учня (врахування у навчанні та вихованні його особистих цілей, орієнтованих на творчий розвиток); вибору школярем своєї індивідуальної траєкторії розвитку в художній діяльності (узгоджувалися основні компоненти освіти – зміст, завдання, темпи виконання, форми, методи оцінювання результатів творчості); інтегративної освіти (основу навчання складають інтегровані об'єкти пізнання – метапредметні, що поєднують різні навчальні дисципліни та дозволяють генерувати творчі ідеї); творчої продуктивності учня (головним результатом є розвиток творчих якостей особистості, підвищення рівня мотивації навчання, творче самовираження).

Оскільки технологія покликана стимулювати мотивацію навчання та активізувати творче самовираження молодших школярів, вона розгортається у певному часовому відрізку і передбачає такі *етапи активізації*: споглядально-наслідувальний, пошуково-пізнавальний, творчо-активний, творчо-репрезентативний, рефлексивний, на кожному з яких задіяна *система форм, методів, прийомів*, спрямованих на підвищення рівня мотивації навчання, спонукання молодших школярів до саморозкриття і творчого самовиявлення «образу Я» (уявлень про себе, бажань, прагнень, думок, почуттів) у процесі створення та презентації результатів своєї художньої діяльності.

Методичний інструментарій технології активізації творчого самовираження дозволяє провести молодших школярів від етапу зародження їхньої мотивації до творчого самовираження у репродуктивній художній діяльності через окремі художньо-творчі прояви до активного творчого самовираження, що сигналізує про підвищення мотивації навчання і водночас сприяє розвитку особистості [3; 5; 9; 10]. Для цього використовуються *ігрові методи*, покликані підвищити мотивацію учнів до навчання, активізувати їхнє сприйняття та емоційно-чуттєву сферу, забезпечити наповнення їх враженнями від краси природи та творів образотворчого мистецтва; *дослідні методи*, спрямовані на сприйняття природи та творів мистецтва, на активне дослідження природних об'єктів та явищ з виокремленням їх властивостей, порівняння художніх образів та образів природи; *проблемно-пошукові методи*; *евристичні методи*; *завдання когнітивного, креативного, евристичного типу*; *метод колективного обговорення* тем, що стосуються мистецтва; *методи тілесного відображення інтересів, почуттів, емоцій*.

*Критеріями оцінки* ефективності розробленої технології виступають прогнозовані результати молодших школярів після закінчення кожного з етапів активізації, а також визначення в межах загального експериментального дослідження динаміки мотивації навчання та творчого самовираження учнів початкових класів у художній діяльності згідно з розробленими раніше критеріями [4; 6].



*Результат.* За умов досягнення мети застосування технології у молодшого школяра підвищується рівень мотивації навчання, що знаходить відображення у постійній готовності до творчих ініціативних дій та у здатності до творчого самовираження засобами художньої діяльності.

### Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Бондар С.П., Момот Л.Л., Липова Л.А. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті. Рівне: Тетіс, 2003. 200 с.
3. Демченко Я.М. Проблема мотивації навчання молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 38. С. 409–414. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto\\_2014\\_38\\_58](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_38_58)
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: зб. тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької*. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255.
6. Кульчицька О. І., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В. Педагогічні технології: наука – практиці / за ред. С. О. Сисоєвої. Вип. 1. Київ: ВШОЛ, 2002. 280 с.
7. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
8. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад Л.М. Михайлова, О.В. Пагава / за заг. ред. Л.М. Михайлової. Сєверодонецьк, 194 с.
9. Чагарна С. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів: проблеми й аспекти дослідження. *Освіта регіону*. 2011. №3. С. 423.
10. Шищенко В.О. Формування в молодших школярів позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. №4 (35). С. 150–157.

### РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ В РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

**Ганна Шиманська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»  
Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### IMPLEMENTATION OF TEACHER'S CREATIVE SKILLS IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

**Hanna Shymanska**, master's student  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті висвітлено особливості реалізації творчих здібностей учителів засобами арт-технологій та іншими інструментами Нової української школи, з метою розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.

*Ключові слова:* емоційний інтелект, арт-технології, казкотерапія, пісочна терапія, лялькотерапія, кольоротерапія, музикотерапія.

**Abstract.** *The article highlights the peculiarities of the implementation of teachers' creative abilities by means of art technologies and other tools of the New Ukrainian School, with the aim of developing the emotional intelligence of younger schoolchildren.*

**Key words:** *emotional intelligence, art technologies, fairy-tale therapy, sand therapy, puppet therapy, color therapy, music therapy.*

В умовах безперервних змін сучасного суспільства і реформування освітньої системи особливо важливого значення набуває формування емоційного інтелекту особистості школяра, який безпосередньо впливає на подальшу успішну життєдіяльність людини.

«Емоційний інтелект (EI) (з англ. emotional intelligence) – це група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій оточуючих» [1, с. 84]. Відомий американський науковець Р. Бар-Он переконаний, що даний феномен необхідно розглядати як сукупність різного роду здібностей, що дають можливість людині успішно боротися в різних життєвих ситуаціях. Дослідник вирізняє 5 ключових компонентів емоційного інтелекту:

- 1) внутрішньоособистісна сфера – здатність розуміти та чітко виражати свої почуття, власну думку та вміння її відстоювати;
- 2) міжособистісна сфера – спроможність взаємодіяти з оточуючими людьми; дана сфера включає емпатію, міжособистісні стосунки та соціальну відповідальність;
- 3) сфера адаптивності – можливість правильно вирішувати проблеми, незважаючи на швидкість їх надходження, вміння бачити речі такими, якими вони є;
- 4) сфера вміння вийти зі стресу – включає вміння витримати стрес та стримувати свої емоції у важких ситуаціях;
- 5) сфера загального настрою – здатність позитивно мислити навіть у несприятливих умовах [4, с. 14].

Зважаючи на вищезазначене, варто звернути увагу на педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського, який для розвитку інтересів та здібностей дітей важливу роль надавав саме вчителю. Відомий педагог зазначав, що важко переоцінити роль особистості учителя, його духовного обличчя в пробудженні і розвитку творчих здібностей, нахилів, талантів учня. В. О. Сухомлинський у своїх працях писав, що саме від викладача залежить, яким стане серце дитини – «ніжною квіткою чи засушеною корою». Василь Олександрович також наголошував, що вчительська робота – це постійна творчість. Прагнення до пізнання нового, «запалення емоційних вогників» в очах дітей може зробити лише креативний вчитель. Лише такий педагог здатен розвинути здібності дитини, його емоційний інтелект, який посідає таке важливе місце у нашому житті.

Справжня творчість є гуманною за своєю природою, адже вона спрямована задля розвитку та саморозвитку особистості. Характеризуючи творчість як окремий вид людської діяльності, вирізняють такі основні її ознаки:

- існування протиріччя або проблемної ситуації;
- особистісна та соціальна значущість;
- наявність як об'єктивних (матеріальних та соціальних), так і суб'єктивних (знань, умінь, позитивної мотивації, емоційної стійкості) передумов для творчої діяльності;
- новизна та оригінальність результату.

Педагогічна діяльність – це постійний творчий процес. Однак на противагу творчості в інших сферах, наприклад, науки, техніки, мистецтва, творчість вчителя має справу з розвитком особистості, зокрема, розвитком емоційного інтелекту учнів. З перших років навчання у дитини закладається фундамент для подальшого навчання, формуються навички соціалізації, здійснюється становлення особистості.

На думку дослідників, високий рівень сформованості емоційного інтелекту може засвідчувати про соціальну обдарованість дитини. Такий феномен також розглядається в контексті соціального інтелекту. В наукових розвідках О.Демченко [1] дається визначення соціальної обдарованості та її структура, серед елементів якої виділено і емоційний інтелект.

Формування емоційного інтелекту кожного з учнів відбувається завдяки творчим здібностям учителя, адже саме він підбирає ті методичні матеріали, які сприятимуть розвитку емоційної сфери дітей. Зокрема перед кожним вчителем постає завдання визначення настрою його учнів, коли ті приходять до школи. Адже саме від цього будуть залежати їх успіхи у навчанні, взаємовідносинах з однокласниками. Для вирішення цієї проблеми варто розмістити у класі «Куточок настрою». Яким саме він буде, залежить від творчості учителя. Це можуть бути великі смайлики з кольоровими прищипками або ж стенд із веселим сонечком і сумною хмаринкою. Під час оформлення цього куточка варто враховувати вік дітей, їх уподобання, інтереси, рівень розвитку тощо. Завдяки цій технології учитель має змогу протягом дня слідкувати за душевним станом своїх учнів і, у разі потреби, вирішити ситуацію. Такий «Куточок настрою» вчить дитину регулярно дослухатися до себе, до власних емоцій та виражати їх, використовуючи, в даному випадку, колір.

Для розвитку емоційного інтелекту нам стає у нагоді ще один інструмент Нової української школи – це ранкові зустрічі. Вони допомагають дітям прекрасно розпочати день у колі однокласників, обміркувати новини, потішити один одного компліментом, підтримати, якщо у когось поганий настрій. Всього лиш за 15-25 хвилин у дружньому колі кожна дитина відчує підтримку, посмішки, доброзичливість, послухає компліменти у свій адрес. Завдяки цьому у неї поліпшується настрій та підвищуються сили для роботи протягом дня. Саме від творчості вчителя залежить сприятливий мікроклімат у класі, де кожен учень може бути таким, яким він є, розслабитися, відчути підтримку своїх друзів, розповісти про свої враження і переживання. Важливо розказати дітям, як правильно спілкуватися, не ображаючи один одного, говорити приємні слова, підтримувати кожного.

Також особливу увагу хотілося б звернути на використання АРТ-технологій у формуванні ЕІ молодших школярів. «Арт-технології – це сукупність форм, методів різних видів мистецтва, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості в освітньому процесі» [3, с. 139]. Вони базуються на тому, що художні образи спроможні допомогти дитині зрозуміти власний внутрішній світ через творче самовираження і завдяки цьому зробити власне життя щасливішим. Можемо виокремити такі основні завдання арт-технологій:

- 1) виокремлення і розвиток творчих здібностей учнів;
- 2) розвиток емоційно-моральних задатків;
- 3) розвиток здібностей вирішувати проблемні ситуації;
- 4) покращення самооцінки;
- 5) розвиток уміння виражати свої емоції.

Саме використовуючи арт-терапевтичні технології для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, вчитель у повній мірі може проявити свої творчі здібності. Для цього існують такі напрями арт-терапії: музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, кольоротерапія, терапія водою, пісочна терапія, маскотерапія, терапія грою тощо.

«Казкотерапія – це метод, який використовує метафору для створення зв'язків між казковими подіями і поведінкою у реальному житті» [4, с. 30]. Це один із найефективніших методів роботи з дітьми. Він є універсальним та доступним для дитячого сприйняття. Казки сприяють виникненню сильного емоційного прояву у молодших школярів. Також образи, які наявні у казках, допомагають учням у розвитку комунікативних навичок.

Лялькотерапія – це метод, який використовує ляльку як основний прийом корекційної роботи. Даний метод базується на уособленні дитини з її улюбленим казковим персонажем або ж героєм з мультфільму. Лялька виступає не просто іграшкою, а своєрідним посередником для вдалої взаємодії з дітьми. Вона відображає людей, допомагає зрозуміти красу навколишнього світу, доброту, сприяє подоланню страху, зниженню нервової та психічної напруги, об'єднує інтереси учителя і дитини.

Пісочна терапія – вид арт-терапії, при проведенні якого використовуються природні матеріали: вода, пісок, камінці, мушлі, рослини. Завдяки створенню пісочних картин, беручи за основу різні історії, дитині у найбільш зручній та зрозумілій формі передаються знання і

життєвий досвід, відбувається пізнання законів навколишнього світу. Робота з піском стабілізує емоційний стан учнів, покращує їх самопочуття, розвиває мислення та уяву. Використовуючи дану технологію, ми маємо змогу створити простір, у якому кожен учень зміг би відчути себе успішним, зміг би вирішити свої внутрішні проблеми.

Музикотерапія – це метод використання мелодій і звуків задля поліпшення психофізичного стану людини та покращення емоційної рівноваги. Вважається, що музика сприяє емоційній мобілізації учнів на всіх етапах навчання. Музичний супровід, в даному випадку, виступає як каталізатор емоційних процесів, а увага учнів в той момент спрямована на навчальну діяльність, що дає змогу вчителю створювати сприятливий мікроклімат у класі та покращити функціональний стан дитини, від якого залежить її спроможність виконувати навчальні завдання. Для організації музикотерапії перед учителем постає завдання підібрати належний музичний репертуар, що сприятиме переживанню емоційно-образного змісту музичного твору.

Кольоротерапія – це один із ефективних методів впливу кольорів на наш організм, спрямований на відновлення його звичайної життєдіяльності. У своїй діяльності педагогам варто свідомо підходити до формування кольорової гами, яка оточує дітей. Це допоможе скоригувати активну діяльність молодших школярів, налаштувати їх на позитивні емоції, заспокоїти. Також у початковій школі як елемент кольоротерапії варто використовувати цеглинки LEGO: для заспокоєння дітей можна запропонувати їм скласти фігурку із зелених цеглинок, для покращення розумової активності – із жовтих або помаранчевих. Також відповідними кольорами цеглинок учень може сигналізувати вчителю про свій настрій: червоний колір означає гнів, злість, оранжевий колір – здивування, цікавість, жовтий колір – задоволення, радість, зелений колір – відразу до чогось, блакитний колір – паніку і страх, синій колір – сум або горе.

Отже, використання інструментів Нової української школи та арт-технологій активно сприяють розкриттю творчості вчителя початкової школи під час розвитку емоційного інтелекту його учнів. Творча діяльність, на якій базуються дані технології, сприяє підвищенню інтересу школярів до навчального процесу, забезпечує їх успішність, пробуджує прагнення зрозуміти свій внутрішній світ та світ оточуючих, дає змогу усвідомити дітям власні емоції та емоції інших людей.

### Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. С. 118-129.
2. Лелюх-Степанчук О. О. Емоційний інтелект як проблема психологічної науки. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 84.
3. Канівець Н.Г, Шишенко В.О Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання арт–технологій у роботі з молодшими школярами. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 22. С. 139.
4. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
5. Bar-On R. Model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. № 18. P. 14.
6. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

## ТВОРЧИСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОГО ВМІСТУ ДЛЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Анна Шпеко, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»

Науковий керівник: С. І. Стрілець, доктор педагогічних наук, професор

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (Україна)

## CREATIVITY OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF CREATING DIGITAL CONTENT FOR THE FIRST-GRADERS ADAPTATION PERIOD

Anna Shpeko, PhD student

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

***Анотація.** Розкрито специфіку підготовки творчого аспекту вчителя початкових класів. Репрезентовано способи створення цифрового контенту педагогом з метою плавної адаптації першокласників. Подано рекомендації щодо впровадження такого вмісту в освітньому процесі з урахуванням особливостей наступності дошкільної та початкової освіти.*

***Ключові слова:** творчість учителя, цифровий вміст, адаптаційний період першокласників.*

***Abstract.** The specifics of the creative aspect of primary school teacher training are revealed. Methods of creating digital content by the teacher for the purpose of smooth adaptation of first-graders are represented. Recommendations for the implementation of such content in the educational process are given, taking into account the peculiarities of the continuity of preschool and primary education.*

***Keywords:** teacher's creativity, digital content, adaptation period of first-graders.*

Творчість учительства як один із складників успішної особистості відіграє важливу роль у створенні цифрового вмісту, особливо у глобалізовано-цифрову епоху, коли спостерігається стрімкий перехід до змішаного або онлайн-навчання та дедалі частіше використовуються цифрові технології в освітньому процесі. Адже для багатьох педагогів та учнів вони є частиною міжособистісної взаємодії та повсякденного життя.

Роль гуманістичних цінностей у сучасній освітній системі зростає під час впровадження концепції НУШ, відтак постає нагальна потреба у перепідготовці учителів початкової школи та вихователів закладів дошкільної освіти з метою підтримки їх до пошуків нових рішень, до бажання генерувати певну творчу ідею, до розвитку особистості, готової до активних продуктивних дій у країні та світі, здатної працювати в умовах сьогодення [5; 6].

Для того щоб майбутні вчителі прагнули до вияву критичного мислення та розвивали творчість, у сучасному ЗВО необхідно посилювати процесуальну складову підготовки, урізноманітнювати soft-інструментарій методів викладання, домінантою яких є тренінгові та коучингові підходи, реалізація повноцінної проектної діяльності, фасилітація, динаміка груп [2, с. 296]. Власним прикладом викладачі демонструватимуть жагу до творчості, що є першою сходинкою до створення власних творчих продуктів майбутніх педагогів початкових класів.

У процесі підготовки фахівців важливо формувати розуміння сутності наступності між дошкільною і початковою освітою, установки на самовдосконалення і самоосвіту, розвивати компетентності, рефлексивні здібності, досліджувати особистісне зростання і професійний розвиток [1, с. 270]. До того ж програми повинні охоплювати «філософсько-психологічне опрацювання проблем цифрової трансформації і ґрунтовну психолого-педагогічну інструменталізацію наявної педагогічної практики стосовно новітніх викликів» [3, с. 6].

Такий підхід здійснюється в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка як під час проведення тренінгів, так і в процесі вивчення студентами

дисциплін, зокрема: «Педагогічна інноватика в початковій школі», «Методика навчання математичної освітньої галузі». Саме тоді демонструються творчі розробки для учнів цифрового покоління, зазначаються їхні переваги, аналізується те, що потребує вдосконалень, наводяться альтернативні способи використання, відбувається не тільки показ матеріалу, а й перевтілення студентів у молодших школярів, які апробуюють мультимедійний контент.

Перехід старших дошкільників до закладу початкової освіти змінює їхню роль у соціумі, діти усвідомлюють себе не просто вихованцями, а школярами – рівноправними суб'єктами освітньої діяльності. Для них є характерними поява нових обов'язків, зміна соціального статусу та стилю взаємодії, розширення контактів, що зумовлює виникнення інших, нетипових для дошкільника потреб й інтересів, зокрема з'являється потреба в навчанні як систематичній діяльності. Специфіка успішності розвитку першокласника в умовах ЗЗСО зумовлюється рівнем його готовності до школи та плавністю перебігу періоду адаптації.

Під адаптацією першокласників розуміємо природний процес пристосування дитини 6–7 років в безпечному просторі до умов освітнього процесу шляхом залучення її до системної взаємодії в новому середовищі з певним колом осіб (учителями, однокласниками, персоналом школи), що забезпечують створення доброзичливої атмосфери. Це здійснюється через вербальну й невербальну комунікацію, знайомство зі шкільними правилами, проведення ранкових зустрічей, демонстрацію емоційної розкритості та емоційної саморегуляції, мотиваційно–ціннісне сприйняття особливостей нової соціальної ситуації молодшого школяра, що у підсумку готує його до успішного набуття ключових компетентностей.

Протилежним явищем є дезадаптація, для уникнення якої варто враховувати якість та спосіб подання учителем контенту. Нехтуючи цими критеріями, педагог, по суті, прирікає учнів на відчуття втоми, викликає почуття байдужості та знижує рівень інтересу до шкільного життя, відволікає на більш захопливі об'єкти, ніж ті, що є, не пов'язані з темою тощо.

Відповідно до Концепції виховання дітей та молоді в цифровому просторі, розвиток цифрових технологій та поширення їх в Україні передбачають активний пошук вихователями та вчителями інноваційних шляхів підвищення ефективності освітнього процесу [3, с. 2].

Незважаючи на те, що у Базовому компоненті дошкільної освіти цифрова компетентність дитини занесена до варіативної частини стандарту, чимала кількість старших дошкільників вміють користуватися гаджетами для різних цілей, розуміють специфіку їх використання завдяки активним користувальницьким умінням. Проте не завжди це сприяє цифровій грамотності та розвитку навичок, потрібних для взаємодії. Тому необхідно, щоб у процес входження в кіберпростір були залучені дорослі, які б допомогли перетворити несвідоме клацання пристрою на активне формування світогляду дитини, яка готується до зміни середовища, де продовжуватиметься набуття такого досвіду внаслідок розвитку однієї з ключових компетентностей – інформаційно-комунікаційної. Отже, використання цифрового вмісту педагогом є істотним процесом, а його розробка має враховувати певні вимоги.

Адаптивність – це перше, на що необхідно звернути увагу. Тобто вихідний продукт, створений засобами цифрових технологій, повинен відповідати особливостям школярів, бути візуально привабливим та легким у сприйнятті, реалізовуватися, враховуючи можливості закладу освіти та персонального забезпечення учнів, і, як наслідок, сприяти повноцінному розвитку соціально-емоційних навичок. Окрім цього, відомо, що діти швидко всотують новітні тренди, тому вчитель, створюючи дидактичний матеріал у процесі діджиталізації, має зважати на те, що цікавить дітей, на їхні вподобання щодо традиційного і розважального медіаконтенту, зокрема персонажів, які часто є взірцем наслідування поведінки, чи антиподів, поведінку яких не слід імітувати, обов'язково враховуючи принцип доцільності.

Без натхнення важко створити будь-який творчий матеріал, тому нерідко його черпають під час перегляду розробок іноземних, вітчизняних вихователів і учителів, на сторінках дитячих каналів у соціальних мережах (наприклад, каналу «ПлюсПлюс», де розміщено багато завдань для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку з логічним навантаженням, на уважність, на визначення емоційного стану), у застосунках («Вивчаю – не чекаю», «Мова – ДНК нації»), під час проходження курсів та перегляду вебінарів). Для створення подібних авторських розробок варто знати і вміти добирати оптимальні програми, онлайн-сервіси, додатки, месенджери, платформи тощо. Саме тому ЗВО мають приділяти цьому достатньо часу – вчити майбутніх фахівців орієнтуватися в цифровому середовищі.

Розробляти такий інноваційний вміст можна в різних форматах та представляти молодшим школярам у вигляді аудіо, відео, інтерактивних вправ, QR-кодів, мультимедійних презентацій, комплекту стікерів тощо. Наприклад, аудіо використовувати для ознайомлення з ввічливими комунікативними формами нетрадиційних привітань від усіх педагогічних партнерів, емоційного налаштування під час прослуховування афірмаційних настанов через слухове сприйняття, психологічної релаксації та відновлення психоемоційного стану (уявлення дітьми себе у певній локації – ліс, море, гори – на основі почутих звуків, мелодій).

Творчість може виявлятися у створенні пізнавальних відео, що сприяють збагаченню соціального досвіду та розумінню емоцій. Здебільшого діти краще усвідомлюють візуальний контент (співпраця оточення, показ емоційного спектру, невербальна комунікація). Наприклад, добірка ключових уривків з мультиплікацій чи фільмів з позначенням їхньої головної ідеї стисло, що передбачає створення єдиного декількахвилинного відео з важливими істинами, які вчать часом краще, ніж розповідь. Оскільки під час адаптаційного періоду не всі діти володіють навичкою читання, учитель може озвучувати текст сам чи запропонувати школярам за побаченим визначити основну думку без читання.

Героями мультимедійних презентацій, яких учитель додаватиме у вигляді зображень для ознайомлення дітей з новими поняттями, процесами для визначення настрою, можуть бути реальні зоологічні персонажі, як пес Патрон чи кіт Степан, або ж персонажі коміксів з Кіновсесвіту Marvel чи Warner Bros., якими діти захоплюються, незважаючи на свій досить юний вік. Такий контент є етичним, захоплюючим та водночас естетичним.

Під час адаптаційного періоду діти ознайомлюються з пришкольною територією та приміщенням, у якому здобуватимуть освіту. Тому доцільно організувати квест, під час якого вчитель пересуватиметься разом з дітьми за підказками, щоб знайти той чи інший кабінет, бібліотеку тощо. Подібне можна організувати ще до початку навчання, тобто в серпні місяці. Спочатку учитель добирає героїв квесту відповідно до актуальних захоплень учнів. З метою ще більшої зацікавленості завдання (віршовані форми, розгляд зображень, слухання записів) представлені у вигляді QR-кодів. Наприклад, діти розглядають зображення страв, обладнання кухарів, персонал тощо, відсканувавши код; далі на основі колективного обговорення зрозуміють, про яке місце мовиться, та перейдуть безпосередньо до нього. У такий спосіб педагог ознайомить майбутніх школярів з одним із приміщень у школі – ідальнею.

За аналогією учні проробляють такі ж дії для ознайомлення з іншими частинами школи, проте завдання, пропонувані в QR-кодах, будуть відрізнятися, зокрема залученням різних органів чуття: для актовій зали доречним буде переглянути уривок невеликої вистави; для кабінету музичного мистецтва – прослухати аудіо різних інструментів; для футбольного майданчика – показати гіф-зображення відомих футболістів; для медичного кабінету – комплекс загадок, розгадавши які, складається електронний пазл у LearningApps з малюнком кабінету; для басейну – виконати популярну руханку «Baby shark», що наштовхне дітей на думку про ймовірне приміщення. Добір завдань залежить від творчого підходу вчителя. Ознайомлення з осередками у класі може також проходити у квестовій формі.

Розроблені педагогом інтерактивні завдання допомагають засвоювати інформацію, розуміти побачене й почуте, ділитися власним досвідом, формують навичку доводити справу до завершення, сприяють як руховій активності, так і розвитку когнітивних здібностей.

Гральний кубик або колесо фортуни є чудовими онлайн помічниками, варіацій яких удосталь. За умови їх використання вчитель здійснює зручні налаштування, вказавши такі параметри, як кількість кубиків, учнів у класі, вписати запитання або ж вставити зображення тощо. Коли учні чекають, яке число/поле випаде, з'являється напруга, що сприяє прихильності та мотивації. Така ігрова форма допомагає всім активно долучатися до освітнього процесу, створюючи ситуації, у яких кожного разу хтось інший матиме можливість поділитися враженнями в змістовному контексті. До того ж момент випадковості нівелює образи, що мають різну природу (не викликали конкретного учня, увімкнули аудіозапис не тієї людини).

Наприклад, на освітньому ресурсі Wordwall є випадкове колесо, у поля якого можна вставити емодзі; за зупинки колеса діти називатимуть емоцію та відзначатимуть її знаковість (позитивність–негативність–амбівалентність) та модальність, розказуватимуть ситуацію з життя, коли відчували подібне, співвідноситимуть із тим, що відчують у цей момент. Використання колеса під час ранкових зустрічей слугує емоційною взаємоналаштованістю, сприяє розвитку емпатії та ефективному слуханню як важливих навичок у процесі спільної роботи. Окрім цього, колесо допоможе обрати того, хто представлятиме результати команд, чи об'єднати дітей у команди, оскільки вони ще пізнають одне одного.

Реалії сьогодення визначають зміни в освітній політиці та закріплених методичних практиках першочерговими як на рівні школи, так і на рівні сім'ї як первинного інституту виховання [3, с. 3]. У Базовому компоненті дошкільної освіти прописано участь батьків у забезпеченні освітніх результатів, натомість у Державному стандарті початкової освіти цього не зазначено. Проте педагогіка партнерства передбачена Концепцією НУШ, а її продукування можливе також під час співпраці у процесі розроблення цифрового медіаконтенту.

Наприклад, батьки можуть долучитися до запису оригінальних аудіо з побажаннями вдалого й продуктивного дня («Доброго ранку, мрійливі першокласники! Щоб день був бадьорим, подаруймо усмішку кожному. Розміщуйтеся зручно на стільцях та насолоджуйтеся тим, що ви пізнаєте світ. Пам'ятайте, ваші батьки підтримують вас та після уроків чекатимуть з теплими обіймами») чи словами на прощання наприкінці уроків («Шановні учні! Ось і закінчився навчальний день. Удома вас чекають рідні, перегляд улюблених мультиків та ігри. Складайте свої речі обережно. Не забудьте попрощатися з вчителем та однокласниками. Щиро обійміть того, кого ви хочете, і скажіть до побачення, бувай чи до нових зустрічей»). Додавши відчуття несподіванки через інтерактив (колесо фортуни або гральний онлайн-кубик), учитель може вмикати аудіозаписи. Залучення батьківської спільноти сприятиме плавній адаптації учнів, відтак діти розумітимуть, що, попри відстань, батьки завжди їх підтримують та чекають.

Ураховуючи особливості педагогіки партнерства, учитель може використовувати цифрові інструменти ще й для створення зручного та доступного інформаційного середовища для батьків, щоб вони знали, як допомагати своїм дітям краще пристосовуватися до нового, тобто батьки також адаптуються до першого етапу шкільного життя їхніх дітей. Створення онлайн–дошок чи форуму з постійним доступом, де розміщуватимуться матеріали для соціально–емоційного розвитку учнів, корисні посилання на релевантний контент, як-от: сторінки з рекомендаціями від психологів, дитячі журнали з якісною наочністю для створення емоційного домашнього куточка, актуальні статті з новітніми трендами, поширеними серед молодших школярів, фрази, які доцільно казати дітям, а яких треба уникати тощо.

Можна зробити висновок, що творчість учителя є важливим чинником для створення цифрового вмісту протягом усього часу розробки наочного, дидактичного, демонстраційного матеріалу, зокрема й під час адаптаційного періоду першокласників. Навіть більше, доступний контент, зорієнтований на індивідуальну траєкторію особистості, створений завдяки цифровим інструментам й творчій натурі вчителя, користуватиметься попитом серед



учнів, сприятиме динамічності освітнього процесу, підвищенню обізнаності дітей, набуттю соціально-емоційного досвіду, ціннісно-етичних переконань.

#### Список використаних джерел

1. Кисла О. Ф., Коваль В. О. Особливості підготовки педагогів у контексті реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. Ч. 2. С. 266–271.
2. Коновальчук М. В. Розвиток «м'яких навичок» майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення дисциплін вільного вибору. *Eurasian scientific congress: Abstracts of VI International scientific and practical conference*, м. Барселона, 14–16 червня 2020 р. С. 294–299.
3. Кремень В. Г., Сисоєва С. О., Бех І. Д., та ін. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. Київ, 2022. Т.4. №2. С. 1–30.
4. Стрілець С. І. Інноваційні форми підвищення кваліфікації: реалії та перспективи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів : НУЧК, 2019. Вип. 4 (160). С. 41–48.
5. Стрілець С. І. Від головного редактора. *New Inception*. 2022. № 1–2 (7–8). С. 9–10.

### СЕЕН ВПРАВИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

**Ганна Ябурова**, аспірантка кафедри теорії та практики початкової освіти  
Науковий керівник: Л.Г. Гаврілова, доктор пед.наук, професор  
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро, (Україна)

### SEL FORMAT ACTIVITIES AT THE LESSONS OF ENGLISH TO DEVELOP YOUNG LEARNERS' SELF-AWARENESS

**Hanna Yaburova**, postgraduate of the Department of Theory and Practice of Primary Education  
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

**Abstract.** *The article reveals the importance of developing the self-awareness of primary students at the English lessons with the help of educational tools and their influence on the educational process. The author offers several practical exercises for schoolers in the SEL format.*

**Key words:** *social and emotional learning, self-awareness, young learners, communicative skills.*

**Анотація.** *У статті розкривається важливість розвитку самосвідомості молодших школярів на уроках англійської мови за допомогою навчальних інструментів та їх вплив на навчальний процес. Автор пропонує низку практичних вправ для школярів у форматі СЕЕН.*

**Ключові слова:** *соціальне та емоційне навчання, самосвідомість, молодші школярі, комунікативні навички.*

Teaching English at primary school is a complicated process as it involves not only gaining the knowledge of new language structures but contributes a lot to the emotional and social development of a young learner. According to the Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), social and emotional Learning is the main basic approach for young pupils for effective acquiring and applying academic knowledge and practical skills, developing healthy relationships, setting up personal goals and sharing collective work, demonstrating empathy to other participants of a learning process and making responsible and effective decisions. CASEL's model of SEL includes five constituent parts which crucially impact academic performance, strong relationships with peers and teachers, well-being experience and less-risky behaviour of pupils at primary school.

The issues of the importance of constituent parts of social and emotional learning as the main factor to influence the effectiveness of young pupils learning are discussed in many works of foreign scientists. The largest and most well-known study is formal research done by J.A. Durlak (2011) shows strong connection between social and emotional skills, positive social behaviour and strong academic achievements and readiness for communication. C. K. Jackson (2018) highlights the student-teacher interaction on developing students' communicative skills and prosocial behaviour. M.J. Elias (2014) attracts the attention of educators to reducing psychological stress and helping young learners prepare to succeed in future social. And academic life.

Self-awareness along with self-management, responsible decision-making, relationship skills and social awareness positively impact young learners' emotion knowledge, emotion management, self-control system, the growth of mindset and the ability to create a road map of future achievements. Young learners obtained specific components of self-awareness demonstrate the following positive outcomes at the lessons of English:

- Young learners accurately read facial expressions of their teachers or peers while communicating in English and assign appropriate emotions to response according to the situation that demonstrates greater prosocial behaviour.

- Young learners get skills to monitor, evaluate and change their emotional outcome that helps them experience greater well-being and results in brilliant academic performance.

- Young learners build better interpersonal relationships with higher self-esteem and low risky behaviour that makes them effective participants of a learning process.

- Young learners develop their mindset, boost their social competence and prosocial skills, increase their readiness to use their knowledge and skills in public, become fully involved in creative activities which require the fulfilment of their potential.

- Young learners find the ability to achieve their goals in learning English, overcome anxiety which definitely appears at the beginning stages of getting new knowledge and skills.

- Young learners become active participants of creating their own road map to reach goals in learning English which includes alternative routes in case of obstacles, motivation and confidence, identification of their personal, cultural and linguistic assets presented in the form of a personal portfolio.

- Young learners demonstrate their personal and collective agency, maintain attention for a longer time, show the courage to take initiative, use teachers' and peers' feedback constructively, acquire planning and organizational skills.

Self-awareness activities at the lessons of English at primary school are exercises young learners can do to engage in reflective awareness and learn about self-awareness. Self-awareness exercises work as an effective tool for young learners to know more about themselves and to learn authentically and master from a young as if it happens in a real life.

The reasons of doing self-awareness activities with young learners at the lessons of English include their self-reflection and understanding what went wrong at the lesson with further adjustment and improvement, learning copying strategies of effective communication in English, clear expression of their needs and feelings. Engagement in self-awareness exercises lead to productive cooperation with all the participants or learning process, sharing ideas, resolving conflict situations, increasing motivation and productivity, getting the feeling of happiness and studying satisfaction.

The process of teaching young learners' self-awareness at the lessons of English is modelled with the help of learning tools inserting into the practice at a regular basis.

- A show-and-Tell events teaches young learners how to be self-aware through unique and interactive way to share their emotions. The teacher creates a safe space to encourage even introverted children to join the activity. Various themes for show-and-tell make the exercise inclusive as not every learner interest and preference.

- Journaling is an effective way to help young learners process their emotions and communicate their ideas. The teacher prepares some journal prompts to make exercises more beneficial and encourage learners to express their strength and weaknesses by using crayons,

emojis, stickers, art and cut-out visuals. The prompts from the teacher can include the list of pupils' strengths to pick out, a scene from a movie, a song or an object.

– Compiling a Hopes and Dreams List is another way to develop young learners' awareness, work on their fears, get aspiration and visualise future goals. In some cases, this list can be accompanied with drawing pictures, personal interviews or open class discussions. Reflecting on their dreams and goals, young learners can achieve better understanding their abilities and potential.

– Tring Something New exercises help young learners to leave their comfort zone, change the routine in some way and try something new to get new experience. Children can show their talents and passion in the activities which are absolutely new for the lessons of English such as cake decorating or growing a plant and accompany the process with a detailed description, birdwatching or taking photos of interesting and unique thing and places. Small English talks which accompany these activities help to teach them how to get pleasure from things they are good at and that a failure is a chance to learn.

– Practicing gratitude is one more practical exercise for teaching self-awareness at the lessons of English. Practising gratitude vocabulary and grammar structures, simulating situations when learners are grateful for some things or become aware of what they get gratitude for make them more self-aware. A few activities can include exercises how to say «thank you», perform random acts of kindness, making a gratitude jar, keeping a gratitude journal.

– Practicing positive affirmations help young learners learn combating negative thoughts, automatically, getting positive emotions, promoting self-love and boosting self-esteem. Young learners write affirmations on sticky notes and tape them randomly around the class to say them aloud every time they pass the spot. One more idea to practice positive affirmations is to write them on a ball and throw it around to explain and talk about positive content of these affirmations starting with the words «I am...».

– Making a Vision Board gives a chance for young learners to express their creativity as the collages they make include pictures, drawings, words, quotes, and other visuals that symbolize their aspirations, goals, and dreams. This kind of activity is also suitable for implementing as a part of practicing students' digital skills while distance learning.

– Role-playing offers many benefits for developing young learners' self-awareness through processing new information, gaining a better understanding of the role play activities, fostering creative thinking skills like comparison, prediction, and analysis. Key aspects of role-playing at the lessons of English to make the process sure and clear and involve all pupils in either playing or observation. Young learners get the skills how to watch not only actions, but words, intonation, and emotions as well, and ask and answer specific awareness questions after the role play. The purpose of role playing at the lessons of English is to diagnose how their reactions and actions impact themselves and other participants of role playing when they act out a situation.

SEL research and implementations continues to evolve in Ukrainian academic environment and indicates that SEL techniques provide teachers of different subjects, and English in particular, with skills that promote their pupils' communicative skills, contribute to their future academic achievement, life-prospect and well-being. Although social and emotional leaning (SEL) is not the most wide-spread and best-known approach to improve young learners' communicative skills, it is getting its popularity in Ukraine as an effective strategy to develop their self-awareness, self-management, social awareness, relationship skills, and responsible decision making.

#### **Список використаних джерел**

1. Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K.B. The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*. 2011. 82(1). P. 405–432.

2. Elias, M. J. (2014). Social-emotional skills can boost Common Core implementation. *Phi Delta Kappan*, 96(3), 58–62.

3. CASEL. (2017). What is SEL? Retrieved from. URL: <http://www.casel.org/what-is-sel/>

## ТЕХНОЛОГІЯ «ЩОДЕННІ 5» ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Інна Якушенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### «DAILY 5» TECHNOLOGY AS A MEANS OF DEVELOPING READING INTEREST OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Inna Yakushenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті звернена увага на розвиток читацького інтересу молодших школярів як педагогічну проблему. Розкрито зміст технології «Щоденні 5». Наведено приклади завдань, які включає дана технологія. Визначено успішний вплив технології «Щоденні 5» на розвиток читацького інтересу молодших школярів.*

***Ключові слова:** читацький інтерес, молодші школярі, освітня технологія, «Щоденні 5».*

***Abstract.** The article draws attention to the development of reading interest of younger schoolchildren as a pedagogical problem. The content of the «Daily 5» technology is revealed. Examples of tasks that this technology includes are given. The successful influence of the «Daily 5» technology on the development of reading interest of younger schoolchildren was determined.*

***Key words:** reader interest, younger schoolchildren, educational technology, «Daily 5».*

Розвиток читацького інтересу молодших школярів був і залишається одним із провідних завдань початкової школи. Процес читання активно впливає на розвиток критичного, евристичного, творчого мислення учнів, дозволяє розвивати уяву, фантазію, вибудовувати цілісну картину світу учнів, сприяє формуванню читацької компетентності. Проте сучасні інформаційні технології, гаджеталізація суспільного життя негативно впливають на розвиток читацького інтересу учнів. Більшість школярів замінюють книгу відомими мультимедійними додатками та програмами. Зважаючи на це, завдання початкової школи полягає у пошуку шляхів активізації процесу розвитку читацького інтересу школярів, стимулюванні самостійного читання, розвитку пізнавальної діяльності до змісту прочитаного тощо. Використання освітньої технології «Щоденні 5» дозволить активізувати процес розвитку читацького інтересу учнів. Комплекс вправ, що містяться в технології, надзвичайно різноманітні, вони стимулюють діяльність мисленневих процесів, налаштовують на творчість, дозволяють цілісно оцінити прочитаний твір, зробити власні висновки.

Питання розвитку читацького інтересу учнів висвітлено у Державному стандарті початкової освіти (2018), концепції Нової української школи (2016), типових освітніх програмах (автори О. Савченко, Р. Шиян) тощо. Працювали та досліджували особливості розвитку читацького інтересу молодших школярів А. Богуш, І. Большакова, О. Вашуленко, Л. Дубровська, К. Крутій, В. Мартиненко, О. Марущак, О. Савченко та інші. Технологію «Щоденні 5» презентували у своїх методичних доробках низка педагогів на освітній платформі EdEra, у наукових колах І. Большакова, М. Захарійчук, О. Іщенко, Г. Остапенко та інші активно обговорюють питання впровадження цієї технології в освітній процес молодших школярів.

У своїх дослідженнях Л. Дубровська трактує поняття «читацький інтерес» як комплексну форму вияву пізнавальної потреби, що спонукає до свідомої діяльності з певним колом книжок, яким читач віддає перевагу перед іншими; читацький інтерес стимулює розвиток різних мисленневих процесів, реалізується у різних видах діяльності із твором, тим самим викликає естетичне задоволення та стимулює особистісний ріст [3, с. 17].

О. Савченко вважає, що «читацький інтерес включає в себе працю, практичну діяльність (безпосередню взаємодію з книгою, текстом), теоретичну діяльність, пізнання

(уявна переробка змісту тексту) і творчість як вищий рівень діяльності (засвоєння змісту прочитаного, що виявляється в зворотних зв'язках читача з книгою)» [7, с. 42].

Сучасна початкова школа перебуває у пошуку ефективних засобів розвитку читацького інтересу учнів, одним з таких є використання освітньої технології «Щоденні 5». Ідеї цієї технології вперше було опубліковано в 2006 році Г. Буше та Дж. Мозер («The Daily 5: Fostering Literacy Independence in the Elementary Grades»). Суть технології передбачає вивчення сюжету літературного твору, визначення мети твору, переказування прочитаного, продумування кінцівки твору чи діяльності героїв твору через кілька років. Основними компонентами технології «Щоденні 5» є: читання для себе, читання для когось, письмо для себе, робота зі словами, слухання [1].

*Читання для себе.* Учень обирає книжку за власним бажанням, може обрати місце у класній кімнаті, де йому читатиметься найзручніше. І протягом зазначеного часу (10-15 хвилин) читає про себе, при цьому слідкує за своєю поставою, положенням книжки тощо.

*Читання для когось.* Школярі об'єднуються за читацькими інтересами або за обраним твором у пари чи невеликі групи. Педагог зазначає обсяг твору, який потрібно прочитати (1-2 сторінки), і учні розпочинають роботу. Вони можуть читати текст ланцюжком (по реченню), читати по абзацах, а потім переказувати та обговорювати зміст прочитаного. Вчитель виконує функції координатора, спостерігає за школярами.

*Письмо для себе.* Школярі обирають фрагмент тексту для списування, у зошиті записують дату, тему та переписують обраний фрагмент тексту. У парах чи групах відбувається перевірка написаного. Учні звертають увагу на допущені помилки та намагаються їх виправити.

*Робота зі словами.* Педагог добирає для учнів комплекс слів, зазвичай, це слова певної тематики (з орфограмами, для фонетичного, морфологічного чи морфемного розбору, на встановлення лексичної належності тощо). Ці слова вчитель може вибрати із прочитаного художнього твору, чи з нового тексту. Після роботи над новими словами педагог пропонує скласти історію чи речення з ними, записати до власного тлумачного чи орфографічного словника.

*Слухання.* Педагог підбирає аудіо записи для слухання. Це можуть бути казки, оповідання, короткі історії, легенди. Завдання школярів полягає в тому, щоб уважно прослухати інформацію та переказати її. Переказування може бути як усним, так і письмовим. Така робота готує учнів до написання диктантів, переказів, творів у майбутньому.

У ході проведення дослідження на базі комунального закладу «Вінницький ліцей №35», ми опитали вчителів стосовно ефективності використання технології «Щоденні 5». Ірина С. (педагогічний стаж – 8 років) розповідає, що частково використовує цю технологію у роботі із школярами, а саме для її компоненти, це «Читання для себе» та «Письмо для себе». Олена Р. (педагогічний стаж – 17 років) позитивно відгукується про технологію «Щоденні 5» та вважає її доволі актуальною, особливо під час дистанційного навчання. На думку вчительки, ця технологія активно впливає на розвиток читацького інтересу учнів, дозволяє розвивати усне та писемне мовлення, орфографічні навички, ораторське мистецтво. Наталія В. (педагогічний стаж – 9 років) інформує, що уроки зв'язного мовлення проводить за технологією «Щоденні 5». Вчителька ділиться своїм досвідом та методичними запасами. Так, пропонує школярам 2 класу опрацювати наступний текст на етапі «Читання для себе».

#### *Зимова п'єса*

*На узліссі дрімала висока сосна, вона трохи похитувалася від подихів непосидючого вітру, який, як не з однієї, то з другої сторони прилітав та дмухав на неї. На небосхилі, якраз поруч з сосною вместилися дві поважні пані-хмарини, вони неквапливо щось розповідали одна одній, та так неквапливо, що, здавалося, засинали під час розмови, трішки похрапуючи. Непосидючий вітерець, побачив цих двох сплюшок, облишив обдувати сосну та швидко метнувся на небокрай. Він грайливо дмухав на хмарини, їм це не подобалося, вони з просоння починали сердитися та проганяти вітер. Та не тут то було, грайливий вітерець*

заметушився, зі всієї сили подув та так сильно, що дві пані хмарини розлетілися по різні сторони небокраю, а з них потрусилися маленькі білосніжні сніжинки, вони повільно опускалися на землю, лоскотали дрімаючи сосну та взялися в танок навколо неї разом із вітерецем. Вітерець піддав жару у танці, дмухав щосили так, що мініатюрні сніжинки, здавалося, підлітали до неба.

На етапі «Читання для когось» школярі опрацьовують цей текст за прийомом «Читання ланцюжком». На етапі «Письмо для себе» діти каліграфічно переписують перше речення. На етапі «Робота з словами» учні по групах працюють з тлумачним словником на з'ясовують значення слів: узлісся, небокрай, грайливий; складають з ними словосполучення та записують їх. На етапі «Слухання» вчителька пропонує прослухати вірш «Зима» І. Блажкевич та розіграти в парах діалог за сюжетом почутого. Загалом, педагоги звертають важливу увагу на технологію «Щоденні 5» у своїй діяльності та позитивно відгукуються про неї.

Таким чином, можемо вважати, що питання розвитку читацького інтересу школярів є надзвичайно важливим. Технологія «Щоденні 5» дозволяє прискорити цей процес, активізувати увагу учнів по відношенню до книги, розвивати їхній читацький світогляд та естетичний смак.

### Список використаних джерел

1. Відео-рекомендації Марини Пристінської – заступника директора НВК «Новопечерська школа», 2016.  
URL: [ed.era.com](http://ed.era.com)
2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*, 2022, 1(24), С. 91–101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
3. Дубровська Л.О. Психолого-педагогічні особливості читацьких інтересів молодших школярів. *Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 2. С. 17–22.
4. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.
5. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44–48.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. Вінниця: ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
7. Навчання і виховання учнів 3 класу: методичний посібник для вчителів / Упор. О.Я. Савченко. К.: Видавництво «Початкова школа», 2004. 512 с.
8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIJM-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

**РОЗДІЛ 3.**  
**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В**  
**ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ У ПРАКТИКУ ПІДГОТОВКИ**  
**МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**  
**Марина Бадіца**, кандидат педагогічних наук, доцент Криворізький державний педагогічний  
університет (Україна)

**IMPLEMENTATION OF EUROPEAN APPROACHES IN THE PRACTICE OF**  
**TRAINING FUTURE MANAGERS OF PRE-SCHOOL EDUCATION FOR CREATIVE**  
**ACTIVITIES**

**Maryna Baditsa**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Kryvyi Rih State  
Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто основні підходи до формування професіонала-творця, здатного до реалізації креативного менеджменту в професійно-педагогічній діяльності. Автором розкрито особливості практичної підготовки майбутніх менеджерів дошкільної освіти до творчої професійної діяльності з позицій теорії управління.*

***Ключові слова:** європейські підходи, професійна підготовка, творча діяльність, майбутні менеджери, дошкільна освіта, управління.*

***Abstract.** The article discusses the main approaches to the formation of a creative professional capable of implementing creative management in professional and pedagogical activities. The author revealed the peculiarities of practical training of future managers of preschool education for creative professional activity from the standpoint of management theory.*

***Key words:** European approaches, professional training, creative activity, future managers, preschool education, management.*

Демократичні зміни в розвитку України, її інтеграція в європейський простір передбачає імплементацію європейських підходів, зміну умов життя через освіту як джерело особистісного зростання та розвитку. Відповідно до Державного стандарту вищої освіти та Європейської рамки якості дошкільної освіти [4; 7], процесуальними гарантіями передбачено рівний доступ до освіти всіх верств населення, надання якісних послуг, їх ступеневу підготовку до самостійного професійного життя.

Проблема гармонізації національних інтересів України з тенденціями розвитку світу полягає в передачі соціокультурного досвіду людства, створенні полікультурного простору з метою реалізації культуротворчої місії педагога-фасилітатора.

Реорганізація освіти XXI століття в Україні полягає у створенні можливостей для збагачення знань людиною, розширення її соціальної і професійної мобільності відповідно до освітніх стратегій креативної комунікації; формування стратегічного мислення майбутнього менеджера дошкільної освіти. У сучасній парадигмі освіти акцентується визнання самоцінності людини, її індивідуального життя та долі на засадах духовно-морального та ціннісно-змістовного виміру творчості.

Отже, сучасні освітні наративи спрямовані на особистість, її творчу самореалізацію; опанування мистецтвом реального життя у мирі і злагоді; піднесення її гідності та відповідальності; гнучкості; здатності до творчої діяльності в колі європейських практик.

Аналіз наукових джерел продемонстрував різноманітність підходів до визначеної проблематики. Дослідженню проблеми підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти присвячені праці А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, Г. Беленької, Л. Вовк, Н. Гузій, І. Зязюна, О. Морс. Ці дослідження розкривають зміст, методи, форми, нові технології навчання студентів з опорою на активні методи, формування важливих соціально-цінних рис

характеру, фахових умінь та професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти.

Педагогічні підходи щодо формування творчої особистості розглянуто в працях зарубіжних та вітчизняних науковців (М. Бадіца [1], В. Кан-Калика, А. Маслоу, С. Медника, А. Осборна, К. Роджерса, В. Сухомлинської, Є. Торренса та ін.). Ряд дослідників зробили значний внесок у розкриття змісту формування творчої індивідуальності майбутньої вчителя (Л. Мільто), розвитку педагогічної майстерності (І. Зязюн). Питання практичної підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлені в працях Л. Артемової, Г. Беленької, Г. Підкурғанної, Г. Сухорукової (проблеми фахової підготовки вихователів дітей дошкільного віку в умовах впровадження ступеневої системи вищої освіти; інтерактивні методи та прийоми у вивченні фахових дисциплін), О. Богініч, Л. Виготського, Н. Голоти (формування художніх і конструктивних умінь).

Проблема підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності в закладах дошкільної освіти стала предметом дослідження А. Аніщук. Теоретико-методологічні проблеми професійної підготовки менеджерів у закладах вищої освіти розкрито О. Долгоруку, О. Лаврентьевою, І. Ходосенко [5]. Зокрема, низка досліджень ілюструє змінність підходів, засобів, форм підготовки сучасного менеджера освіти в умовах євроінтеграції: Н. Білоусова, Н. Безлюдна, В. Жигір, Т. Фатєєва (впровадження інноваційних технологій) [3; 8], Н. Кошелівська (формування прогностичних умінь), Ю. Новгородська (формування професійної відповідальності), К. Сиплива (гендерні аспекти професійної підготовки менеджера), М. Шевчук, Т. Чувакова (формування конкурентноспроможного менеджера освіти у проектній діяльності) [5], О. Шикиринська (використання цифрових інструментів у підготовці фахівців дошкільної та початкової освіти) [2; 9].

Отже, наукові погляди вчених представлено в двох площинах: особистісній і професійно-діяльнісній. Проте, залишається малодослідженою освіта з позицій теорії управління, що базується на сумісній діяльності індивідів у процесі якого відбувається їх становлення та удосконалення.

Сучасні освітні виклики в умовах війни акцентують проблеми індивідуального розвитку людини, забезпечення рівного доступу до освіти всіх суб'єктів процесу; зниження активності суб'єктів освітньої діяльності, ускладнення процесу управління освітньо-професійною діяльністю в дистанційному форматі; зміну пріоритетів цінностей. Визначені проблеми уповільнюють трансформацію зовнішнього управління процесом у самоуправління та креативну самоактуалізацію. Продуктивна взаємодія із середовищем, як сукупності стійких зв'язків і відношень, здійснюється за допомогою освітніх механізмів у мінливих умовах, що потребує прийняття управлінських рішень і корекції дій у практичній площині на засадах креативного менеджмента. Тому, теоретико-практична підготовка майбутнього менеджера дошкільної освіти передбачає аналіз професійних і особистісних характеристик студента; підтримку і допомогу в самореалізації спрямовану на:

- глибоке усвідомлення специфіки змісту професії;
- формування знань, умінь, навичок через набуття досвіду практичної діяльності; рефлексивної позиції;
- створення суб'єктної моделі професіонала-творця; вибір інноваційних способів і стратегій її реалізації.

Такий підхід реалізує головну функцію творчої педагогічної діяльності – освіту майбутнього творця на індивідуально-особистісному рівні; створення власної концепції готовності до творчої діяльності. Відтак, для виконання своїх професійних функцій майбутній менеджер дошкільної освіти повинен набути інтегральних, загальних та спеціальних компетентностей (цифрової, підприємницької, етичної); оволодіти технологіями менеджменту, маркетингу; ставити цілі та реалізовувати їх; створювати нові моделі освітніх програм; залучати громадскість до співпраці [6; 7]; бути гнучким, мобільним, конкурентноздатним, іміджевим.

Зокрема, формування творчого потенціалу майбутнього менеджера дошкільної освіти



відбувається послідовно та системно: від особистісної ідентифікації, самопізнання себе та актуалізації рефлексивних здібностей до оволодіння способами та засобами самоактуалізації; усвідомлення себе як творчого педагога-вихователя в межах рефлексивно практичної діяльності (Р. Сержникова) [1]. Майбутній менеджер дошкільної освіти як суб'єкт педагогічної дії й діяльності є координатором творчого процесу та транслятором цінностей освіти через форми творчої поведінки.

Отже, сучасні концепції практичної підготовки орієнтовані на творчу суб'єктність учасників освітнього процесу; поширення набутого досвіду через інтеграційні процеси; використання інтерактивних освітніх технологій у процесі їх ступеневої практичної підготовки.

### Список використаних джерел

1. Бадіца М. В. Загальна характеристика різних підходів щодо формування творчого фахівця дошкільного закладу. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Педагогіка, психологія і соціологія*. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ». 2009. С. 98–103.
2. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7<sup>th</sup> International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv: SPC InterConf, 2020. P.41-45.
3. Жигір В. До питання про методи, методики та технології підготовки сучасного менеджера освіти. *Молодь і ринок*. 2011. № 6 (77). С. 50–55.
4. Європейська рамка якості дошкільної освіти. URL: [https://internat-diabet.com.ua/wp-content/uploads/2021/05/Європейська\\_рамка\\_якості\\_дошкільної\\_освіти.pdf](https://internat-diabet.com.ua/wp-content/uploads/2021/05/Європейська_рамка_якості_дошкільної_освіти.pdf) (дата звернення: 03.02.2023 р.).
5. Модернізація професійної підготовки менеджерів: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції, 15 лют. 2018 р. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 101 с.
6. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» від 28.09.2021 р. № 620-21.  
URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 03.02.2023 р.).
7. Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський) рівень, спец. 012 «Дошкільна освіта». Київ, від 2020 р. 18 с.  
URL: <https://mon.gov.ua/...standartiv.../012-doshkilna-osvita-magi...> (дата звернення 15.03.2023 р.).
8. Фатєєва Т. М. Сучасні технології підготовки майбутніх менеджерів освіти. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон, 2016. Т. 3. Вип. LXIX. С. 67–71.  
URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/551536.pdf> (дата звернення: 03.02.2023 р.).
9. Шикиринська О. Технологія Web-quest у формуванні професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 330-333.

## БАР'ЄРИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Алла Василюк, доктор педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## BARRIERS AND CONDITIONS OF THE FORMATION OF CREATIVE COMPETENCE IN SCHOOL EDUCATION: EUROPEAN STUDIES

Alla Vasylyuk, Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Публікацію присвячено висвітленню проблеми перешкод, а також пошуку умов щодо формування креативної компетентності в сучасних школах європейських країн. Використано результати зарубіжних досліджень.*

***Ключові слова:** бар'єри, креативні компетентності, шкільна освіта, європейські дослідження.*

***Abstract.** The publication is dedicated to highlighting the problem of obstacles, as well as finding conditions for the formation of creative competence in modern schools of European countries. The results of foreign studies were used.*

***Key words:** barriers, creative competences, school education, European studies.*

За всієї складності суспільно-політичних змін, що відбуваються впродовж останніх десятиліть у різних регіонах світу, їх неоднозначності й суперечливості трансформацій, прогресуюче зміцнення демократичного правління є домінуючою тенденцією суспільної еволюції кінця ХХ століття. Зокрема, пост-соціалістичні країни пройшли період трансформації через відмову від авторитарного суспільства до побудови суспільства демократичного або громадянського.

Моделі тоталітарного або авторитарного суспільства відповідала адаптаційна освітня парадигма, сутність якої полягала у пристосуванні молоді генерції до існуючих суспільних, політичних, господарських та економічних умов. Ця парадигма сприяла зміцненню організації суспільного життя і збереженню політичної моделі даного устрою. При цьому освіта становила важливий чинник у процесі засвоєння оточуючої дійсності і формування відповідних суспільних, господарських та культурних цінностей. Однак адаптаційна парадигма освіти, яка «заморожувала зміни», замінюється на критично-креативну чи трансформаційну, яка одночасно спонукає до інновацій, творчості, змін оточуючого світу. Така парадигма притаманна демократичному та громадянському суспільству. На її основі ґрунтуються нові теоретичні підходи щодо виховання і навчання з сконцентрованою на створенні умов для необмеженого та вільного розвитку особистості, врахуванні потреб і прагнень осіб, поширенні універсальної системи гуманістично-демократичних цінностей, які повинні зайняти в освіті належне місце.

Згідно критично-креативної парадигми, загальна мета освіти передбачає розвиток у молоді спроможності до критичного оцінювання оточуючої дійсності (суспільно-економічної, політичної та ін.) та творчого її перетворення. Відтак, формування критичної компетентності особистості є важливим стратегічним завданням програми розвитку освіти країн ЄС.

Однак, все ще існує проблема, пов'язана із недостатністю можливостей для формування креативної компетентності в сучасних європейських школах. Зокрема, науковці Інституту перспективних технологічних досліджень (*Institute for Prospective Technological Studies*) у м.Севільї (Іспанія) оприлюднили результати проведених масштабних досліджень (у межах наукового проекту щодо виявлення бар'єрів креативності та інновацій у шкільній освіті в різних європейських країнах). У дослідженнях брали участь 82 експерти з понад 20 країн. До цієї роботи було задіяно шкільних інспекторів, державних радників з питань освіти, педагогів та науковців із спеціалізацією викладання нових технологій, творчого чи інноваційного навчання. Командами дослідників здійснено порівняльний аналіз національної

та регіональної шкільної документації, що стосується посилань на креативність, проведено масштабні опитування учителів.

Отримані дані свідчать про чинники, які перешкоджають або блокують педагогічні інновації та креативність в освітній політиці та практиці.

Виокремлено перешкоди по формуванню креативної компетентності, а саме:

1. Невідповідність між освітньою політикою та практикою. Зрозуміло, що хоча креативність (як гучне слово) є популярною в навчальному дискурсі на рівні освітньої політики в деяких країнах, у більшості випадків вона пов'язується із традиційними предметами художньо-естетичного циклу. Риторичний погляд на креативність, обмежений мистецтвом або практичними предметами, охоплює як політичний, так і практичний контексти. У національних навчальних програмах зрідка представлено вказівки щодо досягнення розвитку креативності з інших предметів, ніж образотворче мистецтво, як, наприклад, математика. Але на програмне забезпечення і обслуговування, на стратегію електронного навчання або підготовку вчителів по застосуванню інноваційних технологій виділяються скромні фінансові ресурси.

2. Низький статус професії вчителя у суспільствах. До професії вчителів подекуди ставляться з крайньою неповагою. Їх не підтримує уряд, міністри висловлюють коментарі, на кшталт «сьогодні навіть діти знають більше, ніж наші вчителі». Знецінюються новації та ігноруються наполегливі зусилля з боку освітян щодо змін в освітньому процесі.

3. Низька зарплата вчителів. Однією із причин недостатнього зосередження на формуванні інноваційних компетентностей у школах є доволі низька зарплата вчителів, особливо на початку професійної кар'єри.

4. Практика зовнішнього контролю (або педагогічного нагляду) для «контролю» або «покарання» вчителів, які не виконують формальні вимоги, орієнтовані на певні показники). Часті так звані «каральні» перевірки шкіл та оцінювання роботи вчителів вважаються однаково руйнівними для інновацій та креативності. Хоча немає і необхідного прямого зв'язку між фактичною автономією та інноваційною практикою вчителів. Зокрема, вчителі в Італії мають досить високий рівень незалежності і самостійності роботі, однак переважно дотримуються усталених і традиційних моделей освітньої практики.

Як стверджують експерти, вчителі потрапляють у середину політичної боротьби, між прогресивними закликами до трансформації та інновацій в шкільній освіті та більш консервативними, що підтримують важливість традиційного навчання для підвищення «якісного навчання» у ключових предметних галузях знань. Педагоги відчувають себе розчарованими та фрустрованими, оскільки їм нав'язують виконання численних «невідповідних завдань», не пов'язаних з їхніми безпосередніми педагогічними обов'язками. Це обмежує час та енергію, які можуть бути присвячені стимулюванню креативності. Через перевантажені навчальні програми залишається мало часу для продуманого обговорення та критичних процесів чи інноваційних підходів. Це стосується багатьох європейських країн, за винятком скандинавських (де ситуація не є такою розпачливою).

5. Опосередковано розвитку креативних компетентностей перешкоджає рейтинг шкіл, який переважно ґрунтується на показниках зовнішнього незалежного оцінювання. Експерти Європейської Комісії поділяють тезу (яка часто зустрічається в науковій літературі), що істотною проблемою у школах є система письмових підсумкових екзаменів (тестів), яка гальмує інноваційність учителів та зменшує можливість креативності учнів. Невирішеною проблемою залишається відсутність чіткої, застосовної і ефективної основи для оцінювання рівня креативної компетентності з різних шкільних предметів (з огляду на стандартні підходи в оцінюванні тестів). Пріоритетними на іспитах є грамотність та обізнаність. Також у мас-медіа висловлюються занепокоєння з приводу «падіння стандартів» щодо рівня функціональної грамотності громадян в багатьох країнах Європейського Союзу. Зокрема, в контексті результатів міжнародних досліджень якості освіти PISA, які мають значний вплив на національну освітню політику.

6. Переважання стереотипів (пріоритет надання системи знань над формуванням критично-креативного мислення).

Бар'єром у розвитку творчості педагога і його учнів подекуди є шкільне середовище. Трапляються ситуації, коли творчого вчителя чи творчого учня через відмінний від звичного підхід до навчання або виконання певного виду роботи не завжди позитивно сприймають та цінують у шкільному колективі. Це означає, що сучасна школа, навіть якщо вона ґрунтується на альтернативній освіті, часом обмежується стереотипами. Тобто, більше зосереджується на засвоєнні програмного змісту ціною формування критично-креативного мислення. Відтак, така школа дає учням мало шансів для їх креативного розвитку.

7. Недостатність якісного методичного забезпечення вчителів щодо формування критично-креативного мислення учнів. Бар'єром для інноваційної практики також вважається заборона деяким шкільним керівництвом використовувати на уроках портативними цифровими пристроями, починаючи від мобільних телефонів до калькуляторів. Усе ще бракує сучасних інноваційних та критичних підручників, пристосованих для різних рівнів здібностей та мовних груп дітей і молоді. Відсутність доступності інноваційних та креативних ресурсів в Інтернеті іншими мовами, ніж англійська, може перешкоджати навіть тим викладачам, які бажають використовувати можливості цифрових технологій.

Разом з тим, навіть у школах, які мають найсучасніші засоби, такі як інтерактивні дошки, мультимедійні проектори, ноутбуки та навчальні майданчики, може перетворитися на малокорисний непотріб за відсутності творчої уяви та спроможності їх інноваційно використовувати.

8. Професійний булінг учителів заважає їм комфортно почуватися і працювати. Педагоги переживають конфлікти з колегами, а також збільшується моральне та фізичне насильство з боку учнів та їх батьків. Вони потерпають від низького статусу та подекуди їх принижують публічно. Тому можна сказати, що мотивація вчителів до інновацій та креативності є надзвичайно низькою. Особливо не доцільною є практика відкритих занять. Зокрема, вчителів пригнічує необґрунтована критика й негативне ставлення до них колег.

9. Низька мотивація щодо впровадження інноваційних змін. Мало стимулів до інновацій у системі освіти. Вчителі у значній мірі не отримують морального схвалення та матеріальної підтримки чи винагород, що могло б стимулювати прагнення для вдосконалення педагогічної діяльності.

Натомість, експерти виявили багато відмінних та новаторських практик у школах досліджуваних країнах. Але зазвичай їх ініціювали і підтримували лише поодинокі вчителі-новатори або ті, хто фінансово не залежить від своєї роботи. Як тривожна тенденція, вказано на недостатність відповідних тренінгів для педагогів по формуванню вмінь творчого перетворення навчального середовища.

Експерти стверджують, щоб сприяти креативності та інновацій у формальній освіті, необхідна істотна підтримка на кількох рівнях:

- адекватне фінансування шкіл, підвищення заробітної плати вчителям та скорочення робочого часу;
- модернізація змісту підготовки вчителів та шкільної освіти задля вивільнення часу на дидактичні ігри, експерименти та різноманітні навчальні проекти;
- робота з батьками, висвітлення в медіа-засобах проблеми важливості інноваційних підходів до освітнього процесу, спрямованих на формування у дітей та учнівської молоді креативної компетентності;
- залучення вчителів до оцінювання навчальних планів та програм;
- навчання вчителів рефлексивності та рекурсивності;
- пропагування культури креативності через надання можливостей вчителям самостійно викладати дисципліни, без зайвих скорочень або тестувань;
- залучення провідних фахівців та громадськості до дискусій через національні та місцеві засоби масової інформації.

Міжнародними експертами вказувалися й випадки, коли і культура, і керівництво чутливі до цінностей інновацій та креативності. Тоді ми стикалися з деякими найкращими практиками на національному чи місцевому рівні, зокрема:

- оцінювання та нагородження учасників колективних міжшкільних проєктів (Данія, Шотландія);
- створення шкіл без стін (під відкритим небом) з новими можливостями альтернативного навчання (Естонія);
- широке розповсюдження творчих змагань з математики та природознавства із участю дітей різних вікових груп та шкіл (Австрія, Люксембург);
- шанобливе оцінювання вчительської діяльності та досвіду, що призводить до міцних та надихаючих стосунків зі школярами (Фінляндія, Швеція).

Важливими рисами креативної компетентності вчителя є гнучкість, тобто здатність до імпровізації, відкритість до нових ідей, розвинена увага. На думку експертів, компетентності у сфері креативності можна досягти за умови, якщо вчитель: отримав якісну професійну освіту і постійно займається удосконаленням педагогічної майстерності; співпрацює з іншими вчителями; колекціонує педагогічні ідеї; ділиться власним досвідом через ведення авторського блогу, публікується в наукових педагогічних виданнях; використовує інноваційні педагогічні технології.

Отже, креативність має стати компетентністю педагога й набути належного статусу в змісті педагогічної освіти.

#### Список використаних джерел

1. Cachia R., Ferrari A. Creativity in Schools: A Survey of Teachers in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2020.
2. Dudzikowa M., Knasiecka-Falbińska K. Sprawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2019.
3. Galewska-Kustra M., Szkoła wspierająca twórczość uczniów. Teoria i przykład praktyki, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.
4. Демченко Е.П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. «*Young Scientist*» («Молодий вчений»). 2018. № 5.2 (57.2). Май / Травень. С.28-35.

### ВИКОРИСТАННЯ ЧАТ-БОТІВ В ОСВІТІ ЯК ОДИН ІЗ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Людмила Гаврілова, доктор педагогічних наук, професор  
Донбаський державний педагогічний університет (Україна)

### THE USE OF CHAT-BOTS IN EDUCATION AS ONE OF THE PROSPECTIVE DIRECTIONS OF MODERN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL RESEARCH

Liudmyla Havrilova, Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor  
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* Висвітлено залучення штучного інтелекту (artificial intelligence) та чат-ботів (Chat-bot) в освіту, наведено приклади чат-ботів, розроблених Міністерством освіти і науки України у співпраці з Міністерством цифрової трансформації та за підтримки інших громадянських організацій. Окреслено перспективи використання чат-ботів в освітньому процесі.

*Ключові слова:* штучний інтелект, чат-бот, освітній процес, науково-педагогічні дослідження.

*Abstract:* The involvement of artificial intelligence and chatbots in education is highlighted, examples of chatbots developed by the Ministry of Education and Science of Ukraine in cooperation

with the Ministry of Digital Transformation and with the support of other civil society organizations are provided. The prospects for the use of chatbots in the educational process are outlined.

**Keywords:** artificial intelligence, chatbot, educational process, scientific and pedagogical research.

Процеси цифровізації сучасного суспільства торкаються всіх сфер людського життя – виробництва товарів, наукових досліджень, освіти, культури, побуту тощо. Освіта відіграє особливу роль у цифрову еру, оскільки сприяє підвищенню цифрової грамотності, ефективному використанню електронних послуг, розвиває навички безпечної поведінки в цифровому середовищі, впливає на якість життя громадян. Так, в Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи «*The role of education in the digital era: from «digital natives» to «digital citizens»*» (2019) [1] наголошено на ролі цифрової освіти у сприянні економічному зростанню, працевлаштуванню, конкурентоспроможності, інноваціям та соціальній згуртованості. Загальні напрями, що характеризують стратегію розвитку освіти в Європейському Союзі, пов'язані передусім із розвитком цифрових навичок громадян, у тому числі країн, що не входять до Європейського Союзу, завдяки фінансуванню міжнародних проєктів, для підвищення якості формальної, неформальної та інформальної освіти.

В документі Європейської комісії «*Digital Education Action Plan (2021-2027)*» висвітлено цілі цифрової освіти в контексті цифрової трансформації суспільства. Одним із перспективних напрямів розвитку цифрової освіти вважається залучення штучного інтелекту (artificial intelligence, AI) в освіту всіх рівнів [2]. Наразі штучний інтелект став частиною повсякденного життя та має великий потенціал для трансформації освітньої системи.

Одним із інструментів штучного інтелекту є чат-боти, до яких прикуто інтерес науковців усього світу. D. Coniam визначає поняття «чат-бот» як технологію, що з'явилася разом із розвитком штучного інтелекту та використовує обробку природної мови для взаємодії з користувачами [3]. На наданні чат-ботом персональної цифрової допомоги наполягають P. Smutny & P. Schreiberova, підкреслюючи взаємодію з користувачами на певну тему подібно до реальної розмови, з використанням тексту або голосу [4]. Чат-боти розробляють як великі компанії (Apple, Google, Microsoft та ін.), так і навчальні заклади. При цьому найчастіше чат-боти розробляють у вигляді мобільного додатку, оскільки практично кожен сьогодні має смартфон, який дає змогу підключитися до Інтернету та взаємодіяти з чат-ботом. Найпопулярнішими платформами для створення чат-ботів є Viber, Telegram, WhatsApp і Facebook Messenger.

З урахуванням рекомендацій Європейського Союзу та враховуючи пріоритети в цифровій трансформації освіти, в Україні з 2018 року працює Міністерство цифрової трансформації, під проводом якого розроблено й успішно впроваджено декілька освітніх чат-ботів. Серед них:

- чат-бот NUMO (у співпраці з Міністерством освіти і науки України та ЮНІСЕФ; працює у Telegram та Viber); створений для батьків дітей дошкільного віку та вихователів, які можуть використовувати запропоновані чат-ботом інструменти для гармонізації розвитку дошкільнят, підготовки їх до школи та задоволення;

- EducationUABot (створений за підтримки Швейцарського проєкту DECIDE; працює у Telegram та Viber); ключова ціль чат-боту – поінформувати користувачів, зокрема переміщених учасників освітнього процесу, про актуальний стан освіти в Україні і світі: про заклади освіти всіх рівнів у різних населених пунктах, можливості щодо продовження навчання чи викладання під час війни в кожному регіоні, відновлення особистих документів про освіту, тощо;

- чат-бот «ОсвітаВсім» (у співпраці з Міністерством освіти і науки України; працює у Telegram); онлайн-помічник для вступників у ЗВО та заклади фахової передвищої освіти, які можуть отримати відеороз'яснення, переглянути інформаційні матеріали та нормативні документи, перевірити документи про освіту та ін.; чат-бот було створено влітку 2022 року для підтримки абітурієнтів під час війни;

– Info Science Bot (у співпраці з Міністерством освіти і науки України; працює у Telegram); створений для оперативного інформування науковців щодо грантової підтримки від іноземних університетів та наукових інституцій, мобільності та тимчасового працевлаштування; для інноваторів від Українського фонду стартапів.

Наразі серед користувачів Інтернету все більшої популярності набуває ChatGPT (від компанії OpenAI). Цей сервіс було відкрито в лютому 2023 року для використання в Україні, наразі він є одним із найбільш затребуваних користувачами. Він демонструє сучасні можливості штучного інтелекту, самостійно навчається, виконує практично всі завдання, пов'язані з текстом.

Напрями для використання ChatGPT: переклад тексту, генерація запитань з різними форматами відповідей, тестових запитань зі зростаючою складністю та варіантами відповідей, проведення вікторин в реальному часі; написання есе; вивчення іноземних мов та ін.

Вивчення можливостей освітніх чат-ботів для застосування в освіті України лише розпочинається. Можна назвати окремі дослідження. На думку О. Наливайко та А. Малютіної, які вивчали використання чат-ботів в освітньому процесі ЗВО, боти є простим і швидким інструментом навчання, який не потребує великих коштів та ресурсів. Студенти, як постійні та вмотивовані користувачі сучасних технологій, успішно використовують цей інструмент для покращення процесу навчання [5].

Окремі дослідження присвячені висвітленню досвіду чат-ботів у вивченні іноземної мови, наприклад, Л. Вікторова, А. Кочарян та ін. [6] обговорюють застосування штучного інтелекту та чат-ботів з лінійною структурою, вивчають сценарії пошуку контенту та його генерації, пропонують авторський лінійний чат-бот для вивчення іноземної мови, побудований на платформі sendpulse.ua з подальшою його інтеграцією в Telegram. Відзначимо, що в зарубіжній науці вже значно більше наукових розвідок, присвячених можливостям чат-ботів в освітньому процесі, так само як і власне чат-ботів освітнього спрямування.

Отже, використання чат-ботів як різновиду штучного інтелекту в освітньому процесі є одним із перспективних напрямів сучасного наукового пошуку, що цілком відповідає сучасним тенденціям цифровізації освіти і науки.

### Список використаних джерел

1. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2019). Resolution 2313. The role of education in the digital era: from “digital natives” to “digital citizens”.  
URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=28300&lang=en>.
2. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan (2021-2027). Resetting education and training for the digital age.  
URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital/education-action-plan>.
3. Coniam, D. (2014). The linguistic accuracy of chatbots: usability from an ESL perspective. *Text & Talk*, 34(5), 545–567.  
URL: <https://doi.org/10.1515/text-2014-0018>.
4. Smutny, P. & Schreiberova, P. (2020). Chatbots for learning: A review of educational chatbots for the Facebook Messenger. *Computers & Education*, 151, 1–11.  
URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103862>.
5. Nalyvaiko O. & Maliutina A. (2021). Use of chatbots in the educational process of a higher education institution. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky – Scientific Notes of Pedagogy Department*, 48, 117–122.  
URL: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-48-14>.
6. Вікторова Л., Кочарян А., Мамчур К., Коротун О. Застосування штучного інтелекту та чат-ботів під час вивчення іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*, 2021. Вип. 2 (32). С. 166–173.  
URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.33>

## ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Олена Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S GIFTEDNESS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Olena Demchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine)

***Анотація.** Закцентовано на проблемі розвитку здібностей і талантів дітей, яка набуває особливого значення в умовах сучасних викликів та євроінтеграції. Визначено ключові ідеї, які поширені в європейській науці. Обдаровані громадяни вважаються особливим видом природних ресурсів і національним багатством кожної держави. Для успішного розвитку здібностей і талантів необхідні спеціально підготовлені педагоги. В умовах університету необхідно організувати систему роботи з метою формування готовності студентів до освіти обдарованих. Важливого значення надаємо обов'язковим і вибірковим дисциплінам, зокрема, «Навчання і виховання обдарованої дитини». Європейські підходи до освіти обдарованих студенти засвоюють у контексті реалізації проєктів програми ЄС Еразмус+ Жан Моне Модуль.*

***Ключові слова:** євроінтеграція, обдарованість, талант, здібності, підготовка майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей.*

***Abstract.** Emphasis is placed on the problem of the development of children's abilities and talents, which acquires special importance in the conditions of modern challenges and European integration. The key ideas that are common in European science are defined. Gifted citizens are considered a special kind of natural resources and national wealth of each state. Specially trained teachers are necessary for the successful development of abilities and talents. In the conditions of the university, it is necessary to organize a system of work with the aim of forming the readiness of students for gifted education. We attach great importance to compulsory and optional disciplines, in particular, "Education and upbringing of a gifted child". European approaches to the education of gifted students are learned in the context of the implementation of the EU Erasmus+ Jean Monnet Module projects.*

***Key words:** European integration, giftedness, talent, abilities, training of future teachers for the development of children's giftedness.*

В останні роки проблема пошуку обдарованості дітей, розвитку талантів і підготовки майбутніх педагогів до такого напрямку професійної діяльності набуває особливої актуальності та особливих смислів. Робота з обдарованими дітьми і молоддю не повинна припинятися в умовах війни та захисту курсу України на євроінтеграцію. У процесі досягнення мети щодо відновлення європейської ідентичності нашої держави та формування в Україні європейської ментальності важливу роль будують відгравати обдаровані особистості як національна еліта, які мають стати рушійною силою процесів оновлення, реформування та інновацій. В умовах євроінтеграції України загалом та освіти зокрема виникає потреба вивчення європейських підходів до освіти обдарованих і розвитку талантів, їх імплементація в систему підготовки майбутніх педагогів.

Орієнтуючись на досвід країн ЄС, підготовку майбутніх педагогів до розвитку обдарованості учнів ми розуміємо систему, частину загальної підготовки, спеціально організованим процесом, спрямованим на оволодіння студентами гуманістичними професійними цінностями, визнання обдарованої дитини як особистості з особливими освітніми потребами, усвідомлення необхідності спеціальної роботи з обдарованими дітьми,



засвоєння системи інтегрованих філософських і психолого-педагогічних знань у сфері обдарованості, набуття комплексу професійних умінь, вироблення фасилітативної позиції, розвиток абнотивності, емоційного інтелекту, професійних і соціально зумовлених якостей.

Метою і водночас результатом такої є *готовність майбутніх педагогів до роботи з дітьми з проявами різних видів обдарованості як інтегративне особистісно-професійне утворення, що включає взаємопов'язані й взаємозумовлені компоненти:*

Формуючи професійні цінності студентів у контексті такої підготовки, спираємося на ідею, що обдарованість і талант оцінюються як «особливий вид природних ресурсів», які є у кожній країні («Будапештська декларація про підтримку талантів», 2011) [7]. Вони вважаються національним багатством, інтелектуальним і духовним капіталом, основою інновацій і конкурентоспроможності держави. Щоб бути економічно, соціально і культурно розвиненою, жодна країна не може дозволити собі марнувати таланти і втрачати людські ресурси. Наголошується на необхідності розвитку «культурного і творчого секторів», підтримки творчих і талановитих громадян, важливість їхнього внеску в культурне та мовне розмаїття, забезпечення культурної спадщини Європи (Договір про Європейський Союз, ст.2; Хартії основоположних прав Європейського Союзу, ст. 11 і 13, повідомлення Комісії «Новий європейський порядок денний для культури» (2018), Creative Europe Programme (2021 to 2027)).

Варто відзначити, що у розвинених країнах світу та ЄС утвердилася думка, що обдаровані діти є особистостями з особливими освітніми потребами. Для їх задоволення вони повинні мати сприятливі освітні умови і додаткові ресурси, які дозволять повноцінно розвивати здібності на власну користь і на благо суспільства в цілому. Для високо обдарованих дітей, як і інших категорії осіб з особливими освітніми потребами, потрібно створювати адекватні освітні можливості, щоб вони повністю розкрити свій потенціал. В Україні така позиція допоки не набула поширення, не поділяється широким загалом та інклюзія зводиться переважно до інвалідності.

Підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відбувається системно на різних етапах освітнього процесу [2; 4; 5]. Передусім використовуються можливості обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін («Вступ до спеціальності із основами педагогіки», «Загальна психологія», «Вікова і педагогічна психологія», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Теорія навчання», «Теорія виховання», «Інноваційні педагогічні технології» тощо), зміст яких доповнюється питаннями / темами про основні концепції обдарованості, науково-методичні основи роботи з обдарованими дітьми, використання технологій / методів з розвитку обдарованості.

Основою лекційного курсу є результати сучасних психолого-педагогічних досліджень, які проводять учені провідних науково-дослідних установ України, зокрема Інституту обдарованої дитини АПН України [1; 3] та [6] лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України. У процесі вивчення європейського досвіду інтерес становить концепція багатомовного читацького театру (MELT), яка розроблена швейцарською вченою С.Кутцельман [9] і впроваджується в декількох країнах Європи. Вона спрямована на розробку програми поетапного вивчення іноземної мови засобами театрального читання (таблиця 1). Використовуючи основні ідеї швейцарської вченої, ми адаптуємо її в систему підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей.

**Таблиця 1**

**Етапи освітнього процесу у рамках проєкту MELT**

<b>Освітній процес</b>	<b>Форми соціальної взаємодії</b>	<b>Приблизний час (хв)</b>
Учитель ознайомлює учнів з багатомовним театральним читанням	ПЛ	10-20

Учитель читає вголос уривки з книги	ПЛ	5-10
Учні читають театральні сценки та отримують ролі	ІР/ГР	10-15
Учні узагальнюють зміст своїх сценок	ГР	15-25
Учні представляють сценки та окремі ролі	ПЛ	15-25
Учні репетирують ролі та здійснюють зворотний зв'язок	ІР	20-45
Генеральна репетиція та зворотний зв'язок	ГР	20-45
Вистава	ПЛ	25-45

Вагому роль у підготовці студентів, які найбільш мотивовані на роботу з обдарованими дітьми, є викладання спеціальних курсів. Декілька років поспіль викладається вибіркова дисципліна «Навчання і виховання обдарованої дитини», метою якої є формування в майбутніх педагогів готовності роботи з обдарованими дітьми як спеціального напрямку професійної діяльності: виявлення дітей з проявами різних видів обдарованості та створення сприятливих умов для задоволення їхніх особливих освітніх потреб, їх для навчання, виховання і творчої самореалізації. У змісті курсу включено різні теми, які комплексно охоплюють психологічні аспекти теорії здібностей і обдарованості, педагогічні та методичні аспекти розвитку талантів і обдарованості дітей, у тому числі й європейський досвід (таблиця 2).

Таблиця 2

Зміст вибіркової дисципліни «Навчання і виховання обдарованої дитини»

№ п/п	Назва теми
Тема 1	Проблема обдарованості в українському та європейському психолого-педагогічному дискурсі
Тема 2	Типологія обдарованості: світовий, європейський і український контекст
Тема 3	Теоретичні засади соціальної обдарованості як окремого типу
Тема 4	Дитяча обдарованість і особливості прояву її прояву на різних вікових етапах
Тема 5	Дитина з проявами обдарованості як особистість з особливими освітніми потребами: порівняння європейських і українських підходів
Тема 6	Політика і досвід неперервної освіти обдарованих дітей і молоді в світі, ЄС та Україні
Тема 7	Сучасні світові, європейські та українські методики виявлення проявів обдарованості в дітей і вивчення особливостей їхнього розвитку
Тема 8	Використання інноваційних технологій у навчанні та вихованні обдарованих дітей у закладі освіти
Тема 9	Організація творчих видів діяльності з розвитку обдарованості дітей в умовах культурно-освітнього простору
Тема 10	Роль особистості педагога в творчій самореалізації обдарованих дітей
Тема 11	Підготовка майбутніх педагогів до освіти обдарованих у світі, ЄС та Україні
Тема 12	Співпраця педагогів з батьками у вихованні й розвитку обдарованих дітей

Під час практичних занять студенти виконують дуже багато творчих завдань, які сприяють формуванню навичок і якостей, необхідних для ефективної роботи з обдарованими дітьми. Наприклад, майбутні педагоги працюють у малих групах над проектом з використанням кінодидактики: добирають кінофільм / документальне відео / ролик про відомих обдарованих людей, їхнє життя, проблеми, історію успіху тощо; переглянути його й створити медіакарту за алгоритмом:

1. Назва / режисер / країна, рік виходу.
2. Режим доступу.
3. Головний герой: ім'я, психологічний портрет, головні риси характеру, вид обдарованості, здібності.

4.Скріни.

5.Короткий сюжет: опис історії успіху / неуспіху / відкриття/ досягнення / трагедії обдарованої особистості.

6.Опишіть емоції / почуття / думки, які викликав сюжет особисто у Вас (захоплення, жалю, ненависть, заздрість тощо).

7. Причини / чинники успішного / неуспішного життєвого сценарію обдарованої особистості. Який чинник відіграв найбільшу роль у позитивному варіанті? Відсутність якого чинника не дозволило самореалізуватися особистості?

8. Якби була можливість, щоб запитав у головного героя, його батьків, педагогів щодо уточнення.

9.Якби була можливість, щоб порадив батькам, педагогам, самому головному герою щодо покращення умов для творчої самореалізації.

10. Визначення інших, більш успішних сценаріїв / умов розвитку обдарованості головного героя.

11.Можливості використання в освітній роботі зі учнями: під час яких уроків, виховних форм можна використати та для розв'язання яких завдань.

12.Вступне слово вчителя перед переглядом кінофільму з постановкою перед учнями /студентами проблеми, завдань.

13.Настанови/рекомендації учням / студентам для перегляду.

14.Запитання учням / студентам для аналізу кінофільму після перегляду.

15. Завдання / вправи для рефлексії після перегляду.

16.Творчі завдання учням / студентам після перегляду.

17.Комікси / малюнки / есе.

18. Висновки щодо актуальності сюжету, життєвої історії.

Ще одним напрямом у системі підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей є організація науково-дослідної роботи. З цією метою створені та працюють студентський науковий гурток «Обдарований педагог – обдарована дитина», наукова лабораторія майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей «КОВОРКІНГ КРЕАТИВНИХ». Здобувачі ступеня вищої освіти магістра, зацікавлені різними аспектами проблеми обдарованості, виконують дипломні дослідження на теми:

1. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі організації театралізованих свят.

2. Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів у позакласній роботі

3. Педагогічні умови адаптації дітей з проявами обдарованості до шкільного навчання.

4. Виховання художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі.

5. Інноваційні форми роботи вихователя з батьками обдарованих дітей з функціональними обмеженнями.

6. Інноваційні форми бібліотечної роботи із задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей.

7. Розвиток творчих здібностей дітей у процесі організації позакласної виховної роботи.

8. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку обдарованості дітей.

9. Особливості розвитку обдарованості дітей в умовах зеленого середовища.

У контексті реалізації євроінтеграційного вектору розвитку освіти у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського реалізують проекти програми ЄС Еразмус+ Жан Моне Модуль [8]. Основою проєктів є європознавчі курси для студентів, під час яких продовжується поглиблення компетентності майбутніх педагогів до освіти обдарованих, зокрема:

– Проєкт «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами

театральної діяльності», модуль 1 «Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід ЄС»;

– Проект «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій, модуль 3 Розвиток здібностей, обдарованості і таланту дітей в умовах лісової школи: від ЄС до UA»;

– Проект «Соціальна інтеграція дітей з особливими потребами у середовищі різноманіття та інклюзії: європейські підходи», модуль 3 «Європейські практики розвитку соціальної компетентності обдарованих дітей у регіональному інклюзивному просторі».

Отже, в умовах сучасних викликів і реалізації євроінтеграційної політики та розвитку освіти України не варто недооцінювати важливості роботи з пошуку та розвитку талантів. Виходимо з ідеї про оцінку обдарованих особистостей як національної еліти, яка має стати інтелектуальним і культурним локомотивом у розбудові України як європейської високорозвиненої держави. Орієнтуючись на сучасні наукові дослідження та досвід провідних країн світу та ЄС, розробляємо систему підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей і молоді. В умовах університету варто використовувати можливості обов'язкових і вибіркових дисциплін у межах реалізації освітніх програм підготовки майбутніх педагогів, організовувати науково-дослідну роботу студентів. Важливу роль відіграє вивчення європейських підходів, сприятливі можливості для цього забезпечуються в межах реалізації проектів програми ЄС Еразмус+.

### Список використаних джерел

1. Гальченко М. С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей в Сполучених Штатах Америки. К. : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2012. 45 с

2. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.26 (1-2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2019. С.64-70.

3. Ковальова О. А. Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з освіти обдарованих учнів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2020. 1 (76), 88–94. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94)

4. Лазаренко Н. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. С. 100-106.

5. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

6. Музыка О. Л. Здібності у системі ціннісної регуляції розвитку творчо обдарованої особистості. Актуальні проблеми психології: зб. нук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.12: Проблеми психології творчості. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 5. Ч.І. С. 49-55.

7. Budapest Declaration on Talent Support Conclusions of the Hungarian EU Presidential Conference on Talent Support. Hungarian EU Presidential conference on Talent Support and First European TalentDay 7-9 April 2011, Budapest. URL: [https://talentcentrebudapest.eu/sites/default/files/budapest\\_declaration\\_on\\_talent\\_support\\_eng.pdf](https://talentcentrebudapest.eu/sites/default/files/budapest_declaration_on_talent_support_eng.pdf)

8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

9.Kutzelmann Sabine/Massler, Ute/Peter, Klaus (2016). Die zentralen Lehr-Lern-Prozesse des mehrsprachigen Lesetheaters. Eine Anleitung für die Praxis. Weingarten: Pädagogische Hochschule Weingarten. URL: [https://melt-multilingual-readers-theatre.eu/wp-content/uploads/2017/08/Brosch%C3%BCre\\_20170705\\_mitISBN.pdf](https://melt-multilingual-readers-theatre.eu/wp-content/uploads/2017/08/Brosch%C3%BCre_20170705_mitISBN.pdf)

## ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ілона Дичківська,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

## INNOVATIVE SCIENTIFIC PROJECTS AS A MEANS OF FORMING THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE SPECIALIST PRESCHOOL EDUCATION

Iлона Dychkivska,

doctor of pedagogical sciences, professor, head of the department of preschool pedagogy and psychology and special education named after prof. T. I. Ponimanska, Rivne State Humanitarian University, Ukraine

***Анотація.** У статті висвітлено деякі аспекти проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти через використання інноваційних наукових проєктів.*

***Ключові слова:** інноваційний науковий проєкт, творча особистість, майбутні фахівці дошкільної освіти, професійна підготовка.*

***Abstract.** The article highlights some aspects of the problem of forming a creative personality of a future preschool education specialist through the use of innovative scientific projects*

***Keywords:** innovative scientific project, creative personality, future preschool education specialists, professional training.*

Входження України у світовий науково-технічний, економічний та соціокультурний простір передбачає забезпечення якісних змін в освітній системі, яка на сучасному етапі переходить від екстенсивного розвитку до інноваційного, де головним ресурсом є висококваліфіковані педагогічні кадри, здатні бути не тільки учасниками інноваційних змін, а й активними ініціаторами інноваційних ідей, розуміти суть освітніх інновацій, прогнозувати їх результативність, проєктувати та планово їх упроваджувати.

В умовах реалізації нових стратегій розвитку дошкільної освіти в Україні особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів до інноваційної діяльності вже на етапі здобуття професійної освіти у закладах вищої педагогічної освіти. Результат такої підготовки акумулюється в готовності майбутнього вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості з розвиненим інноваційним мисленням, умінням оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, створювати нові освітні програми, застосовувати сучасні педагогічні технології і проєктні методики, забезпечувати варіативність освітнього процесу [3].

Роль проєктної діяльності, методу проєктів у розв'язанні цих завдань важко переоцінити. Інтерес до проєктування завжди виявляється в періоди нестійкого, інноваційного розвитку. Сьогодні знову радикально трансформуються культурні реалії, стереотипи життя, соціальні, політичні та економічні інститути, і проєктування виявляється тією силою, потужністю якої здатна вирішити багато складних проблем вітчизняної освіти.

Результатом проєктувальної діяльності є проєкт. Визначаючи сутність поняття «проєкт», слід зазначити, що воно вперше з'явилося у XVII–XVIII століттях і

використовувалось як синонім слів «експеримент» у природничих науках і «розгляд справ» у юриспруденції. Пізніше, у XIX столітті були визначені ще дві моделі проєктів, які використовуються і сьогодні. Перша, більш давня, модель Вудворта передбачає, що учні спочатку вивчають матеріал, набувають знань та навиків, які в подальшому знадобляться для конструювання проєктів. Друга, більш сучасна, модель Ричардса передбачає «занурення» в проблему, її фундаментальне дослідження [2, с. 67].

Найбільшого розповсюдження у зарубіжній педагогіці проєктний метод отримав на початку XX століття завдяки ідеям Дж. Дьюї [4], що знайшли своє висвітлення в розробленому У. Кілпатриком методі проєктів, тобто в організації навчання в процесі активної пошукової діяльності, спрямованої на розв'язання конкретної практичної проблеми. Основним мотивом такої діяльності є не стільки сам процес пізнання, скільки намагання розв'язати конкретну проблему, розробити необхідні рекомендації, що будуть використані на практиці. При цьому цінність проєкту визначається його освітнім, розвивальним і виховним потенціалом, тобто можливістю залучити учнів до різноманітних видів діяльності, які забезпечують не лише розширення їхнього кругозору, життєвого досвіду, але й оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності.

Узагальнивши результати досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо педагогічного проєктування, можна виділити такі типи проєкту:

- за змістом: монопредметний, міжпредметний, надпредметний;
- за кінцевим результатом: теоретичний, теоретико-практичний, практико-орієнтований;
- за тривалістю: міні-проєкт, короткочасний, середньої тривалості, довготривалий, лонгітюдний;
- за кількістю учасників: індивідуальний, колективний (парний, груповий);
- за ступенем самостійності: репродуктивно-дослідний, частково-пошуковий, дослідницький чи експериментально-дослідницький, евристичний;
- за характером контактів: внутрішній, зовнішній, міжнародний.

У своїй роботі зі студентами ми активно використовуємо *інноваційні наукові проєкти* як один із ефективних засобів формування творчої особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Інноваційний науковий проєкт – це індивідуальне або колективне завдання науково-дослідницького, творчого характеру, яке виконує студент у процесі фахової підготовки. Такий проєкт є однією з форм виявлення теоретичних і практичних знань, умінь їх застосовувати при розв'язуванні конкретних освітніх завдань і містить елементи наукової новизни у конкретній галузі знань або напрямку практичної діяльності.

Створення власних інноваційних проєктів здобувачами вищої освіти відбувається у межах поєднання науково-дослідної (зазвичай, це курсові, бакалаврські, магістерські роботи) та практичної діяльності у закладах дошкільної освіти.

Інноваційні наукові проєкти можуть бути практичного (методичного), винахідницького спрямування.

Результатом проєкту є освітній продукт, що може бути представлений як:

- 1) навчально-методичний комплекс (посібник, дидактичний матеріал тощо);
- 2) електронний методичний комплекс (посібник, он-лайн навчальні ігри тощо);
- 3) електронний продукт в електронному середовищі (блог, веб-сайт тощо);
- 4) інтерактивний навчальний ресурс, створений у програмному забезпеченні Smart Notebook або інших програм-конструкторів [1, с. 45].

Інноваційний проєкт характеризується новизною, що потребує від його учасників творчого підходу до вирішення завдань; має конкретну цільову спрямованість і пропонує нову технологію вирішення проблеми в тих випадках, коли традиційні способи вже не ефективні та існує ліміт ресурсів; є окремим завершеним циклом інноваційної діяльності, що орієнтований на гарантоване досягнення визначених цілей у чітко встановлений термін.

Інноваційний проєкт має певну структуру, послідовність етапів, на кожному з яких вирішуються певні завдання [3, с. 198].

В описовій частині наукового проєкту актуалізується ідея проєкту (оцінка та аналіз ситуації), відображається його концепція, етапи планування, корекція за підсумками моніторингу, оцінка результатів. Всю описову частину (30-35 стор.) можна умовно розділити на такі складові: вступ, інформаційний блок, дидактико-методичний блок, технологічний блок, контрольньо-оцінний блок.

У вступі має бути обґрунтована актуальність проблеми дослідження, висвітлено ступінь дослідженості проблеми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, тип і структуру проєкту, новизну та практичну значущість із опорою на розроблений освітній продукт.

Інформаційний блок містить ключові поняття, що розкриваються у проєкті; схеми, у яких висвітлено зв'язок між поняттями та їхній зміст.

У дидактико-методичному блоці необхідно розкрити методичні підходи до розв'язання проблеми, основні форми, методи та засоби, що застосовуються для розв'язання завдань, сформулювати методичні рекомендації.

Технологічний блок містить опис застосованої технології, або розробленої здобувачем освітнього рівня системи занять, ігор, вправ або засобів інформаційно-комунікаційних технологій (електронного сайту, блогу, електронних навчальних ресурсів, відеороликів тощо), що розробляються у проєкті. Для електронних посібників та Smart-комплексів, технологічний блок може бути поданий на електронному носії, або представлений в електронному середовищі.

У контрольньо-оцінному блоці зазначаються очікувані результати розвитку особистості дитини, студента-майбутнього фахівця дошкільної освіти та результати реалізації розробленої технології, методики, освітнього продукту, висновки та узагальнення.

Вимогою до проєктування є обґрунтування важливості проєкту для вирішення конкретної мети виховання та розвитку дитини раннього або дошкільного віку. Слід зазначити, що студентів ми орієнтуємо представити теоретичну частину проєкту як проєкцію будь-якої інноваційної методики (класичної або сучасної) на зміст конкретної педагогічної задачі, що потребує не лише умінь аналізу та синтезу, але й творчого підходу, індивідуального бачення шляхів вирішення завдань й інтерпретації згідно з реальними умовами середовища розвитку дитини [1, с. 260].

Після обговорення з науковим керівником кваліфікаційної роботи інноваційного проєкту, студенти починають реалізовувати його елементи (або конкретні методики) у межах активної практики в закладах дошкільної освіти. При цьому науковий керівник має здійснювати координацію діяльності із керівником практики та вихователем-методистом, дозвіл яких є необхідним для реалізації інновації в дошкільному закладі. Нашими студентами впроваджено у процес виховання дітей як методики визнаних педагогів, так і авторські методики.

Залучення студентів до практичного використання опанованих у межах теоретичних курсів інноваційних методик дозволяє сформулювати вміння виокремлювати частину досвіду педагогів-новаторів, адаптувати його до нових умов, пристосовувати до сучасних освітніх викликів технології, які виявили свою ефективність в інших галузях або були створені в інших історичних умовах.

Цікавими моделями студентських авторських інновацій, що отримали визнання у середовищі вихователів дошкільних закладів, стали проєкти:

- естетичного виховання дітей 4-го року життя, що вмщували заняття з малювання, ліплення й аплікації, за змістом відповідні особливостям місяців року (наприклад, у грудні – Різдво та Новий Рік у вересні – відліт птахів, початок шкільних занять тощо);
- програма розвитку мовлення тодлерів (дітей 1,5–3 років) у Монтессорі-педагогіці;
- програма формування художньо-продуктивної та соціально-комунікативної компетенцій дитини засобами медіатворчості;

– вправи на формування економічної компетентності (із застосуванням карток, що зображують процеси праці).

Результатом застосування інновацій студентами на практиці стало суттєве підвищення їхньої мотивації щодо творчого підходу до професійної діяльності, орієнтації на створення й застосування нового, що в цілому ставало мотивом до особистісного й професійного самоствердження. Слід зазначити, що вже на етапі отримання дозволу вихователя-методиста на реалізацію інновації у практиці майбутні вихователі отримували професійне визнання, довіру, а значить відчували відповідальність за результативність втілення методики. Такий підхід підвищував самооцінку студентів, формував усвідомлення цінності новаторського підходу до професійної діяльності, ставав поштовхом до пізнавального інтересу до інших інноваційних технологій, бажання модифікувати їх для конкретної групи дітей [1, 264].

Інноваційні методики, привнесені студентами в освітній процес дошкільних закладів, продовжували використовуватись вихователями надалі, а результати їх упровадження були досить високо оцінені.

Отже, результатом реалізації інноваційних методик та проєктів студентів стає не лише короткотермінова апробація їх в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, а й поширення, популяризація у межах колективів вихователів, що позначається на мотивації майбутніх педагогів дошкільної освіти до розповсюдження власного інноваційного досвіду у професійному середовищі.

Актуалізація умінь представляти, популяризувати й захищати свій проєкт у межах професійного педагогічного середовища вихователів-практиків позитивно впливає на формування комунікативного досвіду, зокрема на уміння використовувати різні механізми формування міжособистісних взаємин учасників педагогічної взаємодії, застосовувати техніку акторської майстерності, попереджувати й долати конфлікти, створювати сприятливі умови для професійного спілкування.

#### **Список використаних джерел**

1. Дичківська І.М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2017. 372 с.
2. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі. Монографія. Луганськ, 2005. 299 с
3. Dychkivska I. Problem przygotowania przyszłych fachowców do innowacyjnej działalności pedagogicznej w kontekście współczesnych warunków rozwoju społeczeństwa *Edukacja a rynek pracy. Od procesów do efektów kształcenia*. Praca zbiorowa pod redakcją E. Wiśniewskiej, M. Jagodzińskiej, K. Przybyszewskiej. Płock, 2012. S. 195-204.
4. Dewey J. *Democracy and Education*. N.Y.: Uni-Press, 1922. 324 p.

### **РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ**

**Олена Ішутіна**, кандидат педагогічних наук, доцент,  
Донбаський державний педагогічний університет (Україна)

### **DEVELOPMENT OF MEDIA LITERACY AS AN IMPORTANT ASPECT OF MODERN EUROPEAN EDUCATION**

**Olena Ishutina**, Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor,  
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* Обґрунтовано роль глобалізації та цифрових трансформацій суспільства в актуалізації потреби розвитку медіаграмотності всіх категорій громадян, насамперед



молоді. Показано важливість упровадження медіаосвіти для розбудови культурного демократичного суспільства. Акцентовано на значенні якнайширшого залучення медіатехнологій та розвитку критичного мислення, свободи і відповідальності у споживанні освітнього медіаконтенту здобувачами різних рівнів освіти.

**Ключові слова:** медіаосвіта, медіаграмотність, європейське суспільство, демократія.

**Abstract.** *The role of globalization and digital transformations of society in actualizing the need for the development of media literacy of all categories of citizens, primarily young people, is substantiated. The importance of the introduction of media education for the development of a cultural democratic society is shown. Emphasis is placed on the importance of the widest possible involvement of media technologies and the development of critical thinking, freedom and responsibility in the consumption of educational media content by students of various levels of education.*

**Key words:** *media education, media literacy, European society, democracy.*

Дедалі більш очевидною є необхідність і важливість трансформації традиційної освіти, яка має відповідати потребам нового суспільства. Така думка зумовлена інтенсивними змінами в суспільстві, яке все більше рухається до суспільства знань. Оскільки в сучасній соціальній реальності медіа бути не можливо уникати чи ігнорувати, актуалізується необхідність медіаосвіти як неодмінної сфери інституційної освіти на всіх рівнях.

Освіта – це межа між особистістю та культурою, і це те, що створено, і саме те, що сприяє і підвищує відповідальність у досягненні особистістю власного життєвого вибору. Щоб освіта була ефективною та адекватною конкретному моменту, вона має стати на захист ідеї загальної культури [3]. Щодо масштабності та доступності у сфері комунікації та розповсюдження інформації, медіа забезпечують можливість реалізації освітньої діяльності, дозволяючи здобувачам усіх рівнів освіти взаємодіяти в найсучасніший, інноваційний, але не такий формальний спосіб, споживаючи контент, позначений як навчальний.

Поширення комунікаційних технологій, починаючи від книги, газети, радіо, телебачення, до комп'ютера та інтернету, завжди викликало великий інтерес, дискусію та протилежні погляди в усіх культурах. Усвідомлюючи необхідність інформування, молоді люди активно взаємодіють зі змістом медіа та поступово починають усвідомлювати свою залежність від медіаінформації та вірити в її точність. Спілкування зміцнює їхню ідентичність і водночас надає їй мінливості та мобільності. Хоча медіа забезпечують більш динамічні та гнучкі відносини між людиною та суспільством, варто пам'ятати, що масові комунікатори є здебільшого системою, яка поширюється безмежно, необмежено та хаотично. Бажання знати, що насправді означає розміщений медіаконтент, де його джерело та чому було сконструйовано певне повідомлення, є вирішальним для якісного розуміння та розпізнавання посередницьких медіаповідомлень та їх значення. Адекватні відповіді на всі ці запитання може дати лише медіаграмотність.

Формування й розвиток медіаграмотності може бути справді успішним, лише якщо буде враховано зв'язок між специфікою медіа та тим, як ця специфіка розуміється тими, хто здобуває освіту. З одного боку, на сучасні технології покладаються великі надії та сподівання. Вважається, що вони збагатять життя дітей, стимулюватимуть уяву та творчі здібності, розширять знання, сприятимуть мультикультурній толерантності та розвитку демократії. З іншого боку, є побоювання, що це може притупити емоції дітей та молоді й розвинути байдужість до страждань іншої людини; що це може заохочувати деструктивну поведінку та призводити до занепаду моральних цінностей. Є переконання, що впровадження сучасних технологій призупинить розвиток локальних культур та призведе до соціального відчуження.

Розвиток медіакомунікації значно вплинув на трансформації в культурі та сприяв створенню іншої реальності. Зміни, викликані глобалізацією, змушують дитину все більше

відриватися від природи і звертатися до світу технологій. D. Buckingham вважав, що глобалізація призводить до побудови однорідної глобальної дитячої культури, в якій культурні відмінності пригнічуються системою соціальних цінностей, де спроби батьків підтримувати та просувати культурні цінності є безуспішними [1]. Переплетення медіа та повсякденного життя призвело до нечітких меж між об'єктивною та медійною реальністю, тому з інформацією слід працювати виважено, об'єктивно та зберігати критичні оціночні судження.

Мета медіаграмотності – дати молоді теоретичні знання про медіа, їх культурні, соціальні та політичні наслідки; передбачати можливі зловживання; навчити читати й аналізувати повідомлення, які надають медіа, а також створювати власні. Молодь має навчитися брати участь у медіажитті суспільства. Участь у різних аспектах медіакультури включає в себе здатність розуміти та критично ставитися до повідомлень і значень, які лежать в їх основі. Молоді необхідно подумати, як використовувати медіа як інструмент соціальних змін, засвоїти критерії відбору та оцінити інформацію, яку медіа розміщують; а також ознайомитися з альтернативними формами медіакультури. Медіаграмотність виникла як відповідь на медіакультуру.

Останні десятиліття принесли великі зміни, насамперед у розумінні розвитку в різних аспектах. Інтенсифікацією сучасних інформаційно-комунікаційних технологій зумовлений розвиток усіх інших видів людської діяльності. Саме тому протягом історії медіа традиційно актуалізується питання доступності та відкритості медіа, незважаючи на те, що з кожною новою технологією воно формулюється по-різному. Що стосується традиційних медіа, то нові комунікаційні технології мінімізують технологічні обмеження у їх використанні та доводять, що контроль над медіа залежить від їх типу та соціального контексту, у якому вони діють. Йдеться про процес, який докорінно змінив усі сторони життя і таким чином вплинув на сучасну освіту.

Нові технології з'явилися і в школах. Навчання, засноване на нових технологіях, є постійним і повністю змінило національні та культурні стандарти. Сьогодні можна цілком обґрунтовано говорити про медіа як невід'ємну частину процесу виховання та освіти. Створено багато телевізійних програм і комп'ютерних курсів для дітей раннього віку, тому розвиток медіаграмотності починається ще в дошкільному віці. Медіа є одним із найважливіших факторів виховання та соціалізації, навчаючи дітей та молодь та надаючи їм інформацію, пропагуючи норми та цінності та знайомлячи їх із тим, як функціонує світ. Сім'я, школа та найближче оточення можуть контролювати вплив медіа на дітей залежно від витраченого часу і відповідно до норм, за якими живуть, цінностей, які вони пропагують і поважають, і дозволяючи дітям розвивати критичне ставлення до контенту, який їм пропонується [2].

Роль медіа в освіті є надзвичайно важливою, оскільки з віком зростає можливість використання медіа, що дає змогу розвивати медіаграмотність та медіакультуру. Розвиток медіаграмотності у молоді – одне з найважливіших завдань школи та системи освіти. Медіаосвіта – це освітній процес, який дає змогу членам спільноти творчо та критично вивчати (на рівні створення, розповсюдження та моніторингу) використання технологічних та традиційних медіа для розвитку особистості та суспільства, для демократизація комунікації. Для молоді медіа є місцем інформаційного навчання. Ця категорія населення використовує медіа як джерело інформації та знань для розвитку власної особистості, для формування медіакомпетентності. Діти дошкільного віку розвивають медіаграмотність як уміння розрізняти хороший і поганий медіаконтент. Зрозуміти соціальне підґрунтя медіа маніпуляцій і тих, хто їх створює, можуть учні закладів загальної середньої освіти. Важливим також є структурування знань про медіаіндустрію, зміст медіаформи та ефекти медіа, що зумовлює необхідність включення когнітивної, естетичної та моральної сфери до змісту медіаосвіти [3].

Особливе значення цифрових медіа у вихованні та освітніх процесах на всіх етапах життя можна пояснити особливою функціональністю медіа. В освіті медіа мають різне

застосування: від шкільних програм і вправ, баз даних і інструментів, навчальних ігор і стимулювання до складного середовища спілкування та співпраці. Застосування сучасних технологій уможливило цілком успішне отримання знань поза аудиторією, що відкриває нові можливості. Через медіа діти швидко приходять до розуміння того, що кожна дія має наслідки, вони розуміють правила інтерактивного та програмованого навчального матеріалу. У цьому випадку медіа розглядаються як інструмент, точніше – допомога в навчанні та вихованні, а з іншого боку – як конститутивний елемент повсякденних життєвих ситуацій та досвіду.

Медіаосвіта практично впроваджується в більшості країн, але засоби її реалізації значно відрізняються. Хоча медіаграмотність як категорія нараховує вже понад п'ятдесят років, її розвиток все ще залежить від індивідуальної ініціативи. Єдиної назви предмета, дисципліни чи курсу, призначеного для здобувачів освіти, немає. Причина полягає не лише у взаємних відмінностях освітніх систем у країнах, а й у зміні мети та завдань медіаосвіти. У Німеччині діти отримують належну освіту про медіа через адекватні телевізійні програми, тоді як медіаосвіта вчить їх етичним нормам, розрізняти добро і зло. На відміну від Німеччини, у Швейцарії діти в рамках медіаосвіти отримують знання та навички використання сучасних технологій. В азіатських країнах інтерес до розвитку медіаграмотності виник через раптове збільшення кількості нових технологій і феномену так званого «кібер-кафе» [2].

У більшості країн медіаосвіта все ще є другорядною діяльністю, якою займаються вчителі чи медіапедагоги в школах або під час роботи з молоддю. Найбільшою проблемою є недостатня підготовленість педагогів та забезпечення навчальними матеріалами. На додаток до вищезазначеного, є проблема щодо місця медіаосвіти в навчальних програмах та орієнтації школи на друковані видання. Нові технології допомагають освітньому процесу бути більш динамічним, і вчителям також. Динамічність і гнучкість є неодмінними атрибутами сучасної освітньої системи. Більш модернізована система освіти пропонує учням можливість впливати на формування процесу викладання, тоді як роль вчителя змінюється на роль модератора.

Отже, цифрові медіа можна застосовувати в освітній системі на всіх рівнях. Вони використовуються для виховання дітей раннього віку, роботи з молоддю, професійної освіти та вдосконалення освіти дорослих. Вони широко використовуються в класах, системах вправ, базах даних, інструментах, іграх. У навчальних програмах і відповідних видах діяльності можна застосовувати різні програми. Однак із швидким розвитком масових технологій світ швидко з'єднується засобами зв'язку. Навчальні програми та методи, які можуть підживлювати критичний дух, пробуджують цікавість і інтерес до медіа, давно перебувають у сфері позакласної та неформальної освітньої діяльності.

Медіа є частиною сьогодення, і вони, безумовно, будуть майбутнім людського суспільства. З цієї причини необхідно знайти способи зробити ці ресурси корисними для збереження культурного капіталу, розвитку свободи, щастя та демократії. Таким чином будуть збережені цінності, які забезпечують існування суспільства в цей неспокійний час глобалізації. Інтегруючи медіаосвіту до навчальних програм, можна розглянути мету створення громадянського суспільства в медіакulturі. Це допоможе дітям і молоді стати критично автономними щодо впливу медіа. У майбутньому процес навчання зміниться, і студенти стануть активними агентами, встановлюючи свій власний темп і спосіб навчання, а також обсяг знань, які вони отримують. Безперечними є переваги застосування медіа в освіті, оскільки вони дають учням свободу вибору контенту й способів його опрацювання відповідно до власного набору навичок, потреб та інформації. Коли йдеться про медіаосвіту, здобувачі освіти розвивають здатність артикулювати свої проблеми, уміння розуміти, пояснювати та змінювати спільноти на краще. Таким чином, медіаграмотність розвиває діалог і науково-орієнтований підхід до студента, що веде до освіти для демократії та вимагає радикальних змін у соціальних системах, політиці, організації, науковому навчальному плані та освітніх технологіях. Набуття здобувачами освіти навичок, знань і

цінностей, які сприятимуть їхній участі в демократичному житті забезпечить досягнення максимально ефективною навчальною програмою.

#### Список використаних джерел

1. Buckingham D. Childhood in the Age of Global Media. *Children's Geographies*. 2007. Vol. 5, No. 1–2. P. 43–54
2. Ivanović M. Development of Media Literacy – an Important Aspect of Modern Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. 149. P. 438–442.
3. Jerković V. Globalne tendencije u obrazovanju i medijski timos. *Kultura*. 2012. 136. P. 11–23.

### ОСВІТА ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Світлана Помирча, кандидат філологічних наук, доцент  
Донбаський державний педагогічний університет (Україна)

EDUCATION AS A REFLECTION OF GENDER WORLD PICTURE  
Svitlana Pomyrcha, Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor  
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* З'ясовано питання впровадження гендерного підходу щодо формування гендерної культури для подолання гендерної дезорганізації у майбутніх педагогів початкової школи. Гендерна просвіта та інтеграція гендерних підходів в освіту набуває активного розвитку в разі підготовки майбутніх педагогів. Стихийні процеси гендерної просвіти в школах призводять до невміння педагогів усвідомлювати власні гендерні переконання, враховувати як свої гендерні особливості, так і інших учасників освітнього процесу, не дають змоги обирати ефективні педагогічні стратегії.

*Ключові слова:* гендер, гендерна культура, гендерний підхід, гендерне мислення, гендерний світогляд, викладач.

*Abstract.* It's clarified that the issue of implementing the gender approach to the development of gender culture contributes to illuminating gender disorientation. The gender education and integration of gender approaches is actively developing in pre-service teacher training. Spontaneous processes of gender education in schools result in inability of teachers to get aware their own gender beliefs, taking into consideration both their own gender characteristics and the ones of other educational agents. These processes don't allow to choose the effective teaching strategies.

*Key words:* gender, gender culture, gender approach, gender thinking, gender outlook, teacher.

Комплексне вирішення проблеми розвитку суспільства неможливе без створення рівних можливостей для самореалізації особистості в будь-якій сфері життєдіяльності незалежно від її статі. Оновлення змісту української вищої освіти актуалізує завдання розвитку особистості студента, зокрема і як представника певної статі, а сучасні вимоги до університетської освіти визначають пріоритетом не лише професійні якості майбутнього фахівця, але і його компетентність як суб'єкта взаємодії з людьми різної статі.

З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, окреслених у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті», одним із актуальних постає завдання щодо формування гендерної культури. Особливо важливим є впровадження гендерного підходу в процес підготовки майбутніх учителів початкової школи, які працюватимуть у системі «людина – людина», і для обрання ефективною стратегії взаємодії з іншими людьми мають враховувати гендерний чинник.

Вивчення й впровадження гендера (гендерної культури) саме в освіті дасть змогу подолати ситуацію гендерної дезорієнтації, що є неоціненно важливим для розвитку України як європейської держави.

Гендерне мислення, гендерний світогляд формуються на основі гендерних знань. Засвоюючи основи наук, сповнених гендерним підходом до висвітлення всіх сфер життя людини, студенти самі та за участю педагогічних наставників формують світогляд. Тому важливо долучати молодь до вивчення гендерних аспектів, щоб уникнути в майбутньому дискримінації як щодо жінок, так і чоловіків, а передусім стимулювати критичне осмислення з урахуванням гендерного аспекту суспільного процесу в усіх галузях знань і самого життя.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні гендерне виховання молоді передбачає не лише вивчення різних аспектів відносин жінок і чоловіків у суспільстві, а й вимагає певних дій: уведення спеціальних предметів і спецкурсів із гендерної проблематики; експертизи наявних програм і підручників; розроблення відповідних навчальних програм, методичних посібників, підручників для різних типів навчальних закладів, проведення гендерних тренінгів.

На жаль, питання впровадження гендерного компонента в українських вишах можна віднести до найменш розроблених, бо система освіти залишається досить консервативною і недостатньо готовою до залучення гендерних нововведень.

Гендерна просвіта та інтеграція гендерних підходів в освіту набуває активного розвитку в разі підготовки будь-яких навчально-методичних засобів. Стихійні процеси гендерної просвіти в школах призводять до невміння педагогів усвідомлювати власні гендерні переконання, враховувати як свої гендерні особливості, так і інших учасників освітнього процесу, не дають змоги обирати ефективні педагогічні стратегії.

У цьому ракурсі принциповим стає впровадження гендерної освіти в усі навчальні заклади, які, перебуваючи у стадії реформування, мають здійснити перехід від системи підготовки школярів, орієнтовані на накопичення знань, до системи, яка має на меті навчити їх застосуванню.

Як відомо, школа завжди була і залишається провідним чинником гендерної соціалізації. Зміст навчального матеріалу, дидактичних і виховних установок в процесі спілкування вчителя і учня є орієнтиром розвитку гендерної свідомості хлопців і дівчат. Методика організації навчально-виховного процесу також формує психологічну основу утвердження ідеології гендерного нерівноправ'я або закріплення гендерної нерівності.

Тож, науковці дають наступні гендерні пропозиції для педагогів.

- Висувайте статево нейтральні вимоги, застосовуйте однаковий тон і зміст звертання і до хлопчиків, і до дівчат.
- Уникайте нав'язування стереотипів на кшталт «дівчаткам (хлопчикам) не личить...», «ти ж хлопчик (дівчинка), щоб...»
- Орієнтуйтеся на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, уподобання, можливості у навчанні, оволодіння професійними вміннями незалежно від статі.
- Заохочуйте учнів до статево змішаних занять, ігор, видів навчальної діяльності.
- Надавайте однаковий доступ школяра до користування навчальним, спортивним інвентарем, приладами.
- Обговорюйте з дітьми проблеми взаєностосунків статей, наголошуйте на їхній рівності та взаємозамінності в сім'ї та суспільстві [1].

Таким чином, метою гендерного навчання та виховання школярів має стати не лише формування правильного розуміння сутності моральних норм та установок у сфері взаємин статей, але й потреби керуватися ними в усіх сферах діяльності. Виховна робота з учнями різної статі не повинна мати узагальненого та уніфікованого характеру, вона має орієнтуватись на особливості, можливості та потреби кожної конкретної учениці та кожного конкретного учня.

Специфіка гендерного навчання та виховання полягає в тому, що людина як суб'єкт діяльності не може виступати як безстатєва істота. Це означає, що в процесі формування

гендерної культури школярів можуть бути використані будь-які види діяльності: праця, спілкування, заняття, гра, які можуть служити інтересам формування гендерної культури, якщо педагоги оцінюють дії школярів з позиції гендера, беруть до уваги характер відмінностей між учнями, враховують вікові особливості учнів.

І поряд з модернізацією технологій навчання, активізацією самостійної роботи студентів важливим стає впровадження гендерного компоненту в освіту.

Інтеграція гендерних підходів в освіті вимагає:

- а) введення спеціальних предметів і спецкурсів з гендерної проблематики;
- б) експертизи наявних програм і підручників;
- в) розроблення відповідних навчальних програм, методичних посібників, підручників для різних типів навчальних закладів.

Навчальний процес у ЗВО може розглядатися як один із основних засобів формування гендерної культури в майбутніх педагогів. Саме від виховних траєкторій майбутнього вчителя залежить, чи здійснюватиметься реконструкція традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, чи відбудеться осмислення і створення умов для максимальної самореалізації і розкриття здібностей дівчаток та хлопчиків у процесі педагогічної взаємодії.

Як слушно зазначає О. Кікінежді, «гендерна культура особистості вчителів може формуватися не лише на основі національної культури і національних цінностей, а й з врахуванням спадщини людства, плюралізму віросповідань та системи ідей, а також прагненням до універсалізації загальних правил і цінностей» [10].

Досліджуючи формування гендерної культури науковці (В. Байдала, Л. Вовк, А. Дорохіна О. Кікінежді) визначають такі її структурні компоненти: когнітивний, емоційно-і практичний [4; 5].

Було розроблено методику діагностики рівнів гендерної культури майбутніх педагогів – анкетування. За результатами було визначено рівні її сформованості: *низький, середній та високий*.

Характерними ознаками *низького рівня* гендерної культури є відсутність гендерно-чутливого світогляду, паритетних цінностей, незнання і / чи невиконання нормативних документів із питань прав людини; вияв непоінформованості і некомпетентності щодо сутності, цілей і спрямованості гендерної педагогіки та психології.

За Л. Вовк, визначаємо, що *середній рівень* гендерної культури характеризується тим, що студенти загалом розуміли значущість конструктивного вирішення питань, пов'язаних із педагогічною, соціально-психологічною та інформаційною сферою професійної діяльності педагога та позитивно ставилися до всього, що сприяє їх професійному росту як суб'єктів гендерної освіти; але при цьому виявляли недостатньо повну поінформованість щодо сутності, цілей і спрямованості гендерної педагогіки та психології.

*Високий рівень* гендерної культури характеризується наявністю: гендерно-чутливої самосвідомості, гендерноорієнтованого світогляду; гендерних цінностей, в основі яких лежать рівні права та можливості жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності; всебічна поінформованість про сутність гендера і гендерного підходу, особливості гендерної соціалізації дітей та молоді, психологічні механізми формування гендерних стереотипів та виконання гендерних ролей, актуальні проблеми гендерної освіти та виховання [10].

Таким чином, принциповим стає впровадження гендерної освіти в усі навчальні заклади, які, перебуваючи у стадії реформування, мають здійснити перехід від системи підготовки школярів, орієнтовані на накопичення знань, до системи, яка має на меті навчити їх застосуванню.

### Список використаних джерел

1. Говорун Т. Право на гендерну рівність. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль: ТДПУ. 2003. С. 3–6.

2. Голубєва М.О., Ковальчук О.С. Гендерна культура педагога та гендерна чутливість. Цілі сталого розвитку: глобальні та національні виміри.

URL: [file:///C:/Users/Доцент/Desktop/Holubieva\\_Henderna\\_kultura\\_pedahoha\\_ta\\_hender\\_na\\_chutlyvist.pdf%20ген.pdf](file:///C:/Users/Доцент/Desktop/Holubieva_Henderna_kultura_pedahoha_ta_hender_na_chutlyvist.pdf%20ген.pdf)

3. Згуровський М.З., Сидоренко С.І., Никітіна І.О. Інформаційна підтримка впровадження гендерної освіти в Україні. Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві/ мат. Всеукр. наук.-практ. конф. К.: ПЦ «Фоліант», 2003. С.178–179.

4. Кікінежді О. Гендерна ідентифікація молоді як психолого-педагогічна проблема. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль: ТДПУ. 2003. С. 6–12.

5. Куліш О. Гендерні особливості педагогічної культури сучасного вчителів Наука і життя.

URL: <http://intkonf.org/category/arhiv/1-naukaizhittya-20-22-travnya-2009-r/>.

## ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BYOD ЗА УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Олександра Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## USE OF BYOD TECHNOLOGY UNDER THE CONDITIONS OF DISTANCE AND BLENDED EDUCATION IN A HIGHER SCHOOL

Oleksandra Shykyrynska, Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості використання інноваційної технології BYOD («bring your own device») у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Проаналізовано європейський досвід у використанні технології BYOD. Акцентовано на актуальності використання даної технології у вищій школі, що пов'язана з діджиталізацією освітнього процесу, пандемією та військовим станом України.*

***Ключові слова:** освітній процес закладу вищої освіти, здобувачі ступеня вищої освіти «магістр», дослідницька компетентність, технологія BYOD («bring your own device»).*

***Abstract.** The authors of the article analyzed the features of using the innovative BYOD (Bring Your Own Device) technology in the formation of research competence of master's degree students. The European experience of applying BYOD technology is analyzed. Emphasis is placed on the relevant use of this technology in higher education institutions, which is related to the digitalization of the educational process, the pandemic and martial law in Ukraine.*

***Key words:** educational process in higher education institutions, master's degree students, research competence, BYOD (Bring Your Own Device) technology.*

Інтеграція в Європейський освітній простір, сучасні виклики, пов'язані з пандемією Covid-19, воєнним станом в Україні зумовлюють необхідність у вдосконаленні змісту освіти шляхом застосування інноваційних підходів до освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Сучасне навчання стало мобільним, тобто доступним незалежно від місця перебування суб'єкта та часу, коли він опановує нову інформацію [1; 2]. У зв'язку з цим кардинально змінилася і функція педагога – він більше не є транслятором та єдиним джерелом знань – викладач вищої школи сьогодні має створювати умови для самостійного пошуку студентами. Як відомо, наявність мотивації та самостійності студента у здобутті нових знань є запорукою високого рівня його професійної компетентності. Використання технології BYOD досить ефективно, на нашу думку вирішує це завдання.

Термін BYOD («bring your own device») був започаткований в сфері ІТ у 2009 році. Керівники компанії Intel, помітивши серед працівників тенденцію приносити на робочі місця власні ноутбуки, планшети та смартфони для використання в корпоративній мережі, дозволили їм використовувати власні пристрої для виконання професійних завдань. З часом такий підхід був перенесений і у сферу освіти.

Мобільне навчання набуває популярності як нова тенденція, що полегшує процес викладання та навчання у ХХІ столітті. Проте, зокрема, іспанські студенти, маючи декілька особистих пристроїв (планшет, ноутбук, смартфон), не використовують їх для навчання [9]. Маючи значний досвід роботи зі студентами у вищій школі можемо підтвердити цей факт: не всі українські студенти працюють на занятті з власним пристроєм за метою заняття.

Вперше BYOD згадується в 2005 р. в університетській праці Р. Баллагаса. Технологія BYOD описана в наукових працях по вищій школі: як ефективний засіб для покращення критичного мислення студентів [9], з метою створення неформальних стосунків між викладачами та студентами, визначення наставників, сприяння дистанційній роботі та розвитку соціальної діяльності [8]. Також відомі праці про використання технології BYOD у початковій школі: розкрито освітній потенціал технології BYOD для розвитку творчих здібностей молодших школярів [7], досвід використання BYOD в двох австралійських початкових школах [10].

Розглянемо використання технології BYOD в процесі роботи зі здобувачами ступеня вищої освіти «бакалавр» в межах навчальної дисципліни «Основи науково-педагогічних досліджень». Як свідчить досвід та спілкування зі студентами – майбутніми фахівцями дошкільної та початкової освіти, наукова діяльність є специфічною та складною. Під час як онлайн, та і офлайн-навчання ми помічали, що студенти можуть спілкуватися з друзями в соціальних мережах, переписуватися в месенджерах чи грати в ігри. Використання технології BYOD дозволяє залучити кожного студента до роботи над науковим дослідженням. Розглянемо декілька варіантів використання технології BYOD: під час очного та дистанційного навчання.

Як відомо, ефективність наукової діяльності значною мірою залежить від теми, яку обирає дослідник. Тому прагнемо максимально наблизити тему наукового дослідження студента до кола його інтересів у сфері навчання, виховання та розвитку дітей. З цією метою пропонуємо студентам переглянути з власного пристрою орієнтовний перелік тем. Під час перегляду, як правило, виникає бесіда між студентами та викладачем, в ході якої відбувається формулювання такої теми, що найбільш імпонує інтересам студента. В разі дискусійних ситуацій викладач може запропонувати автору запитання переглянути наукові дослідження з даного питання, продемонструвавши всій групі екран свого пристрою. Таким чином виявляться залученими до пошуку всі студенти, які присутні на парі. Студент, який здійснює пошук на власному пристрої, коментує результат свого пошуку та обговорює з одногрупниками. В ході спільного обговорення вдається з'ясувати, наскільки дана тема є актуальною та дослідити мало досліджені аспекти даної проблеми.

Під час офлайн-навчання алгоритм дій викладача аналогічний. Якщо в аудиторії є проектор, то викладач може запросити бажаючих здійснити пошук з центрального комп'ютера, якщо результати пошуку є важливими для всіх. Або ж студент може продемонструвати результати пошуку одногрупникам з власного пристрою. Аналогічно відбувається складання плану та формулювання наукового апарату майбутнього дослідження. Як правило, студенти академічної групи на початку навчального семестру формують вайбер-групу. В ході пошуку на занятті вони можуть обмінюватися посиланнями на цікаві джерела як один з одним, та і надсилати посилання у вайбер-групу. Тобто, маємо конструктивне поєднання індивідуальної та групової форм роботи.

Використання технології BYOD дозволяє забезпечити диференційований підхід до студентів, задовольнити індивідуальні потреби кожного студента у наданні консультації викладача. Таким чином вдається підвищити мотивацію майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності, полегшує їм доступ до програм та інформації в Інтернеті.



Забезпечити формувальне або контрольне оцінювання студентів (як онлайн, так і офлайн у ресурсах Kahoot, Google Forms, Classtime) [5; 6] також досить ефективно вдається за допомогою використання власних мобільних пристроїв студентів. Під час заняття буває необхідно звернутися за певними матеріалами до віртуального середовища Google Classroom [4]. Це також можливо за використання BYOD.

Дискусійним залишається питання використання студентами власного пристрою з навчальною метою. Для того, щоб залучити максимальну кількість студентів до використання власного пристрою з навчальною метою, на нашу думку, викладач вищої школи має підвищувати рівень своєї професійної майстерності. Для того, щоб максимально скористатися перевагами мобільних пристроїв як освітніх інструментів, використати потенціал цифрових ресурсів та мобільних технологій в освіті, викладачу вищої школи необхідно планувати доцільне використання мобільних пристроїв в освітньому процесі, зміну видів діяльності, обирати різні цифрові інструменти на різних етапах заняття.

### Список використаних джерел

1. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7<sup>th</sup> International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv: SPC InterConf, 2020. P.41–45.
2. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол.ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36–42.
3. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник /Укл. ЛПІ Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.
4. Шикиринська О.В., Вишківська В. Б. Google-clasroom як засіб формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкової школи // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – с. 75–78.
5. Шикиринська О. Технологія Web-quest у формуванні професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.330–333.
6. Шикиринська О. Методичні аспекти ознайомлення майбутніх вихователів з ресурсом Genial.ly для створення інтерактивного контенту. Матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021». Київ, 2021. С. С.101–103.
7. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth’s creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (I volume), 341–350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
8. Garcia G.S. (2011). Social media analysis: exploring the hidden face of the organizations. Revista Empresa y Humanismo, 15(1): 43–62.
9. Urbano López de Meneses, B. (2022). PID\_21\_22\_145\_Anexo 1. Comunicación Congreso END22.
10. Maher, D., & Twining, P. (2017). Bring your own device - a snapshot of two Australian primary schools. Educational Research, 59 (1), 73–88.

## ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Альона Юркова, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»  
Науковий керівник: Л. Г. Гаврілова, доктор педагогічних наук, професор  
Донбаський державний педагогічний університет (Україна)

## PECULIARITIES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CHOREOGRAPHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF UKRAINE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Alona Yurkova, bachelor's student  
Donbas State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються актуальні питання професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів. Розглянуто стандартизацію вищої хореографічної освіти в Україні, питання підготовки професійних кадрів спеціальності 024 Хореографія та 014 Середня освіта та становлення науки «Хореологія» в сучасному українському мистецтвознавстві.*

***Ключові слова:** хореографічна освіта у ВНЗ України, підготовка майбутніх педагогів-хореографів, професійна освіта, професійна підготовка кадрів з хореографічної освіти.*

***Abstract.** The article reveals actual issues of professional training of future teachers-choreographers. The standardization of higher choreographic education in Ukraine, the formation of professional personnel of the specialty 024 Choreography and 014 Secondary education and the formation of the science "Choreology" in modern Ukrainian art history are considered.*

***Key words:** choreographic education at universities of Ukraine, training of future teachers-choreographers, professional education, professional training of personnel in choreographic education.*

На сьогодні в педагогічних закладах вищої освіти України активно розвивається система підготовки майбутніх педагогів-хореографів. Основним напрямком підготовки хореографа є не лише розвиток конкретних знань і умінь, а й розвиток особистості, здатної до вільного, самостійного та творчого мислення та самовираження. Завдяки принципу поєднання традицій і новаторства можна вважати, що для ефективності освітнього процесу при викладанні хореографії необхідно приділяти увагу дбайливому збереженню культурної спадщини України.

Аналізуючи сучасні дослідження в галузі хореографічно-педагогічної освіти та мистецтвознавства, можемо відзначити як актуальні питання професійної підготовки майбутніх викладачів-хореографів в закладах ЗВО України, які вивчають такі науковці, як: О. Хендрик, Л. Андрощук, Н. Чілікіна, О. Чепалов та ін.

Як влучно зазначає О. Хендрик, стандартизація вищої хореографічної освіти, напряду сприяє соціалізації, розвитку соціальності студентської молоді, збереженню національних хореографічних традицій та піднесення сучасної танцювальної культури народу і є актуальним завданням вищої освіти. Посилення процесу освіти соціально-педагогічними засобами, на думку автора, можуть захистити особистість студента від руйнівного впливу псевдомистецтва, встановити відчуття відповідальності митця за ту роль, яку він виконує у суспільстві. Також міждисциплінарний зв'язок загальнопрофесійних і професійних дисциплін сприятиме розумінню студентами суті та соціальної значущості своєї професії, розумінню їх взаємоз'язків, відчуттю професійної відповідальності за результат своєї праці. Навчання хореографії студентів мистецьких спеціальностей посилить інтеграцію видів мистецтв та створить умови до розуміння студентами мистецьких спеціальностей культурного розмаїття, історичних зв'язків, для підвищення ефективності координації

соціального виховання нової генерації засобами мистецтва, зокрема хореографічного [3, с. 392 - 398].

У роботі Л. Андрощук, яка вивчає фахову підготовку майбутніх вчителів хореографії в системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні, авторка представила аналіз фахових дисциплін відповідно до навчальних планів, освітньо-професійних програм низки ЗВО, які здійснюють набір на спеціальності 024 Хореографія та 014 Середня освіта (Хореографія), завдяки яким виявила, що ЗВО готують бакалаврів хореографії за спеціальностями 024 Хореографія та 014 Середня освіта (Хореографія). Освітньо-професійні програми передбачають формування у майбутніх хореографів фахових компетентностей в результаті вивчення комплексу дисциплін, серед яких «Методика роботи з хореографічним колективом», «Класичний танець», «Сучасний танець», «Народно-сценічний танець», «Сучасний бальний танець», «Історико-побутовий танець», «Мистецтво балетмейстера» та інші. Аналізуючи стан навчально-методичного забезпечення, науковця виявила, що студенти в достатній кількості забезпечені навчально-методичними виданнями з фахових дисциплін, авторами або укладачами яких є викладачі ЗВО [2, с. 9 - 14].

На думку Н. Чілікіної, в більшості ЗВО України, які мають кафедри хореографії, існує потреба у якісних науково-дослідних і методичних кадрах у галузі мистецтвознавства (хореографія), а саме кандидатах і докторів наук, нестача яких обумовлена низькою кількістю захисту наукових досліджень з мистецтвознавства через відсутність можливості хореографам-науковцям захищатись власне за своєю спеціальністю. Вони вимушені прилаштовуватись до інших наукових спеціальностей: філософія, педагогіка, психологія, культурологія, театрознавство, музикознавство, – і проводити власні наукові дослідження в межах чужої наукової спеціальності, яка не відповідає повністю основним вимогам і специфічним особливостям хореографічного мистецтва, тому що в Україні лише хореографічне мистецтво (його теорія, історія, практика, методи, критика), а сама наука – хореологія досі не представлена серед мистецтвознавчих наук. В сучасному українському мистецтвознавстві наука «Хореологія» знаходиться на початковому етапі становлення. І хоча в Україні хореографічне мистецтво (його теорія, історія, практика, методи), а саме наука – хореологія, досі не представлені серед мистецтвознавчих наук, наукові досягнення її стають більш чисельними, дедалі систематизованими (поступово змінюються та доповнюються концептуальні основи) та науково перспективними [4, с. 298 - 308].

Також Л. Андрощук розглянула роль інновації в практичній підготовці студентів у системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні, основувшись на результатах розробки інноваційного творчого проекту студентами. У процесі розробки інноваційного творчого проекту студенти пишуть сценарій, обирають музичний матеріал, зустрічаються з потенційними виконавцями, створюють танцювальний твір, проводять низку репетицій. Репетиції з дітьми дозволяють студенту зрозуміти, які психолого-педагогічні труднощі виникають у процесі роботи з дітьми та як застосовувати особистісно орієнтований підхід у професійній діяльності. Колективні проекти дозволяють оцінити спроможність студента працювати в колективі, реалізовувати власні творчі ідеї з урахуванням концепції вистави. Аналіз результатів роботи студентів над інноваційним творчим проектом дозволяють скорегувати індивідуальну освітню траєкторію майбутнього вчителя хореографії.

На думку дослідниці, творчий проект, як одна з форм практичної інноваційної діяльності, забезпечує створення сприятливого середовища для ефективної творчої взаємодії всіх учасників практики: викладачів (керівників і методистів практики), студентів-практикантів, учнів. Підготовка інноваційних творчих проектів у системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні під час проходження практики студентами сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх учителів хореографії та їх готовність до реалізації творчого потенціалу підростаючого покоління [1, с. 211 - 220].

О. Чепалов у своїй науковій розвідці визначає, що хореологія як наука про танець має допомогати майбутнім фахівцям з хореографії в опануванні теоретичних підвалин хореографічного мистецтва в широкому культурологічному контексті. Ця наука й

естетична система базується на вивченні всіх можливих форм людського руху. Тож, хореологія не претендує на вирішення суто практичних завдань у галузі танцю. Її мета — зробити більш усвідомленим та стилістично цілісним створення і когнітивне прочитання хореографічного твору. Адже хореологія, на відміну від інших галузей мистецтвознавства, таких як музикологія, театрознавство, кінознавство (фільмологія), дослідження в галузі образотворчого мистецтва й архітектури (іконологія), й понині не має більш-менш визначених теоретичних підвалин та базується переважно на емпіричному досвіді практиків танцю, іноді достатньо консервативному.

У своєму дослідженні автор пропонує введення спеціальності 17.00.08 «Хореографічне мистецтво», з якої присуджуються наукові ступені кандидата та доктора мистецтвознавства, цю спеціальність слід розглядати як галузь науки, що вивчає комплекс його видових, жанрових і стильових проявів, закономірності хореографічно-мистецької творчості, її спорідненість з іншими видами й жанрами мистецтва, а також гуманітарними науками: філософією, психологією, антропологією та ін.

Отже, розглядаючи питання особливостей розвитку хореографічної освіти в Україні, сучасні дослідники концентрують увагу на таких проблемах: стратегії щодо подальшого вдосконалення та розвитку хореографічної освіти, підвищення рівня професійної, педагогічної, соціальної та особистісної культури хореографа, які дають можливість визначити вищий рівень професійного засвоєння хореографічних стилів та напрямів, окреслити перспективу їх розвитку і, таким чином, сприяти ствердженню загальнокультурних цінностей і соціально-культурного виховання, освіти, самоосвіти та самовиховання людини через танець; роль інновації в практичній підготовці студентів у системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні.

#### Список використаних джерел

1. Андрощук Л. Інновації у практичній підготовці майбутнього вчителя хореографії в системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні. Актуальні питання мистецької освіти та виховання. Вип. 1–2 (13–14). Суми, 2019. С. 211–220.

URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8342/1/Androshchuk.pdf>

2. Андрощук Л. Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії в системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Серія 5, Випуск 70. Київ, 2019. С. 9–14.

URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27758/Androshchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. Хендрик О. Ю. Хореографічна освіта України: соціально-педагогічний аспект. *Педагогічні науки*. Вип. 51. 2009. С. 392–398.

URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2292/2084>

4. Чепалов О. І. Мистецтву танцю — широкі наукові обрії. *Культура України*, Випуск 42. 2013. С. 62–70.

URL: <https://cutt.ly/XVUPNEA>

5. Чілікіна Н. Проблематика сучасної хореографічної освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, № 12. 2015. С. 298–308.

URL: [https://library.udpu.edu.ua/library\\_files/probl\\_sych\\_vchutela/2015/12\\_2/39.pdf](https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_2/39.pdf)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ  
ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ  
В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

**Наталія Яремчук**, кандидат педагогічних наук, доцент  
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

**THE READINESS FORMATION FOR THE IMPLEMENTATION THE PRINCIPLE OF  
CONTINUITY BETWEEN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION OF THE  
PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL DISTANCE  
TRAINING**

**Nataliya Yaremchuk**, Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor  
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

***Анотація.** Здійснено огляд головних чинників принципу наступності між дошкільною освітою та початковою школою у відповідності до концептуальних засад Нової української школи. Виокремлено особливості професійної дистанційної підготовки вчителя початкової школи до реалізації принципу наступності у професійній діяльності. Сформовано понятійний конструкт щодо готовності вчителя початкової школи до реалізації принципу наступності та представлено компоненти структури.*

***Ключові слова:** принцип наступності, Концепція «Нова українська школа», дошкільна освіта, професійна підготовка педагога, Е-дистанційне навчання, готовність до реалізації принципу наступності вчителем початкової школи.*

***Abstract.** This research gives an overview of the main factors and principles of continuity between preschool education and primary school in accordance with the conceptual principles of the New Ukrainian School. This study highlights the peculiarities of professional distance training of primary school teachers for the implementation of the principle of continuity in their professional activity. A conceptual construct is formed regarding the readiness of primary school teachers to implement the principle of continuity, and also, the studies present the components of the structure.*

***Key words:** the principle of continuity, the concept of "New Ukrainian School", preschool education, teachers professional training, E-distance learning, the readiness to implement the principle of continuity by a primary school teacher.*

Реформування системи освіти у відповідності до Концепції «Нова українська школа» передбачає реалізацію інноваційних системних змін згідно структурно-функціональних та змістових нововведень. Однією із координуючих ідей є принцип наступності між суміжними ланками освіти (дошкільна-початкова-середня), що забезпечує гнучкий, безбар'єрний перехід, збереження провідних напрямків розвитку, а також проектування та дотримання моделі індивідуальної освітньої траєкторії особистості як цілісного неперервного освітнього процесу для самовираження та самореалізації природніх можливостей дитини згідно її віку на всіх освітніх рівнях. Узагальнене представлення відповідної педагогічної системи вимагає окремого аналізу структурних складових, зокрема, особливості організації наступності між дошкільною освітою та початковою школою у контексті визначення забезпечуючих чинників, впровадження відповідних форм, методів, прийомів, засобів організаційно-розпорядчого та навчального-виховного впливів, а також готовності педагогів до діяльності у відповідних змінних умовах. Передусім важливий аналіз даних особливостей у період професійної підготовки вчителя початкової школи в умовах Е-дистанційного навчання, де вплив цифрового освітнього середовища та прикладний застосунок цифрових інструментів та ресурсів впливає на формування професійно-особистісних характеристик майбутнього педагога.

Наукові розвідки принципу наступності між дошкільною та початковою освітою репрезентовано працями: Л. Артемова, А. Богущ, К. Волинець, Ю. Волинець, Л. Калмикової, О. Ковшар, Л. Коломієць, О. Кононко, С. Лавренко, Г. Назаренко, О. Проскура, О. Савченко

та ін. Зважаючи на багатоаспектне представлення особливостей принципу наступності та тривалу традицію існування, із відповідним впливом на тенденції модернізації та реформування в освіті, залишається на маргінесі дослідження професійної підготовки та готовності вчителя початкової школи до його реалізації в умовах НУШ.

Задля дослідження системи підготовки вчителя початкової школи до впровадження принципу наступності важливо сформулювати його маркери. Організація освітнього процесу із реалізацією наступності між дошкільною та початковою освітою регулюється низкою чинників:

1) встановлення узгодженої концептуальної мети зумовленої спільними поглядами на реалізацію наступності з позиції закладу дошкільної освіти та початкової школи, що передбачає всебічний та гармонійний розвиток дитини, формування готовності дитини до навчання в школі, із формуванням «зрілості» особистості дитини, реалізації відповідних компетентностей як результатів освітньої діяльності від освітніх ліній у ЗДО, які спрямовані на фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток [4] до освітніх галузей початкової школи (мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька) [3]. Узгодженість компетентностей для дошкільного віку (здоров'язбережувальної, комунікативної, предметно-практичної, ігрової, сенсорно-пізнавальної, природничо-екологічної, художньо-продуктивної, мовленнєвої, соціальної, особистісно-оцінної) [1] із компетентностями початкової освіти (вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична, у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, навчання впродовж життя) [3] створюють цілісну пролонговану монолітність, яка комплексно спрямовує освітній процес на досягнення мети.

2) втілення ідеї НУШ відповідно до принципу наступності вимагає дотримання його реалізації як наскрізної єдності у всіх забезпечуючих нормативно регулюючих документах, зокрема: Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016), Закон України «Про освіту» (2017), Державний стандарт початкової освіти (2018), Закон України «Про дошкільну освіту» (2019), Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), Базовий компонент дошкільної освіти (2021). Представлене комплексне законодавче регулювання задля якісного представлення реформи НУШ у відповідності принципу наступності, вимагає дотримання низки внутрішніх правових доповнень, з-поміж, Договір про співпрацю між дошкільними закладами та початковими школами.

3) проекція концептуально цілісного освітнього розвивального середовища від старшої групи дошкільного закладу (5-6 років) до закінчення адаптаційно-ігрового періоду початкової школи (1-2 клас) передбачає реалізацію принципу наступності у відповідності до узгодженості мети і змісту форм, методів та засобів дошкільної та початкової освіти; принципів гуманізму та дитиноцентризму; дотримання низки підходів: компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, середовищний. Важливо дотримуватись головних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі: гра, спілкування, рухова активність, пізнавальна, художня тощо [5, с. 4]. Адже набуття дитиною різних видів компетентностей передбачає виконання різних видів діяльності: ігрова, рухова, предметна, природнича, образотворча, музична, театральна, мовленнєва, сенсорно-пізнавальна тощо [2]. Задля співпраці між закладами дошкільної та початкової освіти важливо проводити спільні заходи для дітей ЗДО: екскурсії до школи, зустрічі із вчителями та учнями, проведення спільних свят тощо [6, с. 26].

4) проведення організаційно-методичних заходів у налагодженні співпраці між педагогами закладів дошкільної освіти та вчителями початкової школи у забезпеченні інформаційно-просвітницького контенту задля якісних конструктивних змін у реалізації принципу наступності. Діалог співпраці спрямований на взаємне ознайомлення із

методичними аспектами навчально-виховної роботи педагогами старшої групи ЗДО і вчителів 1-го класу початкової школи із акцентом аспектів наступності. Відповідні зустрічі проводяться у формі: семінарів, педагогічних рад, тренінгів, відкритих навчальних занять та виховних заходів тощо. Невід'ємним «членом команди» із реалізації принципу наступності є взаємодія психологів ЗДО і початкової школи, які забезпечують психологічний супроводу впродовж підготовки дитини до школи, формування готовності до навчання в школі, надання допомоги в адаптаційний період перебування дитини в школі, діагностики психологічних особливостей дитини та формування рекомендацій щодо встановлення педагогічної взаємодії як педагогам, так і батькам.

5) дотримання тріади взаємодії між закладом дошкільної освіти, початкової школи та батьками учнів на засадах педагогіки партнерства. Це спонукає до активного залучення батьківської спільноти до підготовки дитини до школи та адаптаційно-кризових викликів перед учнем в 1-му класі. Співпраця з батьками передбачає різні напрями організації: інформаційно-консультативну, змістово-дорадчу, діагностичну, дозвіллеву-розважальну, які проводяться у формі спільних батьківських зборів, конференцій, «днів відкритих дверей», тренінгів, майстер-класів, тематичних заходів тощо.

Наступність, як координуючий принцип співпраці між дошкільною освітою та початковою школою передбачає відповідну підготовку та готовність вчителя початкової школи до його реалізації у професійній діяльності. Зважаючи, на актуальність залучення цифрових інструментів в організацію освітнього середовища підготовки майбутнього педагога початкової школи, важливо виокремити особливості готовності до реалізації принципу наступності в умовах професійної дистанційної підготовки вчителя початкової школи.

Професійну дистанційну підготовку вчителів початкової школи слід трактувати, як комплексну систему психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на формування готовності до педагогічної діяльності засобами електронних/цифрових технологій навчання в умовах опосередкованої активної комунікативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу та персоналізації освітнього середовища [7, с. 149]. Ефективність її здійснення уможлиблю не тільки застосунок цифрових освітніх інструментів, а й конструкт Е-середовища для навчання. Відповідно, готовність до функціональних реалізації принципу наступності передбачає відповідні складові: *мотиваційну, когнітивну, креативну, операційно-діяльну, технологічну.*

Мотиваційний компонент готовності зумовлює майбутнього педагога у формуванні ставлення, потреби, пізнавального інтересу до педагогічного явища наступності між дошкільною та початковою освітою як необхідного організаційно-методичного супроводу дитини у переході між суміжними ланками освітніх інституцій. Генерування прагнення вчителя до самореалізації у цій освітній складові, відповідно до оволодіння усім забезпечуючим навчальним матеріалом, в умовах академічного навчання та ресурсу неформальних освітніх ресурсів за допомогою потенціалу цифрового інструментарію.

Когнітивний компонент готовності передбачає оволодіння знаннями про вплив принципу наступності на організацію освітнього процесу, механізмами узгодженості мети і змісту навчання між дошкільною та початковою освітою, психологічні особливості формування особистості дитини у відповідному віці, діалогові практики по здійсненню взаємодії з батьками на засадах педагогіки партнерства, володіння нормативно-правовою базою та інструкціями щодо організації освітнього процесу, а також залучення до методичної реалізації форм та методів навчання, зокрема, із потенціалом цифрових ресурсів.

Креативний компонент готовності зумовлює майбутнього педагога до реалізації забезпечуючих чинників принципу наступності з позиції, оригінальності, неординарності, альтернативності, імпровізації у відповідності до обставин.

Операційно-діяльній компонент готовності передбачає формування професійних вмінь для здійснення відповідних функцій в організації освітнього процесу, проєкції

освітнього розвивального середовища, у просвітницько-інформаційній діяльності, організації спільної роботи із колегами із ЗДО та батьками учнів із відповідного питання.

Технологічний компонент готовності майбутнього педагога початкової освіти передбачає оволодіння і застосування якомога більшого спектру цифрових ресурсів задля реалізації принципу наступності у професійній практиці.

Професійна підготовка вчителя початкової школи для реалізації концепції НУШ передбачає низку викликів, серед яких реалізація принципу наступності між дошкільною освітою та початковою школою. Зважаючи на динаміку змін, дана проблематика має пролонгацію дослідження у різних теоретико-методологічних аспектах.

### Список використаних джерел

1. Базовий стандарт дошкільної освіти. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS34727>
2. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти — сходинки наступності. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць*. 2017. №. 28. С. 23–27.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249.  
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-rochatkovoyu-osvitoyu>
5. Косенчук О. Г. Формування компетентностей дитини: наступність дошкільної та початкової освіти. *Вісник НАПН України*. 2021. № 3(2). С. 1–6.
6. Лавренко С. О. Наступність дошкільної та початкової освіти у вимірах сьогодення: здобутки та перспективи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 16. Т. 2. С. 23–26.
7. Яремчук Н. Я. Професійна дистанційна підготовка вчителя початкової школи: характеристика базових понять. *Освітні обрії*. 2022. № 1(54). С. 145–151.



**РОЗДІЛ 4.**  
**СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ**  
**З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

**ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ**

**Наталія Анзилович**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»,  
**Оксана Поповська**, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**CHARACTERISTICS OF THE SPEECH OF CHILDREN**  
**WITH AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS**

**Natalia Anzylevych**, master's student,  
**Oksana Popovska**, Candidate of Pedagogy, Associate Professor  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті актуалізовано проблему розвитку мовлення категорії дітей з розладами спектру аутизму. Окреслено аспекти порушення формування довербального і вербального спілкування на ранніх етапах розвитку дитини. Висвітлено особливості мовлення, схарактеризовано основні ознаки порушення мовленнєвої активності дітей при розладах спектру аутизму.*

***Ключові слова:** діти, мовлення, розлади спектру аутизму.*

***Abstract.** The article updates the problem of speech development in the category of children with autism spectrum disorders. The aspects of the violation of the formation of preverbal and verbal communication at the early stages of the child's development are outlined. The peculiarities of speech are highlighted, the main signs of impaired speech activity of children with autism spectrum disorders are characterized.*

***Key words:** children, speech, autism spectrum disorders.*

Проблема розвитку мовлення категорії дітей з розладами спектру аутизму нині є надзвичайно актуальною, адже в основу мовленнєвого розвитку дитини покладена комунікативна функція мовлення як засіб її спілкування з дорослими. Мовленнєві труднощі дітей з розладами спектру аутизму перешкоджають їм отримувати інформацію, провокують фрагментарність обробки цієї інформації та унеможливають повноцінне спілкування. В основу мовленнєвого розвитку дитини покладена комунікативна функція мовлення як засіб її спілкування з дорослими [1].

Дослідження вчених (Н. Базима, Л. Каннер, С. Конопляста, І. Логвінова, І. Мамайчук, О. Нікольська, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, М. Шеремет, Д. Шульженко, I. Koegel, M. O'Dell та ін.) свідчать про важливість своєчасного формування комунікативної функції як основи соціальної адаптації дитини з розладами спектру аутизму [5, с. 102]. Діти з розладами спектру аутизму прагнуть спілкування, хоча вони й мало здатні до моделювання поведінки відповідно до ситуації, у таких дітей вже з раннього дитинства не виявляється відчуття потреби у спілкуванні, спостерігається недостатньо розвинена внутрішня комунікативна мотивація.

У віковому періоді раннього дитинства у дітей при аутистичних розладах спостерігається порушення формування всіх форм довербального і вербального спілкування різного ступеню вираження: відсутні або з'являються пізніше гуління, лепет (лепет відзначається відсутністю звернення до дорослого), слабо розвинута функція наслідування звуків, слів, дій; посмішка не адресується конкретній особі, не викликається реакціями людей (сміхом, радістю); не фіксується погляд дитини на обличчі інших, відсутність, несприйняття або нетривалість (відведення погляду, «дивиться наскрізь») прямого зорового контакту «очі в очі». Водночас діти з розладами спектру аутизму годинами можуть заворожено стежити за певною дією (вода, рух предметів тощо); натомість ставлення до

людей, що їх оточують, досить байдуже (як до неживих предметів), млява або негативна взаємодія з ними [4, с. 37].

У структурі розладу спектру аутизму порушення мовлення займають значне місце. Незалежно від терміну появи симптомів аутизму, дитина використовує мову скоріш як спосіб повідомлення власних потреб з метою їхнього задоволення, а не як засіб спілкування.

На основі аналізу наукового досвіду вчених (Н. Базима, О. Баєнська, І. Мамайчук, О. Мастюкова, С. Морозов, О. Нікольська, Т. Скрипник, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.) виділено найбільш характерні *ознаки* порушення мовленнєвої активності при розладах спектру аутизму, а саме: порушення або вибірковість контактності; нестійкість інтересу до взаємодії; небажання заявляти про себе, ініціювати спілкування; вибірковість реакції на звернення та власне ім'я; неспроможність підтримувати діалог [3, с. 81].

*Особливостями* мовленнєвого розвитку дитини з розладами спектру аутизму є: мутизм, ехолоалія, наявність великої кількості слів- та фраз-штампів, фонографічність мовлення (відтворення фрагментів віршів, пісень при їхньому нерозумінні або часткового розуміння); автономність мовлення; недостатній лексичний запас; обмежене розуміння і дотримання лексико-граматичних мовних норм; пізня поява та неправильне вживання особових займенників; буквальне сприйняття значення слів, труднощі тлумачення; використання неологізмів; порушення просодичних компонентів мовлення (тональність, швидкість, ритм, інтонація), нелогічність, порушення повноти та послідовності зв'язного висловлювання тощо [6, с.91].

Дослідниками виділено чотири *варіанти* мовленнєвого розвитку дітей з розладами спектру аутизму залежно від рівня психічного розвитку дитини та ступеню порушення:

1. Майже повна відсутність експресивного мовлення (мутизм), дитина не користується мовою, не використовує жести, міміку; процес гуління і лепету без елементів комунікації, немовленнєвий характер звуків (особливе бурмотіння, щебет, свист, скрип). До 2,5-3 років діти цієї групи можуть іноді вимовляти окремі слова і навіть фрази, які є відображенням того, що діти почули або коментарем до того, що відбувається навколо. Незважаючи на відсутність зовнішньої комунікативної мови, внутрішня мова може зберігатися і навіть розвиватися. Відповідно до ступеню порушення, збережено часткове розуміння мовлення.

2. Застосування мови з метою висловлення власних потреб дитини. Водночас, розвиток мовлення пов'язаний із певними труднощами: надмірна чіткість, скандованість, твердість інтонації мовлення; накопичення набору мовних штампів, команд, що пов'язані з конкретною ситуацією; схильність до ехолоалії, тривала затримка у використанні займенників. Можливість використання улюблених цитат для коментування реальних ситуацій; інфінітивних дієслів, крику або безпосередньої вказівки на бажаний предмет для задоволення прохання. Гра звуками пов'язана з певними життєвими ситуаціями, відповідно до конкретного життєвого досвіду дитини. Відсутність використання жестів, міміки, інтонації мови. Відлуння інтонації, тону, яким говорять з дитиною.

3. «Мовленнєві» діти з великим словниковим запасом, що рано з'явився: наявність складних за формою фраз, використання «дорослого» мовлення (деколи літературного), отримання задоволення від промовляння, прояв активності в засвоєнні мовних форм (що проявляється у правильному використанні форм першої особи: «я», «мені», «моє» та узгодженні з ними дієслівних форм) [2]. Проте низький ступінь застосування мовлення як засобу комунікації: нездатність до повноцінного діалогу, не чують співбесідника. Натомість здатність цитувати досить великий обсяг тексту книг, демонстрація роздумів на улюблену тему. Основні недоліки вимови полягають у нерозбірливості, змазаності, монотонності мовлення, ковтання звуків та частин слів, порушення регуляції темпу, ритму, висоти звуків, швидке мовлення (скоромовка), невідповідність інтонації змісту.

4. Найлегший ступінь прояву аутизму: наявність значної затримки мовленнєвого розвитку, інколи відсутність розуміння інструкцій; мова тиха, сповільнена, бідна,

аграматична, нечітка, з відстроченими ехололіями, інтонація згасає до кінця фрази. Відчутна відмінність виявляється в можливості встановлення зорового контакту, за допомогою якого демонструється ініціатива в спілкуванні на себе. Порухення комунікативної функції мови у дітей з розладами спектра аутизму явно виявляється у відсутності відгуку на своє ім'я та зверненні до інших, що відзначається з найперших мовних проявів, та подальшому його уникненні (за допомогою вказівних жестів, міміки або безособових слів-команд). Відсутність конкретного адресата у застосуванні слів-команд, зокрема й матері [4].

Отже, на всіх етапах розвитку діти з розладами спектра аутизму не застосовують у спілкуванні мову міміки і жестів (наприклад, як діти першого року життя, а також діти з порушеннями слуху та мовлення), не використовують експресивних жестів для передання своїх почуттів. Натомість, аутичні діти повідомляють про свої наміри криком, агресією, або ж використовують мову як засіб аутоstimуляції без комунікативної функції [7]. Важливою ознакою є те, що недорозвинення вербальної комунікації не компенсується спонтанно невербальними засобами (жестами, мімікою) та альтернативними комунікативними системами; відзначається нездатність до адекватного використання мови в соціальному і комунікативному контексті, що особливо проявляється у відсутності ініціативи та підтримки спілкування.

### Список використаних джерел

1. Kruty, K., Koval, L., Vazhenina, O., Desnova, I., Zahnitko, A., & Popovska, O. (2022). Formation of Mastering Morphology Mechanisms and Word Formation in Children: Neuroscientific Research. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 280-291. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/388>
2. Король А.В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський. ПП Медобори. 2006. 2019. С. 92-101
3. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом. Монографія. Львів: Тріада плюс, 2012. 520 с.
4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія. Київ: Видавництво «Фенікс». 2010. 320 с.
5. Шеремет М. К. Особливості мовленнєвого розвитку дітей з РДА. М. К. Шеремет, С. В. Кондукова. *Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: 27 Соціально-педагогічна*. 2010. Вип. 15. С. 102-106.
6. Шеремет М. К., Базима Н.В. Розвиток мовленнєвої активності дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Київ: ДІА, 2017. 192 с.
7. Шутьженко Д. І. Аутизм – не вирок. Львів: Кальварія, 2010. 224 с.

### ТВОРЧЕ САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

**Катерина Глімбовська**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: **К. Л. Крутий**, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету (Україна)

### CREATIVE EXPRESSION OF SENIOR PRESCHOOLERS WITH SPEECH DISORDERS

**Kateryna Hlimbovska**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* Статтю присвячено аналізу особливостей сформованості здатності до творчого самовираження у дошкільників із порушеннями мовлення. Проаналізовано

взаємозв'язок творчості та самовираження особистості. Показано значення оволодінням мовою та мовленням у формуванні творчого самовираження особистості.

**Ключові слова:** діти з порушенням мовлення, самовираження, творче самовираження.

*Abstract.* The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the formation of components of the ability to creative expression in preschoolers with speech disorders. The relationship between creativity and self-expression is analyzed. The importance of mastering language and speech in the formation of creative self-expression is shown.

**Key words:** children with speech disorders, self-expression, creative expression.

Старший дошкільний вік – це пора інтенсивної та самостійної творчості. Творчий потенціал проявляється в готовності та здатності дитини до самостійної розумової діяльності – на противагу наслідуванню, копіюванню. Самостійно мисляча дитина, яка вміє знаходити нестандартні рішення, володіє навичками роботи з інформацією, легко адаптується в будь-якій розвивальній системі. І саме цей період є особливо чутливим для розвитку творчого мислення, здатності до творчих виявів та формування творчого самовираження. Л. Березовська підкреслює, що діти природним чином допитливі та творчі. Вони експериментують, досліджують, граються з найрізноманітнішим матеріалом; для них не існує правильної чи неправильної роботи з фарбами і малюнком, вони просто працюють і насолоджуються тим, що роблять [2].

Особливої актуальності набуває проблема формування здатності до творчого самовираження у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, тому що переважна більшість таких дітей мають середній рівень сформованої здатності до творчого самовираження. Дослідженнями науковців обґрунтований вагомий вплив творчої діяльності на формування, розвиток та корекцію особистості дитини (Л. Калмикова, К. Крутій, В. Моляко, Ю. Рібцун та ін). Вони зазначають, що прояви творчості в дошкільному віці залежать від рівня розвитку психічних процесів, які впливають на характер творчих дій, самі ж психічні процеси вдосконалюються у творчій діяльності [4; 6; 8-9]. К. Крутій зазначає, що творчість є складною продуктивною діяльністю дітей, вищим проявом самостійності в мовленнєвій діяльності, що потребує певних психологічних передумов, і таким, що виникає під впливом творів мистецтва та вражень від навколишньої дійсності, які впливають на творче самовираження дошкільників [6, с. 3].

На думку А. Аніщук, самовираження – це процес, який допомагає людині виявити свою індивідуальність та виразити її у художній діяльності та в житті загалом. Філософський погляд на самовираження вказує на те, що це є активним творчим процесом, який вимагає повного саморозкриття та розкриття своїх думок, настроїв, переконань та особливостей [1, с.3].

Проте, якщо потреба у самовираженні не задовольняється, то вона може перейти на внутрішній, прихований план та призвести до нереалізованості. Нереалізоване самовираження може перетворитися на комплекси та інші наслідки, які можуть впливати на формування «Я» та самооцінку. Тому важливо навчитися виразити себе та свої ідеї в художній творчості та в житті загалом. Це допоможе не тільки реалізувати свій потенціал, але й збільшити самоповагу та довіру до себе. [2, с. 141]

У дитячому віці особливо важливо надавати увагу потребі у самовираженні, згідно з думкою В. Моляко. Самовираження пов'язано з уявленням про власне «Я», з самопізнанням власних здібностей та їх співвідношенням з потребами. Процес формування власної особистості спонукає до потреби у самовираженні та апробації своїх життєвих сил та можливостей. Коли людина отримує підтвердження адекватності свого способу дії та спілкування, вона набуває більшої впевненості в собі. Відношення «Я-особистості» до світу є цілісним засобом самовираження у житті, з унікальними особливостями цього самовираження та об'єктивації, самореалізації. Забезпечення адекватного самовираження дитини є важливим аспектом її розвитку, і, на думку вченої, це немає перетворюватися на

систему заборон та обмежень, які пригнічують прояви дитини. Відповідно, вчена вважає, що можливість своєчасно та адекватно самовиразитися та самоствердитися – необхідне для правильного розвитку дитини [8, с. 48].

І. Брушневська відзначає, що кожна дитина має унікальну особистість з власним внутрішнім світом, що складається з переживань, думок, емоцій, потреб, мотивів, здібностей та якостей, які можуть бути виражені за допомогою мови. Мова є засобом усвідомлення власного "Я" та саморегуляції особистості. Використання мови дозволяє дитині виразити свої думки, почуття та переживання, а також здійснити внутрішній діалог із самою собою. Це єдиний спосіб виявити свою рефлексію та самовираження [3, с.72].

Л. Калмикова стверджує, що мовлення є ключовим елементом для виявлення власної особистості дитини, що може стати потужним засобом самореалізації та самовираження дошкільника. Вона зазначає, що мова є не тільки засобом спілкування, але й потужним інструментом творчості, який відображає внутрішній світ дитини, її ставлення до життя, до себе та інших [4, с. 56]. Згідно з О. Чекан, творче самовираження – це здатність дитини до побудови власного світогляду та образу світу через слово, зображення, музику, дії тощо. Автор вважає, що систематичне заохочення дитячої фантазії та уяви може надати можливість для творчого самовираження. Для створення сприятливих умов розвитку творчості у дітей важливо враховувати особистісну активність, а також виховувати творчість у навчанні та вихованні. Отже, тільки творчі особистості, які не бояться бути незавершеними та готові до ризику, можуть успішно функціонувати у сучасному світі [10, с. 296]. Вивчення, аналіз й узагальнення наукової літератури дозволили встановити, що творче самовираження – це складний особистісний феномен, який проявляється на вербальному і невербальному рівнях та залежить від сформованості когнітивних процесів, зокрема мовлення, емоційно-вольової сфери та володіння засобами творчого самовираження (М. Аніщук, Л. Березовська, О. Чекан). Здатність до творчого самовираження ми розглядаємо як полікомпонентне системне явище, для успішної реалізації якого необхідною є єдність внутрішніх психологічних якостей та властивостей особистості та зовнішніх умов, у яких вони формуються, розвиваються та вдосконалюються [1– 2; 10].

В. Моляко аргументує вплив творчості на особистість дитини у процесі виховання наступним чином: творчість сприяє розвитку навичок розв'язування завдань, орієнтації в нових умовах та подолання труднощів; вона стимулює розвиток інтересів до діяльності, оскільки завжди пов'язана з відкриттям нового, раніше не відомого; творчість стимулює розвиток пізнавальних процесів, допитливості, дослідницької активності, здатності знаходити оригінальні рішення та прогнозування; вона сприяє розвитку функцій психіки, які допомагають кожному суб'єкту успішно виробляти моральні, естетичні та інтелектуальні еталони для побудови образів, планів, стратегій власної поведінки та діяльності, а також для формування власного світогляду та життєвої філософії [8].

Рівень сформованості здатності до творчого самовираження у дошкільників з порушеннями мовлення відрізняється від рівня сформованості цієї здатності у дошкільників без таких порушень. Діти з мовленнєвими порушеннями є неоднорідною групою за рівнем сформованості різних компонентів здатності до творчого самовираження, таких як мотиваційний, когнітивний та емоційно-експресивний. Ці діти мають бажання виразити себе і показати свою унікальність. Проте, їх прагнення до самовираження є нестійким і може швидко згасати, коли вони зіткнуться з труднощами виконання завдань [9, с. 215].

Хоча діти з мовленнєвим порушенням зацікавлені у виконанні творчих завдань, вони часто потребують допомоги, щоб їх реалізувати. Вони проявляють ініціативність і захопленість, бажання фантазувати і розігрувати казкові сюжети, а також створювати казкові образи. Проте, у більшості випадків діти не можуть самостійно виконати завдання.

Особливістю дітей з мовленнєвим порушенням є обмежений обсяг самостійних висловлювань, які зазвичай складаються з кількох простих речень. Відзначається, що у них репродуктивна уява, яка дозволяє їм відтворювати образи за словесним описом, але здатність до самостійного створення нових образів є низькою. За допомогою педагога діти можуть

аналізувати, синтезувати, узагальнювати, встановлювати та розкривати причинно-наслідкові зв'язки. Вони також можуть аналізувати та оцінювати зміст казок та образи головних героїв [3, с. 74].

К. Крутій наголошує на використанні українських чарівних казок для розвитку мовленнєвої творчості дошкільників. Казка в житті дитини дошкільного віку активно впливає на формування свідомості, розвиток мовлення, збагачення словникового запасу, розвитку творчого самовираження. Зауважується, що діти не завжди володіють достатнім рівнем обізнаності щодо казок згідно з вимогами програми. Вони можуть проаналізувати та оцінити зміст та образи головних героїв, але їхні обґрунтування та мотивація можуть бути частковими. Усі ці особливості можуть впливати на творчий потенціал дітей з мовленнєвим порушенням, але з підтримкою оточуючих вони можуть розвивати свої творчі здібності та досягати успіхів у них [11, с. 85]. Вирішення означеної проблеми вимагає використання методик розвитку та корекції мовлення для дітей з мовленнєвими порушеннями [5]. Крім цього, необхідно розробляти нові особистісно-орієнтовані корекційні методики, які б спрямовувалися на коригування мовлення та розвиток особистісної сфери дітей із мовленнєвим порушенням [12]. Ю. Рібцун особливу увагу приділяла створенню атмосфери навколо дитини (психологічний комфорт і предметне середовище). Педагогу при цьому відводиться роль консультанта, помічника з функцією загального контролю, а дитині надається можливість самостійної творчості. Відомо, що творити дитина здатна у сприятливій емоційній обстановці, тому усунення негативних особистісних проблем, створення сприятливого емоційного клімату є одним із найважливіших завдань [9, с. 218].

Отже, отримання здатності до творчого самовираження у дітей із порушеннями мовлення важливо здійснювати у дошкільному віці через організацію творчої діяльності, яка підходить до потреб та можливостей дитини та включена у корекційно-виховний процес. Розвиток здатності до творчого самовираження у дошкільників із мовленнєвою патологією є індивідуально-психологічною якістю особистості, що дозволяє їм у соціально прийнятній формі оригінально, повно, вільно та адекватно виразити свою індивідуальність з властивим неповторним внутрішнім світом, включаючи переживання, емоції, почуття, думки, ідеї, фантазії, бажання та прагнення. Для цього необхідно досліджувати питання взаємозв'язку та взаємодії вищих психічних функцій, таких як мислення, уява та мовлення, які становлять основу творчості.

#### Список використаних джерел

1. Аніщук А. Оптимізація мовленнєвого самовираження старших дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2008. № 10. С. 3–5.
2. Березовська Л. Розвиток творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 Одеса, 2004. 218 с.
3. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення: матеріали конф. Луцьк, 2016. С. 70-75.
4. Калмикова Л. Психолінгвістичні принципи формування мовленнєвої діяльності в дітей старшого дошкільного віку. *Психолінгвістика*. 2009. № 3. С. 54–60.
5. Король А.В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наукових праць. за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори, 2019. С. 92-101.
6. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2-6.
7. Лепетченко М. Самовираження як необхідна умова становлення та розвитку особистості дошкільника із порушеннями мовлення. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 17. С. 137-141.
8. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2–9.

9. Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць. Київ: ТОВ «Наша друкарня», 2020. Том 16. С. 206–222.

10. Чекан О. Здатність до творчого самовираження у дошкільників із нормальним онтогенезом та з порушеннями мовлення. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науковопрактичної Інтернет-конференції, 6 листопада 2020 р., С. 295-298.

11. Kruty K. Possibilities of using Ukrainian magic fairy tales for the development of speech creativity of preschoolers. 2021. URL: <http://rep.barsu.by/handle/data/6769>

12. Kruty, K., Koval, L., Vazhenina, O., Desnova, I., Zahnitko, A., & Popovska, O. (2022). Formation of Mastering Morphology Mechanisms and Word Formation in Children: Neuroscientific Research. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 280-291. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/388>

## ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ З ООП У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

**Наталія Матвєєва**, кандидат педагогічних наук, доцент

**Марія Клепар**, доктор педагогічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

## ON THE ISSUE OF DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF STUDENTS WITH OOP IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

**Nataliia Matveieva**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

**Maria Klepar**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглянуто особливості створення освітнього середовища закладів загальної середньої освіти щодо розвитку творчого потенціалу учнів з особливими освітніми потребами. Акцентовано на потребі залучення даної категорії школярів до різних видів творчої діяльності, адаптації та модифікації змісту і структурних компонентів навчально-виховного процесу до потреб та можливостей, задатків та здібностей, інтересів та нахилів здобувачів освіти. Накреслено основні шляхи підвищення ефективності розвитку творчого потенціалу учнів з порушеннями розвитку в сучасних умовах.

**Ключові слова:** творчість, творчі здібності, розвиток, середовище, толерантність, потенціал.

**Abstract:** The article examines the peculiarities of creating an educational environment in institutions of general secondary education with regard to the development of the creative potential of students with special educational needs. Emphasis is placed on the need to involve this category of schoolchildren in various types of creative activities, to adapt and modify the content and structural components of the educational process to the needs and opportunities, aptitudes and abilities, interests and inclinations of the students of education. The main ways of increasing the effectiveness of the development of the creative potential of students with developmental disorders in modern conditions are outlined.

**Key words:** creativity, creative abilities, development, environment, tolerance, potential.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні першочергового значення набуває індивідуальний та особистісно-орієнтований підхід до навчання та виховання особистості, опора на принципи дитиноцентризму, самоцінності дитинства, природовідповідності. Повага прав та свобод особистості передбачає широке включення у заклади загальної середньої освіти дітей з порушеннями розвитку, а це своєю чергою вимагає адаптації освітнього середовища до їх потреб та можливостей. Стратегічним завданням освітньої галузі сьогодні



виступає підвищення загальнокультурного рівня особистості, пошук та розкриття її природних задатків та здібностей, розвиток таланту. Загальновідомо, що розвиток гармонійної особистості передбачає наявність відповідних складових обдарованості. З одного боку, це глибокі та міцні знання з основ наук, різних галузей життєдіяльності, сформовані вміння та навички, креативність, а з іншого – особистісні риси та якості, властивості, що уможливають подальший саморозвиток та самовдосконалення. Неповторною та унікальною, сильною та впливовою робить людину її індивідуальність, закладені природою здібності, таланти, натхненність та ініціативність, естетичні почуття, потяг до прекрасного та творчості, які слід розвивати у шкільні роки. Саме тому сучасна школа покликана розкрити внутрішній потенціал кожного здобувача, підтримувати та надавати допомогу у процесі пошуку, виявлення та розвитку його потенційних можливостей, задатків і здібностей; сприяти усвідомленню сутності краси, її значення для людини та закладати підґрунтя творчої натхненної особистості. На цьому наголошують основні нормативно-правові документи про освіту, як-от: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Концепція розвитку інклюзивного навчання, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепція Нової Української Школи. Зокрема остання наголошує: «Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [3].

У контексті означеного стрижневим завданням виступає організація відповідного розвивального середовища, що базуватиметься на принципах поваги прав та свобод, потреб та можливостей усіх без винятку школярів, виявлення доброзичливості та позитивного ставлення, створення щирих відносин довіри та взаєморозуміння, належних умов творчого розвитку особистості, налагодження співпраці та соціального партнерства учасників навчально-виховного процесу. Відповідно заслуговує на увагу виховання у школярів особистісно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, культури та мистецтва, розвиток їхньої культурно-естетичної свідомості, загальнокультурної компетентності, готовності до самореалізації та самоствердження. Концептуальні положення нормативної бази освіти в Україні акцентують увагу на потребі створення атмосфери творчості у закладах освіти, за якої здобувачі з порушеннями розвитку зможуть проявити та розвинути свій потенціал: «Різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві» [3].

Вирішення означених завдань можливе за дотримання певних психолого-педагогічних умов щодо організації навчання і виховання, психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами. З іншого боку, творчий потенціал особистості – це не лише сукупність певних її властивостей та якостей, закладених природою, а й показник необхідної участі у творчій роботі. Саме тому слід залучати здобувачів освіти до різних видів музичної, художньо-образотворчої, театралізованої, хореографічної, ігрової діяльності, що сприяють пошуку, виявленню, розвитку їхніх творчих здібностей. Зокрема варіювання різних прийомів, форм та методів виховного впливу на особистість під час уроку та поза школою дозволяють розширити творчий (емоційно-почуттєвий, естетичний, музично-хореографічний, художньо-образотворчий, театралізовано-ігровий та ін.) досвід учнів; забезпечують успішність навчально-пізнавальної діяльності; виховують естетичне ставлення до явищ дійсності, культури та мистецтва; слугують прищепленню цінностей та підвищенню культурного рівня особистості, розвитку її задатків і здібностей; спонукають до активної творчої діяльності та самовдосконалення [2].



У Державному стандарті наголошено на меті практичної діяльності закладів освіти, а саме: «Розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу» [1].

Ураховуючи сутність творчого потенціалу та функціонально-змістові характеристики інтелектуальної, емоційної і вольової сфери особистості з порушеннями розвитку вважаємо, що освітній простір має слугувати підвищенню пізнавального інтересу, активності та ініціативності, захопленню, участі у творчій діяльності учнів. Це передбачає створення толерантного освітнього середовища, використання широкого спектру педагогічного інструментарію (форм, прийомів та методів, технологій, методик, технік, арт-терапій, засобів виразності), передового педагогічного досвіду та культурної спадщини (українських народних традицій і звичаїв, обрядів). У цілому такий підхід забезпечує творчу атмосферу довіри та ширих взаємин учнів, педагогів, батьків; наповнює навчання, гру, працю, спілкування, творчість життєдайним змістом; спрямовує дітей з особливими освітніми потребами у напрямку творчого зростання. За такого підходу особливого значення набуває наповнення уроків та позаурочної виховної роботи елементами творчості та ігор, подиву й несподіванки, емоційного піднесення. Цьому сприяють навчання співу та хореографії, гри на дитячих музичних інструментах, слухання музичних творів; художньо-образотворча діяльність (малювання, декорування, ліплення, виготовлення писанок); творча трудова діяльність (різьблення по дереву, вишивка, бісероплетіння); музично-дидактичні ігри, ігри-інсценізації та ігри-театралізації; виховні заходи з використанням народних ігор та традицій, ранки-зустрічі, що мають на меті вивчення культури українського народу тощо.

Практика показує, що ці та інші форми роботи з учнями з ООП не лише розкривають їхній творчий потенціал, а й мають позитивний корекційний вплив на особистість. Творчий розвиток учнів з порушеннями розвитку реалізується як шляхом виконання творчих вправ та завдань, участі у різних формах роботи, так і завдяки здійсненню неопосередкованого корекційного (музикотерапія, казкотерапія, хореографотерапія, піскотерапія, музичний супровід) та розвивального впливу середовища на особистість (толерантне ставлення, налагоджена співпраця та взаємодія, повага та підтримка, позитивний приклад для наслідування, підвищена творча активність, ініціативність учасників навчально-виховного процесу тощо).

Отже, задля розвитку творчого потенціалу учнів з ООП слід адаптувати освітнє середовище закладу до потреб, можливостей, інтересів та нахилів даної категорії здобувачів, систематично підвищувати творчу активність усіх учасників навчально-виховного процесу та залучати школярів до різних видів творчої діяльності.

### Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. *Освіта. Уа.* URL: [https://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/76886/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/)
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1\\_11290-04#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text)
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

## СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ – ОДИН З КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Христіна Парій, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,

Науковий керівник: Л.К. Свиріпа, викладач-методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

## CREATING AN EDUCATIONAL SPACE FOR CREATIVE SELF-REALIZATION IS ONE OF THE KEY ASPECTS OF SUPPORTING AND DEVELOPING THE SELF-EXPRESSION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Khrystyna Pariy, bachelor's student

Brodivsk Professional Pedagogical College named after Markiyan Shashkevich (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається важливість створення освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами та його значення для розвитку творчої самореалізації. Автор статті презентує інноваційні форми та методи, що сприяють навчанню та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.*

***Ключові слова:** творча самореалізації, освітній простір, діти з особливими освітніми потребами, технологія допомоги, групова робота, інноваційні технології.*

***Abstract.** The article reveals the importance of creating an educational space for children with special educational needs and its importance for the development of creative self-realization. The author of the article presents innovative forms and methods that contribute to the learning and development of children with special educational needs.*

***Key words:** creative self-realization, educational space, children with special educational needs, assistive technology, group work, innovative technologies.*

Освітні простори повинні забезпечувати рівні можливості для навчання, розвитку та самовираження усіх дітей, у тому числі й тих, хто потребує додаткової підтримки, адже створення такого освітнього простору розвиває можливості навчання, враховуючи особливості та максимальний розвиток кожної дитини. Такі можливості можуть включати персоналізовані курси, диференційовані завдання та методи оцінювання, які забезпечують прозорість і справедливість. На думку В. Сухомлинського, діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості. Навчання є важливою складовою розвитку кожної дитини, але діти з особливими освітніми потребами вимагають виняткової уваги та ставлення. Створення творчого та самореалізаційного освітнього простору для цих дітей є надзвичайно важливим завданням для педагогів та батьків. Організуючи освітні простори, важливо враховувати індивідуальні відмінності. Тому одним з головних елементів такого простору може бути створення безпечної та сприятливої атмосфери для дітей. Цього можна досягти шляхом встановлення правил поведінки та виховання в усіх учасників процесу толерантності та поваги до інших. Крім того, необхідно забезпечити доступність різних способів і матеріалів для обслуговування дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад, розширення фондів бібліотечної літератури, наявність відеоматеріалів, комп'ютерних програм та ігор, що сприятимуть розвитку творчих здібностей дітей, нададуть їм можливість для самореалізації.

Надзвичайно важливим елементом є також залучення до освітнього процесу досвідчених педагогів, фахівців з різних областей, які володіють необхідними знаннями та досвідом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Вони допомагають дітям реалізовувати свій творчий потенціал. Це сприятиме створенню безпечного та підтримуючого простору, де кожна дитина може відчувати себе повноцінним учасником освітнього процесу.

Окрім цього, освітній простір має бути гнучким і адаптуватися до потреб дітей з різними характеристиками. Це може включати фізичну доступність, надання додаткової

підтримки (наприклад, асистентів вчителів) і доступ до спеціалізованого обладнання та технологій. Важливою складовою створення освітнього простору для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами є створення відкритого середовища, яке сприяє співпраці та обміну досвідом. Для цього можна використовувати різні форми роботи, такі як групові проєкти, партнерство та інтерактивні методи навчання, дидактичні ігри, робота в малих групах, технології «порт фоліо», кейс методів. Ці методи дозволяють дітям набути практичних навиків та здібностей, розвинути критичне мислення та вміння приймати рішення в складних ситуаціях.

Сьогодні доступні інноваційні технології, які можна використовувати в процесі навчання з дітьми з особливими освітніми потребами. Ось декілька з них, які, на нашу думку, доцільно застосовувати. Технології допомоги. Програмне забезпечення для читання тексту в голосовому звучанні або програми для збільшення шрифту можуть допомогти дітям з порушеннями слуху та зору. Такі форми та методи роботи допоможуть зробити процес навчання більш доступним і успішним. Їх доцільно використовувати і для дітей з порушеннями розумового розвитку, зору. Технології допомоги сприяють технічному засвоєнню матеріалу, допомагають зменшити відчуття соціальної ізоляції, забезпечують участь у загальному житті та навчанні.

Групові роботи можуть бути корисною для дітей з порушенням комунікації або соціальних навичок. Це може бути взаємодія з партнерами або малими групами, що дозволяє дітям розвивати навички спілкування та взаємодії. Використання відео та мультимедійних матеріалів. Відео та мультимедійні матеріали допомагають візуалізувати складну інформацію та стають у нагоді дітям з іншими видами навчальних потреб. Відео зручно використовувати як засіб демонстрації, що розуміє певні концепції та теми.

Графічні організатори можуть допомогти у розкритті складного матеріалу дітям з відхиленнями в розвитку організувати свої думки. Наприклад, діаграми Венна, мозкові карти та таблиці є надзвичайно корисними для розуміння концепції та порівняння інформації. Ігри-симулятори можуть допомогти дітям з аутизмом і порушеннями уваги та гіперактивністю.

А такі види діяльності та техніки як музична терапія, спорт, малювання, танці, театральна майстерність забезпечують рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей і потреб, дозволяють дітям розвивати свої таланти та здібності. Важливо забезпечити наявність спеціалізованих інструкторів, які будуть допомагати дітям з особливими потребами розвивати свої здібності та допомагати їм вирішувати складні завдання. Такі фахівці можуть бути педагогами, психологами, логопедами, соціальними працівниками та іншими спеціалістами. Особливі діти зустрічаються зі складнощами, що стосуються навчання та розвитку, і часто потребують додаткової підтримки та допомоги. Необхідно зрозуміти, що кожна дитина має свій власний потенціал та здібності, які можна розвинути та підтримати, тому слід створити для таких дітей безбар'єрне середовище, яке буде відповідати їхнім фізичним, психологічним потребам.

Одним із ключових аспектів створення освітнього простору для дітей з особливими потребами є забезпечення доступності та інклюзивності освіти. Це може включати адаптацію уроків і матеріалів до потреб окремих дітей, використання спеціального обладнання та технологій, а також створення спеціальних груп і класів. Крім того, важливо забезпечити дітям з особливими потребами можливість вільно виражати свої ідеї та творчість. Використання інноваційних технологій, наприклад, різноманітні ігрові технології, віртуальна реальність допомагають розвивати здібності та вміння таких дітей.

Цього можна досягти шляхом організації творчих, мистецьких та культурно-масових заходів, які сприяють розвитку творчих здібностей та інтересів дітей, наприклад, якщо дитина має проблеми з моторикою, то важливо забезпечити їй доступ до спеціальних інструментів та матеріалів, які дозволяють їй вільно творити. Особливо важливо забезпечити належну підтримку з боку педагогів та інших фахівців, які можуть надати допомогу у розвитку творчих здібностей та інтересів дитини.

Організація творчих заходів може включати в себе різноманітні види діяльності, такі як малювання, ліплення, розпис, виготовлення прикрас, вишивка та інші. Такі заходи можуть бути організовані як окремі заняття, так і в формі тижневих творчих майстерень або літніх таборів. Культурно-масові заходи, наприклад, театральні вистави, концерти, танцювальні шоу та інші також сприяють розвитку дітей, тому необхідно залучити до них дітей з особливими освітніми потребами.

Забезпечення успішної самореалізації дітей з особливими потребами також вимагає створення позитивного та сприятливого середовища, яке сприяє самовизначенню та саморозвитку. Безпечне та дружнє середовище, в якому діти відчують підтримку та повагу, покращує їхні соціальні навички та взаємодію з іншими. Важливо пам'ятати, що можливість для творчої самореалізації дітям з ООП необхідно надавати систематично, заохочуючи їх. Тому створення освітнього простору для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами – важлива та складна тема для розгляду. Особливі потреби дітей можуть включати фізичні, психічні, поведінкові, емоційні та інші відмінності, які можуть вплинути на їх здатність навчатися та розвиватися.

Діти з особливими освітніми потребами (діти з ООП) – це діти з психофізіологічними особливостями (порушеннями) розвитку; з порушеннями опорно-рухового апарату; з порушеннями зору, слуху, мовлення; із затримкою розвитку; з труднощами в навчанні; з психічними розладами; з гіперактивністю; з ВІЛ-захворюванням тощо. Вони мають лише деякі порушення, які для оточуючих людей можуть бути непомітними, проте ці діти також хочуть жити, як інші, звичайні діти; бажають розважатися, радіти дрібницям, подорожувати, ходити до школи, мати вірних друзів, які не насміхаються з них за те, що вони різні і особливі.

В Україні понад 1600 закладів для дітей з особливими освітніми потребами, у яких навчається 32 686 учнів, які потребують навчання, як і всі інші діти. Створення освітнього простору для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами є важливим завданням сучасної освіти, важливою складовою освіти. Такий простір повинен бути не лише безбар'єрним, але й пристосованим до потреб кожної конкретної дитини. Освітній процес має бути індивідуалізованим та спрямованим на розвиток творчих здібностей усіх дітей. Діти з особливими потребами мають право на якісну освіту та можливість розвивати свої таланти та інтереси.

Таким чином, створення освітнього простору для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами є важливим кроком у напрямі створення інклюзивного середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати своїх потенційних можливостей. Так, на переконання М. Джонсона, все, що потрібно дітям, — це невелика допомога, трохи надії та хтось, хто вірить у них.

### Список використаних джерел

1. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат. *Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.)*. ТНПУ, 2021. 225 с.

2. Колеснікова О. Створення нових підходів для дітей з особливими потребами. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100fr2n-ac4b.docx.html>

3. Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції науковців, аспірантів, педагогів та студентів. Уманський гуманітарно-педагогічний коледж. 2015. URL: <https://docplayer.net/79555732-Innovaciyna-diyalnist-pedagoga-v-suchasnomu-osvitnomu-prostori.html>

4. Інклюзивна освіта - рівень свідомості нації. Досвід. Перспективи. Результати. URL: [http://semenivka-school3.cn.sch.in.ua/inklyuzivne\\_navchannya/](http://semenivka-school3.cn.sch.in.ua/inklyuzivne_navchannya/)

**РОЗДІЛ 5.**  
**ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ У**  
**КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ**

**ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**  
**ВИХОВАНЦІВ ТВОРЧИХ КОЛЕКТИВІВ**

**Ірина Барановська**, канд. пед. наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

**FORMATION OF THE ARTISTIC COMPETENCE**  
**OF EDUCATORS OF CREATIVE TEAMS**

**Iryna Baranovska**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Art Disciplines of Preschool and Elementary Education,  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті порушується питання виховання учасників творчих колективів, формуванню їх мистецької компетентності. Розглянуто сутність понять «творчий колектив», «Компетентність», «мистецька компетентність». Представлено форми та методи організації занять в творчих колективах в режимі онлайн. Висвітлено досвід участі в освітньому проєкті ЕРАЗМУС + (МОДУЛЬ JEAN MONNET) «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності»*

***Ключові слова:** творчий колектив, здібності, мистецька компетентність, проєкт, онлайн навчання.*

***Abstract.** The article raises the issue of education of the members of creative collectives, formation of their artistic competence. The essence of the concepts "creative team", "competence", "artistic competence" was considered. Forms and methods of organizing classes in creative groups online are presented. The experience of participating in the educational project ERASMUS + (JEAN MONNET MODULE) "EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theater activities in teacher training" is highlighted.*

***Key words:** creative team, abilities, artistic competence, project, online learning.*

Сучасний світ дуже динамічний. Щоденні зміни стосуються всіх сфер людського буття: політики, цінностей, техніки, мистецтва, освіти, тощо. Пріоритетними діями мистецької освіти сьогодення стало внесення змін у педагогічну практику та організація навчання вихованців творчих колективів у складних умовах воєнного часу на засадах компетентнісного підходу. Творчі колективи мережі закладів позашкільної освіти мають у цьому контексті значний потенціал та можливості, оскільки надають спеціальні знання, «формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації ... створюють умови організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів» [8].

«Творчий колектив» у нашому дослідженні – це «творче об'єднання», колектив вихованців (учнів, студентів), об'єднаних спільною метою, інтересами, діяльністю. Творчі колективи художньо-естетичного напрямку – це ансамблі народної музики, вокальні ансамблі, хореографічні, інструментальні, театральні колективи. Вони так чи інакше пов'язані з одним або кількома видами мистецтв, тому забезпечують розвиток творчих здібностей, обдарувань, здобуття практичних виконавських навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва, створюють умови для набуття здобувачами спеціальних мистецьких компетентностей у процесі активної репетиційної та концертно-виконавської діяльності.

«Компетентність – інтегрована здатність особистості, що набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці», – вказано в державних освітніх документах [6]. Закономірним є посилений інтерес науковців, педагогів та практиків (Л. Дядченко, О. Лобова, Л. Масол, О. Савченко, О. Реброва, О. Щолокова) до проблеми організації навчання мистецтву вихованців творчих колективів та учнів шкіл на засадах компетентнісного підходу [1; 7; 9].

Ми поділяємо думку науковців про те, що зміст поняття «компетентність» не може бути зведений лише до фактичних знань. На переконання Л. Дядченко, феномен «компетентність» пов'язаний із безперервним пошуком, особистісним розвитком та носить новаторський характер. Компетенції та оволодіння компетенціями, зокрема мистецькими, – це досягнення доброї обізнаності у певній галузі мистецтва [7]. На нашу думку, це особистісна властивість, яка дозволяє вихованцям узагальнювати мистецькі знання, способи дій, задля забезпечення продуктивного навчання мистецтву, це здатність реалізовувати мистецьку компетентність на практиці.

Потреба створювати прекрасне, захоплюватися красою і гармонією навколишнього світу закладена в людині самою матінкою Природою. Особливо гостра вона постала в час, коли наша рідна країна Україна опинилась у вирії кривавої війни. Українська освітянська спільнота, незважаючи на небезпеку та складні умови, продовжує продуктивно організовувати онлайн навчання дітей та молоді, в тому числі й упроваджувати інноваційні форми та методи проведення онлайн занять у мистецьких творчих колективах.

Мистецтво, що існує й історично розвивається як система взаємозалежних видів, є ефективним педагогічним засобом впливу на особистість. Завдяки своїй поліфункціональній природі та специфічно-універсальній мові вплив мистецтв немає меж. Через мистецтво ми вчимо вихованців розумінню, усвідомленню прекрасного в навколишньому світі, наближуємо їх до пошуку гармонії у собі, гармонії себе у світі, вчимо насолоджуватись красою, досконалістю, унікальністю. На онлайн заняттях (групових чи індивідуальних) головне завдання – налагодити невимушене спілкування, відволікти від жахливих подій, позбавити від страху, невпевненості, невизначеності, лікувати напружений психологічний та душевний стан красою музичних звуків, гармонійних співзвуч, мелодій, фарб, поетикою текстів, мотивуючи до самостійних систематичних вправлянь та пошуку тощо. Важливо створити комфортні умови для самовираження та самореалізації кожного вихованця, щоб вони вільно висловлювали свої почуття та думки, демонстрували свої набуті знання, вміння, навички, досвід, презентували власні мистецькі компетенції, музичні вміння та набували мистецької компетентності.

Навчання мистецтву немислиме без зв'язку із часом і навколишнім світом, де живуть учні й розвивається мистецтво. Слід постійно враховувати процеси та явища сучасного мистецького життя, що на даному етапі цікавлять учнів. Майстерний керівник колективу – це педагог, який вміло мотивує та зацікавлює всіх учасників обраним видом мистецтва, прагне знайти потрібний зв'язок навчального матеріалу з мистецькими уподобаннями, інтересами, дозволяям вихованців.

Формування мистецьких компетентностей вихованців відбувається в процесі практичної навчальної діяльності, де акцент робиться на розвиток музичних та творчих здібностей. Практичні види робіт на основі уважного слухання, спостереження, аналізу можна розглядати як ефективні методи оволодіння музичною та образотворчою грамотою, осягнення специфіки мови музичного, образотворчого, театрального мистецтва, оскільки вони навчають розуміти закономірності руху мелодій, особливості будови народнопісенних форм, гармонії співзвуч, тощо.

В організації онлайн навчання ми впроваджували досягнення, що принесли в мистецтво та освіту сучасні технології. Найперше – це інтерактивні технології та використання нових художніх засобів, котрі відкривають широкі можливості для творчості, для участі у створенні творів мистецтва. Наприклад, на заняттях з ансамблем народної музики ми зацікавлюємо вихованців автентичним виконанням народних пісень подільського

регіону, знайомимо з унікальними місцевими обрядами та звичаями подолян. У роботі використовуємо записи, які збирала протягом багатьох років методист Вінницького обласного центру народної творчості Тетяна Гарбулінська. В процесі невимушеної дискусії обговорюємо своєрідність мелодики, мелізматичку, особливості звуковедення та руху мелодії, своєрідність будови та зміст обрядових пісень. Проблемні питання, що виникають у процесі занять дають поштовх до набуття нових знань про традиційне народнопісенне та народно-ансамблеве мистецтво українців. Окрім цього вихованці залучаються до пошуку найкращих виконавців українських пісень, слухають обробки народних пісень українських композиторів-класиків (М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового) у виконанні різних колективів, відшукують нові цікаві аранжування народних пісень, створені сучасними композиторами та творчими колективами.

Популяризувати мистецько-культурну спадщину дозволяють сьогодні хмарні технології, оскільки на віддаленому сервері можна розмістити зробити доступною будь-яку інформацію: оцифровані записи, книги, картини, орнаменти, зразки унікального українського вбрання, старі кіноплівки, фото. Технічні можливості дозволяють здобувачам знайти цінні записи майстерного виконання української пісні в гарній якості, познайомити з новими талановитими виконавцями, а проведення занять в режимі Zoom відео-конференцій надає можливість зберегти та послухати якісне звучання музичного твору.

Одною з форм проведення онлайн занять стали віртуальні подорожі у музеї народного побуту, краєзнавчі музеї. Сучасні 3D технології дозволяють познайомити дітей з українським строєм (вбранням) різних регіонів України. Неабиякий інтерес та захоплення вихованців викликали завдання: «створити концертний костюм», «підібрати оздоблення костюму до певного музичного твору». Дітям надавалась можливість працювати в групах, з метою формування soft skills навичок міжособистісного спілкування, а саме: вміння чути себе та інших, співпрацювати у команді, стримувати та керувати своїми емоціями, а ще займатись самостійним пошуком цінного матеріалу про традиції української орнаментики, характерні кольори та види вишивки, особливості крою жіночого та чоловічого вбрання. Залучення дітей до самостійного пізнання традиційних цінностей, реалізувалось у їхніх ескізах, де було присутнє сучасне бачення.

У своїй роботі ми використовуємо досвід участі в освітньому проекті ЕРАЗМУС + (МОДУЛЬ JEAN MONNET) «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training». Проект sThEUs (проект 620252-EPP-1-2020-1UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus+Jean Monnet «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» вже протягом двох років реалізується у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [2; 4; 5; 10]. Він націлений на підготовку майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності та спрямований на розвиток, удосконалення та поширення практик Європейських студій в Україні. Це позитивний досвід опанування європейськими цінностями українськими студентами, викладачами та дітьми. Нами розроблено навчально-методичний посібник [3], в якому презентовано особливості організації тетаралізованої діяльності дітей з метою досягнення різних соціально-виховних цілей. Відзначимо, що важливим аспектом проекту є формування відповідної готовності майбутніх педагогів, набуття ними відповідних компетентностей і професійних якостей [4; 5].

В освітній діяльності для розвитку мистецьких компетентностей вихованців ефективним залишається метод особистого показу та методи наочного навчання. Актуальними були заняття організовані у формі майстер-класів, таких як: «Сопілочка калинова» (майстер сопілкар В. Віхренко), «Весняночка-паняночка» (керівник ансамблю «Дударик» І. Барановська) «Секрети акторської майстерності» (актор театру О.Гончарук), «Співаємо, граємо, танцюємо» (І. Барановська, О. Граб), підготовлені керівником творчого колективу, народними майстрами, виконавцями, акторами. Корисним в умовах онлайн є



можливість залучення до таких занять дітей, їхніх батьків, студентів, вихованців інших творчих колективів. Особливого значення онлайн майстер-класах має візуалізація навчального матеріалу та навчальні відео.

Отже, формування мистецьких компетентностей вихованців творчих колективів можна характеризувати як складний процес набуття відповідних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, мотивація до занять мистецькою діяльністю, як набуття здатності практично реалізовувати свій художньо-творчий потенціал, емоційно-ціннісне ставлення до мистецької спадщини, застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самоосвітньої діяльності.

Подальших досліджень у сфері компетентнісного підходу в мистецькій освіті потребують питання розробки науково-методичного супроводу процесу професійної підготовки майбутніх керівників творчих колективів та питання організації інклюзивного навчання обдарованих вихованців.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики. 2007. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1371>
2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
3. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.
4. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.
5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.
6. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освіта України. 2018. №5. URL: [http://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/76886,18](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886,18)
7. Дядченко Л.М. Актуалізація творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. URL: <http://arts-library.com.ua/bitstream/>
8. Закон «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
9. Мозгальова Н.Г., Барановська І.Г. (2017) Теоретичне обґрунтування творчої самореалізації студентів. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18862>
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>



## ВІННИЦЬКИЙ ТЕАТР ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ В 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Яна Білоконь, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### VINNYTSIA OPERA AND BALLET THEATER IN THE 30S OF THE XX CENTURY

Yana Bilokon, bachelor's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються особливості театрального життя міста Вінниця на початку ХХ століття. Схарактеризовано життя та діяльність театральних труп, що працювали та гастролювали у Вінницькому театрі опери та балету в 30-х роках ХХ століття.*

***Ключові слова:** театр, опера, балет, пересувна опера.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the theatrical life of the city of Vinnytsia at the beginning of the 20th century. The life and activities of theater troupes that worked and toured at the Vinnytsia Opera and Ballet Theater in the 1930s are characterized.*

***Key words:** theater, opera, ballet, mobile opera.*

До недавнього часу приділялось мало уваги дослідженню пам'яток культури кінця ХІХ – початку ХХ ст. у м. Вінниці. Проте визначні пам'ятки культури дореволюційного періоду Поділля на сьогодні викликають все більший інтерес науковців. Істориками та митцями детально досліджуються архівні документи та фото тих часів, з метою відтворення історичних подій, суспільних відносин, що сприяли будівництву театру у Вінниці та створенню в 30-х роках ХХ століття Вінницького театру опери та балету. Вивчення даної теми розглянуто в публікаціях С. Царенко, Л. Денисової, Л. Семенко, О. Черкашиної.

В 1929 році міські керівні органи Вінниці порушили питання про створення свого стаціонарного театру. Однак, маючи гарне стаціонарне приміщення театру, вінничани не могли похизуватися власною театральною трупю аж до 1933 року. Тому місцеву публіку розважали гастролери, або ж як їх ще було прийнято називати – пересувні театри: імені Затонського, Єврейський театр та інші. В 1928 році на Поділлі перебувала пересувна опера, що привертала увагу інтелігенції до оперного мистецтва. Цікаво, що це був величезний, до 300 осіб колектив, з великим оркестром, окремою балетною трупю, співаками. Згодом цей колектив став підпорядковуватись Вінницькому театральному тресту. Театр отримав матеріальне забезпечення [3].

Проте на початку 1928 р. справи театру були не втішні. Після російської драми залишилися борги в сумі 3500 крб.. В одній із довідок про стан культурно-освітньої роботи у Вінницькій окрузі зазначалося, що театр заборгував майже 16 тисяч карбованців, а джерел для прибутку та покриття боргу немає. Попри це в приміщенні театру відбувалися урочисті збори, конференції тощо. Між засіданнями відбувалися покази агітаційних сценків і постановок «живгазети» за участі аматорів і червоноармійців.

Як зазначається у праці Л.І. Семенко та О.В. Логінова «Вінницький театр у свічаді історії (1910-1940 рр.)» стабілізувати ситуацію у Вінницькому театрі, що носив ім'я Леніна було доручено В. Жданову. Будучи на посаді директора, він у доповідній записці (червень 1928р.) на адресу інспектора Окрнаросвіти зазначав, що у закладі до переходу в комунгосп панували хаос й безгосподарність, не було декорацій, меблів, електропроводки, на порядку денному постало питання проведення внутрішнього ремонту. Тож із зазначених фактів у доповідній записці можемо зробити висновок, що перехід під опіку комунгоспу сприяв частковому покращенню матеріального становища. Отримавши хоч і невелике, проте регулярне, фінансування адміністрація зуміла поліпшити і художній бік справи. Вдалося

налагодити відвідування вистав за допомогою 25% знижок та абонементів, поширених між членами профспілок [4, с. 274-276].

19 жовтня у Вінниці театр розпочав зимовий сезон 1928-1929 рр., художнім керівником якого був Т. Терниченко, а режисерами – Г. Судьбін і О. Рожаківський, з роботою якого вінничани вже були знайомі. Грати у театрі було запрошено відомих акторів К. Лучицьку та Й. Шевченка. Колектив плідно працював півтора місяці, поставив низку п'єс, актуальних на той час: «Шпана», «Вогневий міст», «Республіка на колесах», «Княжна Вікторія», «Заколот», «Яблуневий полон». Для постановки останньої вистави спеціально приїздив з Києва режисер театру ім. І. Франка Григорій Воловик [4, с. 277].

Впродовж зимового сезону 1928/29 р. на сцені театру виступали 19 різноманітних колективів: українська та російська драми, єврейський театр, музкомедія; з гастролями – камерний театр, цирк, театр ліліпутів; з концертами – естрадники та декламатори. Яскраві враження залишила по собі у вінничан після двох виступів студія «Дункан», створена всесвітньо відомою танцівницею Айседорою Дункан [4, с. 278-280].

Наприкінці січня 1929 р. до Вінниці прибув директор пересувної опери Арсен Кудрін, для узгодження робочих питань щодо організації гастролей у травні-червні. Вже 1 червня 1929 р. виставою «Тарас Бульба» у театрі ім. Леніна офіційно розпочалися гастролі Другої пересувної української опери на Правобережжі. Всього у місті впродовж червня-липня 1929 р. пересувною оперою було дано 14 вистав, такі як: опери «Тарас Бульба», «Русалка», «Кармен», «Севільський цирульник», «Аїда», «Фауст»; радянський балет «Лебедине озеро» П.І. Чайковського [4, с. 282-284].

Свої гастролі Друга пересувна опера планувала на місяць, але маючи великий успіх у містян, продовжила термін майже удвічі – до 23 липня, оскільки наступного дня до міста мали прибувати актори Московського камерного академічного єврейського театру.

Наприкінці літа у Харкові під загальним керівництвом диригента і композитора С.Ю. Папи-Афанасопула була створена Третя пересувна українська опера, яка взимку 1929-1930 рр. мала гастролювати в місті [4, с. 288].

Окрім вистав минулого сезону, глядачам пропонували нові постановки, а саме: «Євгеній Онегін», «Пікова дама», «Паяци»; додалися також балети «Корсар», «Шехеризада», «Червоний мак», «Сонячний промінь». У своїй книзі Л. Семенко пише, що гастролі Третьої пересувної опери у Вінниці пройшли гарно, проте триумф Другої пересувної опери повторити не вдалося [4, с. 293].

28 листопада 1929 р. Вінницю було офіційно визнано базою оперного театру. З початку 1930-х рр. до вінницької опери на запрошення театру на сезон, місяць або заради одного спектаклю приїздили диригенти, режисери, хореографи, сценографи. До прикладу, балет «Лебедине озеро» ставив балетмейстер Маньковський, опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського та «В бурю» Т. Хренікова – М. Боголюбов [7; 8, с. 136]

Восени 1932 р. театр співпрацював з режисером Кононовичем. На сцені ставили опери «Аїда», «Кармен», «Ріголетто», «Борис Годунов», «Фауст», «Тоска», «Євгеній Онегін», «Трільбі», балети «Лебедине озеро», «Червоний мак», «Ференджі».

До сезону 1933-1934 рр. трупа зміцнилася та поповнилася новими акторами. На афішах додалися нові спектаклі: «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Травіата» й «Отелло» Дж. Верді, «Чіо-чіо-сан» Дж. Пуччіні, «Винна королева» (так тоді перекладали «Пікову даму») П. Чайковського, «Карпати» В. Костенка, балет «Ференджі» Б. Яновського.

У цей період колективом театру було прийнято рішення регулярно передавати вистави у виконанні вінницьких оперних співаків по радіо. Також було вирішено влаштовувати культурне фойє за годину до вистав, де відвідувачі могли побачити виставку макетів декорацій вистав, також виступи акторів, режисерів, диригентів із поясненнями та бесідами [7, с. 137].

Паралельно керівники театру думали про підготовку місцевих акторських сил. З метою розширення балетної і вокальної студії для дітей та дорослих з 15 серпня було розпочато приймальні іспити. Заняття розпочинались 1 вересня. Вже у травні 1935 р. склад

акторів поповнився новими солістами та диригентами: головний – заслужений артист республіки Микола Іванович Радзівський, відповідальний диригент Петро Леонідович Яновський, а також Прищеп та Є.М. Вигорський, М.С. Константинов (лірико-драматичний тенор), Г.Т. Шаповалов (бас), Р.М. Минаєва (пріма-балерина) [7, с. 138].

У наступних сезонах 1937-1938, 1938-1939 рр. театр працював дуже напружено. З'явилося близько 20 нових постановок. До репертуару додалися твори радянських, передусім українських композиторів, наприклад: опери «Перекоп» Ю. Мейтуса та М. Тіца і Б. Лятошинського «Щорс». Не забували і про класику – «Князь Ігор», «Демон», «Дубровський», «Євгеній Онегін», «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Русалка», «Тоска», «Травіата», «Черевички», «Ріголетто», «Сотник» тощо. Театр впевнено виконував завдання «ще вище піднести художню майстерність» та показати глядачам «високо цінні зразки оперного мистецтва». У вересні 1939 р. колектив театру гастролював на Заході України та на Заході Білорусі, щойно приєднаних до СРСР. Їх виступи супроводжував успіх.

Однак, 31 серпня 1940 р. було прийнято урядову постанову про реорганізацію Вінницького театру опери та балету в музично-драматичний театр. Опера мала переїхати до Донецька. Що й сталося. Розпочався сезон новоствореного музично-драматичного театру в січні 1941 р. оперою М. Лисенка «Енеїда» [7, с. 139-140].

У процесі професійної підготовки майбутні педагоги вивчають історію театру та можливості використання такого виду мистецтва у соціально-виховній роботі з дітьми дошкільного та молодшого віку в рамках Erasmus+Jean Monnet «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» [2; 5; 6; 9].

Таким чином, 30-ті роки ХХ ст. стали для міста Вінниця та Вінницького театру роками розквіту та вдосконалення. Культурний рівень міста зростає. Завдяки невтомній праці театрального колективу, який не зважаючи на усі труднощі, продовжував наповняти буденне життя міста магією театру, ми сьогодні маємо честь досліджувати таку величну та історично важливу пам'ятку архітектури. Сьогодні Вінницький академічний музично-драматичний театр імені М. Садовського – окраса Поділля. Це перлина регіону, що має цікаву історію, традиції та унікальні реалії мистецького життя. Вже 122 сезон вінничани та гості міста мають можливість насолоджуватися мистецтвом створення вистав різних театральних колективів [1, с.13]. Театр у Вінниці – це не просто місце, де ставлять вистави для розваги. Це місце, де кожен має можливість зростати духовно та культурно. Знайти нові чи вдосконалити теперішні цінності та погляди.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Білоконь Я.В. Театр – мистецько-культурний простір для естетичного розвитку майбутніх учителів. *Філософія культурно-мистецької освіти: матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Київ, 2022. С. 13–16. URL: <https://bit.ly/3KLZXnQ>
2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
3. Вінницький театр (1910-1944 рр.). URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/download/7680/6298>
4. Вінницький театр у свічаді історії (1910-1940) / Л.І. Семенко, О.В. Логінов. Київ : Центр ДЗК, 2019. 536 с. : фото, іл.
5. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник

матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.

6. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.

7. Дуже театральне містечко: історія вінницьких театрів XIX ст». URL: <https://bit.ly/40eTK9F>

8. Радянськість: спроба діагностики крізь призму повсякденності: зб. матеріалів II Всеукраїнського науково-теоретичного семінару, 7–8 квітня 2016р., м. Вінниця. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 152 с.

9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## **ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Катерина Бондар**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE YOUNGER SCHOOL STUDENT USING THEATRICAL ACTIVITIES**

**Katerina Bondar**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкривається зміст поняття «творчість», обґрунтовується сприятливий вплив театралізованої діяльності на формування творчої особистості молодшого школяра.*

***Ключові слова:** творчість, творча особистість, молодші школярі, творчі здібності, театралізована діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the meaning of the concept of «creativity», substantiates the beneficial effect of theatrical activity on the formation of the creative personality of a junior high school student.*

***Key words:** art, creative abilities, younger students, creativity, theatrical activity.*

У сьогоденних умовах становлення освіти в Україні великого значення набуває проблема формування творчої особистості. Розвиток творчих здібностей учнів є важливим завданням педагога на різних етапах здобуття ними освіти, зокрема й у молодшому шкільному віці. Аналізуючи Концепцію НУШ, можна переконатися, що основним завданням розвитку сучасної освіти України (Нової української школи), є формування творчої особистості – розкриття потенціалу кожної дитини [7]. Особлива увага приділяється вихованню творчих та креативних особистостей, здатних критично мислити, розвиватись та самовдосконалюватись. Естетичний смак, креативність та гнучкість мислення, чіткі ціннісні орієнтири, здатність сприймати красу та різноманітність світу у всіх його проявах, обізнаність у сфері культури – лише частина вмінь та якостей, пов'язаних із творчістю, якими має оволодіти всебічно розвинена особистість у Новій українській школі.

Природа появи та розвитку дитячої творчості вже впродовж кількох десятиліть виступає предметом дослідження та вивчення великої кількості науковців, які довели, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчості. Питанням творчих здібностей дітей займалися такі науковці, як О. Борисова, В. Моляко, С. Сисоєва, О. Савченко, Е. Торренс та ін. У своїх дослідженнях автори зазначають, що практично у будь-якої дитини можна розвивати здатність до творчості та виховати інтерес до знань.

Аналіз результатів досліджень дитячої творчості, здійснених О. Борисовою, дозволяє сформулювати її визначення. Дитячу творчість слід розуміти як створення дитиною суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання, створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ: різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому [1]. Основними показниками творчих здібностей є: швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, усвідомленість, точність та сміливість, а також прагнення до новизни.

За визначенням В. Моляко, творчість – це процес створення чогось нового, раніше для конкретного суб'єкта невідомого. Серед компонентів творчих здібностей науковець виділяє: оригінальність у рішеннях; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність і критичність; гнучкість мислення; сміливість і міцність; енергійність [6].

Важливою проблемою сучасної школи є формування творчої активності учня. Для вчителя важливо зробити навчальний процес творчим, осмисленим, активізувати всю пізнавальну діяльність школярів. Розвиток творчих здібностей необхідно розпочинати з ранніх років, враховуючи наявні нахили дитини. Чим раніше починається розвиток здібностей, талантів, тим більше шансів на їх розкриття.

На сьогоднішній день Україна перебуває на шляху становлення та розвитку, тож потребує громадян із високим рівнем освіченості, розвинутими творчими здібностями, які будуть здатні відшукати різноманітні креативні підходи та рішення тих чи інших питань. Тому перед освітніми закладами всіх рівнів постає важливе завдання – сприяти формуванню інтелектуальної, ініціативної, творчої та суспільно корисної особистості.

Найголовніше завдання вчителя – створити творчу атмосферу, більше того, педагог повинен розуміти психологічну сутність та механізми цього процесу. Це, насамперед, навчання без насилля, а заохочення до пізнання. Творча дитина прагне бути успішною, компетентною, самостійною, робити щось своїми руками, докладаючи потрібних для цього зусиль, долаючи труднощі. Вона виявляє ініціативу у грі, в іншій активності, висловлюючи свої пропозиції, залучаючи інших дітей до співпраці, виявляючи при цьому лідерські якості [2].

Існує безліч засобів для розвитку творчих здібностей дітей. Серед них важливе місце посідає театр. Цей вид мистецтва поєднує у собі художнє слово, поезику, драматичну дію, живопис, музику і літературу. Він дає змогу розкрити творчий потенціал дитини, сформулювати естетичний смак, розвинути комунікативні якості, уяву, мислення, пам'ять, фантазію та мовлення, допомагає зняти напруження та створити позитивну атмосферу. Крім того, театралізована діяльність розвиває почуття та емоційну сферу, адже дитина вживається у різні ролі, співпереживає персонажам та відчуває спектр почуттів під час гри.

На думку В. Сухомлинського, театралізована діяльність є невичерпним джерелом розвитку почуттів, переживань і емоційних відкриттів дитини, залучає її до духовного багатства. Постановка казки змушує хвилюватися, співпереживати герою і подіям, і в процесі цього співпереживання створюються певні відносини і моральні оцінки [8].

На думку дослідників [4; 5], театр є важливим соціально-виховним засобом, який можна використовувати для досягнення різних цілей. Зокрема, «залучення дітей до театральної діяльності створює можливості проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набутти комунікативного досвіду» [4. с. 28].

Під час театральної діяльності, безпосередньо, вдосконалюється мова дитини, адже проводиться робота над виразністю реплік персонажів, покращується вимова, активізується та розширюється словник дитини, її інтонаційний лад [3]. Граючи ту чи іншу роль, діти мають можливість думати відповідно до ситуації, аналізувати вчинки персонажів, робити певні висновки та узагальнення, тим самим розвиваються їх розумові здібності. Саме цей вид діяльності вимагає від дітей організованості, кмітливості, витримки, уваги, вміння перевітлюватись та фантазувати.

Важливо зазначити і виховні можливості театральної діяльності, адже тематика творів настільки різноманітна, що дає змогу зацікавити і задовольнити інтереси більшості дітей. При цьому потрібно підбирати такі твори, які будуть виховувати позитивні якості і спонукати до гарних вчинків. Звичайно, це можуть бути твори, які пропонуються для позакласного читання або ж ті, які передбачені програмою. Сучасні підручники пропонують достатню кількість творів, які можна для цього використати. Проаналізувавши підручник 3 класу О. Савченко «Українська мова та читання», можна виокремити розділ «Літературні казки. П'єса-казка. Байки», який включає в себе твори, що повністю підходять для театральних постановок. Зокрема, Валентин Бичко «Казка-вигадка», Анатолій Дімаров «Для чого людині серце», Сашко Дерманський «Білячок», Наталя Осипчук «Стрімкий, як вітер» та інші [9]. Ці твори запропоновані програмою, тому діти не лише матимуть змогу прочитати їх, але й зможуть поринути у події, які там описуються і на більш глибокому рівні засвоїти цей матеріал.

З огляду на те, що всі діти різні, кожен має свої особливості, характер, темперамент, театральна діяльність не може сподобатись всім. Але якщо дітям буде цікаво, вони відчуватимуть підтримку та похвалу від вчителя, батьків, то, рано чи пізно, в них обов'язково з'явиться любов до театру та прагнення навчатись, розвиватись і ставати кращими. Тут важливу роль відіграє саме вчитель і його підхід до організації даного виду діяльності.

У своїй роботі вчитель може використовувати літературні ігри, вікторини, кросворди, анаграми, які сприяють розвитку дивергентного мислення (швидкості, точності, оригінальності, гнучкості). Завдання з логічним навантаженням тренують довільну увагу, вчать порівнювати, аналізувати та класифікувати. Для ефективної організації навчальної діяльності вчитель може використовувати розвивальні ігри. У грі розвивається уява, утверджуються образи фантазії, виникають ідеї. Дитина має можливість помріяти, пережити певні враження та проявити себе. Також на уроках важливо використовувати інсценізації. Діти цікавляться, що буде завтра, придумують свої завдання, вірші, загадки, готуються до виступу.

Отже, щоб розвивати у дітей творчу уяву, критичне мислення і творчий потенціал, варто систематично залучати учнів до театралізованої діяльності. І тільки при комплексному підході, пропонуючи учням завдання творчого характеру, постійно створюючи «ситуацію успіху», поважаючи кожную дитину, можна виховати творчо працюючу особистість.

### Список використаних джерел

1. Борисова О.О. Вплив ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника. *Гуманітарний вісник*, 28 (1). 2013. С. 38-42.
2. Ватаманюк Г. Особливості використання дитячої книги в процесі розвитку творчості старших дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 27. Т. 1. С. 224-229.
3. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-12.

4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

5. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.

6. Моляко В. Психологические проблемы творческой одаренности. Киев: Знание, 1995. 52 с.

7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016.

URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

8. Савченко О.Я. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

9. Сухомлинський В.О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 5. С.122-139.

## **ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ (НА ОСНОВІ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ)**

**Катерина Бродецька**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **USING THEATRICAL GAMES IN WORKING WITH PRIMARY SCHOOL PUPILS (BASED ON ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCE)**

**Katerina Brodetska**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті представлено театралізовану діяльність як один з ефективних засобів розвитку особистості. Визначено провідні театралізовані ігри у роботі з молодшими школярами. Продемонстровано передовий педагогічний досвід використання театралізованих ігор на уроках в початковій школі.*

***Ключові слова:** театралізована діяльність, театралізовані ігри, передовий педагогічний досвід.*

***Abstract.** The article presents theatrical activity as one of the effective means of personality development. The leading theatrical games in working with younger schoolchildren have been identified. The advanced pedagogical experience of using theatrical games in primary school is demonstrated.*

***Keywords:** theatrical activity, theatrical games, advanced pedagogical experience.*

Євроінтеграційні процеси України активно впливають на її освітню політику, зокрема на організацію навчання молодших школярів. На долю сучасного підростаючого покоління випали важкі випробування (пандемія COVID-19, війна), що впливають на становлення кожної особистості, формування її світогляду. Саме тому сучасний педагог має мати в своєму арсеналі низку засобів для забезпечення всебічного розвитку учнів, стимулювати їхній творчий прогрес, забезпечувати гуманне виховання та формувати інтелектуально-розвинену особистість на основі загальнолюдських цінностей, соціокультурного багатства своєї країни. Використання театралізованої діяльності дозволяє розвивати практичні уміння та навички дітей, її можна використовувати на будь-якому уроці чи в позаурочній діяльності початкової школи. Театралізовані ігри стимулюють дітей до перевтілення, сприяють всесторонньому пізнанню світу.

Високий потенціал театру, його навчальні та виховні можливості оцінило багато провідних європейських науковців (Л. Адамс, Дж. Валак, А. Джексон, Е. Джонес, С. Куцельман, Р. Хестон та ін.) та українських учених (І. Барановська, О. Демченко, О. Деркач, О. Жовнич, Н. Казьмірчук та ін.). Важливість використання театралізованої діяльності в роботі з молодшими школярами висвітлено у концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти, типових освітніх програмах для учнів початкових класів.

Театралізована діяльність – це активність, що дозволяє школярам у повній мірі розвинути свої творчі здібності, розкрити наповну власний потенціал, виховати далекоглядну та гуманну особистість. Основою театрального мистецтва є гра, не зважаючи на те, що провідною діяльністю дітей молодшого шкільного віку є пізнавальна діяльність, гра залишається надзвичайно важливою, вона дозволяє краще пізнати світ, розібратися в своїх емоціях та переживаннях, засвоїти нову інформацію, виробити нові поведінкові уміння і навички, критично оцінювати характер та поведінку дійових осіб у п'єсі, вибудовувати власну життєву позицію.

У початковій школі молодші школярі знайомляться із специфікою театрального мистецтва: із поняттям «театр», взаємозв'язком театрального мистецтва з іншими видами мистецтв, особливостями участі у театральних постановках, оволодівають основами акторської майстерності тощо [6, с. 43]. О. Демченко пояснює «шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи знань: культурологічних (художня культура, мистецтвознавство, теорія театру і основи режисури), психологічних (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистенційних потреб, творчої самореалізації), педагогічних (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об'єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [4, с. 580].

І. Барановська визначає наступні напрями реалізації театрального мистецтва у початковій школі, як-от:

- навчатися театральній мові (жестам, міміці, рухам, мовленню);
- знайомитися з різними видами театральних постановок (пальчиковий театр, театр на фланелеграфі, театр тіней, театр казки, вертеп, театр опери та балету, драматичний театр тощо);
- вчитися поєднувати акторську гру з відповідною хореографією, перевтілюватися у героя, роль якого граєш;
- формувати здатність підбирати влучні декорації, виготовляти їх;
- формувати здатність музично оформлювати виставу;
- розвивати художньо-образне мислення та естетичний смак [1, с. 9].

Найчастіше у початковій школі використовують такі основні види ігор: *сюжетно-рольові* (потребують розігрування ролей за певним задумом, ідеєю), *ігри-драматизації* (передбачають дослівну постановку зі збереженням усіх героїв та змісту історії), *ігри-інсценізації* (мають на меті вільне трактування твору та його вільну постановку, в яку можна вносити свої корективи); режисерські ігри (*передбачають самостійне придумування сюжету та особливостей постановки*).

Важливим для нашого дослідження став досвід вчителя початкових класів Барського ліцею №2 Барської міської ради Попіловської Ірини Віталіївни. Учитель на уроках літературного читання використовує комплекс ігор-драматизацій, ігор-інсценізацій та режисерських ігор. Педагог надає перевагу розігруванням різних соціальних сюжетів («У магазині», «У театрі», «У бібліотеці»), які стимулюють засвоєння правил поведінки у суспільстві та їхнього творчого переосмислення. Також вчитель працює над розвитком монологічного мовлення учнів та пропонує їм висловитися від імені будь-якого героя твору (зазвичай того, на якому автор не акцентує увагу, це може бути дерево, стіл, шкільний



портфель тощо). Таке завдання подобається учням, адже воно дозволяє подивитися на ситуацію з різних точок зору, усвідомити її, переосмислити, а головне, стимулює розвиток творчих здібностей учнів, підтримує їхнє прагнення до винахідництва та творчого переосмислення навколишньої дійсності. Для розвитку діалогічного мовлення педагог пропонує перевтілитися в рівних героїв, придумати та розіграти розмову між ними (зустріч пір року, розмова дванадцяти місяців біля багаття, пригоди пелюсток квітки-семецвітки тощо). Таке перевтілення стимулює до творчих проявів, одухотворює дитину, відкриває перед нею можливості нових креативних досягнень.

На уроках читання вчитель віддає перевагу розігруванню сюжетів за допомогою пальчикового театру, фігурки для якого учні виготовляють на уроках мистецтва. Педагог пропонує молодшим школярам спочатку роботу в парі, а потім об'єднує учнів за рядами та пропонує їм створити спільну історію для інсценізації. Використовуючи режисерські ігри для театралізованих постановок, І. Попіловська пропонує учням вправу «Салат казок», яка передбачає те, що будь-які герої відомих казок зібралися разом. Завдання учнів змодельовати місце їхньої зустрічі, сюжет розмови, пригоди, в які вони потраплять на програти це все разом. Така вправа беззаперечно подобається молодшим школярам, вони з радістю фантазують, перевтілюються в улюблених героїв.

Надзвичайно яскравим серед різних театралізованих прийомів, якими користується вчитель є використання настільного театру. І. Попіловська для настільного театру використовує овочі та фрукти, діти яким малюють вирази обличчя та розігрують різні ігрові ситуації. За допомогою театру овочів школярі здійснювали постановку п'єси «Ходить гарбуз по городу», а також ставили невеликі фрагменти із казки «Чиполіно».

Окрім того, в педагогічному арсеналі вчителя багато творів для сюжетно-рольових ігор. Це твори сучасних українських дитячих письменників: В. Нестайка («Тореадори з Васюківки», «В країні сонячних зайчиків», «Чарівні окуляри», «Дивовижні пригоди в лісовій школі»), С. Дереманського («Бабуся оголошує війну», «Царство Яблукарства», «Королева часу»), Ю. Бедрика («Метафізика восени», «Свято небуття»), В. Головадського («Віршів повна рукавичка», «Ікар на металевих крилах», «Зелен день»), Дз. Матіяш («Казки «П'ятинки», «Історії про троянди, дощ і сіль»), М. Павленко («Цар папороть», «Бузкові зошити»), Р. Скиби («Зайчик і дощик», «Кожному по скибці», «Кольоровинки», «Рибне місце», «Перевіршики», «Баламутинки») тощо.

Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що організація театралізованої діяльності в освітньому процесі початкової школи дозволяє виконувати одразу низку завдань: розвивати діалогічне та монологічне мовлення молодших школярів, навички театральновиконавської діяльності, творчі здібності, сприяє налагодженню діяльності в команді, формуванню соціальної компетентності тощо. За умови грамотного керівництва, настанов вчителя можна запустити механізми розвитку творчого та критичного мислення молодших школярів, сприяти їхньому становленню, особистісному зростанню. Саме тому вивчення передового педагогічного досвіду має для нашого дослідження вагомe значення, адже дозволяє зібрати комплекс ефективних методів, прийомів, форм роботи, що дозволять урізноманітнити організацію театралізованої діяльності в початковій школі, підвищити її статус та роль.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності. *Наукові записки: Збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вип. 3. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. С. 11-15.
2. Барський ліцей №2. URL: <https://xn--2-itbmg9c5e.pp.ua/>
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*, 2022, 1(24), С. 91-101. URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>

4. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. *XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.*

5. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497-500.*

6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

7. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

### **КОРИФЕЇ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ**

**Олександра Вакарчук** здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник Барановська І.Г. кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

### **BRIGHTS OF THE UKRAINIAN THEATER**

**Vakarchuk O.O.** candidate of higher education «bachelor»

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky

***Анотація.** У статті йдеться про корифеїв - головних діячів українського театру XIX - XX ст., про розквіт, популяризацію та становлення українського театру XX ст.*

***Ключові слова:** театральний діяч, режисер, український театр, корифеї, драматург, відомі постаті.*

***Abstract.** The article talks about luminaries - the main figures of the Ukrainian theater of the 20th century, about the flowering, popularization and formation of the Ukrainian theater XIX – XX century.*

***Keywords:** theater actor, director, Ukrainian theater, luminaries, playwright, famous figures.*

Український театр завжди вважався важливим елементом національної культури, а його актори, режисери та драматурги зробили вагомий внесок в розвиток світової театральної сцени. В XX ст. український театр зазнав великого розквіту. У цей період почали свою діяльність талановиті, закохані в українську мову, пісню, традиції митці, які зробили колосальний внесок у розвиток та популяризацію української театральної культури.

Становлення українського театру – це цікава сторінка історії України, яку досліджувало багато науковців. Василь Кашкай – український театральний діяч, автор праць «Історія українського театру» та «Український театр». У своїх працях Василь Кашкай досліджував народження талановитих акторів, режисерів української сцени, висвітлював значення українського театру як складової частини національної культури, переконував у вагомій ролі українського театру для формування національної свідомості та самоідентифікації українського народу [7, с.21]. Іван Миколайчук – український театральний режисер, критик та дослідник, автор праць «Український театр» та «Українська

драма». Іван Миколайчук звертав увагу на те, що театр – це не просто засіб розваги, а мистецтво, яке може відображати життя, показувати проблеми суспільства та викликати реакцію у глядачів. Митець акцентував увагу на важливості української мови та культури в театральному мистецтві [9]. Ростислав Пилипчук – автор праці «Історія українського театру». «Вплив Ростислава Пилипчука на розвиток театрознавчої думки визначається не лише його власними дослідженнями і вихованими учнями, а й тим, що він був першим читачем, рецензентом і головним науковим редактором більшості видрукованих в Україні театрознавчих праць» [7, с. 5].

Метою нашої статті є розповідь про становлення та діяльність корифеїв українського театру ХХ століття. Один із найбільш відомих діячів та акторів українського театру – Лесь Курбас. Відомий режисер, актор, театральний діяч, який створив унікальну методіку акторської майстерності, відому як «біблія Курбаса». Ця методіка зосереджує увагу на розумінні актором своїх почуттів та емоцій, тобто внутрішньому стані актора, дуже важливого компоненту техніки акторської який дозволяє передати, пережити емоції героя на сцені. Лесь Курбас був засновником театру «Березіль» – першого професійного українського театру (1882 р.). Цей театр відомий історії як «театр корифеїв», оскільки був відомий як «експериментальний театр», що змінив театральну сцену України. Варто сказати, що Лесь Курбас був талановитим педагогом, викладав у Державному інституті театального мистецтва в Києві, де він навчав майбутніх акторів методам та прийомам своєї техніки акторської гри.

До трупі першого професійного театру Єлисаветграду (нині м. Кропивницький) входили талановиті, віддані театру та Україні, актори, такі як: брати Тобілевичі ((псевдоніми: Івана – Карпенко-Карий, Миколи – Садовський, Панаса – Саксаганський), а також Михайло Старицький, Єфросинія Зарницька, Марія Заньковецька та інші [1, с. 73 - 80; 7]. Марія Заньковецька була відомою акторкою та режисеркою, яка мала чудовий голос та бездоганно володіла українською мовою. Актриса «відіграла більше 200 ролей в театрі та кіно, а її акторські здібності визнавалися як в Україні, так і за її межами» [6].

Іван Карпенко-Карий був відомим драматургом та актором, який написав багато класичних п'єс, таких як «Мартин Боруля» та «На відстані простору». Михайло Старицький був відомий письменник, журналіст та драматург, який значно збагатив репертуар театру своїми п'єсами, зокрема «Селянська доля», «У тумані», «На гребені хвилі» та інші. Його твори були відомі своїм соціальним змістом та реалістичним зображенням життя українського народу.

Іван Франко, хоча й не був актором, відомий як письменником та громадським діячем. Його п'єси: «У новій хаті», «Захар Беркут» та інші були зіграні на різних театральних сценах. Крім того, І. Франко працював як театральний критик та аналітик, досліджував проблеми українського театру та намагався знайти шляхи для його подальшого розвитку.

В ХХ ст. український театр збагатився новими постатями. За талант та віддану працю отримав любов та визнання актор, режисер Богдан Ступка. Він працював у театрі близько 50 років.. Також актор знявся в багатьох відомих фільмах. У 2001 році Богдан Ступка очолив Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, де він працював до останніх хвилин свого життя, як режисер та актор. Як кредо звучать слова корифея театру Б. Ступки: «Мрією мого життя було, щоб українська культура стала відома в усьому світі. Мрії повинні здійснюватися, і я щасливий, що маю можливість сприяти цьому» [5].

Лави українського театру ХІХ - ХХ ст. поповнили багато талановитих професійних акторів, які мали свій власний стиль і підхід до творчості, додали йому характерних рис, зробили багатшим та різноманітнішим.

Таким чином, корифеї українського театру були ключовими фігурами в розвитку театральної сцени в Україні. Вони працювали над новими технологіями, експериментували зі стилями та жанрами, а також впроваджували українську естетику та культуру в театральному мистецтві. Незважаючи на те, що ХХ ст. було часом соціальних та політичних перетворень, український театр не відходить від своєї місії – продовжує відображати дух

нації та її історію, досліджувати сучасні соціальні проблеми та піднімати та розв'язувати їх на сцені. Український театр не зупиняється на досягнутому і продовжує розвиватися, привертаючи увагу глядачів своїми новими ідеями, експериментами та сміливими рішеннями.

Театр в Україні відіграє важливу роль у вихованні національної свідомості і розбудові нації. Корифеї українського театру стали справжніми пророками та мудрецами, які залишаються в історії нашої країни назавжди.

На кінець зазначимо, що Український театр ХІХ – ХХ ст. був збагачений талановитими акторами, режисерами та драматургами, які зробили великий внесок у розвиток української культури. Вони втілювали нові ідеї та експериментували зі стилями, що дозволило українському театру стати ваговою складовою світової культури.

### Список використаної літератури

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник, 2015. С. 73-80
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.
3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
4. Історія театру корифеїв: як перша професійна трупа боролася за українську ідею. URL: <https://suspilne.media/183584-istoria-teatru-korifeiv-ak-persa-profesijna-trupa-borolasa-za-ukrainsku-ideu>
5. Загребський М.. Богдан Ступка: відомий укр. актор, художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. Харків: Фоліо, 2017. 118 с.
6. Корифеї українського театру: Матеріали про діяльність театру корифеїв. К., 1983.
7. Пилипчук Р. Історія українського театру (від витоків до кінця ХІХ ст.) Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 356 с. + 32 с. іл.
8. Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І-ІІ рівнів акредитації. Київ, 2005. 56 с
9. Тишкевич М. Іван Миколайчук – душа українського кіна. *Український інтерес*. URL: <https://uain.press/blogs/ivan-mykolajchuk-dusha-ukrayinskogo-kina-1265225>
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Вірвockіна Марина**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF USING THE ENCOURAGEMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES

**Virovkina Marina**, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine)

***Анотація:** У статті підкреслюється значення організації театральної діяльності молодших школярів для розвитку їхніх творчих здібностей. Розкрито важливість стимулювання учнів до участі в різних видів театралізацій. Показано особливості використання різних форм заохочення молодших школярів: позитивне підкріплення, визнання успіху, створення комфортної атмосфери, використання дитячої творчості та організацію театралізацій.*

***Ключові слова:** театр, театральна діяльність, педагогіка театру, заохочення.*

***Abstract:** The article emphasises the importance of organising theatrical activities of junior schoolchildren for the development of their creative abilities. The importance of stimulating students to participate in various types of theatricals is revealed. The features of using various forms of encouragement of junior schoolchildren are shown: positive reinforcement, recognition of success, creation of a comfortable atmosphere, use of children's creativity and organisation of theatricals.*

***Keywords:** theatre, theatre activity, theatre pedagogy, encouragement.*

Театр є одним з важливих педагогічних засобів у процесі розвитку творчості та комунікативних здібностей молодших школярів. Він є особливим інтегрованим видом мистецтва, завдяки використанню якого вчителі зможуть розв'язувати низку соціально-виховних завдань. Театралізована діяльність є потужним засобом для розвитку молодших школярів, адже забезпечує можливість реалізуватися в творчості та розвиватися, займаючись художнім, музичним та іншими видами мистецтва одночасно. Участь у постановці театралізованого дійства не лише викликає естетичні почуття та емоції, а й створює умови краще пізнати навколишній світ і себе, самовдосконалюватися та самореалізуватися.

Різні аспекти використання театральної діяльності у вихованні дітей досліджувала низка науковців: Л.Артемova, І. Барановська, А. Брянцев, О. Демченко, Н. Казьмірчук, Н. Корнієнко, І. Паньків, І. Стахова, В. Шахрай та ін. Дослідники характеризують театралізовану діяльність як художньо-творчу, ігрову, яка «пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва, створенням художніх образів, розкриттям їх характеристик, шляхом моделювання поведінки, відтворенням стосунків між героями за допомогою спеціальних вербальних та невербальних засобів. Це вид творчо-ігрової активності, котрий дозволяє задовольнити потреби у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних художніх образів» [1, с.82].

Учені [2; 3; 4; 7; 8] наголошують на важливості театралізованої діяльності у процесі становлення особистості дитини, особливо в молодшому шкільному віці. Зокрема, О. Демченко обґрунтовує необхідність залучення молодших школярів до театралізованої діяльності [3]. Дослідниця розкриває соціально-виховний потенціал використання театру в роботі з усіма типами дітей, у тому числі з обдарованими [4]. На її думку, театральне мистецтво є засобом всебічного розвитку дітей, естетичного виховання, пізнання світу тощо. До того ж, створення ситуації успіху для кожного учасника театралізованого дійства сприятиме подоланню низки соціально-психологічних проблем, підвищенню самооцінки, творчій самореалізації.

Театральне мистецтво як засіб виховання дітей складний, різні види театру мають свої особливості, які необхідно враховувати під час включення дітей у театралізоване дійство. Тому педагогам, організаторам театральних свят, театру гри тощо необхідно володіти комунікативною культурою спілкування, акторською майстерністю тощо. Теоретико-методичні аспекти навчання дітей учнів початкових класів засобами театру в своїх працях розкривають Н. Комарівська [6], Н. Лазаренко [7] та ін.

Одним з перших завдань учителя початкових класів у процесі організації різних видів театралізацій є стимулювання мотивації та підтримання інтересу дітей до участі в них. Для цього потрібно добирати різні прийоми заохочення та ефективно використовувати їх залежно ситуації та рівня сформованості самооцінки дітей.

Заохочення є особистісно орієнтованим методом виховання, наукові засади та досвід їх використання розкрито в працях класиків педагогіки (Я. Корчака, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.) і сучасних дослідників (Т. Бабійчук, О. Вашуленко, О. Демченко, І. Зайченка, О. Матвієнко, Р. Шияна та ін.). Воно є одним з найпотужніших педагогічних інструментів, які використовують як допоміжний у поєднанні з іншими методами виховання з метою стимулювання учнів до участі в різних видах діяльності, зокрема творчої. Так, заохочення пояснюють як позитивну оцінку суджень і дій дитини, яка закріплює кращі звички та навички та стимулює до діяльності [5].

Виділимо особливості використання заохочення молодших школярів у процесі організації театралізованої діяльності:

1. *Мотивація до участі*: заохочення може бути стимулом для школярів, щоб доєднатися до участі в театральних проєктах та виконувати різні ролі.

2. *Підтримка успіхів*: даний метод може підсилити позитивний досвід учнів молодших класів у театральній діяльності, що сприятиме розвитку дітей.

3. *Пошук талантів*: за допомогою стимулювання можна виявити талановитих учнів у театральній діяльності.

Отже, особливо важливо використовувати заохочення в процесі організації театральної діяльності, оскільки театральна діяльність вимагає від учнів творчої та самостійної роботи. Використання заохочення може стимулювати учнів брати активнішу участь у виставі, сприяти розвитку їхніх творчих здібностей і підвищувати інтерес до навчання. Тому використання заохочення в організації театралізованої діяльності молодших школярів позитивно впливає на їх розвиток і навчання. Під час театралізації вчителі можуть заохочувати активну участь учнів, винагороджуючи їх кращі ролі, творчий підхід до виконання завдань, активну підтримку колективу. Це сприяє створенню позитивної атмосфери в класі, підвищує самооцінку учнів і мотивацію до навчання.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.

3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С.22-30.

4. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник

матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.

5. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2008. С. 528

6. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Випуск. 4. С. 274-277.

7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Випуск.23. С.36-42

8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

## **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ)**

**Маріна Гарник**, здобувач ступеня вищої освіти магістр

Науковий керівник: І.Г. Барановська кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **INNOVATIVE APPROACHES TO THE STUDY OF FOLK TRADITIONS IN PRIMARY SCHOOL LESSONS (EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES)**

**Marina Harnik**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто інноваційні підходи до вивчення народних традицій на уроках у початковій школі. Розкрито значення народних традицій у навчанні дітей. Описано досвід країн Європи у використанні народних традицій в освітньому процесі початкової школи.*

***Ключові слова:** народні традиції, молодші школярі, традиції, інноваційний підхід.*

***Abstract.** The article discusses innovative approaches to the study of folk traditions in elementary school lessons. The importance of folk traditions in children's education is revealed. The experience of European countries in the use of folk traditions in the educational process of primary school is also described.*

***Keywords:** folk traditions, younger schoolchildren, traditions, innovative approach.*

Неможливе повноцінне виховання людини без відчуття особистої відповідальності за свою культуру, без її глибокого опанування. Традиція (лат. tradition – передавання) – генетичний механізм етнічної культури, який здійснюється через обряди, звичаї, технології. Традиції – передані від попередніх поколінь знання, звичаї, ідеї, уявлення, тобто прийняті норми соціальної поведінки, що підтримувалися громадською свідомістю та склалися історично [8, с. 373]. Традиції народу – це порядок знань про свій, український народ. Це цілісність уявлень людини про свій рід та про себе, про оточуючий світ. Л. Чолану зазначає:

«невиправленої шкоди духовному розвитку особистості надає віддалення від культури свого народу, це спотворює особистість» [10, с. 236].

Актуальним на часі є виховання школярів на засадах народної педагогіки, збереження й збагачення неоціненних духовних скарбів українського народу, відродження національної культури. Педагоги різних часів надавали важливе значення ідеям та принципам народної педагогіки, вони всебічно вивчали їх та застосовували в своїй педагогічній практиці.

З історичних джерел відомо, що Я.А. Коменський один із перших теоретично обґрунтував важливість народне виховання. В своїх працях він звертався до витоків культури народу, традицій побутового виховання. В основі його принципів та ідеалів лежать народні педагогічні погляди. Ідеям народної педагогіки, як важливому способі виховання молодого покоління, особливого значення надавав український філософ Г.С. Сковорода. В своїх творах, таких як: байки, притчі, листи, він вказував на важливості принципу природовідповідності для виховання та радив черпати знання, звертаючись до рідного слова, народної творчості. Вчений був переконаний, що «правильне виховання полягає в природі самого народу» [9].

В науково-педагогічній спадщині К.Д. Ушинського особливе місце також посідала народна педагогіка. Педагог вказував на важливість в освітній діяльності пам'яток народної культури: «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає у найліпших системах, заснованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [8].

В підручниках з історії педагогіки вказано, що Т.Г. Шевченко, І. С. Нечуй-Левицьким та інші культурні діячі добре знав побут і звичаї українського народу, переймався ідеями народної педагогіки, вказували та розглядали виховні проблеми (формування національної свідомості, духовності) як неподільне ціле з етнічною педагогікою. «Народні наші пісні, казки, приказки, колядки, козацькі думи, – все це в українського народу невичерпний, багатий скарб для навчання та виховання. І в школі для напутіння життя...» [7].

Видатний педагог С.Ф. Русова у своїй педагогічній практиці звертала увагу на те, що головним принципом виховання учнів повинно бути виховання на національних традиціях. Творчі здібності дітей розвиваються на етнокультурних своєрідностях (особливостях) регіону, на художніх творах українських письменників та на прикладах усної народної творчості. Також педагог акцентувала на тому, що розвивати та виховувати дітей потрібно «у згоді з народними звичаями, з родинними нахилами, з індивідуальними здібностями самої дитини». С. Русова заохочувала «єднати народне та національне, фольклорне із загальнокультурним і давати щось естетичне, прекрасне, веселе» [8].

Національні традиції – це святиня народу, те, чим він користується в своєму побуті, в своїй життєдіяльності. В.О. Сухомлинський писав: «Душа не може жити без святині. Щось для людини стає дорогим і непорушним, невикорінним і незнищеним» [6]. Видатний педагог вдумливо обґрунтовує думку про те, що людська душа – «неначе родюче поле, на якому потрібно виростити пшеничний колос. Не будеш орати землю й зрощувати її потом, запліднювати турботами і тривогами, – поле буде пустирем, а на пустирі виросте чортополох» [7].

Сучасні дослідники І. Барановська та Н. Мозгальова в своїх працях доводять, що «Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідність форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки – скарбниці народних традицій виховання дітей» [5, с. 21].

Уроки на яких вивчають народні традиції є важливим елементом освітнього процесу в початковій школі. Вони допомагають дітям глибше пізнати та зберегти культурні цінності українського народу, розвивають творчі здібності та уяву, формують особистісні якості, такі толерантність, повагу до старших, взаємодопомогу.

У Новій українській школі опанування знань народної педагогіки, українських традицій, обрядів, звичаїв здійснюється за допомогою інтерактивних методів.. Такі методи є колективними формами навчання, у ході яких над досліджуваним матеріалом працює група



учнів, коли кожен з них несе відповідальність за виконану роботу. Інтерактивні методи забезпечують плідне опанування знань у співпраці з іншими дітьми та всіма учасниками освітнього процесу.

Інновації, як відомо, – це певні нововведення в певній конкретній галузі науки, а інновація педагогічна – це процес становлення, використання поширення нових засобів, форм та методів для розвитку тих педагогічних проблем, які досі розв'язували по-іншому. Ми поділяємо думку дослідниці Т. Захарчук, що інноваційний напрямок педагогічної діяльності визначають соціально-економічні перетворення, які зобов'язують відповідного оновлення освітньої політики, бажання вчителів до опанування та застосування педагогічних новинок [3, с.12].

За останній час в початковій школі з'явилися такі інноваційні підходи до навчання, які мають змогу покращити знання учнів і зробити процес навчання змістовнішим та цікавішим. Розглянемо основні з них:

1. Інтерактивне навчання. Інтерактивні технології дають змогу учням брати активну участь у ході навчання, співпрацювати з вчителями та учнями, вирішувати задачі та розвивати критичне мислення.

2. Групове навчання. Робота в групах створює можливість школярам не тільки вчитися, але й вчитися один від одного, обмінюватися досвідом та ідеями, вчитися співпрацювати з іншими та розвинути соціальні навички.

3. Використання ігор в навчальному процесі. Відео та графічні ігри дозволяють використовувати навчальні матеріали в ігровій формі, це робить процес навчання більш ефективним та захоплюючим.

4. Проектне навчання. Наукові тематичні проекти, що визначають дослідження, аналіз і продукування рішень сприяють розвитку універсальних навичок, творчості самостійності та креативності.

5. Навчання за власним темпом. Нові методики навчання дозволяють кожному учневі працювати відповідно до своїх індивідуальних потреб і темпу, що додатково підвищує мотивацію та здобутки в навчанні.

Інноваційні підходи до навчання в початковій школі дають змогу школярам здобувати навички та знання ефективніше та швидше, розвиватися в різних площинах і збільшити свої можливості. Використання інноваційних підходів учителям дозволяє вдосконалити якість навчання та створити більш стимулюючий та комфортний клімат в учнівському колективі, створити розвивальне навчальне середовище.

Використання народних традицій на уроках в початковій школі має велику перспективу. Знайомство з традиціями можна здійснювати на уроках музики, природознавства, української мови, образотворчого мистецтва, інтегрованого курсу мистецтво та ін. У поза навчальній виховній діяльності традиційно з учнями початкових класів готують свята, пов'язані з календарно-обрядовим календарем українців. Наприклад: «Зима весну зустрічає», «Свято Золотої Осені», «Благослови, мати, Весну закликати!», «Свято зустрічі птахів» та багато інших [1; 2; 3; 5].

Цікавим є досвід використання інноваційних підходів до вивчення та популяризації народних традицій в початковій школі в країнах Європи. Розглянемо деякі з них:

1. Використання ігрового підходу. Вчителі використовують ігри, щоб допомогти дітям зрозуміти народні традиції. Наприклад, у деяких країнах проводять ігри, де діти повинні знайти різні предмети, пов'язані зі святом або традицією.

2. Екскурсії та майстер-класи. Діти відвідують музеї, ферми інші місця, де можна побачити народні традиції в дії. Крім того, проводяться майстер-класи, де діти можуть навчитися різних ремесел пов'язаних зі святами, такими як наприклад виготовлення писанок.

3. Використання комп'ютерних технологій. Вчителі використовують сучасні технології, щоб допомогти дітям зрозуміти народні традиції. Наприклад, використання різноманітних додатків, графічних редакторів та інших програм.

4. Робота групах. Діти можуть об'єднатися в групу для вивчення історії свята або традиційної страви, а потім представити свої проекти в класі чи для учнів всієї школи.

Досвід країн Європи використання для освіти дітей народних традицій показує, що такий підхід до виховання унормований освітніми документами та невпинно впроваджується європейськими країнами в життя. Наприклад, у Швеції народні традиції вивчаються не тільки на уроках мистецтва та історії, але й у рамках різних предметів, які пов'язані з культурою та історією народу. Програма з вивчення народних традицій шкіл Франції включає в себе як засвоєння теоретичних знань, так і оволодіння практичними навичками. Учні початкової школи вчать готувати національні страви, виготовляти різдвяні прикраси, тощо. В такий спосіб відбувається їхнє знайомство з своєю культурою та традиціями.

Цікаво, що в Німеччині уроки народних традицій, пов'язані з вивченням народних ігор та обрядів, які описуються в літературі. Діти мають можливість грати народні ігри та співати народні пісні, а також дізнатися про традиційні свята та обряди, пов'язані з ними. В Фінляндії в межах закладів освіти створюється «Школа народних традицій», де учні вивчають фольклор, національну музику та ремесла, традиційну кухню та історію країни.

В початкових школах Нідерландів учні вивчають традиції святкування, що є характерними для країни, досліджують історію регіонів та традиції місцевих народів. Важливе місце вивченню національних традицій приділяється у початковій школі Швеції. Акцент робиться на традиційних знаннях та дослідженнях національної історії та культури. В початковій школі Норвегії з перших класів увага приділяється вивченню народних пісень та танців.

Отже, народні традиції містять цінний педагогічний потенціал, оскільки зберігають накопичений роками досвід певного, зокрема, українського народу, знання про його цінності, смаки, ментальні особливості та уподобання. Застосування інноваційних технологій дозволяє зробити процес засвоєння народних традицій сучасним, цікавим, невимушеним, мотивуючим до нових відкриттів та поглиблення знань.

#### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Вивчення народних традицій – важлива складова мистецько-педагогічної освіти, 2008. С. 42 – 45.

URL:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2806/Baranovska.pdf?sequence=1>

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”*. 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

3. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. *Освіта регіону*. 2010. № 2 .

4. Курінчук Л. Сценарії народних свят. К.: Редакції загально педагогічних газет. 2003. 112 с.

5. Мозгальова Н, Барановська І. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zarysky/152/6.pdf>

6. Назаренко К. В. Патріотичне й інтернаціональне виховання дітей шкільного віку. К.: Радянська школа, 1979. 167 с.

7. Русова С. Нова школа. *Світло*. 1914. Кн. 7-8. С. 3-16.

8. Українська фольклористика. Словник-довідник укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль: підручники і посібники, 2008. 448 с.

9. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.

10. Чолану Л. Історія, культура та традиції українського народу. *Українознавство*. 2003. №4. С. 236-250.

## ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Гоменюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Барановська І.Г., канд.пед. наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF SPEECH DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Tatiana Homeniuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У даній статті теоретично визначено поняття театралізованої діяльності. Охарактеризовано особливості розвитку мовлення учнів молодших класів. Досліджено ефективність театралізованої діяльності на уроках, як засобу розвитку мовлення молодших школярів. Визначено види театралізованої діяльності в школі. З'ясовано, що різні види театралізованої діяльності сприяють розвитку мовлення, збільшують словниковий запас, покращують дикцію, розвивають інтонаційну виразність мовця.*

***Ключові слова:** театралізована діяльність, театральна діяльність, мовлення, розвиток мовлення, молодші школярі, учні молодших класів, мовленнєві здібності.*

***Abstract.** This article theoretically defines the concept of theatrical activity. The peculiarities of speech development of students of lower grades are characterized. The effectiveness of theatrical activities in lessons as a means of developing the speech of younger schoolchildren was investigated. The types of theatrical activity at school and the concept of theatrical It was found that various types of theatrical activities contribute to the development of speech, increase the vocabulary, improve diction, and develop intonation expressiveness of the speaker.*

***Key words:** theatrical activity, theatrical activity, speech, speech development, younger schoolchildren, , speech abilities.*

В умовах сучасності театралізована діяльність для дітей молодших класів допомагає їм розвивати свою особистість, відчувати більшу свободу виразу, стимулює творчість і провідні психічні процеси. Варто встановити, що саме театралізована діяльність впливає на те, як дітям краще розуміти себе, виявляти свої почуття і думки, покращувати навички спілкування, та допомагає збільшувати почуття радості та задоволення.

Театралізована діяльність виступає однією з найефективніших форм педагогічного впливу на учнів в початкових класах, яка допомагає розвивати природні здібності, підвищує адаптаційні здібності та коригує комунікативні навички, тобто допомагає формувати гармонійну та всебічно розвинену особистість. Відповідно до цього актуальності набирає питання вивчення театралізованої діяльності, як провідного та ефективного засобу розвитку мовлення молодших школярів.

Особливості застосування театралізованої діяльності, як провідного та ефективного засобу розвитку мовлення молодших школярів вивчали та аналізувати провідні педагоги, дослідники, логопеди та науковці, серед яких варто виділити праці: О.П. Аматыєва, І.Г. Барановська, Р. Бурлака, А.М. Богущ, К.О. Зелінська, А.В. Калюжко, А.І. Кравченко, В.А. Литвиненко, Л.М. Макарова, І.В. Мила, М.А. Собко, та багато інших.

Театралізована діяльність може бути корисним і ефективним засобом для розвитку мовленнєвих здібностей молодших школярів. Це обумовлено тим, що використання театральних ігор з творчим та інтелектуальним навантаженням може сприяти розвитку словарного запасу, звукової культури мовлення, інтонаційного строю та граматичної будови мовлення учнів на уроках в умовах Нової української школи [0, с.266; 4].

Театральна діяльність є одним з елементів мовленнєвого та мистецького розвитку в початковій школі. Участь у театралізованій грі чи постановці вчить висловити свої емоції та

ставлення до літературного образу, відчувати себе в ролі казкового героя, дозволяє розвивати здатність зв'язного монологічного та діалогічного мовлення. Також варто зазначити, що досліджувана діяльність допомагає дітям краще засвоювати художні образи та усвідомлювати зміст твору, через сприймання його засобами театру на уроках в початковій школі.

Вивчаючи творчий потенціал театралізованої діяльності, О. Артемева та Л. Макарова вказують на такі її види:

- розігрування та перегляд сценок;
- інсценування картин;
- імпровізація та робота на уроках трудового виховання та мистецтва [0, с.146].

Вказані види театралізованої діяльності мають багатогранний потенціал, але в першу чергу вони спрямовані на мовленнєвий розвиток дітей, тому кожен їх елемент виконує свої завдання, а саме:

- розширення словникового запасу;
- чітке вимовляння тексту;
- оволодіння літературною мовою;
- покращення діалогічного мовлення та вдосконалення його граматичної будови;
- оволодіння різними формами і типами зв'язного мовлення;
- формування навичок мовленнєвої культури та комунікативної компетентності учнів тощо.

Як зазначають А.І. Кравченко, В.А. Литвиненко, К.О. Зелінська, завдання театралізованої діяльності можуть бути різноманітні: від знайомства з основами акторської майстерності та театральної риторики до створення власних театральних постановок та виступів перед аудиторією. Важливо, щоб завдання відповідали віковим можливостям та інтересам учнів, а також були спрямовані на розвиток конкретних навичок та компетенцій [10, с.226].

Варто підкреслити, театралізована діяльність функціонально різна: сприйняття театралізованого видовища є розвагою; театр є власне театром; підготовка до театралізованої вистави стає випробуванням, що вимагає певної волі та фізичних зусиль, пов'язаних із виконанням певних обов'язків: репетиції, відповідальності, фізичного навантаження.

Кожен вид театралізованої діяльності визначає свої мовленнєві пріоритети. Під час перегляду вистави дитина сприймає кращі зразки правильного літературного мовлення, що, в свою чергу, веде до розвитку та вдосконалення власного зв'язного мовлення. В грі-драматизації збагачується й активізується словниковий запас дитини, формується вміння самостійно складати, створювати сюжет, добирати відповідне мовленнєве оформлення для реалізації задуму та ідеї. Під час підготовки до театральних постановок молодші школярі долучаються до виконання вправ, що спрямовані на розвиток виразних, образних навичок, засвоює раніше сприйняті та підготовлені форми мовлення [9, с.3-31].

Театралізована діяльність в початковій школі має на меті розвиток мовленнєвих здібностей та творчої уяви учнів, підвищення їх мовленнєвої культури та комунікативної компетентності, формування навичок співпраці та колективної роботи, а також розвиток емоційної, духовної сфери, розкриття творчого потенціалу та самовираження.

Вплив театралізованої діяльності на розвиток мовлення достатньо великий. Він полягає в тому, що учні в початковій школі вчать правильного та красивого зв'язного мовлення, використовуючи різні типи висловлювань для вирішення ігрових мовленнєвих ситуацій. Це допомагає зробити мовлення зрозумілим, виразним та граматично оформленим яке відповідає рівню початкової освіти в умовах сучасності. Під час підготовки вистави, в процесі роботи над роллю корисно виконувати вправи та вправи-етюди для покращення виразності, гучності вимови своїх реплік. Наведемо кілька прикладів:

- промовити одне й те ж слово (речення) з різними інтонаційними відтінками: захоплено, чемно, стримано, з повагою, холодно, улесливо, лагідно, сердито, здивовано ...;

- промовити одне і те ж слово (речення) з різною силою, темпом та тембром голосу;
- сконструювати різні типи речень з дотриманням відповідної інтонації.

Виконання вправ на розвиток голосу та мовлення сприяє розвитку в молодших школярів зв'язного виразного, чіткого мовлення з емоційно забарвленим характером та використанням різних вербальних та невербальних засобів виразності. К. Зелінська розглядає театральну-мовленнєву діяльність, як один з видів мистецько-мовленнєвої діяльності учнів в початковій школі, який пов'язаний зі сприйняттям та відтворенням художніх образів за допомогою засобів театального мистецтва на уроках. У процесі цієї діяльності школярі складають власні сценарії та сюжети на основі літературних творів [7, с.62-65].

Дослідники А.М. Богуш, І.Г. Барановська, Н.В. Водолага, О.П. Демченко, І.А. Стахова підкреслюють, що поєднання літературної та театальної діяльності є природним, оскільки дійсність літературного тексту, казковість образів та виразність мовлення спонукає учнів початкових класів до театральних імпровізацій та творчих завдань [2; 3; 4; 6; 7].

Аналіз праць вітчизняних вчених з проблеми розвитку мовлення засобами театралізованої діяльності показав, що в початкових класах учителі активно залучають учнів до різного виду драматизацій, рольових ігор, інсценування пісень, віршів, байок, тощо не тільки в позаурочний час, а й на уроках (української мови та ін.). Наприклад, дослідниця Н. Водолага виділяє два рівні акторських здібностей в учнів початкових класів: артистичні та акторські. Акторські здібності визначають успішність у виконанні ролей та взаємодії з партнерами на сцені, артистичні - це загальний інтерес та успіх у художньо-мовленнєвій діяльності на уроках. Варто підкреслити те, що саме ці здібності допомагають працювати над голосом та мовою учнів, сприяють бути успішними в театралізованих іграх та зосереджуватися на театральному образі та добре грати роль [7, с.144].

Аналіз використання театралізованої діяльності з учнями в початковій школі показує, що дана діяльність має декілька переваг у розвитку мовлення учнів. А. Богуш вказує на наступні фактори, що обумовлюють ефективність використання театралізації на уроках в початковій школі:

По-перше, метод театралізації допомагає поповнювати словниковий запас школярів та активізувати вживання слів, що описують предмети, дії та ознаки.

По-друге, він сприяє відпрацюванню правильної дикції та автоматизації звуків в учнів початкових класів.

По-третє, використання різних видів театралізованої діяльності допомагає учням закріплювати навички використання прямого та непрямого мовлення, розвиває культуру мовленнєвого спілкування та вміння працювати у колективі що є надзвичайно необхідним в ході розвитку учнів та підготовки їх до навчання в середніх та старших класах.

По-четверте, цей метод сприяє розвитку моторики, координації, плавності та цілеспрямованості рухів [0, с. 376].

Нарешті, театральна діяльність допомагає розвивати психічні процеси, такі як увага, пам'ять, сприймання та уява.

Таким чином, використання театралізованої діяльності з учнями в початковій школі виступає дуже ефективним засобом для розвитку мовлення.

Отже, під час роботи над виразністю слів персонажів учень розвиває свій словник, вдосконалює звукову культуру мовлення та інтонацію. Коли школяр грає роль, він говорить чітко та зрозуміло і вивчає літературну мову. Це покращує його здатність спілкуватися, а вчить правильно граматично будувати речення, монологи, діалоги. Відповідно до цього, використання театралізованої діяльності являється дуже важливим і ефективним способом розвитку мовлення у школярів в початкових класах.

### Список використаних джерел

1. Аматыєва О. П. Театральна-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. К, 2014. 146 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток школярів в умовах НУШ. К, 2021. 376 с.

3. Богуш А. М., Луцан Н. Мовленнєво-ігрова діяльність. К., 2018. 266 с.
4. Бурлака Р.Г., Барановська І.Г. Формування художньо-комунікативних умінь молодших школярів на уроках мистецтва [https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/465/PERSPECTIVES-OF-WORLD-SCIENCE-AND-EDUCATION\\_20-22.05.2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=283](https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/465/PERSPECTIVES-OF-WORLD-SCIENCE-AND-EDUCATION_20-22.05.2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=283)
5. Водолага Н.В. Навчання розповідання учнів в початковій школі в театралізованій діяльності НУШ: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2019. 144 с.
6. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
7. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24). Р. 91–101.
8. Зелінська К.О. Роль елементів театральної діяльності у подоланні комунікативної дезадаптації молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць*. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. №16 С. 62–65.
9. Карасір Л. Маленький актор у кожній дитині: Художньо-естетичний та мовленнєвий розвиток дошкільників засобами мовленнєво-ігрової діяльності. *Дитячий садок*. 2011. Липень. №32 С. 3– 31.
10. Кравченко А.І., Литвиненко В.А., Зелінська К.О. Арт-терапія в корекційно логопедичній роботі серед дітей з порушеннями психофізичного розвитку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми: 2011. 226 с.

### **ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**Катерина Дубина**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **THEATRICALIZATION AS A MEANS OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS**

**Kateryna Dubina**, master`s student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Статтю присвячено важливому питанню сьогодення, яке полягає у формуванні комунікативної компетентності учнів початкової школи. Автор аналізує ключові поняття «театралізована діяльність», «компетентність», «комунікативна компетентність». Проаналізовано процес театралізованої діяльності як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів.*

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, театралізована діяльність, початкова школа, молодші школярі.*

***Abstract.** The article is devoted to an important issue today, which is the formation of communicative competence of primary school students. The author analyzes the key concepts of «theatrical activity», «competence», «communicative competence». The process of theatrical activity as a means of forming the communicative competence of younger schoolchildren is analyzed.*

***Key words:** communicative competence, theatrical activity, elementary school, younger students.*

Діти набувають мовленнєвого спілкування як одного з перших видів діяльності в онтогенезі. Через різноманітне спілкування молодші школярі дізнаються про соціальний та природний світ, що їх оточує. Комунікативна компетентність є ключовим фактором для дітей молодшого шкільного віку, яка допомагає їм самовиражатись та здійснювати самореалізацію.

Питання розвитку комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку є не новим, ця проблема була досліджена класиками наукової думки, а також сучасними науковцями в різних аспектах: психологічний аналізували Т. Піроженко, І. Синиця та ін, психолінгвістичний аспект розглядали Л. Калмикова, К. Максименко, Т. Ткач, Н. Харченко та ін.), та лінгвістичному (М. Кочерган, Т. Ладигенська, Л. Мацько, О. Савченко, М. Плющ, Л. Щерба та ін.).

Згідно з дослідженнями О. Кучай, компетентність – це «володіння особистістю відповідною компетенцією, що охоплює його особисте ставлення до неї та предмета діяльності» [6, с. 45]. Поняття «комунікативна компетентність» відображає сукупність знань про норми та правила взаємодії при природному спілкуванні, такому як діалог, полілог, переговори, суперечки тощо [6].

Формування комунікативної компетентності учнів 6-9 років є актуальною проблемою в початковій освіті та основною метою мовно-літературної галузі, що передбачає здатність учнів до ефективного спілкування рідною мовою в різних комунікативних ситуаціях, таких як побут, освітній процес, культурне життя громади [7, с. 2].

Під час роботи над виразністю висловлювань персонажів під час театральної діяльності в молодших школярів збагачується активний словник, відбувається вдосконалення звукової культури та інтонаційних навичок мовлення. Окрім того, театральна діяльність сприяє інтелектуальному та особистісному розвитку учнів. Це також допомагає школярам навчитися співчувати, співпереживати та розуміти взаємини між людьми.

Педагогічні дослідження доводять, що театральна діяльність є одним з ефективних засобів комплексного виховання та розвитку особистості. Ця діяльність сприяє розвитку виразності мовлення та рухів учнів, їх здатності до публічних виступів. Наприклад, під час знайомства з художньою літературою за допомогою театру молодші школярі можуть навчитися правильному, емоційно забарвленому мовленню, що збагачене фразеологізмами, образними виразами, прислів'ями та приказками.

Н. Водолага в своїх дослідженнях розкрила вплив театральної діяльності на розвиток мовлення особистості. Вона вважала, що під час театралізованих ігор в учні формується вміння змінювати голос згідно тексту, удосконалюється діалогічне та монологічне мовлення. Також авторка стверджує, що організація театралізації з молодшими школярами розвиває їх пояснювальне зв'язне мовлення, у процесі обміну думками вони навчаються складати розповіді про побачене.

З учнями початкової школи педагоги мають можливість використовувати різні види театрів: пальчиковий, настільний, магнітний, тіньовий, фланелеграф та ін. Кожен із них має свої особливі можливості щодо формування комунікативної компетентності учнів: вони вчаться складати сюжет, відтворювати діалог чи полілог тощо. Щоб мати більший вплив, театралізовані вистави повинні бути різноманітними та систематичними. Театральна діяльність має великий вплив на розвиток особистості дитини, тому вона може бути використана як ненав'язливий педагогічний засіб, який приносить задоволення та радість дітям під час навчання.

Для успішного використання театралізації у роботі з молодшими школярами, вчителю слід дотримуватись наступних рекомендацій: чітко формулювати мету та приділяти увагу різноманітним прийомам роботи з учнями; дотримуватись послідовності етапів театралізації, однак зберігати творчий підхід до їх організації; стимулювати самостійність учнів під час роботи; проводити щоденно вправи на розвиток голосу та дихання, на перевтілення, виразності та дикції; покращувати акторські навички; сприяти розвитку творчої уяви та

акторських здібностей учнів; навчати аналізувати художні твори та складати сценарії на їх основі [8].

Отже, вибір учителем певного виду театралізованої діяльності залежить від того, який твір має бути опрацьований на уроці. Використання театралізації допомагає розвивати уміння молодших школярів уважно слухати твір, розуміти його ідею та мораль, а також відчувати його художню цінність. Якщо театралізована діяльність організована правильно, то вона сприяє розвитку комунікативної компетентності, формує почуття відповідальності та задоволення від власної роботи.

### Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). Вінниця: ТОВ «Твори». 2019. Випуск 29. С. 10–12.

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.

3. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Наукові записки: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології*. Вип.8: У 2-х частинах. Ч. 1. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2010. С. 103–105.

4. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: збірник наукових праць*. Вип. 43. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43–47.

5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції*. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 138–141.

6. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 44–48.

7. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://bit.ly/2TG0FaW>

8. Розвиток діалогічного мовлення дітей засобами театралізованої діяльності / Авт.-упор.: Л.Г. Місенг, О.А. Григораш, Н.М. Шаповал. Херсон: Методичний кабінет, 2015. 156 с.

9. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти: збірник наукових праць*. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367-370.

## IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN EXPERIENCE OF FORMING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF CHILDREN WITH SEN IN THE PROCESS OF STAGING A THEATRICAL PERFORMANCE

**Snizhana Drabyniuk**, Agadise Derflová, bachelor's and master's students

Scientific supervisors: O. P. Demchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

M. Kurowski, Assistant Professor, Department of Social Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Masaryk University (Czech Republic)

**Abstract.** *The article reveals the current state and prospects of implementing the European experience of forming emotional intelligence in children with SEN in the process of staging a theatre performance. The content and features of this process are considered. The important role of*



*theatrical art in the process of forming the emotional intelligence of children with SEN is emphasised and the ways of its application are presented.*

**Keywords:** *European integration, emotional intelligence, children with special educational needs, theatre performances.*

At the present stage of the European integration vector of education development in Ukraine, the issue of introducing the experience of EU educational institutions in the formation of emotional intelligence of children with special educational needs in the process of staging a theatrical performance is relevant. This is due to the fact that a person's emotional intelligence is one of the factors of a successful life.

The literature [1; 2] suggests that children with special educational needs, on the one hand, have a constant need for social contact; on the other hand, they are unable to communicate and have difficulties in doing so. This is often caused by a low level of emotional intelligence, which is displayed by a violent manifestation of emotions and an inability to control them, sensitivity to sensory stimuli, the inadequacy of the situation, etc. Some of these children are also socially naïve, afraid of change and novelty, have uneven performance, cannot withstand difficulties and failures, and are mostly attached to adults. All of this, as well as the peculiarities themselves, cause emotional instability, anxiety, low self-esteem, mental vulnerability, and difficulties in controlling one's behaviour. That is why these children need to develop emotional intelligence.

The phenomenon of «emotional intelligence» has been actively developed in recent decades in foreign and domestic scientific literature. Thus, J. Mayer interprets emotional intelligence as a set of abilities, knowledge, skills related to the regulation of the emotional sphere of pupils and necessary for communication [8]. The structure of emotional intelligence involves the formation of motivational and value, cognitive and knowledge, and creative and reflective components [6].

Researcher O. Demchenko emphasises that solving the problem of forming the emotional intelligence of children with SEN requires a systematic approach and the search for new means [3]. We consider theatre to be the most powerful means of working with children's emotions. It has been scientifically proven that theatricalisation in correctional pedagogy and special psychology has significant comprehensive potential. It creates social conditions for the creative expression of each pupil, which allows them to realise themselves and form as a person, strive for self-affirmation and develop their interests.

By working on their emotions through play, pupils learn to recognise, understand and control them, gain self-motivation, form their emotional balance, constructive attitude to life situations, and consolidate their knowledge and skills. All this, in turn, will allow them to control their emotions, which will ensure emotional stability.

In EU educational institutions, the theatre has long been used to develop the emotional intelligence of children with SEN. Theatre clubs are a popular extracurricular activity for children aged 6 to 18 years old. In such groups, children can practice not only acting but also making scenery, costumes, make-up and other elements of theatre production. In addition, children can develop their social skills, such as cooperation, communication and leadership.

At the same time, theatre festivals are being held in Europe, where students from different schools can present their theatre performances and compete for awards. This allows children to showcase their creative abilities and experience great emotions both from winning and from participating in such forums, from communicating with peers from other schools and from sharing experiences and ideas.

It is also very common for schools to stage theatre performances on school stages. Children can take part in the preparation of performances as actors or watch them as spectators. This allows children to develop personally, fight insecurities, improve their public speaking skills and increase their self-confidence.

For example, Finland pays great attention to the use of theatre in educational institutions. Here, theatre activities have been introduced into the education system. This was facilitated by numerous studies by scientists in this country, who state that theatre helps children to express,

recognise and regulate their emotions, and has a positive impact on their emotional development. Children involved in theatrical activities feel the opportunity to express emotions that they are unable to express in real life. This calms them down, gives them emotional pleasure, and the opportunity to experience such emotions as inspiration, motivation to act, and protection from various social shocks that affect their emotional state.

There is a similar practice in other countries, such as the UK, Switzerland, the Czech Republic, Poland, France, and Germany. In particular, the experience of the Czech Republic shows that children's theatre classes are one of the means of education and training that allows them to cope with stress, feel support and at the same time overcome feelings such as uncertainty, shyness, and aggression.

In the German experience, we can observe the use of staging of famous fairy tales in the classroom and annual theatre productions according to the educational philosophy of R. Steiner. Such productions are a form of organising the educational process, where many subject areas are integrated into a single whole. Students with SEN can not only comprehensively develop their mental intelligence, but also influence their emotions through the elements of the theatre project (music, singing, eurythmy, dance, etc.). They also develop empathy, which means the ability to better understand others, sympathise and respond to grief and joy [5].

The experience of using theatre, namely puppet theatre, in the «School of Success and Joy» technology, which was developed by the French teacher S. Frenet, is important. The teacher believed that a student should be actively engaged in their learning, solve practical problems, explore the world and cooperate with other students [4]. Thus, the purpose of this technology is not only to provide quality education but also to develop students as active, creative and independent individuals who can solve problems in various spheres of life, including in the field of awareness and regulation of their own emotions. Accordingly, learning should be child-centred, with a focus on the child, his or her interests and needs. The principles used in S. Frenet's technology are relevant for working with children with SEN. These principles are: individual approach to each pupil; focus on the interests and needs of the pupils; involvement of pupils in decision-making and independent problem-solving [4].

The experience of forming emotional intelligence through theatre can also be learned from the multilingual theatre, which is being tested in Zurich (Switzerland) by S. Kutzemann and specialises in performances where, in addition to German as the first and second language, French is also used in the school [7]. A special feature of the theatre is the involvement of actors who speak a language other than their native language. This creates an additional effect, enhances the impression of the performance and, accordingly, affects the emotions of the actors and the audience.

As we can see, in Europe, theatre techniques are successfully used to develop children's emotional intelligence. European teachers prove in practice that theatre can be a powerful tool for developing children's emotional intelligence, in particular, the development of empathy, compassion, tolerance, and the ability to communicate and cooperate with others.

One example of such work is the «Theatre in Education» project in the UK. This project is aimed at children of preschool and primary school age. The project creates theatre performances aimed at developing children's emotional competence. Students watch and participate in the performances, feeling the emotions of the characters and reflecting on them in their actions.

In Germany, there is a project called Theaterpädagogik, which offers theatre classes for children and young people from different social backgrounds. The project provides theatre classes that help participants develop their emotional competence, communication skills, and creativity.

In France, they use the Théâtre de Gestion des Emotions method, which helps children develop skills to manage their emotions and interact confidently with others.

Here are some ways in which theatre can help to develop the emotional intelligence of children with special educational needs.

*Role play:* Role-playing allows children to experience and express the different emotions that may be required to play a role. This can be useful for developing empathy and compassion, as children need to feel the emotions of their characters in order to act them out on stage.

*Dramatic reading:* Reading drama can help children understand different emotions and express them through body language and voice. It can improve their communication skills and help them identify and understand the emotions of other people.

*Improvisation theatre:* Improvisation theatre allows children to react quickly to different emotions and situations that may arise on stage. It can help develop their skills in expressing emotions and promote creativity and imagination.

*Theatre games:* Theatre games can help children develop a variety of skills that are important for emotional intelligence, such as cooperation, communication and trust development.

In exploring this topic, it is important to outline the prospects for implementing the European experience of forming the emotional intelligence of children with SEN in the process of staging a theatre performance:

- teaching children to express and manage their emotions effectively, which is important for their psychological health;
- exploring different roles for children, allowing them to experiment with their emotions and feelings, to experience and express them in a safe environment;
- developing children's awareness of their emotions and increasing their emotional flexibility, which will allow them to replenish their vocabulary of emotions and normalise their attitude to their inner emotional world.

Therefore, the formation of emotional intelligence is one of the tasks of inclusive education, which should be given special attention when working with children with special educational needs. In this regard, it should be noted that involving these children in theatre with elements of the EU experience will help to regulate emotions, as they will be able to experience a wide range of emotions and work through them.

#### **List of references**

1. Голубюк Ю. Розвиток емоційного інтелекту осіб з особливими освітніми потребами. *New pedagogical thought*. № 2. Т. 110. 2022. С. 43-47.
2. Демченко О., Драбинюк С. Формування емоційної культури молодших школярів засобами театрального мистецтва в інклюзивному освітньому просторі. *Молодий вчений*, 12 (112), 2022. С. 65-71.
3. Демченко О.П. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261–267.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник К.: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Новосельська В.В. Естетичне виховання у вальдорфських школах. Мистецтво та освіта. 2002. № 3 (25). С. 56-58.
6. Шпіца Р.І., Коваль Н.О. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. *Молодий вчений*, 11 (99), 2021. С. 197-200.
7. Kutzelmann S., Seraina P. Mehrsprachiger Leseraum: eine Vorlesemethode zur Förderung der Lesekompetenz in verschiedenen Sprachen und Disziplinen, 2018. Baltamannsweiler. С.111-125.
8. Mayer J.D. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. N.Y., 1993. P.433 – 442.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНИМ МИСТЕЦТВОМ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ

Євдоченко Людмила, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,  
Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FAMILIARITY OF PRESCHOOL CHILDREN WITH MUSIC AND THEATER ARTS ON THE BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH

**Yevdochenko Liudmyla** holder of a master's degree  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті порушується питання про важливість емоційного та творчого розвитку дітей дошкільного віку на засадах інтегрованого підходу. Музично-театралізована діяльність розглядається як складний феномен дитячої ігрової активності. Гра-драматизація на матеріалі творів музичного фольклору, літературних творів та програмних музичних творів має бути неодмінною складовою дитячого життя.

**Ключові слова:** музично-театралізована діяльність, театр, музика, мистецтво, емоції, враження, здібності.

**Abstract.** The article raises the issue of the importance of emotional and creative development of preschool children on the basis of an integrated approach. Music-theatrical activity is considered as a complex phenomenon of children's play activity. Play-dramatization on the material of musical folklore works, literary works and program musical works should be an indispensable component of children's life.

**Key words:** musical and theatrical activity, theater, music, art, emotions, impressions, abilities.

Психолого-педагогічна наука сьогодення розглядає освіту як засіб відтворення духовного та творчого потенціалу людини. В арсеналі освітян найрізноманітні сфери освітньої дії та впливу на юне покоління. Актуальним у наш час є питання комплексного використання всіх наявних педагогічних ресурсів для гармонійного виховання та розвитку особистості дитини. Починаючи з дошкільної ланки освіти, можливості освітніх закладів зорієнтовані на розвиток природних здібностей та талантів дитини. Музично-театралізовану діяльність ми розглядаємо як один з ефективних засобів для виявлення задатків, розвитку здібностей та розкриття творчого потенціалу.

Мистецтво театру містить у собі великий психолого-педагогічний потенціал. В ньому органічно поєднані різні види мистецтв: література, музика, танець, живопис, акторська майстерність. Їхнє органічне співіснування інтегрує в театральному мистецтві засоби виразності кожного окремого виду мистецтва, що створює умови для виховання цілісної креативної особистості та відповідає сучасним освітнім завданням.

На думку дослідників [4; 5], мистецтво загалом, театр зокрема, має великий вплив на емоції та почуття дітей. Так, поділяємо думку, що «для формування емоційної культури дітей у сучасній кризовій ситуації, подолання наслідків складних психологічних станів відповідно до основних положень Концепції НУШ необхідно добирати «м'які» педагогічні методи і засоби. Завдяки їх використанню вчителі зможуть здійснювати непряму педагогічну взаємодію з колективом дітей загалом, кожною окремою особистістю зокрема. У зв'язку з цим, привертає увагу театр як вид мистецтва і педагогічний засіб, який має унікальний культурологічний і виховний потенціал. Театр і театралізована діяльність використовувалися як потужний педагогічний інструментарій у різні часи, в тому числі й кризові» [4, с. 66].

З самого раннього дитинства дитина потребує збагачення новими яскравими враженнями, знаннями, вміннями висловлювати свої думки та емоції. Основним видом

діяльності дитини дошкільного віку є гра. Кожна дитина грає по-своєму, проте всі намагаються копіювати улюблених героїв, дорослих, тварин, бажаючи бути подібними до них. У дітей наявний природний «драматичний інстинкт» та природна потреба в грі. Світ рольових ігор – це чарівний, таємничий світ дитини, однак він допомагає малечі оволодіти правилами та нормами поведінки дорослих людей, поглиблює та розкриває їхню емоційно-чуттєву та духовну сфери.

Підкреслював значення гри В. Сухомлинський; «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, яка запалює вогник допитливості і цікавості» Талановитий вчитель вірив, що в грі немає людей серйозніших ніж малі діти» [8].

О. Запорожець підкреслював, що участь у театралізованих іграх вчить «перейматися думками, почуттями інших людей, виходячи із повсякденних вражень у світ людських прагнень та вчинків. Учений вказує на творчий характер театралізованої гри, оскільки дитина наслідує те, що бачить, та у процесі гри передає своє відношення до побаченого. «Входячи в образ, дитина жваво мислить, її почуття заглиблюються, вона щиро переживає події» [4]. На думку І. Барановської та Н. Федорук обґрунтованим є твердження грузинського педагога Ш. Амонашвілі: «психологічну основу гри становить почуття вільного вибору. Однак, це не означає, що користуючись правом вибору дитина буде оминати труднощі. Вступаючи у гру дитина приймає всі труднощі, пов'язані з нею, вчиться наполегливості, цілеспрямованості, робить гру емоційно забарвленою та мотивованою [1; 3].

Багато педагогів (І. Барановська, О. Ворожейкіна, А. Єршова, І. Карватська, О. Маслова, Н. Медвідь, Н. Макарова, Є. Мігунова, М. Ліпніцька, В. Нестерова, Л. Пилипенко, Т. Полякова, А. Сердюк, Ю. Сторожук, Л. Хлебнікова та інші) впроваджують в освітню практику театральні технології, так як уважають театралізовану діяльність джерелом розвитку почуттів. Вона вчить розуміти власні емоції та почуття, змушує переживати та співчувати героям та розігруваним подіям. Зазначимо, що напрямку – використання драматизації для освіти – присвячено багато праць науковців з дошкільної педагогіки, в тому числі Л. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кудикіної, Ж. Гарнавська, Е. Трусова та інших. Аналіз досліджень з даної проблеми показав, що заняття музично-театральною діяльністю з дітьми дошкільного віку мають свою специфіку. Відмітимо, що ці заняття є аматорськими та відбуваються епізодично (під час підготовки до свят) або в процесі занять у театральному гуртку. Нам імпонує думка вчених про те, що впровадження в освітній процес елементів театрального мистецтва сприяє створенню синтетичного виду діяльності, який поєднує в собі гру, навчання та працю.

В основі цього виду діяльності покладено інтегрований підхід. Інтеграція (від латин., *integratio* – відновлювання, поповнення, від *integer* – повний, цілісний) – це пошук цілісності, вища форма взаємодії, тому що вона передбачає не лише взаємовплив і взаємозв'язок, а й взаємопроникнення елементів. Синтетична природа театрального мистецтва – це приклад взаємопроникнення виражальних засобів різних видів мистецтв, що здійснюють органічний (цілісний) вплив на всіх учасників театралізованої діяльності. В основу такого інтегрованого та синергетичного впливу покладена синтетична природа чуттєвих уявлень людини. Наприклад, протягом багаторічних досліджень Б.Теплову вдалось з'ясувати, що слухові уявлення людини ніколи не бувають чисто слуховими, а містять зорові, рухові чи будь-які інші уявлення. Цей феномен у науці називають синестезією (одночасне відчуття). Під впливом взаємодії різних чуттєвих уявлень (зорово-слухових, кінестетичних, візуально-рухових) у людини виникають цілісні полі художні образи, в яких інтегруються різні знання, вміння та досвід.

Музично-театралізована діяльність – це досить складний феномен дитячої ігрової активності. Вона має інтегрований характер, оскільки завдяки взаємовпливу музичного та театрального мистецтв, творчій співпраці, наявним вмінням та знаннями учасники гри ніби переносяться в іншу площину буття, інший простір та час, де наявні нові неосяжні можливості [9]. На думку приходять чудові та влучні слова В. Сухомлинського: «Людина

стала людиною, коли почула шелест листя і пісню коника, дзюрчання весняного струмка і дзвін срібних дзвіночків, жайворонка в бездонному літньому небі, шелест сніжинок і завивання завірюхи за вікном, ласкавий плескіт хвилі й урочисту тишу ночі - почула, і затамувавши подих, слухає сотні і тисячі років чудову музику життя» [7]. В цьому ми вбачаємо важливе завдання вихователів та дорослих – навчати дитину милуватися красою, навчати слухати та чути краси, навчати створювати красу. Саме тому базові програми розвитку дітей дошкільного віку («Я у Світі», «Дитина в дошкільні роки») націлені на впровадження в освітній процес інноваційних підходів спрямованих на розвиток емоційних та творчих здібностей дитини.

Музична творчість – найдоступніший вид діяльності для дошкільників. Як зазначає музичний керівник О. Денісюк, «музична гра-драматизація є обов'язковою складовою дитячого життя. Вона дає змогу залучати малят до спільних радісних переживань, до вираження позитивних емоцій та почуттів, заохочувати старших дошкільників до особистої ініціативи, музично-пластично-театралізованого оформлення святкових подій, створювати піднесений настрій для себе та інших, творчо співпрацювати з однолітками і дорослими, отримувати задоволення від самовираження в мистецьких діях, підтримувати загальну виразність та емоційність виконавства [7].

Матеріалом для ігор-драматизацій є яскраві твори дитячого фольклору (пісні, казки, небилиці, ігри, такі як: «Подоляночка», «Грай, жучку, грай», «Женчикок-брєнчикок», «Галя по садочку ходила», «Веселі гуси» та багато інших); літературні твори та програмні музичні твори. Діти з захопленням та великим бажанням включаються в гру, приймають на себе певні ролі, діють за правилами, співають та взаємодіють з іншими дітьми [1; 2].

Як підсумок зазначимо, що музично-театралізована діяльність цікавий та корисний вид ігрової діяльності дітлахів. Вона дозволяє зреалізувати виховані, навчальні, розвивальні та арт терапевтичні завдання, створює умови для творчості, підтримує ініціативу та прояв індивідуальності. Важливо вміло підбирати матеріал для музично-театралізованих ігор, враховуючи педагогічні завдання та потенціал дітей.

### Список використаних джерел

1. Барановська І., Федорук Н. Театралізовані ігри як засіб виховання дітей дошкільного віку.

URL:[https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/6528/1/Fedoruk\\_Naukovi\\_zapiski\\_mistectvo\\_2018-196-198.pdf](https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/6528/1/Fedoruk_Naukovi_zapiski_mistectvo_2018-196-198.pdf)

2. Барановська І.Г. Вивчення українських народних музичних традицій – важлива складова мистецько-педагогічної освіти.

URL:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2806/Baranovska.pdf?sequence=1>

3. Барановська І.Г. Мозгальова Н.Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки* [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 152. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2017 С. 20-24

URL:<https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4296/10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Демченко О., Драбинюк С. Формування емоційної культури молодших школярів засобами театрального мистецтва в інклюзивному освітньому просторі. *Молодий вчений*, 12 (112), 2022. С. 65-71.

5. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.

6. Запорожець О.В. Психологія особистості та діяльності школяра. Київ: Педагогіка, 2015. 236 с.

7. Програма музично-театральної студії для дошкільників «Маленькі актори». URL: <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=166>

8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. К.: Рад. школа, 1977. Т.3. С. 95 – 98, С. 176 – 185

9. Тарнавська Ж. Музично-театралізована діяльність як педагогічна умова розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://naurok.com.ua/muzichno-teatralizovana-diyalnist-yak-pedagogichna-umova-rozvitku-tvorchih-zdibnostey-ditey-starshogo-doshkilnogo-viku-208443.html>

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Яна Єрмошкіна**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN USING THEATRICAL ACTIVITIES

**Yana Yermoshkina**, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskui State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються цінності театралізованої діяльності у патріотичному вихованні дітей в умовах сучасності. Презентовано основні завдання театралізовано-історичного гуртка в умовах нової української школи.*

***Ключові слова:** театралізована діяльність, патріотичне виховання, театралізовано-історичний гурток.*

***Abstract.** The article reveals the values of theatrical activities in the patriotic education of children in modern conditions. The main tasks of the theater and historical circle in the conditions of the new Ukrainian school are presented.*

***Keywords:** theatrical activity, patriotic education, theater and historical circle.*

Театральну діяльність в загальній структурі театрального мистецтва визначають специфічною ознакою – синтетикою, що поєднує в собі різні види мистецтва. Здійснення театральної діяльності є яскравим прикладом реалізації системно-діяльнісного підходу, що містить п'ять основних компонентів: виховні мотиви, дію цілепокладання, планування рішень, розв'язання проблем, рефлексивні та оцінювальні дії.

Театральна педагогіка – це не лише спеціальна професійна дисципліна творчих закладів і не окремі прийоми одного з напрямків освітньої галузі «Мистецтво», а цілісна система освіти, яскравими представниками якої є лідери як професійної театральної школи (П. Н. Фоменко, О. П. Табаков, С. В. Женовач та інших), так і загальної освіти (Є. О. Ямбург, С. З. Казарновський, О. Н. Тубельський та ін.).

Театральна педагогіка – це система освіти, організована за законами імпровізаційної гри та справжньої продуктивної дії, що протікає у захопливий для учасників запропонованих обставин, у спільній колективній творчості вчителів та учнів, що сприяє осягненню явищ навколишнього світу через занурення та проживання в образах та дає сукупність цілісних людині, його ролі в житті суспільства, його відносинах з навколишнім світом, його діяльності, про його думки та почуття, моральні та естетичні ідеали [1, с. 47].

Театральна педагогіка є частиною педагогіки мистецтва. Вирізняють дві основні тенденції розуміння цього явища: вузьке – це педагогіка, що реалізується під час уроків мистецтва (образотворче мистецтво, музика, світова художня культура, театр тощо. буд.); і ширше – педагогіка, яка спирається на цілісне мислення та практики проживання змісту освіти в будь-яких предметних областях.

Педагогіка мистецтва реалізується через створення відкритого творчого освітнього середовища. У художньо-творчому освітньому середовищі є те, що ініціює рух до образу: це завжди запитальне та проблемне середовище. Роль педагога, який ініціює середовище, полягає в тому, щоб оголити, гранично загострити та актуалізувати питання для всіх учасників події. При цьому педагог не може «мислити себе» носієм справжньої відповіді, бо щоразу знову шукає живе розуміння. Саме таке середовище ініціює нескінченний ланцюг питань, а тим самим і процес безперервності освіти.

Театралізована діяльність – одна із найбільш доступних видів діяльності дітей різного віку, в ході якого вони знайомляться зі світом прекрасного, у них пробуджується здатність до емпатії, активізується мислення, мовлення та уява. Вона сприяє соціалізації - процесу формування особистості в певних соціальних умовах, процесу засвоєння людиною соціального досвіду, в ході якого людина трансформує досвід у власні цінності й орієнтації, вибірково вводить їх у систему поведінки - це ті норми і зразки поведінки, які прийняті в суспільстві [3].

У рамках театральної діяльності певні соціальні ситуації розвиваються як своєрідне ставлення дитини і навколишньої соціальної дійсності, як зазначав Л.С. Виготський [5]. Процес підготовки до виробництва і його фактичне здійснення пов'язане у молодшого школяра будь-якого віку з «народженням» індивідуалізації. Використовуючи термінологію, шляхом пошуку засобів, способів позначення своєї індивідуальності, несхожості дитина виробляє власні механізми взаємодії з навколишньою дійсністю. Процес «інтеріоризації-екстеріоризації» власного досвіду зливається воедино. Народжується нове розуміння їх важливості, усвідомлення можливості інтеграції особистості в суспільство. Власне, все це являє собою механізми розвитку особистості [5].

У процесі театральної діяльності учневі доводиться бачити, «приміряти» і втрачати різні ролі. На думку А. Бандури, багато що в поведінці людини виникає на основі спостереження за поведінкою іншого, що виступає способом регулювання поведінки дитини, даючи йому можливість наслідувати авторитетним образам. Автор стверджує, що для зміцнення і збереження поведінки, сформованого за допомогою наслідування, важливо підкріплення. У нашому випадку підкріпленням стануть слова вчителя про якість зіграної ролі, оплески, захоплені відгуки глядачів. Невід'ємним компонентом театральної діяльності є естетичне сприйняття дітей. Сприйняття театру не обмежується пасивним викладом відомих сторін дійсності. В онтогенезі внутрішня активність допомоги, емпатія, здатність психічно діяти в уявних обставинах вже доступні дитині дошкільного віку. Починаючи з молодшого дошкільного віку, з'являється здатність розуміти внутрішній світ персонажів і їх суперечливий характер, і це дозволяє розглядати театралізовану гру як механізм морального виховання. Багатополярні стандарти стають значущими для дитини при співвіднесенні себе як з позитивними характерами, так і з негативними, непривабливими. Завдяки цьому народжуються соціальні почуття, емоційне ставлення до подій і вчинків, важливих не тільки для дитини особисто, але і для інших, це, по суті, співпереживання або симпатія і допомога одноліткам і дорослим [7]. Далі ці особливості ускладнюються, культивуються і стають особистісними утвореннями.

Театралізована виконавська діяльність характеризується мимовільним і довільним емоційним вираженням (К. Ізард) і емоційними діями (Я. Рейковський), які виражаються в міміці, інтонації, тембрі, дикції, ритмі, вібрато голосу (Я. Л. Дорфман, К.С. Станіславський). Причому експресивний рух або дія здатне не тільки висловити вже сформований досвід, але і поліпшити його.



Театралізована гра-діяльність приваблива для дітей своєю емоційною напруженістю. Участь у театралізованій діяльності приносить дитині радість і здивування, вона містить витoki творчості, охоплює психічні процеси та особистісні особливості; відбувається процес реінкарнації і виникнення віри в себе, удосконалюються психомоторні навички тощо.

У процесі спільної діяльності учні приймають керівництво дорослого, самі того не помічаючи. Це свідчить про широкий потенціал розвитку театралізованої гри.

«... Світ театру - це шлях до внутрішніх почуттів дитини, до її душі» (Л.С. Виготський) [6].

Театралізація - це психотехніка організації комунікативних дій індивіда в ролі. В ній самовираження особистості складається з двох компонентів: дій в запропонованих обставинах ролі, а також дій від самого себе. Дитина, пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки і відносини, активно проєктує сприйнятий досвід в конкретну ігрову ситуацію. Театр дозволяє дитині використовувати комунікативні навички за бажанням, одночасно коригуючи лінію поведінки, міжособистісні відносини в рамках ролі.

Виховні та розвивальні можливості театру в процесі соціалізації дітей величезні: його тематика практично необмежена і може задовольнити будь-які інтереси і бажання дитини. Беручи участь в театралізованій діяльності, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті за допомогою образів, фарб, звуків, вчать аналізувати, робити висновки і узагальнення. У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань непомітно активізується словниковий запас дитини, удосконалюється звукова культура мовлення. Роль, яку потрібно зіграти, особливо вступ в діалог з іншим персонажем, ставить дитину перед необхідністю виразити себе чітко, точно, зрозуміло [2, с. 36].

Театральна діяльність є найважливішим засобом розвитку емпатії, яка проявляється в умінні розпізнавати емоційний стан людини по міміці, рухам і мові, ставити себе на своє місце в різних ситуаціях, знаходити адекватні способи надання допомоги. В результаті дитина пізнає світ своїм розумом і серцем і висловлює своє ставлення до добра і зла.

Театралізоване дійство, до складу якого входять народні казки, особливо чарівні, де обов'язково присутні надприродна сила і персонажі-«шкідники», накопичує багатий матеріал, на основі якого діти здатні засвоїти типові образи і моделі поведінки, що визначаються не тільки ситуацією, що склалася, але і за характером персонажа.

Залучення дитини до театралізованої діяльності сприяє розвитку пізнавальних процесів, його емоційному, психомоторному, комунікативному, художньо-моральному становленню, що відбивається в особистісних і міжпредметних результатах засвоєння основної освітньої програми базової загальної освіти, з одного боку, а з іншого - створюються ефективні умови для усвідомлення їх значущості, унікальності, «народження» нових соціальних контактів і ці особистісні новоутворення дозволять молодшим школярам якісно проявити себе в соціальному і повсякденному житті [5, с. 126].

Сучасні вимоги до організації педагогічного процесу в ново пов'язані з акцентуванням уваги на формуванні універсальних навчальних дій, успішність становлення яких багато в чому зумовлюється наявністю комунікативних здібностей. У ситуації термінологічної невизначеності багатьох педагогічних понять слід уточнити сутнісні характеристики даного феномена в контексті проведеної роботи. Традиційно комунікативні здібності розглядаються як сукупність дій, операцій, що забезпечують успішність спілкування, яке необхідне для встановлення міжособистісної взаємодії. Ефективність процесу навчання дітей молодшого шкільного віку багато в чому зумовлюється сформованістю комунікативних навичок, відкритістю до соціальних контактів, безконфліктністю поведінки, становленню яких сприяє правомірний вибір діяльності, що забезпечує мимовільне, емоційно-позитивне освоєння соціокультурних цінностей. В якості такого виду діяльності в досвіді моєї роботи використана театралізована гра.

Щоб організувати в умовах нової української школи театральний гурток, потрібно, в першу чергу, вирішити як для учнів створити цілий світ, в якому вони будуть відчувати себе живими героями? Як вони зможуть приміряти різні образи своїх улюблених персонажів? Як

театральне мистецтво (за допомогою театральньо-історичного гуртка) дозволить їм розвиватися всебічно, зняти сором'язливість, розкріпачитися, поставити правильну літературну мову і навчитися не боятися публіки? Як правильно створити цей театральньо-історичний гурток? Що корисного і позитивного для себе винесуть з занять гуртка діти? Тому мета і завдання театральньо-історичного гуртка повинні визначатися необхідністю організації змістовного дозвілля, патріотичного виховання, залучення молодших школярів до своєї культури і мистецтва, через активний виховний вплив на учасників процесу.

Основна мета театру – духовне вдосконалення, виховання молодого покоління, відновлення втрачених зв'язків між поколіннями, формування творчих, грамотних, суспільно-активних громадян країни [6]. Театри, організовані не професіоналами, які беруть участь у становленні духовно-морального портрета учнів, бажають бути театрами-трибунами, тим самим, виконуючи функцію по вихованню підростаючого покоління. Нинішнє покоління в сучасних умовах орієнтується більше на свій розум, ніж на почуття, даний аспект відбивається у виборі майбутньої професії або майбутнє сімейне життя розглядають з позиції розрахунку, ставлення розважливості виражається до однолітків під час навчання тощо. Отже, розвиток емоційних переживань учнів, є одним з головних критеріїв на даному етапі, з метою виховання почуттів патріотизму. Реалізації цієї мети, за допомогою театральньо-історичного гуртка, відводиться головна роль.

До основних завдань театральньо-історичного гуртка можна віднести: створення педагогічних умов для виховання і творчої самореалізації молодших школярів, який володіє словом, вміє чути і розуміти партнера у взаємодії; ознайомлення з історією і становленням театрального мистецтва, через розвиток пізнавальних інтересів учнів початкових класів; виховання пізнавальних процесів (пам'ять, увага, мислення, уява та ін.); вдосконалення ігрових умінь і творчої самостійності молодших школярів через театральну постановку історичних сюжетів; навчання учнів початкових класів мовної культури, прийомам роботи з текстами постановки, вмінню елементарного їх аналізу та ін. [3, с. 77].

Таким чином, різноманітні форми позаурочної роботи у патріотичному вихованні дітей повинні використовуватися систематично, цілеспрямовано. Вчитель НУШ має урізноманітнити різні види патріотичного виховання учнів, широко використовуючи такий дієвий засіб як театралізована діяльність. Кожна форма роботи повинна приносити радість учням, викликати у них пізнавальний інтерес і сприяти розвитку компетентностей кожної дитини. Педагог, готуючи театралізовані дійства і вистави з учнями, сприяє впливу різних форм виховання на будь-яку дитину.

### Список використаних джерел

1. Бальме К. Вступ до театрознавства. Львів: ВНТЛ-Класика. 2008. 269 с.
2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.
3. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8), 2022. С. 76-83.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
5. Клековкін О. Ю. Театр при століку. Методологія театрознавства: Подорожній щоденник / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2013. 432 с.
6. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-novukontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>
7. Прасол Д. В. Психологічні аспекти патріотичного виховання молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2015. № 2 (49), травень. С. 149–151.

8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

**Катерина Іщенко**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## USING THEATRICAL GAMES TO DEVELOP SOFT SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

**Kateryna Ishchenko**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті подано значення терміну «soft skills» та охарактеризовано їх важливість у досягненні успіху та самореалізації особистості в сучасному світі. Досліджується потенціал театральних ігор у розвитку «soft skills» молодших школярів, і розглядаються різні види театру, які можуть бути використані для цієї мети.*

***Ключові слова:** театральна діяльність, театральні ігри, «soft skills», м'які навички, молодші школярі.*

***Abstract.** The article presents the meaning of the term "soft skills" and characterizes their importance in achieving success and self-realization in the modern world. The potential of theater games in the development of soft skills of junior schoolchildren is explored, and different types of theater that can be used for this purpose are considered.*

***Key words:** theater activities, theater games, "soft skills", soft skills, younger students.*

Сучасне суспільство потребує, щоб люди володіли новими навичками, які стануть невід'ємною частиною динамічного та змінюваного світу. Для того, щоб досягти успіху та самореалізуватися особистості важливо розвивати власні м'які навички (soft skills). В нинішньому світі, коли інформація розповсюджується з неймовірною швидкістю, глибокі знання можуть втратити свою значимість, але вміння знаходити потрібну інформацію, робити висновки, аргументувати думки, бути в курсі останніх новин, ефективно комунікувати та працювати у команді стає дедалі важливішим, ніж коли-небудь раніше.

Розвиток м'яких навичок, а саме «soft skills» є важливою вимогою для системи освіти 21 століття. Початкова школа має стати підґрунтям для розвитку «soft skills» у дітей молодшого шкільного віку та стимулювати їх самовдосконалення. Використання театралізованої діяльності, зокрема театралізованих ігор може бути ефективним інструментом для розвитку м'яких навичок у молодших школярів, оскільки вони сприяють формуванню необхідних навичок в процесі перевтілення та гри. Використання вчителем театралізованих ігор в освітньому процесі сприятиме процесу формування та розвитку «soft skills» в учнів початкової школи та зробить навчальний процес захоплюючим та цікавим для учнів.

Низка сучасних науковців досліджували проблему формування «soft skills» в учнів молодшого шкільного віку, а саме: О. Демченко, М. Давидова, І. Ларіна (розвиток м'яких навичок в учнів початкової школи); О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахова (використання театру природи з метою розвитку гнучких навичок у дітей); П. Мосс, С. Тіллі (формування «soft skills» з урахуванням всіх індивідуальних особливостей); І. Барановська, А. Богуш,

О. Ворожейкіна, Н. Гавриш, М. Ліпніцька, О. Трифонова (використання театральної гри в освітньому процесі школярів).

Проаналізувавши чималу кількість наукових джерел зауважимо, що поняття «soft skills» тлумачиться як «гнучкі навички», що включають у себе здатність особистості приймати та реалізовувати нестандартні рішення в складних динамічних ситуаціях [9]. На думку О. Демченко «soft skills» сприяють соціальній адаптації дитини, формуючи у неї здатність ефективно спілкуватись та вирішувати конфліктні ситуації, задля досягнення успіху у різних сферах життя [3, с. 468].

Науковці [5] вважають, що вік молодшого школяра є сенситивним періодом розвитку дитини, формування та розвитку її творчих умінь, тому формувати «м'які навички» варто починати ще у початковій школі.

На сучасному етапі спеціалісти вивчають «soft skills» та виділяють їх різновиди у наукових дослідженнях [8]. Однак, наразі не існує загальноприйнятого підходу та повного переліку подібних вмінь. «Soft skills» можна розглядати як особистісні характеристики, які допоможуть дитині ефективно співпрацювати в групі та розвивати свої здібності в різних сферах діяльності. Ці вміння «універсальні», оскільки вони є суттєвими для подальшого розвитку школяра у будь-якій сфері.

У Концепції НУШ «м'які навички» виступають як соціальна компетентність та наскрізні вміння [6]. Ці навички є важливим елементом розвитку, що доповнює знання та уміння, набуті в процесі навчання. Згідно мети Державного стандарту початкової освіти (2018), «формування наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб учнів» [4]. Ці навички є вирішальними в подальшій діяльності дітей, можна охарактеризувати їх як «м'які» або «гнучкі».

О. Жовнич, Н. Казьмірчук та І. Стахова підтверджують, що для розвитку «soft skills» учнів початкової школи ефективним є застосування театралізованих ігор у процесі навчання. Дослідники рекомендують використовувати «театр природи» з учнями на ранкових зустрічах або безпосередньо на уроках. «Театр природи» допомагає стимулювати активну взаємодію між школярами, розвиває комунікативні здібності та вміння спільно працювати, обговорювати ідеї та приймати спільні рішення [5, с. 24].

У рамках проекту, що реалізується на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training» проводяться різноманітні форми театральної діяльності студентів (ігри-драматизації, ігри-інсценізації, режисерські ігри тощо), які допоможуть майбутнім вчителям розвивати «soft skills» у молодших школярів. Проект має на меті дослідити європейський досвід навчання майбутніх вчителів, щодо розвитку «soft skills» дошкільників і школярів використовуючи театральну діяльність [7].

Н. Гавриш вказує, що для театральної постановки потрібно обрати цікаву тему, яка б стимулювала дітей до творчих ідей. Важливо дати змогу учням обрати справу, в якій вони проявлять себе найкраще (актор, костюмер, гример тощо). Для збагачення словникового запасу дітей, необхідно пояснювати значення незнайомих слів, що з'являються в ході театралізованої гри. Переконавшись, що слова зрозумілі, необхідно сприяти імпровізації школярів та використовувати різноманітні навчальні матеріали [2, с. 132].

У процесі театралізованих ігор з дітьми молодшого шкільного віку потрібно застосовувати різноманітні форми театру. Зокрема, можна організувати гру з використанням театру ляльок, де учні можуть виготовляти ляльок-героїв з доступних матеріалів на уроках праці або ж принести з собою власну улюблену іграшку. Також можна використати театр природи, де з допомогою природних матеріалів учні можуть продемонструвати основні характеристики певного об'єкту використовуючи рухи, пластику та свої уявлення про нього. У театральних іграх варто надати чільне місце і пальчиковому театру, де учні виготовляють казкових героїв та відтворюють конкретні сюжети з твору. Також можна проводити театр

тіней, який дасть змогу створити різних персонажів та предмети за допомогою світла та тіней на розтягнутій тканині або стіні [1, с. 23].

Проаналізувавши наукову літературу, ми зібрали погляди провідних науковців та педагогів та виділили вплив театральної діяльності на формування «soft skills» в учнів початкової школи. Ми вважаємо, що театральні ігри стимулюють дітей не тільки досліджувати світ, а ще й вчать аналізувати ситуації, де здійснюються події, підсумовувати та формулювати власні думки.

Театралізовані ігри надають можливість учням зіграти різноманітні ролі та персонажів, одночасно сприяючи розвитку творчого потенціалу та креативного мислення. Залучаючись до театралізованих ігор дитина спроможна удосконалювати власні мовленнєві навички, а також навички спілкування, колективної роботи та узгодження різних точок зору.

Отже, при навчанні учнів початкової школи необхідно звертати увагу на розвиток «soft skills» (креативність, комунікабельність, логічне мислення, компетентність у прийнятті важливих рішень, самопізнання та інше). Театральні ігри можуть сприяти розвитку «м'яких навичок», оскільки вони розширюють панораму мислення, спонукають до пізнання нового та посилюють естетичну чуттєвість, а також допомагають у самовираженні та адаптації у суспільстві.

### Список використаних джерел

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій: навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця: ВДПУ. 260 с.
2. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. К.: Вища шк., 2007. – 542 с.
3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.
4. Державний стандарт початкової освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
5. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020.С.23-30.
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої К. 2016. 34 URL:[https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola\\_compressed.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola_compressed.pdf).
7. EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. Режим доступу : <https://bit.ly/3xR7SJw>.
8. Soft skills: academic guide, teaching materials / developers: R.Kalytchak, G.Kharlamova, O.Klimenkova, O. Lutsenko, S. Paschenko, V. Pavlenko, O. Senyk. Editors: Alfredo, Becky, Alison. Publisher: Shoo Fly Publishing, 2018. 316 с.
9. Welldone. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? 2017. – Режим доступу: <https://bit.ly/3b3if2N>.
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## РОЗВИТОК SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ У ХЕЛЬСІНКІ (ФІНЛЯНДІЯ)

**Анастасія Комарчук**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF SCHOOL STUDENTS BASED ON THE EXPERIENCE OF THE INTERNATIONAL SCHOOL IN HELSINKI (FINLAND)

**Anastasia Komarchuk**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті визначено питання розвитку soft skills учнів як психолого-педагогічна проблема. Висвітлено досвід інтернаціональної школи (ISH) в м. Хельсінкі (Фінляндія), програма якої спрямована на розвиток м'яких навичок учнів (представлено форми, методи, прийоми роботи). Визначено важливість використання запропонованого досвіду в українських школах.*

***Ключові слова:** інтернаціональна школа (ISH), soft skills, молодші школярі, освітній процес.*

***Abstract.** The article defines the issue of the development of pupil's soft skills as a psychological and pedagogical problem. The experience of the international school (ISH) in Helsinki (Finland) is demonstrated, the program of which is aimed at developing soft skills of pupils (forms, methods, methods of work are presented). The importance of using the proposed experience in Ukrainian schools is determined.*

***Keywords:** international school (ISH), soft skills, primary school pupils, educational process.*

Прогресивний розвиток суспільства потребує активного використання soft skills кожної особистості. Значні політичні, економічні, державотворчі процеси вказують на важливість розвитку soft skills ще з дитинства, адже саме таким чином можна виховати прогресивну, впевнену в собі особистість, здатну досягнути успіху в складних ситуаціях, творчо переосмислюючи дійсність. Освітня політика України сьогодні перебуває у пошуках нових ефективних шляхів розвитку soft skills учнів, вона передбачає вивчення передового педагогічного досвіду європейських шкіл, які вже кілька десятків років працюють над розвитком гнучких навичок учнів, тим самим забезпечують пролонговане прогресивне становлення європейського суспільства. У Державному стандарті початкової освіти, типових освітніх програмах початкової освіти вказано на необхідності розвитку soft skills учнів. Окрім того, це питання активно висвітлено в працях багатьох вітчизняних (Т. Васютіна, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, К. Коваль, С. Наход та ін.) та зарубіжних (Б. Меєр, П. Мосс, С. Тіллі, О.Увайлд та ін.) науковців.

У наукових дослідженнях поняття «soft skills» (гнучкі навички, м'які навички) трактують як універсальні і компетентності, що залежать від самої особистості та сприяють досягненню успіху в кожній справі. Поняття «soft skills» тісно переплітається із поняттям «hard skills» (технічні навички, спрямовані на процес оволодіння знаннями, вміннями, компетентностями). Проте сьогодні доведено, що якими б розвинутими не були hard skills особистості без soft skills досягнути успіху їй буде важко [10]. І. Петріан вважає, що набір універсальних компетентностей для громадян різних країн може бути різний, в залежності від устрою, перспектив держави, її політичної та соціальної ситуації. Проте завжди залишається незмінною увага до навичок комунікації, критичного мислення, організації спільної діяльності, творчого підходу до вирішення будь-яких завдань, здатності працювати в цифровому середовищі [8]. Ці універсальні навички отримали назву 4C's. Програма освітнього альянсу «Партнерство з навчання у XXI столітті» вивела формулу чотирьох «К»: креативність, критичне мислення, кооперація та комунікативні навички. Саме вони

вважаються необхідними навичками кожної особистості ХХІ століття, які визначають її успіх. Українські дослідники О. Демченко та О. Жовнич трактують поняття «soft skills» як універсальні здібності, спрямовані на утвердження в суспільстві та досягнення успіху. Науковці наполягають на тому, що задатки soft skills є в усіх школярів, завдання педагога створити сприятливі умови, підібрати методичний інструментарій для їхнього розвитку [9, с. 31]. Т. Васютіна вважає, що гнучкі навички сприяють активній соціалізації дитини, вони є поштовхом до розвитку пізнавального інтересу, творчих здібностей, пошуку свого власного «Я» та утвердженні в суспільстві [1].

Одним із цікавих та неординарних способів розвитку soft skills є використання досвіду Фінляндії, багато фінських ідей реалізовано в концепції Нової української школи. У ході нашого дослідження ми звернули увагу на особливості розвитку soft skills молодших школярів у інтернаціональній фінській школі м. Хельсінкі (ISH). Школа працює за спеціально розробленою програмою для учнів початкових класів (РУР). В своїй основі програма має філософський підхід та спрямована на індивідуальний розвиток кожної особистості. У програмі міститься комплекс завдань з мови, літератури, іноземної мови (англійської, французької, шведської, іспанської), експериментального дослідження, природничого дослідження, що дозволяють школярам не тільки набути необхідних знань, але й максимально ефективно розвинути їхні soft skills. Програма пропонує учням участь у низці проєктів, що потребують взаємодії, потужної співпраці, творчого підходу до вирішення завдань, стимулюють активність кожного та дозволяють отримати необхідні знання, сформувати уміння та навички [5].

У інтернаціональній школі (ISH) діє велика кількість студій для молодших школярів, відвідування деяких з них є обов'язковим, інших – за бажанням учнів. До обов'язкових студій відноситься студія ораторського мистецтва, студія розвитку креативу, студія формування соціальних навичок, студія логіки та розвитку критичного мислення. Саме ці студії дозволяють ефективно розвивати дитячі soft skills (творчість, комунікацію, активну взаємодію, евристичне та логічне мислення). Окрім того, молодші школярі мають можливість вправлятися у студіях римування та віршування, театральній студії, студії технічної творчості, студії хореографії та спортивній студії тощо. Загалом це створює сприятливе середовище для становлення учнів, розвиткові у них гнучких навичок, пізнавального інтересу. Школа (ISH) спрямована на формування всебічно розвинутої особистості, тому у ній практикують різні походи, екскурсії, відвідування мистецьких центрів, приватних виставок, галерей, музеїв, знайомство із відомими митцями сучасності тощо. Усе це збагачує внутрішній світогляд дитини, розширює панорамність мислення, стимулює розвитку soft skills [5].

Аналізуючи досвід інтернаціональної школи (ISH) в Хельсінкі (Фінляндія), ми визначили, що освітній процес базується на інтерактивних, проєктних, інтегрованих технологіях. У школі переважають такі види діяльності дітей як технічне конструювання, експериментування, літературне віршування, музикування, художньо-образне перевтілення тощо. Учні виступають активною рушійною силою модернізації та реалізації освітнього процесу, адже відповідно до їх потреб та інтересів може змінюватися тематика уроків та завдання.

Досвід інтернаціональної школи (ISH) стане корисним для українських шкіл. Багато чого вже сьогодні використовується педагогами в Новій українській школі для розвитку гнучких навичок учнів, проте детальніше вивчення досвіду дозволить пришвидшити цей процес, сприятиме вихованню освіченого, комунікабельного, творчого, гуманно мислячого українського підростаючого покоління.

#### **Список використаних джерел**

1. Васютіна Т., Чижевська Ю. Формування «м'яких» навичок (SOFT SKILLS) у дітей 6-7 років засобом театралізованих вправ. URL: <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/35736>

2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24), 91–101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>

3. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Випуск 61. С. 23-30.

4. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голук ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.

5. Інтернаціональна школа (ISH) в Хельсінкі (Фінляндія). URL: [https://ishelsinki.fi/learning-at-ish/#primary\\_years\\_programme](https://ishelsinki.fi/learning-at-ish/#primary_years_programme)

6. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497-500.

7. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

8. Петріан І.О. Розвиток soft skills у молодших школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/plan-konspekt-z-opisanimi-vpravami-do-prezentacii-rozvitok-soft-skills-u-molodsihskolariv-207458.html>

9. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

10. Lippman L., Ryberg R. Workforce Connections: Key “Soft Skills” that foster Youth Workforce Success: Toward a Consensus Across Fields, June 2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>

## **РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ**

**Вікторія Маркевич**, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH OF JUNIORS SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATRICALIZATION**

**Victoria Markevich**, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті досліджується поняття «зв'язне мовлення» і його взаємозв'язок з театралізацією. Аналізується питання особливостей розвитку зв'язного мовлення в



молодших школярів, звертаючи увагу на важливість використання театралізації для досягнення цієї мети.

**Ключові слова:** урок, українська мова, початкова школа, молодші школярі, театралізація.

**Abstract.** *The article explores the concept of "coherent speech" and its relationship with theatricalization. The question of the peculiarities of the development of coherent speech in younger schoolchildren is analyzed, paying attention to the importance of using dramatization to achieve this goal.*

**Key words:** lesson, Ukrainian language, elementary school, younger students, theatricalization.

Щоб виховати інтелектуально й духовно розвинене підростаюче покоління, необхідно правильно організувати освітній процес у початковій школі. Особливо важливо сформуванню в молодших школярів навички самостійного мислення та сприяти розвитку їх мовлення. Забезпечити навчання молодших школярів побудові зв'язних висловлювань, використанню діалогу, чіткому, правильному та виразному мовленню можна тільки завдяки цілеспрямованим зусиллям учителя, який займається розвитком мовлення учнів протягом тривалого періоду. Тому пошук найбільш ефективних методів та підходів для роботи з розвитку мовлення молодших школярів є однією з нагальних проблем.

У дослідженнях видатних учених (Л. Божович, І. Зимна, А. Маслоу, Л. Середюк та ін.) визначено, що однією із головних потреб особистості виступає мовлення. У працях дослідників Г. Костюка, О. Савченко, І. Синиці, Л. Щерби та ін. розглянуто природу зв'язного мовлення та механізми народження зв'язного висловлювання. Учені дослідили діалогічне та монологічне, ситуативне та контекстуальне мовлення, а також особливу увагу приділили особливостям розвитку зв'язного мовлення в дітей.

Мовлення дітей 6-10 років повинно відповідати учнів молодших класів має відповідати вимогам, основна з яких – це змістовність, оскільки здатність побудувати зв'язну розповідь або правильно відповісти на запитання можлива лише при наявності достатньої кількості знань про навколишній світ та вмінні користуватися словниковим запасом. Крім того, логічність та точність є важливим чинником розвитку мовлення, оскільки уміння послідовно та логічно викладати думки допомагає досягти цілей у мовленні. Навчання дітей вибирати найбільш точні слова та словосполучення для вираження своїх думок також є дуже важливим.

Спілкування означає взаємодію двох або більше людей з метою досягнення спільної мети та побудови взаємин. Учителю необхідно допомагати учням розвивати мовленнєву діяльність, що базується на мотивації. Серед основних засобів розвитку зв'язного мовлення молодших учнів є спілкування з іншими дітьми, яке може відбуватися в процесі різних видів діяльності, таких як гра, виконання доручень, ознайомлення з навколишнім світом, вивчення художньої літератури та творів образотворчого мистецтва тощо.

Сприйняття різних видів мистецтва, таких як театр, кіно, музика та література, є важливим фактором, що впливає на розвиток зв'язного мовлення. Емоції та почуття, які виникають під час сприйняття мистецтва, підсилюють його позитивний вплив [1, с. 10]. Розвиток мовлення – це довготривалий процес, який потребує зацікавлення учня. Різні види мистецтва можна використовувати в початковій школі, щоб сприяти розвитку творчої мовленнєвої діяльності учнів.

Психологи, педагоги та методисти досліджували питання розвитку дітей у процесі театральної творчості. Н. Гавриш [4] розробила методіку організації театральної мовленнєвої діяльності для дошкільників, а А. Богуш та Н. Луцан вважають, що драматизація є різновидом вербальної гри дітей. До драматизації вони відносять також самостійну творчу інтерпретацію сюжетів знайомих малюнків художніх творів. Таким чином, театральна творчість може стати важливим інструментом для розвитку творчої уяви та особистісного розвитку дитини [2, с. 52].

Наукові дослідження свідчать про значний вплив театральної діяльності на розвиток комунікативних навичок учнів і сприяють їх гармонійному розвитку [4, с. 32]. Участь у театральній діяльності дозволяє дитині пізнавати світ через образи, кольори та звуки, а під час обговорення результатів участі вона навчається аналізувати, міркувати та формулювати свої висловлювання вміло.

Для успішного використання театралізації на уроках початкової школи важливою умовою є мовна активність дітей. Використання звуконаслідувань сприяє формуванню звукової культури мовлення. Перевтілюючись у певний образ, учень краще запам'ятовує сюжет художнього твору, а також учиться виразно промовляти репліки позитивних та негативних персонажів. Для того, щоб мовлення учня відповідало нормам літературної мови, необхідно використовувати кращі художні твори української літератури: зразки дитячого фольклору (загадки, забавлянки, казки), твори відомих письменників, таких як Василь Сухомлинський, Іван Франко, Леся Українка, Микола Вінграновський, Олена Пчілка, Михайло Коцюбинський та інші. Також важливо зауважити, що в процесі театральної діяльності в молодших школярів формуються музично-пісенні навички.

Отже, для розвитку зв'язного мовлення учнів початкової школи необхідно застосовувати різноманітні методи та прийоми, поєднання яких дозволяє досягнути кращого результату. Залучення учнів до театралізованої діяльності з використанням різних видів мистецтва є важливим та ефективним методом розвитку мовлення учнів.

#### Список використаних джерел

1. Бадер В. Р. Розвиток зв'язного мовлення школярів. *Рідна мова*. 1999. №11. 60 с.
2. Богуш.А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 256 с.
3. Вашуленко М.С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». 2010. Вип. 50. С. 57–65.
4. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
5. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261–267.
6. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. *Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації*. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
7. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 31. Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. С. 75–81.
8. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36–42.
9. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367-370.
10. Kazmirchuk Natalia, Baranovska Iryna, Mozgalova Natalia, Shcholokova Olga, Podorozhnyi Vadym. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ  
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Надія Комарівська**, кандидат філологічних наук, доцент

**Надія Матійчук**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**ORGANIZATION OF AESTHETIC EDUCATION OF YOUNG PEOPLE  
SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF THEATRICAL ACTIVITY**

**Nadiia Komarivska**, Candidate of Philological Sciences (Ph. D.), Associate Professor of the  
Department of Primary Education

**Nadiia Matychuk**, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті автори розглядають можливості організації естетичного виховання молодших школярів у процесі підготовки до театралізованої діяльності. Наголошено на важливості аналізу художнього твору та визначено умови, за яких може буде забезпечено емоційний вплив на учнів.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, початкова школа, література, театралізована діяльність, мистецтво.*

***Abstract.** In the article, the authors consider the possibilities of organizing the aesthetic education of younger schoolchildren in the process of theatrical activity. The potential of theatricalization for pedagogical use is revealed and the various functions that this art form can perform are described.*

***Key words:** aesthetic education, primary school, theatrical activity, art.*

Під час пошуку шляхів для орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток творчої особистості учнів і втілення принципів гуманітаризації та гуманізації освіти на сучасному етапі розвитку освіти естетичне виховання має велике значення. Основна мета естетичного виховання полягає в формуванні здатності сприймати та перетворювати дійсність відповідно до принципів краси. Тому, починаючи з ранніх років навчання, школа повинна максимально використовувати можливості кожного предмета для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей.

Естетичний розвиток людини проявляється у її сприйнятті навколишнього світу. Під естетичними почуттями мається на увазі емоції, які викликають у людей предмети оточуючого середовища, а також їхнє сприйняття з точки зору краси, добра та правди. Естетичне виховання означає систематичне формування здібностей людини до адекватного сприйняття світу, оцінки предметів та явищ з точки зору краси та здатність до перетворення дійсності за законами естетики. Основною метою естетичного виховання є розвиток високого рівня естетичної культури людини та її здатності до естетичного осмислення дійсності.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів та методистів відображають проблему естетичного виховання учнів початкової школи, включаючи теоретичні основи та практичний аспект. Багато відомих фахівців, таких як Н. Вітківська, Н. Волошина, Д. Джола, Л. Коваль А. Щербо та ін., звертали значну увагу на важливість естетичного виховання під час навчання й виховання дітей. Вивчення специфіки естетичного виховання молодших школярів на уроках літературного читання (з методичної точки зору) було предметом досліджень М. Ворони, Н. Миропольської, Л. Руденко, Л. Олесюк та ін. Людина виявляє своє «самовиявлення» через прекрасне в природі та мистецтві, здійснюючи

естетичну діяльність, «самореалізацію» – втілення своїх індивідуальних здібностей та «самооцінку» – уміння правильно оцінити себе та свої можливості.

У школі протягом всього періоду навчання основним видом мистецтва, який вивчається, є література. Учні початкових класів пізнають її під час аналізу художнього твору, у тому числі в процесі театралізації. Учені визначають наукові завдання, які ставляться до такої роботи: залучення дітей до естетичної діяльності, розвиток художніх здібностей, навчання способів особистісного втілення естетичних уявлень у творчу діяльність, що передбачає знання мови різних видів мистецтва та жанрів естетичної творчості.

Мистецтво відіграє важливу роль у зазначеному контексті, оскільки воно дозволяє дітям пізнавати світ, розвиватися і стимулює їх саморозвиток. Дослідження методичної та психолого-педагогічної літератури, включаючи праці О. Барановської, Н. Водолаги, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, Л. Макаренко, Н. Сорокіної та ін., підтверджує важливість театру як засобу всебічного розвитку особистості, формування естетичної та творчої індивідуальності. Театралізована діяльність може стати ефективним інструментом для об'єднання виконавчих, оформлювальних та продуктивних творчих аспектів діяльності молодших школярів.

За Л. Калініною, театральне мистецтво має переважно естетичну виховну роль для молодого покоління, оскільки воно об'єднує риторичку, музику, танець, пластику та образотворче мистецтво. Крім того, це мистецтво позитивно впливає на емоційний розвиток учнів, передаючи життєву мудрість, оптимізм та енергію народу, допомагає формувати характер дитини та ознайомлює її з українською та зарубіжною класикою [6].

Науковиця О. Демченко переконана, що під час театральної діяльності молодші школярі проявляють свої уміння спілкуватися з однолітками та дорослими, демонструють свої досягнення, намагаються творчо виконати завдання. За переконанням дослідниці, діти народжуються з певними здібностями, які формуються не лише за біологічними законами, але й є продуктом суспільно-історичного розвитку. Такі психічні якості, як мислення, відчуття, уявлення, сприймання, почуття та пам'ять, розвиваються на цьому підґрунті [4].

Важливими для нас є також рекомендації дослідниці щодо методичних особливостей використання різних видів театралізацій в освітньому процесі початкової школи. За переконанням О. Демченко [5], роль театральної діяльності в початковій школі це можливість молодших школярів проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набуті комунікативного досвіду тощо. Дітки з'являються на світ з певними здібностями, що вважаються не тільки біологічними, а й суспільно-історичними продуктами розвитку. На цьому підґрунті будуються такі психічні якості як: мислення, відчуття, уявлення, сприймання, почуття, пам'ять. Перефразуй текст: "Важливими для нас є також рекомендації дослідниці щодо методичних особливостей використання різних видів театралізацій в освітньому процесі початкової школи. За переконанням О. Демченко [5], роль театральної діяльності в початковій школі це можливість молодших школярів проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набуті комунікативного досвіду тощо. Дітки з'являються на світ з певними здібностями, що вважаються не тільки біологічними, а й суспільно-історичними продуктами розвитку. На цьому підґрунті будуються такі психічні якості як: мислення, відчуття, уявлення, сприймання, почуття, пам'ять.

Дослідниця І. Барановська відзначає важливість використання театру для роботи з молодшими школярами, у своїх працях подає детальний аналіз виховного потенціалу цього виду мистецтва. Згідно з науковицею, театр є джерелом формування та розвитку переживань, почуттів та емоцій дитини. Використання театралізації дозволяє вирішувати різноманітні психологічні та педагогічні проблеми (формується естетичний смак; розвиваються комунікативні якості, пам'ять, уява, мовлення; здійснюється моральне виховання; діти вчаться розв'язувати конфліктні ситуації; створюється позитивний емоційний настрій та знижується напруженість тощо) [1].

Для того, щоб діти успішно взяли участь у драматизації, необхідно провести підготовчу роботу. По-перше, проаналізувати художній твір так, щоб він посилив емоційний вплив на учнів. Емоційність аналізу можна забезпечити за таких умов: перше читання тексту повинно бути виразним; необхідно естетично сприймати художні образи; мовлення вчителя має бути емоційним; потрібно розглядати епізоди, які містять найбільше емоційне навантаження; необхідна увага до ліричних відступів; важливо розкрити красу поетичного слова та з'ясувати засоби його вираження; потрібно переказувати твір близько до оригіналу; учні повинні мати належний рівень літературно-естетичної підготовки та здатність відчувати різні емоції та співпереживати з героями; крім того, важливо практично засвоїти засоби художньої мови та формувати уміння поетичного висловлювання своїх думок [2].

Щоб належним чином зрозуміти твір, учень повинен навчитися аналізувати його зовнішню та внутрішню структуру, розуміти художню організацію та знайти відповідь на питання, що робить цей текст мистецтвом. Це вимагає володіння навичками аналізу, що базуються на знанні основних літературних понять. Спілкування читача з письменником відбувається через літературну форму, в якій автор втілює свої задуми. Для молодшого школяра важливим є слово, яке слід розуміти як засіб створення словесно-художнього образу, що відображає почуття, ідеї та ставлення автора до світу.

Якщо учні усвідомлять роль засобів виразності у творі, то вони можуть краще уявити картини життя, змальовані письменником, встановити зв'язок між ними та зрозуміти авторську позицію. Це, в свою чергу, допомагає їм краще відчути емоційну тонкість тексту. Комунікація з літературою як мистецтвом слова задовольняє природну потребу дитини в емоційних переживаннях та створює передумови для самовираження особистості на певному рівні.

Готуючись до театралізації, учні вчаться розпізнавати художні особливості творів та роль мовних засобів виразності. Дослідники вважають, що емоційно-оцінна складова також має важливе значення для літературно-естетичної освіти молодших школярів. Учні повинні вміти оцінювати твір, показуючи, як збагатилось їх мовлення та які емоційні стани вони відчують. Учні вчаться формулювати свої думки та ставлення до прочитаного, аналізувати засоби, якими автор твору зумів досягти певної читацької реакції. Таким чином, процес підготовки до театралізації включає формування не лише інтелекту, але й почуття художнього слова, збільшується естетична реакція учнів на мистецький твір.

Отже, для того, щоб досягти високого рівня естетичного виховання під час підготовки молодших школярів до театралізації, учителям необхідно звертати увагу учнів на літературознавчі аспекти художніх творів, використовувати різні види читання, які сприятимуть естетичному вихованню (читання в особах, усне малювання, хорове читання тощо). Також важливо застосовувати прийом обговорення досягнень і недоліків під час організації художньо-виконавської діяльності, розвивати художні здібності та зв'язне мовлення під час виконання творчих завдань. Використання інших видів мистецтва на уроках читання мають велике значення для досягнення естетичного виховання.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Волошина Н. Й. З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва слова. *Педагогіка і психологія*. 1996. №3. С. 9–19.

3. Горобець Н. Формування естетичних почуттів молодших школярів засобами мистецтва. *Рідна школа*. 1999. №11. С. 46–49.



4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261–267.

5. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С.23–30.

6. Калініна Л.А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театрально-сценічної діяльності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Миколаїв. 2014. № 45. С. 46–49.

7. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С. 274–277.

8. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 69–73.

9. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367-370.

## **РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Альона Мельник**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL**

### **STUDENTS THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES**

**Alyona Melnyk**, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Статтю присвячено важливому питанню сьогодення, яке полягає в розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Автор наголошує на використанні театральної діяльності в процесі навчання й виховання молодших школярів української мови як ефективного засобу розвитку їх творчих здібностей.*

***Ключові слова:** початкова школа, молодші школярі, творчі здібності, уроки української мови, театралізована діяльність.*

***Abstract.** The article is devoted to an important issue today, which is the development of creative abilities of primary school students. The author emphasizes the use of theatrical activity in the process of teaching and educating younger schoolchildren as an effective means of developing their creative abilities.*

***Key words:** primary school, younger schoolchildren, creative abilities, Ukrainian language lessons, theatrical activity.*

У світі, що стрімко розвивається та змінює свої пріоритети, творчий розвиток дитини стає особливо важливим. Глибокі знання, креативність, уміння спілкуватися та мобільність відіграють велику роль у житті кожної людини. На сучасному етапі однією з найважливіших тем є реформування освітнього процесу, зміна навчальних програм до всіх предметів, включаючи українську мову. У нормативних документах України (закон «Про освіту», Державний стандарт початкової освіти, концепція Нової української школи, Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття») відзначається важливість творчого розвитку дітей, розкриття креативного потенціалу кожної особистості, а також виділено одним із головних завдань сучасної школи розвиток творчих здібностей учнів.

У працях Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, С. Русової, В. Сухомлинського широко розглянуто питання дитячої творчості. На розкриття особливостей розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку звертали увагу в своїх дослідженнях М. Вашуленко, О. Демченко, Н. Кічук, Н. Лазаренко, Л. Любчак, В. Моляко, С. Савченко, О. Хорошковська та ін.; наголошували на використанні театральної діяльності в процесі навчання й виховання молодших школярів з метою розвитку творчих здібностей Л. Алексеєнко-Лемовська, В. Коник, Н. Луцан, Ю. Руденко та ін.

Концепція «Нова Українська школа» зазначає, що загальноосвітня школа сьогодні потребує педагога, що може змінюватися, буде з творчістю підходити до застосування новітніх методів, способів та засобів навчання в освітньому процесі [8]. Використання театралізації на уроках української мови в початковій школі є творчим та інноваційним підходом учителя до організації освітнього процесу.

У працях науковців І. Барановської, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Миропольської, І. Стахової та ін. розглядається проблема організації театральної діяльності для учнів початкових класів. Театралізація в навчальному процесі початкової школи сприяє зацікавленості учнів у пошуковій, творчій та руховій активності, а також впливає на зміну підходу до навчання, з предметно-змістового на процесуально-діяльнісний [3; 4; 10].

Театральну діяльність називають «художньою», суть якої визначають у тому, що люди сприймають твори театрального мистецтва та відтворюють їх у вигляді ігор, втілюючи свої уявлення, враження та почуття [1]. Для учнів початкової школи можна застосовувати завдання різної складності на уроках української мови, щоб підготувати їх до театралізації, починаючи від простих завдань, наприклад, промовляння чистомовок та скоромовок, читання в особах, і закінчуючи більш складними завданнями, наприклад, на основі прочитаного твору створення колективної п'єси.

Використовуючи театралізацію на уроках мовного циклу в початковій школі, учитель розвиває в дітей емоційно-образне сприйняття та сприяє глибшому розумінню та оцінці різних об'єктів. Різні види театралізованої діяльності на уроках мови та читання створюють атмосферу свята, відкритості та свободи, а також допомагають розвивати самостійність та ініціативу молодших школярів. Розширення лексичного запасу, навичок культури мовлення, соціального інтелекту та навичок самопрезентації є важливими на цих уроках, а театральні засоби можуть бути використані для досягнення цих цілей. Під час такої діяльності вчителі та діти встановлюють демократичний стиль взаємин. Педагог стає не лише носієм знань, а й передає свій життєвий досвід учням, що забезпечує невимушене спілкування, а це відповідає особливостям сучасної школи.

Використання театралізованих засобів на уроках є одним з найефективніших методів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини, особливо на уроках української мови та читання, оскільки література та театр мають спільний елемент – художнє слово. При вивченні художніх творів та перегляді театральних вистав молодші школярі отримують приклад емоційного та зв'язного мовлення, яке містить у собі прислів'я, приказки, образні вислови та фразеологізми. Це сприяє розвитку мовленнєвих здібностей дітей та формуванню в них вміння виразно висловлювати свої думки та почуття, а також стимулює активну пізнавальну діяльність і збільшує зацікавленість учнів предметом. Таким чином, можна застосовувати театралізацію для апробації набутих літературознавчих знань та для

демонстрації емоційного сприйняття. Наприклад, щоб розвивати міміку та жести, під час аналізу художнього твору можна застосовувати театралізовані ігри: «Мімічна гімнастика», «Програвання ситуації», «Солоний чай». Отже, використання театралізації на уроках мовного циклу сприяє емоційно-образній формі уроку та допомагає збагатити життєвий досвід молодших школярів яскравими враженнями.

Театралізація на уроках мовного циклу може стати ефективним засобом розвитку мовленнєвої культури та підвищення інтересу до навчання мови. Вона дозволяє учням не лише розвивати навички комунікації, але й навчитися виразно висловлюватися, використовуючи різноманітні мовні засоби. Одним з важливих аспектів театралізації на уроках мовного циклу є формування в учнів уявлення про світ, розширення їхнього кругозору та розвиток естетичного смаку. Учні можуть вивчати літературні твори та вірші, створювати сценарії театральних вистав, виконувати ролі та вивчати мистецтво акторської майстерності. Залучення до театральної діяльності також сприяє розвитку пам'яті та уваги учнів. Вони повинні запам'ятовувати тексти, рухи та емоції, що необхідні для вдалого виконання своїх ролей. Крім того, учасники театральних постановок повинні бути уважні до деталей, таких як костюми, декорації та музика, що вимагає уважності та зосередженості.

Отже, театралізація на уроках мовного циклу дозволяє залучити учнів до навчання, розвиває їхні здібності та сприяє формуванню світогляду, наповнює життя позитивними емоціями та почуттями. Це дозволяє забезпечити високий рівень розвитку дітей молодшого шкільного віку, які зможуть успішно навчатися та толерантно спілкуватися в процесі вирішення різних проблем.

#### Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Київ: Томіріс, 2002. С. 108–144.
2. Бліндюк О. В. Розвивальні завдання з української мови: збірник розвивальних завдань. Кривий Ріг, 2018. 46 с.
3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
4. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.
5. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Наукові записки: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології*. Вип.8: У 2-х частинах. Ч. 1. Вінниця : ВДПУ ім.М. Коцюбинського, 2010. С. 103–105.
6. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. С. 75–81.
7. Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. С. 203–206.
8. Нова українська школа. URL:<https://bit.ly/2HwQBLq>



9. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://bit.ly/2TG0FaW>

10. Kazmirchuk Natalia, Baranovska Iryna, Mozgalova Natalia, Shcholokova Olga, Podorozhnyi Vadym. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May 28-29. 2021. С. 235-246.

## ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Дар'я Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PECULIARITIES OF THE FORMATION OF SOFT SKILLS IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN AT MATHEMATICS LESSONS

Daria Melnyk, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкриваються різні способи формування soft skills у молодших школярів на уроках математики. Презентовано найбільш затребувані soft skills на уроках математики, в позаурочній роботі, у процесі проведення виховного заходу з математики.

**Ключові слова:** soft skills, розвиток мислення, молодші школярі, урок математики.

**Abstract.** The article reveals various methods of forming soft skills in primary school children at mathematics lessons. The most demanded soft skills in mathematics lessons, in extracurricular work, in the process of conducting an educational event in mathematics are presented.

**Keywords:** soft skills, development of thinking, primary school children, mathematics lesson.

У роботі з пізнавальними завданнями домінує пізнавальна гра. Працюючи разом з дітьми, педагог допомагає їм не лише розширювати і збагачувати знання, а й удосконалювати пізнавальні дії, вчити помічати незвичне в очевидному, формує навички вибору дії.

Педагоги наголошують на важливості використання на уроках математики активної та інтерактивної моделі навчання.

Активна модель навчання передбачає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень є суб'єктом навчання, він виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем. Основні методи: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від учнів до вчителя і навпаки, що розвивають творче мислення [5, 1].

Суть інтерактивного навчання, в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної взаємодії всіх учнів. Це – спів навчання, взаємонавчання, де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та ситуації. Створення атмосфери співробітництва, взаємодії дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [5, 1].

Для організації доброзичливих міжособистісних стосунків разом з учнями педагоги розробили такі правила: *Забороняється:* викрикувати. *Дозволяється:* вислуховувати повністю думку товариша; бути активним; піднімати руку; бути уважним; сміливо висловлювати свої думки; займатися тільки тим, що вивчається на уроці; гарно вчитися.

Таким чином частка «не» не використовується. Ці правила не викликають протесту, а навпаки сприяють співпраці.

Для роботи використовуються такі форми: опитування з м'ячиком, бліцопитування «учень – учень»: запитай товариша; мікрофон; робота в парах; робота в групах та ін. [5, 2]

Серед найбільш затребуваних soft skills під час проведення уроків математики науковці виділяють: логічне мислення, тайм-менеджмент, емоційний інтелект. До числа найбільш вагомих soft skills, що є необхідними для здійснення позаурочної діяльності віднесено комунікацію, навички взаємодії, роботи у команді, креативне мислення, лідерство, емоційний інтелект [2].

Також у процесі проведення виховного заходу з математики у формі гри формуються такі soft skills: робота у команді, комунікація, логічне та креативне мислення, тайм-менеджмент, емоційний інтелект, лідерство. Серед числа педагогічних форм, за допомогою яких відбувається процес формування soft skills в освітньому процесі саме при вивченні математичних дисциплін науковці відносять: клуб веселих та кмітливих, вікторини з предмету, брейн-ринги. В позаурочний час процес розвитку м'яких навичок пов'язують з використанням онлайн ігор, участі в роботі гуртків в різних освітніх установах, відвідуванні тренувань і розмовних клубів.

Практика доводить, що одним з ефективних засобів розвитку мислення учнів початкової школи на уроках математики є завдання з логічним навантаженням, які допомагають розвинути як поняттєве, так і дивергентне та творче мислення молодших школярів. При виконанні таких завдань діти розв'язують проблемні ситуації, використовуючи при цьому вже набуті знання, які виражені в поняттєвій формі, в твердженнях та умовиводах. Завдання з логічним навантаженням спрямовані на закріплення знань з певних тем, формують навички самостійної роботи; допомагають педагогу в здійсненні диференційованого підходу до школярів. Такі завдання можна використовувати на різних етапах уроку: під час актуалізації опорних знань, на етапі закріплення вивченого, на комбінованих уроках, на уроках узагальнення та систематизації знань учнів [1, 33].

Учитель математики ЗОШ І-ІІІ ст. №2 м. Вінниці О. Пахалюк, наголошує, що значення задач проблемного характеру для досягнення мети навчання математики неможливо переоцінити. Ефективність навчальної діяльності тим вища, чим вище розуміння дітьми ближньої і дальньої мети навчання.

Педагог виділяє кілька рівнів складності проблемних запитань.

*1 рівень.* Учитель створює проблемну ситуацію і він же формулює проблему. Учні виділяють основні дані, зв'язок між ними і розв'язують проблему. Якщо є потреба, вчитель ставить додаткові запитання.

*2 рівень.* Учитель добирає задачі, які «наштовхують» учнів на проблему, узагальнюють її, складають план розв'язання проблемної ситуації та розв'язують її.

*3 рівень.* Проблемна ситуація з'являється в процесі вивчення матеріалу або створюється самими учнями під час гурткової роботи, індивідуальних та групових занять. У результаті формулюється проблема, яка може бути поділена на під проблеми. На її вирішення потрібен час, інтеграція знань з різних предметів [1, 34].

Для створення проблемної ситуації В. Імбер пропонує добирати завдання так, щоб їх постановка привела до необхідності отримання нових знань з математики, а отримані знання дозволяли розв'язувати не тільки дану, але й інші задачі прикладного характеру. Для постановки проблем перед повідомленням нового навчального матеріалу корисно використовувати задачі, що мають зрозумілий зміст і просте виконання [4].

Альтернативна освіта, зокрема Л. Носенко, пропонує навчально-тематичний план і програми курсу «Розвиток творчих можливостей молодших школярів (1-4 класи)», пропонує такі розділи: Розвиток цілісності, свіжості, непересічності, самостійності сприйняття. Розвиток творчого мислення. Розвиток різних видів пам'яті. Розвиток уяви та фантазії. Розвиток комунікативно-творчих здібностей [6, 41].

Цей курс розрахований на 36 год. І включає бесіди та логічні вправи, розвивальні ігри, тестові завдання, творчі роботи.

Багато вчителів успішно впроваджують цей курс у навчальний процес. Особливо творчого підходу потребують шестилітки. Творча праця з найменшими – запорука успіху в подальшому. Значне місце на уроках потрібно відводити сюжетно-рольовим іграм.

Наприклад, вивчаючи тему «Число і цифра 9. Утворення числа 9», учні із задоволенням грають роль вчителя, продавця, покупця, намагаються провести нескладні розрахунки. Стимулюють дисциплінованість і принциповість.

Завдяки такому підходу в організації навчально-виховного процесу у школярів сформувалося позитивне ставлення до навчання, школи, зросла пізнавальна активність. Близько 85% шестиліток на кінець навчального року досягли достатнього рівня розвитку мислення. У них розвинулась увага, пам'ять, збагатилась уява. Найменші учні успішно оволодівають необхідними формами довірливої поведінки, яка регулюється свідомою метою. Розумові здібності дитини потребують постійного вправлення так само, як уміння читати, обчислювати, писати [6, 41].

Підсумовуючи досвід педагогів щодо розвитку творчих здібностей на уроках математики, хочемо виокремити такі шляхи вирішення цієї проблеми:

- виконувати на уроках з дітьми різні види творчих вправ;
- застосовувати інтерактивні методи;
- використовувати комп'ютерні технології;
- систематично використовувати ТРВЗ;
- використовувати проблемний метод викладу матеріалу;
- активізувати активність та пізнавальний інтерес учнів за допомогою дидактичних ігор;
- працювати над нестандартними задачами та задачами з логічним навантаженням.

На нашу думку, саме завдання такого типу допоможуть учням не лише краще засвоювати навчальний матеріал, а й в процесі навчання розвивати мисленнєві процеси, встановлювати логічно-наслідкові зв'язки, подолати інертність мислення, навчитися відходити від шаблону, комфортно почувати себе в колективі.

### Список використаних джерел

1. Галатюк Ю. М., Тищук В. І., Остапчук М. В. розвиток логічного мислення учнів шляхом розв'язування творчих задач. Міжвузівська науково-практична конференція. Формування інтелектуальних умінь учнів в процесі навчання математики та інформатики». 3-14 квітня 1995 р.: Тези доповідей. Суми, 1995. 164 с.
2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. 1(24), 91–101. URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
3. Імбер В.І. Маленькі геометрики : ознайомлення дітей з геометричними фігурами за методом повного фізичного реагування. Дошкільне виховання. 2020. № 9. С. 3-7.
4. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Зб. наук. праць. Вип. 38. Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2012. С. 48-52.
5. Монько О. Плекаємо творчого учня. Математика. 2008. Квітень (№4). С. 1-7.
6. Носенко Л. Творчі вправи та ігри як невід'ємна частина логічного мислення молодших школярів. Початкова школа. 2005. №7. С. 40 – 41.
7. Demchenko O., Lazarenko N., Imber V. PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF TEACHER OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES. *Adult education in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts* ; ed. Larysa Lukianova, Natalia Lazarenko, Oksana Holiuk, Nataliia Rodiuk. Warszawa, 2021. pp.73-86.

**СТИМУЛЮВАННЯ ДОПИТЛИВОСТІ ТА ІНТЕРЕСУ ДО ПІЗНАННЯ  
ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ДІТЕЙ  
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Мороз Юлія**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,  
Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**STIMULATION OF CURIOSITY AND INTEREST IN LEARNING  
ABOUT ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN CHILDREN BY  
MEANS OF THEATRICAL ACTIVITIES**

**Julia Moroz**, holder of a master's degree  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Дана стаття присвячена вихованню дітей дошкільного віку. Проаналізовано наукові праці з проблеми виховання у дітей бережливого та дбайливого ставлення до природи. Драматичну гру було визначено як ефективний засіб стимулювання допитливості та інтересу до екологічних питань за допомогою драматичної діяльності.*

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, природи, цінності, дбайливе ставлення, театралізовані ігри, екологічний театр*

***Abstract.** This article is devoted to the education of preschool children. Scientific works on the problem of raising children to be careful and considerate of nature are analyzed. Dramatic play has been identified as an effective means of stimulating curiosity and interest in environmental issues through dramatic activities.*

***Key words:** children of preschool age, nature, values, caring attitude, theatrical games, ecological theater*

Протягом останніх десятиліть весь світ, у тому числі й Україна, перебуває у стані гострої екологічної кризи внаслідок масштабного та системного негативного впливу людської діяльності на навколишнє природне середовище. На даний час ситуація вимагає втручання та вирішення, оскільки вирішується доля майбутніх поколінь, життя та розвиток людської цивілізації на Землі. Лише розв'язавши цю нагальну проблему на всіх рівнях політичному, економічному, правовому, інформаційному, освітньому тощо, можна вирішити екологічну кризу. Освіті в цьому контексті належить провідна роль. Ми вважаємо освіту найважливішим елементом у формуванні та розвитку всіх структурних елементів особистості. Як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, "в дошкільні роки закладаються основи формування свідомості, екологічної культури та ставлення особистості до світу природи". Це підтверджує важливість використання цього чутливого періоду для екологічного виховання, розвитку характеру та формування екологічних і природних здібностей [1].

Проблема екологічного виховання дітей цікава та багатогранна. Вона представляє інтерес для вітчизняних та зарубіжних вчених (О. Білан, В. Вербицький, О. Грошовенко, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, Ю. Олійник, З. Плохій, Г. Пустовіт, Н. Рижова, Л. Согур, В. Сухомлинський, Г. Тарасенко). Зокрема, педагоги досліджують між-предметний аспект екологічної освіти дітей дошкільного віку, естетико-ціннісний аспект формування екологічної культури дітей в умовах закладу освіти та в умовах сім'ї, вивчають та впроваджують традиційні та інноваційні технології та форми екологічного виховання на ігрових засадах. Дослідники впевнені, що ігри у природньому середовищі забезпечують успішне засвоєння норм та правил поведінки в навколишньому середовищі, дають можливість корегувати мотиваційні сфери які забезпечують ефективність пізнавального процесу, створюють умови для здійснення поведінкової діяльності. Ми наближаємося до

точки зору І. Барановської та Г. Беленької, які показують, що хоча дослідження проблеми пошуку сучасних форм екологічних освітніх ігор для дошкільників та студентів проведено багато, з кожним роком з'являються нові та цікаві ідеї, які потребують дослідження та методичні та практичні розробки [2, с. 14; 3; 4].

Важливо враховувати, зазначає Г. Беленька, що Гра повинна: впливати на емоційний та сенсорний розвиток; пробуджувати позитивні емоції, переживання; ігрові ситуації мають сприяти розумінню взаємозалежності, яка існує в природі; підкреслювати її самоцінність та універсальність; необхідне розуміння, що навколишнє середовище потребує допомоги та засудження поганого поведіння, яке руйнує довкілля [4].

Василь Сухомлинський вважав, що «без казки, без гри, уяви дитина не може жити, без казки навколишній світ перетворюється для неї на гарну, але все-таки намальовану на полотні картину; казка примушує цю картину ожити». Казка є незамінним засобом, який завдяки своїй образності та впливу на емоції дітей забезпечує засвоєння природничо-наукових уявлень, спонукає до поведінки та діяльності, адекватних навколишньому середовищу.

Сучасні наукові праці (Г. Беленької, Н. Горопахи, Т. Конюхової (Науменко), Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Тарасенко, та ін.) розкривають роль казки у формуванні природничо-екологічної обізнаності дошкільників, висвітлюють психолого-педагогічні особливості використання казки в процесі ознайомлення дітей з природою, визначають та доводять ефективність застосування казок для екологічного виховання дошкільників, представляють ефективні методи, прийоми та технології роботи з казками. Особливе місце в цих працях відведено авторській казці природознавчого змісту, яку ще називають «екологічною казкою». Казки такого типу забезпечують формування реалістичних уявлень про окремі об'єкти та явища природи, про потреби живих організмів, про зв'язок і взаємозалежність природи в багаторівневому порядку та єдності, мають комплексне значення для пізнання, емоцій і поведінки. За словами Г. Беленької, в таких казках органічно поєднується «зміст науки і художнього слова, що, з одного боку, сприяє формуванню в дітей уміння цінувати красу природи, ціннісного ставлення до природи, а з іншого – збагачує уявлення та сприяє розумінню природи, навколишнього середовища, формує погляди на закономірності явищ природи [4].

Одним із цікавих способів ознайомлення дітей з природними явищами та законами природи та екології є театралізована діяльність дітей. Екодрама – це новий напрямок у роботі дошкільних закладів. Вона відкриває просторі перспективи для творчих пошуків, не лише театралізоване дійство є результатом, а й нові знання про наш спільний дім, про те як людина залежить від навколишнього середовища. Театралізована діяльність та ігри дозволяють дітям відчувати зв'язок з природою, відчувати відповідальність за неї, що є початком формування екологічної культури. Найбільш підходящим матеріалом для вистав еко театру є казки, як українські народні, так і авторські, невеликі оповідання письменників. Мова, зміст казок доброзичливі, доступні та легкі для сприйняття дітей дошкільного віку.

Можна визначити екологічного театру в закладі дошкільної освіти: формування екологічного світогляду та позитивної життєвої позиції, виховання колективізму та почуття відповідальності, набуття у дітей досвіду екологічної поведінки. Педагоги-практики зазначають, що природний театр має великий виховний потенціал, оскільки дає дітям можливість відчувати себе на природі та відчувати себе в природі. Вони коригують етичні та естетичні уявлення учнів, роблять їх відповідальними за власні думки та вчинки по відношенню до природи [5; 8; 9; 10].

Властивий синкретизм (поєднання різних видів мистецтва), колективний характер творчості, домінування емоційних засад над раціонально-логічними – все це створює унікальні передумови для активного впровадження театральних технологій в екологічну освіту дошкільнят. Елементи гри, діалогу, музики і танцю, використання яскравих кольорових костюмів і масок сприяють емпатійній інтеграції учасників вистави з образними

предметами, навчають дітей співати і співчувати, спонукають їх активно допомагати предметам бути природними. В процесі драматичних дій діти інтуїтивно осягають вічний сенс існування всього сущого в природі, усвідомлюють значення поведінки людини в екологічній рівновазі навколишнього середовища.

Участь дітей у театральній діяльності розвиває їхні акторські здібності (здатність виразно відтворювати образ персонажа на умовній сцені), групову творчість (здатність діяти в ансамблі), переконливість, оригінальність, імпровізацію та гнучкість реагування на нестандартні ситуації та розвиток сюжету в невимушеній театральній грі. Це також можливість отримати знання про важливість екологічних проблем у невимушеній театральній грі. Жодна дитина не залишається байдужою до об'єктів творчої інтерпретації - квітів і комах, сонця і хмар, дощу і снігу. У такий спосіб педагоги не тільки допомагають дітям розпізнати зовнішню красу природи, а й зрозуміти та передати засобами театральної творчості особливу виразність, індивідуальну неповторність і гармонію всього, що існує в природі. Беручи участь у театральній діяльності, діти вчаться дивуватися, співпереживати, піклуватися, спостерігати і цікавитися. Варто вказати на відповідність сюжету вистав театру природи (екотеатру) реальним процесам у природі, об'єктивним законам існування й розвитку її об'єктів, явищ. Зміст п'єс орієнтується насамперед на усвідомлення одвічної гармонії в природі. Еколого-виховні завдання реалізуються на тлі розвитку дитячої уяви, фантазії, творчої ініціативи, комунікативної культури, формування правильної артикуляції та дихання, чіткої дикції, загальної виразності мовлення і рухів, відчуття гармонійності власного тіла, тощо.

Відмітимо можливість задіяти в процесі підготовки вистави всіх без винятку дітей, врахувати індивідуальні особистості, здібності, уподобання. Кожній дитині можна придумати роль, залучити до виконання цікавих доручень. Колективний характер театралізованої діяльності дозволяє кожному підібрати заняття до душі.

Важливою є співпраця з батьками та залучення їх до створення вистав. обов'язковим є виготовлення якісного театального реквізиту – декорацій, костюмів, бутафорії тощо.

Одним із найважливіших аспектів еко театру є безпосередня робота над екологічним ходом вистави. Ця робота проводиться систематично. Починають із читання дітям казок, розігрують їх уривками, поділяючи на епізоди. До кожного епізоду слід намалювати або підібрати відповідні малюнки, створивши таким чином своєрідну карту прочитаної казки, яка допомагає її краще запам'ятати. Герої діють на фоні яскравих фонових панно з лісовими чи річковими пейзажами, що просто незамінні, оскільки багато казкових подій відбуваються в лісі, біля річки, на галявині або на озері.

Корисно залучати до створення сценарію дітей та батьків. Ми розповідаємо батькам про екологічний стан міста, роз'яснюємо як екологічний стан впливає на здоров'я. Батьки із задоволенням беруть участь у підготовці екологічного шоу, зокрема, створюють костюми та декорації із залишків матеріалів. На основі сценарію діти розігрують діалог персонажів з педагогом, підбираючи інтонацію та інші форми виразності. Розігруючи сценарії за віршами чи оповіданнями, діти багато разів змінюють ролі. Вони можуть бути вовком або кроликом, метеликом або каченям і перевітлюватися багато разів. Діти отримують від цього задоволення і роблять це спонтанно. Спостерігаючи за грою один одного, навіть найсором'язливіші та найзакомплексованіші діти в спокійній атмосфері поведуться вільно і гордо. У драматичній грі діти вчаться контролювати себе, правильно поводитися і наслідувати улюблених героїв. А це допомагає їм долати труднощі у спілкуванні з оточуючими. [2; 3; 4; 5; 8; 9].

Знайомлячись із сюжетом, дошкільники мають змогу добре усвідомити мотивацію вчинків героїв, отримуючи з казок морально-етичні та екологічні уроки. Серйозні меседжі екологічного змісту стають доступними завдяки яскравій мові, фантастичним казковим сюжетам, сповненим чарівності, пригод і несподіванок.

Таким чином, театралізована діяльність – це цікава форма гри дітей. Продуктами спільної творчості наших маленьких вихованців стали вистави-казки «Чому дощик

мокрий?», «Хто мешкає у річці?», «Як звучить ліс». Знання про звірів, птахів, дереві, квіти розширюють їх уявлення про екологію, вчать поважливому та дбайливому ставленню до природи та навколишнього середовища.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук, керівник: А.М. Богущ, дійсн. член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авткол.: А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т.С. Ільченко, О.В. Коваленко, Г.М. Лисенко, М.А. Машовець, О.В. Низковська, Т.В. Панасюк, Т.О. Піроженко, Т.І. Поніманська, О.Д. Сідельнікова, А.С. Шевчук, Л.Ю. Якименко. К., 2012. 26 с.

2. Барановська І.Г. Мистецтво – джерело поліхудожньої освіти й виховання особистості. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя* (VII школа методичного досвіду) Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 2018. С.13-18

3. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік : навч.-метод. посіб. 2-ге вид. Київ: Генеза, 2014. 112 с.

4. Беленька Г. Екологічна казка в житті сучасної дитини. Вихователь методист дошкільного закладу. 2012. № 2. С.17-24.

5. Беленька Г.В., Конюхова Т.С. Авторські казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду у дітей дошкільного віку. *Наука і сучасність*: Зб. наук. праць. Т. 43. Педагогіка. Філософія. К., 2004. С. 20 – 29.

6. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»*: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.

7. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт кол.: [Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко, С.А. Васильєва, М.С. Вашуленко та ін.]

8. Демченко О.П., Драбинюк С.Ю., Іващук Н.О., Шиманська Г.С. Виховні можливості театралізованої діяльності у роботі з обдарованими дітьми. XV Міжнародна науково - практична конференція «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice», 19-22 квітня 2022 р., Мадрид, Іспанія. [Multidisciplinary academic notes. science research and practice. Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference Madrid, Spain April 19 – 22, 2022]. С.421-427.

9. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2020. С. 23-30.

10. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей: навч.-метод. посіб. для батьків, вихователів. Івано-Франківськ: Фірма «Сіверсія» ЛТД, 1999. 156 с.

## РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Алла Пеньківська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С.Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE AND SPEECH ABILITIES IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN BY MEANS OF THEATRICAL ACTIVITY

Alla Penkivska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* В статті розкриваються особливості формування комунікативних навичок. Проаналізовано досвід використання театрального мистецтва в європейських та вітчизняних закладах освіти.

*Ключові слова:* театральна діяльність, комунікативні навички, молодший школяр.

*Abstract.* The article reveals the peculiarities of forming communication skills. The experience of using drama activities in European and domestic educational institutions is analyzed.

*Key words:* theater activity, communication skills, junior schoolchild

Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини – визначається мірою сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляється в соціальній та інтелектуальній активності у колі дорослих та однолітків. Володіння комунікативно-мовленнєвими навичками є одним із найважливіших досягнень старшого дошкільного віку. Комунікативна компетентність існує у всіх сферах життєдіяльності. Ступінь її сформованості визначається у здатності дитини адекватно сприймати оточення та поводитись в різних соціальних середовищах «дитина – дорослий», «діти – дорослі», «дитина – дитина», «діти – однолітки й малюки». Разом з комунікативною компетентністю розвиваються усі форми і засоби спілкування, яке дозволяє дитині реалізовувати власну індивідуальність та ділитися власним досвідом, інтересами.

Особливої актуальності набуває формування комунікативної компетентності учнів початкової школи. Адже молодший шкільний вік надзвичайно сприятливий для оволодіння комунікативними вміннями і навичками, оскільки в дітей цього вікового періоду легко формуються мовленнєвий слух та артикуляція, вони залюбки засвоюють нові слова і сталі вислови, оволодівають лінгвістичними конструкціями, виявляють інтерес і чутливість до мовних явищ, прагнуть до спілкування і швидко набувають мовленнєвого досвіду.

Розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей завжди цікавила як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед досліджень у цій галузі варто назвати роботи О. Аршавської, Н. Гез, І. Гудзик, Л. Ельконіна, В. Загвязінського, І. Зимньої, Д. Ізаренкова, М. Кейнела, І. Лернера, Б. Ломова, Л. Максютенко, М. Махмутова, Ю. Пасова, С. Савінгтона, М. Свейна, О. Побочної та ін. Щоб створити оптимальні умови для мовленнєвого розвитку дитини, педагогу слід використовувати різні форми роботи: ігри, проблемні ситуації, практичні заняття.

Театралізована діяльність – один із найефективніших засобів педагогічного впливу на комплексний розвиток особистості молодшого школяра. Має великий вплив на прояви творчих здібностей, розвиток дитячої фантазії, а, також, спонукає до вдосконалення комунікативно-мовленнєвих навичок. Загалом, театральна діяльність учнів та розвиток їх мовленнєвих здібностей мають тісний взаємозв'язок, який полягає в тому, що молодші школярі можуть коригувати сюжетну лінію, добавляти нові локації та постанови, складати сценарії, вести ігрові діалоги-імпровізації тощо. Під час роботи над виразністю слів персонажів активізується лексичний запас дітей, удосконалюється звукова культура мовлення, інтонаційна виразність.

Використання драматургії в освіті можна розглядати як альтернативу традиційному навчанню під керівництвом вчителя за сценарієм і як відповідь на виклики нашої сучасної



постмодерної культури знань, яка спрямована на глибше концептуальне розуміння шляхом підготовки учнів до більшої творчості та створення мультимодальних знань.

Під час залучання дітей до театральної діяльності, відбувається реалізація завдань для комунікативно-мовленнєвого розвитку: учні навчаються ефективно слухати та доносити думки, ідеї та емоції до слухачів; розвивають навички комунікації, співпраці у колі однолітків та дорослих; вчать моделювати різні ситуації, імпровізувати; шукають нові шляхи впливу на людей довкола та передачі інформації; пізнають багатогранність людської особистості; виконують різні ролі у згуртованому колективі; вчать домовлятися та виконувати домовленості; розвивають уміння висловлювати свої почуття різними способами; відповідають за свою частину роботи, яка відображає їхні інтереси та інтереси учнівської спільноти; намагаються почуватися впевненіше, позбуваються скутості; стають активнішими та вдосконалюють естетичний смак.

Отже, театральна діяльність, як окрема форма роботи з учнями молодшого шкільного віку, не тільки залучає до цікавої, змістовної та творчої практики, якою вони охоче діляться з навколишнім світом, а й сприяє розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок учнів. Завдяки їй учасники освітнього процесу можуть проявляти свої здібності та вдосконалювати інші компетентності, знання, уміння та навички. Театралізація є активним видом діяльності, що мотивує та підвищує інтерес учнів до набуття життєвого досвіду, спонукає їх до впевненості у собі через спілкування та взаємодію з іншими, відтак сприяє розвитку їхніх соціальних навичок.

### **Список використаної літератури**

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.

2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: Європейський контекст. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, 10-11 грудня 2020 р.). Випуск 3. Вінниця, 2020. С. 261-267.

3. Демченко О.П., Драбинюк С.Ю., Іващук Н.О., Шиманська Г.С. Виховні можливості театралізованої діяльності у роботі з обдарованими дітьми. XV Міжнародна науково - практична конференція «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice», 19-22 квітня 2022 р., Мадрид, Іспанія. [Multidisciplinary academic notes. science research and practice. Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference Madrid, Spain April 19 – 22, 2022]. С.421-427.

4. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. 61. С.23-30.

5. Михайлицька О. С. Театралізація як дієвий творчий засіб соціалізації особистості в особистісно орієнтованому освітньому середовищі. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи : електронний збірник науково-методичних матеріалів конференції (Житомир, 15 травня 2019 р.). Житомир, 2019.

6. Lehtonen A., Kaasinen M. P., Karjalainen-Väkevä, M. P., Toivanen, T. M. (2016). Promoting creativity in teaching drama. *Procedia : Social and Behavioral Sciences*, 217, 558-566.

## ЗАКОНОМІРНОСТІ СТВОРЕННЯ СЦЕНАРІЮ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ

Печуляк Анна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»  
Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## REGULATIONS OF CREATING A SCENARIO OF THEATRICAL EVENTS FOR CHILDREN

Pechulyak Anna, candidate for higher education "bachelor"  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація:** В статті розглядається закономірності створення сценарію театралізованого заходу. Визначено та описано основні структурні елементи сценарію. Визначені відмінності різних видів сценарію та з'ясовані їх спільні риси. Розглянуто етапи роботи над сценарієм театралізованого заходу.

**Ключові слова:** театральне мистецтво, сценарій, структурні елементи, глядач, творчий колектив

**Abstract:** The article examines the regularities of creating a script for a theatrical event. The main structural elements of the script are defined and described. The differences between different types of scenarios are defined and their common features are clarified. The stages of work on the script of the theatrical event were considered.

**Key words:** theater art, script, structural elements, audience, creative team

Виховання, як важливе явище суспільного життя, здавна було провідною функцією людського суспільства. На відміну від інших сфер життєдіяльності виховання існувало завжди. Для гармонійного виховання та формування духовної культури учнів недостатньо опанування знань та вмінь, включення в художню діяльність. Необхідно створити умови для виховання ціннісного ставлення до мистецтва через організацію та проведення різноманітних виховних заходів, що скрасять дозвілля учнів та наповнять вільний час.

Що потрібно для організації змістового заходу? Як зробити його цікавим?

Добір матеріалу для театралізованого заходу складний і суперечливий. Варто враховувати запити та уподобання акторського колективу учнів та глядацької аудиторії, не забувати про виховні, навчальні, розвивальні цілі та завдання, здібності, творчі можливості. Важливим є кожний етап підготовки театралізованого заходу (від написання сценарію, організації репетицій до його проведення), вказують педагоги І. Барановська, Н. Казьмірчук, Н. Мозгальова [1, с. 18].

Процес підготовки до заходу за вмілої організації стає і виховним, і повчально-розвивальним моментом. тому особлива увага приділяється написанню сценарію. Це важкий важливий, але цікавий етап. Він пзаслугової більшої уваги, оскільки крізь весь сценарій має бути проходити головна мета, ідея, завдання заходу. Отже, сценаристу необхідно скрупульозно прописати кожен деталь, продумати кожен фразу та кожен рух, щоб жоден елемент не випав з контексту. На думку О. Гречановської, роботу сценариста варто розглядати як зі сторони літературного мистецтва, так і зі сторони театральної постановки, йдеться про організацію події по художнім законам театральної майстерності. Тобто має бути продумана та чітко чітко виважена кожна дрібничка, що тісно переплітається зі основною сенсовою думкою [4].

Якщо розглядати зміст поняття, то «сценарій – це літературний твір, що служить основою для вистави, це сюжетна схема, план пєси [7]. Іншими словами – це створена сценаристом митцем літературно-режисерська розробка змісту театралізованої вистави або ж заходу. Здебільшого сценарій в чіткій та непорушній послідовності описує, зображує все, що

буде відбуватись на сцені, розкриває тему, показує майстерні переходи від кожної дії до наступної, створюючи орієнтовні рамки (норми) імпрізаційних моментів, які можуть бути присутні між акторами. В сценарій виховного заходу нерідко вводяться фрагменти літературних творів, окремі монологи чи діалоги головних осіб, тощо, які використовують як засоби активізації уваги учасників, її концентрації. Тако ж в сценарії пропсуються орієнтовний план наочногшо оформлення сцени, види декорацій, костюми та грим акторів, світло, музичний та шумовий супровід [1; 2, с. 137].

Вивчаючи технологію написання сценарію виховного заходу О. Гречановська, Н. Яременко виділяють, як обов'язкові, так і факультативні компоненти.

До обов'язкових компонентів належать:

а) заголовний комплекс (назва тексту, підзаголовки, указівка автора, список дійових осіб);

б) постановчі та внутрішньотекстові ремарки;

в) репліки.

До факультативних (необов'язкових) компонентів відносять опис дії до та після заходу.

Однак підкреслимо, що сценаристу варто конкретизувати кожен частину сценарію, щоб розяснити свій задум постановчому колективу.

*Назва сценарію.* Було б недоречно пропустити особливе значення цієї частини в процесі становлення початкового інтересу читача (глядача). Назва не лише орієнтує на певну тему, але і є першим поштовхом, що формує сприйняття майбутньої дії та ставлення до неї. Крім орієнтовної, вона побічно виконує рекламну функцію. Наприклад: «На небі зірка ясна засіяла» чи «Прийди до нас, весно, із радістю».

Окрім назви сценарію автор може запропонувати ще й підзаголовок, що зазвичай уточнює тему чи форму заходу. Н. Яременко конкретизує зміст понять «тема» та «ідея» сценарію та пропонує таке їх трактування: «тема – це коло життєвих явищ, відібраних і висвітлених автором сценарію, або це те, про автор хоче розповісти учасникам справи. Ідея – це основна думка, оцінка подій, про які йдеться в сценарії, те, заради чого автор хоче розповісти учасникам про щось [9, с. 137]. Такий підхід допомагає постановнику визначити зміст сценарію, визначити форму, в якій буде втілено дію. Вивчення літератури з цієї теми дозволяє констатувати, що найбільш часто в підзаголовку відображено таку інформацію:

а) уточнення теми заходу (наприклад: вечір, присвячений Дню Матері, );

б) уточнення форми (жанру) заходу (наприклад: вистава-сповідь «Коли міста ожива...»);

в) уточнення «прив'язки» заходу (наприклад: новорічно-розважальна програма для молодших школярів).

Хочемо наголосити, що не варто викладати з перших хвилин чи спрощувати ідею заходу. Творча задача сценариста полягає в тому, щоб з перших хвилин дійства активізувати глядача, зробити сприйняття дій цікавим, змусити кожного поринути в історію і осмислити ідею самостійно. Талановитий сценарист майстерно залучає в творчий процес глядача, робить його співучасником, стимулює до самостійного осмислення ідеї поринаючи в плін дій на сцені.

Наступним кроком є визначення списку дійових осіб. Цей структурний компонент має орієнтовну функцію, дає організатору інформаційний потік про те, скільки акторів варто залучити до театралізованого свята, яким амплуа вони мають відповідати.

Ще одним структурним компонентом сценарію є постановочна ремарка. Цей елемент описує місце дії. До постановочної ремарки можуть входити такі мікротеми:

а) оформлення сценічного майданчика, декорації;

б) організація сценічного простору;

в) дійові особи, які перебувають на сценічному майданчику, їх дії;

г) музичне оформлення;

д) кінокадри, відеозаписи;

е) шумові і світлові спецефекти.

Постановочна ремарка відіграє важливу роль у створенні єдиного художнього образу майбутнього дійства. Як зазначають практики, вона допомагає реалізувати інструктивну функцію сценарію, тобто розробляючи цей фрагмент, автор продумує організацію сценічного простору, кожної окремої мізансцени, просторові й технічні можливості для реалізації майбутнього видовища. Ці важливі ремарки сценарист потім відображає в тексті як непрямі вказівки.

Головним аспектом у сценарії звичайно є його текстова канва, зокрема репліки героїв, тобто висловлювання, що звучать з уст персонажів, дійових осіб театралізованого дійства. Це можуть бути як діалоги, так і монологи героїв. Через репліки розкривається основна дія сценарію. Цікаво, що репліки в сценарії можуть бути двох типів:

– адресовані дійовим особам сценарію – через них реалізують взаємодію персонажів. Проте головний адресат сценарного тексту – глядач. Слова та висловлювання такого типу виконують подвійну комунікативну функцію: зовні вони адресовані герою сценарного дії, а приховано – глядачеві;

– адресовані глядачам. Сценарист зазвичай не приховує від глядачів того, кому адресований текст. Це один із способів зробити глядачів не спостерігачами, а учасниками дії. Це прийом створення безпосереднього, живого спілкування з аудиторією.

Кожен гарно продуманий сценарій має внутрішньотекстові ремарки, тобто невеликі коментарі до діалогів чи монологів, реплік героїв. Головна функція внутрішньотекстових ремарок – позначати ознаку дії, обставини, що супроводжують мову героїв. Практики називають «психологічним жестом» або «емоцією, що виражена в дії». Внутрішньотекстові ремарки можуть позначати:

- а) дії героїв;
- б) інтонацію, особливості виголошення реплік;
- в) жести, пантоміміку героїв;
- г) адресацію реплік.

Інкколи, якщо захід масштабний в сценарій включається такий структурний компонент, як «опис дії до та/ або після видовища». Цей розділ сценарію, вказує Н. Яременко, зазвичай містить таку інформацію:

- а) про організацію діяльності глядачів: конкурси, ігри, театралізовані дії, в яких беруть участь глядачі, а також про дії організаторів заходу;
- б) про форми роботи, супутні заходи: виставки, оформлення афіш та ін.;
- в) про оформлення місця дії до або після вистави: холу, вестибюля, сходів тощо;
- г) про музичне рішення дії [9, с.141].

Зазначимо, що сценарій театралізованого дійства, вистави, тематичного заходу мають низку відмінностей. Однак можна вказати і на важливі спільні їх риси, а саме: обов'язкове врахування вікових особливостей та високі вимоги до культури мовлення та сценічної культури.

Отже, гарно продуманий та чітко написаний сценарій є першоосновою вдалого проведення театралізованого заходу. Кожен педагог повинен бути сценаристом, режисером, актором та організатором учнів. Талановитий вчитель вмів організувати учнів, мотивує дітей до участі в репетиційній роботі. Він створює відчуття і зрозуміння специфіки акторської і режисерської творчості; навчає працювати учнів з музичним та літературним матеріалом, вчить інтегрувати знання, поєднуючи літературний текст та світло, добір музичного оформлення та пластику чи хореографію в єдине гармонійне ціле. Під час даної роботи бачення та розуміння всебічності мистецтва розширюється не тільки для глядачів, але й для самих учнів, які самі в цьому преконуються через занурення в цю киплячу, бурхливу творчу «кухню» закулісія.

### Список використаних джерел

1. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей. 2020. Вінниця: ФОП Корзун ДЮ
2. Барановська І.Г. Проблема вибору сюжетної основи для хореографічного твору. 2022. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені КД Ушинського» <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16139>
3. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
4. Гречановська О. Технологія написання сценарію. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Grechanovska.php>  
URL: <https://slova.com.ua/word/%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9>
5. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія “Педагогіка”». 2021. Т.2. №3. С. 22-30.
6. Демченко О., Драбинюк С. Формування емоційної культури молодших школярів засобами театального мистецтва в інклюзивному освітньому просторі. *Молодий вчений*, 12 (112), 2022. С. 65-71.
7. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. К.: Видавництво «Світоч», 2019. 336с.
8. Яременко Н. В. Дозвіллезнавств: навчальний посібник. Фастів: Поліфаст Барановська, 2007. 460 с.

### РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

**Тетяна Романенко**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS AS A TOOL OF THEATER ART IN PRESCHOOL CHILDREN.

**Tetiana Romanenko**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У тезах розкрита актуальна проблема формування та розвитку навичок «soft skills» («м'які» навички) засобами театального мистецтва у дітей старшого дошкільного віку. Це новий термін, який нещодавно з'явився в українській освіті, тому є недостатньо вивченим та дослідженим. Описані сучасні «гнучкі» вміння та навички, якими має оволодіти дошкільник для подальшої соціалізації через засоби театралізованої діяльності.*

***Ключові слова:** soft skills, дошкільний вік, театральне мистецтво, театралізована діяльність, театралізовані вправи, дошкільна освіта.*

***Abstract.** The theses reveal a rather urgent problem of the formation and development of "soft skills" by means of theatrical art in preschool children. This is a new term that recently appeared in Ukrainian education, so it is not sufficiently studied and researched. Modern "soft" skills and abilities that a preschooler should master for further socialization through the means of theatrical activities are described.*

***Key words:** soft skills, preschool age, theatrical art, theatrical activity, theatrical exercises, preschool education.*

На сьогоднішній день з кожним наступним поколінням дітей у закладах дошкільної освіти вихователі потребують пошуку нових засобів та методів навчання, виховання всебічно-розвинутої особистості відповідно до сучасних тенденцій та розвитку новітніх технологій. Одним із ключових якостей та навичок необхідних для подальшої соціалізації є набуття дітьми дошкільного віку «soft skills».

Зазначимо, що «soft skills» у перекладі з англійської мови означає «м'які (у деяких перекладачах – гнучкі) навички» - це такі якості та риси особистості, які потрібні для соціалізації, налагодження взаємодії та стосунків з іншими дітьми, людьми в майбутньому. Отже, ці навички починають формуватися у ранньому віці і розвиваються протягом усього життя людини. Деякі психологи та педагоги підтримують думку, що батьки мають подавати особистий приклад для дитини, оскільки з самого народження у неї починають формуватися «гнучкі навички» [3, с. 201 – 202]. Це поняття має декілька визначень у педагогічній літературі та є досить новим терміном, який нещодавно з'явився в педагогіці, вважається недостатньо вивченим та дослідженим.

Цікавим є саме той факт, що вперше термін «soft skills» з'явився ще у 90-х роках ХХ століття, і не в педагогіці, а у галузі управлінської діяльності [7, с. 3 – 5].

Розкриємо більш детально сутність поняття «м'які (гнучкі) навички», що формуються у процесі дошкільної освіти. Насамперед, слід виокремити навичку критичного мислення, якій властиві креативність, вміння висловлювати власні думки та ідеї стосовно вирішення проблемних питань, ситуацій або задач. Вихователь на кожному занятті має підтримувати допитливість дітей. Наступна навичка креативного мислення, що полягає у здатності дітей знаходити нові, оригінальні, незвичні ідеї для вирішення поставлених задач та проблеми, вміння фантазувати. Сюди ж входить творчість особистості. Не слід забувати про формування та розвиток таких вмінь та навичок як, уважність, вміння взаємодіяти у групі чи колективі, а також моральних якостей: співчутливість, вміння слухати іншу людину, бачити та розуміти її емоційний стан. Все це допомагає дитині правильно оцінювати інших людей та будувати з ними соціальні зв'язки. Досить цікавою, на наш погляд, є навичка адаптивності, яка полягає у вмінні швидко знаходити рішення із нестандартних ситуацій. Рівень адаптивності дитини може змінюватись в залежності від умов, впливу навчання та виховання [5].

Проблемі використання різних засобів театрального мистецтва для розвитку «soft skills» у дітей старшого дошкільного віку, присвячені роботи багатьох українських та європейських педагогів, вихователів, зокрема: К. Орфа, Р. Штайнера (Вальфдорська педагогіка), З. Рашевського, С. Френе («Школа радості»), С. Гаврилюк, Г. Ровіда, І. Барановської, О. Демченко, Г. Костюшко, Р. Фастовець, А. Капська, Н. Іванова, М. Дергач, І. Шишко та інші [8, с. 2].

На нашу думку, одним із найефективніших та найрезультативніших засобів формування навичок «soft skills» у дітей дошкільного віку є театральне мистецтво. Звертаємо вашу увагу, що одним із базових компонентів дошкільної освіти є саме «мистецько-творча компетентність», яка реалізується на заняттях з музичного, театального, образотворчого мистецтва та під час виступів, концертів дітей, приурочених до різних свят (Новий Рік, Святий Миколай, 8 березня, свято рідної мови, свято казки, Свято Масляної, випускного та ін.). Отже, «це здатність дошкільника на практиці реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1, с. 21 – 22].

Доведено багатьма європейськими дослідження у галузі педагогіки, що запровадження різноманітних засобів театального мистецтва у освітньому процесі допомагає сформувати в дошкільників основні soft skills, через впровадження деяких функцій: виховної, розвивальної, соціалізуючої, естетичної та дозвіллево-розважальної [2, с. 144 – 152].

Наведемо декілька прикладів використання засобів театральної діяльності в роботі європейських закладів дошкільної освіти. Цікавим є досвід Великобританії. Тут у закладах дошкільної освіти для формування та розвитку «soft skills» у дітей педагоги використовують метод тимбілдингу (у перекладі з англійської – командотворення). Цей метод полягає в ефективному створенні груп дітей і розвиває вміння працювати у команді, комунікувати. Також діти навчаються слухати та поважати думки один одного, не перебивати того, хто говорить [10].

В педагогічних університетах Словаччини, Польщі та Німеччини досить поширене застосування різних видів театральної діяльності в умовах організації дозвілля дітей. Досить незвичайним для українських ЗВО, а особливо ті, що мають педагогічний напрям, при підготовці майбутніх вчителів та вихователів проводяться курси, тренінги та майстер-класи з театральної та акторської майстерності, викладаються методики розвитку сценічного мовлення та теоретичні засади педагогіки театрального мистецтва.

Приведемо декілька прикладів реалізації засобів театралізованої діяльності для розвитку м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку. Одним із таких є інсценізація. Дошкільники залюбки беруть участь в розігруванні улюблених казок, мультфільмів, діалогів, у підготовці до відкритих занять для батьків та концертів. При цьому діти навчаються взаємодіяти у колективі, дружити, у деяких можуть розкритися й лідерські якості. Старші дошкільники проявляють свою творчість та креативність, приєднуються до створення реквізиту та декорацій на заняттях з трудового навчання та образотворчого мистецтва. На заняттях з музичного мистецтва діти навчаються аналізувати музичні твори, висловлювати думки щодо того, які емоції викликає мелодія чи пісня, малюють картини відповідно до прослуханих музичних п'єс та інших творів. Вихователю доцільно також використовувати такі вправи як: «Закінчи казку» (вихователь читає початок казки, а дітям пропонується закінчити), «Розмова по телефону» (вихователь пропонує одній дитині зателефонувати своєму другу зі групи, а інший бажаючи відповідає на телефонний дзвінок, при цьому необхідно у діалозі використати ввічливі слова (добрий ранок, дякую, до зустрічі) або дати змогу дітям самостійно обрати одну тему із запропонованих: «Яка погода була рано вранці?», «Як ти провів вихідні?») [9, с. 22 – 25].

Варто пам'ятати, що провідною діяльністю у дошкільному віці є ігрова. Доречно використовувати ігри з елементами драматизації, наприклад, «Ходить гарбуз по городу», «Коза-дереза», «Колобок», «Ріпка». Метою таких ігор є розвиток діалогічного мовлення [4, с. 27].

Велике значення у формуванні «м'яких навичок» надається сюжетно-рольовим дидактичним іграм, в яких ігрові дії полягають у зображенні різних життєвих ситуацій, у виконанні ролей (покупця, продавця, вовка, гусей тощо) [4, с. 28].

Окрім того, використання засобів театрального мистецтва має значний вплив на формування у старших дошкільників:

- ставлення до власного «Я», а також особистісно моральні якості;
- естетичне виховання;
- розвиток зв'язного мовлення, збагачення активного та пасивного словникового запасу;
- вміння керувати своїми емоціями;
- закладається фундамент почуття колективізму [6, с. 10].

Підготовка до будь-якої інсценізації вистави або казки на сцені дошкільного закладу вихователь з дошкільнятами проводиться у три етапи:

I. Робота за столом. Вихователь організовує роботу над аналізом казки чи п'єси, проводить бесіди стосовно характеристики героїв, порушених проблем у творі.

II. Робота «у вигорodkaх». Вихователь показує дітям як можна переміщуватись на сцені під час вистави, обговорює з дітьми мізансцени, чи подобаються дітям обрані ролі (чи образи), костюми, декорації.

III. Заключний етап. Проводяться репетиції, вихователь вчить з дітьми слова, пісні, танці. Виготовляються декорації та костюми. За бажанням для дітей можна запросити стиліста з аквагриму [6, с. 16 – 18].

Велика роль у формуванні м'яких навичок засобами театрального мистецтва надається екскурсіям у лялькові театри або театри опери і балету, перегляду вистав. Дітям дуже цікаво зануритися у світ «закулісся», приміряти на себе роль справжнього актора театру тощо.

Підсумуємо все вищесказане: отже, найефективніше формуються та розвиваються «м'які навички» у дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. При цьому у театральній діяльності звертається увага на особистість вихователя, який має весь час підтримувати та заохочувати дітей. На наш погляд, найрезультативнішими будуть такі вправи: «інсценізація казки», «закінчить казку», «розіграйте ситуацію», «розмова по телефону» тощо. Такі завдання дуже подобаються дітям, та мають на меті розвинути в них комунікативні навички.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний Стандарт дошкільної освіти) Нова редакція від від 12.01.2021. с. 21 – 22. URL: <https://bit.ly/3eOjrpV> (дата звернення: 21.03.23 р.)
2. Бахмат Н. В. Розвиток soft skills здобувачів початкової освіти в умовах інклюзії. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки» 1 (2022): С. 144 – 152.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
4. Журавко Т. В. Soft Skills і критичне мислення дошкільників: навички у XXI столітті. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 45. Том 1. С. 201 – 202.
5. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
6. Смолянко Ю. Розвиток soft skills у дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, Вип. 6. 2021. С. 3 – 5.
7. Шпеко А. М., Лимар Ю. М. Розвиток соціальних навичок молодших школярів шляхом залучення до театральної діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особисті педагога*: зб. матеріалів V Міжнар. Інтернет-конф., 2021. С. 2 – 3.
8. Soft skills для розвитку дитини: емоційний інтелект, комунікація та медіаграмотність. *Медіаальбом для наймолодших* / Ю. М. Зоря, Н. М. Степанова/ За редакцією О. В. Волошенюк, А. О. Павленко. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. С. 22 – 25.
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.
10. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education*



## ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ганна Собо́ль, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## USE OF THEATER-GAME ACTIVITIES IN WORKING WITH PRIMARY SCHOOL PUPILS

Anna Sobol, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розкрито поняття «театрально-ігрова діяльність», визначено провідні функції театру в організації роботи початкової школи. Наведено приклади театралізованих ігор та атрибути до їхнього використання.

**Ключові слова:** театрально-ігрова діяльність, молодші школярі, театр, початкова школа.

**Abstract.** The article reveals the concept of «theatrical and game activity», defines the leading functions of the theater in the organization of the work of primary school. Examples of theatrical games and attributes for their use are given.

**Key words:** theater-play activity, younger schoolchildren, theater, primary school.

Сьогодні початкова школа перебуває у стані модернізації. Зважаючи на євроінтеграційні процеси, великого значення набуває використання театрально-ігрової діяльності. Вона активно переносить дитину в пізнавальний світ, дозволяє зробити освітній процес цікавішим, захоплюючим для кожної дитини. Використання театрально-ігрової діяльності на уроках вирішує одразу кілька педагогічних проблем: розвиток творчого потенціалу молодших школярів, формування компетентностей здобувачів освіти; розвиток пізнавального інтересу; розвиток soft skills (комунікації, лідерських навичок, самопрезентабельності, здатність працювати в команді) тощо. Театрально-ігрова діяльність виступає ефективним засобом розвитку особистості, сприяє її утвердженню в суспільстві.

Низка нормативних документів України розглядає питання використання театрально-ігрової діяльності в освітньому процесі початкової школи, а саме: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014) передбачає використання творчих завдань, спрямованих на всебічний розвиток особистості, розкриття внутрішнього потенціалу кожної окремої дитини; Концепція «Нова українська школа» (2016) передбачає використання театралізації на уроках в початковій школі як засобу ефективного виховання та навчання школярів; Закон «Про освіту» (2017) засвідчує використання інноваційних освітніх методик та практик у роботі з учнями; Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) базується на передових ідеях навчання учнів, зокрема, на використанні театралізації; Державний стандарт початкової освіти (2018) передбачає використання широкого спектру форм, методів та прийомів для освіти учнів, використання театралізації як засобу творчого становлення особистості.

Зарубіжні та вітчизняні класики педагогіки Дж. Локк, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, С. Русова, В. Сухомлинський наголошували на важливості використання засобів, що б зацікавлювали учнів, стимулювали їхню пізнавальну активність. Питаннями модернізації освітнього процесу в початковій школі займалися Г. Васянович, І. Бех, О. Демченко, І. Зязюн, Н. Лазаренко, Л. Любчак, О. Савченко, І. Стеценко, Р. Шиян та ін. Особливості використання театрально-ігрової діяльності як ефективного засобу розвитку

молодших школярів досліджували І. Барановська, О. Демченко, О. Деркач, О. Жовнич, Н. Казьмірчук. Особливості підготовки педагогів до використання театральної діяльності молодших школярів презентовано у міжнародному проекті Jean Monnet Module «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE, що реалізується у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

Театральна діяльність є складною та багатогранною мистецькою галуззю, що має різні інтерпретації та визначення. Одним з таких є театр, він сприймається як «мистецтво зображення дійсності на сцені з допомогою акторів, світла, звуку та інших мистецьких засобів» [5, с. 497]. О. Демченко пояснює «шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи знань: культурологічних (художня культура, мистецтвознавство, теорія театру і основи режисури), психологічних (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистенційних потреб, творчої самореалізації), педагогічних (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об'єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [3, с. 580].

Ми вважаємо, що театральна діяльність в освітньому процесі виконує низку функцій, а саме:

- сприяє осмисленню прочитаного сценарію, формуванню власної позиції та думки;
- сприяє формуванню цілісної картини світу учнів;
- дозволяє швидше засвоїти навчальний матеріал та ефективно виховувати школярів;
- дозволяє розвивати навички командної роботи, сприяє виробленню вміння пошуків компромісу;
- сприяє розвитку комунікації, ораторського мистецтва особистості;
- формує здатність вільно говорити про свої почуття, думки, переживання, дозволяє програвати проблемні ситуації на сцені, щоб знайти шляхи їхнього вирішення в житті;
- сприяє розвитку мислительних процесів учнів [7].

У своїй практичній діяльності (ліцей с. Черепашинці Калинівської міської ради) ми використовуємо театральну діяльність: сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, ігри-інсценізації. Окрім того використовуємо різні театральні аксесуари: ширми, фланелеграф, декорації тощо.



Рис. 1. Атрибути для організації театральної діяльності в початковій школі

Використання театральної діяльності на уроках дозволить школярам оволодіти основами акторської майстерності, сприятиме розвитку навичок вербального та невербального мовлення, налагодженню командної роботи, здатності аналізувати літературні твори, орієнтуватися у їх жанрах. Театральна діяльність реалізується у різних видах вправ, як-от:

- ігри на розвиток дитячої креативності: «Чарівний герой», «Історія моїх речей», «Казковий вернісаж», «Диво-малюнок», «Творчий п'єдестал», «Дивограй» тощо.
- мовленнєві ігри: «Монолог головного героя», «Розкажи мені», «А як думаєш ти?», «Діалогічні перемовини» тощо.

- ігри на розвиток емоційної сфери: «Перетворись на героя», «Давай, допоможи», «Малюю майбутнє», «Я тобі дарую» тощо.
- ігри на формування здатності до командної роботи: «Театральна студія», «Власна інтерпретація», «Фонтан ідей» тощо.
- ігри на розвиток самооцінки: «Характеристика», «Головна роль», «Імпровізований сценарій» тощо.

Уроки з театральньо-ігрової діяльності можуть бути включені до позаурочної діяльності школи. Такі заняття можуть бути організовані у формі театального гуртка або студії, де учні матимуть можливість більш детально досліджувати та розвивати свої творчі здібності. Позаурочні заняття з театральньо-ігрової діяльності можуть бути проведені як для учнів, що мають певний досвід у театральних постановках, так і для початківців.

Отже, театральньо-ігрова діяльність займає важливе місце для всебічного розвитку молодших школярів, дозволяє розвинути їхні творчі здібності, критичне мислення, комунікативні навички, сприяє самоутвердженню та суспільному становленню.

### Список використаних джерел

1. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності. *Наукові записки: Збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. Серія «Мистецтво». Вип. 3.* Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. С. 11-15.
2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*, 2022, 1(24), С. 91-101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
3. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. *XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022].* С.580-585.
4. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61.* С. 23-30.
5. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497-500.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
7. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. society. integration. education Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

## ОСОБЛИВОСТІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ольга Шостак, кандидат філологічних наук  
Рівненський державний гуманітарний університет (Україна)

### SPECIFICITY OF THEATRICAL ACTIVITIES IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Olga Shostak, Candidate of Philology  
Rivne State University for the Humanities (Ukraine)

***Анотація.** Проаналізовано специфіку організації театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти. Розглянуто її види (розігрування вистав, ігри-драматизації, ігри-інсценізації). Закцентовано на ролі театрального мистецтва в розвитку творчих здібностей дошкільників.*

***Ключові слова:** театралізована діяльність, творчі здібності, виразність мовлення, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** The specifics of the organization of theatrical activities in a preschool education institution have been analyzed. Its types are considered (acting out plays, dramatization games). Emphasis is placed on the role of theatrical art in the development of creative abilities of preschoolers.*

***Key words:** theatrical activity, creative abilities, speech expressiveness, pre-school children.*

У закладах дошкільної освіти необхідно приділяти належну увагу організації театралізованої діяльності, що слугує розвитку творчих здібностей дітей. Специфіка театралізованої діяльності в ЗДО проаналізована в дослідженнях Л. Калініної, І. Кардаш, Г. Мартиненко, О. Олійник, Л. Шипіло та ін. Науковці наголошують на особливому значенні театрального мистецтва для становлення дитячої особистості. На думку О. Олійник, основні його завдання такі: «сформувати правильну модель поведінки у сучасному світі; підвищити загальну культуру дитини, залучати до духовних цінностей; знайомити дітей з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами, традиціями; удосконалювати навички втілювати в грі певні переживання, спонукати до створення нових образів, спонукати до мислення» [3, с. 7]. Г. Мартиненко відзначає: «Залучення дітей до театралізованої діяльності сприяє вивченню людських почуттів. Діти вчаться висловлювати свої почуття, передавати текст інтонацією та мімікою» [2, с. 5]. Л. Калініна стверджує, що театралізована діяльність дає можливість дошкільникам брати участь у різних видах творчої роботи. Окрім того, такі заняття можуть «значно підвищити рівень емоційної піднесеності та організованості, сформувати навички колективної роботи, відповідального відношення до своїх вчинків» [1, с. 48]. Відтак театральне мистецтво – один із ключових засобів для формування soft skills дітей дошкільного віку.

Театралізована діяльність у ЗДО насамперед пов'язана з розігруванням вистав. О. Олійник рекомендує розподіляти роботу над п'єсою на три репетиційні періоди: «застольний», «у вигородці», «на сцені». «Застольний» період або робота «за столом» – це початковий етап роботи над п'єсою, коли відбувається ознайомлення дошкільників з її змістом. Необхідно стимулювати дітей до самостійних висловлювань і оцінок, емоційної активності. Разом із вихователем вони обговорюють образи, конфлікти, аналізують стосунки між персонажами та обирають роль для виконання. Далі діти працюють над вивченням слів героїв, добирають відповідні інтонації, жести для майбутнього втілення сценічних образів. Другий етап – робота «у вигородці» – полягає в розробці мізансцен, вихователь вчить дошкільників розташовуватись на сцені. Також діти обговорюють декорації, костюми для вистави. Заключний етап – це репетиції «на сцені». Дошкільники вчаться грати свої ролі у костюмах. Генеральні репетиції проводять із використанням музики і всіх декорацій. Напередодні прем'єри дітей також можна залучити до підготовки афіші. Таким чином, у процесі театралізованої діяльності

дошкільники ознайомлюються з мистецтвом театру, удосконалюють навички до перевтілення, вміння використовувати образні й емоційні засоби виразності, декламувати текст [3, с. 16–20].

Театралізована діяльність у ЗДО може реалізуватись і шляхом різноманітних ігор: непередметних (ігор-драматизацій), де діти як актори виконують обрану роль, та предметних (ігор-інсценізацій), де діючими особами виступають конкретні предмети (іграшки, ляльки настільного театру та ін.). Отже, театралізована діяльність – важливий напрям роботи в ЗДО, ефективний засіб педагогічного впливу на вихованців і їх творчого становлення. У процесі взаємодії з ровесниками відбувається засвоєння соціальних норм поведінки, формуються вищі психічні функції. Театралізована діяльність сприяє і розвитку виразності мовлення (уміння регулювати силу голосу, тембр, темп, інтонацію) та його образності.

### Список використаних джерел

1. Калініна Л. А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної діяльності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 1.45. С. 46–49.
2. Мартиненко Г. В. Театралізована діяльність в дитячому садку. Харків : ВГ «Основа», 2018. 127 с.
3. Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.

### ТЕАТР ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ШКОЛА ПОЧУТТІВ

**Юлія Черевань**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### CHILDREN'S THEATER - SCHOOL OF FEELINGS

**Julia Cherevan**, bachelor's student (master's student)

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті порушується питання поліфункціональної природи театрального мистецтва. Визначено форми та методи залучення учнів до театрального мистецтва. Обґрунтовано тезу, що театр не проста забава, а школа почуттів.*

***Ключові слова:** театр, театралізована діяльність, школа почуттів, драматизація, емоції.*

***Abstract.** The article raises the question of the multifunctional nature of theatrical art. Forms and methods of involving students in theater art are defined. The thesis that the theater is not just fun, but a school of feelings is substantiated.*

***Key words:** theater, theatrical activity, school of feelings, dramatization, emotions.*

З давніх часів люди зібралися гуртом, щоб поділитися історіями, розповісти про пригоди, відсвяткувати якусь подію. Історично відомо, що витoki театру походять з перших священних ритуалів. До наших днів племінна (колективний характер) природа театру працює як згуртована спільнота, передаючи міфи з покоління в покоління, дозволяючи акторам та глядачам увійти в простір, де вони можуть вільно висловлювати себе, проживати свої емоції через емоції акторів, і навпаки. Театр – це цінний досвід глибокого контакту, що відбувається в момент показу вистави.

Можна вважати, що історично театр дивував своєю терапевтичною дією, ефектом катарсису (очищення) за Аристотелем. Сила та глибина театральної (драматичної) дії пов'язана із здатністю виражати та переживати події яскраво та ясно, наче дивишся зі сторони, очима інших людей.

Сьогодні наша країна опинилася в край важких умовах війни та пандемії. Мільйони людей втратили рідні домівки, рідних, друзів. Однак країна продовжує розвиватися. Театр продовжує виконувати свої функції: навчати, виховувати, розвивати, розважати, лікувати, окрилювати, надихати, осяювати. Ми розглядаємо шкільний театр (дитячий театр) як дивовижний світ, де всі діти талановиті та неповторні.

Ще на початку ХХ ст. творчі педагоги почали застосовувати елементи театру в шкільній освіті. Я. Коменський, Г. Сковорода, І. Франко, Б. Грінченко, С. вказували на важливість навчання дітей на ігрових засадах, вводили елементи театру в свою педагогічну практику, розглядали театру гру, як невід'ємний елемент дитячого життя. Л. Артемова, І. Барановська, А. Богущ, В. Сухомлинський, С. Шацький, Л. Хлебнікова та інші педагогічні практики переконують, що театральне мистецтво, дитячий театр, театралізована діяльність дітей реалізує над важливішу потребу дитини в зовнішньому самовираженні та творчій самореалізації. Вони вважають театр не простою забавою, а педагогічно-доцільною справою, що допомагає вирішити важливі завдання, зокрема стати школою почуттів, переживань, емоцій. Видатний український педагог В. Сухомлинський надавав великого значення мистецтву драматизації. Він був переконаний, що «казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення» [5, с. 76]. Мистецтво драматизації сьогодні продовжує розвивати емоційну сферу школярів, оскільки воно засновано на імпровізації та грі. В сучасній освітній практиці драматизацію застосовують як активний метод навчання молодших школярів [2; 3; 4; 6; 7].

Є багато сторін дитячого життя, глибоких і серйозних переживань, які шукають виходу, але не завжди можуть знайти його, тому залишаються прихованими, нерідко хвилюють та тиснуть на психіку, стаючи джерелом прямих і незрозумілих захворювань. Цікава театралізована гра, що дає простір уяві, містить прихований терапевтичний потенціал та може звільнити внутрішній світ дитини [4; 5; 7; 8]. Театральні заняття, побудовані на ігрових засадах, виховують у школярів креативність, громадську активність, прагнення і потребу в творчій віддачі отриманих знань і умінь.

Театр для дітей ми розглядаємо, як свято, школу спілкування, школа почуттів та емоцій. Злість, радість, страх, спокій, сум, здивування – це все основні емоції людини [2; 3]. Різні емоції виражаються на обличчі людини за допомогою міміки (рухів брів, очей, губ, тощо). В залежності від емоційного стану змінюється зовнішність кожного з нас, отже аналізуючи вираз обличчя ми можемо дізнатись про самопочуття, настрій, характер, уподобання і про навіть вчинки чи задуми людини [1].

Як відзначають дослідники, «ефективним засобом формування у дітей емоційного інтелекту в освітньому середовищі НУШ є театр як культурно-емоційне явище та педагогічний засіб. Організуючи різні види театралізацій в освітньому процесі НУШ, на уроках і в позакласній роботі, можна суттєво підвищити рівень емоційної культури дітей з ООП. У ході реалізації проекту програми ЄС Еразмус + Жан Моне Модуль [10] було розроблено ігри-драматизації, завдяки використанню яких у роботі з дітьми з ОПП можна вирішити низку завдань: підвищення емоційної грамотності; розвиток здатності співчувати, надавати підтримку іншим та ідентифікувати емоційні стани» [5, с.69].

Розвинутий емоційний інтелект передбачає, що дитина вміє ідентифікувати, аналізувати, використовувати знання для вирішення ситуацій, а головне вчиться керувати емоціями в процесі участі в театралізованій грі чи драматизації. Поетапний розвиток емоційного інтелекту можна представити у вигляді ланцюжка: на початку дитина вчиться розуміти власну поведінку і реакції на різні ситуації, потім виражати свої емоції, а після вже керувати ними. Емоції дітей-безпосередні та спонтанні. Як от: в дитини забрали іграшку – вона голосно плаче, віддали – знову сміється, наче нічого не трапилось. Діти особливо молодшого шкільного віку, не ховають та не стримують своїх переживань. Тому вся їхня

активність забарвлена емоційними проявами. Наприклад, якщо дитина дуже втомлена, вона перестає посміхатися, стає спокійною, навіть млявою, перестає бути енергійною та жвавою.

В театральній грі дитина діє від імені персонажа (героя), перевтілюється в нього, щоб правдиво зіграти дію, вчиться грати та передавати емоції, настрій, різні почуття. Участь дітей у будь-якій театральній постановці примушує думати, аналізувати, давати оцінку дійовим особам, партнерам, собі, тобто бути постійно в процесі пізнання, відкривати нове в собі та в навколишньому світі. Театральне мистецтво формує цілісний погляд на світ, створює можливість не лише для естетичного та емоційного сприйняття, оцінювання, але, насамперед, цікавої діяльності, що формує творчу, активну, емоційну особистість [ 3; 7].

Виходячи з результатів аналізу історично детермінованих форм і методів театральної педагогіки та досвіду сучасної театральної педагогіки І. Большакова, І. Барановська, Н. Казьмірчук, О. Савченко та інші виділяють низку ефективних форм та методів [2; 3; 4; 7; 8]. Серед них: екскурсії до театру; знайомство з працівниками театру (цехи і різні служби); зустрічі з акторами та режисером театру (тематичні і за підсумками спектаклі); майстер-класи з акторської майстерності; театралізовані свята; театралізовані (сюжетно-рольові) ігри на уроках в школі та в поза навчальний час; урок театру в школі (загальноосвітній урок на матеріалі вистав театру, або, наприклад, літератури - на матеріалі предмету із застосуванням театральних методик); конкурси, вікторини, тематичні дні та тижні; обговорення спектаклів [2; 3; 4; 7; с. 215].

Застосування визначених форм та методів на практиці дають змогу вирішити багато освітніх завдань програми початкової школи: активізація пізнавальних інтересів, розвиток м'яких навичок (soft skills) та готовність до творчої самореалізації. Вони дозволяють удосконалити комунікативні уміння учнів, вчать моделювати ситуації спілкування та обирати необхідні стратегії, дають можливість отримати досвід переживання, співчуття та співпереживання, розвивають емоційний інтелект, творче мислення, вчать налагоджувати та співпрацювати в команді на засадах довіри та підтримки.

Таким чином, вище зазначене дозволяє зробити висновок, що театр сприяє прояву творчої активності, розкриттю власних емоційних можливостей, підвищенню самооцінки; покращенню пам'яті збагачення словникового запасу, тобто театр це і є школа почуттів для дитини.

### Список використаних джерел

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. К.: Лібра, 1996. 224 с.
2. Барановська І.Г., Демченко О.Д., Граб О.Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 63 <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>
3. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі. Вінниця, 2015. 170с.
4. Барановська І.Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театальної діяльності . *Zbior raportow naukowych. «Perspektywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku»*. (27.02.2013 – 28. 02.2013) Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. С. 5 – 9.
5. Демченко О., Драбинюк С. Формування емоційної культури молодших школярів засобами театального мистецтва в інклюзивному освітньому просторі. *Молодий вчений*, 12 (112), 2022. С. 65-71.
7. Сухомлинський Василь. Серце віддаю дітям. Київ: 1971. 123 с
8. Савченко О.Я Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр, 2015. 255с
9. Театр на уроці: практикум для початкової школи (стаття Інни Большакової) URL: <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>
10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. society. integration. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>



**РОЗДІЛ 6.**  
**СТВОРЕННЯ ВІДКРИТОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ**  
**ПРОСТО НЕБА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ**

**ЗЕЛЕНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ**  
**ДОШКІЛЬНИКІВ**

**Ліна Береженна**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

**Леся Снісар**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**THE GREEN ENVIRONMENT AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE**  
**MOTOR SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN**

**Lina Berezhenna**, master's student

**Lesya Snisar**, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню впливу зеленого середовища на розвиток рухових якостей дітей старшого дошкільного віку. У статті проаналізовано дослідження науковців та висвітлено сучасні підходи до досліджуваної проблеми. Зроблено висновки про користь зеленого середовища для розвитку рухових якостей дітей, підкреслено важливість забезпечення безпеки дітей у зелених зонах.*

***Ключові слова:** зелене середовище, розвиток рухових якостей, діти старшого дошкільного віку, безпека.*

***Abstract.** The article is devoted to the study of the influence of the green environment on the development of motor skills of older preschool children. The article analyzes the research of scientists and highlights modern approaches to the investigated problem. Conclusions were made about the benefits of a green environment for the development of children's motor skills, the importance of ensuring the safety of children in green areas was emphasized.*

***Keywords:** green environment, development of motor qualities, children of preschool age, safety.*

Розвиток рухових якостей у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом виховання, оскільки цей період визначає подальший розвиток і здоров'я людини. Аналіз наукових джерел [1-3; 6 та ін.] дозволив зробити висновки, що важливість зеленого середовища як фактору розвитку рухових якостей дошкільників. Так, дослідження О.Такако (O.Takako) [10] показало, що прогулянки в зелених зонах сприяють розвитку балансу та координації дітей. Також Мак.Кормік (Mc.Cormick) та Дж.Імпінк (J.Impink) [9] дослідили, що діти, які проводять більше часу на природі, мають кращу фізичну форму та вищий рівень розвитку рухових навичок у порівнянні з дітьми, які перебувають більше часу в приміщенні. Ці результати були підтверджені іншими дослідженнями, зокрема, С.Беллі (S.Belli) та її колегами [4], які виявили, що більша кількість зелених просторів у міському середовищі пов'язана з покращенням рухових навичок дітей.

Сучасні дослідження [1-3; 5-6 та ін.] також доводять взаємозв'язок між зеленим середовищем та розвитком рухових якостей дітей. Наприклад, С.Лоу (C.Lowe) та його колеги [8] виявили, що діти, які більше часу проводять на природі, мають кращий баланс та координацію рухів. Так, на слушну думку К.Лангера (K.Langer), зелене середовище сприяє руховій активності дітей та розвитку їх рухових якостей [7].

Зокрема, аналіз наукових джерел [1-3; 9 та ін.] підтверджує, що рухова активність в зеленому середовищі забезпечує краще самопочуття та психічне здоров'я дітей. Ці



дослідження вказують на те, що зелене середовище має не тільки фізичний, але й психологічний вплив на розвиток дітей старшого дошкільного віку.

Європейський досвід [7-9 та ін.] показує, що доступ до зелених зон, парків, лісів та інших природних місць для гри та активного відпочинку може допомогти дітям зберегти фізичне здоров'я та підвищити рухову активність. У країнах Європейського Союзу відзначається значний розвиток інфраструктури для формування рухових якостей дітей дошкільного віку в зеленому середовищі. Наприклад, в Швеції створені спеціальні дитячі майданчики в парках, де діти можуть гратися та займатися фізичними вправами. В Нідерландах розвиваються проекти зелених зон, де діти можуть гратися та займатися спортом.

Україна також розвиває інфраструктуру для розвитку рухових якостей дітей у зеленому середовищі. Наприклад, в м.Дніпрі створено більше десяти спортивних майданчиків для дітей у зелених зонах міста [2, с. 66]. В м.Києві розроблено проекти зелених зон, де діти можуть гратися та займатися спортом [2, с. 68]. Також українські заклади дошкільної та початкової освіти активно використовують зелені зони для проведення фізкультурних занять та ігор на свіжому повітрі.

Отже, на основі аналізу літературних досліджень [3; 6-9 та ін.] можна зробити висновок, що зелене середовище є важливим фактором розвитку рухових навичок дітей старшого дошкільного віку. Зелені зони забезпечують дітям можливість активної рухової діяльності, що позитивно впливає на їхнє фізичне та психічне здоров'я.

Визначимо напрями впливу зеленого середовища на розвиток рухових якостей:

1. Покращення фізичного здоров'я дошкільників. Наприклад, підйом по горбах тощо з метою розвитку спритності, сили, витривалості, гнучкості, швидкості.
2. Сприяння естетичному розвитку дітей. Так, діти можуть виконувати просто неба «лісову зарядку», де кожна вправа буде імітацією рослин або тварин лісу тощо.
3. Активізація рухової активності дітей. Зокрема, перебування просто неба розвиває серцево-судинну систему (система органів і тканин, яка забезпечує кровообіг в організмі дитини) [4, с. 272].

Таким чином, зелене середовище є важливим фактором розвитку рухових якостей дітей старшого дошкільного віку. Для досягнення максимального ефекту важливо забезпечити дітям доступ до зелених зон та природних ландшафтів, де вони можуть проводити багато часу. Це може бути парк, ліс, сад чи будь-яке інше місце, де є багато рослин та інших природних елементів. Крім того, важливо забезпечити наявність ігрових зон та простору для фізичної активності, які можуть бути розташовані в зелених зонах. Це можуть бути гойдалки, тарзанки, драбини, скеледроми та інші елементи, які сприяють розвитку рухових навичок дітей. Зокрема, можна організувати різноманітні заняття просто неба, які сприяють розвитку рухових навичок. Наприклад, ігри з м'ячем, стрибки через скакалку, вправи на батуті, велосипедні прогулянки тощо.

Також важливо звернути увагу на безпеку дітей в зелених зонах. Необхідно встановити необхідні знаки та бар'єри, щоб запобігти потраплянню дітей на дороги та інші небезпечні місця. Отже, важливо підтримувати інтерес дітей до різних видів рухової активності просто неба, сприяти їхньому здоровому розвитку в умовах лісу та зелених зон.

### Список використаних джерел

1. Береженна Л. Використання ігрових технологій в зеленому середовищі як засіб розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference «Methodological and attitudinal principles of classical science»*. Stockholm, Sweden, 2023. С. 17-20.
2. Гурова О., Бондаренко М. Вплив зелених зон на розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий журнал «Проблеми гігієни, екології та медичної біології»*. Київ, 2017. С. 66-69.
3. Пахальчук Н. Врахування естетико-оздоровчого потенціалу природи в процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці*

роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД». 2013. С. 15-18.

4. Belli S., Kondo M., & Branäs C. Nature and childhood obesity: Evidence from a US National Study. *Environmental Research*. USA, 2020. P. 271-276.

5. Hroshovenko O., Pakhalchuk N., Stakhova I. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *Pedagogy and Psychology in the Modern World: The Art of Teaching and Learning: збірник матеріалів конференції*. Рига, Латвія: Baltija Publishing. 2021. P. 31-34.

6. Kruty K., Holiuk O., Rodiuk N., Bil'ska O., Desnova I., Pakhalchuk N., & Blashkova O. Dysontogenesis and reduction of children's game: analysis, consequences, ways to solve. *Problems. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6827>

7. Langer K., Doherty A., & Anderson A. Green space, physical activity, and motor skills in children: A systematic review. *Journal of Physical Activity and Health*. 2021. P. 516-524.

8. Lowe C., & Ang B. The relationship between nature exposure and motor skills in children. *Journal of Environmental Psychology*. Saudi Arabia. 2020. P. 139.

9. McCormick R., & Impink J. Outdoor play and physical fitness in preschoolers. *Journal of Early Childhood Education*. 2019. 39(3). P. 198-207.

10. Takako O. Green exercise and its effects on balancing ability and coordination skills in children. *Journal of Environmental Psychology*. Saudi Arabia. 2020. P. 40-48.

## ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Ксенія Дементьєва**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: М. В. Бадіца, кандидат педагогічних наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет (Україна)

## FEATURES OF THE ORGANIZATION OF WALKS IN THE CONDITIONS OF A PRE- SCHOOL EDUCATION INSTITUTION

**Ksenia Dementieva**, holder of the degree of higher education "master"

Academic supervisor: M. V. Baditsa, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Kryvyi Rih State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті автором розкрито особливості організації піших прогулянок в умовах закладу дошкільної освіти в різних країнах світу. Автором охарактеризовано реалізацію проблематики дослідження в практиці закладів дошкільної освіти м. Кривого Рогу.

**Ключові слова:** організація розвивального простору, прогулянка, розвивальний рух, умови, заклад дошкільної освіти.

**Abstract.** In the article, the author reveals the peculiarities of the organization of hiking in the conditions of a preschool education institution in different countries of the world. The author characterized the implementation of research problems in the practice of preschool education institutions of the city of Kryvyi Rih.

**Key words:** organization of developmental space, walk, developmental movement, conditions, preschool education institution.

Модернізація змісту дошкільної освіти відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти, освітніх ліній «Особистість» і «Дитина в природному довкіллі» та європейських стандартів актуалізують пошук нетрадиційних підходів до формування здоров'язбережувальних компетенцій у дошкільників у процесі створення розвивального

простору. Такий підхід реалізується за допомогою адаптації й модифікації європейських практик у заклади дошкільної освіти України.

Організація сучасного простору передбачає врахування закономірностей розвитку дитини. Воно повинно бути раціональним, комфортним, динамічним, безпечним; забезпечувати активність і позитивно-емоційне навантаження на дитину, розвиток її здоров'язбережувальних навичок.

На думку М. Szuksta, «головне завдання вихователя – створити фізичне середовище, що доступне почуттям. Найважливішими чинниками, що сприяють розвитку дитини дошкільного віку, є правильна діяльність, зручний одяг, що не обмежує рухи дитини, найпростіші іграшки з деревини та шкіри, ритмічні пісні, ігри, рухливі ігри і привітне обличчя вихователя» [8, с. 31].

Аналіз наукових джерел показує, що проблема організації піших прогулянок в закладі дошкільної освіти привертає сьогодні увагу як українських, так і зарубіжних дослідників (Н. Бакуліна, О. Гніздлова, Л. Лохвицька, Н. Миськова, О. Михальчук, Салберг Пасі, М. Szuksta, М. Mendel). Вони акцентують увагу на дієвості та доцільності організації піших прогулянок на свіжому повітрі, які дозволяють зміцнити та загартувати організм дитини.

Зокрема, прогулянки на свіжому повітрі – важлива умова для збереження та зміцнення здоров'я дитини. Це доступний засіб загартування, спрямований на формування здоров'язбережувальної компетентності як здатності дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки, дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я.

У контексті наукового дослідження вважаємо за необхідне детально розглянути досвід зарубіжних країн. Відтак, в Ізраїлі діти перебувають кожен день годину-півтори на свіжому повітрі. Вони грають в рухливі й спортивні ігри, доглядають за зеленими насадженнями; виїздять на екскурсії. Також обов'язковими є щорічні піші прогулянки країною в контексті громадянської освіти. Їх тривалість визначається віком дітей [2].

Заслуговує на увагу популяризація «зелених ідей» міста Лапсеенранта Фінляндії. Впровадження екологічних рішень дозволило завоювати титул Зеленої столиці Європи (2021). В країні культивуються проекти з організації екологічно безпечного навколишнього середовища та здорового способу життя серед населення. Містяни беруть участь в організації піших прогулянок на природі, велопробігах, безплатних станціях у парках і природних зонах для віддаленої роботи.

Зокрема, заслуговує на практичне впровадження освітня система Фінляндії, яка спрямована на зміцнення і збереження здоров'я дитини; емоційне благополуччя, фізичний розвиток за допомогою ігрових технологій. З раннього віку дітей привчають до піших походів до лісу або парку. Діти гуляють в будь-яку погоду в спеціальному одязі. Під час прогулянки на свіжому повітрі вихователь організовує різноманітну діяльність із дітьми: читання книг, фізичні вправи, релаксаційні техніки; надає індивідуальну допомогу тим дітям, які мають прогалини в знаннях. Після прогулянки дошкільники чистять одяг і просушують його в спеціальних шафах. Потім робота з дітьми продовжується в розвивально-ігровому просторі групи з системою клімат-контролю [4; 7]. У США, Канаді, Ірландії та Великобританії піші прогулянки на свіжому повітрі по доріжках називають «туризмом». Освітній простір екологічного закладу дошкільної освіти Польщі спрямований на контакт дитини з природою [6]. Діти навчаються дбайливо відноситися до природи в межах пікніків і тематичних заходів. На території таких закладів є ботанічний сад і лісок, де діти доглядають за тваринами та рослинами (Е. Jaszczyszyn). Цікавим для практичного впровадження є розвиток зеленого туризму (агротуризму) в країнах Європи (Італія, Швеція). Дітей привчають працювати в сільській місцевості, доглядати за тваринами. Близько п'яти годин на день діти знаходяться на свіжому повітрі (Швеція).

Основною формою активного відпочинку та туристично-краєзнавчої роботи в Україні є піша прогулянка. З молодшими дошкільниками прогулянки організовуються по території закладу дошкільної освіти, для старших дошкільників за межами закладу дошкільної освіти.

Тривалість пішої прогулянки визначається віком дітей: 3 р. (10–20 хвилин), 4 р. (20–30 хвилин), 5 р. – 35 хвилин, 6 р. – 45 хвилин. Зміст прогулянки планується відповідно сезону. Оздоровча цінність прогулянок зростає при наповненні їх вправами спортивного характеру, що стимулюють і координують розвиток через рух (В. Шерборне, К. Lubomirska). В основі такої прогулянки вправи розвивального руху, необмежена кількість яких дозволяє відчутти дитині положення тіла в просторі, при індивідуально-груповій формі організації (не більше чотирьох осіб). Також доречним є чергування пасивних видів діяльності з активними. За своїм змістом є різні види прогулянок: походи, подія (тематична прогулянка), розважальні й спортивні прогулянки.

Зокрема, прогулянки-походи організуються 2-3 на рік з дітьми старшого дошкільного віку. Форми організації залежать від мети, завдань, змістової насиченості. Розважальні прогулянки використовуються для розвантаження дітей. Прогулянка-подія допомагає розкрити тему дня. Наприклад, в травні в Німеччині відзначають свято першотравня, де діти з батьками встановлюють на ігровому майданчику закладу дошкільної освіти травневе дерево. В цей день діти здійснюють піші подорожі, співають, танцюють, водять хороводи; висаджують квіти, виготовляють квіткові кошики із залишкового матеріалу та дарують їх сусідам, що живуть поруч. У Канаді діти відзначають «День різнокольорових туфель». Вони мандрують в природньому доквіллі, роблять замальовку, а потім переносять її на матеріал. В травневі дні дитячі садки Польщі відзначають в природному доквіллі «День незабудки». Вихователі організують пішу прогулянку в парк або проводять заняття на свіжому повітрі. Протягом дня вони розмовляють про збереження природнього доквілля. Перебуваючи в ньому, діти вправляються в умінні доглядати за рослинами, грають в ігри, вікторини; виготовляють подарунки для сусідів. В Іспанії в цей період відзначають «День сусідів». Організовується великий пікнік на свіжому повітрі, де беруть участь батьки, діти, педагоги закладу дошкільної освіти [5]. У закладах дошкільної освіти поширено організують спортивні прогулянки, які забезпечують організацію спортивного відпочинку дошкільників; розвиток їх фізичних якостей. Наступний різновид – це прогулянка-праця, яка дозволяє сформувати у дитини трудові навички в природному доквіллі.

На основі аналізу європейського досвіду, відповідно до Закону України «Про освіту», положення про Нову українську школу орієнтованих на педагогіку емпайерменту, педагогічний колектив комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садка) комбінованого типу № 6 «Веселка» Криворізької міської ради створив комфортне освітнє середовище для організації піших прогулянок як на території закладу так і поза його межами. Створена інфраструктура є сукупністю локальних освітніх осередків, що знаходяться у взаємодії один з одним, де малюки можуть цікаво та корисно проводити час, а дорослі – обговорювати актуальні теми, розробляти спільні проекти. Це простір формування ідей, соціальних проектів і співпраці з батьківською громадою та громадськими організаціями. Освітній хаб включає низку цікавих локацій для фізичного розвитку – сучасний басейн з комфортними умовами, оновлена спортивна зала, обладнана сучасним спортивним комплексом, сенсорна кімната, спортивний майданчик для рухливих і спортивних ігор, стежина здоров'я, город; міні-зони для відпочинку на природі (французький дворик, альпійська галявина, затишна альтанка, територія здоров'я і йога-простір). Територію закладу дошкільної освіти обладнано ігровими та спортивними майданчиками, є міні-стадіон для проведення спортивних ігор. Газони та клумби розмежовані між собою стежинками з різними основами (галька, щєбінь, крупнозернистий пісок) для корекції та профілактики плоскостопості в літній період.

У визначених локаціях діти ознайомлюються з природою, зміцнюючи власне здоров'я в межах природничо-оздоровчих проектах. Зокрема, піші прогулянки по території закладу до «Дослідницької лабораторії під відкритим небом» з метеостанцією, дослідницькою експериментальною природничою ділянкою, інсектхаусом формує у дітей вміння самостійно аналізувати явища, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі, робити висновки в процесі цілеспрямованих спостережень за природними об'єктами, поетапно фіксувати результати, обґрунтовувати свої судження. Діюча в закладі система корекційно-

відновлювальної оздоровчої роботи з йоги за методикою О.А. Волкової «Весела йога», піші прогулянки в різні пори року за межі закладу дошкільної освіти допомагають дитині зміцнити здоров'я, покращити когнітивні функції мозку, розвинути координацію рухів, фізичну витривалість, гнучкість і силу, здатність концентруватися. У межах «Дня здоров'я», який проводиться з першої молодшої групи один раз у півріччя проводяться різноманітні форми фізультурно-оздоровчої роботи з дітьми. Піші прогулянки за межі закладу дошкільної освіти до лісу, річки, степової смуги проводяться один раз на тиждень в групах старшого дошкільного віку як фізкультурні заняття на свіжому повітрі з домінуванням вправ для правильної постави та ходьби. Для організації таких прогулянок розроблено маршрутні листи на кожну вікову групу з розрахунком навантаження на дитину. Також для працівників закладу дошкільної освіти розроблено інструкційні листи безпечної подорожі.



Рис. 1. Штучно створене природне середовище закладу дошкільної освіти.

Цікавим для практичного впровадження є досвід роботи комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садка) № 57 Криворізької міської ради. Розроблені маршрути відповідно до перспективного планування прогулянок з дітьми різних вікових груп на рік дозволяють ознайомитися з майданчиком чи найближчою вулицею, парком, сквером, річками, об'єктами природного довкілля, флорою та фауною; удосконалити навички правильної ходьби (пройди змієюю по стрілочкам тощо); навчити дітей орієнтуватися в просторі, користуватися схемою-орієнтиром (піша прогулянка «До груші»).

Порівняльний аналіз особливостей організації прогулянок в зарубіжних країнах і Україні надає підстави стверджувати, що за специфікою організації вони спрямовані на формування у дітей здоров'язбережувальних компетенцій; розвиток мислення, мовлення, почуттєвої сфери, знань, умінь і навичок; збагачують досвід дитини; гармонізують емоційний стан. Проте, мають свою специфіку в організації та реалізації.

#### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція / О. М. Байер та ін.; наук. кер. Т. О. Піроженко.

URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення: 22.03. 2023).

2. Бакуліна Н. Система освіти в сучасному Ізраїлі: становлення та розвиток. *Зі світового досвіду*. С. 21–27.

URL: [https://lib.iitta.gov.ua/721628/1/VIDRODZHENNYA\\_3\\_1999\\_NB%20\(21\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/721628/1/VIDRODZHENNYA_3_1999_NB%20(21).pdf) (дата звернення: 10.03. 2023).

3. Гнізділова О. А. Дошкільна освіта в Фінляндії: компаративний аналіз. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*: зб. наук. праць Полтава: ФОП Цьома С.П., 2019. №. 3. С. 5-12.

URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15432/1/1.pdf> (дата звернення: 10.03. 2023).

4. Лохвицька Л. Дошкільна освіта Фінляндії: погляд з середини. *Дошкільне виховання*: наук.-метод. журнал для педагогів і батьків. 2017. № 6. С. 13–16.

5. Миськова Н. Травневі свята на свіжому повітрі: ідеї з-за кордону. *Методична скарбничка вихователя*. 2021. №4.

URL: <https://evykhovatel.expertus.com.ua/883411> (дата звернення: 05.03. 2023).

6. Михальчук О. О. Система дошкільної освіти в республіці Польщі. Черкаси, 2020. 91 с. URL: <http://surl.li/hbwfj> (дата звернення: 05.03. 2023).

7. Салберг Пасі Фінські уроки 2:0. Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії. пер. з англ. А.Р. Шиян; наук. ред. Р.Б. Шиян. Харків: Ранок, 2017. 240 с.

8. Szuksta M., Mendel M. Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta i R. Steinera – na przykładzie jednej ze szkół społecznych w Gdańsku. Płock: Wydawnictwo Iwanowski, 1995. 359 s.

## ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

**Наталія Гордійчук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Пахальчук кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PROVIDING SUPPORT FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

**Nataliya Gordiychuk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються рівні підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Автор статті досліджує умови та шляхи організації інклюзивного навчання.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, диференційований підхід, діти з особливі освітні потреби, рівні підтримки.*

***Abstract.** The article reveals the levels of support for children with special educational needs. The author of the article examines the conditions and ways of organizing inclusive education.*

***Keywords:** inclusive education, differentiated approach, children with special educational needs, levels of support.*

На сьогоднішній день інклюзивна освіта активно розвивається, оскільки кількість дітей з особливими освітніми потребами з кожним роком збільшується. У зв'язку із цим постало завдання удосконалення освітнього процесу. Впровадження диференційованого підходу до інклюзивного навчання базується на певних педагогічних принципах. Зокрема, принцип доступності та індивідуалізації спрямований на врахування здібностей, нахилів, можливостей дітей з особливими освітніми проблемами. Як зазначає в концепції Л. Гриневич, у навчанні будуть враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей [1, с.75].

Аналіз наукової літератури визначає, що рівень підтримки – це обсяг тимчасової або постійної підтримки дітей в освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб. Саме за п'ятьма рівнями підтримки розділяється освітня субвенція на надання державної підтримки особам з особливими потребами [4].

Міністерством освіти і науки України було визначено рівні підтримки в освітньому процесі дітей під час інклюзивного навчання. Запроваджено 5 рівнів, а саме до першого рівня відносять осіб, які мають незначні труднощі. Підтримка такої дитини здійснюється за рахунок закладу освіти (надається консультативна допомога корекційного педагога, вчителя-логопеда, практичного психолога), але якщо зусиль працівників закладу дошкільної освіти недостатньо, батьки можуть звернутися за допомогою до фахівців інклюзивно-ресурсного центру. Для дитини з першим рівнем підтримки інклюзивна група не надається [5].

Для дитини другого рівня підтримки передбачено надання асистента вихователя. Якщо дитина має труднощі легкого (II) ступеня прояву, для неї адаптують навчальну програму, рекомендують до двох корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять на тиждень. В групі може бути троє таких дітей.

Діти з третім рівнем підтримки мають труднощі помірного (III) ступеня прояву. Для них передбачені асистент вихователя та асистент дитини (за потреби), адаптується навчальна програма, розклад занять до чотирьох корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. В одній групі не більше двох таких дітей.

Четвертий рівень підтримки надається особам які мають труднощі важкого (IV) ступеня прояву. Для дітей даної категорії передбачені: асистент вихователя та асистент дитини, адаптація або модифікація змісту навчання, розкладу; використання спеціальних технологій та прийомів під час роботи. Передбачається до шести занять корекційно-розвиткового та психолого-педагогічного спрямування на тиждень. В групі має бути не більше однієї дитини.

Для дитини з п'ятим найважчим рівнем підтримки надається асистент вихователя та асистент дитини, адаптація або модифікація змісту навчання, розкладу, використання альтернативних методів. Рекомендується до восьми корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять на тиждень. У групі має бути лише одна така дитина.

На слухну думку Н. Сергієнко, до основних здобутків інклюзивного освітнього середовища варто віднести: активне залучення дітей з особливими потребами у соціумі, їх адаптацію, соціалізацію, навчання, виховання та розвиток на благо суспільства. Важливим аспектом інклюзивної освіти є забезпечення ефективності та якості навчання, застосування форм, методів та технологій, які враховують індивідуальні особливості осіб з особливими потребами. Інклюзивна освіта є довгостроковою стратегією – від інтегрування в навчальному закладі до інтегрування у суспільстві – це і процес, і результат [8, с.88].

Як зазначає Н. Завізна, особливості керування навчальним процесом в умовах диференційованого навчання полягають у загальній контрольованості результатів роботи кожної типологічної групи або кожної дитини в її складі на кожному етапі. Це досягається завдяки розмежованості у часі завершення етапів роботи для кожної типологічної групи залежно від темпу навчання [3].

Одним із засобів забезпечення підтримки дітей з особливими освітніми потребами є зелене середовище. Саме природа позитивно впливає на почуття дітей, їх розум, розвиває сприйняття та емоційність. Природа – джерело, з якого особливі діти можуть пізнавати навколишнє середовище, спостерігати за об'єктами, гратись, працювати. Процес становлення та розвитку людських потреб і ставлень супроводжується емоційним переживанням, що ґрунтується на наявному фонді потреб, мотивів і ціннісного ставлення. Процес виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи складний і пов'язаний із формуванням ряду структурних компонентів особистості:

- Потреби обумовлені функціями природного довкілля.
- Емоційної готовності до усвідомлення цінностей природи.
- Особистого досвіду емоційно-ціннісного ставлення [56].

У навчанні дітей з особливими освітніми потребами значну роль відіграє емоційний розвиток. Позитивні емоції отримані дитиною від спілкування з природою сповнюють дитину радісними життєвими відчуттями, а вони прямо впливають на почуття, підвищують тонус, роблять дитину емоційною, енергійною. Тому, на слухну думку О.Сагай, головне завдання педагогів – зберегти і розвинути в людині надане дитині природою вміння радіти, дивуватися, створювати свій світ, пізнавати його не тільки розумом але й почуттями [6].

Вихованням дітей просто неба вже тривалий час займаються країни Європи та США, зокрема у Великій Британії в коледжі Південного Дартмура для дітей з особливо вразливих сімей запровадили програму «Плем'я», що нагадує наші пластунські табори. Діти вчаться будувати в лісі курені, розпалювати вогонь, готувати їжу, збирати рослини, передбачати погоду, вправлятися в ремеслах, що дозволяють виживати в складних природних умовах. Це підвищує самооцінку, дає змогу відчувати себе вмілим [6].

Окрім того природа є важливим фактором сенсорного розвитку, дошкільний вік є основним для розвитку органів чуттів.



Інклюзивна освіта сприяє повному розкриттю дитячого потенціалу, навчає дітей розуміти і поважати людську індивідуальність. Так, Н.Заперченко зазначає, що лише в такому середовищі, де вся увага зосереджена на діяльності дітей, де поважають та задовольняють індивідуальні потреби можуть ефективно навчатися і здорові, і діти з різними специфічними особливостями [4].

Сучасна інклюзивна освіта повинна організувати всю роботу дітей з особливими потребами так, щоб створити максимальні умови для виявлення їх індивідуальних нахилів та вподобань, для всебічного та гармонійного розвитку. Вирішенням такої проблеми сприяє індивідуалізація навчання, яка проявляється в його диференціації.

Успішне здійснення диференційованого навчання дітей з освітніми потребами можливе за таких умов, коли педагог:

- проводить перспективний аналіз.
- цілеспрямовано та систематично використовує диференційовані заняття індивідуального та групового характеру.
- передбачає труднощі, що можуть виникнути у дітей з особливими освітніми потребами під час засвоєного матеріалу.
- урахує загальну готовність дітей з обмеженими можливостями до наступної діяльності, тобто рівень сформованості знань, здатність працювати самостійно, бажання, ставлення до роботи [8].

Отже, наступним важливим етапом пошуку шляхів розробки проблеми диференційованого підходу в процесі інклюзивного навчання є виділення і опис типів дітей з обмеженими можливостями, які характеризують певні групи відповідно до їхніх індивідуальних, вікових та фізіологічних особливостей.

#### Список використаних джерел

1. Будник О. Б. Інклюзивне навчання: соціально-педагогічний контекст проблеми. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупасової*. Київ: ТОВ «Наша друкарня», 2017. Вип. 13. С. 71–80.
2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Розвиток обдарованості дітей як напрям діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 72, Т. 1. С.47-53.  
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1>
- 3.Завізна Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання у психолого-педагогічній літературі. *Рідна школа*. 1999. № 9. С. 55–57.
4. Заперченко Н. Диференційований підхід до навчання. *Поч. шк.* 2000. №5. С. 10-12.
5. Концепція: удосконалено організацію інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти – рішення. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/udoskonaleno-organizaciyu-inklyuzivnogo-navchannya-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-rishennya-uryadu>
6. Концепція: «Зелене» навчання: чому школярам потрібні уроки просто неба. URL : <https://osvitoria.media/experience/zelene-navchannya-chomu-shkolyaram-potribni-uroky-prosto-neba/>
7. Сагай О. М. Проблема виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи в учнів молодшого шкільного віку. *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей і учнівської молоді: зб. наук. пр.* Вип. 10. Кам'янець-Подільськ, 2007. 405 с.
8. Сергієнко Н. В. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи. *Надання освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: матеріали науково-практичної конференції. Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Лисичанськ, 2015. С.88 – 90.



## РУХЛИВІ ІГРИ НА ПРИРОДІ ДЛЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Гусак, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. А. Колеснік, доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### MOBILE GAMES IN NATURE FOR SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Yuliia Gusak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглядається проблема використання рухливих ігор на природі з метою розвитку мовлення старших дошкільників. Проаналізовано особливості розвитку мовлення під час рухливих ігор. Автор статті презентує приклад рухливої гри, яка сприяє мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку.

**Ключові слова:** рухлива гра, мовлення, мовленнєвий розвиток, діти дошкільного віку.

**Abstract.** The article examines the problem of using mobile games in nature for the purpose of developing the speech of older preschoolers. Peculiarities of speech development during mobile games are analyzed. The author of the article presents an example of a mobile game that contributes to the speech development of older preschool children.

**Key words:** folklore, preschool children, fresh air.

Мовленнєвий розвиток дітей є однією з основоположних проблем сучасної дошкільної лінгводидактики. Ця проблема відображена в основних законодавчих документах, що стосуються освітнього процесу, а саме: Законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція). Вони спрямовані на модернізацію дошкільної освіти, оновлення її змісту, удосконалення форм, методів і прийомів навчання дітей української мови, розвитку культури мови та мовлення, мовленнєвого спілкування.

Основи методики розвитку мовлення старших дошкільників визначені в роботах А. Богуш, Н. Гавриш, К. Колеснік, Н. Комарівської, К. Крутій, І. Лапшиної, І. Луценко, Т. Піроженко та ін.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що дошкільники мають ефективно спілкуватися українською мовою, намагатися говорити правильно та виразно, володіти силою і тембром голосу, вербальними й невербальними засобами виразності, чітко вимовляти звуки й слова до орфоепічних норм української мови [7, с. 6]. Діти дошкільного віку проявляють ініціативу та підтримують розпочату розмову, звертаються із запитаннями й відповідають на запитання співрозмовника, дотримуються правил мовленнєвого етикету.

Слід зауважити, що важливе місце в системі засобів розвитку мовлення дошкільників посідає гра. За допомогою гри освітньо-виховний процес проходить непомітно, дитина з легкістю запам'ятовує нові слова, описує предмети та свої дії, що у свою чергу покращує їхнє мовлення.

В освітньому напрямі «Гра дитина» наголошено, що дошкільники повинні «свідомо використовувати норми та етикет спілкування в іграх, висловлювати в делікатній формі своє непогодження з позиціями ровесників, приймати пропозиції інших дітей та узгоджувати їх з усіма учасниками ігрового процесу, налагоджувати партнерські стосунки завдяки діалогічному спілкуванню на основі ігрового задуму, рольової взаємодії або особистих уподобань, проявляти товариствість, толерантність, зважати на думку інших, стримувати агресивні прояви, конструктивно розв'язувати конфлікти, радіти спільному успіху, дотримуватися норм спілкування...» [7, с. 16].

Рухливі ігри на природі сприяють не лише збагаченню рухового досвіду дитини, а й впливають на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку. Вихованці вчаться працювати в команді, діяти в їх інтересах, виявляти спритність і підтримку. Під час гри діти імітують різні звуки та дії тварин та птахів, розучують різноманітні вірші та пісні, ведуть між собою діалог та полілог.

Рухливі ігри передбачають розвиток фонематичних процесів, формування та вдосконалення лексико-граматичних категорій, розвиток діалогічного та монологічного мовлення. Вони спрямовані на закріплення знань дітей про властивості та якості предметів, збагачення словника дитини іменниками, прикметниками, дієсловами, формування звукоскладового аналізу слів, закріплення правильної вимови звуків, вміння складати речення, розвиток дрібної моторики пальців рук тощо.

З дітьми старшого дошкільного віку доцільно проводити рухливі ігри: «Птахи й зозулі», «Ми веселі діти», «Чия ланка швидше збереться», «Море хвилюється», «Каруселі», «Хто перший», «Мишоловка», «Карасі й щука», «Хитра лисиця», «Шпаки», «Ведмідь і бджоли», «Курочка й горошинки», «Серсо», «Підкинь і злови», «Не давай м'яч», «Кільцекид», «Вудочка», «Не боюсь», «Снігурі й кіт», «Не залишайся на підлозі», «Бій півнів», «Скарб», «Піжмурки», «Горюдуб», «Чий вінок кращий» та ін.

Наведемо приклад рухливої гри «Карасі та щука», яку можна використовувати на свіжому повітрі з дітьми старшого дошкільного віку з метою розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

*Мета:* Удосконалити навички ходьби, бігу по прямій на швидкість з вивертанням. Поліпшувати рівновагу, орієнтування в просторі. Розвивати спритність, швидкість реакції, гнучкість, пластику, вміння діяти за сигналом. Виховувати увагу, організованість, рішучість, моральні якості.

*Матеріал:* шапочки, прапорці, для ускладнення гри – обручі, стійки, мотузки, скакалки.

*Хід гри:* На протилежних боках майданчика вихователь креслить дві «затоки», де живуть «карасі». Відстань між «затоками» 15-20 м. «Щука» стає посередині майданчика – «річка».

Усі діти – «карасі» – стають в шеренгу на одному кінці майданчика.

Вихователь і діти:

*У ставку живе рибина:*

*Гострі зуби, сіра спина.*

*Полювати вийшла злюка –*

*Люта та підступна щука!*

Вихователь:

*Раз, два, три!*

*Карасику, пливи!*

Усі «карасі» «перепливають» (біжать) у другу «затоку», а «щука» їх ловить.

Вихователь:

*Гей, карасики, тікайте,*

*Щуці в рот не потрапляйте!*

Повторюючи гру, обирають іншу «щуку».

Рекомендації: «Щука» ловить «карасів» тільки в «річці», а в «затоку» вона не запливає. Вихователеві необхідно регулювати біг з відпочинком. Спіймані діти не можуть бути «щукою».

Під час рухливих ігор діти використовують різні засоби виразності, а саме: міміку, жести, рухи, пантоміміку, тембр і силу голосу, рольове мовлення. Дошкільники в грі можуть реалізувати можливість використовувати наявні знання та освоїти нові, усвідомлювати себе активним учасником.

Отже, рухливі ігри сприяють оволодінню дітьми етикетними формулами спілкування, регулювати мовне дихання й темп у процесі мовлення, допомагають виявляти ініціативу й

інтерес до української мови, розширюють взаємодію усіх учасників гри. Старші дошкільники вчаться аналізувати й пояснювати причини виникнення конфліктних і суперечливих ситуацій під час гри та можуть висувати версії щодо можливого розгортання подій.

### Список використаних джерел

1. Карук І.В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. №20. С. 142-146.
2. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 127-138.
3. Кривошея Т. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6 (155). С. 25-27.
4. Лазаренко Н.І., Колеснік К.А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
5. Любчак Л.В., Колеснік К.А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця: ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
6. Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П., Демченко О.П., Колеснік К.А. Організація фізкультурно-оздоровлювальної діяльності дітей на основі казок В.Сухомлинського. *Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 184-196.*
7. Піроженко, Т.О. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Київ: Видавництво, 2021. 38 с.

## СТВОРЕННЯ ВІДКРИТОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ

**Діана Дзюбак**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## CREATING AN OPEN GREEN ENVIRONMENT AND OUTDOOR ACTIVITIES FOR CHILDREN: EUROPEAN DIMENSION AND UKRAINIAN TRADITIONS.

**Diana Dzyubak**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкриваються особливості створення відкритого зеленого середовища і заходів для дітей на свіжому повітрі. Автор статті презентує європейський вимір та українські традиції створення відкритого зеленого середовища і заходів для дітей на свіжому повітрі.

**Ключові слова:** зелене середовище, заходи, свіже повітря, діти, українські традиції.

**Abstract.** The article reveals the features of creating an open green environment and activities for children in the fresh air. The author of the article presents the European dimension and Ukrainian traditions of creating an open green environment and outdoor activities for children.

**Keywords:** green environment, events, fresh air, children, Ukrainian traditions.

Більш ніж столітня історія дозволяє віднести екологічний напрям до одного з найважливіших розділів (поряд з цивільно-патріотичним, морально-естетичним, трудовим, фізкультурно-оздоровчим, тощо) виховної роботи з дітьми та молоддю – від дошкільнят до

студентів закладів вищої освіти [4]. Його основні завдання-формування екологічної культури, екологічної свідомості екоцентричного типу; збагачення досвіду взаємодії з навколишнім світом, організація систематичних контактів з природним середовищем, застосування екологічних знань на практиці; залучення до дослідницької, проектно-діяльності, що спрямована на вирішення місцевих екологічних проблем; розвиток емоційно-чуттєвої сфери, емпатії, морально-естетичного, ціннісного (гуманного, милосердного, відповідального) ставлення до навколишнього середовища; створення умов для становлення і реалізації активної особистісної позиції, готовності до самостійних продуктивних рішень в екологічній діяльності; освоєння моделей грамотної поведінки в навколишньому середовищі; формування уявлень про активний і здоровий спосіб життя.

Зокрема, багато науковців: Г. Беленька, О. Половіна, П. Савінова пропонують використовувати ігри на свіжому повітрі. Таким чином, екологічне виховання (ЕВ) сприяє формуванню у дошкільників ряду ключових компетентностей [3]: в навчально-пізнавальній сфері діяльності – пошук екологічної інформації з різних джерел (включаючи самостійні дослідження), вміння її аналізувати, критично осмислювати, оцінювати тощо); в соціальній діяльності – реалізація прав і обов'язків громадянина з охорони навколишнього середовища, аналіз професійних схильностей і можливостей, придбання навичок організації праці; у практичній діяльності – поліпшення стану навколишнього середовища тощо.

Слід зазначити, що останнім часом прикметник «зелений» актуально використовувати, як синонім «екологічного» [4, с. 132]. Йдеться про зелену «економіку», зелені «технології», зелені «рейтинги країн і регіонів», зелений «спосіб життя», зелені «звички» тощо, один з напрямків цього тренду – «зелені школи». Позеленіння шкіл пов'язане з інноваційними архітектурними і технологічними рішеннями, що забезпечують зниження впливу на навколишнє середовище за рахунок використання екологічних або перероблених будівельних матеріалів, пасивних (природне світло, нагрівання/охолодження) і поновлюваних джерел енергії (сонячна, гідро - або Вітрова), вбудовування в сприятливі для проживання ландшафти, «живих» дахів і садів, вертикальних квітників, систем збору дощової води та/або водозбереження, біопаливного або електричного транспорту. Інтеграція з місцевими екосистемами досягається через приміщення без стін, великі вікна з видом на природу і заняття на відкритому повітрі, активний рух учнів протягом навчального дня, низький рівень відходів (відмова від одноразового пластику, інтенсивна переробка і компостування, локальне очищення стічних вод), здорове харчування, приготоване з місцевих (іноді вирощених в закладі дошкільної освіти) продуктів, природне освітлення і свіже повітря у всій будівлі, тощо. Зазначимо, що це все широко використовується (і вже давно) в країнах ЄС. В Україні лише започатковується. Діти можуть бачити такі інновації, наприклад, в YouTube разом з батьками чи в навчальних відео, або педагог може показати на уроці чи занятті (в садочку) з навчальною метою, щоб, у першу чергу спонукати дітей до проектно-діяльності [4].

Створення відкритого зеленого середовища і заходів для дітей на свіжому повітрі зумовлює використання ігор просто неба.

У педагогічній практиці існує така класифікація ігор просто неба:

- індивідуальні («Квач», «Вудочка», «Карлики і велетні») і командні («Абетка», «Гопак», «Всі до своїх прапорців»);
- із предметами («М'яч середньому», «Квач зі стрічками») і без предметів («Квач», «Гопак»);
- з ведучими («Вудочка», «Їжак», «Ми веселі діти») і без ведучих («Передай далі», «Хто де живе?»);
- за переважаючим розвитком фізичних якостей (ігри для розвитку швидкості: «День і ніч», «Захисники фортеці», «Останній вибуває»; ігри для розвитку сили: «Гопак», «Човник», «Силачі»; ігри для розвитку спритності: «Квач зі стрічками», «Море хвилюється» тощо);

– за інтенсивністю фізичного навантаження (ігри малої інтенсивності: «Карлики і велетні», «Тиша», ігри середньої інтенсивності: «Вище землі», «Пошта йде у всі міста», ігри великої інтенсивності: «Вудочка», «Потяг»);

– за місцем проведення (на свіжому повітрі: «Фізкультура», «Класи», «Другий зайвий», в залі: «Пасування волейболістів», «Уважні сусіди», «Коники», на воді: «Перекинь швидше», на снігу: «Швидкі санки»);

– за спрямованістю рухових дій (ігри з бігом: «Ворота», «Всі до своїх прапорців»; ігри з ходьбою: «Зайчик», «Котики», ігри зі стрибками: «У річку, гоп», «Довга лоза», ігри з передачею м'яча: «Злови м'яч», «Передай далі»), ігри з метанням «Снайпери», «Влуч у ціль», «Спритний м'яч») [8].

Ігри просто неба мають багато особливостей серед яких:

- мотивація
- розвиток комунікації
- розвиток рухових якостей
- розвиток креативності

Відпочинок на вулиці дуже важливий, оскільки він позитивно позначається на функціональному стані центральної нервової системи дітей і допомагає краще підготуватися до подальших занять, що вимагає великого розумового напруження. Рухливі ігри на свіжому повітрі є однією з форм організації життя і діяльності дітей в план. Для групи продовженого дня прогулянка є обов'язковим пунктом режиму. Цей матеріал містить тематичне планування прогулянок в ЗДО і призначений вихователям ЗДО.

У цілому зв'язок з природним середовищем, активна взаємодія будівлі і природних елементів, їх включення в архітектуру і опосередковано в навчальний процес – один з актуальних напрямів дизайну сучасних шкіл. В основному ці принципи реалізуються в зарубіжних країнах [3, с. 11]. Одна з найбільш відомих «зелених» шкіл була створена в 2006 р. на Балі (Індонезія). Знаходяться вона на 8 га лісу на березі річки будівлі побудовані з бамбука, трави і глини. У багатьох навчальних приміщеннях немає стін, тільки підлоги і стелі, що робить повітря свіжим, а освітлення природним. Для вироблення електроенергії використовуються сонячні батареї і гідротурбіна потужністю близько 8 кВт. Поряд з освоєнням звичайної програми, тут працюють класи і майстерні, де діти вивчають навколишній світ через безпосередню взаємодію з ним, вчаться використовувати природні ресурси, не завдаючи значної шкоди. Наприклад, готують їжу із застосуванням енергії сонця, вирощують рис і збирають урожай в саду, доглядають за тваринами на фермі, виготовляють натуральний шоколад, органічну піцу і традиційні ліки з місцевих рослин, будують пліт з бамбука і сплавають по річці, займаються йогою, запускають повітряного змія, роблять розпис по шовку (батик) і виробли з шкаралупи кокоса, ставлять вистави Національного театру тіней ваянг та ін [3]. В українських садочках можна демонструвати дітям такі школи для ознайомлення з організацією навчання в інших країнах та захоплення природоохоронною діяльністю в майбутньому. А також в Україні з дошкільниками доцільно проводити години роботи на території ЗДО, висаджувати квіти, поливати клумбу, збирати урожай в саду.

Останнім часом в системі освіти все активніше піднімаються питання сталого розвитку, «зеленої» економіки [6]. Так, Початкова школа «Форест Едж» (США), відкрита в 2020– 2021 навчальному році, стала першою в штаті Вісконсін, що не створює шкідливих викидів. Будівля є повністю енергоефективним. Воно виробляє і витрачає 800 МВт·год на рік електроенергії за рахунок 1,7 тис. сонячних панелей, надлишки запасуються в акумуляторах або направляються в електромережу. Опалення проводиться тепловими насосами (99 свердловин глибиною близько 140 м). Освітлення в кімнатах автоматично адаптується до сонячного світла. На стінах і вікнах розміщені плакати і графіки, що пояснюють дітям принцип роботи технічних установок. Міжнародна мережа навчальних закладів Далвіч Коледж вважає сталий розвиток однією зі складових своєї місії. У Сінгапурі викиди вуглецю компенсовані за рахунок посадки понад 35 тис. дерев. У пекінській філії використовуються

електричні шкільні автобуси і світлодіодне освітлення, що дозволило істотно скоротити використання енергії від невідновлюваних джерел. У Сеулі з ініціативи дітей проводяться «понеділки без м'яса», а комітетом запропонована програма утилізації витратних навчальних матеріалів [6, с. 38].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок. Діти непосидючі, особливо дошкільники. Природна біологічна потреба зростаючого організму в активному русі становить не менше двох годин щодня. В українських садочках часто буває так, що діти, прийшовши в садочок, 85-90 % часу проводять у закритому приміщенні, а тому, безумовно страждають від нестачі фізичного навантаження. Щоб уникнути цього, пропонуємо вихователям закладів дошкільної, використовуючи європейський досвід, скажімо лісових садочків більше часу проводити з дітьми на повітрі, організувати рухливі ігри та змагання, проводити зустрічі з батьками з просвітницькою метою щодо здорового способу життя.

### **Список використаних джерел**

1. Береженна Л.Ю., Пахальчук Н.О. Підготовка студентів до забезпечення рухової активності дітей в умовах зеленого середовища. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація системи освіти в гірських регіонах: національний і глобальний виміри»*. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2022. С.174-178.

2. Беленька Г. Цільові прогулянки в природі: моральний аспект. *Палітра педагога*. 2017. № 6. С. 9-11.

3. Золотарьова Г., Рагуля В. Об'єднаємо зусилля для здорового довкілля. *Дошкільне виховання*. 2018. № 3. С. 11-13.

4. Колеснік К., Вівсик Я. Формування у дітей навичок групової діяльності на основі використання рухливих ігор. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2), травень. С. 139-143.

5. Савінова Г. С. Використання ігрових навчальних ситуацій в екологічному вихованні дошкільнят. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011. № 9. С. 2-6.

6. Стовпник Л. М. Подорожі в природу. *Дошкільний навчальний заклад*. 2013. № 9. С. 38-42.

7. Тарасенко Г. Формування естетичного ставлення до природи в системі екологічного виховання школярів. *Світ виховання*. 2004. Січ. Лют. (№ 1). С. 16-19.

8. Присяжнюк Л. А. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу до організації освітнього процесу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження європейського досвіду. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems* Вінниця: ТОВ «Друк плюс. 2022. С. 161-173.

## **ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРИРОДІ**

**Анастасія Кандаєва**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **EMOTIONAL AND SENSORY DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN NATURE**

**Anastasia Kandaieva**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті розглядаються теоретичні основи емоційно-чуттєвого розвитку дошкільників у природі. Здійснюється аналіз поняття природно-екологічної

компетентності. Автором обґрунтовується, що емоційно-чуттєвий розвиток дошкільників у природі можливо здійснювати засобами екологічних ігор.

**Ключові слова:** емоційний розвиток, чуттєвий розвиток, дошкільники, природа, технологія.

**Abstract.** The article discusses the theoretical foundations of emotional and sensory development of preschool children in nature. The concept of natural and ecological competence is given. The author substantiates that the emotional and sensory development of preschool children in nature can be carried out by means of ecological games.

**Key words:** emotional development, sensory development, preschoolers, nature, technology.

Упродовж останнього десятиріччя в розвитку системи освіти України відбуваються суттєві зміни, спрямовані на оптимізацію та вдосконалення процесу навчання і виховання. Спілкування з природою відіграє у вихованні дошкільника першорядне значення. Розгляду емоційно-чуттєвого розвитку дошкільників у природі присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців: Г.Беленької, А.Богущ, Н.Гавриш, Л.Зайцева, О.Кононко, К.Крутій, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій та ін., в яких науковці наполягають на екологізації змісту природничої освіти дошкільників й освітнього процесу в цілому, розробляють інноваційні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників. Науковий інтерес становлять також праці учених, які стосуються розробки методичного забезпечення (Т.Бабюк, Н.Глухова, Н.Горопаха, І.Корякіна, В.Маршицька, Т.Науменко, Л.Присяжнюк, М.Роганова, О.Соцька, Д.Струннікова, І.Трубник та ін.).

Під природно-екологічною компетентністю Н. Пустовіт [7, с. 12] розуміє сукупність поглядів, теорій та емоцій, що відображають проблеми співвідношення суспільства і природи в плані оптимального їх вирішення відповідно до конкретних соціальних і природних можливостей. Для того щоб у людини відбулося формування екологічної свідомості, за словами Н.Пустовіта, необхідна така перебудова поглядів і уявлень людини, коли засвоєні їм екологічні норми стануть одночасно нормами її поведінки по відношенню до природи [7, с.13].

Н. Яришева зазначає, що природно-екологічна компетентність має включати в себе екологічні знання: висновки, відомості, факти, узагальнення про взаємовідносини та обміни, які відбуваються в світі тварин і рослин, в сфері їх проживання і навколишньому середовищі [10, с. 230]. Інші науковці вважають, що поняття природно-екологічної компетентності має також охоплювати ту область людських знань і дій, яка пов'язана з впливом людини на об'єкти і процеси в природі, що призводять до змін самої структури природи [10, с. 231].

Н. Горопаха спробувала виділити структурні компоненти і описати основні властивості або ознаки природно-екологічної компетентності. Якщо розглядати структурні компоненти, то дослідник насамперед виділяє центрованість свідомості на предметах і явищах природного світу; нормативи екологічної взаємодії з природою, які характерні для даного суспільства, конкретного покоління; поєднання чуттєвих і раціональних аспектів того культурно-історичного досвіду, засвоєного певною категорією людей, а також конкретним індивідом [1, с. 396].

До основних властивостей або ознак природно-екологічної компетентності автор відносить наступні: саморефлексивність; опосередкованість знаками, символами, в тому числі вербальними засобами сприйняття людиною світу природи; соціальний характер екологічної свідомості, що обумовлено прийнятими в даному суспільстві цінностями, нормами, а також сформованими традиціями; внутрішній діалогізм і ін. [1, с. 397].

Важливою характеристикою природно-екологічної компетентності є суб'єктне сприйняття природних об'єктів. У дорослого населення формування суб'єктного відношення до природи пов'язане з певними труднощами, а деякі автори вважають, що за обмежений час в умовах, що склалися сформувавши його практично неможливо. Тому в цій сфері стратегічну роботу необхідно починати в юному віці, поки свідомість в такій мірі не обтяжена антропоцентричними і технократичними установками як у дорослих [3, с. 25].

Такі вчені як Н. Підд'яков, С. Ніколаєва, Н. Кондратьєва, звертають увагу на те, що вік від 3 до 7 років є початковим етапом становлення екологічної свідомості, а також формування екологічної культури.

З огляду на вікові характерологічні особливості дошкільників, до яких в нормі відносяться вразливість і емоційна чуйність, виховання і становлення екологічної свідомості (відповідальності, гуманності, любові до рідної природи) має йти через співчуття, співпереживання. Ці почуття визначають відношення дітей до природи, що виражається в бажанні проявити турботу про тих, хто цього потребує та захистити тих, кого ображають. Активна позиція сприяє оволодінню вміннями по догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами, зимуючими птахами тощо [6, с. 90].

З. Плохій, спираючись на дослідження інших вчених, робить висновок про те, що у дитини є суб'єктивне ставлення до світу природи, яке проявляється, в першу чергу, в пізнавальній діяльності. Наявність пізнавальних компонентів в структурі емоційних процесів призводить до формування синтетичних емоційно-гностичних комплексів. З. Плохій підкреслює, що у дошкільника переважає когнітивний компонент відносини, а його модальність носить суб'єктно-прагматичний характер. Отже, ставлення до природи в дошкільному віці може бути позначено як суб'єктно-пізнавальне, суб'єктно прагматичне [5, с. 198].

Емоційно-чуттєвий розвиток дошкільників у природі є однією з пріоритетних педагогічних проблем. І її вирішення можливе лише за умови реалізації системного та безперервного екологічного виховання та освіти.

Гра – це провідний вид діяльності дошкільника. Через неї дитина пізнає світ, вона сприяє готовності до дорослого життя. Вже в грі дитина вчиться підкорятися правилам, що орієнтує його дотримуватися певних правил вже й у дорослому житті. Вона сприяє розвитку емоційної сфери, що безпосередньо пов'язана з відносинами. Отже, отриманий емоційний досвід дитина знаходить через пережите у грі, що робить впливає на нього. Також зазначимо, що гра вчить дітей співпрацювати, вибудовувати комунікацію, взаємодію, підпорядковуватися правилам, вибудовувати форму поведінки [7].

Через гру діти мають змогу отримувати та успішно освоювати навчальний матеріал. У грі діти вчаться співчувати, дбати про природу, милуватися і спостерігати за природою та її процесами, розуміти, що кожен з них – це частина природи, тому її треба оберігати.

Існує кілька видів екологічних ігор:

#### 1. Рольові екологічні ігри (творчі ігри).

Такі ігри потребують конструювання екологічної діяльності, наприклад «Споруджуємо місто майбутнього» (діти обирають ролі архітектора, інженера, будівельника, мешканців; мета гри – сформуванню уявлення про умови будівництва та дотримання екологічних норм і правил, не порушуючи природу).

Чим більше дитина має уявлень про навколишній світ, тим цікавішим буде його задум, наприклад, він був у зоопарку, то напевно ці враження ляжуть в основу будівництва його міста. Для цього він використовуватиме кубики та інший матеріал клітини для птахів та тварин, заселятиме іграшками, тим самим моделюючи ситуацію із зовнішнього світу [8, с. 6].

Також учасники гри можуть робити креслення садів, парків, де будують фонтани, гойдалки, визначають місце деревам та квітам. Щоб дошкільникам було цікаво, необхідно використовувати різні ігрові прийоми та обігравати різні ситуації [6].

#### 2. Імітаційні екологічні ігри.

В основу цих ігор покладено моделювання екологічної діяльності. Так, гра «Екосистема водойми» дає можливість спостерігати за кожним компонентом цієї системи, змодельовати наслідки антропогенного впливу на біоценози, гра «Екологічна піраміда» формує у дітей уявлення про взаємозв'язок у природі між живим – неживим. Наприклад, немає сов. На полях буде багато гризунів, мало врожаю, у людини різко впаде запас продуктів. Стане більше комах, буде більше шкоди як людині, так і природі, адже все має бути в балансі [8, с. 8].



### 3. Змагальні екологічні ігри.

У цій категорії ігри спрямовані на отримання екологічних та біологічних знань, умінь та навичок, що стимулюють учасників гри на активність. Це ігри: аукціони, КВК, вікторини, конкурс – марафони, виставки, «Хто хоче стати мільйонером?» та інші. Ці ігри сприяють швидкому прийняттю рішення, демонстрації своїх знань у цій галузі, логічному та мовленнєвому розвитку [9, с. 7].

### 4. Ігри – подорожі.

Можливості технічних засобів навчання дозволяють дітям, не виходячи із приміщення, опинитись у різних місцях планети. Такі ігри розширюють світогляд дітей про світ, навколишню дійсність, правильне ставлення до природи, сприяють екологічному вихованню, тобто не забруднювати навколишнє середовище, створювати природні умови житла і берегти їх [8, с. 8].

### 5. Дидактичні ігри.

Вони можуть мати різноманітний характер: розвиваючі, мовні ігри, математичні. Наприклад, «Хто і де живе?». Дошкільники за описом довкілля визначають, які тварини можуть проживати в даних умовах, свою відповідь вони аргументують. Та вмюють визначати класифікацію рослин, квітів, птахів, тварин за різними ознаками [10, с. 54].

### 6. Ігри із природним матеріалом.

Діти з задоволенням беруть участь у іграх пов'язані з природою. Вони проявляють ініціативу у виготовленні матеріалу, намагаючись не заподіяти шкоди природі, вчать застосувати її на практиці. Особливо діти люблять грати із природним матеріалом, наприклад, пісок, глина, вода. Тут вони вивчають її якості, якості, проводять досліди. На сьогоднішній день існує різні форми терапії з використанням даних природних матеріалів [10, с. 58].

Отже, гра допомагає дитині сприймати себе частиною природи, поглибити свої уявлення про навколишню дійсність про їх процеси, об'єкти живої та неживої природи, явища, факти, закономірності, особливості, фактори екологічного благополуччя та стабільності, дбайливого ставлення до ресурсів.

## Список використаних джерел

1. Горобаха Н. М. Екологізація розвивального середовища дошкільного закладу. *Педагогічні науки: зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. Херсон: ХДУ, 2014. Вип. 65. С. 396-402.*
2. Мандруюмо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі / авт.-упоряд.: Павлюк С. Ю., Русан Л. С., Колосінська Г. І. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 168 с.
3. Науменко Т. Формування природничо-екологічної компетентності дошкільників засобами авторської казки. *Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 7. С. 25-33.*
4. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів. *Мистецтво та освіта. 2008. № 1. С. 18– 24.*
5. Плохій З. П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти): монографія. Київ: Персонал, 2010. 319 с.
6. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ: Світич, 2010. 144 с.
7. Пустовіт Н. А. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник. Київ: Педагогічна думка, 2008. 64 с.
8. Присяжнюк Л. У майстерні талановитої художниці: методичні аспекти ознайомлення дошкільнят з ознаками осені. *Палітра педагога. 2019. № 4. С. 3-10*
9. Присяжнюк Л. У театрі весняної природи: методичні аспекти ознайомлення дошкільнят з ознаками весни. *Палітра педагога. 2019. №1. С.3-9.*
10. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дошкільників: посібник для вихователів. Київ, 2001. 226 с.

## ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРНОГО МАТЕРІАЛУ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ

**Катерина Колеснік**, доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти

**Ганна Чамлай**, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## USE OF FOLKLORE MATERIAL IN THE FRESH AIR

**Kateryna Kolesnik**, senior Lecturer of the Department of Preschool Education.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Hanna Chamlai**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті здійснено дефінітивний аналіз поняття «фольклор» й описано різні жанри усної народної творчості. Розкрито особливості використання фольклорного матеріалу на свіжому повітрі. Автори статті презентують приклади загадок, прислів'їв, приказок, закличок і лічилок.*

***Ключові слова:** фольклор, діти дошкільного віку, свіже повітря.*

***Abstract.** The article provides a definitive analysis of the concept of «folklore» and describes various genres of folklore. The peculiarities of the use of folklore material in the fresh air are revealed. The authors of the article present examples of riddles, proverbs, proverbs, invocations and counters.*

***Key words:** folklore, preschool children, fresh air.*

Українська етнопедагогіка бере витоки з народних традицій та своїми коренями сягає у давнє минуле. Вона має свої особливості: усна народна форма творення, побутування, варіантність, традиційність, колективність, індивідуальність, імпровізаційність. Завдяки їй забезпечується нерозривний взаємозв'язок між минулим і сучасним, вона є скарбницею сталих народних звичаїв і стимулятором їх подальшого розвитку.

Фольклор (від англ. folkloge – народна мудрість, народні знання) – усна народна творчість, характерними ознаками якої є колективність творення, масовість побутування, анонімність та багатоваріантність у виконанні [5]. Дитячий фольклор має свої специфічні особливості, а саме: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами; у багатьох творах проявляється виражене виховне спрямування.

Усі жанри дитячого фольклору умовно можна поділити на три групи [5]:

- 1) різні види фольклору, створені дорослими для дітей (колискові пісні, пестушки, утішки, небилиці, казки);
- 2) твори, які поступово перейшли в дитячий фольклор із загального фольклорного доробку (деякі обрядові пісні, загадки, прислів'я, приказки);
- 3) власне дитячий фольклор, тобто творчість самих дітей (лічилки, жарти, дражнили тощо).

Використання фольклорного матеріалу на свіжому повітрі активізує пізнавальну діяльність дітей дошкільного віку, бажання цікавитися об'єктами і явищами природи, підвищує інтерес у малят піклуватися про навколишній світ та охороняти його.

Прогулянки можуть бути цікавими й пізнавальними за умови вміння вихователем зацікавити дітей дошкільного віку. З усіх скарбів української етнопедагогіки важливе місце належить загадкам, прислів'ям, приказкам, закличкам, лічилкам. Дошкільники цікавляться навколишнім світом, проте не завжди помічають головне. Тому педагог має навчити бачити красу, виховувати любов та естетичне ставлення до природи.

Діти дошкільного віку люблять відгадувати та загадувати загадки, адже вони спонукають до самостійного вирішення різних завдань. Загадка – це один з найдавніших народнопоетичних жанрів [3]. Вони повинні відповідати віковим особливостям дітей, мають бути зрозумілими та доступними.

Наведемо приклади загадок про природні явища:

- Скачуть по дорожці білі горошки (Град).
- Сивий дідусь біля воріт усім очі заволік (Туман).
- На дворі горою, а в хаті водою (Сніг).
- Гуляє в полі, та не кінь, літає на волі, та не птиця (Вітер).

Відгадування загадок на прогулянці може бути і запланованим, і незапланованим процесом. Заплановане використання загадок передбачає їх відгадування як спеціальний вид роботи з групою дітей. Але під час прогулянки виникають ситуації, коли несподівано можна загадувати загадки. Наприклад, на майданчик прийшов котик і вихователь промовляє загадку: «Гострі кігті, тонкий слух, хто на мишок має нюх?» (Котик). Або прилетіла пташка й тут у нагоді стане загадка: «У червонім фартушку птах стрибає по сніжку і розпитує синичку про найближчу годівничку» (Снігур).

Використання загадок на свіжому повітрі викликає інтерес до міркування, спостереження, порівняння, узагальнення, збагачує мовлення і мислення; малята знайомляться з явищами довкілля.

*Прислів'я і приказки* – це стислі образні вислови, афоризми, в яких виявляється мудрість і життєвий досвід народу. Прислів'я є завершеними судженнями, мають висновки, узагальнення та повчальний характер, а приказки містять здебільшого лише натяк на судження та констатують факти.

На думку Л. Чабан, прислів'я та приказки відіграють особливу роль у вмінні спостерігати за явищами оточуючого світу. Саме на прогулянці у вихователя є можливість пригадати та застосовувати прислів'я і приказки. Наприклад, взимку випало багато снігу, тоді вихователеві стануть у нагоді прислів'я: «Багато снігу – багато хліба», «Зима без снігу – літо без хліба». Коли раптово почався дощ у різні пори року: «Як у травні дощ надворі – то восени хліб у коморі», «Як вересніє, то й дощик сіє», «Після дощу й сонце сяє».

Під час спостереження за хмарами вихователь може використовувати наступні прислів'я та приказки: «З великої хмари малий дощ», «Скільки хмара не стоятиме, а зсунеться». Коли на майданчик прилетіла ластівка, тоді можна запропонувати дітям такі прислів'я: «Ластівки низько літають – дощ обіцяють», «Ластівка весну починає, осінь накликає», «Ранні ластівки – щасливий рік».

Використання прислів'їв і приказок на свіжому повітрі сприяє активізації словника дітей, розвитку мовлення, його образності та яскравості.

Заклички – короткі поетичні твори, пов'язані з вірою давніх людей в магічну дію слова, в яких звучать звертання до природних явищ, стихій, об'єктів, з метою вплинути на погоду, довкілля чи саму людину [5].

У ході спостережень за дітьми дошкільного віку вихователь може використовувати різноманітні заклички про явища природи (вітер, дощ, сонце). Наприклад, сонце заховалось за хмару. Вихователь пропонує дітям покликати сонечко, співаючи слова заклички:

Вийди, вийди, сонечко,  
На дідове полечко,  
На бабине зіллячко,  
На наше подвір'ячко.

*Лічилки* – пісенно-поетичні гумористичні висловлювання, які мають на меті визначити ведучого в грі або порядок самої гри [5]. Ці малі фольклорні жанри мають цікавий і веселий зміст, яскравий і ритмічний малюнок, завдяки чому створюється бадьорий настрій і діти заохочуються до гри:

Раз, два, три, чотири, п'ять!  
Вийшов зайчик погулять.  
Як нам бути, що робити?  
Треба зайчика зловити.  
Будем знову рахувати:

Раз, два, три, чотири, п'ять.

Зараз я іду шукать!

Основною особливістю лічилок є чіткий ритм. У дітей дошкільного віку формується цілісне художнє сприйняття фольклорних текстів та їх інтуїтивне розуміння на основі їх використання в різних видах діяльності.

Отже, використання фольклорного матеріалу на прогулянці сприяє встановленню емоційного контакту дитини з природою. Через ці твори дошкільники дізнаються про навколишній світ, а саме: явища природи (дощ, сніг, вітер, град, грім туман тощо), про тварин (хижих і свійських). Ритмічні тексти спонукають малюків до рухової активності, сприяють ознайомленню з навколишнім світом і природою, розвивають почуття ритму, формують інтонаційну виразність мовлення.

### Список використаних джерел

1. Демченко О. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект. *Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць* / за ред. Н.Скотної, М.Чепіль. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. С.261-272.

2. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.

3. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 46. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. С. 30-33.

4. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.

5. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: навчальний посібник. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с.

6. Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П., Демченко О.П., Колеснік К.А. Організація фізкультурно-оздоровлювальної діяльності дітей на основі казок В.Сухомлинського. *S91 Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 184-196.*

## ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

**Каріна Костюк**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутий доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## ENVIRONMENTAL EDUCATION OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN: THE EUROPEAN CONTEXT

**Karina Kostyuk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглядається європейський контекст екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Описується сучасний стан та етап розвитку екологічного виховання у зарубіжній практиці. Обґрунтовано освітні системи екологічного виховання в країнах Європи.

**Ключові слова:** екологічне виховання, дошкільники, природа, гуманізм, цінності.

**Abstract.** *The article examines the European context of environmental education of older preschool children. The article describes the current state and stage of development of environmental education in foreign practice. The author substantiates educational systems of environmental education in European countries.*

**Keywords:** *environmental education, preschool children, nature, humanism, values.*

Метою екологічного виховання є формування у молодого покоління відповідального ставлення до довкілля; система знань про природу і гуманне, відповідальне ставлення до неї як до національної та загальнолюдської цінності.

Екологічне виховання містить вивчення природи конкретного району проживання з метою прогнозування майбутніх змін в разі порушення екологічної обстановки, а також формування доброти до всіх суб'єктів природи через насолоду навколишнім середовищем (гасло міжнародного екологічного співтовариства) [2, с. 3].

Сучасний етап розвитку екологічного підходу до довкілля базується на принципах єдності, історичного взаємозв'язку природи і суспільства, соціальної обумовленості гармонії людини з природою тощо.

У межах реформи екологічної освіти необхідно вивчати зарубіжний досвід, щоб дати можливість використовувати його для вдосконалення вітчизняної системи освіти.

Англійський письменник Джон Голсуорсі сказав: «Якщо ви не думаете про майбутнє, у вас його не буде» [4, с. 78]. Сьогодні екологія є унікальним засобом збереження і розвитку людини та продовження людської цивілізації.

Зростання ролі сім'ї в сучасній західній моделі виховання є однією з провідних тенденцій розвитку європейської екологічної педагогіки. Різні об'єднання – групи сімейного виховання, батьківські об'єднання, жіночі спілки, інститути соціально-культурної анімації організують свою роботу таким чином, щоб, починаючи з дошкільного віку, довкілля сприятливо впливало на розвиток дитини.

Так, Ліга захисту дітей Маннергейма в Фінляндії об'єднує батьків, лікарів і вчителів. Вона дбає про трансформацію міського середовища в чутливий до дітей манері.

Турбота про здоров'я молодого покоління – одна з головних речей у фінському суспільстві. Роблять це за допомогою екологічних омбудсменів, які виступають адвокатами молоді в дискусійних питаннях, де порушується право дітей на здорове довкілля.

Дитячі омбудсмени проводять скрупульозну роботу у відділеннях Ліги з виховання молодого покоління нового типу екологічної культури. Робота осередків Ліги настільки ефективна, що місцевій владі доводиться постійно враховувати інтереси дітей у своїй екологічній політиці.

Метою діяльності Ліги є мінімізація негативних наслідків техногенного господарства, їхнього негативного впливу на здоров'я дітей. Місцеві осередки Ліги (їх у Фінляндії понад 470) організують екологічні оцінки і на їх основі ведуть переговори з керівництвом комун, переконуючи їх розібратися з тим чи тим екологічно неблагополучним об'єктом.

У разі необхідності Ліга організовує екологічні акції, формуючи громадську думку і тим самим здійснюючи вплив на владу [4, с. 29]. Численні церковні ініціативи вносять вагомий внесок в екологічну освіту. У церковних парафіях і монастирях проводять різноманітну роботу по формуванню екологічної свідомості за допомогою проповідей, лекцій, дискусій, екологічних акцій тощо.

Робота осередків Ліги настільки ефективна, що місцевій владі доводиться постійно враховувати інтереси дітей у своїй екологічній політиці. У разі необхідності Ліга організовує екологічні акції, формуючи громадську думку і тим самим здійснюючи вплив на владу.

Однак не слід забувати, що молоді люди в Англії, Нідерландах, Німеччині та деяких інших європейських країнах мають погане уявлення про життя за містом: природа як така майже не наявна в їхньому житті.

Аналіз європейського досвіду показує, що предметом серйозних наукових досліджень є безпосереднє спілкування дитини з природою. Відповідно, стали створювати специфічні програми, які займаються навчанням на природі, де діти дізнаються, як пахне трава, і що під пеньками триває специфічне життя комах тощо. Тут акцент робиться більше на почуттях.

Характерним моментом для сучасної європейської екологічної педагогіки є посилення емоційно-чуттєвого складника, зростання значення духовної, естетичної цінності природи.

У деяких західних країнах екологічні науки вивчають не тільки поняття охорони природи, а й охорони історичної спадщини.

У Франції, наприклад, тенденція в екологічній освіті виражена в русі «Люди і культура». Вона полягає в створенні культурних товариств, нових театрів, музеїв, реставрації пам'яток архітектури, збереженні чистоти і розвитку національної мови – все це в контексті екологічної культури.

Центри відпочинку популярні в країні. Вони наділяють своєю увагою дітей від 4 до 18 років, забезпечують культурний, моральний і фізичний розвиток молоді. Різноманітний спектр дозвіллевих заходів - туризм, маршрути з ночівлею на свіжому повітрі знайомлять дітей зі світом природи, допомагають відчутти їхню причетність до всього природного, живого [3, с. 57].

Екологічна освіта в Канаді є важливою частиною освітньої системи, яка робить особливий акцент на науці, техніці, суспільстві та навколишньому середовищі, під якою розуміють як природу в цілому, так і робоче середовище. Ця вимога також посідає чільне місце у цінності людського життя.

Міністерство освіти в Онтаріо ввело нову програму, яка містить такі предмети, як наука і технології для початкової та середньої школи. Дуже важливо, щоб діти розглядали науку і техніку в більш широкому контексті, щоб вони навчилися співвідносити свої наукові та технологічні знання зі світом природи.

Уряд Канади ввів жорсткі стандарти на забруднювачі води, ґрунту і повітря, тому Канада є одним з лідерів в області охорони довкілля.

Особливістю екологічної освіти, наприклад, в США є наявність наукових лабораторій на базі університетів, які тісно співпрацюють зі школами, наявність механізмів реалізації наукових ідей і їх розробок у життя, залучення студентів і школярів до наукових досліджень і сучасних досягнень в науці про довкілля.

У Нідерландах розроблено спеціальні екологічні програми, які забезпечують інформаційні, навчальні та спільні дії з охорони довкілля не тільки для школярів і студентів, а й для широких верств населення – споживачів, виробників, політиків, державних службовців, дослідників, які спрямовані на поліпшення екологічної ситуації.

Закордонна практика різних форм впровадження екологічної освіти розширює спектр інноваційних підходів у вдосконаленні національної системи освіти.

Особливу увагу для екологічної культури заслуговує досвід Фінляндії та Швеції, країн, які мають провідні позиції в світі за якістю довкілля.

Екологічна обстановка у Фінляндії відома своїм благополуччям і стабільністю. Масштабні зусилля щодо охорони природи здійснюються на державному рівні. Це якість повітря, питної та природної води, утилізація та переробка побутового сміття та промислових відходів (так звана утилізація), робота очисних споруд та біосистем, раціональне використання електроенергії та опалювальних приладів, розробка та реалізація екологічних програм і проектів у системі освіти.

У Фінляндії, намагаючись зберегти первозданну природу, піклуються про неї постійно. Причому ця справа стала повсякденною і звичною не тільки для фахівців-екологів, а й для всього населення [4]. У Фінляндії однією з пріоритетних традиційних цінностей є сім'я.

Роль сім'ї є однією з провідних тенденцій розвитку екологічної педагогіки. Різні об'єднання – групи сімейного виховання, батьківські об'єднання, жіночі спілки, інститути

соціально-культурної анімації організують свою роботу таким чином, щоб, починаючи з дошкільного віку, довкілля сприятливо впливало на розвиток дитини [4; 5].

У сім'ї закладають основи духовності і моралі. Роль сім'ї особливо важлива на ранньому етапі формування екологічної культури, оскільки саме в дошкільному віці у дитини формується суб'єктивне ставлення до природи на основі відповідного життєвого досвіду.

Виникає в цей період життя відчуття емоційної близькості зі світом живої природи та закладає фундамент екологічної культури, яка буде супроводжувати протягом усього життя, сприяючи розумінню цілісної картини світу в ЗДО, формуванню екологічного світогляду, вихованню почуття відповідальності за стан природи в періоди дорослішання і зрілості [3, с. 21].

Межуючи з Фінляндією, Швеція є однією з найбільш розвинених і екологічно чистих країн світу. Швеція має намір залишити спадщину майбутнім поколінням суспільства, в якому вже вирішені найактуальніші екологічні проблеми.

Гармонія з природою є частиною шведської культури, національної самосвідомості. Культурна політика Швеції орієнтується на виховання гармонійної, інтелектуальної, фізично розвиненої особистості, здатної до творчості і самовизначення, адаптованої до швидко мінливих умов життя [5, с. 69].

Пріоритетом в екологічній освіті в Швеції є активний відпочинок. Система лісових шкіл працює в Швеції вже понад 40 років. Тут діти знайомляться і досліджують природу у всьому її різноманітті, вчать правильно поводитися в лісі, приймають самостійні рішення в екстремальних природних умовах [7].

Для активного відпочинку визначають спеціальні дні і тижні проекту. У програми «Лісових шкіл» обов'язково входять екологічні ігри, основною метою яких є емоційне сприйняття природи.

Навчання дітей турботи про природу – важлива частина уроків. Уже в ранньому віці вони звикають брати з собою сміття з пікніка тощо. Ця ж ідея глибоко вкоренилася в шведському скаутському русі, який приділяє велику увагу екологічним питанням.

Отже, ми розглянули європейський контекст екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Відмітили основні тенденції екологічного виховання дошкільників у закордонних країнах. Екологічні проблеми в європейських країнах вирішуються як економічними засобами, так і зусиллями, спрямованими на виховання екологічної культури і екологічної грамотності дітей старшого дошкільного віку.

### Список використаних джерел

1. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя: ЛПКС ЛТД, 2010. 324 с.
2. Крутій К. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 3-7.
3. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2-х ч. Запоріжжя: ЛПКС ЛТД, 2009. Частина перша: Концепції, проектування, технології створення. 320 с.
4. Лисенко Н. В. Еко-око дошкільник пізнає світ природи: навчально- методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.
5. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників: метод. посіб. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання». 2002. 173 с.
6. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ЛПКС ЛТД, 2020. 244 с.
7. Roczen N. Environmental competence. The interplay between connection with nature and environmental knowledge in promoting ecological behavior. 2011. URL: [https://www.researchgate.net/publication/316241566\\_Environmental\\_competence\\_-](https://www.researchgate.net/publication/316241566_Environmental_competence_-)

## УСВІДОМЛЕНИЙ РИЗИК ТА БЕЗПЕКА ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

**Катерина Крутій**, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**Ірина Деснова**, кандидат педагогічних наук, доцент,  
Вінницький педагогічний коледж (Україна)

## CONSCIOUS RISK AND ENVIRONMENTAL SAFETY IN PRESCHOOL CHILDREN: A EUROPEAN CONTEXT

**Kateryna Kruty**, Doctor of Pedagogy, Professor of the Department of Preschool Education,  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Iryna Desnova**, Candidate of Pedagogy, Associate Professor, Vinnitsa Pedagogical College  
(Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості формування усвідомленого ризику в дошкільників. Автори статті презентують власні погляди на усвідомлений ризик та безпеку дітей.*

***Ключові слова:** усвідомлений ризик, безпека, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the features of the formation of conscious risk in preschoolers. The authors of the article present their views on the perceived risk and safety of children.*

***Key words:** conscious risk, safety, preschool children.*

Фізичне, психічне та психологічне здоров'я дитини тісно пов'язане із тим середовищем, у якому вона перебуває. Отже, дозвілля в природному довкіллі забезпечує адаптованість всіх систем організму дитини до мінливості умов життя.

Упродовж останніх тридцяти років діти тривалий час перебували в природному довкіллі, бігали, стрибали, лазили по деревах, робили халабуду (курені, штаби тощо), виготовляли собі іграшки з природних матеріалів та з того, що траплялось «під рукою», бавилися в калабанях тощо [5].

Як це не дивно визнавати, але бідність у радянський та пострадянський період дитячого ігрового середовища мала певні переваги. Сучасні діти, особливо раннього та дошкільного віку, проводять більше часу в закладі дошкільної освіти та у центрах розвитку під пильним контролем дорослих, без можливості набути у природних умовах усвідомленого ризикованого досвіду [1].

Феномен «усвідомленого ризику» ми визначаємо як набуття дитиною досвіду безпечної поведінки у потенційно ризикованих ситуаціях. Чи необхідний дитині усвідомлений ризик? Так! Проте, середовище має бути настільки безпечним, наскільки це необхідно. Завдання дорослого – створити умови для набуття дитиною досвіду усвідомленого ризику.

Зауважимо, що вільна самостійна діяльність дітей в умовах довкілля сприяє не тільки насиченню всіх сенсорних систем необхідними стимулами, але й надає змогу дитині випробувати власні можливості під час здійснення практичної діяльності.

Метою цієї статті є з'ясування феномену «усвідомлений ризик» та визначення важливості ризику для дитини дошкільного віку.

Будь-яке дослідження дитиною предметно та природного довкілля пов'язано із певним рівнем ризику, наприклад, ризиком впасти, зламати іграшку тощо. Створення безпечного середовища є головним пріоритетом батьків та системи освіти в цілому, проте створення безпечного середовища є складним завданням [2; 11]. Дитина не може самостійно



створити себе безпечно середовище, про це мають дбати батьки, вихователі, адміністрація закладу дошкільної освіти, держава.

Середовище, що позбавлене ризиків не провокуватиме дітей до пізнання предметного та природного довкілля, адже дитина під час дослідницької діяльності позбавляється можливості висувати гіпотези, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, аналізувати та здійснювати свідомий вибір. Позбавляючи дитину можливості самостійно міркувати та приймати рішення, ми стримуємо її психічне та особистісне зростання.

*Створення дорослим ситуації ризику в освітньому середовищі надає дитині такі можливості:* покращення фізичних можливостей та фізичних якостей дітей; розвиток саморегуляції; особистісний розвиток; покращення відносин із дитиною шляхом задоволення її природних потреб.

Наведемо приклади до зазначеного.

*Покращення фізичних можливостей та фізичних якостей дітей:* катання на велосипеді, самокаті, беговелі дозволяє дитині відчувати швидкість, покращити координацію рухів, концентрацію уваги, орієнтування у просторі. Дитина набуває резильєнтності (психологічна стійкість, пружність, життєздатність, життєстійкість). У ситуаціях усвідомленого ризику дитина здобуває базові навички, які їй знадобляться у дорослому житті.

*Розвиток саморегуляції:* «Як швидко я зможу з'їхати з цього схилу на велосипеді», «Як високо я зможу залізти на дерево?» тощо.

*Особистісний розвиток:* усвідомлення власних можливостей та набуття впевненості в собі. Зауважимо, що такі вольові риси характеру як витривалість, наполегливість виформовуються саме у ситуаціях дискомфорту, коли дитина адаптується до некомфортних умов, долаючи труднощі.

*Покращення відносин із дитиною шляхом задоволення її природних потреб:* батьки та вихователі закладу дошкільної освіти можуть визначити аспекти розвитку, що потребують підтримки. І згодом навіть спланувати такі ситуації.

Отже, усвідомлений ризик дозволяє дітям отримувати нові відчуття, зробити помилки та віднайти вирішення проблеми, яка перед ними постає.

З'ясуємо, що може відбутися, якщо дорослі не будуть задовольняти потребу дитини в усвідомленому ризику?

Нехтування дорослими природнього прагнення дітей до ризикованої поведінки може мати вагомі негативні наслідки. Так, це може бути безконтрольність поведінки, тому що для дітей дошкільного віку жага до ризику – це життєва потреба.

На кожному етапі свого розвитку дитина випробовує власний організм на стійкість та витривалість, дізнається про його можливості й здібності. Так, вікові межі від 1 до 5 років обумовлено пізнанням дитиною предметного та природного довкілля, а вікові кризи «Я сам» та «Я можу» тільки підсилюють жагу до отримання інформації та набуття досвіду.

Вже з 1,5 року малюк прагне своїми діями вплинути на предмети, які його оточують. Способами дослідження малюком довкілля найрізноманітніші. Для дитини є два типи пізнання – це гра та діяльність, що спрямована на пошук того, як пізнати щось нове, тобто дитяче експериментування.

Отже, базовими потребами дітей раннього та дошкільного віку є:

- свобода для дослідження та розвитку;
- схвалення з боку дорослого та підтримка ініціатив і старань дитини;
- розумні обмеження.

Зауважимо, що розумні обмеження визначає дорослий, який знаходиться поряд із дитиною. Розумність або нерозумність обмежень визначається індивідуально для кожної дитини на основі таких чинників: 1) оцінка можливостей дитини (здатність самостійно впоратись без допомоги дорослого); 2) умотивованість дитини до конкретних дій (наскільки інтенсивним є бажання впоратись самостійно).

Розглянемо зазначене на конкретному прикладі ситуації.

Отже, потреба у пізнанні. Від народження дитина виявляє жагу до пізнання довкілля, що підбурює малечу виявляти активність у сенсорного пошуку. Дитина може активно пізнавати довкілля тільки завдяки безпосередньому контакту з предметами, речами, живими та неживими об'єктами. Наприклад, перш ніж дозволити дитині лізти на дерево варто навчити дитину підніматись по поверхні для лазання. Потім, коли дитина буде вправно лазити, треба обрати дерево з низькими гілками, на які дитина буде впевнено спиратись. Аналіз проблем, с якими стикнеться дитина під час лазіння по дереву допоможе визначити, які ще навички потрібно розвинути в дитини для подальшого практичного застосування. Тобто, спочатку спільне вправляння та коректування дій дитини, потім поступово дитині надається більше свободи.

На жаль, у свідомості сучасних батьків і вихователів чітко «закладено», що довкілля є небезпечним, тому краще уникати можливостей вільного спілкування дитини з ним, тобто взагалі забороняючи будь-які контакти [1; 2; 9].

Слід зазначити, що є певні протиріччя в українському суспільстві щодо усвідомленого ризику?

Українські діти перебувають у культурному середовищі, яке створює такі установки у дорослих, що дітей треба захищати від небезпечних та потенційно небезпечних чинників поки дитина не стане дорослою та самостійною. Батьки прагнуть позбавити будь-якого вірогідного дискомфорту або небезпеки. Проте така мета призводить до подовження залежності дітей від батьківського контролю та піклування.

Дійсно, сучасні дослідження (К. Крутій, І. Деснова, М. Замелюк [3; 4], Р. Gray [6], Sandseter E. V. H. [9]) доводять, що процес освіти, який передбачає розвиток, навчання та виховання дітей пов'язано з певним ризиком.

На жаль, зросло покоління батьків, які віддають перевагу комфорту (комфорту побуту, комфорту дозвілля, комфорту у вихованні дитини). Попит дорослих на комфорт сприяв виникненню нової тенденції у проведенні дозвілля дітей на спеціальних «комфортних» та абсолютно безпечних майданчиках, з'явився навіть термін «контейнерні діти» на позначення обмеження руху дітей у довкіллі. Батьки більше переймаються комфортом дітей будь де – у закладі дошкільної освіти, на майданчику, вдома, аби тільки можна було убезпечити дитину від можливих травм.

Зважаючи на суспільні українські реалії перебування дітей у небезпечних місцях під час російсько-української війни, розуміємо всю дискусійність запропонованої нами проблеми, але це не знімає її актуальності найближчим часом. З одного боку, дітей дійсно треба захищати від низки чинників до настання дорослішання, проте парадокс ситуації виявляється в тому, що дорослість здобувається шляхом набуття дитиною різноманітного практичного досвіду. Під визначенням «різноманітний досвід» розуміємо буд-який досвід, отриманий дитиною та привласнений нею як власний.

На думку К. Крутій, найбільш сприятливими умовами для набуття дитиною досвіду є умови «калабані», «халабуди» бо саме за таких умов дитина може вільно вправлятися та запроваджувати набуті знання у вільний практичний досвід [5; 6].

Так, результати дослідження Джоанни Гейнс та Девіда Швелея [7] вказують на те, що для середньостатистичної дитини в одному і тому середовищі, батьки, на відміну від педагогів, завжди визначають більше небезпек. Проте науковці також зазначають, що у ситуації визначення небезпек для власної дитини батьки були не досить об'єктивними, вони схарактеризували своїх дітей як менш вразливих, перебільшуючи їх можливості [7; 8; 10].

*Проте чи завжди це є правильним та корисним? Чому батьки оберігають дітей від ризику?*

На нашу думку, є певний алгоритм, який варто дотримуватись під час створення ситуації ризику. У зазначеній діяльності можна виокремити низку важливих етапів:

- Аналіз ризику (що саме погане може відбутись із дитиною? що саме найкраще може відбутись?).

- Визначення можливостей дитини та здатності дотримуватись вказівок, розуміти наслідки та здійснювати вибір.
- Оцінка стану довкілля (середовище кожної дитини сильно варіюється і залежить від рівня злочинності, місцевості, загальної безпеки міста, селища чи села).

*Підсумуємо.* Обмеження можливостей дітей обмежує їхній розвиток. У той же час надання дітям свободи без обмежень залишає їх невідповідними до потенційно небезпечних ситуацій у житті. Надання дітям можливості поступово здобувати навички є ефективною стратегією, замість встановлення заборон або надання всездозволеності.

### Список використаних джерел

1. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць.* № 1 (93). 2019. С. 26-44. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>
2. Крутій К., Гавриш Н., Янкович О. Особливості розвитку пасіонарних якостей дітей у закладах дошкільної освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка.* 2018. № 2. С. 147–156.
3. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія: Педагогіка.* 2021. № (2) 4. С. 1-12. <http://academystudies.volyn.ua/index.php/pedagogy>
4. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «педагогіка».* 2022. (1). №122-133. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>
5. Крутій К.Л. «Педагогіка калабані», або практична реалізація принципу природовідповідності в закладі дошкільної освіти. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка.* 2020. №6 (98). Червень. С.4-12.
6. Крутій К.Л. «Халабудна педагогіка», або чи потрібен дитині особистий простір? *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка.* 2020. №6 (98). Червень. С.12-20.
7. Gaines J., Schwebel D. Recognition of home injury risks by novice parents of toddlers. *Accid Anal Prev.* 2009. V. 41 (5) 1070-1074 DOI: 10.1016/j.aap.2009.06.010
8. Gray P. The decline of play and the rise of psychopathology in children and adolescents. *American Journal of Play.* 2011. № 3(4). P.p. 443–463.
9. Kemple K. M., Oh J., Kenney E., & Smith-Bonahue. The power of outdoor play and play in natural environments. *Child-hood Education.* 2016. № 92(6). P.p. 446–454. URL: <https://doi.org/10.1080/00094056.2016.1251793>
10. Kleppe R., Melhuish E., & Sandseter E. B. H. Identifying and characterizing risky play in the age one-to-three years. *European Early Childhood Education Research Journal.* 2017. 25(3), 370–385. URL: <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1308163>
11. Sandseter E. B. H. Categorizing risky play – How can we identify risk-taking in children’s play? *European Early Childhood Education Research Journal.* 2007. № 15(2) P. p. 237–252.

# ВПЛИВ ЕКОТЕРАПІЇ НА ЗДОРОВ'Я ТА РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Наталія Лісневська, кандидат педагогічних наук, доцент

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (Україна)

## THE EFFECT OF ECOTHERAPY ON THE HEALTH AND DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN AND THE FEATURES OF ITS APPLICATION IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Nataliia Lisnevskia, Candidate of Pedagogy, Associate Professor Hlukhiv Oleksandr Dovzhenka  
National Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриваються погляди відомих педагогів на вплив природи на організм людей, зокрема дітей. Наводяться приклади «зелених» шкіл. Визначаються та характеризуються різні форми роботи з екотерапії, розкривається методика їх застосування.*

***Ключові слова:** екотерапія, природотерапія, садова терапія, екостежина, ретрїт.*

***Abstract.** The article reveals the views of famous teachers on the influence of nature on human bodies, in particular children. There are examples of «green» schools. Different forms of work on ecotherapy are defined and characterized, the method of their application is revealed.*

***Key words:** ecotherapy, nature therapy, garden therapy, ecopath, retreat.*

Дошкільний вік вважається одним із найважливіших періодів життя людини, коли відбувається становлення особистості, розвиток її психічних і фізичних якостей, закладається фундамент здоров'я. Однак протягом останніх десятиліть стан здоров'я дітей значно знизився через різні причини, тому збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я дошкільників є найбільш актуальним, особливо в умовах сьогодення. Велику роль у цьому відводиться фізичному вихованню – традиційним і нетрадиційним засобам, особливо технологіям здоров'язбереження, серед розмаїття можна виділити екотерапію.

Екотерапія, або як її ще називають природотерапія – застосування засобів природи з профілактичною та лікувальною метою. Екотерапія включає в себе милування природою, слухання її звуків, зосередження зору на зелених насадженнях (як у приміщенні, так і на вулиці), облаштування «острівців природи» (на столі, у кутку кімнати), перегляд світлин з природою, оздоблення стін картинами з пейзажами. Застосовувати екотерапію можна на заняттях, у вільний від занять час, при догляді за огородом, садом, клумбою [2, с. 106].

Варто зазначити, що про вплив відкритого зеленого середовища, тобто природи, на організм людини як найкращого зцілювача вперше заговорив ще Гіппократ у V столітті до нашої ери. Пізніше такі відомі педагоги як Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинський, С. Русова, Є. Тихєєва, М. Монтесорі і нарешті В. Сухомлинський відмітили важливість природи для розвитку людини, зокрема дитини. Так, Ж.-Ж. Руссо наголосив на необхідності перебування дітей на природі, що позитивно відбивається на їх фізичних і психічних можливостях, формуванні тіла і виокремив прогулянки на природі як один із найкращих засобів фізичного розвитку. К. Ушинський уважав природу «всерозвивальною», а С. Русова відмічала велику користь праці дітей у природі для їх фізичного здоров'я. Також зміцненню фізичного здоров'я сприяють прогулянки до лісу, на яких наголошувала М. Монтесорі. Однак великий вплив у розвиток екотерапії здійснив видатний український педагог Василь Сухомлинський, який відводив природі ключову роль у розвитку дитини, зміцненні її здоров'я тощо. Він створив «школу під відкритим небом», де організовував щоденні довготривалі прогулянки з дітьми до лісу, на поле, луки. Під час таких прогулянок діти ходили босоніж, дихали цілющим повітрям, вдихали пахощі квітів, милувались кольором стиглого винограду, хмарами, сонцем. Свої ідеї педагогом були висвітлені в книзі

«Серце віддаю дітям», яка і сьогодні є актуальною та цікавою для педагогів, батьків [2, с. 107].

Серед сучасних дослідників, які вивчали вплив природи на організм людини, можна виділити американських професорів Р. і С. Каплан, а також психолога-еколога, професора Р. Ульріха, професора К. Шалквіста, лікаря Л. Баззеля та інших. Так, Рейчел і Стефан Каплан досліджуючи вплив природи на здоров'я і розумову втому людини, відмітили, що навіть вид з вікна на природу: пташки на кущах, сніг на деревах, переливи листя мають відновлювальну функцію. Професор Р. Ульріх, коли аналізував стан хворих після операції, помітив, що ті пацієнти, які мали за вікном елементи природи одужували набагато швидше, ніж ті, які бачили лише будівлі. Свої думки з цього приводу він виклав у статті «Вид з вікна здатний вплинути на відновлення після операцій» у 1984 році. У XXI столітті розмови про вплив природи на організм людини не були припинені, а навпаки набули ще більшого значення. У 2009 році професор К. Шалквіст і лікар Л. Баззел зазначили, що організм людини швидше відновлюється як у психоемоційному, так і у фізичному плані, якщо перебуває в природних умовах. Свої думки з цього приводу вони відобразили в книзі «Екотерапія: лікування у злагоді з природою» [2, с. 108].

У 2014 році в передмісті Парижа була відкрита найбільша в світі «зелена» школа, проект якої був розроблений французькою архітекторкою Chartier Dalix з метою побудувати щось неймовірно екологічне в урбаністичному середовищі сучасної Франції. Школа має три поверхи, а дах оздоблено зеленими насадженнями у вигляді ярусів. Унікальною є школа на острові Балі, яка виготовлена з бамбуку та оснащена сонячними панелями. Варто також відмітити школу в Києві, яка на даху має галявину для відпочинку та спортивний майданчик. Незвичною є школа в Фувені (Китай), яка має скляні дахи, а сходи, мотузкові мости, гірки й тунелі утворили єдиний канал, схожий на звивисту дорогу в горах. Все це переплітається з бамбуковим лісом, фруктовими деревами, гірськими квітами і невеликим басейном. Школа схожа на затишний будинок, де діти ростуть серед природи [1].

Варто відзначити, що спілкування з природою не тільки відновлює фізичне і психічне здоров'я, але й знімає стрес, допомагає при депресії, покращує імунітет, настрої, самопочуття, сприяє розвитку фізичних якостей, сенсорних систем (нюху, слуху, зору, дотику, смаку), психічних процесів, вихованню морально-волевих якостей тощо.

З дітьми дошкільного віку можна застосовувати такі форми роботи з екотерапії: прогулянки; походи; піші переходи; екскурсії; уроки милування природою (найбільше поширені в Японії); відпочинок на природі; садову терапію (огородництво, садівництво); шінрін-йоку (поширена в Японії); сенсорні сади; екостежини; ретрити [2, с. 106]. Прогулянки, піші переходи, екскурсії зазвичай проводяться один раз на тиждень, але можна і частіше (за можливістю). Дітей можна виводити на річку, озеро, луки, у парк, поле. Тривалість залежить від віку дітей, а також можливостей закладу дошкільної освіти і варіюється в межах від 20-40 хвилин до 1-1,5 години.

Походи проводяться 1-2 рази на місяць, а можна і частіше. Їх тривалість може бути як декілька годин, так і днів, інколи дітей вивозять на тиждень, наприклад у гори (як це робиться в одному із закладів дошкільної освіти м. Лодзь, Польща). Вона залежить від віку дітей, дальності маршруту, можливостей закладу дошкільної освіти, мети, наявності необхідного інвентарю і обладнання, фінансової можливості. Садову терапію (огородництво, садівництво), сенсорні сади, уроки милування природою та відпочинок на природі можна застосовувати щодня, час необмежений.

Садова терапія була поширена ще в Давньому Єгипті. Саме тоді лікарі почали вперше радити психічно хворим членам фараона гуляти в саду. У Середньовіччі також застосовували садову терапію, зокрема землеробство, у лікуванні психічнохворих людей, а починаючи з XVIII століття в Америці та Європі сади почали використовувати в психіатричних лікарнях. У XIX столітті лікар-психіатр Б. Раш вперше звернув увагу на те, що садівництво дуже корисне для психічного здоров'я людей. У 40-х і 50-х роках XX століття садова терапія визнана одним із методів психотерапії. На сьогодні садова терапія використовується з метою

лікування стресу, депресії, тривоги, у США і Великобританії її застосовують з метою реабілітації людей різного віку та з різними захворюваннями. А в Дрездені (Німеччина) облаштований сад для людей, які погано чують і бачать. Він має достатньо простору, облаштований поручнями і табличками з надписами шрифтом Брайля, рослини висаджені на високих клумбах, щоб до них було зручно доторкатись [2, с. 108-109].

Шінрін-йоку – популярна в Японії (з 1980-х років) форма взаємодії з природою, під час якої відбувається «лісове купання». Тобто це неспішна прогулянка лісом або сидіння серед дерев і споглядання їх: крони, листя, яке коливається, неба скрізь крону з метою відновлення фізичного і психічного здоров'я, настрою, самопочуття, сну, збагачення організму енергією, очищення розуму, зближення з довкіллям. Все це відбувається через вбирання звуків, запахів, текстури кори дерев за допомогою п'яти відчуттів: слуху, нюху, зору, смаку, відчуття. Модна проводити щодня, час необмежений [2, с. 109].

Сенсорні сади найбільш поширені у світі, зокрема США, Канада, Європа. Також вони є в Бразилії, Фінляндії, Англії, Італії, Чехії. Нажаль, в Україні такі сади не набули поширення, хоча в 2021 році у Львові був створений перший сенсорний сад для собак.

Сенсорні сади корисні для лікування різних патологій (хвороби Альцгеймера, паралічу, сліпоты, деменції), психофізичного й емоційного відновлення, позитивно впливають на дітей, особливо віком від 3 до 12 років. Облаштування такого саду повинно бути ґрунтоване на задіяні п'яти відчуттів. Рослини для саду варто добирати такі, які активізують зір – різного кольору чи структури, слух – шумлять, шарудять, сприяють гудінню бджіл, облаштовані водоспадом, струмком чи фонтаном, нюх – пахучі квіти і рослини, смак – рослини, які можна їсти (фрукти, овочі, трави), дотик – різна фактура рослин, кори, листя – м'яка, шовковиста, тверда, шершава, однак не колюча. Такі сади облаштовують доріжками, лавами, гамаками, а також різними фігурками, повітряними дзвіночками, каменями, піском, корою дерев, соломомою тощо.

Екостежина – це пізнавально-туристична стежка, яку облаштовують у лісі, парку, заповідниках. Така стежка має дороговкази, оглядові майданчики, місця до відпочинку і фото. Екостежки допомагають дітям ознайомитись з ландшафтом, флорою і фауною того місця, по якому прямує маршрут. Тривалість залежить від віку дітей, довжини маршруту, (в один бік 1,5-2 км), мети.

Ретрити – індивідуальне або групове усамітнення (мовчання) на лоні природи з концентрацією уваги на собі, слухання себе та світу навколо. Можна проводити щодня. Також проводяться ходіння босоніж по траві з концентрацією на відчуттях.

### **Список використаних джерел**

1. Вишнякова О. Найкрутіші школи світу, так як вони впливають на дитину. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/06/7/245115/>
2. Діагностичні методики оцінювання стану здоров'я та сучасні технології здоров'язбереження дітей дошкільного віку: навчальний посібник / автори-укладачі Лісневська Н. В., Скрипка І. М. Суми, ФОП Цьома С.П., 2022. 274 с.

### **РАНКОВА ГІМНАСТИКА ПРОСТО НЕБА**

**Анастасія Павлуш**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **MORNING GYMNASTICS IN THE FRESH AIR**

**Anastasia Pavlush**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкрито поняття та особливості ранкової гімнастики на свіжому повітрі. Визначено мету, правила та умови виконання досліджуваного виду рухової активності дошкільників.

**Ключові слова:** ранкова гімнастика, діти дошкільного віку, здоров'я.

**Abstract.** The article reveals the features of morning gymnastics in the fresh air. The purpose, rules and conditions of the researched type of motor activity of preschoolers are determined.

**Key words:** morning gymnastics, children of preschool age, health.

Рухова активність є важливою для повноцінної роботи організму, адже вона є невід'ємною складовою процесу збереження та зміцнення здоров'я. Одним з основних завдань закону України «Про дошкільну освіту» є збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дитини [10]. Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля педагогів та батьків на формування в дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації з приводу здорового способу життя [1].

За Ж. Білокопитовою ранкова гімнастика – це комплекс фізичних вправ для більш швидкого переходу від стану сну до стану бадьорості й підвищення працездатності, систематичне виконання якої дисциплінує, зміцнює волю та впевненість у власних силах [2, с. 88]. С. Гончаренко зазначає, що ранкова гімнастика підвищуючи кровообіг, дихання, обмін речовин тощо, зміцнює здоров'я людини, посилює життєдіяльність і працездатність, сприяє загартовуванню організму [6, с. 134]. Е. Вільчковський та Н. Козір визначають переваги такого виду рухової активності:

1. Покращує та підвищує працездатність всіх систем організму.
2. Зміцнює здоров'я.
3. Сприяє загартовуванню тощо [4].

Особлива увага приділяється використанню фізичних вправ просто неба. На слушну думку науковців, рухова активність просто неба сприяє насиченню організму киснем та підвищенню м'язового тону. Поєднання фізичної активності та впливу факторів навколишнього середовища допомагає дітям покращити імунну систему та адаптуватися до умов навколишнього середовища [3; 5].

Метою ранкової гімнастики на свіжому повітрі є зміцнення здоров'я дітей, розвиток рухових навичок і формування фізичних якостей (гнучкості, сили, спритності, витривалості тощо), що сприяє підвищенню працездатності та покращенню загального стану здоров'я дітей. Великий простір дозволяє збільшити обсяг рухової активності, оскільки рухові навички формуються швидше, а амплітуда рухів та їх інтенсивність значно зростають [1].

В теплу пору року – з травня по жовтень – у всіх вікових групах ранкову гімнастику доцільно проводити на відкритому повітрі. Це може бути спортивний чи ігровий майданчик. Бажано захищений від вітру. Якщо в закладі дошкільної освіти немає зали, то ранкову гімнастику можна проводити на повітрі цілий рік. При цьому в холодну пору року потрібно добирати рухи, які діти зможуть виконувати в полегшеному, проте теплому одязі. На відкритому повітрі не варто використовувати ходьбу з елементами корекції (навшпиньках, перекатом з п'ятки на носок тощо) через незручне взуття дітей [3].

Якщо за теплої погоди займатися ранковою гімнастикою на майданчику комфортно всім дошкільникам, то в прохолодну пору такі заняття доцільно проводити з середньою і старшою групами. Дослідники рекомендують проводити ранкову гімнастику спільно з батьками. При виборі вправ варто орієнтуватися на вік, стан здоров'я, фізичну підготовку дитини [7].

Аналіз науково-педагогічно літератури [3; 5; 7; 8; 9] дозволив визначити правила проведення ранкової гімнастики

1. В теплу пору року краще надати перевагу руховим діям просто неба. За поганих погодних умов ранкова гімнастика проводиться в провітреному приміщенні.

2. Проводиться перед сніданком. Рекомендується прополоскати рот та випити склянку води.

3. Тривалість і складність вправ залежать від віку та стану здоров'я дитини. Проте в середньому вправи не повинні займати більше 10-15 хвилин.

4. У виконанні рухових дій враховується принцип наступності та послідовності, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

5. В комплексі ранкової гімнастики можна використовувати різні види музики (фонова, структурно-сюжетна тощо) та інвентар, згідно з віком (гімнастичні палиці, обручі, м'ячі, прапорці тощо).

Коли дошкільники виконують загальнорозвивальні вправи в холодні дні, має бути якомога менше перерв, пауз, пояснень і демонстрацій, щоб не знизити їх ефективність і не допустити переохолодження дітей від вправ. Тому необхідно підбирати вправи, які діти дошкільного віку вже знають або схожі на них. Педагог називає вправу, дошкільники займають вихідне положення і виконують вправу разом з педагогом або самостійно. Під час виконання дітьми вправ слід стежити за тим, щоб вони поєднувалися з диханням (піднімання рук, рухи в сторони, потягування і нахили тулуба поєднуються з вдихом; піднімання рук, опускання, нахили і скручування тулуба поєднуються з видихом) [5; 8].

Гімнастика на свіжому повітрі дає дітям можливість бути більш активними, самостійними та енергійними. Ранкова гімнастика на свіжому повітрі забезпечує досягнення одного з головних завдань фізичного виховання-вдосконалення функціональних систем і загартовування організму дитини. Особливе значення мають види спорту, спрямовані на підвищення витривалості (біг, стрибки, рухливі ігри, естафети), які сприяють розширенню функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем, внаслідок чого покращується загальний стан здоров'я та фізична працездатність [7].

Ранкова гімнастика є важливою частиною фізичного розвитку дітей у лісових садочках. Проведення ранкової гімнастики в такому середовищі має свої особливості, зокрема:

1. Використання в комплексах ЗРВ природних матеріалів (гілки, листя, гілля, камінчики тощо).

2. Врахування унікального середовища, зокрема, нерівностей лісового лісового ґрунту. Це сприяє розвитку координації, балансу та уміння пересуватися по різних поверхнях.

3. Забезпечення техніки безпеки. Так, діти повинні бути зосереджені та уважні під час виконання вправ.

Таким чином, ранкова гімнастика підвищує рухову активність дітей, знімає психологічне напруження, підвищує концентрацію уваги, сприяє формуванню позитивних емоцій тощо. Ранкова гімнастика позитивно впливає на всі фізіологічні процеси організму (дихання, кровообіг, нервову систему тощо) і сприяє формуванню правильної постави та профілактиці плоскостопості.

### Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ: Видавництво, 2012. 21 с.
2. Білокопитова Ж. А. Гімнастика: краса і здоров'я. Київ: Здоров'я, 1991. 104 с.
3. Беленька Г. В., Гаращенко Л. В. Ранкова гімнастика від А до Я. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. С. 41-50.
4. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: Універсальна книга, 2008. 428 с.
5. Гаращенко Л. В. Фізкультура на повітрі: здоров'язбережувальний підхід. *Дошкільне виховання*. 2012. № 5 С. 28-31.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
7. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 72–75.



8. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во Сум.ДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. № 6 (60). С. 240–254.

9. Пахальчук Н. Використання мультимедійних технологій у підготовці студентів до фізичного виховання дошкільників. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* / ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.), Коберник О.М. Умань, 2014. №8. С. 132-137.

10. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

## **ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ В ПРИРОДІ**

**Наталія Пахальчук**, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**Олексій Федорук**, засновник школи «Родовід», член громадської організації української діаспори в Данії «Ластівка», учасник міжнародного проекту «Український дім» (Копенгаген, Данія).

## **PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR IMPLEMENTING EUROPEAN PRACTICES OF WORKING WITH PRESCHOOL CHILDREN IN NATURE**

**Natalia Pakhalchuk**, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

**Fedoruk Olexsii**, Founder of «Rodovid» School, member of the Ukrainian Diaspora community organization «Lastivka» in Denmark, participant of the international project «Ukrainian House» (Copenhagen, Denmark)

*Анотація.* В статті розкриті особливості реалізації проекту PEGEU 101085248 Erasmus+ Jean Monnet Module, подані методи та прийоми роботи в межах факультативної дисципліни.

*Ключові слова:* Erasmus+, проект, здобувачі вищої освіти, лісові садочки.

*Abstract.* The article discusses the peculiarities of implementing the project PEGEU 101085248 Erasmus+ Jean Monnet Module, presenting methods and techniques for working within the framework of an elective course.

*Key words:* Erasmus+, project, higher education students, forest kindergartens.

Сучасне суспільство зазнає швидкого розвитку новітніх технологій та техніки. Ці процеси технізації, автоматизації та інформатизації виробництва та освіти, хоча й приносять позитивні зрушення, але також мають негативні наслідки для людини. Зокрема, зменшення рухової активності, реального спілкування, залежність від гаджетів тощо. Однак, в дошкільній освіті постійно шукають баланс між традиційними та інноваційними методами. На слухну думку О.Янкович, «захоплення дітей і молоді новітніми технічними пристроями зумовлює виникнення в них «синдрому дефіциту природи». Цей «діагноз» ставлять навіть наймолодшим – дітям дошкільного віку. Одним із способів усунення зазначеного синдрому – нестачі контактів з природою – є розвиток альтернативної освіти, зокрема лісових садків» [4, с. 26].

Науковці зазначають, що «воєнний стан наносить суттєву шкоду розвитку освіти і є гальмом генези лісової освіти. Проте за таких умов не варто скорочувати контакти дитини з природою..., доцільно розвивати засади «педагогіки калабані» та обґрунтовувати нові напрямки педагогіки, які передбачають збільшення контактів дитини з природою, а також інноваційні освітні технології екологічного виховання» [4, с. 27-28].

Актуальною остає проблема готовності педагогів до організації діяльності дошкільників просто неба. Зокрема, у Вінницькому державному педагогічному

університеті імені Михайла Коцюбинського реалізується проєкт «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій» (PEGEU 101085248 Erasmus+ Jean Monnet Module) [3]. За основу проєкту взятий досвід країн Європи з організації дошкільної освіти в умовах лісу («лісові садочки»).

В контексті проєкту передбачені різні заходи: проведення для здобувачів СВО бакалавр факультативного курсу; віртуальна подорож «Європейський досвід «педагогіки бруду» та української «педагогіки калабани»: спільне та відмінне»; організація майстер-класів тощо [3]. Так, факультативна дисципліна «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій» включає такі модулі:

Модуль 1. Концептуальні засади створення відкритого освітнього середовища в країнах ЄС.

Модуль 2. Рухова активність та здоров'язбереження на свіжому повітрі: європейський вимір.

Модуль 3. Розвиток здібностей, обдарованості й таланту дітей в умовах лісової школи: від ЄС до UA.

Модуль 4. Екологічний розвиток дошкільників у природному середовищі: європейський підхід.

Модуль 5. Європейські практики розвитку креативності дошкільників.

Викладання факультативної дисципліни забезпечують викладачі факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної ВДПУ імені Михайла Коцюбинського: доц. О.Демченко, проф. К.Крутий, доц. Н.Пахальчук, ст.викл. К.Колеснік, ст. викл. І.Стахова.

Подамо приклад інформаційних блоків, які були досліджені під час викладання першого модулю [1; 2; 4; 5 та ін.].

Лісові дитячі садочки набули популярності в багатьох країнах Європи: Данії, Німеччини, Швеції, Польщі тощо. Зазвичай такі типи закладів працюють із понеділка до п'ятниці з 8:00 ранку до 16:00-18:00 вечора. Розклад може варіюватися залежно від конкретного закладу дошкільної освіти, країни та регіону. Однак всі програми освіти та розвитку дошкільників базуються на екологічних принципах та зорієнтовані на вивчення природи й довкілля. Розклад може включати різні активності просто неба: екскурсії в ліс, заняття з рукоділля, створення іграшок із природних матеріалів тощо.

Визначимо орієнтовний розпорядок дня лісового садочка (Данія):

- 06.30 – 09.00 – прийом дітей, сніданок, вільна гра.
- 9.00 – 9.30 – активний відпочинок на природі.
- 10.15 – 11.00 – заняття в лісі або на території закладу.
- 11.00 – 11.30 – споживання органічної їжі.
- 11.30 – 13.30 – сон для деяких дітей у приміщенні закладу або в наметі на лісовій базі.
- 13.30 – 14.30 – споживання овочів та фруктів, органічного молока тощо.
- 14.45 – 17.00 – ігри та інші види діяльності на території закладу (годування кроликів, курей та ін.; заняття в майстерні; прогулянки лісом тощо).

Розпорядок дня в лісових садочках має послідовну структуру, яка сприяє організації дітей та формує відчуття безпеки. Однак визначений розклад може змінюватись, якщо в дітей виникає цікава для них спонтанна діяльність та вільна гра. Наведемо приклад розпорядку дня іншого лісового садочка (Німеччина):

- 7:00 – 8:00 – прибуття дітей до закладу.
- 8:00 – 8:30 – сніданок.
- 8:40 – ранкове коло.
- 8:55 – подорож до лісу.
- 12:00 – 12:30 – обід.
- з 12:30 – час для тихих заходів.
- з 13.30 – заходи на території лісового дитячого садочка.

Організація діяльності дітей у лісі базується на різноманітних педагогічних принципах, які забезпечують ефективність та якість педагогічного процесу.

Так, принцип дитячої центрованості передбачає, що дошкільники мають бути в центрі педагогічного процесу. Педагоги лісових дитячих садочків повинні розуміти та враховувати потреби, інтереси та здібності кожної дитини, щоб надати їм максимальну підтримку та можливість для розвитку.

Принцип діяльнісного підходу включає розвиток здібностей дітей, набуття дошкільниками нової інформації в процесі дослідження та експериментування в природному середовищі.

Принцип інтегрованого підходу передбачає інтеграцію різних освітніх напрямів та підходів у процесі організації діяльності дітей просто неба. Зокрема, освітня взаємодія з дітьми просто неба в одному занятті може включати набуття рухової, природничо-екологічної, ігрової, мовленнєвої тощо компетентностей, формування емоційно-ціннісного ставлення.

Принцип партнерства передбачає активну співпрацю між педагогами, батьками та дітьми; взаємодію та комунікацію дошкільників між собою просто неба в процесі вільної гри тощо.

Таким чином, визначимо переваги лісових садочків у розвитку дошкільників:

1. Лісові садочки надають унікальну можливість дітям взаємодіяти з природою; дошкільники можуть досліджувати, спостерігати та відчувати навколишнє середовище.

2. Активізація фізичної активності просто неба, розвиток координації рухів, гнучкості, сили, загальної витривалості тощо.

3. Розвиток соціальних навичок, комунікації, співпраці та взаємодопомоги.

3. Розвиток творчих та інтелектуальних здібностей, спостережливості, допитливості, фантазії тощо.

Також під час викладання першого модулю зі студенти досліджували проблеми, які можуть виникнути за умови організації лісових садочків в Україні, та знаходили можливі шляхи їх вирішення.

Проблема: недостатня інфраструктура та обладнання лісових садочків.

Можливі шляхи вирішення: розширення партнерства з державними та приватними організаціями для забезпечення необхідної інфраструктури та обладнання лісових садочків тощо.

Проблема: ризик нанесення шкоди довкіллю.

Можливі шляхи вирішення: використання біорозкладних матеріалів та іграшок, що нешкідливі для природи; регулярне очищення території від сміття та інших залишків; проведення освітньої роботи з педагогами та дітьми щодо охорони природи та довкілля тощо.

Таким чином, головною метою проєкту «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій» є підвищення компетентності педагогів, теоретична та практична підготовка студентів до організації роботи з дітьми дошкільного віку в умовах зеленого середовища в поєднанні кращого досвіду Європи та українських традицій. В проєкті зелене середовища розглядається як здорове безпечне середовище в природних умовах з метою забезпечення добробуту дітей дошкільного віку, психологічного й емоційного благополуччя.

### Список використаних джерел

1. Клевака Л., Гришко О. Лісовий дитячий сад як інтеграція дошкільника з природою. *The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice»*, May 11–14, 2021. Varna: International Science Group, 2021. P. 358–362. URL: <https://isg-konf.com/implementation-of-modern-science-and-practice/>

2. Лугіна О. В. Польські інноваційні педагогічні системи виховання та навчання дітей-дошкільників. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2012. Ч. 3. С. 179–184.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu\\_2012\\_3\\_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2012_3_27).

3. Проєкт «PEGEU 101085248 Erasmus+ Jean Monnet Module» «Preschool education in a green environment: the synergy of European practices and Ukrainian traditions». URL: <https://www.facebook.com/groups/4882881548479097>.

4. Янкович О. Лісова дошкільна освіта в Україні в умовах воєнного стан. *Реалізація освітніх ініціатив в умовах воєнного часу: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка»)*, м. Львів, 18 – 19 жовтня 2022 року / за заг. ред. О. М. Ієвлева. Львів, 2022. С. 26-28.

5. Янкович О. Генеза лісової дошкільної освіти в Польщі та Україні: витоки і сучасність. *Слово. Стратегії. Інновації: колективна монографія* / за заг. ред. О. Турко, О. Янкович. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. С. 123-149.

6. Ordon U. Przedszkola leśne a potrzeba edukacji zdrowotnej i ekologicznej wśród najmłodszych. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce (EETP)*. 2019. Vol. 14. Nr 3 (53). S. 111–121.

7. Luonnossa kotonaan- ulkoilmaelämää viettävien päiväkotien, päiväkotien yksittäisten ryhmien ja perhepäivähoitajien verkosto. URL: <http://surl.li/gxrix>

8. Dyrehavens Naturbørnehave. URL: <https://www.dyreskov.dk/home>.

## **ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ В ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: РОЛЬ ТВОРЧОСТІ ПЕДАГОГА**

**Анастасія Петрунець**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.М. Лапшина, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **THE USE OF MODERN MEANS OF CLARITY IN ECOLOGICAL AND NATURAL EDUCATION OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN: THE ROLE OF TEACHER'S CREATIVITY**

**Anastasia Petrunets**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** Авторка досліджує використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку, роль творчості педагога в цьому процесі. Здійснює аналіз деяких попередніх досліджень науковців та представляє творчий досвід вихователів ЗДО з даної проблеми. Узагальнює спільні підходи та перспективи використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку.

**Ключові слова:** діти старшого дошкільного віку, еколого-природнича освіта, засоби наочності, творчість педагога.

**Abstract.** The author examines the use of modern visual aids in environmental and natural science education for children of senior preschool age, as well as the role of a teacher's creativity in this process. The paper analyzes some of the previous studies conducted by researchers and presents the creative experiences of educators in solving this problem. The study summarizes the common approaches and perspectives of using modern visual aids in environmental and natural science education for children of senior preschool age.

**Key words:** children of senior preschool age, environmental and natural science education, visual aids, teacher's creativity.

Еколого-природнича освіта є важливим елементом виховання дітей старшого дошкільного віку. Вона допомагає дітям розвинути здатність сприймати навколишнє середовище, розуміти його та бути свідомими щодо екологічних проблем та їх розв'язання. Сучасні засоби наочності можуть бути використані для покращення якості еколого-природничої освіти дітей старшого дошкільного віку.

Згідно з дослідженнями Б. Феррі (B. Ferry) та С. Пітерсона (C. Peterson), використання засобів наочності може допомогти дітям зрозуміти складні концепції в науці, як от екологія та біологія [4]. Дослідження Д. Гомеса (D. Gómez) та інших показали, що використання сучасних технологій, зокрема інтерактивної дошки та комп'ютерних програм, може збільшити зацікавленість дітей до вивчення природничих наук [5]. Також відзначено позитивний вплив використання цих засобів на пізнавальні можливості дітей. Дослідження С. Паркера (C. Parker) та Р. Бойда (R.Boyd) довели, що використання віртуальної реальності може стимулювати інтерес до вивчення природничих наук та підвищувати рівень засвоєння матеріалу [7]. Вони також відзначили, що використання цих технологій дозволяє створювати навчальні ситуації, які є неможливими або небезпечними в реальному житті.

Щодо ролі творчості педагога використання засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей, дослідники М.Нелсон (M.Nelson) та Дж.Шен (J.Shen) зауважили, що креативність педагога є важливим фактором успішної інтеграції технологій в навчальний процес [6]. Вони також зазначили, що використання творчих підходів до навчання з використанням засобів наочності може зробити навчання більш ефективним та цікавим для дітей. Використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою формування компетентного, екологічно свідомого громадянина. З метою покращення якості освіти та розвитку дитячого пізнавального потенціалу педагоги активно використовують різноманітні засоби наочності, зокрема інтерактивні дошки, відеоматеріали та ігри з екологічною тематикою.

Разом з тим, необхідність використання сучасних засобів наочності не звільняє педагога від необхідності бути творчим та інноваційним. Роль педагога у впровадженні новітніх методів та технологій в освітній процес є надзвичайно важливою, оскільки від творчості та ініціативи вихователя залежить не лише ефективність, але й емоційність процесу набуття уявлень й умінь дітьми. Один із прикладів творчого підходу до використання засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку – організація екскурсій та спостережень за рослинністю та тваринами [1-3]. Так, педагоги В.І. Гульчак та Т.Ф. Дзюбенко закладу дошкільної освіти не лише показують дітям різноманітні види рослин та тварин, але й організують дослідження, спостереження та аналіз отриманих результатів. Такий підхід дозволяє вихованцям не лише пізнавати природу, але й узагальнювати власні висновки та ділитися ними з оточуючими.

Ще одним прикладом творчого використання засобів наочності є створення макетів рослин з різних матеріалів та інструментів. Діти разом з вихователем можуть створити макети квітів, дерев або кущів, використовуючи при цьому природні матеріали, зокрема листя, гілки, квіти, а також штучні матеріали (папір, тканини, фетр і багато іншого). В процесі створення макетів діти вивчають особливості будови рослин, їхні особливості залежно від сезону, розповідають про корисні властивості рослин і вчать співпрацювати з іншими дітьми для досягнення спільної мети [3]. Крім того, вихователі Дзюбенко Т.Ф. та Гульчак В.І. використовують відеоматеріали екологічної тематики для вивчення різноманітних аспектів природи та екології. Такі засоби є корисним доповненням до занять з природознавства, допомагають дітям краще зрозуміти складні процеси, які відбуваються в природі. Крім того, відеоматеріали використовуються як основа для обговорення з дітьми різних екологічних питань, таких як збереження біорізноманіття, енергозбереження, переробка відходів та інші.

Одним із найцікавіших засобів наочності є ігри з екологічною тематикою [2]. Вони можуть бути різноманітними: від ігор, пов'язаних з вивченням різноманітних видів тварин та

їх характеристик до ігор, що допомагають розвивати навички сортування відходів або економії води та електроенергії. Граючи в такі ігри, діти розвивають свою пам'ять, увагу, логічне мислення та навички співпраці з іншими дітьми. Для ефективного використання засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку, як зазначають вихователі «Демівського дошкільного навчального закладу ясла-сад «Малютко» Ольгопільської сільської ради Вінницької області», педагог повинен мати певний рівень творчості. Творчість педагога полягає у здатності до інноваційного підходу до педагогічного процесу, що дозволяє знайти нові форми та методи освітньої діяльності дітей.

Творчі педагоги закладів дошкільної освіти України розробляють авторські програми з еколого-природничої тематики, що передбачають використання різноманітних засобів наочності. Такі програми передбачають інтерактивні заняття, квести, екскурсії, театралізовані вистави, які дозволяють дітям зануритись у світ природи та зрозуміти її значення [8]. Крім того, вихователі можуть залучати батьків та громадськість до реалізації екологічних проєктів у закладі дошкільної освіти. Такий підхід дає можливість створити затишну та здорову екологічну обстановку, зберегти природне середовище та навчити дітей бути відповідальними громадянами своєї країни. Результати впровадження таких новацій підтверджують: використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку є дуже важливим і ефективним. Такі засоби дозволяють підвищити інтерес дітей до вивчення природи, розвивати їхні навички спостереження та аналізу, а також сприяють розвитку творчих здібностей педагога.

Так, вихователі ЗДО м. Львова М. Петренко та О. Коваль діляться своїм творчим досвідом використання засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку. Педагоги використовують інтерактивні дошки, відеоматеріали та ігри з екологічною тематикою, щоб створити цікаву та захоплюючу атмосферу для дітей. Також залучають дітей до взаємодії з природним середовищем, організовуючи екскурсії та спостереження за рослинністю та тваринами. Виховательки розповідають, що використання засобів наочності допомагає дітям краще зрозуміти принципи екології та природознавства, а також розвиває їхню творчість та уяву. Наприклад, під час вивчення процесу зростання рослин діти разом з вихователем створюють макети рослин, використовуючи при цьому різні матеріали та інструменти. Також педагоги активно залучають батьків до процесу вивчення природи разом з дітьми, організовуючи спільні екскурсії та діяльність на відкритому повітрі. Вони вважають, що спільна робота з батьками допомагає збільшити зацікавленість дітей в природних науках та розвиває у них відповідальність за довкілля.

Узагальнюючи досвід вихователів закладів дошкільної освіти України, можна зробити висновок, що використання сучасних засобів наочності в еколого-природничій освіті дітей старшого дошкільного віку є дієвим та цікавим методом, який сприяє зростанню мотивації дітей до вивчення природи. Важливо, щоб педагоги розвивали свою творчість та вміли використовувати різноманітні засоби наочності, щоб зробити процес навчання цікавішим та більш ефективним. Також доречно залучати батьків до спільної діяльності, щоб підвищити інтерес дітей до вивчення природи та екології, закріпити набуті на заняттях навички у повсякденному житті дошкільників.

### Список використаних джерел

1. Єфименко Г. Використання наочності у процесі навчання дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Т. 147. С. 62-68.
2. Киричок Л. Методика використання засобів наочності в освіті дошкільників. *Вихователь XXI століття*. 2015. №2 (5). С. 33-36.
3. Петренко М. Використання інтерактивних дошок у процесі навчання дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2018. Вип. 1 (42). С. 103-107.
4. Ferry B., & Peterson C. The potential of multimedia for enhancing young children's environmental awareness and attitudes. *Early Childhood Education Journal*. 2020. P. 245-251.

5. Gómez D., Suárez A., Gutiérrez J. Using interactive whiteboards to promote environmental education in early childhood. *Computers & Education*. 2022. P. 520-528.
6. Nelson M., & Shen J. Teachers' creativity in the integration of technology in early childhood education. *Early Child Development and Care*. 2020. P. 1178-1190.
7. Parker C., Boyd R. Virtual reality for learning ecosystems: An investigation of adolescent students' learning experiences and understanding of ecology. *Journal of Science Education and Technology*. 2021. P. 801-809.
8. Petrenko M., Koval O. Interactive forms of environmental education of preschool children. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Series of Pedagogy*. 2022. P.106-114.

## **PROMOTING OUTDOOR ACTIVITIES TO CREATE THE RIGHT ENVIRONMENT FOR HIGH – QUALITY EDUCATION AND CARE**

**Simona Stucchi**, Doctor of Pedagogy (PhD), Assistant Professor, Università Cattolica del Sacro Cuore (Italy).

***Abstract.** In May 2019, the Council of the EU adopted a Recommendation on Early Childhood Education and Care putting particular emphasis on involving children from more disadvantaged backgrounds hence promoting inclusion. In order ensure a high-quality education it is extremely necessary to put the education environment into consideration: the importance of green space with outdoor activities.*

***Key words:** ECEC, ICF, inclusion, green environment, outdoor.*

Early childhood education and care (ECEC) refers to the provision for children from birth to compulsory primary education that falls within a national regulatory framework, i.e. that must comply with a set of rules, minimum standards and/or be subject to accreditation procedures [1, p.24].

ECEC is a document issued by the European Commission in 2019; this is the second edition. The first part of the document is divided into 5 chapters which aim to give a general and current view of the situation in Europe regarding early childhood structures, as well as to offer some pedagogical guidelines. In order to guarantee a quality educational service, ECEC defines five essential dimensions around which educational action must take place: access, workforce, curriculum, monitoring and evaluation, governance and funding. The second part shows the national pictures with specific factsheets highlighting the main aspects of each early childhood education and care system, including diagrams of related structures. Since the early years of life are the most formative in a person's life, ECEC has become a key document in the European educational context as it lays the foundation for effective lifelong learning. It is essential that children have the right to early childhood education and care and that families have access to quality services at affordable prices. Furthermore, it is highlighted that children from disadvantaged backgrounds have the right to specific measures to strengthen equal opportunities.

ECEC recognized that there are gaps in access, quality and affordability. In this framework, it becomes important to work on the educational context in a bio-psycho-social perspective that takes into account not only the child's functioning but also the social, cultural and educational context in which it is inserted. This perspective is well explained in the international classification of disability (children and youth version) of 2001 issued by the World Health Organization (WHO). From the point of view of the ICF, the designing of spaces and the educational context is fundamental, specifically observing barriers and facilitators. Barriers are anything that hinders or amplifies disability by not promoting the inclusive process. Facilitators are everything that supports inclusion and guarantees what is defined in ECEC as a high quality service, that can respond to the needs of all children.

The educational objective for early childhood services must be to identify the variety of barriers and possibilities that the external context represents as a condition of children's activity,

thus contributing to broadening the understanding of educational policies and educational practices in ECEC. The status of outdoor activities in educational practices like Early Childhood Education and Care (ECEC) varies within and between cultures and countries; in some, outdoor activities are highly emphasized, whereas in others, outdoor activities have limited importance and/or fewer opportunities are provided [4, p.2]. The methodological approach of Outdoor Education has intervention on the educational context as its fundamental basis. Studies show exposure to natural environments enhances the ability to cope with and recover from stress, illness, and injury.[2, p.7] In most countries around the world, the frequency, duration and quality of children's outdoor experiences have dropped dramatically. Outdoor educational experiences can integrate different dimensions of a child's development: social, relational, personal and emotional. Furthermore, the Outdoor Education approach includes experiences of environmental education, Outdoor Learning at school and adventure activities. In particular, Outdoor Learning has four areas of application: School grounds, local neighborhood, day excursions, residential outdoor centers.

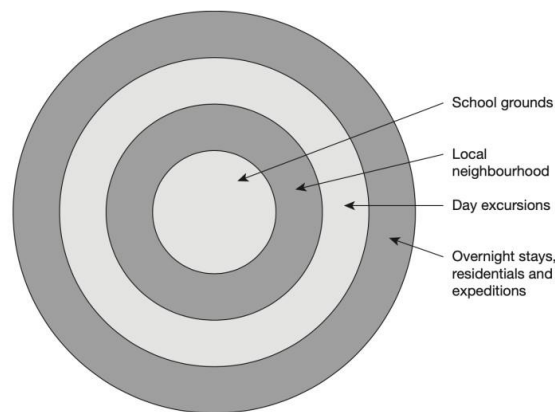


Figure 1.1 The four 'zones' of outdoor learning  
(adapted from Higgins & Nicol, 2002, p. 44)

Countries like the USA, the UK, Germany, and the Scandinavian nations have rich histories in outdoor learning. When one hears about outdoor education, images of young people engaging in challenging outdoor adventure activities usually come to mind [2, p.3]. Outdoor learning involves the regular use of a school's natural and cultural environment as extension of the classroom such as museums, local businesses, parks, factories and churches. The hypothesis is therefore to highlight how Outdoor Education can provide children with a high quality learning context based on discovery and active knowledge. In conclusion, there are many arguments that support Outdoor Education. It is important to highlight, however, that the outdoor learning and educational experience goes beyond just playing outdoors. While mostly, but not exclusively, taking place outdoors, learning about the environment in which the activity and experience takes place is often a key part of the overall participation and learning process.

### References

1. European Commission, Key Data on Early Childhood Education and Care, 2019 Edition. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/early-childhood-education-and-care>.
2. Simon Beames, Peter Higgins, Robbie Nicol, Learning Outside the Classroom: Theory and Guidelines for Practice.
3. World Health Organization (WHO), International classification of functioning, disability and health: children and youth version: ICF-CY, 2007. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43737>
4. Rekers A. Outdoor Learning and Play: Pedagogical Practices and Children's Cultural Formation, Western Norway University of Applied Sciences, Springer, Berlin, 2002.
5. Institute for Outdoor Learning, Outdoor Learning, IOL professional Development, Neal Anderson, 02 August 2021.



**РОЗДІЛ 7.**  
**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ**  
**ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ**

**ІНВАЙРАМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО**  
**ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**Тетяна Білик**, асистент кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR**  
**CHILDREN: EUROPEAN EXPERIENCE**

**Tatiana Bilyk**, assistant of the Department of Primary School Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті звернено увагу на особливості використання інвайраментального підходу в процесі екологічного виховання молодших школярів. Нами запропоновані завдання для учнів, виокремлено напрямки впливу інвайраментального підходу на екологічне виховання школярів.*

***Ключові слова:** інвайраментальний підхід, екологічне виховання, молодші школярі.*

***Abstract.** The article draws attention to the peculiarities of using the environmental approach in the process of environmental education of younger schoolchildren. We proposed tasks for students, highlighted the areas of influence of the environmental approach on the environmental education of schoolchildren.*

***Key words:** environmental approach, ecological education, younger schoolchildren.*

Євроінтеграційна політика нашої держави впливає на світоглядні орієнтири суспільства, актуалізує проблему емпатійного ставлення населення до навколишнього середовища, корекції ціннісних природничих установок та утвердження гуманного соціально-морального ставлення людини до природи. Формування екологічно-доцільної поведінки молодших школярів передбачає володіння ними ґрунтовними знаннями про рівноцінний симбіоз людини та природи, усвідомлення екологічних проблем нашої держави та здатність до пошуків шляхів їх вирішення; прояв гуманного ставлення до навколишнього середовища та активну участь у його збереженні. Виховання високоморальної культури поведінки дитини у природі відбувається під впливом різноманітних чинників. У наукових дослідженнях Н. Бібик, О. Біди, О. Грошовенко, Н. Лисенко, О. Пруцакової, З. Плохій, Г. Пустовіт та ін. акцентується увага на необхідності використання інноваційних підходів до формування основ екологічної культури підростаючого покоління та можливостях предметів початкової школи у реалізації завдань екологічної освіти і виховання молодших школярів. Серед інноваційних підходів до викладання природничої освітньої галузі виокремлюємо інвайраментальний підхід, що спрямований на максимальне занурення дитини у світ природи, налагодження гармонійних стосунків з природним довкіллям.

На думку Т. Юр'євої, використання інвайраментального підходу в освітньому процесі молодших школярів має на меті сформувати дбайливе ставлення до навколишнього середовища через забезпечення «живого спілкування» з ним. Використання такого підходу дає можливість викликати особистісні установки на взаємодію з природою, поставити себе на місце того чи іншого природного об'єкта, зануритися у його простір, ситуацію чи обставини, активно та самостійно діяти. Дослідниця наполягає на тому, що варто пам'ятати, що недооцінка важливості морально-етичних почуттів під час споглядання навколишнього середовища, як показує практика, призводить до прагматичного засвоєння матеріалу, збайдужілого ставлення до природи. Імплементация інвайраментального підходу у процес вивчення природничої освітньої галузі сприяє:

– *пізнавальному розвитку дитини* (створення умов для пізнавальної діяльності, експериментування з природним матеріалом, систематичних спостережень за об'єктами природи; формування інтересу до явищ природи, пошуку відповідей на питання, які цікавлять дитину);

– *еколого-естетичному розвитку* (звернення уваги дитини до оточуючих природних об'єктів, формування вміння бачити красу природного світу, різноманітність його фарб і форм);

– *оздоровлення дитини* (використання екологічно безпечних матеріалів для оформлення інтер'єру, іграшок; грамотне оформлення, озеленення території, створення умов для екскурсій, уроків на свіжому повітрі);

– *формуванню моральних якостей дитини* (створення умов для регулярного догляду за живими об'єктами і спілкування з ними, виховання почуття відповідальності, бажання і вміння зберегти навколишній світ природи);

– *формуванню екологічно грамотної поведінки* (молодший школяр має бути здатен до раціонального природокористування, догляду за тваринами, рослинами; помічати естетичну виразність природи, уміти насолоджуватися нею та цінувати);

– *екологізація різних видів діяльності дитини* (створення умов для самостійного дослідження та вивчення природничого матеріалу молодшими школярами; використання природного матеріалу на усіх уроках у початковій школі і т.д.) [6].

У своїх дослідженнях Ю. Швабл наголошує на важливості інвайраментального підходу, що передбачає, в свою чергу, засвоєння природничих уявлень на основі цінностей переживання, відносин і творчості; застосування ігор, цікавих бесід, різноманітних видів діяльності, які б сприяли розвитку почуття власної гідності, допомогли б учням стати більш відкритими, доброзичливими, комунікативними, активними у розв'язанні різного роду життєвих ситуацій [5, с. 34]. О. Грошовенко наполягає на тому, що інвайраментальний підхід яскраво презентує пріоритет гуманістичних цінностей у діяльній взаємодії молодшого школяра з природним довкіллям. У процесі навчання дитина має на внутрішньому, глибинному рівні зрозуміти, що природа є колицкою життя, а завдання людини оберігати та дбати про неї. Тому важливо у контексті цього підходу, на думку дослідниці, забезпечити максимальний вплив на емоційно-чуттєву сферу учнів, а також сприяти розвитку інтелектуальної та дієво-практичної сфери [1, с. 3]. Доречним буде використання під час уроків, екскурсій *пластичних етюдів* (учні відображають рухами основні дії об'єктів природи, наприклад «Осіній листочок», «Весняна квітка», «Сніжинка», «Бджілка-трудівниця», «Вальс планет»); *ігор-драматизацій, театральних постановок* (діти входять в ролі природних об'єктів та інсценізують їх діяльність, наприклад «Розмова двох кішок», «Рукавичка»); *словотворчої діяльності* (діти збагачують словниковий запас, наприклад, вправи «Зроби комплімент квіточці», «Подружися із кошеним»); *прийомів перевтілення* (пропонуємо дітям уявити себе певними об'єктами природи та розповісти про себе). Наприклад:

### ***Сонячний промінчик***

*Уявіть себе сонячним промінчиком, який опускається на землю та дарує усім тепло, радість. Від його дотику розквітають квіти, гучно щебечуть птахи, переливаються усіма кольорами веселки краплинки води, гучніше дзюрчить струмок. Які почуття Вас наповнюють? Що Ви відчуваєте?*

### ***Ялинка***

*Уявіть себе на місці ялинки, яку хочуть зрубати на новорічне свято. Опишіть свої відчуття.*

Виконуючи подібні вправи, діти ідентифікують себе із тими чи іншими об'єктами природи, переживають їх емоції як свої власні, що сприяє засвоєнню екологічних норм та правил поведінки. В основу кожного завдання має бути покладена реальна, особистісно значуща, цікава, емоційно збагачена ситуація, спрямована на розвиток у дитини здатності

власною працею зберегти окремі об'єкти довкілля. Як приклад пропонуємо декілька ситуацій:

### *Лісове озеро*

Миколка з своїм другом Васильком пішли до парку на прогулянку. Посеред парку хлопці побачили красиве озеро, по якому плавали лебеді. Птахи були величні та прекрасні. Але все навкруги було встелене сміттям: валялися пусті бутилки, пакети.

- Треба прибрати, – сказав Миколка.
- Та ні, давай краще інше місце пошукаємо для розваг, – відповів Василько.
- Та й пішов.
- Перед лебедями соромно, – подумки промовив Миколка. І взявся збирати сміття.

*Проаналізуй позицію обох хлопчиків. Скажи, а як би вчинив ти?*

### *Ромашка*

Оленка та Миколка після канікул у бабусі повернулися додому, в місто, до батьків. Вранці мама повела Оленку до дитячого садочка. На клумбі Оленка побачила красиву, білосніжну ромашку, на її пелюстках переливалися краплинки роси. Ромашка пахла теплим літом та медом. Оленка підбігла до ромашки та захотіла зірвати її, щоб подарувати мамі.

*Як ти вважаєш, чи зірве дівчинка квітку? Щоб ти зробив би на її місці?*

### *Друг*

Наступила холодна осінь. Йшли затяжні дощі, дув пронизливий вітер.

Оленка та Миколка сиділа вдома, у теплій та затишній оселі, та пили теплий чай. Раптом, за вікном їхнього будинку почулося чиєсь жалібне скавчання. Діти визирнули у вікно, на дворі вони побачили маленьке цуценя, що прибілося до їхнього двору. Песик був худий та втомлений, він дивився на дітей великими, сумними очима. Оленка та Миколка одягнулися, вийшли на вулицю, погукали цуценя на ганок будинку, винесли йому поїсти. А потім поставили ящик з теплим хутром, де цуценя зручно вместилося та заснуло.

*А як би вчинив ти? Розкажи, чи допомагаєш ти бездомним тваринам.*

Таким чином, інвайраментальний підхід пропагує побудову гармонійних стосунків дитини та навколишнього середовища. Учні засвоюють основи гуманної поведінки у довкіллі, які згодом трансформуються в особистісну поведінкову культуру. Інвайраментальний підхід реалізується в завданнях, які сприяють збагаченню емоційно-ціннісного досвіду спілкування молодших школярів з природою, вибору правильної позиції, екологічно доцільного типу поведінки в природі. Позитивний результат розв'язання завдань такого типу слугує зразком дбайливого, милосердного ставлення до природи. Особливе місце займають вправи, в яких пропонується дітям виконати конкретні завдання: впізнати, повернути на місце, виконати операцію, дію, надати допомогу. У процесі виконання таких завдань учні набувають умінь спостерігати, зіставляти, порівнювати, виділяти основне, бачити проблему і вчасно приходити на допомогу.

### **Список використаних джерел**

1. Грошовенко О.П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2007. 16 с.

2. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.О. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»*: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 31-34.

3. Карук І.В. Дефінітивний аналіз і сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2020. Випуск 61. С. 30–35.

4. Крутій К.Л., Стахова І.А. Природничо-наукова підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами STEAM-освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні

методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 51 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 391–395.

5. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості : монографія / Ю.М. Швалб, О.Л. Вернік, О.О. Вовчик-Блакитна, О.В. Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю.М. Швалба. К.: Педагогічна думка, 2015. 216 с.

6. Юр'єва Т. Сучасні підходи до ознайомлення дошкільників з природою. URL: [http://kp-pnvo.pp.ua/wp-content/uploads/2019/04/st\\_yuruuva.pdf](http://kp-pnvo.pp.ua/wp-content/uploads/2019/04/st_yuruuva.pdf)

7. Rudyshyn, S., Stakhova, I., Sharata, N., Berezovska, & T., Kravchenko, T. (2021). The Effects of Using a Case Study Method for Environmental Education. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. Vol 20, No 6 (2021). P. 319-340. URL : <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.6.17>.

### АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

Ольга Граб, здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD)  
Мукачівський державний університет (Україна)

### ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «ENVIRONMENTAL COMPETENCE»

Olha Hrab, student of higher education (PhD)  
Mukachevo State University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається сутність поняття «екологічна компетентність», подано результати контент-аналізу визначення поняття «екологічна компетентність» у вітчизняних наукових працях, схарактеризовано критерії екологічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** компетентність, екологічна компетентність, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the essence of the concept of «ecological competence», presents the results of content analysis of the definition of «ecological competence» in domestic scientific works, characterises the criteria of ecological competence of preschool children's educator.*

***Key words:** competence, environmental competence, preschool children.*

Одним з провідних підходів системи освіти є компетентнісний підхід як до розвитку особистості, так і до процесу її навчання і виховання. Компетентнісний підхід розглядається як спрямованість освітнього процесу на досягнення кінцевих результатів, якими є сформованість відповідних компетенцій і компетентностей. В концепції екологічної освіти України наголошується, що вагомою передумовою до гармонійного розвитку держави є набуття громадянами екологічних знань та формування свідомої, екологічно доцільної поведінки.

Становлення світогляду людини відбувається упродовж всього життя. Започаткування цього процесу припадає на період дошкільного дитинства. В означений віковий період дітьми здобуваються знання про об'єкти та явища природи, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між змінами у природі та діяльністю людей, закладаються інтереси та переконання екологічного спрямування, виформовуються базові особистісні якості (сприйнятливність, допитливість, відповідальність тощо), які слугують підґрунтям для усвідомленого ставлення до природного довкілля, його збереження та захисту. Означені надбання становлять зміст природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку.

Професія вихователя покликана формувати в дітей дошкільного віку уявлення про природне довкілля та основ екологічно доцільної поведінки. Розуміння майбутніми вихователями законів природного довкілля та прихованих причинно-наслідкових зв'язків, що відбуваються між об'єктами природи є передумовою до прояву ціннісного ставлення до

природного довкілля. Тому в умовах сучасної екологічної ситуації виникає нагальна потреба долучення екологічної складової до фахової підготовки вихователів. Далі пропонуємо аналіз визначення екологічна компетентність в контексті професійної підготовки майбутніх вихователів.

Визначення «природничо-екологічна компетентність» є розгалуженим та різноаспектним. Дослідженню сутності природничо-екологічної компетентності приділяли увагу Г. Беленька, О. Грошовенко, Н. Лисенко Н. Онушкевич, Л. Присяжнюк, І. Трубник, Н. Роцен (N. Roczen) та інші. Так, на думку Л. Присяжнюк та О. Грошовенко екологічна компетентність вихователя виявляється у здатності здійснювати екопедагогічну діяльність, що передбачає формування в дітей дошкільного віку первинних уявлень про природне довкілля (табл. 1) [6, с. 114]. Науковиця Н. Лисенко визначає означену компетентність вихователя як процес формування в дітей дошкільного віку емоційного, дбайливого ставлення до об'єктів природи [4, с. 116].

Н. Онушкевич пропонує визначати природничо-екологічну компетентність дітей старшого дошкільного віку як складову життєвої компетентності, ознакою сформованості якої є знання про природне довкілля, позитивне емоційно-забарвлене ставлення до об'єктів природи, обізнаність у правилах та нормах екологічно-доцільної поведінки та їх свідоме дотримання [5, с. 67]. І. Трубник розглядає екологічну компетентність вихователя в контексті сталого розвитку як усвідомлення педагогом власної приналежності до світу природи та відповідальності за її екологічний стан [8, с. 19].

**Таблиця 1**

**Контент-аналіз визначення поняття «природничо-екологічна компетентність» у вітчизняних наукових працях**

Автор	Визначення
Л. Присяжнюк, О. Грошовенко	здатність здійснювати екопедагогічну діяльність, що передбачає формування в дітей дошкільного віку первинних уявлень про природне довкілля.
Н. Лисенко	процес формування в дітей дошкільного віку емоційного, дбайливого ставлення до об'єктів природи.
Н. Онушкевич	складова життєвої компетентності, ознакою сформованості якої є знання про природне довкілля, позитивне емоційно-забарвлене ставлення до об'єктів природи, обізнаність у правилах та нормах екологічно-доцільної поведінки та їх свідоме дотримання.
І. Трубник	усвідомлення вихователем власної приналежності до світу природи та відповідальності за її екологічний стан.
Н. Роцен (N. Roczen)	модель, що описує взаємодію дитини з екологічними знаннями, природним довкіллям та екологічною поведінкою.

У наукових доробках Н. Роцен (N. Roczen) природничо-екологічна компетентність визначається як модель, що описує взаємодію людини з екологічними знаннями, природним довкіллям та екологічною поведінкою [9, с. 27]. Отже, «природничо-екологічна компетентність» вихователя дітей дошкільного віку визначається як здатність виявляти ціннісне ставлення до об'єктів живої та неживої природи, розуми закони природного довкілля та свідомо дотримуватись правил екологічно-доцільної поведінки.

У наукових доробках Г. Беленької схарактеризовано критерії екологічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку, а саме: обізнаність із екологічною проблематикою, усвідомлення екологічних проблем місцевого рівня, наявність досвіду вирішення екологічних проблем; місце екологічних цінностей в особистісній ієрархії; характер ставлення до природи, екологічно безпечна поведінка й діяльність у професійній та побутовій сферах; вміння спланувати ефективні форми роботи з дітьми на екологічну тематику; розробити заняття, орієнтовані на формування екологічної культури й свідомості

дошкільників; викликати зацікавленість дітей у вивченні природних закономірностей та в допомозі живим істотам [1, с. 31].

С. Сисоєва та Л. Козак пропонують оцінювати сформованість екологічної компетентності майбутнього вихователя за мотиваційним, когнітивним, креативним, емоційно-вольовим та комунікативним компонентами. Так, проявом мотиваційного компонента є морально-ціннісна позиція вихователя до екологічних проблем природного довкілля; свідоме розуміння позитивного та негативного впливу людини на об'єкти природного довкілля. Проявами когнітивного компонента виступають набуті майбутніми вихователями знання про вікові та індивідуальні особливості приймання дітьми об'єктів та явищ природного довкілля. Зміст емоційно-вольового компонента визначається проявом вихователем позитивних емоційних реакцій на взаємодію дітей з природним довкіллям, залучення дітей до споглядання за об'єктами природного довкілля та участі у спільній діяльності по її збереженню та відновленню. Креативний компонент виявляється в творчому вирішенні вихователем освітніх завдань з формування в дітей дошкільного віку екологічно-доцільної поведінки [7, с. 49].

У наукових доробках І. Купіної виокремлюється емоційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний та діяльнісно-дієвий компоненти. Так, емоційно-ціннісний компонент виявляється у ціннісному ставленні вихователя до природи, розумінні приналежності людини до світу природи. Інформаційно-пізнавальний компонент визначається розумінням психолого-педагогічних, вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей дошкільного віку. Проявом діяльнісно-дієвого компоненту виступає свідоме дотримання правил і норм поведінки в природному довкіллі [3, с. 168].

На думку Н. Онушкевич, складовими екологічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку є: набуття знань про природне довкілля; свідоме розуміння законів природи; наявність емоційно-забарвленого, ціннісного ставлення до об'єктів живої та неживої природи; здійснення природничо-доцільної поведінки у різноманітних ситуаціях буденного життя [5, с. 68]. Отже, «природничо-екологічна компетентність» дітей старшого дошкільного віку визначається як здатність виявляти ціннісне ставлення до об'єктів живої та неживої природи, розуми закони природного довкілля та свідомо дотримуватись правил екологічно-доцільної поведінки. Сформованість природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку визначається окресленими компонентами: когнітивним, емоційним, діяльнісним, або емоційно-ціннісним, інформаційно-пізнавальним та діяльнісно-дієвим.

### Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ: Світич, 2006. 304 с.
2. Деда В. М. Основні аспекти підготовки фахівців дошкільного профілю до формування екологічної компетенції у дітей дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 144-149.
3. Купіна І. О. Формування природничо-екологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО у процесі вивчення курсу «Основи природознавства і методики ознайомлення дітей з природою». *Innovations and prospects of world science: the 15th International scientific and practical conference, Vancouver, 12 October 2022. Vancouver, 2022. С. 168-169.*
4. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог: навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 339 с.
5. Онушкевич Н. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика* [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24398/1/N\\_Oshurkevych\\_NDLOSV\\_2018\\_1-2\\_PPTP.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24398/1/N_Oshurkevych_NDLOSV_2018_1-2_PPTP.pdf)
6. Присяжнюк Л. А., Грошовенко О. П. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації завдань еколого-природничої освіти дошкільників у контексті оновлення

стандартів вищої освіти. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2018. Випуск 9. С. 112-121.

7. Сисоєва С. О., Козак Л. В. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі: особистісно-орієнтована технологія навчання природознавства: навч.- мет. посібник. Київ: Міленіум, 2006. 320 с.

8. Трубник І. В. Професійно-екологічна компетентність вихователя дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*, 2007. Вип. 3. С. 17-23.

9. Roczen N. Environmental competence - The interplay between connection with nature and environmental knowledge in promoting ecological behavior. 2011. [https://www.researchgate.net/publication/316241566\\_Environmental\\_competence\\_-\\_The\\_interplay\\_between\\_connection\\_with\\_nature\\_and\\_environmental\\_knowledge\\_in\\_promoting\\_ecological\\_behavior](https://www.researchgate.net/publication/316241566_Environmental_competence_-_The_interplay_between_connection_with_nature_and_environmental_knowledge_in_promoting_ecological_behavior)

## ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

**Інна Карук**, асистент кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR CHILDREN: EUROPEAN EXPERIENCE

**Inna Karuk**, assistant of the department of preschool education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Інноваційні технології в системі екологічної освіти вимагають зміни поглядів педагогів на організацію забезпечення нових підходів до організації діяльності з дітьми. Позитивного результату можна досягнути шляхом впровадження європейського досвіду в систему освіти України.*

***Ключові слова:** європейський досвід, екологічна освіта, інноваційні технології, діти, педагоги.*

***Abstract.** Innovative technologies in the system of environmental education require a change in teachers' views on the organization of providing new approaches to the organization of activities with children. A positive result can be achieved by introducing European experience into the education system of Ukraine.*

***Keywords:** European experience, environmental education, innovative technologies, children, teachers.*

У процесі становлення сучасної освіти в Україні особливої актуальності набувають численні положення, інноваційні технології та практичний досвід країн Європи. Висока якість освіти європейських країн ґрунтується на принципах гуманізму та дитиноцентризму. В основній стратегії цих держав головний акцент робиться на тому, що кожна дитина цінна сама по собі, незалежно від її характеристик та здібностей.

Проблема екологічної освіти досліджується багатьма педагогами і психологами як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, Ф. Фрєобель, К. Ушинський та інші), так і в сучасних дослідженнях (Н. Баюрко, Н. Гавриш, О. Григорович, І. Карук, Н. Лисенко, З. Плохій Л. Присяжнюк, І. Стахова, Г. Тарасенко та інші).

У своїй наукових працях Л. Присяжнюк [3] описує інноваційно-творчий підхід до ознайомлення дошкільників з природою. Педагогиня вважає, що завдяки формуванню природничо-екологічної компетентності діти будуть здатні до ситуативної діяльності в

природному довкіллі. Саме набуті екологічні знання, уміння, навички, досвід і цінності будуть інтегруватися в уміння ухвалювати рішення, виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для природи [3].

Одне з головних завдань педагогів закладів дошкільної освіти України та країн Європи – створення умов для розвитку творчої, життєво компетентної особистості, здатної реалізувати свій потенціал у сучасному суспільстві. Необхідною складовою реалізації цього завдання є формування у дітей позитивного мислення, що не тільки сприяє їхньому різнобічному розвитку, а й допомагає їм оволодіти вміннями орієнтуватися у змінному довкіллі, продуктивно та гармонійно з ним взаємодіяти, легко пристосовуватися до нових умов життя.

У європейських школах та дитячих садків педагоги створюють середовище для саморозвитку дитячої особистості. Велика увага приділяється розвитку пам'яті, уваги, сприймання на основі різних видів діяльності. Під час ігрової діяльності діти спілкуються та взаємодіють між собою. Найпопулярнішими іграми дітей в європейських країнах (Німеччина, Польща, Фінляндія, Франція) під час яких формується екологічна свідомість та екологічна компетентність дошкільників є: «Сортування сміття», «Море хвилюється», «Що забруднює, що очищує», «Можна – неможна», «Сміттєві монстри» тощо. Наведемо приклад такої гри:

*Тема.* Морська небезпека

*Вік:* 6-7 років.

*Мета:* збагачувати знання дітей про водойми (море) та їх мешканців; формувати у дошкільників ціннісного ставлення до природи; розвивати пам'ять, увагу, мислення; виховувати дбайливе та бережливе ставлення до навколишнього світу.

*Ігрове завдання:* зібрати все сміття з моря та назвати мешканців, які за ним заховалися.

*Правила гри:* у грі бере участь вся група, діти збирають сміття за сигналом вихователя.

*Результат гри:* діти збрали все сміття та усвідомили, що потрібно бережно ставитися до природи.

*Матеріал:* блакитне або синє полотно на якому приклеєні різні риби, наверх риб приклеєне сміття, сміттєва корзина.

*Хід гри*

*Вихователь:*

– Діти, послушайте уважно, що ви чуєте? Так! Це шум хвиль безмежного синього моря! Ви чуєте, як хвилі, розбушувалися? Це, мабуть, море хвилюється за своїх мешканців. Діти, а хто мешкає у морі? (*Риби, акули, дельфіни, кит*). Так! Молодці! Багато живих організмів мешкає у морі, але на жаль, у світі є така проблема, як забруднення водойм, не чемні люди та діти, викидають у річки, озера, моря та океани усіляке сміття, яке несе велику шкоду мешканцям цих водойм. І наше завдання – берегти природу, адже все у наших руках! Тому пропоную пограти вам дуже цікаву гру. Зараз ми маємо змогу бути рятувальниками, та врятувати море та його мешканців від загибелі (*вихователь звертає увагу дітей на розстелене синє полотно на якому приклеєне сміття, а під ним різні риби*). Ось у нас є сміттєва корзина, в яку ви маєте зібрати усе сміття та звільнити море для його мешканців (*діти підходять до полотна та під шум хвиль збирають сміття у смітник*). Діти, які ви молодці! Ви врятували море та усіх його мешканців від загибелі! Давайте роздивимося, які мешканці ховалися під цією купою сміття (*діти роздивляються та називають риби, які зображені*).

Отже, під час ігрової діяльності, що містить елементи пошуку, дослідження та відкриття, діти вчаться берегти природу та сумлінно ставитись до її ресурсів.

Формування екологічної компетентності в процесі дитячого експериментування є найбільш вдалою формою роботи з дошкільниками. Під час такого виду діяльності малюки



самостійно переконуються у шкідливих для природи наслідках людської діяльності, що спонукає їх розмірковувати та робити висновки.

Організуючи дослідницько-експериментальну діяльність на свіжому повітрі педагоги європейських країн намагаються починати з мотивування дітей до активного пошуку необхідної інформації, спрямовуючи та підтримуючи їх. Зацікавлена дитина готова свідомо сприйняти інформацію би потім втілити задумане. Тож за такого підходу дошкільники завжди займають активну позицію в процесі пізнання довкілля. Це все відбувається завдяки знайомству із сезонними явищами, з об'єктами живої та неживої природи та їх змінами. Тематика такої роботи може бути різною наприклад: «Властивості повітря», «Вода – наш скарб», «Що є в ґрунті?», «Перетворення води в пару», «Кругообіг води у природі», «Чи можуть тварини жити в землі?», «Пісок та глина», «Рослини дихають?», «Для чого рослині коріння?» тощо.

Під час дитячого експериментування у дітей значно розширюється світосприйняття, збагачуються їх знання про довкілля, виховується у них бережливе ставлення до природи й уміння бачити в ній красу та формується екологічна компетентність.

Отже, використання інноваційних європейських технологій в організації природоохоронної роботи з дітьми позитивно впливатиме на розвиток дитини як особистості. У неї буде формуватися позитивні якості, бережне ставлення до всього, що є в навколишньому світі, а також екологічна компетентність, що знаходить продовження свого розвитку в початковій школі та впродовж життя.

#### Список використаних джерел

1. Groshovenko, O. P. Formuvannya ekohumanistichnoyi pozitsii molodshogo shkol'nyara v umovakh shkil'nogo navchannya. *Молодий учений*. 1, 2018. С. 283-288.
2. Krutiy K. L. Empirichne doslidzhennya vильnoyi hry dityny v umovakh zakladu doshkil'noyi osvity pid chas provedennya «Dnya bez igraшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць*, 2019. 1 (93). С. 26-44.
3. Prisyazhnyuk L. A., Kolesnik K. A., Karuk I. V., Korolya A. V. Pidgotovka maybutnih pedagogiv do realizatsii seredovishchnogo pidkhodu do organizatsii osvithnogo protsesu v zakladaх doshkil'noyi i pochatkovoyi osvity v konteksti vprovadzhennya європейського досвіду. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 161-173.
4. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>
5. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prisyazhnyuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
6. Kolomiets A., Lazarenko N., & Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2022. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

## ГРА ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

**Інна Карук**, асистент кафедри дошкільної освіти

**Софія Коваль**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE GAME AS A MEANS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR CHILDREN: EUROPEAN PRACTICES

**Inna Karuk**, assistant of the department of preschool education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Sofia Koval**, bachelor's student, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Стаття присвячена однією із актуальних проблем сучасної дошкільної освіти – забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Позитивного результату можна досягнути шляхом впровадження європейського досвіду в систему освіти України. Саме гра сприяє розвитку дослідницької активності дошкільників, екологічної свідомості та створює ефективні умови для формування сенсорно-пізнавальної та природничо-екологічної компетенції дошкільників, що є найважливішим завданням сучасної освіти.*

***Ключові слова:** європейський досвід, екологічна освіта, гра, діти, педагоги.*

***Abstract.** The article is devoted to one of the urgent problems of modern preschool education - ensuring the holistic development of the child, his physical, intellectual and creative abilities through education, training, socialization and formation of necessary life skills. A positive result can be achieved by introducing European experience into the education system of Ukraine. It is the game that promotes the development of research activity of preschoolers, environmental awareness and creates effective conditions for the formation of sensory-cognitive and natural-ecological competence of preschoolers, which is the most important task of modern education.*

***Key words:** european experience, environmental education, play, children, teachers.*

Початок ХХІ ст. збігся із глобалізаційними процесами в суспільстві і ознаменувався входженням України в європейський освітній простір. Цей етап характеризується динамічністю змін соціально-економічного розвитку, що зумовили необхідність подальшого розвитку системи освіти та визначення принципово нових підходів до її змісту й методів виховання. Це сприяло розробці нових ідей, положень, технологій навчання, виховання й розвитку особистості дитини. Серед багатьох напрямів освітньої роботи з дітьми екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності. Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе дитина.

В умовах постійного зростання обсягу інформації, навчального матеріалу, що його має засвоїти дитина, виникає потреба шукати шляхи ефективного навчання та виховання, приховані резерви розумової активності, підвищення самостійності у пізнанні навколишнього світу, методи і прийоми якісного засвоєння дітьми знань, умінь і навичок у різних видах діяльності. Оптимальним шляхом вирішення активізації пізнавальної діяльності дітей в країнах Європи є гра.

Гра – природний для дитини вид діяльності. З її допомогою малюки пізнають світ, фантазують, відкривають щось нове для себе та відпочивають. У країнах Європи (Польща, Німеччина, Італія, Данія) самодіяльна вільна гра є основним видом ігор у процесі якої діти досліджують, пізнають, вивчають, аналізують, порівнюють, узагальнюють тощо.

Гра-експериментування (гра-дослідження) є популярною у країнах Європи. Саме завдяки такій грі малюки задовольняють свої пізнавальні потреби, у них формуються реалістичні поняття та уявлення навколишнього світу, розвиваються усі психічні процеси, а

також виховується бережне ставлення до природи. Організація систематичної ігор-експериментувань сприяє підвищенню інтересу у дітей, за допомогою створення «сюрпризного моменту». Така діяльність реалізовує різні функції: активізує інтерес, увагу, сприяє розвитку пізнавальних здібностей. Її головна ціль – розширити та закріпити знання дітей про флору та фауну рідного краю, перетворити отриманні знання на практичну діяльність, розвивати уміння спостерігати, критично оцінювати вчинки людей.

В Україні такі ігри також починають впроваджуються в освітню діяльність закладів дошкільної освіти. Дослідниці К. Крутій [2] та І. Карук [1] стверджують, що гра-експериментування – самостійна вільна діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття, розв’язання проблемних завдань, практично перетворювальних дій різними методами дослідження (тактильними, зоровими та іншими), оволодівають новими знаннями, уміннями і навичками.

Екологічні ігри з елементами експериментування – це вид ігор н, за допомогою яких діти мають можливість пізнати світ, правила поведінки та необхідність бережливого відношення до навколишнього світу. Такі ігри можуть перекликатися з іншими видами діяльності та матимуть інтегрований зміст.

Над проблемою організації екологічних ігор в роботі з дошкільниками працюють науковці: Г. Беленька, О. Григорович, І. Карук, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Л. Присяжнюк, І. Стахова, Н. Яришева та інші. Науковець Н. Лисенко [3] вважає що, для того щоб дитина активно пізнавала світ, їй потрібно безпосереднє спілкування з природними об’єктами, адже саме такий спосіб спілкування спонукає до розширення психічних операцій: порівняння, аналіз та синтез, які допомагають створити логічний зв’язок у системі «людина-природа-людина».

Під час організації екологічних ігор педагоги закладів дошкільної освіти в країнах Європи керуються такими праилами: під час гри-експериментування дитина повинна мати можливість використати на практиці отримані екологічні знання; не заважати дітям та не втручатися у гру; всі дії під час гри-експериментування мають відповідати правилам поведінки в природі; дотримання найголовнішого принципу: «Краще раз побачити та дослідити, ніж багато разів слухати»; індивідуальний підхід до кожної дитини; заохочення самостійності; створення ситуації успіху в кожному виді діяльності допомагає виховувати в дітях впевненість в собі і своїх силах. Щоб гра пройшла успішно і мета була досягнута, необхідно, супроводжувати її практичною діяльністю із цікавими матеріалами та приладами, з яким діти будуть безпосередньо працювати, виконуючи завдання. Під час таких видів ігор дитина вчиться спільно з педагогом та однолітками визначати найефективніший спосіб вирішення проблем, які постають перед нею та знаходити відповіді на них. Зважаючи на вищесказане, можемо з впевненістю стверджувати: гра-експериментування є ефективною формою навчання всебічно розвиненої дитини та формування її особистісних рис, що цілком реалізовує основні завдання сучасної дошкільної освіти.

Впровадження європейського досвіду з організації гри як засобу екологічної освіти дітей у практику роботи дошкільних навчальних закладів України забезпечує оновлення системи освіти на сучасному етапі та сприяє розвитку інноваційної особистості дитини. Така діяльність має величезний розвивальний потенціал, дошкільники одержують можливість задовольнити властиву їм пізнавальну активність та допитливість, розвивати дослідницькі навички, які навчають не лише орієнтуватися в характері роботи і планувати свої дії, а й формують уміння співпрацювати в колективі.

### **Список використаних джерел**

1. Карук І. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія. Випуск 61, 2020. С. 30-35.

2. Крутій К. Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць*, 2019. 1 (93). С. 26-44.

3. Лисенко Н. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : навч. посібник. Львів, 1994. 144 с.

4. Присяжнюк Л. А., Колеснік К. А., Карук І. В., Король А. В. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу до організації освітнього процесу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження європейського досвіду. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 161-173.

5. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

7. Kolomiets A., Lazarenko N., & Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2022. 2. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

## **НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КУТОЧКУ ЖИВОЇ ПРИРОДИ**

**Оксана Кисла**, кандидат педагогічних наук, доцент

**Вікторія Коваль**, кандидат біологічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)

## **CONTINUITY IN THE FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE IN CHILDREN OF PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL AGE BY MEANS OF THE LIVE NATURE CORNER**

**Oksana Kysla**, a PhD in Pedagogical, Associate Professor

**Viktoriia Koval**, a PhD in Biology, Associate Professor

T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Collegium" (Ukraine)

**Анотація.** У статті проаналізовано роль куточку живої природи як важливої складової освітнього середовища у формуванні екологічної компетентності дітей дошкільного віку і молодших школярів. Визначено основні напрями діяльності дошкільників і молодших школярів у куточку природи, проаналізовано зміст підручників «Я досліджую світ».

**Ключові слова:** екологічна компетентність, куточок живої природи, наступність, діти дошкільного віку, молодші школярі.

**Abstract..** This article analyses the role of the live nature corner as an important component of educational environment in the formation of ecological competence in children of preschool and younger school age. It determines the main directions of activity of preschoolers and younger schoolers in the live nature corner, and analyses the content of textbooks «Ya doslidzhuui svit»; («I am exploring the world»).

**Key words:** *ecological competence, the live nature corner, children of preschool age, children of younger school age.*

Природа має важливе виховне значення. Спілкування з нею позитивно впливає на дитину, робить її добрішою, людянішою, пробуджує в ній кращі почуття та позитивні емоції, створює гарний настрій. Особливо велика роль природи у вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, про що наголошував В. Сухомлинський: «Учіть спостерігати й бачити явища навколишнього світу. Ведіть дітей у природу в ті переломні для неї періоди, коли відбуваються бурхливі, стрімкі зміни – пробуджується життя, оновлюються життєдайні внутрішні сили живого, нагромаджується енергія для могутнього життєвого пориву. Школа спостережливості в молодшому віці – необхідна умова розумового розвитку» [9, С.473]

Ознайомлюючи дітей з природою, зі змінами, які відбуваються у ній в різні пори року, створюються реалістичні уявлення про навколишній світ, про різноманітні природні явища. На основі набутих знань формується дитяча допитливість, вміння спостерігати, логічно мислити, з любов'ю ставитись до всього живого. Любов до природи, навички дбайливого ставлення до неї, турбота про живі істоти породжують не тільки інтерес до природи, але й сприяють формуванню в дітей кращих рис характеру, таких, як патріотизм, працелюбність, повагу до праці дорослих, які охороняють та примножують природні багатства, а також формується екологічна компетентність.

Серед ключових компетентностей дітей дошкільного віку визначають природничо-екологічну. Під нею розуміють здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-цінносному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової та ігрової діяльності [1]. Результатом формування цієї компетентності є те, що дошкільник «усвідомлює, що життя людини неможливе без природи, знає про вплив людини на природне довкілля, має первинні навички заощаджувати енергію, воду, сортувати сміття, орієнтується в діяльності людини, яка спрямована на охорону природи» [4, с 26].

У Державному стандарті початкової освіти екологічна компетентність визначається, як «усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства» [3, С. 93]. Успішному формуванню екологічної компетентності молодших школярів сприяє реалізація наскрізної лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток», вивчення природничої освітньої галузі, що реалізується в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» і базується на компетентнісно-орієнтованому підході з використанням сучасних технологій навчання, проблемного викладу матеріалу, упровадження методу проєктів, а також організації природничого освітнього середовища.

Проблемі формування екологічної компетентності дітей присвячені роботи Г. Біленької, Н. Глухової, Н. Горопахи, О. Колонькової, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, С Совгіри. Значення освітнього середовища, безпосередньо природничого, на розвиток дитини розглядали у своїх роботах Н. Яришева, Н Лисенко, Т. Байбара та ін.

Природнича складова освітнього середовища відіграє важливе значення у процесі формування екологічної компетентності дітей. Природниче освітнє середовище сприяє виникненню у дитини інтересу до об'єктів і явищ природи, розкриває причинно-наслідкові зв'язки та взаємозалежність природного довкілля і людини, формує природодоцільну поведінку. До природничої складової освітнього середовища ми відносимо: ділянку дошкільного закладу або школи, навчально-дослідницький і географічний майданчик, навчальну екологічну тропу та куточок природи. Розглянемо детально можливості куточку живої природи щодо формування екологічної компетентності в аспекті наступності дошкільний заклад – школа.

Куточок живої природи є обов'язковою складовою, структурним компонентом природничого освітнього середовища як закладу дошкільної освіти, так і школи, про що

зазначено в Положення про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів [8] та Методичних рекомендаціях щодо організації освітнього простору Нової української школи [6]. Під куточком живої природи розуміємо «спеціально організовану ділянку групи, класу, біологічного кабінету або біокомплексу для проведення натуралістичних занять» [5]. Він створюється для проведення навчальних і практичних занять, передбачених програмою, здобуття і поглиблених знань, формування практичних умінь та навичок, організації дослідницької та природоохоронної роботи школярів. Куточок живої природи може бути внутрішньошкільний (класний, кабінетний, рекреаційний) і позашкільний (у спеціальному приміщенні). Площа куточка живої природи, місце розташування, кількісний, видовий склад рослин і тварин визначаються відповідно до кількості учнів у закладі освіти та з урахуванням місцевих умов та матеріальних можливостей. У куточку живої природи утримуються представники рослинного і тваринного світу відповідно до навчальних програм і предметів природничого циклу. Серед представників можуть бути не лише постійні мешканці, а й тимчасові.

Основними напрямками діяльності, як дітей дошкільного віку, так і молодших школярів, у куточку живої природи є проведення систематичних спостережень за ростом, розвитком рослин, поведінкою тварин і проведення різноманітних дослідів. У дошкільному закладі основна робота спрямована на формування елементарних знань про рослини (спочатку це 2-3 об'єкти, у старшій групі 6-8), діти дізнаються про їх будову, вивчаючи органи рослин. У процесі догляду за об'єктами куточку живої природи, під час чергування або виконання доручень, дошкільники розуміють необхідність екологічних умов для існування рослин - світла, води, ґрунту. У дітей формується вміння бачити особливості об'єктів, вони опановують прийоми порівняння, встановлення подібностей та відмінностей досліджуваних рослин, самостійно роблять нескладні висновки. Так, порадивши старшим дошкільникам виростити рослину у темному і світлому місці, ми пропонуємо їм зробити припущення, спонукаємо їх до роздумів та досліджень. Спостерігаючи за тваринами, дошкільники вчаться впізнавати їх за зовнішніми ознаками, дізнаються про особливості будови тіла в залежності від способу існування, харчування, характеру руху тощо. Проведення дослідів з живими об'єктами у дошкільному закладі може відбуватись як короткотривале спостереження. Наприклад, тваринам (папугам, морським свинкам) пропонуються різні види харчів. Отже, куточок живої природи дошкільного закладу має важливе значення для формування екологічної компетентності дітей.

Учні початкових класів теж спостерігають за тваринами, мешканцями акваріумів, отримують навички догляду за рослинами та тваринами. Діяльність учнів здійснюється під керівництвом учителя, керівника гуртка або вихователя групи продовженого дня. Організуючи куточок живої природи у класі, вчитель має враховувати не лише програмні вимоги, а й побажання дітей. Мешканці куточку природи мають бути різноманітні й цікаві для школярів, невибагливі у догляді та безпечні. Об'єкти куточка природи розміщують у відповідності з їх біологічними особливостями та вимогами до умов їх існування. До догляду за рослинами і тваринами залучаються школярі, починаючи з другого класу.

У підручниках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» авторами пропонуються завдання для виконання у куточку живої природи [2]. Так, до теми «Які умови потрібні для розвитку рослин?» автори підручника пропонують поспостерігати за проростками пшениці та встановити важливість екологічних факторів таких, як: мінеральні добрива, світло, тепло, вода, повітря. У темі «Як провести спостереження» учні навчаються фіксувати данні спостереження в процесі вирощування розсади огірка. При виконанні проекту «Озеленення класної кімнати» школярі не тільки навчаються пересаджувати рослини але й знайомляться з інвентарем для пересаджування рослин, набувають навичок безпечної праці та навчаються дотримуватись правил особистої гігієни. Пізніше учні дізнаються, що рослини можна розмножувати не тільки насінням, а й вегетативними органами або їх видозмінами: цибулинками, бульбами, пагонами. Організація роботи у шкільному куточку природи в

порівняні з дошкільним закладом відрізняється складністю, глибиною та самостійністю проведення спостережень та дослідів екологічного спрямування.

Організація куточків живої природи у закладах освіти створює сприятливі умови для безперервної, систематичної роботи по ознайомленню дітей з природою, формує у них знання про мешканців куточка, навички догляду за ними і в той же час розширює загальні уявлення про живі об'єкти, сприяє розвитку їх наукового світогляду. Важливість створення куточків живої природи підтвердила організація Pets In The Classroom (США), яка надає гранти педагогам на утримання тварин у школі. Проведене ними дослідження показало, що [7]:

- Тварини у школі допомагають вчитися – діти отримують знання не лише з природи, а й вчать рахувати тварин на математиці, описувати – на уроках мови.
- Догляд за тваринами виховує відповідальність в учнів, вони вчать розуміти та поважати потреби інших.
- Піклуючись по тварин, діти відчують свою цінність, тим самим підвищується їх самооцінка.
- Покрашується психологічна атмосфера в класному колективі. Тварини допомагають подолати стрес, покращити настрій, знизити тривожність.
- Тварини можуть стати друзями, тим самим формується емоційна прив'язаність. Діти із задоволенням відвідують школу.
- Зміцнюється імунітет. Діти, які регулярно та тісно взаємодіють з тваринами, менше хворіють.

Отже, організація куточку живої природи у закладі дошкільної освіти та школі сприяє становленню у дітей сприйняття довкілля, інтересу до нього; створює у них загальні уявлення, знання про природні об'єкти, їх властивості; розкриває зв'язок між елементами довкілля; формує екологічно доцільну поведінку, сприяє розумінню важливості збереження природи та формує екологічну компетентність. Наступність між закладами дошкільної освіти і школи у процесі формування екологічної компетентності дітей забезпечується за рахунок створення умов внутрішнього зв'язку в змісті освітньої роботи, методах та формах організації діяльності закладів. Застосування загальнодидактичних принципів послідовності, наступності, концентричності у формуванні екологічних понять під час роботи шкільних та групових куточків живої природи мають усі можливості для реалізації неперервності цього процесу.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.21 № 33. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf)
2. Гільберг Т., Тарнавська С., Груб'ян Л., Павич Н. Я досліджую світ : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти : у 2 ч. Київ : Генеза, 2020. Ч. 1. 160 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. Київ. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
4. Зацаринна А. О., Коваль В.О., Кисла О.Ф. Наступність між дошкільною і початковою освітою в екологічному вихованні дітей. Інноваційна педагогіка. 2021. № 40. С. 24-27.
5. Лінник О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ» навчальний посібник/Лінник О.О. - К.Видавничий дім «Слово», 2010 - 248с.
6. Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>
7. Пасічна А. Живий куточок – чи потрібен він у класі? URL: <https://www.schoollife.org.ua/zhyvyj-kutochok-chy-potriben-vin-u-klasi/>
8. Положення про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів 9.02.2002 №456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0715-02#Text>

9. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю /Вибрані твори в п'яти томах Т.ІІ. Київ:Видавництво «Радянська школа» 1976. С.419-654

## СУЧАСНІ ТRENДИ В ДОШКІЛЬНІЙ ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

**Катерина Лупол**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## MODERN TRENDS IN PRESCHOOL ENVIRONMENTAL AND NATURAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE

**Kateryna Lupol**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** В статті розкрито особливості загальноосвітніх трендів в дошкільній еколого-природничій освіті, презентовано зарубіжний досвід застосування різних підходів до сучасної еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку.

**Ключові слова:** еколого-природнича освіта, сучасні тренди, зарубіжний досвід, дошкільна освіта.

**Abstract.** The article reveals the features of the global trends in preschool environmental education, presents a foreign experience of applying various approaches to modern environmental education of preschool children.

**Key words:** environmental education, modern trends, foreign experience, pre-school education.

Розвиток дошкільної еколого-природничої освіти в Україні сьогодні розглядається у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем. Нині великий науковий інтерес становить зарубіжний досвід застосування інноваційних підходів до еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку. Загальноосвітні тренди дошкільної еколого-природничої освіти поступово вплітаються в освітній процес вітчизняних закладів дошкільної освіти.

Основним завданням розвитку еколого-природничої освіти, за Концепцією екологічної освіти в Україні, є розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації тощо [6].

Сучасні науковці Н. Лисенко [3], Л. Лук'янова [4], Л. Парамонова, Г. Тарасенко [12], Г. Чайковська [8] вивчають тренди дошкільної еколого-природничої освіти, аналізують зарубіжний досвід та досліджують можливості впровадження нововведень у еколого-природничу освіту в Україні. Зокрема, Л. Лук'янова стверджує, що у різних країнах світу намагаються підтримувати специфічні риси, які притаманні їхнім власним освітнім системам, пов'язані із особливими та унікальними національними традиціями природокористування [4, с. 123]. Сьогодні в зарубіжних країнах (Японії, Китаю, Південної Кореї, США, Швеції, Фінляндії, Польщі, Німеччини) спостерігається активний розвиток дошкільної еколого-природничої освіти, зокрема поширюються тенденції диференціації, інтеграції й гуманізації, які сприяють усвідомленню дітьми самоцінності природи, а також є своєрідною пропедевтикою у забезпеченні екологічної стабільності та національної безпеки.

Ознайомлення дітей з природним довкіллям у східних країнах – це культ, який підтримується родиною, суспільством й державою. Еколого-природнича освіта у закладах дошкільної освіти Японії здійснюється шляхом екологізації різних навчальних та виховних заходів. Г. Вархолик підкреслює, що основними завданнями дошкільної еколого-природничої освіти в Японії є: формування необхідних умов для гармонійного розвитку дітей у природі, здійснення навчально-виховної роботи із урахуванням багатовікової історії японського народу щодо бережливого ставлення до природного довкілля, розвиток індивідуальних здібностей кожної дитини в природному довкілля та ін. [1, с. 47].

У Законі «Про освіту» в Японії вказано, що виховання турботи про природу – одна з



найголовніших цілей освіти. Крім того, в нормативно-правовому документі Японії «Основна політика щодо посилення мотивації збереження природи та розвитку екологічної освіти» зауважено, що еколого-природнича освіта має на меті формування особистості, яка розуміє взаємозв'язок людини і природи, відчуває відповідальність за свої дії, може приймати участь у створенні суспільства сталого розвитку [11, с. 6–9].

Головна особливість японської культури полягає у гармонійній взаємодії з природним довкіллям, завдяки пізнанню реальних об'єктів та явищ природи. Так, еколого-природнича освіта дітей дошкільного віку у Японії передбачає опанування практичними вміннями й навичками милування природою завдяки емоційному спілкуванню з нею; збагачення досвіду чуттєвого сприймання естетично-виразних ознак об'єктів природи; розвиток естетичних почуттів, творчої уяви; виховання емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля, здатності бачити прекрасне довкола тощо [1, с. 45–47].

Особливо важливим є досвід з еколого-природничої освіти й екологічного виховання у Китаї, де активно використовується педагогічна спадщина В. Сухомлинського. Педагогічні працівники Китаю у закладах дошкільної освіти практично реалізують ідеї українського вченого щодо розумового виховання дітей засобами природи. Зокрема, присвячують увагу «подорожам у природу», «урокам мислення в природі» тощо. Г. Скірко та Г. Чорна зазначають, що у Китаї еколого-природнича освіта й екологічне виховання полягає у цілеспрямованому й систематичному впливі на дітей дошкільного віку з метою усвідомлення себе «частинкою природи» [7, с. 161].

У Південній Кореї ефективність здійснення процесу еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку залежить від взаємодії вихователів та батьків. Наголошено на тому, що діти отримують теоретичні знання про природу, практичні навички з екологічної культури через прямий досвід і моделювання поведінки як батьків, так і педагогів. Тому для забезпечення якісної еколого-природничої освіти вихователі й батьки повинні мати ґрунтовні знання про об'єкти й явища природи, володіти основами екологічної грамотності, брати участь у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища [9, с. 180–185].

Головним завданням дошкільної еколого-природничої освіти у США є сприяння в екологічному вихованні дітей, отримання необхідних знань про природу, прищеплення навичок відповідального природокористування тощо. У системі еколого-природничої освіти дітей в Америці функціонують певні програмні вимоги та стандарти, які дозволяють забезпечити цілісність у еколого-природничій освіті на теренах США та здійснювати певні самостійні нововведення у кожному штаті. Відповідно, у цих документах підтверджено важливість організації дослідницько-пошукової й експериментальної діяльності дітей, розвитку креативного мислення у процесі пізнання природи, формування практичних вмінь активної діяльності у природному довкіллі [3, с. 178]. Н. Ошуркевич стверджує, що на території США функціонують природничі заклади дошкільної освіти – спеціальні дошкільні установи, що забезпечують повноцінний розвиток дітей дошкільного віку у природному середовищі та спрямовані на розвиток у дітей потреби турбуватися про навколишнє природне середовище. Виділяють три головні критерії, що відрізняють природничі заклади дошкільної освіти у США:

1. Природа є головною організаторською концепцією та програмною вимогою закладів дошкільної освіти. Тобто, природа – інтеграційний елемент, що об'єднує філософію, методологію, дизайн, навколишній простір, національну та громадську ідентичність.

2. Програма природничих закладів дошкільної освіти базується на високоякісних технологіях, зокрема технологіях екологічного виховання, що вимагають від педагогічних працівників відповідного рівня еколого-природничих знань про об'єкти й явища природи.

3. Програма природничих закладів дошкільної освіти використовує природу з подвійною метою: для загального освітнього розвитку дітей у різних сферах (пізнавальній, соціальній, емоційній, духовній, фізичній тощо) та формування у них природоохоронних цінностей, розвитку екологічної ідентичності та екологічної етики [5, с. 69].

Розробники американських програмних вимог і стандартів відзначають, що діти, які відвідують заклади дошкільної освіти вже володіють достатнім обсягом знань про об'єкти й явища природи і мають стійкі уявлення про особливості функціонування природного довкілля. Тому, роль педагога полягає у тому, щоб виявити й встановити індивідуальний рівень знань кожної дитини, а також відсутність або наявність у дітей певних недостовірних переконань про природу [3, с. 178–179].

Поширеною формою у дошкільній еколого-природничій освіті скандинавських країн є заняття у «Лісових школах», «Вуличних садах», «Центрах природи». Означені заклади дошкільної освіти створюються під відкритим небом. Зокрема, у Швеції метою цих закладів є ознайомлення дітей зі світом природи, проведення досліджень різних природних явищ, оволодіння практичними навичками правильної поведінки у природі, а також формування вмінь приймати самостійні рішення в екстремальних природних умовах. Провідним методом у дошкільній еколого-природній освіті Швеції є проведення екологічних ігор для того, щоб діти мали змогу навчитися емоційно сприймати природне довкілля [7, с. 161].

Британські вчені Л. О'Браєн та Р. Мюррей провели дослідження впливу «Лісової школи» на дітей дошкільного віку, яке підтвердило, що виховання дітей у закладах дошкільної освіти на лоні природи позитивно впливає на загальний розвиток дошкільників, зокрема забезпечує фізичний розвиток, засвоєння необхідних знань; розвиває мовлення, уяву, соціальні навички; виховує самостійність, допитливість та ін. [10, с. 262].

Г. Чайковська зазначає, що турбота про здоров'я дітей є не лише ключовим завданням у європейській освіті, а й необхідним компонентом екологічної культури. Так, досвід валеологічного й екологічного виховання Швеції цінний тим, що діти під час перебування у закладах дошкільної освіти, майже весь час проводять на свіжому повітрі. Крім того, досить важливим фактором формування здорового організму є правильне харчування, тому у закладах дошкільної освіти Швеції, діти вживають лише екологічно чисту воду, екологічні овочі й фрукти, м'ясо національного виробника [8, с. 144].

У Фінляндії для систематичної та цілеспрямованої дошкільної еколого-природничої освіти крім «Центрів природи» облаштовані екологічні стежки й екологічні вежі у фінських лісах. Відзначено, що це дає змогу дітям разом з педагогами проводити порівняльне спостереження за природним й штучним довкіллям, вивчати особливості людської діяльності на цих ділянках й прогнозувати наслідки діяльності людини [7, с. 161].

Важливо, що у Фінляндії основи програми дошкільної еколого-природничої освіти, увиразнюють необхідність дослідження дитиною природи. Зокрема, наголошується на значенні пізнання природного довкілля шляхом ефективної співпраці з дорослими та активної взаємодії з однолітками у різних формах його організації. У програмі дошкільної еколого-природничої освіти Фінляндії сформульовані теми інтегрованих занять з ознайомлення дітей з природним довкіллям; визначений обсяг цілей і завдань, які повинні розвивати дослідницькі уміння й навички, а також усвідомлене ставлення до охорони природи [3, с. 182–183].

Узагальнення досвіду дошкільної еколого-природничої освіти Польщі демонструє те, що вона має формальну і неформальну складові. Зокрема, формальна еколого-природнича освіта ґрунтується на використанні інтегрованих методів і форм навчання, а неформальна освіта передбачає активну участь й здійснення необхідної практичної діяльності у дитячих лісництвах, гуртках й клубах з екологічного виховання [4, с. 122].

У змісті програми для закладів дошкільної освіти Польщі виокремлений спеціальний розділ з еколого-природничої освіти, основна мета якого полягає у тому, щоб максимально сприяти формуванню цілісної картини світу у дітей. Розробники програми рекомендують подавати дошкільникам навчальний матеріал на засадах інтеграції із математикою та розвитком мовлення. Така інтеграція природи і математики перегукується з ідеями української дослідниці Т. Кривошеї, яка наголошує на тому, що навчити бачити, розуміти та відчувати красу природи – означає відкрити шлях до збагачення дитячої особистості, її естетичної, інтелектуальної та моральної сфер. Безпосередній контакт дітей з природою

загострює сприймання, пробуджує уяву, творчу думку, формує зацікавлено-емоційне ставлення до знань і до процесу їх здобуття, наповнює радісними переживаннями дитяче серце. Використання математичних завдань під час перебування дітей на природі сприяє встановленню зв'язків між числами, арифметичними діями й довкіллям. Такий підхід допомагає вихователю наповнити математику реальним змістом, сформуванню у дітей первинні уявлення про цілісну картину світу [2, с. 21-22].

Крім того, у Польщі створені «Зелені дитячі садки», метою яких є формування різних компетенцій та умінь дітей, забезпечуючи за таких умов їх різносторонній і гармонійний розвиток за допомогою багатьох чинників (полісенсорного пізнання світу, формування зацікавлення світом природи, практичної взаємодії з природним довкіллям) [3, с. 183–189].

Головним завданням у дошкільній еколого-природничій освіті Німеччини є виховання екологічно свідомої особистості, яка володіє культурою раціонального використання природних ресурсів. Тому педагогам потрібно здійснювати еколого-економічний підхід щодо реалізації цього завдання, розвивати практичні уміння у дітей щодо збору і сортування відходів; залучати сім'ї дітей до участі у різних екологічних акціях тощо [7, с. 161].

Таким чином, сучасні зарубіжні тенденції в дошкільній еколого-природничій освіті свідчать про виховання у дітей почуття любові, поваги до природи через безпосереднє й емоційне спілкування з нею; важливість єдності сім'ї та закладу дошкільної освіти в екологічному вихованні й розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи; формування навичок дотримання здорового способу життя як необхідного компонента екологічної культури; виховання бережливого ставлення до природного довкілля завдяки формуванню у дошкільників практичних умінь економії природних ресурсів.

#### Список використаних джерел

1. Вархолик Г. Педагогічний пошук в процесі екологічної освіти в Японії. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Вип. 1. С. 45–47.
2. Кривошея Т. М. Математика в природі для дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 1999. № 8. С. 21-23.
3. Лисенко Н., Лисенко О., Мацук Л. Ознайомлення з природою та основи проєкологічної освіти дітей дошкільного віку. Київ: Слово, 2019. 336 с.
4. Лук'янова Л. Тенденції розвитку екологічної освіти за рубежом. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: збірник наукових праць*. 2007. Вип. 2. С. 119–124.
5. Ошуркевич Н. Сучасні педагогічні технології для формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. С. 65–72.
6. Про концепцію екологічної освіти в Україні. Рішення колегії Міністерства освіти і науки в Україні № 13/6–19 від 20.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01>.
7. Скірко Г., Чорна Г. Організаційно-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців із дошкільної освіти до екологічної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. С. 160–164.
8. Чайковська Г. Сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку: зарубіжний досвід. *Social Work and Education*. Vol. 5. № 1. 2018. С. 139–150.
9. Keum Ho Shin. Development of environmental education in the Korean kindergarten Context: a dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy. Edmonton, 2008. 261 p.
10. O'Brein, L., Murray, R. Forest School and its impacts on young children. *Case studies in Britain. Urban Forestry & Urban Greening*. 2007. Vol. 6. Issue 4. P. 249–265.
11. Outline of Environmental Education in Japan. International Education, cooperation Base System Construction Project. Environmental Education, Ministry of Education, Culture, Sports, science and Technology Field Studies Institute for Environmental Education. Tokyo: Gakugei University, 2005. 9 p.

12. Halyna Tarasenko, Tetiana Kryvosheya, Bohdan Nesterovych. Ecological aesthetics: educational potential in the conditions of higher pedagogical education. *Contemporary innovative and information technologies of social development: educational and legal aspects*. Monograph 24. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, Katowice, 2019. P. 99-105.

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАВДАНЬ ПРИРОДНИЧОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ЗАСІБ  
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ:  
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

**Оксана Мокрій**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**USING NATURAL TASKS AS A MEANS OF FORMING THE ENVIRONMENTAL  
WORLDVIEW OF PRIMARY SCHOOL PUPILS: THE EUROPEAN EXPERIENCE**

**Oksana Mokriy**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті визначено та обґрунтовано поняття «екологічний світогляд». Закцентовано увагу на важливості використання європейського освітнього досвіду у процесі розвитку екологічного світогляду молодших школярів. Наведено приклади вправ природничого змісту на основі європейського досвіду, що сприяють розвитку екологічного світогляду учнів початкової школи.*

***Ключові слова:** екологічний світогляд, вправи природничого характеру, європейський досвід, молодші школярі.*

***Abstract.** The article defines and substantiates the concept of «ecological worldview». Attention is focused on the importance of using European educational experience in the process of developing the ecological worldview of primary schoolchildren. Examples of natural content exercises is based on European experience that contribute to the development of the ecological worldview of primary school pupils are given.*

***Key words:** ecological outlook, exercises of a natural nature, European experience, primary school pupils.*

Процес формування екологічного світогляду молодших школярів тісно пов'язаний з низкою екологічних проблем, від яких страждає сучасний світ. До того ж основою цих проблем є людська зверхність над природним середовищем, пасивність стосовно природничих питань, недалекоглядність у прийнятті рішень. Саме тому надзвичайно важливо ще з ранніх шкільних років акцентувати увагу учнів на потребах природничого середовища у догляді, допомозі, захисній діяльності; необхідно стимулювати дітей до збереження флори та фауни навкруги, відновлення їхньої гармоній у сучасному світі. Максимально наблизити молодших школярів до екологічного середовища допоможе організація ігор з природного матеріалу, вони забезпечать близький контакт дитини з природними об'єктами, сприятимуть формуванню емпатійних почуттів до навколишнього середовища.

Питання формування екологічного світогляду учнів розглядали такі класики педагогіки, такі як Г. Вашенко, А. Дістервег, Дж. Дьюї, О. Захаренко, Я. Коменський, А. Маслоу, М.Монтесорі, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Р.Штайнер. Сучасні дослідники І. Бех, Н. Бібібк, Л. Гринів, О. Грошовенко, Н. Демешкант, П. Декон, О. Дем'янюк, В. Ільченко, В. Крисаченко, Я.Лазаренко, Г. Пустовіт, К. Рав'є, Н. Томсон, Л. Черевко, С. Якименко та інші стверджують у своїх працях, що ідеї формування екологічного світогляду ґрунтуються на знанні про природне середовище, взаємозв'язки в ньому,

особливості гармонійного взаємоіснування природного та суспільного світу; здатності активно діяти в процесі природоохоронної діяльності.

У низці документів, підписаних та ратифікованих Україною (угода про співпрацю між Україною та Європейським Союзом, Йоханнесбургська декларація, Болонська декларація, конвенція про охорону природного довкілля) наголошується на важливості збереження екологічного середовища планети, необхідності виховання у підростаючого покоління гуманного ставлення до природного довкілля. У курсі European Green Deal визначено низку заходів екологічного спрямування, що передбачають захист, відновлення та збереження навколишнього середовища, висвітлення та поширення інформації про екологічні загрози та небезпеки у Європі. Значне місце у курсі European Green Deal відводиться попереджувальним та превентивним природоохоронним заходам, а також заходам із дітьми, спрямованими на виховання бережливого ставлення до природи та розвитку їхнього екологічного світогляду [5].

У тлумачному словнику з української мови визначено, що «світогляд – це інтегральне духовне утворення, яке спонукає до практичної дії, до певного способу життя та думки. Виокремлюють такі рівні світогляду як світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння» [2, с. 325]. На думку О. Грошовенко, «екологічний світогляд є комплексною системою взаємозалежних компонентів: укрупненої сукупності знань, умінь та навичок природоохоронної діяльності, поглядів, загального світобачення, цінностей пов'язаних із гуманним поведінням з природним довкіллям». Екологічний світогляд активно впливає на особистість, її норми поведінки в суспільстві, він є певною духовною призмою особистості [3, с. 97].

Розвиток екологічного світогляду школярів – це довготривалий процес, що потребує використання педагогом різноманітних форм, методів та прийомів роботи. У Європейському Союзі існує низка екологічних шкіл («Лісова школа», «Школа за екологію», «Школа природничих наук»), екологічних центрів, що діють на базі ботанічних садів, музеїв, парків. Цікавими прийомами розвитку екологічного світогляду є використання вправ природничого характеру. *Репродуктивні вправи*: опрацювання матеріалів підручника, робота з художньою та науковою літературою, інтернет-джерелами, що висвітлюють екологічні проблеми Європейського Союзу; робота з екологічними розмальовками.

*Продуктивні вправи*:

–«Екологічні проблеми Європи». Мета вправи полягає у аналізі екологічних проблем країн Європейського Союзу.

–«Еко-знак». Завдання вправи полягає у дослідженні особливостей екологічного маркування європейських країн.

–«Сортування сміття». Ідея вправи має на меті навчити молодших школярів правильно сортувати сміття, займатися вторинною переробкою відходів, виховувати бережливе ставлення до природи.

–«Еко-брошура». Суть вправи полягає у виокремленні правил гуманного екологічного поведіння в природному середовищі, узагальненні їх та представленні у брошурі.

–«Екологічний щоденник». Завдання вправи має на меті фіксування природоохоронних учинків кожним учнем початкової школи та висвітлення їх.

*Творчі вправи*:

–«Малюнок на асфальті». Основне завдання вправи полягає в тому, щоб з підручних природних матеріалів (листя, трави, каміння, ягід) викласти певний природний об'єкт. Діти можуть викладати як поодинокі об'єкти, так і разом цілу композицію.

–«Дивовижна природа». Ідея вправи полягає у створенні поробок з природних матеріалів (шишок, мушель, горіхів, жолудів, різнотрав'я, овочів, фруктів) з подальшим використанням поробок для ігор театралізацій, декорації інтер'єрів, екїбан в освітньому процесі молодших школярів тощо.

–«Еко-середовище». Мета вправи передбачає проектування екологічно чистого середовища Європи (малюнок, колаж, фото підбірка, макет).

–«Еко-торбина». Суть вправи полягає у виготовленні екологічної сумки із вживаних речей.

–Вправи природничого характеру, засновані на європейському досвіді, спрямовані на розвиток екологічного світогляду учнів, накопиченню комплексу знань, формуванню природоохоронних практичних умінь та навичок школярів, формуванню цінностей та духовності підрастаючого покоління.

Отже, розвиток екологічного світогляду учнів – це складний процес, що передбачає використання різноманітних засобів, форм, методів та прийомів роботи в освітньому процесі. На шляху до євроінтеграції українська система освіти модернізується, запозичуючи передовий педагогічний досвід європейських країн. Одним із таких запозичень є використання вправ природничого спрямування, що дозволяють активно включити молодших школярів у природоохоронний процес, виховати в них гуманне ставлення до природи та сформуванню здатність до еколого-доцільної поведінки на засадах гармонійного поєднання комплексних природничих знань та емпатійного ставлення до навколишнього середовища.

### Список використаних джерел

1.Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. К.: Ірпінь; Перун, 2005.

3. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі I ступеня. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2017. С. 96-101.

4. Карук І. В. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія. 61, 2020. С. 30-35.

5. Greendead. URL: <https://greendead.org.ua/>

## ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Леся Семко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD» AS A MEANS OF FORMING ECOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Lesya Semko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

*Анотація.* У статті проаналізовано поняття «екологічна компетентність». Визначено позитивний потенціал інтегрованих уроків «Я досліджую світ». Запропоновано завдання екологічного характеру на уроках «Я досліджую світ».

*Ключові слова:* екологічна компетентність, інтегрований курс «Я досліджую світ», молодші школярі.

*Abstract.* The article analyzes the concept of «ecological competence». The positive potential of integrated lessons «I explore the world» has been determined. Environmental tasks are offered in the lessons «I explore the world».

**Key words:** *environmental competence, integrated course «I explore the world», primary schoolchildren.*

Питання формування екологічної компетентності молодших школярів все частіше піднімається у наукових дослідженнях провідних учених України та світу. Наша планета потерпає від забруднень спричинених самими людьми, через їхнє варварське та невіглаське ставлення до природного середовища. Забруднення викликали екологічну кризу, що активно впливає на життя та здоров'я населення усюю Землю. Зважаючи на війну (розриви касетних снарядів, фосфорні бомби, ракетні удари), природа нашої держави щодня зазнає нищення та забруднення, на ліквідацію яких потрібні будуть десятиліття, а то й століття кваліфікованої природоохоронної діяльності. На жаль, сьогодні не у всіх куточках України можна приступити до природозбережувальних робіт, проте вже сьогодні педагогам важливо употужнити процес формування екологічної компетентності учнів початкової школи, як основи становлення гуманного природничо-свідомого населення. Формування екологічної компетентності молодших школярів відбувається на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Цей курс дозволяє накопичити комплекс знань з природничих дисциплін, встановлювати зв'язки між об'єктами природи, розвивати екологічний світогляд, виховувати бережливе ставлення до природи.

Провідні ідеї формування екологічної компетентності молодших школярів обґрунтовано у Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, концепції екологічної освіти, типових освітніх програмах, а також підкріплені європейськими освітніми документами: педагогічною конституцією Європи, курсом «GreenDeal» тощо. Особливості формування екологічної компетентності учнів початкової школи вивчали Т. Васюгіна, О. Грошовенко, І. Карук, І. Ліпич, Л. Присяжнюк, Г. Пустовіт, О. Пруцакова, З. Плохій та ін. Природозбережувальний та екологічний потенціал уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» визначили Т. Гільберг, С. Тарнавська, О. Гнатюк, С. Павич, О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко та ін.

Екологічна компетентність молодших школярів, на думку Н. Казанішеної, проявляється у комплексі знань з еколого-природничих дисциплін, сформованості практичних умінь та навичок бережливого поводження з об'єктами природи, у еколого-доцільній поведінці, здатності приймати об'єктивні рішення на захист природного довкілля тощо [3, с. 15]. Зміст навчальної дисципліни «Я досліджую світ» сприяє формуванню екологічної компетентності школярів. Він базується на принципах *науковості* (дозволяє використовувати достовірні перевірені факти в процесі навчання молодших школярів та сприяє формуванню системи зв'язків у комплексі «причина-наслідок», тобто розширює дитячий світогляд, дозволяє зрозуміти взаємозалежності між об'єктами природи, між природою та людиною тощо); *наочності* (дозволяє краще засвоїти навчальний матеріал та сформувати реалістичну картину світу у дітей); *інтеграції* (дозволяє розглядати екологічні проблеми через призму різних наук, тим самим стимулює до пошуків шляхів їхнього вирішення, зважаючи на наукові дослідження в різних сферах життя людини) [1, с. 4].

Метою навчальної програми «Я досліджую світ» (автор О. Савченко) передбачено «індивідуальний особистісний розвиток учнів початкової школи шляхом формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі» [4]. Метою навчальної дисципліни «Я досліджую світ» (автор Р. Шиян) є «формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі» [6].

Аналіз підручників та робочих зошитів з навчального предмету «Я досліджую світ» для учнів 1-2 та 3-4 класів (Т. Гільберг, С. Тарнавська, О. Гнатюк, С. Павич) дозволив виокремити основний алгоритм аналізу екологічних проблем, а саме:

- аналіз явищ, подій, які відбуваються навкруги, виявлення їх істотних ознак;
- встановлення причин виникнення явищ чи подій;
- припущення наслідків, які можуть викликати явища та події;
- графічне зображення подій та наслідків, їх схематичне промальовування;
- глибокий аналіз схеми;
- обґрунтування висунутих припущень;
- формулювання власних висновків.

Завдання, запропоновані авторами, спрямовані на те, щоб учні не просто репродуктивно запам'ятовували, а потім відтворювали причинно-наслідкові зв'язки, які є у природному довіллі, а розуміли та сприймали їх внутрішній зв'язок, усвідомлювали, що у кожній екологічній проблемі є своя причина та наслідок, який може спочатку бути латентним (прихованим), але все ж настане [2].

У підручниках та робочих зошитах для учнів 1-4 класів з навчального предмету «Я досліджую світ» (О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко) представлено екологічні проблеми через твори художньої літератури, репродукції картин відомих українських та європейських художників, музичні твори, математичні завдання природничого характеру, елементарні фізичні процеси, суспільні питання пов'язані з природним довіллям тощо. Школярі мають можливість всесторонньо розглянути ту чи іншу екологічну проблему, спробувати знайти шляхи її вирішення, узагальнюючи набуті знання [7].

Наведемо приклади екологічних завдань, що містяться у підручниках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Розгляньте малюнки. Які думки у вас виникають? Чи варто виправляти ситуації? Аргументуйте.



Рис. 1. Зображення екологічних ситуацій для обговоренні на уроках ЯДС

2. Проведіть дослідження, скільки води Ви використовуєте, коли чистите зуби.
3. Розкажіть, як ваша родина береже природне довілля.
4. Прочитайте оповідання В. Сухомлинського «Звичайна людина». Які висновки Ви можете зробити?
5. Що варто робити, щоб зекономити природні ресурси?

У ході викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі навчаються активно працювати з підручником, опрацьовувати наукову літературу, знайомляться з фактами, підтвердженими даними, щодо екологічних проблем; в учнів формуються уміння та навички грамотного, екологічно доцільного поведіння в природному довіллі, розширюється екологічний світогляд. Завдання природничого та екологічного характеру дозволяють активно включити молодших школярів у процес розв'язання складних природоохоронних питань, дозволяють на високому рівні сформувати екологічну компетентність учнів.

Таким чином, інтегрований курс «Я досліджую світ» виступає одним із засобів формування екологічної компетентності молодших школярів, кроком до становлення екологічно гуманного, свідомого суспільства, що зможе очистити природне довілля, займатиметься раціональним використанням природних ресурсів та відновленням біологічного різноманіття планети.



### Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» : методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Гільберг Т. «Я досліджую світ». URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1221-ya-doslidzhuyu-svit-1-klas-gilberg.html>
3. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів : навч.-метод. посіб.; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 74 с.
4. Савченко О. Я. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>
5. Стахова І.А. Особливості становлення цілісної картини світу в дітей шестирічного віку. Молодий вчений, №5.2 (69.2), 2019. С.162-165.
6. Шиян Р. Б. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>
7. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Світич, 2018. 92 с.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
9. Kolomiets A., Lazarenko N., & Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2022. 2. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

### ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

**Юлія Соборова**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. В. Баурко, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### ECOLOGICAL EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Yuliya Soborova, holder of a bachelor's

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті проаналізовано досвід європейських країн у розв'язанні проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Обґрунтовано важливість екологічної освіти і виховання учнів як засобу розширення соціально-адаптаційних можливостей учнів.

**Ключові слова:** соціалізація, учні, екологічне виховання, міжпредметні зв'язки, дослідницька діяльність.

**Abstract.** The article analyzes the experience of European countries in solving the problem of socialization of children with special educational needs. The importance of environmental education and upbringing of students as a means of expanding the social adaptation capabilities of students is substantiated.

**Key words:** socialization, pupils, environmental education, interdisciplinary connections, research activity.

Трансформація суспільної свідомості на сучасному етапі розвитку стала вагомим чинником для зміни ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Історія людства демонструє широкий спектр позицій щодо таких осіб – від агресії, зневаги до толерантності, підтримки, взаємодії. На початку ХХІ століття вирішальним фактором є право кожної людини на освіту без дискримінації, що забезпечує ефективну соціалізацію дітей, незалежно

від їхніх освітніх потреб і можливостей у спільному соціально-освітньому середовищі [4]. Кожна дитина, незалежно від стану її здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на здобуття освіти, якість якої не відрізняється від якості освіти здорових дітей. Визнання прав такої дитини, її інтересів, здібностей, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації є важливим завданням школи.

У цьому контексті значний інтерес викликають провідні європейські країни, які є яскравим прикладом того, як відбувається процес соціалізації учнів з особливими освітніми потребами. Досліджено, що децентралізована система управління в освіті Німеччини – це складний механізм взаємодії федерації, земель і громад (місцевих органів влади). Однак держава регулює федеральні закони з ключових питань інклюзивної освіти, фінансує витрати (близько 75%) на додаткові посади вчителів і асистентів, закупівлю спеціального обладнання, підтримку служб, що працюють поза школами [4, с. 70]. Наповнення навчально-методичних програм, критерії оцінювання знань учнів, кількість і спеціалізація закладів освіти вирішується на місцевому рівні.

У Німеччині існує дві паралельні системи освіти для дітей з особливими освітніми потребами – спеціальна, що надається переважно дітям із комплексними вадами, та загальна, яка надає можливість здобути освіту на основі інклюзії. Розроблено державні рекомендації, які регламентують процес навчання дітей з особливими потребами. Важливе значення надається питанням фізичного, емоційного та соціального розвитку дітей. Форму навчання учнів обирають батьки за рекомендацією шкільного лікаря. У складних випадках необхідно отримати рекомендації шкільного психологічного центру. Впродовж навчання дитина може будь-коли змінити один тип школи на інший. Наприклад, дитина з особливими освітніми потребами здобуває початкову освіту в загальноосвітній початковій школі, а в процесі навчання у загальноосвітній школі змінює її на спеціальну.

Як правило, в інклюзивних класах навчається по 25 учнів, з яких 3–4 дитини мають легкі порушення (порушення зору, слуху, синдром Дауна) і одна дитина зі складними порушеннями розвитку. Тривалість уроку складає 1,5 години, проте кожні 10–20 хвилин відбувається зміна виду діяльності. Класні кімнати мають зони для відпочинку учнів. Навчання в інклюзивному класі, крім вчителя, забезпечує помічник вчителя і за потреби – педагог для супроводу [5].

У німецьких школах активно практикують організацію позакласної роботи з учнями, яка передбачає спільне проведення масово-інформаційних, культурно-дозвіллевих і мистецьких заходів. Наприклад, кожен клас наприкінці навчального року їде в подорож. Тривалість мандрівки залежить від віку дітей – від одного дня до двох тижнів. Неформальне спілкування і розв'язання побутових проблем згуртовує дітей краще, ніж під час навчання у школі.

Італійська Республіка є однією з провідних європейських країн у впровадженні інклюзивної освіти. Ця держава однією з перших визнала пріоритетність інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз системи організації інклюзивної освіти в Італії свідчить, що вона розглядається як засіб досягнення таких взаємопов'язаних аспектів: 1) освітнього, який передбачає опанування знаннями і вміннями, визначеними навчальною програмою для учнів відповідного віку, з урахуванням рівня порушень розвитку конкретної дитини; 2) реабілітаційного, спрямованого на збереження і зміцнення здоров'я дитини, усунення, за можливості, наявних дисфункцій; 3) соціального, що забезпечує адаптацію дитини до інклюзивного середовища, розвитку навичок, які забезпечують її соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Італія – одна з європейських країн, яка досягла 99,6% включення учнів з особливими освітніми потребами у загальну середню освіту [5].

Ретроспектива впровадження інклюзивних практик соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в системах шкільної освіти вищезазначених країн показує, що на їх розвиток вплинули традиції освітньої системи, соціально-економічні умови, орієнтація на гуманістичні та наукові підходи. Впровадження інклюзивної освіти є основним фактором соціалізації дітей з фізичними, сенсорними та інтелектуальними вадами.

Інклюзивна освіта за останні кілька десятиліть стала важливою світовою тенденцією реформування систем освіти, яка є незворотною. На шляху до її впровадження європейські країни пройшли шлях науково-теоретичної концептуалізації сутності та розуміння інклюзії, законодавчої, інституційної, організаційної та фінансової діяльності з розвитку її системи та практики.

Тісна співпраця між Україною та Європейським Союзом сприяла прийняттю та впровадженню Концепції Нової української школи у систему загальноосвітніх шкіл держави (2016) та нового Державного стандарту базової середньої освіти (2021). Реформування змісту загальної середньої освіти передбачає розробку індивідуальних програм розвитку для інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, що включатимуть корекційно-реабілітаційні заходи, психолого-педагогічний супровід і засоби для навчання таких дітей [6].

Моделювання освітнього простору, з урахуванням типології особливих освітніх потреб дитини, передбачає пошук нової позиції стосовно екологічної освіти як інструмента соціалізації індивіда та його адаптації до життя в урбанізованому середовищі в умовах розвитку громадянського, інформаційного суспільства.

Екологічна вихованість школяра характеризується єдністю системи екологічних знань, уявлень, переконань, ціннісних орієнтацій, потреб, бережливого і відповідального ставлення до природного середовища, поведінки у довкіллі, яка не порушує структурно-функціональні взаємозв'язки у природі, діяльності, спрямованої на збереження і примноження природних ресурсів. Значний потенціал у реалізації окреслених завдань має природнича освітня галузь.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) мета природничої галузі освіти полягає у формуванні в учнів системи знань про основні закономірності живої і неживої природи, умінь використовувати їх у дослідницькій діяльності, а також розвитку уявлень про цілісність світу природи, формуванні екологічного мислення учнів, вихованні громадянина демократичного суспільства [3].

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» для учнів 5-6 класів є продовженням вивчення навчальної дисципліни «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичним курсом для вивчення природничих наук у базовій школі. Новий ступінь вивчення природи забезпечує початок систематизації знань про об'єкти і явища природи, формування первинних уявлень про взаємозв'язок між світом неживої і живої природи, між організмами й середовищем, поглиблює розуміння впливу діяльності людини на зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі. Такий підхід до відбору змісту відповідає і віковим особливостям розвитку розумових операцій у школярів, і екологічним вимогам сучасного життя.

Формування предметної природничої компетентності здійснюється на уроках, у позаурочній і позакласній діяльності з урахуванням специфіки навчального предмета й вимагає певних умов: природне розвиваюче середовище, спілкування дітей з об'єктами природи, забезпечення активної діяльності дітей у природі, що поєднується зі спостереженнями, дослідженнями, практичними роботами, природоохоронною діяльністю [2].

На нашу думку, важливою умовою реалізації виховного потенціалу змісту предмета «Пізнаємо природу» (5 клас) має бути забезпечення міжпредметних зв'язків на основі організації дослідницької діяльності учнів [1]. Зокрема, зміст навчального матеріалу дає основи для вивчення елементів сільськогосподарської справи. Так, у процесі вивчення теми «Пристаосування до життя та різноманітність рослин» учням пропонується дослідити, які умови необхідні для проростання насіння. Об'єктами спостереження можуть бути насінини квасолі, гороху, пшениці та інших сільськогосподарських культур. Перед закладанням досліду проводиться коротка бесіда, у ході якої учні з'ясовують відповіді на запитання: Що потрібно насінню, щоб воно почало проростати? Які умови потрібні для цього? Необхідність води, повітря і тепла учні доводять результатами досліду. Спостереження учнів допомагають

їм правильно відповісти на запитання: Чому насіння квасолі перед висіванням на присадибній ділянці звичайно намочують? Чому насіння рису під товстим шаром води може прорости, а насіння пшениці ні? Назвіть насіння овочевих рослин, що їх висівають навесні в ранні, середні й пізні строки. Чим це пояснюється?

Важливу роль у підвищенні ефективності процесу екологічного виховання дітей з особливими потребами відіграє формування емоційно-позитивного відношення до навчання. Невичерпне джерело радості, зацікавленості й захоплень викликають у дітей тварини. Наприклад, ознайомлення з видовою різноманітністю тварин (при вивченні теми «Чим ми завдячуємо тваринам?») можна здійснювати на прикладі вивчення птахів, особливостей їх процесів життєдіяльності, поведінки, гніздування тощо. Доречно уроки проводити у поєднанні з конкретними трудовими справами. Вчитель може запропонувати учням виготовити, з допомогою дорослих, найпростіші годівниці (з поліетиленових пляшок, молочних пакетів, дощечок та ін.). Восени і взимку важливо підготовувати птахів, заздалегідь підготувавши корм (насіння соняшнику, зерно злаків, ягоди горобини, калини, бузини тощо). Досвід показує, що така діяльність захоплює учнів і сприяє розвитку бережливого ставлення до тварин.

Зміст інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» дає вчителю можливість роз'яснити учням необхідність охорони місцевих лісів, полів, лук, парків тощо. Залучення учнів до проведення екологічних дидактичних ігор, виконання творчих завдань екологічного спрямування дозволяють учителю краще виявити пізнавальні інтереси школярів.

Таким чином, соціалізація дітей з особливими освітніми потребами є складним і багатофакторним процесом, для успішного проходження якого необхідно не лише змінити ставлення суспільства до дітей з обмеженими можливостями, а й надати їм матеріальну, фінансову та іншу допомогу та підтримку, створення належних умов для навчання та розвитку якостей особистості, проходження соціально-психологічної та медичної реабілітації; забезпечення взаємодії всіх учасників освітнього процесу, всебічного розвитку та формування особистості.

Знання про природу, підкріплені практичними навичками та вміннями її оберігати, стають потужним чинником творчого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Модернізація змісту інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» (5 клас) має здійснюватись у напрямі врахування суті освітньої та корекційно-розвивальної мети його вивчення на сучасному етапі, відповідних завдань; добору матеріалу за принципами доступності та наочності, необхідності формування в учнів цілісної системи природничих уявлень і понять; забезпечення міжпредметних зв'язків.

### Список використаних джерел

1. Баярко Н. В. Шляхи реалізації змісту екологічної освіти у позакласній діяльності учнів підліткового віку. Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук. Основні наукові проблеми та перспективи дослідження : збірник наукових праць ВДПУ. Вип. 5 (10). Вінниця, 2008. С. 62-64.
2. Блеч Г. О. Про вдосконалення змісту навчання з природознавства у допоміжній школі. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наук. праць. № 1 (3), 2004. С. 192–195.
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>
4. Козіброда Л. Європейський досвід соціалізації учнів з особливими освітніми потребами: історичний контекст. *Молодь і ринок*. № 6–7 (185–186), 2020. С. 67-72.
5. Організація інклюзивного навчання в закладах освіти. URL: <https://dl.kpt.sumdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=37148&forceview=1>
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ  
(ПРОЄКТ ПРОГРАМИ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE ECOEDEU-101085524)**

**Інна Стахова**, доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри початкової освіти  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**EUROPEAN EXPERIENCE OF FUTURE TEACHERS ENVIRONMENTAL EDUCATION  
(ERASMUS PROGRAM PROJECT + JEAN MONNET MODULE ECOEDEU-101085524)**

**Inna Stakhova**, Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher of the Department of Primary  
Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено особливості реалізації міжнародного Еразмус + Жан Моне Модуля «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : європейський підхід». Автором наведено приклади завдань, що виконують студенти у рамках проекту. Визначено мету, основні цілі та завдання природничо-екологічного проекту.*

***Ключові слова:** молодші школярі, міжнародний проєкт, екологічна освіта.*

***Abstract.** The article highlights the peculiarities of the implementation of the international Erasmus + Jean Monnet Module "Environmental education of children of preschool and primary school age: a European approach". The author gives examples of tasks performed by students within the framework of the project. The purpose, main goals and objectives of the natural and ecological project are determined.*

***Keywords:** younger schoolchildren, international project, environmental education.*

Екологічне виховання підростаючого покоління – одне із пріоритетних завдань, спрямоване на гармонійний розвиток особистості. На сучасному етапі складних і динамічних відносин суспільства з навколишнім середовищем, ощадливе ставлення до природи повинно складати невід'ємну частину загального світогляду кожного громадянина Європи. Саме тому екологічне виховання особистості, гармонія її стосунків з природою є пріоритетними напрямками виховання молоді в системі закладів вищої освіти. У час модернізації українського суспільства проблеми екологічної освіти набувають усе більшої актуальності. У дослідженнях присвяченим питанням екологічної освіти підростаючого покоління частіше приділяється увага необхідності усвідомлення інтеграції європейської культурної спадщини в широкому змісті. Науковцями підтверджується той факт, що система освіти повинна зміцнити усвідомлення єдності європейських народів і держав у розв'язанні екологічних проблем. Захист навколишнього середовища – це ключове питання на порядку денному європейського товариства. Загострення відносин суспільства з навколишнім середовищем, поглиблення глобальної екологічної кризи, що загрожує життю планети і людства, вносять істотні зміни й у сучасну освітню політику. Виховання гуманного ставлення до природи, освоєння екологічної культури, гармонії співіснування людини з живою природою стають пріоритетними напрямками виховного процесу.

Педагогічні заклади вищої освіти України шукають ефективні шляхи, засоби, способи формування екологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, адже це складний процес. Проте ми впевнені, що впровадження європейського досвіду екологічної освіти зробить цей процес більш ефективним та цілеспрямованим, оскільки наближає майбутніх учителів до навколишнього середовища, дозволяє чітко усвідомлювати екологічні проблеми, будувати власну стратегію подолання екологічної кризи. Проєкт «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: європейський підхід» базується на

таких нормативно-правових актах: Європейська зелена угода, Зелена педагогіка, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Європейське кліматичне право, Європейський кліматичний пакт, Педагогічна Конституція Європи та інших.

У Резолюції, ухваленій Радою міністрів Європейського Союзу, визначено такі пріоритети екологічної освіти, а саме: підвищення обізнаності громадськості щодо екологічної безпеки; запропоновано можливі шляхи подолання забруднення довкілля, у тому числі виховання екологічно гуманного населення; заклав основи повноцінної, активної участі кожної людини у збереженні довкілля (Резолюція Ради Міністрів Європейського Союзу). У 1993 році Європейський парламент наголосив на необхідності впровадження екологічної складової в усі сфери освіти та підготовки вчителів до екологічного виховання підростаючого покоління. Одним із завдань п'ятої Програми навколишнього середовища Європейського співтовариства було інтегрувати ідеї екологічної політики в усі сфери життя (Програма політики та дій Європейського співтовариства щодо навколишнього середовища та сталого розвитку). Аналіз освітньої політики Німеччини, Данії, Іспанії, Швеції, Фінляндії та Великобританії виявив той факт, що в цих країнах важливість екологічної освіти для всіх верств населення, особлива увага приділяється підготовці вчителів з екологічної освіти. Відповідно до Угоди про співробітництво між Україною та Європейським Союзом прийнято та ратифіковано ряд угод відомих конференцій і самітів (Йоганнесбурзька декларація сталого розвитку, 2002; Конференція ООН зі сталого розвитку, 2012; Тбіліське комюніке – Educate Today for a Sustainable Future, 2012; Summit UN on Sustainable Development, 2015 та ін.), пріоритетами яких були не лише радикальні дії щодо збереження навколишнього середовища, а й підготовка вчителів до виховання екологічно свідомих людей, пропагування екологічно безпечної поведінки.

Проект «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : європейський підхід» реалізується на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Проект передбачає формування у майбутніх педагогів глибоких переконань у необхідності запровадження цілісної європейської системи екологічної освіти. Основою його створення є екологічна програма *European Green Deal та освітня програма Green Pedagogy*. На тлі військових дій, коронавірусної кризи, падіння економіки реалізація програм *European Green Deal та Green Pedagogy* забезпечують модернізацію економіки та сприяють екологічному зростанню життєдіяльності людини у гармонії з планетою та її ресурсами, виховання свідомого гуманного покоління. Проект реалізується у процесі викладання чотирьох модулів: «Екологічна освіта Європи», «Екологічне виховання дітей дошкільного віку: європейський контекст», «Європейські освітні практики формування екологічної компетентності молодших школярів», «Позашкільна екологічна освіта: європейський аспект».

Проект «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : європейський підхід» враховує положення Стратегії Європейської економічної комісії та ґрунтується на інтеграції природничо-наукових і соціогуманітарних знань в освітній процес майбутніх учителів. Його основні завдання спрямовані на:

- пропагування європейського досвіду екологічної освіти;
- розширення еколого-природничого світогляду населення;
- виховання гуманного свідомого покоління, здатного подолати екологічну кризу;
- стимулювання майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду екологічної освіти підростаючого покоління;
- посилення відповідальності за стан довкілля, дотримання морально-етичних норм і правил поведінки у природному середовищі;
- налагодження співпраці між ЄС та Україною у сфері освіти та екології.

У ході реалізації проекту майбутні педагоги вивчають провідний європейський досвід, беруть участь у еколого-природничих акціях, квестах, навчаються створювати екологічне середовище для учнів початкової школи (оформлювати природничі класи, городи на

підвіконні, пришкільні сади). Студенти розробляють уроки, творчі бесіди, екологічні стежини тощо.

Таким чином, реалізація проекту Еразмус + Жан Моне Модуля «Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : європейський підхід» дозволяє сформувати екологічну компетентність майбутніх учителів на засадах гуманізму, загальнолюдських цінностей, бережливого ставлення до природи. Участь у проекті дасть можливість студентам накопичити низку креативних методів, форм та прийомів роботи з молодшими школярами, що сприяють формуванню еколого-доцільної поведінки.

### Список використаних джерел

1. Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : європейський підхід. URL: <http://ecoedu.vspu.edu.ua/>
2. Rudyshyn, S., Stakhova, I., Sharata, N., Berezovska, & T., Kravchenko, T. (2021). The Effects of Using a Case Study Method for Environmental Education. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol 20, No 6 (2021). P. 319-340. URL : <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.6.17>
3. Kolomiets A., Lazarenko N., & Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2022. 2. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>
4. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
5. Стахова І. А. Модель формування готовності майбутніх педагогів до природоохоронної діяльності у початковій школі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вип. 61. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. С. 64-74. DOI: 10.31652/2412-1142-2021-61-64-74

### ODPOWIEDZIALNA WOLNOŚĆ W TWÓRCZEJ DZIAŁALNOŚCI NAUCZYCIELA

dr hab. **Marcin Białas** Prof. AWFis

dr **Marta HOLEKSA**

Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu

im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku

**Abstrakt.** *Problem przedstawiony w artykule dotyczy specyfiki procesu kształcenia twórczych nauczycieli z uwzględnieniem w tym procesie takich wartości, jak: wolność, odpowiedzialność, samorozwój, samorealizacja, autokreacja, czy samospelnienie. Respektowanie tych wartości i przekazywanie ich młodszemu pokoleniu, w obliczu kryzysu współczesnego świata, a tak naprawdę kryzysu człowieka i jego człowieczeństwa, pozwala mieć nadzieję, że Ci młodzi ludzie, zdołają zatrzymać wszechobecną destrukcję, i dokonać pozytywnych zmian w otaczającej nas rzeczywistości. Podjęta tutaj próba przeanalizowania podstawowych sposobów rozumienia pojęcia wolność (wolność pozytywna, wolność negatywna oraz wolność wewnętrzna) i odpowiedzialność służyła uświadomieniu znaczenia tych terminów w rozwiązywaniu dylematów związanych z edukacją twórczych nauczycieli na płaszczyźnie: wolność–odpowiedzialność–bezpieczeństwo–rozwój–szczęśliwe życie. Ponadto, przedstawiona w tym miejscu argumentacja, służy zobrazowaniu potrzeby uwzględniania w strukturze procesu edukacji twórczych nauczycieli odpowiedzialnej wolności, będącej jednocześnie istotnym celem, jak i ważnym narzędziem procesu wychowania i kształcenia człowieka nowej generacji, bez którego nie udałoby się osiągnąć wyższych celów ludzkiej egzystencji, takich jak intelektualno-poznawcza, emocjonalno-wolicjonalna i działaniowo-społeczna oraz moralna autonomia człowieka.*

**Słowa kluczowe.** Wolność, odpowiedzialność, kompetencje, świat BANI, samoświadomość, samorozwój, samorealizacja, autokreacja, osobowość twórcza, profesjonalizm nauczycielski, twarda empatia

Truizmem stało się stwierdzenie, że od kilku lat wszyscy doświadczamy życia w trudnych czasach. Zapoczątkowany na przełomie XX – XXI światowy kryzys gospodarczy ukazał ogrom problemów, z którymi przyszło borykać się zglobalizowanemu światu. Na geopolitycznej i gospodarczej mapie świata pojawiły się istotne zmiany. Nakładające się kryzysy, m.in. regres procesów integracyjnych w UE, konflikty na tle uchodźczo-migracyjnym, brak spójnej polityki bezpieczeństwa i obronności, brak powszechnej aprobaty dla działalności liderów światowego przywództwa. Dodajmy do tego ciągłe walki o sprawiedliwość rasową i społeczną, równouprawnienie płci i działania na rzecz powstrzymania zmian klimatycznych oraz choroby dezorganizują dotychczasowy życiowy ład [1].

Ten ostatni czas pokazał również, że szkoła i środowisko edukacyjne, jakie dotychczas znaliśmy, odchodzą w zapomnienie. Doświadczenie kryzysów, wywołanych najpierw pandemią, a potem trwającą wojną na Ukrainie uświadamiają nam wszystkim, że świat, w którym żyjemy pełen jest nieprzewidywalnych zjawisk, istotnie wpływających na nasze życie, zarówno, to osobiste, jak i zawodowe. Świat, w którym żyjemy nie jest już światem **VUCO**, czyli złożonym, zmiennym, niejednoznacznym, niepewnym [2], stał się bowiem światem, określanym mianem **BANI** – kruchym, niespokojnym, nieliniowym i niezrozumiałym [3].

Skutkiem życia w takim świecie stało się:

- wrażenie, że innymi ludźmi kierują niezrozumiałe emocje, przekonania, motywacje, sposób myślenia
- przeświadczenie funkcjonowania w ciągłym napięciu i stresie
- przeżywanie nagłego niepokoju oraz lęku
- poczucie niepewności jutra, obcości i samotności w walce o przetrwanie [4]

Bardzo często też, refleksja nad dzisiejszą rzeczywistością doprowadza do uświadomienia sobie własnej bezsilności i bezradności, co w konsekwencji nierzadko prowadzi do niemocy działania i utraty sensu życia.

Zatem, życie w takich trudnych czasach, wymaga zakotwiczenia się w swoim silnym „ja”, w swojej własnej mocy sprawczej, której fundamentem jest osobowość twórcza, charakteryzująca się:

- uzdolnieniami poznawczymi - wyobraźnią twórczą,
- myśleniem dywergencyjnym,
- zdolnościami godzenia sprzeczności,
- odwagą twórczą,
- silną motywacją i zapałem do pracy,
- samosterownością,
- otwartością na nowe doświadczenia,
- dociekliwością,
- krytycyzmem oraz samokrytycyzmem,
- wysoką wrażliwością emocjonalną
- samoregulacją emocjonalną,
- siłą woli i uporem [5]

Osobowość taka, niejednokrotnie pozwala po prostu przetrwać, dostrzec różne możliwości zmiany, i szanse budowania NOWEGO, z pełną świadomością i odpowiedzialnością za to, co chcemy, jak chcemy, z kim chcemy, gdzie chcemy, i po co chcemy? Uruchamianie potencjału twórczego, predyspozycji twórczych, inwencji twórczej, odwagi tworzenia wyobrażeń i nadawania



im rzeczywistych, realnych kształtów, zapewnia możliwości dokonywania zmian, a tym samym doświadczanie uczucia szczęścia, satysfakcji i spełnienia.

Niestety kształtowanie osobowości twórczej, jest długim i żmudnym procesem, zależnym od szeregu czynników. Jednym z nich jest szkolne środowisko wychowawcze, tworzone m.in. przez nauczycieli wszystkich poziomów kształcenia i wychowania. Największą jednak rolę mają tutaj do odegrania nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. To od ich, pracy zależy bowiem w znacznym stopniu powodzenie dziecka w jego dalszej życiowej karierze. Wszystko co najważniejsze w rozwoju człowieka, dzieje się bowiem, do 9 roku życia, gdyż na ten etap rozwojowy przypada, rozkwit predyspozycji, zainteresowań, zdolności i talentów. „*Nigdy też, nauczyciel nie odgrywa już tak ważnej roli w rozwoju osobowości ucznia i nie jest już dla niego tak znaczącym autorytetem, jak na tym etapie edukacji*” [6]. Ten moment rozwojowy jest zatem momentem decydującym, o całokształcie późniejszych osiągnięć dziecka.

Zatem praca nad twórczą osobowością nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej wydaje się być bardzo ważnym kierunkiem pracy nad ich profesjonalnym rozwojem.

„*Profesjonalizm nauczycielski, jak zauważa z kolei Joanna L. Pękala, wiąże się z wielopłaszczyznową koniecznością wyboru: najpierw konkretnej dziedziny pracy i zamierzonej grupy odbioru własnych oddziaływań, następnie metod pracy, a jeśli namysł nauczyciela jest wystarczająco wnikliwy, dotyka również jego systemu wartości.*” [7]

Wczytując się w powyższe stwierdzenie, można odnieść wrażenie, że inspiruje ono do stawiania pytań o przyszłościowy model nauczyciela edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, czyli:

1. O samoświadomość, jako osoby – Skąd przychodzę ? Kim jestem ? Kim będę/Kim się staję na drodze własnego samorozwoju ?
2. O jego kompetencje – Co wiem ? Co potrafię ? Jak postępuję i z jakiego powodu właśnie tak ?
3. O metody jego pracy – Jakie sposoby pracy preferuję, i z jakiego powodu właśnie te ?
4. O cele, będące konkretnymi efektami pracy nauczyciela – Kogo edukuję i po co ?

Podejmując kwestię nauczycielskiej samoświadomości, jako osoby ważna staje się umiejętność definiowania poczucia osobistego człowieczeństwa. Jest to istotne, w kontekście zrozumienia własnego postępowania wnoszonego do roli nauczyciela. Oczywiście jest bowiem fakt, że przeszłość determinuje teraźniejszość. Teraźniejszość zaś, mocno ingeruje w przyszłość [8]. Ta wiedza o samym sobie, własnym potencjale, mocnych i słabych stronach, walorach i niedoskonałościach, nadmiarze i brakach, konstytuuje kierunek osobistych zmian i dalszą drogę twórczego rozwoju.

Bezpośrednio z poziomu samoświadomości osobowościowej wynika pytanie o nauczycielskie kompetencje, czyli o posiadane przez nauczyciela określone spektrum wiedzy, umiejętności i postaw. Oprócz kompetencji kluczowych (kompetencje porozumiewania się w języku ojczystym i językach obcych, kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność uczenia się, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna) uznawanych za niezbędne dla potrzeb samorealizacji i rozwoju osobistego, aktywnego obywatelstwa, integracji społecznej oraz zatrudnienia, coraz częściej podkreśla się rangę kompetencji miękkich, czyli umiejętności: komunikacyjnych i nawiązywania relacji z drugim człowiekiem, radzenia sobie ze stresem, zarządzania sobą w czasie i pracą zespołu, podejmowania decyzji i rozwiązywania problemów, bycia asertywnym, kreatywnym i innowacyjnym w myśleniu [9]. Kompetencje te sprzyjają bowiem budowaniu relacji, kontaktów i współpracy z innymi ludźmi. Są tak uniwersalne, że można je wykorzystywać niezależnie od branży, zawodu czy specjalności. Innym pojęciem robiącym zawrotną karierę w obszarach różnych dziedzin naukowych, jest pojęcie „*twardej empatii*”. Twarda empatia, polega na utrzymaniu w równowadze celów i wyników edukacyjnych z troską o

uczniów oraz ich zespół. Chodzi tu o to, by zachować balans pomiędzy wymaganiami i oczekiwaniami wobec uczniów, a szanowaniem ich jako ludzi i respektowaniem świata przeżywanego przez nich uczuć i emocji [10]. Nie jest to łatwe zadanie, i wymaga od nauczycieli umiejętności łączenia kompetencji twardych, czyli specjalistycznych z kompetencjami miękkimi, w obszarze twórczego myślenia i działania.

Z powyższego spojrzenia na nauczycielskie kompetencje wysnuć można kolejne pytania, tym razem o nauczycielskie metody pracy z uczniem. Kluczową rolę odgrywa tu wybór stosowanych sposobów pracy z uczniami i uświadomienie sobie, z jakiego powodu właśnie te sposoby preferuje. Co chcę osiągnąć stosując dane metody? W jakiej pozycji (dominującej, partnerskiej, wycofanej) występuję w relacji z uczniami, pracując z nimi tymi metodami? Może metoda, którą preferuję pozwala „schować się za nią”, by nie ujawnić swoich osobistych lęków i oporów wynikających z posiadanych braków kompetencyjnych? A może wręcz odwrotnie, to te metody pokazując ogrom możliwości, umożliwiają nauczycielowi i jego uczniom rozwijać się twórczo, pokonywać trudności i rozwijać swoją moc sprawczą, poczucie odpowiedzialności i doświadczać wolności twórczej.

Wreszcie, szukając odpowiedzi na ostatnie pytania: Kogo edukuję i po co? Będąc *de facto* pytaniami o cele pracy nauczyciela, należałoby wyjść od zastanowienia się nad oczekiwaniami wobec człowieka przyszłości. Oczekiwania te, formułowane są w oparciu o prognozy zmian dotyczące przyszłościowego rynku pracy, tworzenia nowych zawodów i wygaszania starych, czy też obecne opinie pracodawców na temat przygotowania młodych ludzi do pracy i radzenia sobie z wyzwaniami. I tak, na podstawie badań, stworzona została klasyfikacja oczekiwań wobec człowieka przyszłości. W myśl, tej klasyfikacji człowiek ten, powinien:

- Posiadać zdolność aktywnego uczenia się
- Być kreatywny
- Umieć dzielić się wiedzą
- Umieć współpracować z innymi osobami
- Być skoncentrowany na designthinkingu
- Być otwarty, komunikatywny i empatyczny, bo taka postawa stanowi budulec nowego rodzaju społeczności zorganizowanej wokół idei wzajemnego rozwoju i wzrostu
- Umieć odnaleźć się w patchwork'u zawodów, form pracy i miejsc, bo taka będzie nasza nowa zawodowa rzeczywistość [11].

Oczekiwania te implikują cele nie tylko pracy nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, ale całego systemu szkolnego. Skłaniają też do przeanalizowania priorytetów futurystycznej edukacji twórczej, a w związku z tym i zadania nauczyciela przyszłości. Obecnie pojęcie edukacji definiuje się przez pryzmat dwóch równolegle dokonujących się procesów, gdzie na pierwszym miejscu znajduje się proces kształcenia, nastawiony na przekazywanie i przyswajanie wiedzy, a którego „konsekwencją” niejako ma być proces wychowania. Priorytetem tak rozumianej edukacji jest przede wszystkim rozwój sfery intelektualno-poznawczej dzieci.

Schemat 1. Pojęcie edukacji dziś



Być może w obliczu życia w czasach chwiejnych, niepewnych, niestałych należy przenieść akcent z procesu kształcenia na proces wychowania, rozumianego jako „złożony, dynamiczny układ zależnych od siebie procesów nadawania i odbierania wpływu, które zachodzą między jednostkami (dojrzałym wychowawcą a wciąż rozwijającym się wychowankiem) pełniącymi zróżnicowane i specyficzne role. Dochodzi do spotkania, w którym głównym celem jest rozwój osobowości wychowanka” [12].

Priorytetem edukacji opartej na teoriach psychologii wychowania jest rozwój sfery

emocjonalno-wolicjonalnej i społeczno-działaniowej młodego człowieka.

Schemat 2. Pojęcie edukacji przyszłości



W obliczu tych wszystkich kryzysów obejmujących swym zasięgiem cały świat, nie sposób odnieść wrażenia, że są one jedynie konsekwencją największego z największych, a mianowicie kryzysu samego człowieka i jego człowieczeństwa. Stąd, by powstrzymać człowieka przed samozagładą, należy odbudować w nim poczucie człowieczeństwa. W tym momencie, przeniesienie akcentu z kształcenia na wychowanie w procesie edukacji jawi się jedynym słusznym rozwiązaniem.

Jak tego dokonać? Jednym ze sposobów jest wprowadzenie dzieci w świat wartości. Takie działanie edukacyjne powinno stać się priorytetem wczesnej edukacji i zadań nauczyciela. Dziecko uczy się przez naśladowanie. Jego modelami stają się znaczące dla niego osoby. Są nimi rodzice i nauczyciele właśnie. To oni stają się swoistego rodzaju „matrycą” hierarchii wartości dla dzieci. Człowiek nie może istnieć, wzrastać, zmieniać się bez kierowania się w swoim życiu wartościami. To one definiują prawdę o człowieku [13], motywują do działania [14], otwierają horyzonty myślowe [15]. Gwarantują wychowanie szczęśliwego człowieka [16]. Zatem, jak mówią P. Schiller i T. Bryant „czas zastanowić się, jakie wartości będą ważne w przyszłości naszych dzieci i rodzin, a następnie wprowadzać je i podtrzymywać w naszym codziennym życiu. [...] Jeśli pozostawimy nauczanie wartości przypadkowi, ryzykujemy utracenie nieodzownego elementu naszej kultury” [17].

Przeżywany przez nas czas wojny, pokazuje, że jedną z głównych i ponadczasowych wartości ludzkich jest poczucie wolności. Tym samym, wolność staje się jedną z podstawowych wartości, której służyć powinien proces wychowania. Ważne jest jednak, by wziąć pod uwagę, że wychowanie do wolności nie stanowi celu samego w sobie. Poczucie wolności związane jest bowiem z doświadczaniem i przeżywaniem innych, niezbędnych człowiekowi do życia wartości, a mianowicie niezależnością i swobodą, samookreśleniem i samostanowieniem, niepodległością i suwerennością, radością, zadowoleniem i dobrym samopoczuciem, połączonym z przekonaniem, że życie samo w sobie jest dobrem, wartością i ma sens [18]. Wolność związana jest również z poczuciem godności osobistej i cudzej oraz szacunkiem dla wspólnego dobra. Wszystko to sprawia, że wolność jest nie tylko jednym z celów wychowania, lecz „praktykowanie wolności” staje się również jednym z istotnych sposobów oddziaływania na rozwój człowieka oraz budowanie jego tożsamości i osobowości [19]. Praktykowanie wolności, to z kolei nic innego, jak stwarzanie warunków do dokonywania własnych wyborów i formułowania samodzielnych sądów, godząc się niejednokrotnie z ryzykiem popełniania błędów, i ponoszeniem przykrych dla siebie konsekwencji. To również konstruowanie przestrzeni do rozwoju swojej autonomii, związanej m.in. ze zdolnością do przeciwstawiania się presji zewnętrznej, przy jednoczesnym uświadomieniu sobie, a następnie jasnym, czytelnym zwerbalizowaniu własnych potrzeb i oczekiwanych korzyści, podejmowaniu własnych decyzji i kreowaniu życia po swojemu [20].

W literaturze przedmiotu poświęconej zagadnieniom wolności spotyka się różne definicje tego pojęcia. Wszystkie je łączą jednak trzy fakty:

- wolność jest wolnością kogoś, podmiot wolności musi być osobą zdolną do wyrażania swoich pragnień i podejmowania decyzji
- wolność polega na możliwości zrobienia czegoś, realizacji jakichś celów
- wolności zawiera w sobie brak ograniczeń uniemożliwiających jej realizację: „X jest wolny od Y do zrobienia lub stania się Z” [21].

Z analizy literatury przedmiotu wynika również, że pojęcie wolności ma wielopostaciowy charakter. Wyróżnia się bowiem, wolność pozytywną, negatywną i wewnętrzną. Ta ostatnia, jest

podstawą dwóch pierwszych. Od rozwinięcia w sobie, poczucia wolności wewnętrznej rozpoczyna się bowiem proces stawania się wolnym [22].

Wolność wewnętrzna - to moc, która pozwala nam kierować i panować nad naszym życiem. To odwaga, sprzyjająca podejmowaniu mało popularnych decyzji, i postępowaniu zgodnemu ze swoją intuicją i sumieniem. To wolna wola, którą wykorzystujemy w poznawaniu siebie i tworzeniu indywidualnych historii własnego życia, transformowaniu ich, i kreowaniu wszystkiego od nowa. Wolność wewnętrzna, to także poczucie własnej odpowiedzialności [23]. Człowiek wewnętrznie wolny, to przede wszystkim człowiek z wielkim poczuciem odpowiedzialności, zarówno za siebie i własne czyny, jak i za innych, i ich czyny. To człowiek, który w rozumieniu odpowiedzialnej wolności jest gotów ponieść wszelkie konsekwencje swoich decyzji i swoich czynów lub też czyichś decyzji i czyichś czynów [24].

Wg M. Michalika, odpowiedzialność oznacza:

- świadome podejmowanie decyzji przy jednoczesnym rozumieniu wszelkich skutków z niej wynikających i pełnym ponoszeniu konsekwencji takiego działania;
- świadome dokonanie wyboru, ale z „niepełnym obrazem” czy też niepewnością co do skutków, a mimo to istniejącą zgodą na ponoszenie konsekwencji;
- pociąganie kogoś do odpowiedzialności – gdy „patrzmy” na odpowiedzialność już z punktu widzenia skutków, a nie – z punktu widzenia podmiotu, który podejmuje jakieś działania. W rezultacie sytuacja ta może mieć miejsce nie tylko we wskazanych wyżej przypadkach, ale także wtedy, gdy mimo świadomego wyboru nie istnieje zgoda na ponoszenie konsekwencji;
- postępowanie w sposób odpowiedzialny – będące zaprzeczeniem bierności i asekuranctwa i związane ściśle z pełnionymi przez jednostkę ludzką rolami społecznymi [25].

Z powyższych definicji wynika, że odpowiedzialność może być ponoszona zarówno za siebie, jak i za innych. Mieć charakter indywidualny i zbiorowy. Można również być odpowiedzialnym za „coś” i za „kogoś”, jak również wobec samego siebie oraz przed kimś innym.

Zatem oczywistością jest wzajemne warunkowanie się odpowiedzialności i wolności. Na fakt ten zwraca uwagę m.in. M. Michalik twierdząc, że „*im większe jest poczucie odpowiedzialności jednostki [...], tym więcej przysługuje jej wolności, tym większa może być przyznana jej samodzielność [...]*” [26]. Tak więc, odpowiedzialność to istotna cecha człowieka wolnego. Stąd też, ważne jest, by twórczy nauczyciel czasów współczesnych rozumiał ten fakt i uznał odpowiedzialności jako wartości, i podejmowała działania wychowywania i kształcenia młodego pokolenia w szacunku do omawianych powyżej wartości.

Kolejnymi pojęciami istotnymi dla pracy twórczych nauczycieli są konotujące z pojęciami wolności i odpowiedzialności terminy autokreacja, samorealizacja i samorozwój, postrzegane jako stan wolności, jego afirmacja [27], pozwalająca uznać pozytywną istotę tego stanu.

Abraham Maslow, badacz ludzkich potrzeb, stwierdził: „***Muzycy muszą się zajmować muzyką, malarze muszą malować, poeci muszą pisać, jeśli ostatecznie mają być ze sobą w zgodzie. Ludzie muszą być tym, kim mogą być. Muszą być wierni swojej naturze***” [28]. **Słowa te pokazują, jak ważne jest, życie w zgodzie ze sobą**, dążąc poprzez samorealizację i samorozwój do samospelnienia, czyli poczucia radości z życia i jego sensu. To samospelnienie jest możliwe dzięki świadomości osobistego potencjału i umiejętności tworzenia lub też dostrzegania sytuacji, w których ten potencjał może być wykorzystany. Na ten osobisty potencjał, składa się całe bogactwo posiadanych zasobów własnych wynikających z bagażu doświadczeń, możliwości, zdolności, predyspozycji, i zainteresowań oraz całego bogactwa cech osobowościowych.

Według Lecha Ostasza samorealizacja jest pojęciem bardzo szerokim, obejmującym zarówno procesy świadome, jak i nieświadome [29]. Tadeusz Czarnik natomiast, podkreśla złożoność tego określenia. Zdaniem tego autora, termin „samorealizacja” definiowany może być, co najmniej w trojaki sposób:

- pierwszy – egzystencjalny – oznaczający, że człowiek sam się realizuje, sam siebie stwarza;

- drugi – rozumiany, jako realizacja tkwiących w danej osobie możliwości, czyli pełne lub częściowe wykorzystanie posiadanych przez nią zdolności, talentów lub warunków fizycznych;
- trzeci – traktujący samorealizację jako realizację pewnej idei siebie samego, co w rezultacie jest równoważne z celem lub wartością, wobec których coś trzeba starać się dokonywać [30].

Samorealizacja oznacza zatem harmonię pomiędzy „prawdziwą osobowością a uniwersalnym systemem” [31].

Z powyższym terminem wiążą się dwa kolejne, czyli samorozwój i samo – lub autokreacja. Przedrostek samo- lub auto- oznacza w przypadku powyższych pojęć „inicjowanie z siebie i w sobie” [32]. Przyjmując powyższy tok myślenia, można uznać, że samorozwój i autokreacja, to rodzaj aktywności dążącej do osiągnięcia osobistej doskonałości. Podstawą tej aktywności jest samodzielne zdobywanie wiedzy o sobie i świecie, doskonalenie i/lub zdobywanie nowych umiejętności, a także ustawiczna praca nad własną osobowością.

Potocznie – samorozwój czy autokreacja to działania zmierzające do stawania się coraz bardziej autentycznym i absolutnie prawdziwym człowiekiem. To proces osiągania pełni doskonałości, w byciu sobą [33]. To wyzwanie w samym sobie:

- ciekawości poznawczej i wytrwałości
- potrzeby uczenia się na błędach i refleksyjności
- ostrości zmysłów
- myślenia uwzględniającego związki między zjawiskami z różnych dziedzin
- umiejętności łączenia logiki z wyobraźnią
- akceptacji niepewności [34].

Przy czym podkreśla się intencjonalność i samoświadomość tego procesu [35].

Omawiane powyżej pojęcia łączy wspólny mianownik, a mianowicie ich realizacja zależna jest od osobistego zaangażowania [36]. Zatem praca twórczego nauczyciela powinna sprowadzać się m.in. do rozwijania u swoich podopiecznych potrzeby i umiejętności pracy nad sobą i autodoskonaleniem.

Zanim jednak człowiek zdobędzie wiedzę o sobie samym i nauczy się zaspokajać własne potrzeby samorozwoju, samorealizacji i autokreacji, poddawany jest wychowawczym oddziaływaniom kreacyjnym. Rodzice, nauczyciele, wychowawcy w poczuciu odpowiedzialnej wolności za przyszłość swoich podopiecznych podejmują starania, których celem jest kreowanie sytuacji wychowawczych, sprzyjających rozwojowi dzieci i młodzieży. Niestety nie zawsze idzie to w parze z poczuciem wolności wychowanków. Mogą oni mieć wrażenie, że poddawani są procesowi „bycia kreowanym”, często też przez niezależne od człowieka procesy i wpływy przyrodnicze oraz z – najmniej uświadomioną – współkreacją, która odbywa się podczas każdego spotkania z drugim człowiekiem [37].

Reasumując powyższe rozważania dotyczące odpowiedzialnej wolności twórczego nauczyciela we współczesnym świecie należy podkreślić, że niezależnie w jakich czasach przyszło i przyjdzie nam żyć, należy pamiętać, że w kreowaniu nowoczesnej przestrzeni wychowawczej i podejmowaniu twórczych działań edukacyjnych powstaje niepowtarzalne „dzieło”, którym jest niezależny, szczęśliwy i spełniony człowiek.

## BIBLIOGRAFIA:

1. Stolarczyk M.: Główne przyczyny i przejawy kryzysów w Unii Europejskiej oraz ich implikacje dla dalszego procesu integracji europejskiej, (w:) Rocznik Nauk Społecznych, Tom 8(44), numer 3 – 2016 DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rns.2016.44.3-2>
2. Mack, O., i Khare, A.: Perspectives on a VUCA World. *Managing in a VUCA World*, 3–19, 2016
3. Le Roux, T., i Sutton, L.B.: From a VUCA to a BANI world: Has the view and practice of internal communication changed through the pandemic?. *Reboot: Should Organizations Rediscover Communication with Internal & External Stakeholders?*, 2022



4. Grabmeier S.: BANI versus VUCA: a new acronym to describe the world”, 2020, <https://stephgrabmeier.de/bani-versus-vuca/>
5. Borowski B.: Osobowość twórcza a wybrane aspekty funkcjonowania społecznego, (w:) *Studia Psychologica IX, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*, 2016
6. Żegnałek K.: Nauczyciel z powołania...i dobrze wykształcony, (w:) „*Życie Szkoły*” nr 8, 2008
7. Pękala J. J.: Współczesne dylematy polskiego nauczyciela, *Kwartalnik Pedagogiczny* 2012/2, [file:///C:/Users/kayah/Downloads/WspczesnedylematypolskiegonauczycielaJoannaPkala%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/kayah/Downloads/WspczesnedylematypolskiegonauczycielaJoannaPkala%20(2).pdf) \
8. Jagieła J.: Samoświadomość nauczycieli w koncepcjach edukacyjnej analizy transakcyjnej, (w: ) *Pedagogika*, t. XXVI, nr 1, *Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*, 2017, <http://dx.doi.org/10.16926/p.2017>
9. Kwiatkowski S. M., **Kompetencje przyszłości** [w:] Kwiatkowski S. M. (red.), **Kompetencje przyszłości**. Seria Naukowa FRSE. Tom III, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2018
10. Stefańska B.: Twarda empatia Managera, <https://potencjalosobowosci.com/twarda-empatia-managera/> 2018
11. Łapińska J., Sudolska A., Zinecker M.: Raport z badań empirycznych w zakresie kompetencji i zawodów przyszłości Materiał przygotowany w ramach prac Obserwatorium Kompetencji Przyszłości Fundacji Platforma Przemysłu Przyszłości, Warszawa 2022
12. Piecuch E.: Wychowanie szczęśliwego człowieka podstawowym celem rodziców, (w:) *Wychowanie w Rodzinie* 6, 63-81, 2012
13. Bobko B.: 2001
14. (R., E. Franken, 2005)
15. (A. Damasio, 2018)
16. Piecuch E.: Wychowanie szczęśliwego człowieka podstawowym celem rodziców, (w:) *Wychowanie w Rodzinie* 6, 63-81, 2012
17. Schiller P., Bryant T.: *Wychowuj mądrze. Naucz dziecko podstawowych 16 wartości*, wyd. Liber, Poznań 2004
18. Lyubomyrsky S.: *Wybierz szczęście. 12 kroków do życia jakiego pragniesz*, wyd. Laurum, Warszawa 2020
19. Gałkowski S.: [Wolność niedojrzałych? Problem wolności w procesie wychowania](#), (w:) *Studia Paedagogica Ignatiana*, tom 24, wyd. 3/2021
20. Gałkowski S.: [Wolność niedojrzałych? Problem wolności w procesie wychowania](#), (w:) *Studia Paedagogica Ignatiana*, tom 24, wyd. 3/2021
21. MacCallum G.C. Jr.: Negative and Positive Freedom, „*Philosophical Review*” (76) 1967
22. Berlin I.: *Cztery eseje o wolności*, wyd. PWN, Warszawa 1994
23. Stojek D.: Wewnętrzna wolność, <https://dorotastojek.pl/2021/11/09/wewnetrzna-wolnosc/>
24. *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2005
25. Michalik M.: O niektórych paradoksach odpowiedzialności. [W:] de Tchorzewski A.M. (red.): *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz 1998
26. Michalik M.: O niektórych paradoksach odpowiedzialności. [W:] de Tchorzewski A.M. (red.): *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz 1998
27. Jaśtał J.: O złudzeniach samorozwoju. [W:] Pawlica J.(red.): *Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
28. Maslow A.: *W stronę psychologii istnienia*, tłum. I. Wyrzykowska, REBIS, Poznań 2004
29. Ostasz L.: *Autokreacja. Współkreacja. Spotkanie*. [W:] Pawlica J.(red.): *Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
30. Czarnik T.: *Podstawowe znaczenia terminu samorealizacja*. [W:] Pawlica J.(red.): *Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995

- 31.Jaśtał J.: O złudzeniach samorozwoju. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
- 32.Ostasz L.: Autokreacja. Współkreacja. Spotkanie. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
- 33.Jaśtał J.: O złudzeniach samorozwoju. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
- 34.Gelb M. J.: Myśleć jak geniusz, wyd. Rebis, Poznań 2002
- 35.Ostasz L.: Autokreacja. Współkreacja. Spotkanie. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
- 36.Jaśtał J.: O złudzeniach samorozwoju. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995
- 37.Ostasz L.: Autokreacja. Współkreacja. Spotkanie. [W:] Pawlica J.(red.): Autokreacja człowieka – między wolnością a zniewoleniem. Materiały VI Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego, 5–6 czerwiec 1995, Kraków 1995

## РОЗДІЛ 8.

### СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СЕРЕДОВИЩІ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІНКЛЮЗІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ

#### АНАЛІЗ МЕТОДІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Анастасія Артеха**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

**Науковий керівник: І.Г. Саранча**, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

#### ANALYSIS OF INCLUSIVE EDUCATION METHODS IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

**Anastasia Artekha**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто методи інклюзивної освіти у країнах Європейського союзу. При розгляді теми описано методи інклюзивної освіти, що є основою ефективного розвитку та становлення інклюзивної освіти в Європі. Приділено особливу увагу особливостям та проблемам, що виникають на шляху розробки нових методів інклюзивної освіти в європейських країнах. Для ефективної інклюзивної освіти необхідно забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня та його потреб, з урахуванням особливостей навчального процесу та культурного середовища. Інклюзивна освіта має важливе значення для забезпечення рівних можливостей для всіх дітей та формування інклюзивного суспільства.*

***Ключові слова:** інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, методи інклюзивного навчання.*

***Abstract.** The article examines the methods of inclusive education in the countries of the European Union. When considering the topic, the methods of inclusive education are described, which are the basis of the effective development and formation of inclusive education in Europe. Particular attention is paid to the peculiarities and problems arising on the way to the development of new methods of inclusive education in European countries. For effective inclusive education, it is necessary to provide an individual approach to each student and his needs, taking into account the peculiarities of the educational process and cultural environment. Inclusive education is important for ensuring equal opportunities for all children and for the formation of an inclusive society.*

***Keywords:** inclusion, children with special educational needs, methods of inclusive education.*

Вивчення та аналіз методів інклюзивної освіти у країнах Європейського союзу є дуже актуальною темою в сучасному світі. Зростаюча увага до прав людини та рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхньої національності, етнічної приналежності, статі, віку, стану здоров'я та інших характеристик, вимагає запровадження інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта забезпечує доступність навчання та сприяє соціальній інтеграції всіх дітей, зокрема дітей з особливими освітніми потребами [1]. Але щоб інклюзивна освіта була ефективною, необхідно розробляти та використовувати методи, які допомагатимуть забезпечити рівний доступ до навчання та розвитку дітей з різними освітніми потребами.

Актуальність даної теми полягає у тому, що інклюзивна освіта створює нові виклики для педагогів та інших фахівців, які повинні розробляти та застосовувати нові методи та підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Враховуючи те, що різні країни мають різні підходи до інклюзивної освіти, а також що різні діти можуть мати різні



потреби, аналіз методів та розробка нових методів є необхідним етапом в створенні ефективної інклюзивної освіти.

Суть інклюзивної освіти полягає в забезпеченні якісної освіти для усіх учнів, незалежно від їхньої національності, етнічної приналежності, статі, віку, релігії, фізичних та інтелектуальних можливостей, соціального статусу тощо [2].

Методи інклюзивної освіти включають різноманітні педагогічні підходи та методики, що дозволяють забезпечувати рівні можливості для навчання та розвитку усіх учнів у звичайних закладах освіти. До методів інклюзивної освіти можна віднести, наприклад:

- індивідуалізацію навчання та використання різноманітних методів диференціації навчання;
- використання сучасних технологій для підтримки навчання та розвитку учнів;
- створення різноманітних умов для навчання, таких як групова робота, проєктна діяльність, ігрові технології тощо;
- використання допоміжних матеріалів та обладнання, які допомагають учням з особливими потребами;
- розвиток соціальної компетентності та взаємодії між учнями.

Методи інклюзивної освіти є інноваційними та забезпечують ефективність навчання для всіх учнів, допомагаючи реалізувати їхні потенціали та досягти успіху в навчанні та житті.

Особливості використання методів інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу можуть варіюватися в залежності від країни та рівня освітньої системи [5]. Однак, в загальному можна виділити деякі особливості, які характерні для більшості країн Європейського Союзу, серед яких:

Інклюзивна освіта є законодавчо закріпленою. Більшість країн Європейського Союзу мають законодавство, яке забезпечує право на інклюзивну освіту для усіх учнів. Це дозволяє забезпечити більш широку доступність та можливості для участі у навчальному процесі.

Залучення різноманітних педагогів та фахівців. У більшості країн Європейського Союзу існує практика залучення різноманітних педагогів та фахівців до навчального процесу, які мають досвід роботи з учнями з особливими освітніми потребами та можуть допомогти забезпечити їхню інклюзію у навчання [4].

Різнорманітність методів інклюзивної освіти. У країнах Європейського Союзу використовуються різноманітні методи та підходи до інклюзивної освіти, такі як індивідуалізація навчання, використання сучасних технологій, створення умов для навчання, використання допоміжних матеріалів тощо.

Інтеграція учнів з особливими освітніми потребами у звичайні класи. Більшість країн Європейського Союзу докладають зусиль для забезпечення інтеграції учнів у звичайні класи, тобто тих, де навчаються діти без особливих потреб. Це дозволяє учням з особливими освітніми потребами отримувати якісну освіту разом зі своїми ровесниками, сприяє формуванню дружніх стосунків та підвищенню рівня соціалізації.

Розвиток спільної відповідальності. У більшості країн Європейського Союзу залучення батьків та громадськості до навчального процесу є важливою складовою інклюзивної освіти [3]. Це дозволяє створити умови для спільної відповідальності та допомагає забезпечити більш широку підтримку та розвиток інклюзивної освіти.

У загальному, особливості використання методів інклюзивної освіти у країнах Європейського Союзу полягають у використанні різноманітних методів та підходів для забезпечення інклюзивності у навчанні, а також у підвищенні рівня доступності до освіти та створенні умов для соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Розробка та впровадження нових методів інклюзивної освіти у країнах Європи може стикатись із низкою проблем [6]:

1. Недостатня фінансова підтримка. Реалізація інклюзивної освіти вимагає значних витрат на підготовку кваліфікованих педагогів, налагодження необхідної інфраструктури та

закупівлю спеціального обладнання. У зв'язку з цим можуть виникати проблеми з фінансуванням проектів інклюзивної освіти.

2. Недостатня кваліфікація педагогів. Підготовка педагогів до роботи з учнями з різними освітніми потребами потребує високої кваліфікації та додаткових знань з психології та соціальної роботи. Брак кваліфікованих викладачів може стати причиною недостатньої якості надання послуг інклюзивної освіти.

3. Різні культурні та мовні особливості. У країнах Європи проживає багато етнічних груп, мовні особливості та культурні традиції яких можуть відрізнятися від загальноприйнятих стандартів. Це може створювати складнощі при здійсненні інклюзивної освіти та вимагати розробки спеціальних програм та методик.

4. Недостатній доступ до інклюзивної освіти. У деяких країнах можуть існувати обмеження щодо доступу до інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Це може бути пов'язано з недостатнім фінансуванням, обмеженнями на рівні законодавства або недостатнім рівнем кваліфікації педагогів.

Крім того, іноді можуть виникати проблеми зі зміною стереотипів і попередніх уявлень про навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Деякі вчителі та батьки можуть опиратися на зміни в навчальному процесі, вважаючи, що це може негативно вплинути на якість освіти для всіх учнів. Крім того, іноді можуть виникати питання щодо фінансування та наявності необхідних ресурсів для реалізації інклюзивної освіти.

Також необхідно враховувати культурні та мовні особливості різних регіонів та країн. Методи інклюзивної освіти, що працюють у одному контексті, можуть не бути ефективними в іншому. Тому важливо здійснювати адаптацію методів до культурного та мовного середовища кожної країни окремо.

Нарешті, важливо враховувати вимоги та потреби учнів з різними видами освітніх потреб, оскільки навчальні потреби дітей з інвалідністю можуть значно відрізнятися. Необхідно забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня та його потреб, для чого може знадобитися додаткова підготовка педагогів та наявність додаткових ресурсів.

### Список використаних джерел

1. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88–96. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-88-96>

2. Колосова О.В., Хіля А.В. Особливості соціалізації дитини-шульги в умовах інклюзивного освітнього простору. *Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*. 2020. Вип. 61. С. 78-82. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-78-82>

3. Саранча І.Г., Хіля А.В. Особливості підготовки до психолого-педагогічного супроводу дітей молодшого шкільного віку з різних форм сімейного виховання. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. №4. С. 51-56. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.8>

4. Хіля А.В., Саранча І.Г. Особливості інтеграції в інклюзивний освітній простір дітей з порушеннями інтелектуальної сфери. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. 2019. Вип. 30. С. 185-192.

5. Khilya A., Kolosova O., Sarancha I., Kazmirchuk N. Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment. *Society, Integration, Education (SIE 2020)*. 2020. Volume I. P. 363-373. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.5124>

6. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>

## ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС

Анастасія Гнатюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Колосова О.В., кандидат педагогічних наук, заступник декана з наукової роботи, старший викладач кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE USE OF INNOVATIVE APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF LIFE COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN WITH ASD

Anastasiia Hnatiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті досліджується розвиток життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з розладом аутичного спектру, за допомогою інноваційних підходів. Представлено аналіз деяких попередніх досліджень науковців та досвід педагогів з даної проблеми. Узагальнено спільні підходи та перспективи використання інноваційних підходів розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС.*

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, діти дошкільного віку з РАС, розлад аутичного спектру, життєві компетенції.*

***Abstract.** The article examines the development of life skills of preschool children with autism spectrum disorder using innovative approaches. The analysis of some previous studies by scientists and the experience of teachers on this problem is presented. Common approaches and perspectives of using innovative approaches to the development of life skills of preschool children with ASD are summarized.*

***Keywords:** preschool children, preschool children with ASD, autism spectrum disorder, life competences.*

Значення інноваційних підходів в процесі розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС (розлад аутистичного спектра) є дуже важливим у контексті розбудови освіти, де розвиток соціальних вмінь та емоційного інтелекту є важливими для досягнення успіху в самореалізації, роботі та у суспільстві загалом. З цієї причини застосування інноваційних підходів в процесі розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС є предметом досліджень та обговорення в наукових та практичних колах.

Один з інноваційних підходів в процесі розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС побудований на основі практики розуміння поведінки та спілкування. Цей підхід базується на ідеї, що адекватне розуміння поведінки та сформованість навичок спілкування дітей дошкільного віку з розладом аутистичного спектру дозволить вчителям та батькам ефективніше працювати з такими дітьми, допоможе уникнути конфліктів та непорозуміння і стимулюватиме розвиток життєвих компетенцій.

У статті П. Керна (P. Kern) «Підхід на основі практики розуміння поведінки та спілкування в роботі з дітьми з РАС» розглядаються основні принципи цього підходу та його застосування в практиці. П. Керн вважає, що головна мета цього підходу полягає у тому, що вчителі та батьки мають оволодіти засобами для розуміння поведінки дітей з РАС та допомогти їм впливати на неї. Також автор статті наголошує, що для досягнення цієї мети потрібно зрозуміти, які фактори впливають на поведінку дітей з РАС, в тому числі індивідуальні особливості дитини, особливості її розвитку та взаємодії з оточенням [9].

Велику роль в розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС відіграє застосування спеціальних методик. Наприклад, Applied Behavior Analysis (ABA) – це метод, що базується на принципах науки про поведінку. АВА терапія використовує систематичний і практичний підхід до вивчення поведінки людини та забезпечення її позитивної зміни. Терапевти та спеціалісти даного методу вивчають поведінкові моделі індивіда та аналізують їх з точки зору позитивного і негативного впливу. На основі цього аналізу, вони розробляють

індивідуальну програму терапії, яка має на меті змінити негативні поведінкові моделі та збільшити позитивні [7].

Також варто зазначити, що АВА терапія може включати в себе різноманітні техніки та методи, такі як формулювання мети та задач, розкриття вмій, позитивне посилення та корекцію поведінки. Отже, Applied Behavior Analysis (АВА) терапія є індивідуальним, систематичним та науково обґрунтованим підходом до вивчення поведінки та розвитку людей з РАС. Вона допомагає покращити рівень життя та забезпечити більш незалежне та самодостатнє життя для індивіда та його родини.

Ще одна сучасна методика розвитку життєвих компетенцій дітей з РАС – Sensory Integration Therapy (SIT). Ця форма терапії спрямована на допомогу людям, які мають труднощі в обробці сенсорної інформації для поліпшення сприйняття світу навколо себе. Сенсорно-інтеграційна терапія є значним засобом розвитку життєвих компетенцій дітей з РАС, адже у них можуть бути різні типи сенсорної гіпер- або гіпосенситивності. Наприклад, діти з РАС можуть бути гіперчутливі до звуку, світла, запахів або текстур, тоді як інші можуть бути гіпосенситивні до тих самих різновидів стимулів. Це може призводити до таких проявів, як незручність в соціальних взаємодіях, затримки в мовленні, проблеми з координацією рухів, агресивної поведінки, дратівливості, тривоги та інші.

Отже, основною метою сенсорно-інтеграційної терапії є поліпшення сенсорної обробки шляхом стимулювання різних нервових центрів за допомогою спеціальних технік, вправ. Вони включають у себе різноманітні завдання та ігри, що стимулюють органи чуття, наприклад, баланс, координацію рухів, відчуття простору, вправи, що сприяють координації рухів, розширенню зони комфорту відчуттів, зменшенню гіпер- або гіпосенситивності до певних стимулів, тощо.

Крім вищезгаданих підходів, інноваційні методи можуть включати в себе, наприклад, застосування арт-терапії та музикотерапії [1]. Музикотерапія допомагає дошкільникам з РАС розвивати комунікаційні та соціальні навички, зменшувати поведінкові проблеми, покращувати концентрацію, знизити рівень тривоги та стресу, покращити самооцінку та підвищити рівень задоволеності життям.

Також музикотерапія може бути використана для стимулювання мовленнєвого розвитку дітей. Наприклад, музикотерапевт може використовувати пісні та музику для підтримки розвитку мовлення та вимови слів у дітей з мовленнєвими порушеннями. Крім того, музикотерапія може допомогти дітям з розладом аутичного спектру розвивати соціальні навички та сприяти їхній інтеграції в групу. Гра на музичних інструментах та спільне співання сприяють взаємодії та спілкуванню між дітьми.

Цікавим прийомом у роботі з дітьми з РАС у процесі формування життєвих компетенцій може стати перегляд мультиплікаційних фільмів, за допомогою яких дошкільники зможуть усвідомити такі абстрактні поняття як дружба, добро, зло, вдячність тощо. На думку науковців, важливо враховувати певні критерії відбору мультиплікаційної продукції, зокрема час перегляду, яскравість кольорів, темп анімаційних персонажів, їх кількість, доступність сюжету, відповідність образів реальності тощо [5].

У наш час існує безліч програм та проєктів, спрямованих на розвиток життєвих компетенцій дітей з РАС. Наприклад, програма «The Incredible Years» є ефективною у розвитку соціальних та емоційних навичок у дітей з РАС. Також існують програми, які сприяють розвитку самостійності та незалежності у дітей з РАС, такі як програма «Social Skills Training for Children with Autism Spectrum Disorders».

Однак, важливо зазначити, що немає єдиного підходу до розвитку життєвих компетенцій дітей з РАС. Кожна дитина є унікальною, тому підхід до її розвитку повинен бути індивідуальним та адаптованим до її потреб. Педагоги та інші фахівці повинні враховувати особливості кожної дитини з РАС, щоб розвивати її здібності та потенціал.

Окрім того, важливо звернути увагу на недостатню підтримку дітей з РАС у суспільстві. На жаль, існують випадки, коли діти з РАС стикаються з дискримінацією та соціальною ізоляцією. Це може призвести до погіршення їхнього психічного здоров'я та

психосоціального розвитку [6]. Тому, важливо залучати всю громадськість до розвитку дітей з РАС.

Отже, розвиток життєвих компетенцій у дітей з РАС є важливим завданням для всього суспільства. Дослідження показують, що використання інноваційних підходів, можуть допомогти досягти цієї мети. Також важливо забезпечити комплексний підхід та використовувати різноманітні методики для досягнення максимального ефекту. Крім того, успішний розвиток дітей з РАС потребує співпраці між різними професійними групами та батьками. Педагоги, психологи та інші фахівці повинні працювати разом, щоб забезпечити повний та комплексний розвиток дитини [10]. Особлива увага повинна бути приділена розвитку соціальних навичок та комунікації. Для цього можна використовувати різні методики, техніки, терапії, тощо.

### Список використаних джерел

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку. Львівсько-Ряшівські наукові зошити. Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі. Вип. 2. 2014. Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. P. 93-103.
2. Гапон Н.П. Соціальна психологія: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 366 с.
3. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / ред. А.А. Колупасвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
4. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск LXXVIII. Том 2 . Херсон, 2017. С. 117-123.
5. Колосова О. В., Антонюк О.В. Мультиплікаційний фільм як засіб формування соціальних умінь у дітей дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.). Вінниця. Меркьюрі-Поділля. 2018. Вип. 1. С. 85 – 90.
6. Колосова О.В., Кронівець Т.М., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. Вип. 64, С. 98-104.
7. Роберт Шрам. Дитячий аутизм і АВА-терапія. Київ: центр учбової літератури. 2021. 140 с.
8. Dijksterhuis, A. (2012). Diversifying experiences enhance cognitive flexibility. Journal of Experimental Social Psychology. 48. P. 961–964.
9. Kern, P. and Aldridge, D. Using Embedded Music Therapy Interventions to Support Outdoor Play of Young Children with Autism in an Inclusive Community-Based Child Care Program. Journal of Music Therapy. 43. P. 270-294.
10. Olena Kolosova, Iryna Sarancha, Yaroslava Pylypenko, Anna Khilya. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions. International Scientific Conference «SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION - SIE2022». Vol.(2022) I. 126-135.

### ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Вероніка Григоренко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

*Науковий керівник: Колосова О.В., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти*

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

## THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

*Veronika Hryhorenko, master's student*

*Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

**Анотація.** В статті досліджується розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Проаналізовано дефініції «творчі здібності», «театралізована діяльність». Наведено приклади театралізованої діяльності, яка сприяє розвитку творчих здібностей дошкільників у закладах дошкільної освіти

**Ключові слова:** діти старшого дошкільного віку, творчі здібності, театралізована діяльність.

**Abstract.** The article investigates the development of creative abilities of senior preschool children through theatrical activities. The definitions of «creative abilities» and «theatrical activity» are analyzed. Examples of theatricalized activities that contribute to the development of creative abilities of preschoolers in preschool education institutions are given.

**Keywords:** senior preschool children, creative abilities, theatrical activity.

В сучасному світі, де технології швидко розвиваються, діти мають більше можливостей для отримання інформації та розваг, але це не завжди сприяє розвитку їх творчих здібностей. Розвиток творчих здібностей у дітей є важливим для їх майбутнього успіху, як у навчанні, так і у житті загалом. Творчість допомагає дітям розвивати свою уяву, мислення, увагу, пам'ять, сприяє формуванню самостійності, ініціативності, емоційної стійкості та соціальної компетентності. Крім того, у світі зростає вимога до творчих професій, де знання та навички не є достатніми, а потрібна ідея, творчий підхід, винахідливість та нестандартне мислення. Таким чином, розвиток творчих здібностей є необхідним для успішного пристосування дітей до світу, який постійно змінюється, та їх майбутньої професійної кар'єри.

На думку науковців, творчі здібності – це вміння генерувати ідеї, видозмінювати та розширювати їх, а також розв'язувати проблеми шляхом використання непередбачуваних та незвичайних підходів. Вважають, що творчі здібності є ключем до успіху в будь-якій галузі, оскільки нестандартний підхід до вирішення завдань дозволяє створювати щось нове та незвичайне.

Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку розглядаються як їх здатність до творчого мислення та творчого самовираження. Дошкільний вік є важливим періодом в розвитку творчих здібностей дитини, оскільки саме в цей час формується її особистість та ставлення до світу. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку проявляються у здатності до сприймання світу у всій його різноманітності, розуміння та використання символіки та метафор, фантазії, уяви та емоційного розуміння світу. Важливою складовою розвитку творчих здібностей є прагнення дитини до самовираження та здатність до співпраці з іншими дітьми.

Діти старшого дошкільного віку мають великий потенціал для розвитку творчих здібностей, і важливо, щоб цей потенціал був використаний. Необхідно створювати для дітей середовище, яке підтримує їх творчість, надає можливість виразити свої ідеї та думки, сприяє розвитку уяви та емоційної виразності [3]. Адже розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою їх загального розвитку та підготовки до подальшої освіти та життя.

Серед засобів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку можна виділити ігри, театральну діяльність, музичну та художню діяльність, конструювання, маніпулювання і будівництво

Розгляне один із засобів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, а саме театралізовану діяльність, яка сприяє розвитку уяви, емоційної виразності,

мовленнєвої компетентності, сприйняття та розуміння ролей та ситуацій.

Театралізована діяльність – це вид діяльності, під час якої використовуються театральні техніки та прийоми для відтворення різних ролей, ситуацій та історій. Вона може включати в себе вистави, ігри, драматичні ходи, інсценізації та інші форми, які допомагають сприймати, розуміти та виражати різні почуття та емоції через театральний вираз.

Театральна діяльність може мати різні форми і включати в себе різноманітні жанри та стилі, такі як комедія, драма, мюзикл, оперета, балет тощо. Основні елементи театральної діяльності включають акторську гру, сценографію, костюми, світло та звук. Кожен з цих елементів важливий для створення атмосфери, переконливості та змістовності театального виступу.

На думку науковців, театралізована діяльність – це інноваційний підхід до розвитку дітей, який дає можливість не лише розвивати творчі здібності, а й формувати соціальні навички та емоційний інтелект [1]. Крім того, участь у театральних виставах та інших подібних заходах дозволяє дітям вчитися працювати в команді, відчувати відповідальність за свої дії та допомагає розвивати самовиразність та самовпевненість. Також театральна діяльність може сприяти розвитку творчого мислення та пробуджувати інтерес до мистецтва загалом.

Також театралізована діяльність є чудовим засобом розвитку різних аспектів дитячої особистості, таких як соціальна, емоційна та інтелектуальна сфери. Вона допомагає дітям розвиватися як особистості, зокрема їх комунікативні та соціальні навички, зокрема спілкуватися з іншими, розвиває вміння слухати та сприймати інші точки зору, а також для підвищення самооцінки та самопізнання. Вона допомагає покращувати свої мовленнєві та драматичні навички, розвивати емоційну виразність, навчає працювати в команді та зміцнювати відчуття спільноти; допомагає дітям розуміти та сприймати світ, розвиває фантазію та уяву. Взагалі, театральна діяльність є важливим елементом розвитку культури та мистецтва в суспільстві та допомагає людям бути більш креативними [2].

Існує багато прикладів театралізованої діяльності, які можуть допомогти у розвитку творчих здібностей дошкільників. Наприклад:

- рольові ігри (уявне господарство, магазин, лікарня, ресторан тощо). У таких іграх діти можуть використовувати свою уяву та емоційну виразність, досліджувати світ дорослих, а також вчаться спілкуванню та співпраці з іншими дітьми.

Так у рольовій грі «Відвідини лікаря» діти можуть обирати ролі лікаря чи пацієнтів, використовувати іграшкові медичні прилади, під час придумування різних симптомів та надання допомоги, розвивати свою уяву і творчість. Під час рольової гри «Ресторан» діти можуть грати роль офіціанта та гостя, замовляти їжу та напої, придумувати назви страв, використовувати різний посуд, вивчати етикет.

- драматизація казок, в процесі якої використовуючи казки, діти можуть зіграти різні ролі, виражати емоції та уявлення про світ. Це також допомагає дітям збагатити свій словник та розвинути мовлення. Це один із дієвих засобів розвитку фантазії у дошкільників.

- сценки, діти можуть створювати власні сценки на різні теми, такі як родина, друзі, тварини, космос тощо. Вони можуть створювати історії та виражати свої думки та ідеї.

- міні-театр, під час створення якого, діти можуть виступати перед іншими дітьми та дорослими. Це допоможе розвинути навички публічного виступу та збагатити виразність мовлення.

- ляльковий театр-маріонеток допомагає розвивати творчість та уяву дітей, а також їх моторику та координацію рухів в процесі створення ляльок та маніпулювання ними. У роботі з дітьми дошкільного віку варто використовувати різні види ляльок: ляльки-маріонетки; верхові ляльки або ширмові – рукавична або петрушкова лялька; тростинна або яванська лялька; мімічна – лялька із м'яких матеріалів – трикотажу, гуми; механічна лялька; тіньова лялька; площинна лялька; тантамареска або «живі» ляльки та ін. [4, с. 99]

- рольові ігри на основі книжок, які діти читають або які їм читають, сприяють кращому усвідомленню та запам'ятовуванню сюжетів, осмисленню подій.

- маскаради, для проведення яких діти можуть створювати власні костюми та маски, виступати перед іншими дітьми та батьками.
- театральні ігри (наприклад, «Ким хочеш бути», «Хто я», «Я бачу», «Відгадай мою думку» тощо.
- театральні гуртки, в яких діти оволодівають різними театральними техніками, вчаться акторській майстерності та отримують досвід публічних виступів на сцені.
- театралізовані свята, під час яких діти долучаються до національної та зарубіжної культури, розвивають творчі здібності та особисті якості.

Таким чином, театралізована діяльність допомагає дітям старшого дошкільного віку розвивати уяву, фантазію, творчість, мовлення, соціальні та емоційні навички, а також вдосконалювати вміння краще розуміти та приймати світ навколо себе. Використання театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти є потужним засобом для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Демченко О.Д., Граб О.Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 63 <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>
2. Колосова О., Рудишина О. Реалізація творчих проєктів у позаурочній діяльності. *Учитель початкової школи*. 2020. №3-4. С. 45-48.
3. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2022. (1). №122-133. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.18>
4. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс : збірник наукових праць*. Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ. «Видавництво «Гілея». 2018. Випуск 9 (11-12) : педагогічні науки. С. 91-103.

## УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СТАНОВЛЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

**Еліза Горкушова**, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.Г. Саранча, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN ESTABLISHMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN EUROPEAN COUNTRIES

**Eliza Horkushova**, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглянуто участь громадських організацій у становленні інклюзивної освіти в країнах Європи. Участь громадських організацій у становленні інклюзивної освіти в країнах Європи є актуальною темою, оскільки вони відіграють важливу роль у розвитку інклюзивної освіти і забезпеченні прав дітей на доступ до якісної освіти. Громадські організації активно співпрацюють з урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення більш широкого доступу до інклюзивної освіти та покращення якості освіти для всіх дітей. Однак, громадські організації також стикаються з рядом проблем, які ускладнюють їх роботу в інклюзивній освіті, такими як обмежені фінансові ресурси, недостатня підтримка з боку уряду та недостатні знання фахівців в галузі інклюзивної освіти.

**Ключові слова:** інклюзія, інклюзивна освіта, громадські організації, проєктна діяльність.



**Abstract.** *The article examines participation of non-governmental organizations in formation of inclusive education in European countries. Participation of non-governmental organizations in establishment of inclusive education in European countries is a topical issue, as they play an important role in development of inclusive education and ensuring children's rights to access to quality education. Non-governmental organizations actively work with government bodies and other stakeholders to ensure wider access to inclusive education and improve the quality of education for all children. However, non-governmental organizations also face a number of challenges that make their work in inclusive education difficult, such as limited financial resources, insufficient support from the government and insufficient knowledge of specialists in the field of inclusive education.*

**Keywords:** *inclusion, inclusive education, non-governmental organizations, project activity.*

Включення громадських організацій у процес формування інклюзивної освіти є важливим чинником успішного розвитку імплементації цієї освітньої моделі. Громадські організації в Європі відіграють значну роль у формуванні інклюзивної освіти, вони забезпечують розвиток інклюзивних політик, підтримують ініціативи з підготовки вчителів та фахівців для інклюзивної освіти, популяризують інклюзивні практики та допомагають забезпечити доступність освіти для учнів з різними освітніми потребами.

Активна участь громадських організацій у становленні інклюзивної освіти у країнах Європи вже дала позитивні результати, зокрема, у підвищенні якості навчання, зниженні відсотку відмов від навчання, поліпшенні соціальної адаптації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Однак, у багатьох країнах Європи ще існують проблеми у розвитку інклюзивної освіти, зокрема, недостатня підготовка вчителів та фахівців для роботи в інклюзивному середовищі, відсутність адекватної фінансової підтримки та правової бази, а також недостатня увага до питань інклюзії та доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами [1].

Громадські організації є важливими гравцями в процесі становлення інклюзивної освіти в країнах Європи. Вони допомагають залучати увагу громадськості до проблем освіти для дітей з особливими освітніми потребами, створюють платформи для обговорення та взаємодії між учасниками освітнього процесу, забезпечують правову підтримку та консультування батьків та вчителів.

Активна участь громадських організацій в процесі реформування освітньої системи та впровадження інклюзивної освіти допомагає забезпечити більш відкрите та рівноправне суспільство, де кожен має можливість отримати якісну освіту незалежно від своїх особливостей та потреб [4].

Проте, існують певні виклики та проблеми, пов'язані з участю громадських організацій у становленні інклюзивної освіти в країнах Європи. Серед них можна виділити фінансові обмеження, обмежений доступ до ресурсів, недостатню підтримку влади та недостатній рівень взаємодії між громадськими організаціями та урядом.

Отже, роль громадських організацій у становленні інклюзивної освіти в країнах Європи не може бути переоцінена. За підтримки громадських організацій, влада та інші зацікавлені сторони можуть створити більш сприятливі умови для розвитку інклюзивної освіти та забезпечити кожному дитині можливість отримати належну освіту та розвиток [3].

Громадські організації в країнах Європи беруть активну участь у розвитку інклюзивної освіти на різних рівнях: від консультативної діяльності з владою до безпосередньої реалізації інклюзивних проєктів.

На рівні консультативної діяльності громадські організації можуть брати участь у формуванні законодавства та нормативних актів, які регулюють інклюзивну освіту, та впливати на політику у сфері освіти. Також вони можуть брати участь у розробці програм та проєктів з інклюзивної освіти та їх експертизі.

Громадські організації також можуть безпосередньо реалізовувати інклюзивні проєкти та програми [2]. Наприклад, це може бути організація навчальних занять для дітей з

особливими освітніми потребами у межах звичайної загальноосвітньої школи, організація тренінгів для вчителів з інклюзивної освіти, підтримка батьків дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Громадські організації в Європі, що працюють в інклюзивній освіті, стикаються з різноманітними проблемами. Деякі з них включають [5]:

– Фінансування: Громадські організації мають складність у зборі коштів на проведення своїх програм та проєктів.

– Недостатній доступ до ресурсів: Громадські організації часто мають обмежений доступ до необхідних ресурсів, таких як засоби масової інформації та технічна інфраструктура.

– Недостатня увага до інклюзивної освіти: Інклюзивна освіта часто не має достатньої уваги та підтримки з боку влади, що може ускладнювати роботу громадських організацій.

– Невизнання ролі громадських організацій: Громадські організації не завжди визнаються урядами та іншими органами як ключові гравці в розвитку інклюзивної освіти.

– Недостатній обсяг роботи: Громадські організації часто мають недостатній обсяг роботи в порівнянні з потребами людей з особливими освітніми потребами, що вимагає збільшення їх ресурсів та можливостей.

Усі ці проблеми можуть затримувати розвиток інклюзивної освіти та ставити під загрозу успіхи громадських організацій у їхній роботі [6].

Участь громадських організацій у становленні інклюзивної освіти є дуже важливою темою в сучасному світі. Громадські організації в країнах Європи грають ключову роль у підтримці інклюзивної освіти, зокрема в розробці політики, підготовці фахівців та забезпеченні доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Проте, на жаль, вони стикаються зі значними проблемами, такими як обмежені ресурси, недостатня підтримка з боку уряду та бюрократичні перешкоди. Для успішної роботи громадських організацій в інклюзивній освіті необхідна більша підтримка з боку урядів та інших зацікавлених сторін, а також забезпечення достатніх ресурсів для розвитку інклюзивної освіти в країнах Європи.

### Список використаних джерел

1. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88–96. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-88-96>

2. Саранча І.Г., Хіля А.В. Організація соціально-педагогічної діяльності студентської молоді в межах реалізації соціальних проєктів. *Український соціум*. 2020. № 4 (75). Р. 125–135. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2020.04.125>

3. Demchenko O., Kronivets T., Pylypenko Y., Khilya A. Implementation of the European experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (Ukrainian context). *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 47-56. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876>

4. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant Attitudes Towards Persons with Special Educational Needs as a Component of Professional Training for Teachers in Higher Education Institutions. *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 126-135. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875>

5. From institutions to community living for persons with disabilities: perspectives from the ground. European union agency for fundamental rights. 2018. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/institutions-community-living-persons-disabilities-perspectives-ground>

6. Sarancha I., Mnyshenko K., Khilya A. Personal values in the structure of the social environment and professional activity. *Society, Integration, Education (SIE 2021)*. 2021. Volume III. P. 402-413. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6321>

## АРТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олена Колосова, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### ART TECHNOLOGIES AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogy, senior Lecturer of the Department of Preschool  
Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація:** В статті розкрито важливість формування креативності у здобувачів вищої освіти. Обґрунтовано можливості арт-технологій в процесі формування креативності у здобувачів вищої освіти. Наведено приклади застосування арт-технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

**Ключові слова:** креативність, здобувачі вищої освіти, арт-технології, діти з особливими освітніми потребами.

**Abstract:** The article reveals the importance of forming creativity in higher education students. The possibilities of art technologies in the process of forming creativity in higher education students are substantiated. Examples of the use of art technologies in the work with children with special educational needs are given.

**Key words:** creativity, higher education students, art technologies, children with special educational needs.

Розвиток креативності у майбутніх педагогів є особливо актуальним у сучасному світі, де зростає значення креативності та інновацій в різних галузях життя. Зокрема, у галузі освіти креативність педагогів сприяє розробці та впровадженню нових підходів та методик навчання та виховання, які допоможуть забезпечити якісну та ефективну освіту для дітей. Розвиток креативності у майбутніх педагогів також сприяє їхній професійній самореалізації та задоволенню від роботи, що в свою чергу позитивно впливає на емоційний стан та психологічне здоров'я. Крім того, креативність стимулює майбутніх педагогів до пошуку нових ідей та рішень, що в свою чергу сприяє їхньому професійному зростанню та розвитку.

Креативність – це здатність людини генерувати нові та оригінальні ідеї, знаходити нестандартні рішення проблем, відкривати нові можливості та досягати успіху у творчості, бізнесі та інших сферах діяльності [2]. Креативність може проявлятися у різних формах, включаючи мистецтво, дизайн, науку, техніку, бізнес та інші галузі. Важливою складовою креативності є здатність до асоціативного мислення, або здатність знаходити зв'язки між різними ідеями та концепціями.

Креативність можна розвивати шляхом стимулювання нових думок, відкритості до нестандартних рішень та експериментів, зосередженості на процесі творчості та роботі в команді, де кожен має можливість внести свій внесок та взаємодіяти з іншими [1]. Креативність є важливою складовою успіху в сучасному світі, де важко досягти конкурентних переваг та розвиватися без нових ідей та інноваційних рішень. Тому, розвиток креативності є важливим завданням для кожної людини, яка прагне досягти успіху у своїй діяльності.

Розвиток креативності у здобувачів вищої освіти, зокрема у педагогів, є важливою складовою їхньої професійної підготовки та майбутньої кар'єри. Адже креативність допомагає педагогам знаходити нові, ефективні та цікаві методи навчання, розробляти нові підходи до розвитку дітей, забезпечувати інноваційний розвиток у своїй галузі діяльності та взагалі бути більш успішними в своїй професії.

Існує кілька способів розвитку креативності у здобувачів вищої освіти (педагогів), серед яких можна виділити наступні: створення стимулюючого середовища для креативного

мислення, в якому майбутні педагоги мають можливість висловлювати свої ідеї та брати участь у творчих проєктах; використання інноваційних технологій та ідей у педагогічній діяльності, що допомагає розвивати креативність та новаторські навички; організація тренінгів та семінарів, спрямованих на розвиток креативності та вільного мислення, які допоможуть майбутнім педагогам розвивати свій творчий потенціал; залучення до співпраці з іншими фахівцями та вченими, що допоможе обмінюватися ідеями та знаннями, і сприятиме розвитку креативності; ознайомлення та дослідження нових технологій, ідей та трендів в галузі педагогіки та навчання, що допомагає розширювати знання та сприяє розвитку креативності; підтримка саморозвитку та самоосвіти, що допомагає майбутнім педагогам розширювати свої знання та вдосконалювати навички [4]. Важливо також забезпечити можливість для експериментування та апробації нових методів та підходів у освітньому процесі; підтримка та поширення творчих ідей та проєктів серед педагогічної громадськості, що сприяє інноваційному розвитку в галузі освіти; формування та розвиток командної співпраці та колективної творчості, що дозволяє майбутнім педагогам працювати разом, обмінюватися ідеями та досвідом та розвивати свій творчий потенціал; підтримка та стимулювання ініціативності та самостійності майбутніх педагогів, що дозволяє розвивати їхню креативність та здатність до саморозвитку та самовдосконалення; використання різноманітних методів та прийомів навчання, що сприяють розвитку креативності та творчості, таких як вільна асоціація, мозковий штурм, мислення з оберненим наслідком тощо.

Одним із засобом розвитку креативності здобувачів вищої освіти, майбутніх педагогів, є арт-технології. Адже вони допомагають студентам розвивати свої творчі здібності і збільшувати їх можливості для самовираження [8]. Одним з основних переваг використання арт-технологій є їх доступність і гнучкість. Сучасні технології дають змогу студентам експериментувати з різними видами мистецтва, від малювання та графіки до аудіо- та відео-мистецтва, використовуючи різні інструменти та програми. Це дозволяє студентам знайти свій власний творчий стиль та підходи до роботи. Крім того, арт-технології сприяють створенню нових форм взаємодії між студентами та викладачами, а також сприяють створенню спільноти творчих людей, які можуть взаємодіяти між собою та ділитися своїми знаннями та ідеями. Загалом, використання арт-технологій допомагає студентам розвивати важливі навички, такі як проблемне мислення, комунікація та співпраця. Ці навички можуть бути корисними в різних сферах життя, зокрема професійній діяльності, а також допоможуть студентам бути більш креативними та інноваційними у своїй діяльності. Таким чином, арт-технології можуть бути важливим інструментом для розвитку креативності та творчих здібностей студентів вищої освіти, допомагаючи їм розвивати важливі навички та сприяючи створенню нових форм взаємодії та співпраці.

Арт-технології передбачають використання технологій у мистецтві та культурі. До них відносять: використання комп'ютерних програм для створення візуального мистецтва, використання сучасних технологій для створення аудіо- та відео-контенту, використання віртуальної реальності для створення інтерактивних виставок та ігор, використання розумних технологій та Інтернету для створення інтерактивних мистецьких проєктів тощо. Арт-технології можуть бути важливим інструментом для мистецької творчості, дозволяючи художникам та творцям експериментувати з новими формами виразу та використовувати технології для створення інноваційних та унікальних проєктів [5]. Крім того, арт-технології можуть допомогти залучати нову аудиторію до мистецького світу, зокрема молодше покоління, яке звикло до використання технологій у повсякденному житті. Також арт-технології є корисним інструментом для мистецької освіти, адже допомагають студентам розвивати свої творчі здібності та вивчати нові технології. Це також сприяє розвитку нових мистецьких напрямків та створенню нових форм взаємодії між художниками та глядачами.

Наведемо приклади арт-технологій, які можуть бути використані для розвитку креативності здобувачів вищої освіти, майбутніх педагогів:

- графічні редактори Adobe Photoshop або GIMP, за допомогою яких майбутні педагоги відкривають нові можливості для вираження своєї креативності та фантазії. Вони можуть використовувати різні інструменти та фільтри, щоб створювати унікальні графічні елементи навчальних матеріалів;

- віртуальна реальність – потужний інструмент для створення інноваційних навчальних матеріалів. Вона дозволяє майбутнім педагогам створювати віртуальні середовища та симуляції, що допомагають дітям краще зрозуміти складні концепції та процеси;

- аудіо- та відео редактори дозволяють майбутнім педагогам створювати власні аудіо та відео матеріали, які можуть бути використані для навчання дітей. Вони можуть додавати музику, звукові ефекти та анімацію до своїх матеріалів, що допомагає зробити навчання більш захоплюючим та ефективним;

- комп'ютерні програми для малювання та візуалізації, такі як SketchUp або AutoCAD, дозволяють здобувачам вищої освіти створювати 3D-моделі та рендеринги. Це може допомогти у процесі ознайомлення з геометричним матеріалом, архітектурою та іншими науками [6];

- веб-технології, такі як HTML, CSS та JavaScript, можуть бути використані для створення інтерактивних навчальних матеріалів та веб-сайтів. Майбутні педагоги можуть використовувати ці технології для створення мультимедійних матеріалів, інтерактивних вправ та ігор, що допомагають дітям краще опанувувати навчальний матеріал [7];

- персональні цифрові асистенти, такі як Siri, Alexa або Google Assistant, можуть бути використані для створення інтерактивних навчальних додатків та ігор, що допомагають дітям розвивати свої когнітивні та комунікативні навички;

- мультимедійні презентації, такі як PowerPoint або Keynote, можуть бути використані для створення цікавих та ефективних навчальних матеріалів. Вони дозволяють майбутнім педагогам використовувати фотографії, відео та анімацію, що допомагає зробити матеріали більш захоплюючими та легкими для сприйняття [3];

- соціальні медіа можуть бути використані для створення навчальних спільнот та обміну досвідом між педагогами з різних країн. Вони також можуть бути використані для створення навчальних блогів та відео-контенту, що допомагає дітям краще зрозуміти навчальний матеріал та зацікавитись ним.

Перелік арт-технологій, які використовують для розвитку креативності у здобувачів вищої освіти (педагогів), а надалі у їх вихованців достатньо широкий. Важливо обирати ті технології, які відповідають освітній меті, потребам особистості, її здібностям.

Ще одним вагомим аргументом розвитку креативності майбутніх педагогів засобами арт-технологій, є застосування ними зазначених технологій у освітньому процесі з дітьми з особливими потребами. Оскільки арт-технології дозволяють відкривати нові можливості для вираження творчості, здійснення комунікації, розвитку особистості дітей з особливими освітніми потребами, зокрема для дітей з різними видами обмежень. Наприклад, для дітей з порушеннями моторних функцій можуть бути корисні програми-малювальники з використанням сенсорних екранів або віртуальної реальності. Це дозволить дітям зручно та ефективно малювати, виражати свої ідеї. Для дітей з розладами аутистичного спектру та іншими розладами сприйняття можуть бути корисні аудіо- та відео-технології, які дозволяють створювати різноманітні звукові та візуальні ефекти, що допомагають таким дітям зосередитися та зберігати увагу під час вивчення навчального матеріалу. Крім того, арт-технології можуть стати допоміжним інструментом для занять логопедів з дітьми з порушенням мовлення. Наприклад, використання цифрових інструментів для створення власних мультфільмів може допомогти дітям відшліфувати навички мовлення та розуміння сенсу комунікації. Таким чином, арт-технології застосовані у професійній діяльності майбутніх педагогів стануть ефективним інструментом у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, допомагаючи їм виражати свої ідеї та комунікувати між собою, а також розвивати їх творчі здібності.

Отже, розвиток креативності у здобувачів вищої освіти, майбутніх педагогів, є важливою складовою їхньої професійної підготовки, адже стимулює їх бути ефективними в своїй діяльності, а також сприяє інноваційному розвитку в галузі освіти. Однак, важливо зазначити, що креативність – це комплексна властивість, яка потребує постійної підтримки та розвитку, тому процес розвитку креативності має бути постійним та систематичним.

### Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, (17(І том)), 2022. 166-182.

2. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ. під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ. ДДМА. 2018. С.81-84

3. Імбер В.І. Упровадження мультимедійних технологій у підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми. Вид-во Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка. 2015. №5(49). С. 247-255.

4. Любчак Л.В., Кривошея Т.М. Використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів XIV Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф.*, 7 листопада 2017 р. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 14. С.93-98.

5. Шикиринська О.А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць.* Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Вип. 29 (2-2020), 2020. Київ. Міленіум. С. 389-398.

6. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання. «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021). Financial And Economic Scientific Union, 2021. p. 60–63.

7. Korol A., Blashkova O., Kravchenko V., Khilya A. Web-Technologies and multimedia systems in the training of professionals in the education system. *Environment. Technology. Resources. Proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference.* Rezekne, Latvia, 2021. Vol. 2. P. 244-248

8. Khilya A., Kolosova O., Blashkova O., Hodlevska V. Use of Art Pedagogy in the Process of Adaptation of Immigrant Student to the University. *Society, Integration, Education (SIE 2021)*. 2021. Volume I. P. 259-269. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol1.6319>

### ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ)

**Наталя Кошелева**, кандидат педагогічних наук, доцент  
Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний  
університет» (Україна)

### EUROPEAN EXPERIENCE OF INCLUSIVE APPROACH IN EDUCATION (BASED ON THE EXAMPLE OF FINLAND)

**Natalia Kosheleva**, Candidate of Pedagogy, Associate Professor  
Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Establishment «Donbas  
State Pedagogical University» (Ukraine)

*Анотація.* У статті розглянуто особливості фінського досвіду реалізації інклюзивного підходу в освіті. Систематизовано концептуальні засади та принципи

фінської інклюзивної освіти. Подано опис основних механізмів та інструментів реалізації інклюзивного підходу у фінських освітніх закладах.

**Ключові слова:** інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, фінська система освіти, диференційований підхід.

**Abstract.** The article examines the peculiarities of the Finnish experience of implementing an inclusive approach to education. The conceptual foundations and principles of Finnish inclusive education are systematised. The main mechanisms and tools for implementing an inclusive approach in Finnish educational institutions are described.

**Key words:** inclusive education, children with special educational needs, Finnish education system, differentiated approach.

Актуальність обраної теми обумовлена євроінтеграційними процесами в сучасній вітчизняній освіті. Інклюзивний підхід в освіті варто розглядати, перш за все, в межах філософії сучасної освіти і ширше – в межах філософії буття людини в соціумі, одним з наріжних каменів якої є безумовна цінність і визнання кожної людини, повага до різноманіття і відсутність будь-якої дискримінації. Концепція інклюзії в освіті означає визнання того, що всі діти є цінними для суспільства і мають рівні права на отримання освіти, незважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку, та включення їх до загального освітнього процесу з урахуванням індивідуальних можливостей та здібностей. Починаючи з 2001 р. в українському освітянському середовищі вивчалися питання щодо включення дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в загальний освітній процес та напрацьовувалися відповідні механізми. Інклюзивна освіта в Україні активно розбудовується і стає потужною альтернативою навчанню дітей з ООП в освітніх закладах інтернатного типу. У Законі України «Про освіту», який було ухвалено в 2017 р., зазначається, що діти з ООП мають право здобувати освіту в закладах загальної середньої освіти за місцем проживання, які повинні адаптувати всі компоненти освітнього процесу (освітнє середовище, навчальні плани і програми, методи, форми і засоби навчання, психолого-педагогічний супровід) до їхніх можливостей. На цьому шляху дуже важливими є вивчення, аналіз та використання здобутків європейських країн, в яких відповідні процеси розпочалися раніше і є вже набутий досвід запровадження інклюзивного підходу в освіті. Однією з таких країн є Фінляндія, що має більше ніж 20-річний досвід у сфері інклюзивної освіти, який ми вважаємо за потрібне проаналізувати в цій роботі.

Фінська освіта сприймається в нашому українському соціумі як безумовно сучасна, передова й високоефективна, що підтверджується високими результатами фінських школярів у Міжнародній програмі з оцінки освітніх досягнень учнів (PISA). Один із засадничих її принципів – це фокусування на сильних сторонах кожної дитини замість підкреслювання недоліків, постановки «діагнозів» та свого роду маркування дітей (що є неприпустимим для демократичного гуманного суспільства). Як зазначає В. Топол: «Ідея фінської системи полягає в тому, щоб виявити освітні потреби якомога раніше, незалежно від причин. Як тільки класний керівник чи вчитель-предметник побачить проблеми в навчанні, вони консультуються зі спеціальним педагогом. Звичайні вчителі не мають розбиратись у причинах проблем, вони лише мають зауважити щось незвичайне» [3]. У Фінляндії дітей з ООП перевели зі спеціальних закладів освіти у звичайні класи, і саме там всі починають навчання на рівних засадах. Якщо у дитини виявляються проблеми, їй надається спочатку легка підтримка, надалі вона може посилюватися за потреби. Ті ж самі спеціальні заклади освіти, з яких перевели дітей до звичайних шкіл, перетворили на консультаційні центри. Вони допомагають педагогам, коли потрібна додаткова підтримка для учнів. Інколи вчителі та учні приходять до таких центрів впродовж кількох днів або тижнів. Або ж фахівці центрів приходять до закладів освіти і працюють з учнями. Учителі складають плани уроків, а фахівці підказують, які допоміжні матеріали та як саме можна використати. Такі фахівці у Фінляндії можуть працювати на різних засадах: це може бути спеціальний педагог, який не працює постійно в класі, а його запрошують до школи у разі потреби в допомозі; або ж це

спеціальні педагоги, які працюють у спеціальних класах; або ж це дошкільні спеціальні педагоги. Ці фахівці співпрацюють з учителями, надають дітям з ООП більш посилену підтримку, якщо не спрацьовують звичайні педагогічні підходи, та входять до складу шкільної команди із забезпечення благополуччя, котра надає спеціальну освітню підтримку в індивідуальному порядку тим, хто на неї потребує.

Загалом, у фінських інклюзивних школах навчання дітей з ООП може здійснюватися в різних формах: у звичайному класі; у змішаному класі, де викладання здійснюється і вчителем-предметником, і фахівцем з інклюзії; у малих групах спеціальної підтримки (з частковим відривом від основного класу або без нього); у спеціалізованому класі (для дітей з важкими порушеннями). Є в країні і декілька спеціальних шкіл для дітей з важкими або комплексними відхиленнями. Основна особливість фінської інклюзивної освіти полягає в тому, що не учень з певними особливостями має підлаштовуватися під освітнє середовище, щоб отримати освіту, а освітня система є гнучкою, адаптивною, толерантною та здатною до урахування потреб дитини. Важливо в цьому сенсі зазначити основні принципи, на яких ґрунтується фінська інклюзивна освіта [2]:

1. Принцип «Рівний підхід до кожного» – передбачає здатність закладу освіти побачити, розпізнати і зрозуміти, що учні вже знають, які в них є потреби (так само й освітні) та як їх можна задовольнити під час навчання.

2. Принцип участі та діяльності – це здатність закладу освіти стимулювати учнів до включення в життя колективу й освітнього закладу.

3. Принцип соціальної справедливості передбачає повну й рівноправну участь усіх груп суспільства в його житті, а також задоволення їхніх потреб.

4. Принцип толерантності – означає здатність приймати відмінності, що показує гнучкість мислення та відкритість до багатоманіття.

5. Принцип диференціації передбачає процес, за якого враховують різноманітність учнів та їхні різні освітні потреби, а отже і різноманітність їхнього сприймання, способів і можливостей засвоєння навчального матеріалу та його відтворення.

6. Принцип індивідуалізації – темп, зміст і результати навчання регулюються з урахуванням потреб кожного учня і учениці. Навчальні цілі можуть бути індивідуалізованими, якщо у дитини є ООП.

7. Принцип доступності навчання надає всім учням можливість бути залученими до освіти, розвиватися на основі своїх здібностей та можливостей.

8. Принцип педагогічної доступності означає відкритість до навчання і врахування багатоманітності учнів під час освітнього процесу.

Для реалізації зазначених принципів у системі фінської освіти розроблено 7 кроків:

Крок 1. Пролонгація періоду здобуття обов'язкової освіти. Учні з ООП можуть навчатись у закладі дошкільної освіти на рік довше, ніж інші діти, або ж почати навчання у закладі початкової освіти на рік раніше. У Фінляндії добре розвинена дошкільна освіта, і вже на цьому рівні формується розуміння, коли дитині потрібно починати перехід до закладу початкової освіти, чи готова дитина з певним рівнем навичок до 1 класу.

Крок 2. Систематична підтримка в навчанні. Він пов'язаний з моделлю трирівневої підтримки і полягає в тому, що перш за все всі діти у класі перебувають на рівні загальної підтримки (вчитель навчає всіх дітей, користуючись принципом загального дизайну в навчанні). Тобто на першому рівні вчителі дуже гнучко підходять до освітнього процесу. Вони використовують різні педагогічні методи і прийоми, пізнають дитину, щоб з'ясувати її потреби. Іноді такої загальної підтримки недостатньо. Наприклад, дитина повільно читає чи робить багато письмових помилок, не пише під диктовку. Тоді здійснюють додаткове педагогічне оцінювання потреб та можливостей дитини. Результати узгоджують з батьками або зі спеціальними педагогами та психологами.

Крок 3. Сфери діяльності. Наступним кроком може бути розробка спеціального документа, що регулюватиме навчання дитини. Там вносяться корективи і в програму навчання, і в навчальний план, за потреби. Усі діти зазвичай вивчають такі предмети, як



математика, англійська, фінська та шведська мови. Іноді вони можуть написати заяву про звільнення від вивчення однієї іноземної мови. Натомість спрямувати зусилля на математику чи фінську.

Крок 4. Навчання, що не залежить від класу. Є діти, які пропускають багато уроків через те, що хворіють, або з інших причин. Заклад освіти може ухвалити рішення, щоб залишити їх на повторний рік. Проте інколи краще, щоб такі учні навчалися в тому самому класі. Там можуть бути їхні друзі, знайомий колектив. У такому випадку заклад може вирішити, що вони будуть вчитися в тому самому класі, але за індивідуальною програмою, відповідно до власного темпу.

Крок 5. Додатковий клас. Також заклади можуть забезпечити додатковий рік навчання – 10 клас. Це дає можливість покращити оцінки та визначити, яка область навчання цікавить: професійно-технічна освіта чи старша середня школа.

Крок 6. Гнучка освіта. Базова освіта у Фінляндії є досить гнучкою. Діє програма (міжнародний курс Еразмус +), яка дає можливість завершити навчання у старшій середній школі, працюючи. Учні можуть працювати в ресторані 3 дні на тиждень, а два дні відвідувати заклад освіти.

Крок 7. Консультації та рекомендації. Учні мають право отримувати їх навіть після того, як завершили навчання у старшій школі.

Змінюються й засоби навчання. Наприклад, для дітей, які мають труднощі з комунікацією, є спеціальні гаджети чи книжки. Учні можуть використовувати їх, щоб спілкуватись (показувати на картинках чи піктограмах те, що вони хотіли повідомити). Застосовують також спеціальні картки для комунікації. Наприклад, якщо дитина хоче вийти з класу, вона може показати відповідну картку. Вчителі також можуть використовувати подібні картки. Наприклад, щоб повідомити місце навчання: у класі, на свіжому повітрі, у басейні.

Приймання їжі – це теж елемент соціалізації. Було б добре, щоб усі діти їли разом. Але деяким потрібна допомога в цьому: спеціальні тарілки (якщо у дитини проблеми з моторикою); дзеркало, в якому дитина спостерігає, як вона їсть. Таким чином, діти можуть їсти разом, і ніхто не відчуває дискримінації в цьому процесі.

В освітньому процесі використовується така педагогічна технологія, як спільне викладання. Як зазначає О. Винничук: «це форма співпраці педагогів, що передбачає викладання предметів в класі з різним контингентом учнів одночасно двома викладачами (зазвичай викладачем без спеціальної освіти і дефектологом)» [1, с. 39]. Педагогами складається графік проведення спільних занять, визначається матеріал для спільного викладання, планується спільна діяльність у класі і поза ним. Учні з ООП отримують при цьому більше уваги і кваліфікованої допомоги. Також використовується допомога асистентів, консультантів, які допомагають учням з ООП під час уроку у виконанні завдань і комунікації з іншими учасниками освітнього процесу. Використовується й така форма, як групове навчання, сутність якого в інклюзивній освіті полягає в тому, що групи формуються за здатністю учнів працювати разом, за наявністю ООП, за особливостями психофізичного розвитку і рівня підготовки. При цьому склад груп може змінюватися залежно від завдання, яке мають виконувати учні, або певних обставин. Таким чином, розширюється коло спілкування і формуються комунікативні навички учнів, їхня здатність взаємодіяти з різними однокласниками. Так само й інші діти в класі засвоюють досвід різноманіття й толерантності у стосунках.

Таким чином, інклюзивна освіта у Фінляндії побудована на концепції «школа для всіх» і передбачає доступність навчання для кожної дитини, незважаючи на відмінності, що є однією з ознак демократичного суспільства. Значна увага приділяється формуванню компетентності вчителів щодо запровадження гнучкого диференційованого підходу до підготовки учнів, виходячи з особливостей їхнього психофізичного розвитку та рівня підготовки.

### Список використаних джерел

1. Винничук О. Особливості інклюзивної освіти: досвід Фінляндії. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: матеріали І Всеукр. міждисципл. наук.-практ. конф. м. Тернопіль. 8 квітня 2021 р. Тернопіль: ТНПУ імені В.Гнатюка. 2021. С. 37-40.
2. Інклюзивна освіта у Фінляндії – концепції, освітня програма, законодавство і практики. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YUF0Beskgi4> (дата звернення: 12.03.2023).
3. Топол В. Що особливого у фінській інклюзивній освіті. НУШ – Нова українська школа: вебсайт. URL: <https://bit.ly/3laOR3a> (дата звернення: 12.03.2023).

### ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вероніка Кушта, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.Г. Саранча, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### EUROPEAN EXPERIENCE OF TRAINING SPECIALISTS TO WORK IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Veronika Kushta, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті розглянуто європейський досвід підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі. Актуальність підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі визначається необхідністю забезпечення рівності прав на отримання якісної освіти у всіх дітей, включаючи тих, у кого є особливі освітні потреби. Європейські країни розробляють та впроваджують різноманітні підходи та методики підготовки фахівців у галузі інклюзивної освіти. Однак, виникають проблеми, пов'язані з неоднаковістю рівня підготовки фахівців, недостатньою кількістю кваліфікованих викладачів, недостатнім фінансуванням та браком належного сприйняття суспільством рівноправності та необхідності інклюзії. Щоб вирішити ці проблеми, країни повинні забезпечити належний рівень фінансування, забезпечення рівних можливостей доступу до освіти та надання якісних послуг підготовки фахівців, а також підвищення уваги суспільства до значення інклюзії.

**Ключові слова:** інклюзія, інклюзивна освіта, підготовка кадрів, професійні компетентності.

**Abstract.** The article examines the European experience of training specialists to work in an inclusive environment. The relevance of training specialists to work in an inclusive environment is determined by the need to ensure equal rights to quality education for all children, including those with special educational needs. European countries are developing and implementing various approaches and methods of training specialists in the field of inclusive education. However, there are problems related to the uneven level of training of specialists, insufficient number of qualified teachers, insufficient funding and lack of proper perception by society of equality and the need for inclusion. To address these issues, countries must ensure adequate funding, equal access to education and quality training services, and raise public awareness of the importance of inclusion.

**Keywords:** inclusion, inclusive education, personnel training, professional competences.

У зв'язку з впровадженням інклюзивної освіти обрана теми є досить популярною сьогодні. Застосування інклюзивної освіти вимагає наявності кваліфікованих фахівців, здатних працювати з учнями різного віку та з особливими освітніми потребами. Європейський досвід підготовки фахівців може бути корисним для інших країн, які також хочуть впровадити інклюзивну освіту.

Особлива увага приділяється підготовці вчителів, педагогів, психологів та інших фахівців у галузі освіти, які мають необхідні знання та навички для роботи з дітьми з різними освітніми потребами [1]. У Європі розроблено різноманітні програми підготовки фахівців, які включають теоретичну підготовку та практичні навички. Важливо забезпечити належний рівень знань та навичок фахівців, щоб вони могли ефективно взаємодіяти з учнями з різними освітніми потребами та сприяти їхньому розвитку.

У багатьох країнах Європи розроблені програми підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі, що дозволяє забезпечити якісну освіту для дітей з різними нозологіями та різними освітніми потребами [7].

Одним із прикладів є Норвегія, де підготовка вчителів для інклюзивної освіти починається ще на етапі вищої освіти, де вчителі мають навчатися роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Крім того, у Норвегії проводиться додаткова підготовка для вчителів, які бажають працювати в інклюзивних класах, де вони можуть отримати практичні навички та знання для роботи з дітьми з різними освітніми потребами.

У Німеччині національна програма «Інклюзивна освіта» передбачає підготовку фахівців з інклюзивної освіти, які мають навчатися спеціальним методам та прийомам роботи з дітьми з різними освітніми потребами, а також з використанням спеціальних технологій та обладнання.

У Данії підготовка фахівців для роботи в інклюзивному середовищі проводиться на різних рівнях, включаючи вищу освіту та спеціалізовану підготовку для вчителів, педагогів та соціальних працівників [8].

Отже, підготовка фахівців для роботи в інклюзивному середовищі є важливим елементом розвитку інклюзивної освіти в Європі, що дозволяє забезпечити якісну освіту для дітей з різними освітніми потребами та забезпечити їх повноцінну інтеграцію в суспільство [2].

Існує декілька проблем, пов'язаних з підготовкою фахівців для роботи в інклюзивному середовищі в країнах Європейського союзу:

1. Недостатня кількість фахівців: У багатьох країнах Європейського союзу недостатньо кваліфікованих фахівців, які можуть працювати в інклюзивному середовищі. Це може бути пов'язано з відсутністю відповідних програм підготовки та недостатнім фінансуванням для таких програм.

2. Різниця у підходах до інклюзивної освіти: У кожній країні Європейського союзу є власні підходи до інклюзивної освіти. Тому фахівці, що працюють в інклюзивному середовищі, повинні бути готові до роботи зі студентами з різними освітніми потребами, які можуть вимагати різних підходів [3].

3. Потреба у постійному навчанні: Оскільки інклюзивна освіта постійно розвивається, фахівці, які працюють в інклюзивному середовищі, повинні постійно оновлювати свої знання та навички. Це може бути важко з міркувань часу та фінансів.

4. Проблеми з комунікацією та співпрацею: Робота в інклюзивному середовищі може вимагати співпраці між різними фахівцями, такими як педагоги, психологи та медичні працівники. Проте, виникають проблеми з комунікацією та співпрацею між цими фахівцями, що може негативно вплинути на якість надання послуг [4].

До інших проблем можна віднести відсутність єдиної методології підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі в Європі. У різних країнах використовуються різні підходи та методи навчання, що може призвести до неоднакової якості підготовки фахівців. Також однією з проблем може бути недостатня кількість викладачів, які мають достатній рівень кваліфікації та досвід роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Крім того, інклюзивна освіта вимагає співпраці різних професій, що може бути складною задачею через різний підхід до питань, які стосуються освіти, медицини, соціальної підтримки тощо [5]. Також, іноді можуть виникати фінансові проблеми, пов'язані з підготовкою фахівців, відповідно до вимог інклюзивної освіти, та обладнанням спеціальних класів або розробкою інших засобів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

У цілому, розвиток інклюзивної освіти та підготовка фахівців для роботи в інклюзивному середовищі є складними завданнями, що вимагають комплексного підходу та співпраці різних професій та громадського суспільства.

Існує декілька шляхів вирішення проблем, пов'язаних з підготовкою фахівців для роботи в інклюзивному середовищі в країнах Європейського Союзу:

1. Реформування програм підготовки вчителів і інших фахівців, щоб вони могли відповідати вимогам інклюзивної освіти. Це можна зробити через включення нових курсів та модулів з інклюзивної освіти та методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Забезпечення належного фінансування підготовки фахівців для роботи в інклюзивному середовищі. Це може включати фінансування стажувань у відповідних установах, оплату курсів підвищення кваліфікації для вчителів та інших фахівців.

3. Розробка додаткових програм та підтримка наукових досліджень у сфері інклюзивної освіти. Це дозволить фахівцям покращувати свої знання та навички у цій сфері, а також розробляти нові методи та підходи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [6].

4. Створення мережі національних та міжнародних центрів компетенцій з інклюзивної освіти та підтримка їх роботи. Ці центри можуть забезпечувати підтримку та консультації фахівцям, а також розробляти та поширювати інформаційні матеріали для підготовки фахівців.

Загальна тенденція в Європейському Союзі полягає у тому, що інклюзивна освіта стає все більш важливою і приділяється все більше уваги. Країни зосереджуються на розробці та впровадженні методів, які б підтримували інклюзивну освіту. Фахівців з підготовки в інклюзивній освіті також стає все більше. Це означає, що викладачі та інші спеціалісти повинні мати відповідну підготовку, щоб забезпечувати ефективну та доступну освіту дітям з особливими освітніми потребами. Проте, існують певні проблеми, такі як недостатнє фінансування, брак належного законодавства та необхідності більшої підготовки викладачів. Для розв'язання цих проблем потрібні додаткові зусилля та велике фінансування з боку урядів та організацій.

### Список використаних джерел

1. Саранча І.Г., Хіля А.В. Організація соціально-педагогічної діяльності студентської молоді в межах реалізації соціальних проєктів. *Український соціум*. 2020. № 4 (75). Р. 125–135. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2020.04.125>

2. Саранча І.Г., Хіля А.В. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до роботи в інклюзивному просторі: ресурсна кімната, арт-терапевтична студія. *Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія : зб. наук. праць / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*. 2020. Вип. 61. С. 162-166. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-162-166>

3. Kolosova O., Khilya A., Sarancha I. Подготовка воспитателей дошкольных учреждений к работе с детьми с особыми образовательными потребностями. *Society, Integration, Education (SIE 2019)*. 2019. Volume III. P. 83-93. URL: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2019vol3.3998>

4. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant Attitudes Towards Persons with Special Educational Needs as a Component of Professional Training for Teachers in Higher Education Institutions. *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 126-135. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875>

5. Khilya A., Kolosova O., Sarancha I., Kazmirchuk N. Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment. *Society, Integration, Education (SIE 2020)*. 2020. Volume I. P. 363-373. URL: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.5124>

6. Khilya A., Kolosova O., Blashkova O., Hodlevska V. Use of Art Pedagogy in the Process of Adaptation of Immigrant Student to the University. *Society, Integration, Education (SIE 2021)*. 2021. Volume I. P. 259-269. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol1.6319>

7. Persons with disabilities. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137>

8. Sainsbury, R. (2018). Labour market participation of persons with disabilities—how can Europe close the disability employment gap?. In *The Right to Work for Persons with Disabilities* (pp. 135-154). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.

## СТАН СФОРМОВАНOSTІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

**Ярослава Пилипенко**, асистент кафедри дошкільної освіти, аспірантка  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## STATE OF FORMATION OF PEDAGOGICAL EDUCATION OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

**Yaroslava Pylypenko**, assistant of the department of preschool education, PhD student  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubinsky State Pedagogical University named after (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто поняття педагогічної просвіти батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Сформовано форми та методи взаємодії з батьками та між закладом освіти, де навчається дитина з інвалідністю. Окреслено загальну концепцію побудови програми організації педагогічної просвіти батьків дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти*

***Ключові слова.** педагогічна просвіта батьків, діти з особливими освітніми потребами, форми співпраці*

***Abstract.** The article examines the concept of pedagogical education of parents who raise children with special educational needs. Forms and methods of interaction with parents and between the educational institution where a child with a disability studies have been formed. The general concept of building a program for the organization of pedagogical education of parents of children with special educational needs in educational institutions is outlined*

***Key words.** pedagogical education of parents, children with special educational needs, forms of cooperation*

Сучасна освітня політика України суттєво змінила спосіб здобуття освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Особливим досягненням гуманізації освіти є впровадження інклюзивної освіти в освітні заклади. Однак для того, щоб зрозуміти дані питання і визначити особливості та деталі роботи з такими дітьми, спочатку необхідно обґрунтувати та розглянути наукову інтерпретацію визначення, а саме: «діти з особливими освітніми потребами».

У «Законі України про освіту» діти з особливими освітніми потребами є «... найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти, які потребують особливої підтримки та уваги, тому важливо забезпечити продовження здобуття освіти такими дітьми із створенням всіх необхідних умов з наданням психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткових послуг незалежно від місця перебування таких учнів» [4].

У сучасних умовах прагнення суспільства змінити систему освіти та виховання дітей з ООП зазнає значних змін. Законодавство та практичний досвід показують, що впровадження інклюзивного навчання у освітній процес, де навчаються діти з ООП, це, передусім, формування суспільної уваги та поваги до різноманіття та унікальності кожного учня чи учениці, що, у свою чергу, забезпечує якість освіти для всіх дітей.

Інклюзивна освіта набуває нового значення у освітньому просторі. Серед чинників, які є важливими у навчанні дітей з ООП, вагомою є співпраця закладу освіти з батьками. Нині вчені розглядають сімейне виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП)

тільки через призму самої дитини, її розвиток та потреби. Таким чином, залишається невирішеним важливий аспект – емоційне благополуччя батьків, діти яких мають інвалідність.

З кожним роком потреби батьків, які виховують дітей з ООП і надання їм психокорекційної допомоги стають все більш актуальними. Науковці зазначають про необхідність залучення батьків до корекційно-виховного процесу дітей, а також розробляють технології та методи, що допомагають сім'ям виховувати дітей з ООП.

Роль сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами, є значно вагомішою порівняно з родинами, які виховують дітей з нормотиповим розвитком. Водночас із традиційними функціями особлива сім'я, починає виконувати і специфічні функції, відмінні від функцій сімей, які виховують нормотипових дітей. Основною метою роботи із сім'ями в інклюзивних закладах освіти є надання батькам кваліфікованої допомоги у вихованні та розвитку дитини з ООП. З огляду на це виникає гостра потреба у проведенні науково-методичних заходів з питань педагогічної просвіти батьків.

На сьогодні існує певна система організації батьківської просвіти, як зауважує науковиця В. Телюк, це «... батьківські збори, загальношкільні батьківські конференції та зустрічі; групові і індивідуальні консультації; відкриті уроки і виховні заходи» [5, с. 225].

Під поняттям «педагогічна просвіта батьків» Л. Лук'янова пропонує розуміти «... процес ознайомлення їх із особливостями розвитку особистості дитини і способами взаємодії з нею, який побудований у контексті життєдіяльності всіх суб'єктів взаємодії у відповідності до цінностей культури [3].

Світова педагогічна спільнота доводить, якщо в родині можна відновити взаємоповагу і взаєморозуміння, тоді можна вирішити надскладні проблеми у будь-якій сфері діяльності, де навчається дитина з ООП.

Згідно наукового підходу Т. Цуркан, педагогічна освіта та просвіта батьків «... є цілеспрямованим процесом та результатом засвоєння дорослою людиною системи знань, практичних умінь та навичок, розвиток розумової діяльності та почуття, формування світогляду та пізнавальних процесів». Зазначене автором поняття визначається як цілеспрямований процес навчання та виховання у інтересах дорослого, суспільства та держави в цілому. Також визначається як суспільно-організований та нормований процес безперервної передачі наступним поколінням попереднього соціально важливого досвіду [7].

Вагомою є думка О. Кириченко. і Т. Ковганич, які вважають, що проблемне поле педагогічної освіти батьків повинно містити такі блоки: «... соціальні зміни та сімейне виховання дітей; психологічні, фізичні та освітні основи виховання дітей у сім'ї; батьки і діти: мистецтво спілкування та взаємодії; здоров'я дітей, виправлення відхилень, пропагування здорового способу життя і формування стресостійкої особистості; духовно-моральний розвиток та виховання дітей у сім'ї; відповідальне компетентнісне батьківство як умова ефективного розвитку дитини; психолого-педагогічний супровід дитини, яка потрапила у складні життєві ситуації» [2, с. 10]. Така система допоможе прищепити батькам сучасну концепцію про те, що виховання дітей – це складний і динамічний процес взаємодії між дорослими і дітьми, оволодіння специфічними методами та прийомами навчання і спілкування, позитивне ставлення до дітей і сумлінне виконання своїх обов'язків.

Обмін кращим досвідом виховання дітей у сім'ї допомагає критично осмислити педагогічну поведінку батьків. У той же час, спілкуючись з батьками, завжди треба пам'ятати про необхідність бути тактовними, стимулювати їх природне прагнення до самовдосконалення, а також культивувати і заохочувати позитивне прагнення дітей до кращої освіти [9].

Ефективність партнерства батьків та педагогів багато в чому залежить від врахування основних принципів його організації: гуманістичний характер відносин між педагогом та батьками, педагогом та дитиною, батьками та дитиною; всі учасники взаємодії розглядаються як активні суб'єкти спільної діяльності, засновані на провідних принципах демократії і творчості; максимальне врахування індивідуальних інтересів, потреб та

здібностей учасників процесу педагогічної освіти, різноманітність культурного, освітнього рівня батьків та застосування в зв'язку з цим відповідних різноманітних технологій, форм, методів та засобів роботи з батьками.

Все це дозволяє організувати навчання відповідно до різних груп питань і підвищити його актуальність в очах потенційних учасників. Головною умовою навчання батьків дітей з особливими освітніми потребами є те, щоб вони розуміли функції і зміст діяльності один одного. Щоб ці суб'єкти могли зрозуміти і представити освітні можливості один одного, вони також можуть встановити реальну взаємодію, зрозуміти і усвідомити, чому вони це роблять, і чітко представити кінцевий продукт.

При організації педагогічної просвіти повинні враховуватись певні фактори: кількість дітей в сім'ї; специфіка впливу неповної сім'ї на дитину; через високий рівень зайнятості батьків існує брак спілкування між батьками та їхніми дітьми; специфіка проявів порушень дитини з ООП.

У процесі взаємодії та партнерства вчителі повинні не тільки вказувати батькам на недоліки методів та організації сімейного виховання, а й вказувати батькам на недоліки вчителів. Цей процес повинен бути сповнений поваги і такту, а взаємна критика повинна бути обґрунтованою та конструктивною [10]. Тому ефективність організації навчання та виховання батьками дітей з особливими освітніми потребами залежить від позиції, яку вони займають у взаємодії. Якщо вони будуть розглядатися в якості суб'єкта цілісного освітнього процесу, то робота буде ефективною.

Для якісної взаємодії батьків із закладом освіти у якому навчається дитина з ООП вважаємо за необхідне застосовувати певні форми роботи, які покращать дану взаємодію. Форми організації педагогічної просвіти батьків дітей з ООП – це прийоми організації їх спільної участі та спілкування [8]. Доцільною є сукупність колективних, групових та індивідуальних форм взаємодії. Так, обговорення тієї чи іншої проблеми виховання на батьківських зборах продуктивно продовжити при індивідуальних зустрічах з батьками, на групових консультаціях.

Отже, розглянувши основні форми організації педагогічної просвіти батьків дітей з ООП, вважаємо за необхідне застосовувати як індивідуальні так і групові форми взаємодії. Серед групових форм організації педагогічної просвіти батьків дітей з ООП доречно застосовувати такі: батьківські збори, сюжетно-рольові або ділові ігри, батьківські творчі вечори, батьківські брейн-ринги, батьківські клуби, проведення відкритих занять, організація групових батьківських занять, створення спільних свят. Серед індивідуальних форми організації педагогічної просвіти батьків дітей з ООП вважаємо доречно застосовувати наступні форми роботи: індивідуальні бесіди з батьками, відвідування педагогом дитини в домашніх умовах, електронна скринька довіри, індивідуальні тематичні консультації.

#### Список використаних джерел

1. Декларація про права інвалідів: веб-сайт URL: [https://zakon.cc/law/document/read/995\\_117](https://zakon.cc/law/document/read/995_117) (дата звернення 25.03.2023).
2. Кириченко В., Ковганич Г. Партнерство закладу освіти та сім'ї. Психолог. 2019. № 8 (656), С. 4–13.
3. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. 24 с.
4. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році: Закон України про освіту від 06.09.2022 № № 1/10258 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1025729-22> (дата звернення 24.03.2023)
5. Телюк В. В. Активні форми співпраці школи і батьків для підвищення якості освіти. Соціально-педагогічні умови співпраці навчального закладу з батьками як фактор підвищення якості освіти : матеріали Інтернет-семінару. Львів, 2016. С. 217–229.
6. Форми і методи педагогічної активізації батьків. За редакцією Царик Л. П. К., 2012. 64 с.

7. Цуркан Т. Г. Педагогічна освіта батьків. Педагогічний процес: теорія і практика. Київ: ЕКМО, 2014. С. 33–37.
8. Bilous, V.S., Brovchak, L.S. The role of the library in the formation of inclusive competence of future teachers: Relevance, directions, experience. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*. 2020. (5). pp. 77–85
9. Demchenko O., Kronivets T., Pylypenko Y., Khilya A. Implementation of the European experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (Ukrainian context). *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 47-56. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876>
10. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant Attitudes Towards Persons with Special Educational Needs as a Component of Professional Training for Teachers in Higher Education Institutions. *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 126-135. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875>

## ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЯК МЕТОДУ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Тетяна Поліщук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: А.В. Василюк, доктор педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## USE OF THE DIDACTIC GAME AS A TEACHING METHOD CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL PROBLEMS

*Tetyana Polishchuk, master's student*

*Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

**Анотація:** В статті презентовано аналіз організації процесу навчання в умовах інклюзивної освіти, яка передбачає формування позитивної навчальної мотивації учнів. Запропоновано доцільні шляхи використання дидактичної гри, як методу формування пізнавального інтересу.

**Ключові слова:** дидактична гра, методи навчання, особливі освітні потреби.

**Abstract:** The article presents an analysis of the organization of the learning process in the conditions of inclusive education, which involves the formation of positive educational motivation of students. Expedient ways of using a didactic game as a method of forming cognitive interest are proposed.

**Keywords:** didactic game, teaching methods, special educational needs.

У Концепції Нової української школи зазначено, що діти молодшого шкільного віку можуть бути природно залучені в дидактичну гру, яка формує їх культуру мислення. Це також стосується дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

У дидактичних іграх дитина спостерігає та порівнює, зіставляє й класифікує предмети за певними ознаками, проводить доступний їй аналіз і синтез, а також робить узагальнення. Важливо, що в процесі гри дитина з ООП здатна виконати стільки завдань, скільки їй зовсім не доступно у звичайній ситуації [1].

Вагомий внесок у дослідженні ефективності застосування дидактичної гри у навчанні учнів внесли Н. Бібік, А. Сорокіна, Є. Тихеєва, А. Бондаренко, З. Богуславська, О. Дяченко, В. Рижук, Н. Короткова, В. Мухіна, О. Проскура, О. Савченко та ін. Зокрема, науковці вважають, що дидактична гра є продуктивним засобом розвитку дитини з ООП, корекції її мотиваційної, пізнавальної та емоційно-вольової сфер (Л. Славіна, К. Лебединська та ін.).

Освітній процес в умовах інклюзивного навчання покликаний збагачувати знання учнів з різними нозологіями, а також розвивати їх мислення, уяву та самостійність у навчанні. Тому вчителю доцільно використовувати різноманітні методи та засоби





5. Гра має бути цікавою для учнів.

Таким чином, в процесі застосування дидактичних ігор слід дотримуватися наступних вимог: сюжет, правила гри мають відповідати віковим та інтелектуальним можливостям дитини; гру потрібно проводити протягом навчального року, для формування ключових компетентностей учнів; у грі має бути достатнє матеріально-технічне забезпечення, наочність, яка відповідає особливим потребам дітей; для проведення гри педагог ретельно обирає її тему, розробляє хід, засоби емоційного впливу; педагог чітко визначає правила гри, за необхідності їх повторює, задає запитання щодо розуміння правил; гру потрібно поєднувати з іншими методами й засобами навчання; частка ігрового методу повинна зменшуватись відповідно до формування пізнавальних інтересів; учитель контролює виконання завдань та правил гри, при необхідності допомагає учневі; гра закінчується підведенням підсумків, з обговоренням і висловлюванням критичних суджень; у процесі гри важливо підтримувати пізнавальну активність учнів, позитивну атмосферу, інтерес [6]; педагог оцінює результати гри та регулярно демонструє учням їх досягнення; учні повинні систематично впевнюватись в тому, що до початку гри вони чогось не вміли, а на кінець гри навчилися цьому [1].

### Список використаних джерел

1. Використання дидактичної гри як засобу розширення пізнавальних можливостей учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання: методичний посібник / уклад. Л. Микуш. Хмельницький 2021. 94 с.
2. Докучина Т. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2017. Вип. 9(2). С. 56-64.
3. Сак Т. Особливості розв'язання навчальних завдань учнями із затримкою психічного розвитку. *Дефектологія.* 2008. №1. С. 12-17.
4. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.
5. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant Attitudes Towards Persons with Special Educational Needs as a Component of Professional Training for Teachers in Higher Education Institutions. *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 126-135. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875>
6. Stakhova I., Shikirinska O., Demchenko O., Groshovenko O., Imber V. Formation of readiness of future primary school teacher for environmental activities: creative aspect. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference.* Volume I, May 28th-29th, 2021. 642-655. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6279>

### ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

**Ольга Потєєва**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Колосова О.В., кандидат педагогічних наук, заступник декана з наукової роботи, старший викладач кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### PECULIARITIES OF FORMING HEALTH-SAVING COMPETENCE IN SENIOR PRESCHOOLERS

**Olga Poteyeva**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація:** В статті розкрито особливості формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано їх психолого-педагогічні особливості розвитку для ефективного формування зазначеної компетентності. Наведено методи та прийоми роботи із старшими дошкільниками щодо формування в них здоров'язберезувальної компетентності.

**Ключові слова:** здоров'язберезувальна компетентність, старші дошкільники, психолого-педагогічні особливості, діти з особливими освітніми потребами.

**Abstract:** The article reveals the peculiarities of the formation of health-saving competence in senior preschool children. Their psychological and pedagogical features of development for the effective formation of this competence are substantiated. The methods and techniques of work with senior preschoolers on the formation of health-saving competence are presented.

**Keywords:** health-saving competence, senior preschoolers, psychological and pedagogical features, children with special educational needs.

Здоров'язберезувальна компетентність старших дошкільників є важливим аспектом їхньої освіти та розвитку. Ця компетентність передбачає здатність дітей берегти своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя, усвідомлювати важливість фізичної та психічної гігієни, розуміти ризики та наслідки певних дій, а також вміти приймати рішення, які допоможуть зберегти їхнє здоров'я.

До особливостей формування здоров'язберезувальної компетентності у старших дошкільників слід віднести врахування їх психофізіологічних особливостей та пізнавальних можливостей. На цьому етапі розвитку дитини важливо розвивати у неї ціннісне ставлення до власного здоров'я, допомагати засвоювати знання про здоровий спосіб життя, навички фізичних вправ і правил гігієни [4]. А також серед особливостей формування здоров'язберезувальної компетентності у старших дошкільників слід зазначити їх сприйнятливості. Діти цієї вікової категорії особливо піддатливі зовнішнім впливам та можуть швидко засвоювати нові знання та вміння; характеризуються потужним розвитком допитливості. Старші дошкільники мають великий інтерес до оточуючого світу і люблять ставити запитання. Вони готові досліджувати своє тіло та його функції, що також створює можливості для формування здоров'язберезувальної компетентності [3]. Мають достатньо розвинені навички імітації. Старші дошкільники люблять імітувати дорослих та дітей старшого віку. Це може бути використано для формування навичок здорового способу життя, які дитина буде практикувати із задоволенням. Якщо діти бачать, що дорослі приділяють достатню увагу здоровому способу життя, вони також будуть більш схильні до здорового способу життя. На цьому віковому етапі дитина активно розвиває своє мислення, в неї формується логічне мислення, що дає можливість включати старших дошкільників у процес розуміння і осмислення важливості здорового способу життя.

Старші дошкільники мають живу уяву, що дозволяє їм переживати відчуття та емоції, пов'язані зі здоровим способом життя. Наприклад, коли діти розмірковують про те, як корисно займатися спортом, вони можуть уявити собі себе як здорових, енергійних та задоволених. Діти старшого дошкільного віку схильні до спілкування та взаємодії з іншими дітьми. Завдяки цьому вони можуть спільно відвідувати заняття з фізичного розвитку та інші спортивні заходи, де можуть отримувати задоволення та позитивні емоції від фізичної активності. Старші дошкільники вже можуть розуміти прості причинно-наслідкові зв'язки, наприклад, як здорове харчування допомагає зберігати здоров'я. Вони можуть мати відчуття голоду та насолоду від їжі, тому важливо пояснити їм, які продукти корисні та допомагають зберігати здоров'я. Крім того, старші дошкільники починають усвідомлювати, що деякі дії та звички можуть впливати на їх здоров'я. Наприклад, вони можуть зрозуміти, що регулярні заняття спортом та правильне харчування допоможуть їм залишатися здоровими та енергійними. Також вони можуть відчувати потребу у засобах для збереження свого здоров'я, таких як маски для обличчя, вітаміни тощо.

У дітей старшого дошкільного віку починає формуватися бажання самостійно контролювати стан свого здоров'я та діяти для його збереження. Вони можуть навіть впливати на здоров'я своїх родичів та друзів, розповідаючи їм про те, як важливо зберігати здоров'я та як це зробити. Таким чином, здоров'язбережувальна компетентність допомагає старшим дошкільникам стати відповідальними за своє здоров'я та здоров'я інших людей, що є важливою навичкою для майбутнього життя. Також слід враховувати, що діти цього віку ще не мають повного розуміння наслідків своїх дій, тому важливо розповісти їм про наслідки нездорових звичок та привчати до здорового способу життя. Крім того, старші дошкільники вже здатні до самостійних дій, тому важливо навчити їх самостійно приймати рішення щодо свого здоров'я.

Отже, психолого-педагогічні особливості старших дошкільників, такі як активна допитливість, бажання самостійно контролювати своє здоров'я та усвідомлення важливості здорового способу життя, дозволяють формувати у них здоров'язбережувальну компетентність. Застосування різноманітних методів та підходів у освітньому процесі закладу дошкільної освіти дозволить оптимізувати даний процес [2].

Існує багато форм, методів та прийомів, які можуть допомогти у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників. Наприклад:

- моделювання. Дорослий може бути для дитини прикладом для наслідування здорового способу життя. Наприклад, дорослий може показати дитині, як правильно мити руки перед їжею, як відпочивати, як займатися спортом тощо;

- рольові ігри, в яких діти відтворюють ситуації з повсякденного життя, що допомагає у вирішенні побутових, життєвих проблем, які виникають при збереженні здоров'я;

- дидактичні ігри, які містять різні завдання спрямовані на формування знань та навичок здорового способу життя;

- творчість, тобто заняття, що включають елементи творчості (малювання, ліплення, музика), і які можуть допомогти дітям виявити свої почуття та емоції, а також навчитися виражати їх у здоровий спосіб;

- заняття з фізичної культури. Спортивні ігри та вправи допоможуть дітям розвивати та підтримувати фізичну форму, зміцнювати здоров'я та вчитися співпрацювати з іншими [5];

- заняття з оздоровчого масажу та фізіотерапії, які допоможуть дітям зберегти та покращити здоров'я, а також навчитися працювати зі своїм тілом;

- залучення дітей до спільних ігор та занять на свіжому повітрі, наприклад, прогулянок у парку або на стадіоні. Це сприяє формуванню позитивних емоцій, підвищує настрій та мотивацію дітей до здорового способу життя;

- організація спільних ранкових зарядок або спортивних ігор на подвір'ї. Діти отримують задоволення від руху та активної діяльності, вони починають розуміти, що здоровий спосіб життя – це не тільки корисно, але й цікаво;

- використання методу «позитивного підсилення». Наприклад, якщо дитина обирає здорову їжу, то педагог може похвалити її та пояснити, чому це є гарним вибором;

- використання казок та інших дитячих історій про здоровий спосіб життя..

- створення різноманітних ігрових ситуацій;

- інтерактивні методи, наприклад «Мозковий штурм» на тему «Здоровий обід» зможе допомогти дітям зрозуміти, які продукти є корисними для здоров'я, а які – ні, та як правильно складати раціон харчування. Дані методи дозволяють також дітям розвивати навички співпраці, комунікації та творчості, що є важливими для збереження здоров'я;

- метод проєктів, який дозволяє дітям розвивати певні навички і компетентності в процесі дослідження визначеної теми. Наприклад, діти можуть створити проєкт «Мій здоровий день», де вони визначать, які продукти харчування є корисними, які вправи можна зробити, щоб підтримувати здоров'я тощо.

Одним із ефективних засобів формування здоров'язбережувальної компетентності є включення родини в освітній процес та проведення заходів, спрямованих на підвищення

здоров'язбережувальної культури сім'ї, зокрема розуміння важливості організації здорового харчування, забезпечення достатньої фізичної активності, повноцінного сну та дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Одним із сучасних напрямів розбудови освіти є створення інклюзивного середовища, забезпечення освіти всіх без винятку дітей. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з ООП набуває особливого значення. Оскільки їх певні фізичні або психологічні обмеження мають значний вплив на їх здоров'я, тому формування здоров'язбережувальної компетентності стає ще більш важливим завданням для педагогів. Для формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників з ООП, педагоги повинні враховувати їх особливості та потреби. Основні методи та прийоми формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей з ООП такі ж, як і у нормотипових дітей, однак, вони можуть потребувати додаткових зусиль та підходів, які враховують особливості дошкільнят. Наприклад, педагоги можуть використовувати різні ігри та вправи для додаткового розвитку моторики, координації рухів та фізичної активності дітей; діти з фізичними обмеженнями можуть брати участь у спеціальних заняттях з реабілітації та фізіотерапії, які допоможуть їм зберегти здоров'я та розвивати рухові навички. Діти з розладами аутистичного спектру можуть брати участь у спеціальних програмах з соціальної адаптації та комунікації, які допоможуть їм розвивати навички спілкування та самостійності.

Також формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників з особливими освітніми потребами вимагає врахування певних умов щодо організації освітнього процесу. По-перше, важливо створити інклюзивне середовище для дітей з ООП, яке буде пристосоване до їхніх потреб і можливостей. Для цього необхідно забезпечити наявність спеціального обладнання, відповідних іграшок та матеріалів, які будуть підходити для занять з фізичної реабілітації та здорового способу життя. По-друге, важливо застосовувати інноваційні методи та технології навчання, які можуть бути ефективними для формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників з ООП. Наприклад, використання комп'ютерних програм та ігор, які стимулюють дітей до здорового способу життя та фізичної активності. По-третє, важливо залучати батьків до процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників з ООП. Вони можуть допомогти у забезпеченні здорового харчування, відповідного відпочинку та фізичної активності вдома [1]. Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників з ООП є важливою задачею, яка вимагає комплексного підходу та уваги до потреб кожної дитини.

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників має велике значення для їхнього майбутнього здоров'я та благополуччя. При цьому, необхідно враховувати особливості психологічного розвитку дітей цього вікового періоду та застосовувати відповідні методи та прийоми роботи з ними.

Для формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників доцільно використовувати ігрові технології, творчі завдання, вправи на саморегуляцію та взаємодію з оточенням. Важливо створювати сприятливе позитивне середовище, залучати дітей до активних ігор та фізичних вправ, розповідати про здорове харчування та основи гігієни. Важливо зазначити, що формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників є постійним процесом, який повинен бути включений у повсякденне життя. Таким чином, процес формування здоров'язбережувальної компетентності у старших дошкільників – це важлива та необхідна складова виховання здорової та успішної людини.

### Список використаних джерел

1. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. Вип. 64. С. 88–96. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-88-96>

2. Пахальчук Н. Використання мультимедійних технологій у підготовці студентів до фізичного виховання дошкільників. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.), Коберник О.М. [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П.Тичини. Умань, 2014. №8. С. 132-13

3. Пахальчук Н.О., Григорович О.П., Голюк О.А. Використання здоров'язбережувального потенціалу вищої освіти. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Вип. 61. С. 56-61.

4. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. Молодий вчений. № 5.2 (69.2). 2019. С. 72–75.

5. Lazorenko S.; Loza T.; Samokhvalova I.; Khomenko E., Oliinyk N. Preparation of Future Specialists in Physical Culture and Sports for the Use of Digital Health Technologies in Professional Activity Proceedings of the International Convention MIPRO44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO). 2021. 621-625. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9596770>

## **ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У КОНТЕКСТІ РІЗНОМАНІТНОСТІ ТА ІНКЛЮЗІЇ: АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯННЯ**

**Ірина Саранча**, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **EUROPEAN APPROACHES TO SOCIAL INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE CONTEXT OF DIVERSITY AND INCLUSION: ANALYSIS AND COMPARISON**

**Iryna Sarancha**, Candidate of Pedagogy (PhD), Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто європейські підходи до соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у контексті різноманітності та інклюзії. При розгляді теми було обрано чотири напрямки дослідження: порівняння законодавства щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в різних країнах Європи, аналіз методик та підходів до навчання та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у різних країнах Європи, дослідження ефективності підходів до інклюзії та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у різних країнах Європи та аналіз досвіду реалізації програм та проєктів інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Дослідження ґрунтувалось на досвіді Німеччини, Іспанії, Великої Британії, Франції, Швеції та Нідерландів.*

***Ключові слова:** соціальна інтеграція, інклюзія, діти з особливими освітніми потребами*

***Abstract.** The article deals with European approaches to social integration of children with special educational needs in the context of diversity and inclusion. In the topic, four areas of research were chosen: comparing the legislation on inclusive education and social integration of children with special educational needs in different countries of Europe, analysis of methods and approaches to teaching and integration of children with special educational needs in different countries of Europe, studying the effectiveness of approaches to inclusion. and social integration of children with special educational needs in different European countries and analysis of experience in the implementation of programs and projects of inclusive education and social integration of children with special educational needs. The study was based on the experience of Germany, Spain, the United Kingdom, France, Sweden and the Netherlands.*

**Key words:** *social integration, inclusion, children with special educational needs*

Обрана тема ставить на порядок денний проблеми, пов'язані з інклюзивним навчанням та соціальною інтеграцією дітей з інвалідністю в країнах Європи. Оскільки кожна країна має власні закони, підходи та методики, що регулюють навчання та інтеграцію дітей з різними особливостями в освітніх та інших соціальних установах, порівняння таких підходів та їх ефективності є важливим завданням. Основні напрямки, відповідно до яких нами було охарактеризовано європейські підходи до соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у контексті різноманітності та інклюзії зображено на рис. 1.

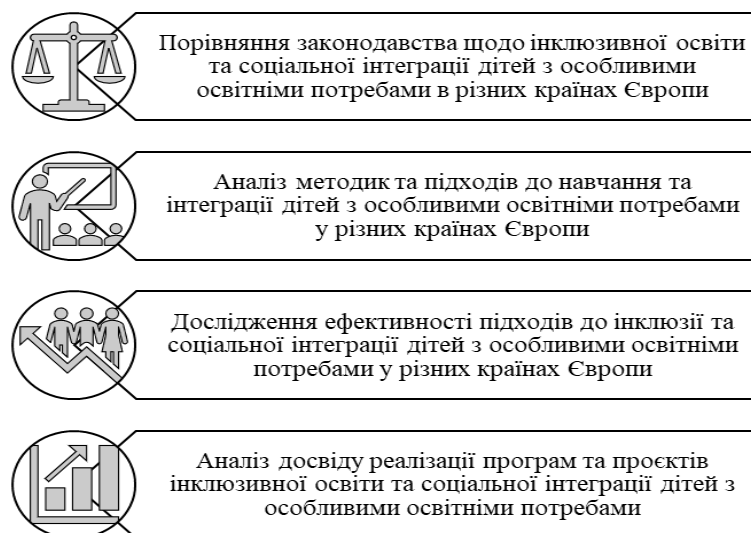


Рис. 1 Напрямки аналізу європейських підходів до соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у контексті різноманітності та інклюзії

Одним із напрямків європейських підходів є порівняння законодавства щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в різних країнах Європи. Законодавство щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в різних країнах Європи може суттєво відрізнитися через різні підходи та культурні особливості [1]. У даному порівняльному аналізі розглянемо законодавство кількох країн Європи щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами:

1. Німеччина: В Німеччині діти з особливими освітніми потребами мають право на забезпечення рівних можливостей навчання та соціальної інтеграції. Згідно з Федеральним законом про осіб з інвалідністю, уряд повинен забезпечити, щоб діти з особливими освітніми потребами отримували належну підтримку для задоволення їх індивідуальних потреб. У Німеччині інклюзія не означає обов'язкове навчання всіх дітей з особливими освітніми потребами в загальних школах, але відповідна інфраструктура та фінансування повинні бути забезпечені для тих, хто вирішив скористатися такою можливістю.

2. Іспанія: У Іспанії законодавство щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з інвалідністю забезпечується Законом про загальну освіту. Згідно з цим законом, система освіти має бути інклюзивною та забезпечувати всім дітям рівні можливості. В Іспанії діти з особливими освітніми потребами отримують індивідуальні навчальні плани та допомогу згідно з їх потребами.

3. Велика Британія: Інклюзивна освіта та соціальна інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в Великій Британії забезпечується Законом про рівні можливості. Згідно з цим законом, усі діти повинні мати рівний доступ до освіти, незалежно від їхньої статі, раси, національності та інших ознак. Інклюзивна освіта включає в себе не тільки навчання в загальних школах, але й можливість отримати підтримку та допомогу, яка відповідає потребам кожної дитини.

4. Франція: У Франції законодавство щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами забезпечується Законом про інклюзивну освіту. Згідно з цим законом, діти з особливими освітніми потребами мають право на індивідуальні плани навчання та отримання допомоги відповідно до своїх потреб. Франція також використовує підхід, за яким діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися в загальних школах за умови наявності відповідної підтримки та ресурсів.

У порівняльному аналізі законодавства країн Європи щодо інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами можна побачити, що хоча всі країни мають спільну мету забезпечення рівних можливостей для дітей, підходи та реалізація цієї мети можуть відрізнятись в залежності від культурних та історичних особливостей [2].

Аналіз методик та підходів до навчання та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у різних країнах Європи може виявити, які методи та підходи найефективніші для досягнення мети інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. У Великій Британії інклюзивна освіта базується на індивідуальному підході до кожної дитини. Це означає, що школи забезпечують індивідуальні плани навчання для дітей з особливими освітніми потребами, де враховуються їхні потреби та можливості. У таких школах зазвичай працюють спеціальні педагоги та інші фахівці, які допомагають дітям з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта також сприяє соціальній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, оскільки діти навчаються разом з усіма своїми однолітками [3]. У Німеччині підхід до інклюзивної освіти базується на концепції «Grundschule», що означає початкова школа. У цій концепції діти з особливими освітніми потребами навчаються в загальних початкових школах разом зі своїми однолітками, але отримують індивідуальну підтримку від спеціальних педагогів. Такий підхід сприяє соціальній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами та покращує їхні можливості на ринку праці в майбутньому [4].

У Франції підхід до інклюзивної освіти полягає в тому, що діти з особливими освітніми потребами навчаються в загальних школах разом з іншими дітьми, але отримують індивідуальну підтримку від спеціальних педагогів та інших фахівців. Крім того, у Франції існує різноманітність освітніх закладів, які пропонують різні форми інклюзивної освіти для дітей з різними нозологіями, залежно від їхніх можливостей та потреб.

Наступним етапом ми розглянемо дослідження ефективності підходів до інклюзії та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у різних країнах Європи. У Німеччині, підходи до інклюзії залежать від федеральної землі, в якій знаходиться школа. Загальним для всіх є те, що діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися в одному класі зі своїми однолітками. Дослідження показують, що такі підходи дозволяють дітям з особливими освітніми потребами розвиватися на рівні зі своїми однолітками та отримувати підтримку від вчителів [6]. У Швеції, інклюзивна освіта забезпечується на законодавчому рівні, що означає, що усі діти мають право на навчання разом зі своїми однолітками незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Це означає, що школи повинні забезпечити необхідні ресурси та підтримку, щоб діти з особливими освітніми потребами могли навчатися в одному класі зі своїми однолітками. Дослідження показують, що такі підходи дозволяють реалізовувати діалог та взаємодіяти з іншими учнями, що сприяє їхньому соціальному та емоційному розвитку. У Нідерландах, інклюзивна освіта є стандартом для всіх шкіл. Це означає, що школи повинні забезпечувати необхідну підтримку та ресурси для дітей з особливими освітніми потребами, щоб вони могли навчатися разом зі своїми однолітками. Дослідження показують, що такі підходи дозволяють дітям з особливими освітніми потребами отримувати якісну освіту та розвиватися на рівні зі своїми однолітками.

У Франції, підходи до інклюзії залежать від регіону та школи. У деяких школах пропонуються спеціальні класи для дітей з інвалідністю, тоді як у інших школах пропонуються окремі уроки із впровадженням принципів інклюзивної освіти. Дослідження показують, що діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних



класах, мають кращі можливості для соціальної інтеграції та розвитку, ніж ті, які навчаються в спеціальних класах. Узагальнюючи, підходи до інклюзії та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у країнах Європи можемо зробити висновок, що всі вони різні і залежать від законодавства, політики та культурного контексту кожної країни. Однак, дослідження показують, що інклюзивна освіта є більш ефективною для розвитку дітей з інвалідністю та сприяє їхній соціальній інтеграції в суспільство [5]. Крім того, важливо, щоб школи забезпечували необхідну підтримку та ресурси для дітей з інвалідністю, щоб вони могли успішно навчатися та розвиватися разом зі своїми однолітками.

Програми та проекти інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами є досить різноманітними та мають різний рівень ефективності у різних країнах та регіонах. Один з прикладів успішної реалізації інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими потребами є програма «Повний доступ до навчання» (Full Access to Learning) в Ізраїлі. Ця програма, що розпочалася в 1990-х роках, передбачає інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх школах з підтримкою спеціальних педагогічних служб. За результатами цієї програми, більше 80% дітей з особливими освітніми потребами навчаються разом зі своїми однолітками в загальноосвітніх школах, а 90% з них здобувають сертифікат про закінчення школи.

Інший приклад успішної реалізації інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з інвалідністю – це проект «Інклюзія через мистецтво» (Inclusion through Art) в Австралії. Цей проект передбачає співпрацю між школами та мистецькими організаціями для забезпечення доступу дітей з особливими освітніми потребами до мистецтва та культури. За результатами проекту, більше 90% дітей з особливими освітніми потребами відчують позитивний вплив мистецтва на своє життя та розвиток, а більше 80% з них заявляють про поліпшення своїх навичок та здібностей. Однак, не всі програми та проекти інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами є такими успішними. Наприклад, в деяких країнах може бути недостатньо ресурсів для забезпечення ефективної інклюзивної освіти та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад, у країнах з низьким рівнем економічного розвитку, які стикаються зі складними соціальними проблемами, інклюзивна освіта може бути недосяжною для багатьох дітей з інвалідністю.

### Список використаних джерел

1. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88–96. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-88-96>

2. Саранча І.Г., Хіля А.В. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до роботи в інклюзивному просторі: ресурсна кімната, арт-терапевтична студія. *Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія : зб. наук. праць / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*. 2020. Вип. 61. С. 162-166. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-162-166>

3. Саранча І.Г., Хіля А.В. Організація соціально-педагогічної діяльності студентської молоді в межах реалізації соціальних проектів. *Український соціум*. 2020. № 4 (75). Р. 125–135. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2020.04.125>

4. Demchenko O., Kronivets T., Pylypenko Y., Khilya A. Implementation of the European experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (Ukrainian context). *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 47-56. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876>

5. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant Attitudes Towards Persons with Special Educational Needs as a Component of Professional Training for Teachers in Higher Education Institutions. *Society, Integration, Education (SIE 2022)*. 2022. Volume I. P. 126-135. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875>

6. Khilya A., Kolosova O., Sarancha I., Kazmirchuk N. Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment. *Society, Integration, Education (SIE 2020)*. 2020. Volume I. P. 363-373. URL: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.5124>

## ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

**Світлана Чабанюк**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр», Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## FEATURES OF TEACHING ART TO YOUNGER SCHOOL STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

**Svitlana Chabanyuk**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривають особливості навчання мистецтву молодших школярів з особливими освітніми потребами. Автор статті показує вплив різних видів мистецтв на емоційний та психофізіологічний стан, на розвиток творчих здібностей та реалізації творчого потенціалу.*

***Ключові слова:** мистецтво, навчання, молодші школярі з особливими освітніми потребами.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of teaching art to younger schoolchildren with special educational needs. The author of the article shows the influence of various types of art on the emotional and psychophysiological state, on the development of creative abilities and realization of creative potential.*

***Key words:** art, learning, students with special educational needs.*

Соціально-економічні, суспільно-політичні та культурні процеси, що відбуваються в нашій країні призвели до нових стратегічних освітніх завдань та цілей. В умовах оновлення української освіти актуального значення набуває проблема створення сприятливих умов для розвитку, виховання і навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами на засадах доступності, відкритості, демократичності.

Однією з найбільш очевидних переваг мистецької освіти є те, що вона заохочує творити. За словами А. Шевчук, «для дитини мистецтво та мистецька діяльність насамперед увиразнюють: найсильніші почуття та емоції..., естетичні та гедоністичні переживання..., найвищі цінності...» [11]. Мистецьку освіту школярів ми розглядаємо як процес та результат духовного становлення, особистісного зростання, розвиток творчих та художніх здібностей засобами різних видів мистецтв (музичного, образотворчого, театрального, тощо), набуття досвіду мистецької діяльності, збагачення естетичного сприймання, формування моральної свідомості, надбання та розвиток мистецько-творчої компетентності.

Термін «особи з особливими освітніми потребами» було використано у Саламанській декларації (1994р.). Тоді було й введено поняття «інклюзивна освіта», що означає включення дітей з особливими освітніми потребами в звичайне освітнє середовище, створення рівних можливостей для навчання, розвитку та успіху всіх дітей [10].

Вивчення етимології поняття «інклюзія» (англ. inclusion – включення; франц. inclusive – той, хто включає в себе; лат. include – заключаю, включаю) показало, що воно означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [8, с. 10]. На наш погляд, ідея інклюзивної освіти дуже прогресивна, оскільки це результат визнання цінностей людських багатоманітностей і відмінностей між людьми. Вона виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства:

всі діти є рівноправними, цінними членами суспільства та мають рівні права, в тому числі щодо отримання освіти.

В наш час увага до навчання дітей з особливими освітніми потребами достатньо висока серед науковців всього світу. Французький учений G. Lefrancois зазначає: «Особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг з метою розвитку їхнього потенціалу». Учений вважає, що це особи, які мають виняткові здібності або талани, а також діти із фізичними, психічними, соціальними відмінностями [8]. Вітчизняні та зарубіжні науковці В. Бондар, Л. Будяк, Дж. Джонсон, Л. Дубейко, Дж. Ендрюз, А. Колупаєва, М. Порошенко у своїх дослідженнях вказують, що діти з особливими освітніми потребами в навчанні – це учні, які потребують додаткових ресурсів, чії освітні потреби виходять за межі певних стандартів [6]. Дослідниця А. Колупаєва вважає, що поняття «діти з особливими освітніми потребами» об'єднує дітей з інвалідністю, із порушеннями психофізичного розвитку, із незначними порушеннями здоров'я, із соціальними проблемами і обдарованих дітей (рис.1.) [4].

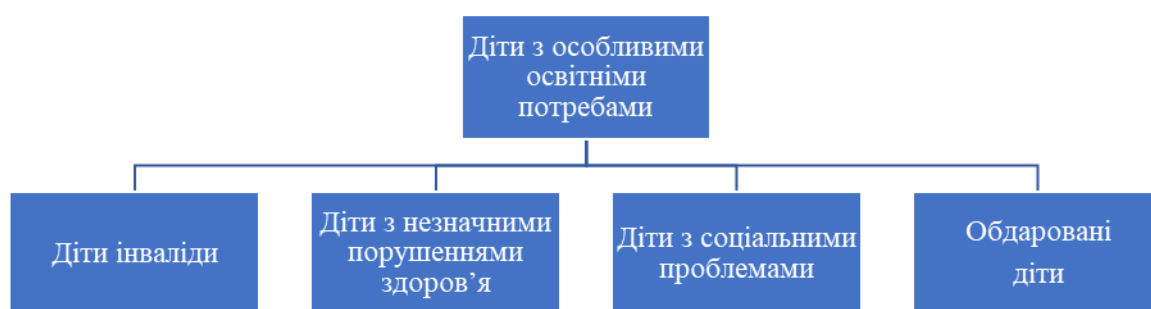


Рис.1 Класифікація поняття «діти з особливими освітніми потребами»

Про важливість обраної нами проблеми свідчать законодавчі документи. Наприклад, Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) нормативно визначає, що діти з особливими потребами мають право на належну допомогу в розвитку їх потенціалу в повному обсязі (ст.23); мають право на доступну, якісну і належну освіту без дискримінації (ст. 28) [5].

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні є Конституція України та Закон України «Про освіту». Зокрема Закон України «Про освіту» передбачає такі правові засади для дітей з особливими освітніми потребами:

1. Дитина має право на здобуття освіти на рівних з іншими дітьми умовах, незалежно від її фізичних та психічних можливостей.

2. Держава зобов'язана забезпечувати доступність освіти для дітей з особливими освітніми потребами, шляхом створення спеціальних навчальних закладів або застосування індивідуальних підходів у загальноосвітніх школах.

3. Дитина з особливими освітніми потребами може отримувати психолого-педагогічну підтримку, яка повинна бути забезпечена державою.

4. Держава зобов'язана забезпечувати належні умови для інклюзивної освіти, тобто навчання дітей з особливими освітніми потребами разом зі здоровими дітьми в загальноосвітніх школах [3].

Зважаючи на важку ситуацію, в якій знаходиться наша країна, багато українських дітей вимушені були покинути свої домівки. Сьогодні вони мають статус «внутрішньо переселені», діти-біженці та діти, які потребують додаткового і тимчасового захисту. Вважаємо, що ці діти потребують особливої уваги, оскільки всі вони зазнали на собі негативні наслідки впливу війни, створеного війною соціального середовища. Це діти, які бачили смерть, горе, чули вибухи снарядів та ракет. Ці діти зазнали на собі жахи війни, тому потребують підтримки педагогів, психологів та соціальних працівників.

Як зазначає І. Барановська, головним завданням вчителів та педагогів є виховання щасливої дитини. Важливо знайти потрібні важелі (методи та прийоми), щоб перетворити нещасну дитину на щасливу. Ефективною умовою такого перетворення є розкриття та реалізації творчого потенціалу дитини. Ознаками нового чуттєвого стану дитини стають відчуття задоволення собою, щастя, радість творчості, повноти життя та успіху [1, с. 187]

Навчання мистецтву є важливою частиною освіти для молодших школярів, оскільки воно розвиває їх творчі та естетичні здібності, допомагає виявляти і виражати свої почуття та емоції, розширює кругозір та культурний рівень. Мистецтво стимулює творчість і фантазію у дітей, що може бути особливо корисним для молодших школярів з особливими освітніми потребами, які можуть мати проблеми зі сприйняттям інформації та розвитком творчого мислення. Мистецтво допомагає дітям підвищити свою самооцінку та впевненість в собі.

Які ж види мистецтва корисно використовувати для навчання молодших школярів, у тому числі з особливими освітніми потребами.

1. Живопис (малювання). Це чудовий спосіб для дитини, щоб виразити свої емоції та почуття. Малюючи, діти розвивають моторні навички, здобувають навички відчуття кольору, ліній, простору та візуальної грамотності. Використання різних як традиційних (олівець, пензлик, крейда), так і не традиційних (зубна щітка, м'ятий папір, тощо) технік малювання дозволяє розширити межі для творчості дітей. Різні матеріали допомагають дітям розвивати різні навички, такі як вміння мішати кольори, контролювати свій тиск на олівець, робити вибір та робити різні типи ліній. Як наслідок – неповторні, унікальні, цікаві малюнки..

Одним із способів використання потенціалу малювання для навчання учнів з особливими освітніми потребами є робота над тематичними проектами, участь у різних конкурсах та виставках. Важливо враховувати індивідуальні потреби кожної дитини. Наприклад, для дітей з аутизмом краще використовувати малюнки з яскравими кольорами та простими формами, щоб полегшити їх візуальну стимуляцію. Для дітей з порушенням мовлення малюнок це засіб спілкування, де вони можуть показати свої потреби, бажання, почуття. Технології тематичного малювання або малювання під музику ефективні і для розкриття творчого потенціалу молодших школярів з особливими освітніми потребами, які пізнали жакіття та страхи війни. Через малюнок дітям легше передати смуток, біль, що засів глибоко в серці, висловити свої прагнення та бажання.

Крім того, малювання можна комбінувати з іншими видами мистецтва, такими як музика та танці. Наприклад, діти можуть малювати під ритмічну чи спокійну музику або відтворювати на папері свої рухи під час танцю. Такі прийоми несуть у собі як терапевтичний ефект, так і спонукають до невимушеної творчості

2. Скульптура. Робота з глиною та іншими пластичними матеріалами для створення скульптур може бути цікавим та веселим заняттям для дітей. Ліплення та створення фігурок із глини гарний засіб для розвитку моторики, фантазії, відчуття форми та творчості. Як зазначав В. Сухомлинський, витокі здібностей знаходяться на кінчиках пальців.

3. Музика. Заняття музикою та різні види музичної діяльності здійснюють позитивний вплив на дітей з особливими освітніми потребами, сприяючи розвитку музичної пам'яті, метро-ритмічного чуття, слуху. На уроках та в поза навчальний час молодших школярів можна навчати дітей грати на різних музичних інструментах, співу, рухам під музику, а також слухати різних жанрів та характеру.

4. Хореографія. Танець, рухи під музику – чудовим спосіб для розкріпачення, позбавлення скутості, розвитку ритмічності, пластичності та координації рухів молодших школярів з особливими освітніми потребами. Використовуючи різні танцювальні стилі, дитина може виразити свою індивідуальність та відчути радість від руху.

5. Фотографія. Робота з камерою – цікаве та креативне заняття для учнів. Сьогодні майже всі молодші школярі мають гаджети, що містять камери. Фотографія, знімки яскравих миттєвостей – сприяє розвитку просторового бачення, художнього смаку, форми,

кольору. Це цікаве корисне заняття, яке відволікає від ігор та заглиблення у віртуальну реальність, це справа, яка дозволяє бачити реальний світ та насичене життя навколо себе.

6. Художні ремесла (декоративно-ужиткове мистецтво). Велика кількість художніх народних ремесел дозволяє познайомити учнів з мистецтвом створення виробів з різних матеріалів, такими як: бісер, нитки, тканина, ленти. Це цікаві заняття для школярів по створенню рукоділля, прикрас, тощо своїми руками. Також ці заняття сприяють розвитку моторики пальців, смаку, вчать витривалості, охайності, зосередженості та уваги.

7. Театр. Залучення молодших школярів до різних видів театралізованої діяльності, знайомство з різними видами театру, участь у театралізованих іграх, інсценівках та драматизація створює комфортні умови для молодших школярів з особливими освітніми потребами, щоб виразити свої емоції, позбутися страхів, поринути у світ фантазії та творчості.

Театральні заняття можуть включати різні вправи, такі як вправи на розслаблення тіла, розвиток звуку та голосу, мови, імпрровізацію та інтерактивні ігри, що допомагають розвинути моторні навички, мовлення та налагодження спілкування. Особливо корисним для дітей з особливими освітніми потребами є участь у театральних виставах або рольовій грі. Це дає дітям можливість відчувати себе частиною команди та розвинути навички співпраці та взаємодії з іншими людьми. Виступи на сцені допомагають учням з особливими освітніми потребами зменшити стрес, побороти внутрішній страх, вчить мистецтву публічних виступів. Важливо відзначити, що театр може бути доступним для дітей з будь-яким рівнем освітніх потреб та можливостей, Різноманітність ролей та завдань, які можуть бути надані дітям, дозволяє кожній дитині знайти своє місце в театральному процесі та відчувати себе впевнено та успішно. Театр – інструмент для розвитку творчості та уяви дитини. В процесі створення театральних постанов молодші школярі творять, імпровізують, фантазують, навчаються висловлювати свої ідеї та думки, розширюють свої знання про світ. За словами І. Барановської, «Педагогіка засобами театру – це заняття з пізнання себе та навколишнього світу за допомогою творчості. Театралізовані вправи, етюди, інсценізації розраховані на активну співучасть кожного актора. Ця емоційно насичена робота спрямована на досягнення результату через колективну творчість» [1, с.189; 2].

Таким чином, мистецтво містить великий педагогічний та терапевтичний потенціал. Застосування його різних видів та форм в роботі з молодшими школярами, що вимушені були покинути свої домівки, втратили рідних та друзів – це ефективний засіб для покращення психофізичного стану, розвитку емоційного інтелекту, це прості для творчості та реалізації творчих потреб.

### Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Мистецтво – джерело художньо-творчої самореалізації студентів педагогічних ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* №38. 2014. С.186 – 190.
2. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. *Освітологічний дискурс.* № 3-4 (26-27) 2019. С. 206 – 219. URL : <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/29>
3. Закон України «Про освіту» Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. С. 380
4. Колупасва А.А. Методичні та стратегічні виміри освіти дітей з особливими потребами у контексті освітнього реформування. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2018. №1 (85). С.7.
5. Конвенція про права дитини 1989. Юридична енциклопедія: у 6 т. Київ:Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана,2001.Т.3: К-М . 792 с.
6. Ліхницька Л. М., Старовойт Л.В. Використання нетрадиційних технік малювання, як засіб розвитку дрібної моторики школярів молодшого шкільного віку з порушенням інтелекту в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки Вінницького державного*

педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 64. С.127-132.

7. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти на 2019-2020 н.р. (додаток до листа МОН від 05.08.2019). URL: [http://ru.osvita.ua/doc/files/news/652/65296/recomendations\\_inc.pdf](http://ru.osvita.ua/doc/files/news/652/65296/recomendations_inc.pdf)

8. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стані перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ:Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

9. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>

10. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994 года. Киев, 2000. Ст. 9. 21 с

11. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/04/27/Mystetska.osvita.ditey.Tradytsiyi.innovatsiyi%20.Avtorka.A.Shevchuk.27\\_04.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/04/27/Mystetska.osvita.ditey.Tradytsiyi.innovatsiyi%20.Avtorka.A.Shevchuk.27_04.pdf)

## **ВПЛИВ PECS НА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ РАС**

**Богдана Юхимець**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

### **THE INFLUENCE OF PECS ON THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF CHILDREN WITH ASD**

**Bohdana Yukhymets**, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто особливості створення, використання та удосконалення засобів альтернативної комунікації, зокрема системи PECS. Окремо виділено питання щодо покращення комунікативної сфери розвитку дітей з розладами аутичного спектру на основі системи альтернативної комунікації PECS. А також зазначено важливість використання засобів альтернативної комунікації під час роботи з дітьми, що мають порушення мовленнєвої, комунікативної та соціальної сфери.*

***Ключові слова:** Комунікація, аутизм, мутизм, комунікаційна система обміну зображеннями, альтернативна комунікація.*

***Abstract.** The article examines the features of creation, use and improvement of alternative means of communication, in particular the PECS system. The issue of improving the communicative sphere of development of children with autism spectrum disorders based on the PECS alternative communication system is separately highlighted. The importance of using alternative means of communication when working with children with speech, communication and social disorders is also indicated..*

***Keywords:** Communication, autism, mutism, picture exchange communication system, alternative communication.*

Однією з основних проблем дітей із розладами аутичного спектру є порушення повсякденних життєвих функцій. Через неналежний розвиток комунікативної та соціальної сфери молодшим школярам важко стати повноцінними учасниками суспільства. Деякі розлади аутичного спектру супроводжуються мутизмом – відсутністю мовлення. Тому нами

було проведено аналіз літературних джерел та досліджень європейських педагогів-практиків з метою визначення впливу соціально-комунікативного розширення можливостей за допомогою підходу PECS на повсякденні функції дітей з розладом спектру аутизму

Сотні педагогів працювали над пошуком альтернативної комунікації для дітей з розладами аутичного спектру. Згодом в університеті Техасу знайшли рішення – доповнювальна та альтернативна комунікація (Augmentative and Alternative Communication – ААС). Пізніше цю систему було удосконалено, в результаті чого виникла комунікаційна система обміну зображеннями (The Picture Exchange Communication System - PECS). PECS створили німецький доктор Енді Бонді й логопед Лорі Фрост у 80-х роках минулого століття [1, с. 882-887]. Дана система є допоміжною і в наш час. Системою PECS у своїй роботі користуються багато психологів, дефектологів та логопедів. Для батьків дітей з розладами аутичного спектру – це чудова можливість налагодити комунікацію з дітьми. Також у своїй практиці такі картки використовують і вчителі.

PECS ґрунтується на кількох ключових концепціях щодо людей з РАС та тих, хто вивчає мову та навички соціальної взаємодії. По-перше, не зважаючи на те, що багато традиційних мовленнєвих програм (однією з них є жестова мова) вимагають безпосередньої зустрічі (наприклад, зоровий контакт), для користування PECS зазвичай не потрібні тижні або місяці офіційного навчання. Крім того, традиційне навчання мовленню часто починається з навчання учнів реагувати на словесні підказки (наприклад, «покажи на kota», «доторкнися до тарілки»), тоді як інструкція PECS починається з навчання соціальному підходу до іншого індивіда [2; 9].

Протокол PECS вимагає, що слід навчати дітей з РАС, що їх діяльність підтримується і винагороджується (наприклад, їжа, іграшки). Соціальне підкріплення (наприклад, словесне заохочення) не мотивує багатьох дітей з РАС.

Незважаючи на свою логічну задумку та, в основному, прикладний аналіз поведінки, підтримка PECS має переважно анекдотичний характер. Тобто небагато публікацій, експериментальних досліджень спеціально розглянули ефективність PECS при застосуванні з дітьми з РАС та іншими порушеннями розвитку. Бонді і Фрост надали групові результати щодо молодших школярів, які навчалися з допомогою PECS у загальнодержавній програмі з аутизму і виявили, що семеро з 26 дошкільнят набули навичок користування десятьма картками, щоб налагодити спілкування в середньому за три місяці, та 85 дітей, які вступили до програми без функціонального мовлення навчилися обмінюватися принаймні одним зображенням протягом першого місяця навчання [8, с. 627].

Бонді і Фрост також повідомили, що учасник, який розпочав використання PECS у віці 2 років 8 місяців, почав розмовляти після використання PECS протягом 11 місяців, а через 18 місяців від моменту впровадження взагалі змінив PECS мовленням.

PECS також використовувалася з чотирирічним хлопчиком з аутизмом для зниження агресивної поведінки в загальноосвітній школі. Також було встановлено позитивні ефекти щодо змін проблемної поведінки (наприклад, істерики, порушення дисципліни) та соціально-комунікативних навичок в результаті навчання PECS з трьома дітьми з аутизмом у віці від 3 до 12 років.

Пакет покращення соціальної комунікації на основі підходу PECS був ефективним у повсякденних функціях дітей з розладами аутичного спектру. Тому рекомендовано, щоб відповідні центри та організації розглядали цю освітню програму як ефективне втручання для розширення можливостей дітей з порушеннями розвитку, особливо дітей з розладами аутичного спектру.

#### **Список використаних джерел**

1. Gulyora Olmos Qizi Qodirova, and Farangiz Khudoyorova. Theory and methodology of speech growth. Scientific progress. 2021. Vol. 2, no. 3. P. 882-887.
2. Jude Nina. Zur Struktur von Sprachkompetenz. 2008.

3. Лазаренко Н., Хіля А., Коломієць А. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2017. №1.13. С. 131-143.
4. Литовченко А. О. Особливості розвитку мовлення у дітей з розладами аутистичного спектру. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2020 р., м. Ніжин) / за заг. ред. О.В. Лісовця та С.О. Борисюк. Ніжин. Видавництво НДУ ім. М. Гоголя. 2020. 173 с.
5. Noterdaeme, Michele. Autismus-Spektrum-Störungen–ein Überblick zum aktuellen Forschungs-stand. Klinische Pädiatrie 223.S 01. 2011.
6. Nuritdinovna, Tashkulova Zarnigor. Theory and Methodology of Speech Growth. International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences. 2021. № 1.6. P. 85-87.
7. Одайник С. Ф. Основні характеристики і етапи формування мовленнєвих навичок. Збірник наукових праць «Педагогічні науки» 43. 2006. С. 121-124.
8. Yuldoshova, Fazilat, and Farangiz Khudoyorova. Theory and methodology of speech growth. Scientific progress. 2021. № 2.7 . P. 624-628.
9. Янович К. Я. До питання розвитку мовлення та комунікативних здібностей у дітей з раннім дитячим аутизмом. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (22 травня 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 74-77.

## **РОЛЬ НАРОДНОЇ КАЗКИ У РОЗУМОВОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Тетяна Васильчук**, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С.Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент  
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## **THE ROLE OF THE FOLK TALE IN MENTAL EDUCATION CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE**

**Tetyana Vasylichuk**, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкриті проблеми розумового виховання дітей старшого дошкільного віку. Розкрито особливості формування розумової діяльності засобами української казки. З'ясовано, що за допомогою казки у дітей старшого дошкільного віку збагачується обсяг знань, формується розуміння добра і зла, вчинків, моральних якостей.*

***Ключові слова:** розумове виховання, народна казка, моральні якості, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the problems of mental education of children of older preschool age. The peculiarities of the formation of mental activity by the means of the Ukrainian fairy tale are revealed. It was found that with the help of a fairy tale, the amount of knowledge of older preschool children is enriched, the understanding of good and evil, actions, and moral qualities is formed.*

***Key words:** mental education, folk tale, moral qualities, children of older preschool age.*

Слово в мистецтві віддзеркалює реальність життя в художньому образі, відтворює найбільш типові факти, осмислюючи та підсумовуючи реалії буття. Саме слово дає можливість дитині старшого дошкільного віку вивчити закони життя, сформувати її ставлення до оточуючого середовища. Думки дитини старшого дошкільного віку невід'ємні від її емоційного стану. Це є почуття та переживання.

Важливою умовою розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку є творчість мислення, перцепція оточуючого світу, багатовекторний навчальний процес. Мислення дитини старшого дошкільного віку та пам'ять живуть у яскравих образах, картинах,



уявленнях. У творах, які вивчає дитина, герої розкривають внутрішній світ, штовхають дітей на хвилювання, переживання радощів та печалей.

Яскравим прикладом розумового виховання дитини старшого дошкільного віку є казка, з хорошим сюжетом, з яскравими та виразними образами, реалістичним зображенням повсякденних реалій. Такі казки ґрунтовно запам'ятовуються у світогляді дитини старшого дошкільного віку. Казки, на цьому періоді життя дитини, відкривають поняття, що таке добро та зло, вчать усвідомлювати та давати оцінку дійсності.

Казка вважається одним із важливих засобів розумового виховання, що формує об'єм знань і словниковий запас дітей старшого дошкільного віку, розвиває їх пам'ять, вчить логічно та послідовно висловлювати свої думки.

Творча уява дітей старшого дошкільного віку, має життєдіяльний характер відтворення з існуванням певної здатності умисного трансформування та комбінування здобутих раніше уявлень. Вивчаючи питання щодо типів побудови дітьми старшого дошкільного віку творів на вільну тему, можна визначити три групи дитячих казок:

1. Казка з натури, значення яких складає найпростіше відтворення дітьми в мовній формі їх буття у закладі дошкільної освіти та вдома.

2. Казка з реалістичним змістом: при роботі над такими казками діти вибирають та втілюють в дії свої знання про реальне життя. Знання, які одержані дітьми як особисто, так і через словесне пізнання.

3. Казка з фантастичним змістом, над якою діти старшого дошкільного віку працюють шляхом поєднання казкових та феєричних образів зі знайомих їм казок з відображенням про реальне життя.

Вираження елементарного творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку виражається в перспективі підкорити певній тематиці потік відтворених уявлень, трансформуючи образи казок шляхом включення сучасних та новаторських якостей, додавати зміни в сюжет почутих раніше казок за сприяння введення нових образів.

Варто зазначити про значущу роль народної казки в розвитку розумового виховання дітей старшого дошкільного віку через творчу уяву. Вияв дійсних тенденцій в уяві дітей на продукті образотворчої діяльності надає перспективу їм використовувати прийоми створення ілюзорних ситуацій [3]. Завдання щодо формування уяви у дітей старшого дошкільного віку може бути репрезентована двома підходами. Перший підхід це синкретичний, де уява є єдиним утворенням, тому фундаментальним завданням є не формування окремих його складових, а виведення умов для розвитку творчості, з бездіяльною роллю дорослого. Дж. Сміт вважає, що такими умовами можуть бути: фізична, іншими словами присутність матеріалів для творчості і наявність умов з ними працювати; соціально-емоційна, за умови формування дорослими у дітей старшого дошкільного віку почуття навколишньої безпеки, відсутності страху щодо отримання негативної оцінки; психологічна, а саме, відчуття внутрішньої безпеки, самостійності, свободи шляхом підтримки дорослих; інтелектуальна, яка знаходить відзеркалювання в рішенні творчих завдань.

Думка дитини старшого дошкільного віку невід'ємна від її емоції та розуміння навколишнього світу, що процес навчання є важливою умовою розумового розвитку дітей, їх творчого мислення. Мислення та пам'ять дітей багата на яскраві образами, картини, уявлення. Крім того, яскравою емоційною стійкістю різняться різні образи з казок, тому найсильнішим засобом розвитку розумового виховання є слухання і створення казок. Казкові образи, які створюють діти старшого дошкільного віку, приходять їм на поміч у відчутті краси рідної землі.

Казка є невід'ємною від краси, вона слугує формуванню естетичних почуттів, без яких неможливий розвиток благородства душі, щирої чуйності до людської біди, горя, страждань. Завдячуючи казці дитина старшого дошкільного віку знайомиться зі світом не тільки на рівні розуму, а й серцем. Важливим є те, що вона не тільки пізнає, а й проявляє на подіях і явищах навколишнього довкілля, розкриває власне ставлення до доброго та злого. Саме казка дає можливість дитині зрозуміти, що таке моральний ідеал, істина і навпаки.

Розумове виховання спрямоване, перш за все, на становлення та формування дітей старшого дошкільного віку, тобто соціалізації. Народна казка відбивається і на духовній та емоційній сфері особистості, у дітей розвивається ставлення до героїв народної казки, вміння оцінити їхні вчинки. Під час сприйняття казки набирає сили та сторона естетичного задоволення, яке відіграє важливу роль у розвитку пізнавальної діяльності особистості, так як діти під час роботи знайомляться з новими подіями, розширюють коло своїх уявлень. Разом з тим, вони виділяють головне, особливе у предметі вивчення. Отже, розумове виховання дітей старшого дошкільного віку здобувають вміння порівнювати, узагальнювати, класифікувати, у них розвивається загальний спосіб розумової діяльності: здібності сприймати та реагувати на завдання, чітко та послідовно виконувати його, вміти дати оцінку результатам. За сприяння казки в дітей старшого дошкільного віку збільшується обсяг знань, генерується поняття щодо добра та зла, вчинків, моральних якостей.

### Список використаних джерел

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoi L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Brovchak L.S., Starovoi L.V., Likhitska L.M. Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217. DOI: 10.15804/ner.2018.52.2.16 <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>
3. Біла І. М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С. , 2009. 120 с.
4. Біла І. М. Розвиток спостережливості дошкільника як передумова розвитку його творчої діяльності. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 58–64.
5. Братко В. Вивчення чарівної казки в культурологічному контексті. *Українська література*. 2013. №9. С. 20-23.
6. Онищенко І. В. Дитяча література як засіб формування естетичної свідомості дошкільника. URL: [http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue\\_50\\_1/72.pdf](http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_50_1/72.pdf).

*Наукове видання*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ  
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ  
НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ  
28-29 березня 2023 року**

**Збірник матеріалів  
VII Міжнародної науково-практичної  
Інтернет-конференції**

*Випуск 12*

**За редакцією О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук**

**Комп'ютерна верстка – Ольга Бондарчук**

*Матеріали друкуються в авторській редакції. Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Позиція редколегії не завжди збігається з думками авторів.*

Підписано до друку 20.04.2023  
Формат 64x90/8. Папір офсетний.  
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.  
Умов. друк. арк. 46,7. Обл.-вид. арк. 47

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець: ТОВ «Меркьюрі-Поділля»  
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру  
видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4136 від  
11.08.2011 р.

Друк ПП Балюк І.Б.  
21018, м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15.  
Тел./факс: (0432) 52-08-02